

พิมพ์ครั้งที่ 3 : 25 ปี 6 ตุลา

จาก

14 ถึง 6 ตุลา

ป่วย อังภากรณ์
เสน่ห์ จามริก
เบเนดิก แอนเดอ์สัน
เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์วนิช

คำนำโดย

นิธิ เอียวศรีวงศ์

บรรณาธิการ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
ธำรงค์ศักดิ์ เพ็ชรเลิศอนันต์

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

จาก 14 ถึง 6 ตุลาคม

โปสเตอร์ฝีมือการวาดของระเด่น บาสุกิ จิตรกรชาวอินโดนีเซีย ที่วาดขึ้นจากแรงบันดาลใจในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

ChangeFusion สสส.   เครือข่ายจิตอาสา
Volunteer Spirit Network

 เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike BY NC SA 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา นำมาไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

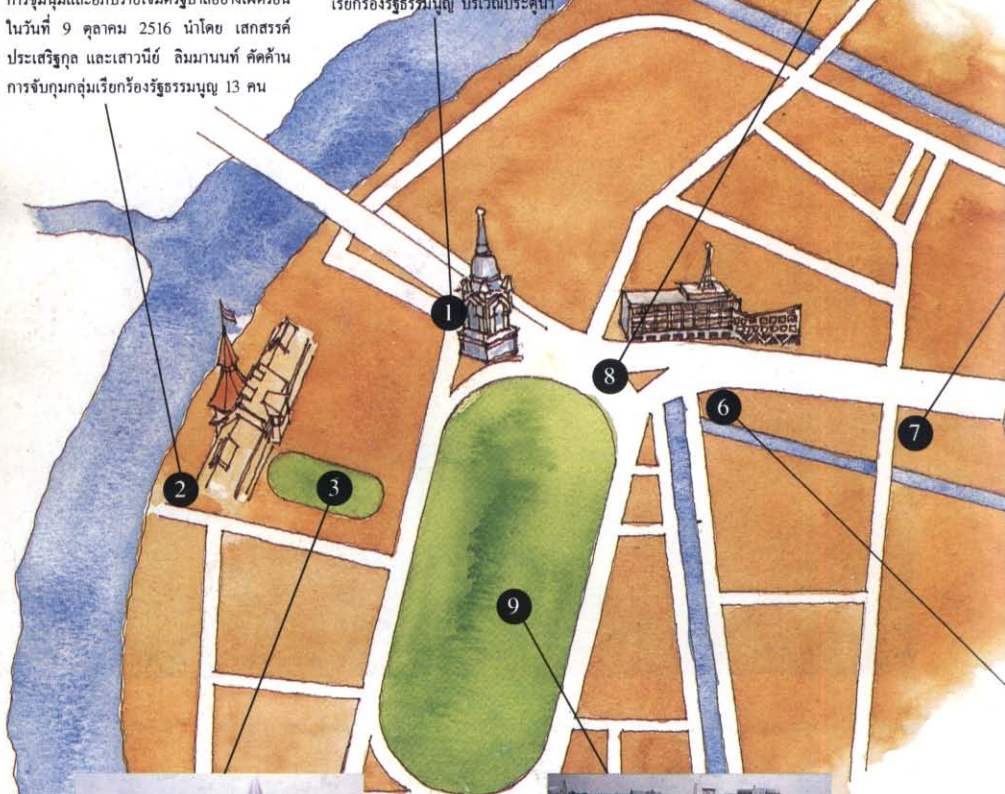
2. ลานโพธิ์ ธรรมศาสตร์ : จุดเริ่มต้นของการชุมนุมและอภิปรายโจมตีรัฐบาลอย่างเผด็จร้อน ในวันที่ 9 ตุลาคม 2516 นำโดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล และเสาวนีย์ ลิ้มมานนท์ คัดค้านการจับกุมกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ 13 คน

1. อนุสาวรีย์ท้าวสุทศ : ชีรพุทธ บุญมี และกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เปิดแถลงข่าวกับสื่อมวลชนบริเวณอนุสาวรีย์ท้าวสุทศข้างสนามหลวงในวันที่ 5 ตุลาคม 2516 ก่อนที่จะถูกจับกุมในวันรุ่งขึ้น ขณะเดินแจกใบปลิวเรียกร้องรัฐธรรมนูญ บริเวณประตูน้ำ

8. ถนนราชดำเนิน : รัฐบาลสังหารและตำรวจออกปราบปรามผู้ร่วมชุมนุมอย่างรุนแรง มีทั้งรถถัง เอลิคอปเตอร์ พร้อมด้วยอาวุธหนักครบมือ จุดปะทะและนองเลือดมีตลอดสาย ถนนราชดำเนิน และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. สนามฟุตบอล ธรรมศาสตร์ : การชุมนุมถูกย้ายจากบริเวณลานโพธิ์มายังสนามฟุตบอล ในวันที่ 10 ตุลาคม 2516 เนื่องจากลานโพธิ์ไม่สามารถรองรับคลื่นมหาชนที่หลังใหญ่มาร่วมชุมนุมในธรรมศาสตร์ได้

9. สนามหลวง : ครอบรอบ 1 ปี 'เหตุการณ์ 14 ตุลา' ในปี 2517 มีการจัดงานพระราชทานเพลิงศพวีรชนขึ้นอย่างสมเกียรติที่ท้องสนามหลวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จมาพระราชทานเพลิงศพวีรชนที่ใต้สะพาน 77 คน

7. ตึก ก.ต.ป. : ตึกคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติราชการ (ก.ต.ป.) สัญลักษณ์ของอำนาจเผด็จการคณะปฏิวัติ โดยมี พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร เป็นผู้ควบคุมดูแล ผู้ร่วมชุมนุมเผาด้วยความโกรธแค้น

5. หน้าสวนจิตรลดา : 06.30 น. เช้าวันที่ 14 ตุลาคม 2516 เกิดการปะทะกันระหว่างตำรวจกับนักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชน ผู้ประท้วงส่วนหนึ่งขว้างน้ำหนึกขี้ขามเข้าไปในสวนจิตรลดา จากจุดนี้เหตุการณ์ได้บานปลายลุกลามออกไปอย่างไม่มีใครคาดคิด

5

แผนที่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นเหตุการณ์ที่นักเรียนนิสิตนักศึกษาประชาชนเรียกร้องรัฐธรรมนูญแต่ถูกจับและถูกปราบปรามอย่างรุนแรง แต่ในท้ายสุดเผด็จการทรราชทั้งสามได้แก่ จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พันเอกณรงค์ กิตติขจร ซึ่งครองอำนาจมาอย่างยาวนาน ก็ถึงจุดและเดินทางออกนอกประเทศ เหตุการณ์ครั้งนี้มีผู้เสียชีวิต 77 คน บาดเจ็บ 857 คน

6. ไร่ก้านยาว : ประพจน์ แซ่ฉั่ว 'ไร่ก้านยาว' ดิอนีรื่องทำสู้กับทหารที่มีปืนเอ็ม 16 อยู่ในมืออย่างอาชญา หน้าที่โรจนรอสแซด จนถูกยิงได้รับบาดเจ็บสาหัส

4. อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย : หลังเที่ยงของวันที่ 13 ตุลาคม 2516 นักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนกว่า 5 แสนคนเดินขบวนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย หลังจากตีค่าชาติให้ปล่อยตัวผู้ถูกจับกุมทั้ง 13 คนโดยไม่มีเงื่อนไขไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาล

แผนที่เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

'6 ตุลาคม 2519' คือการปิดล้อมเพื่อนำหมูนิสิตนักศึกษาประชาชนกลางเมือง ที่ชุมนุมกันในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กว่า 5,000 คน โดยผู้ร่วมฆ่าโดยตรง ได้แก่ ตำรวจตระเวนชายแดน หน่วยคอมมานโด หน่วยปฏิบัติการพิเศษ (นปพ.) สันติบาล ตำรวจท้องที่ ตำรวจน้ำ ลูกเสือชาวบ้าน กระทั่งแดง และหน่วยพล แพร์คำบังการโดย วิทยุยานเกราะของกองทัพไทย

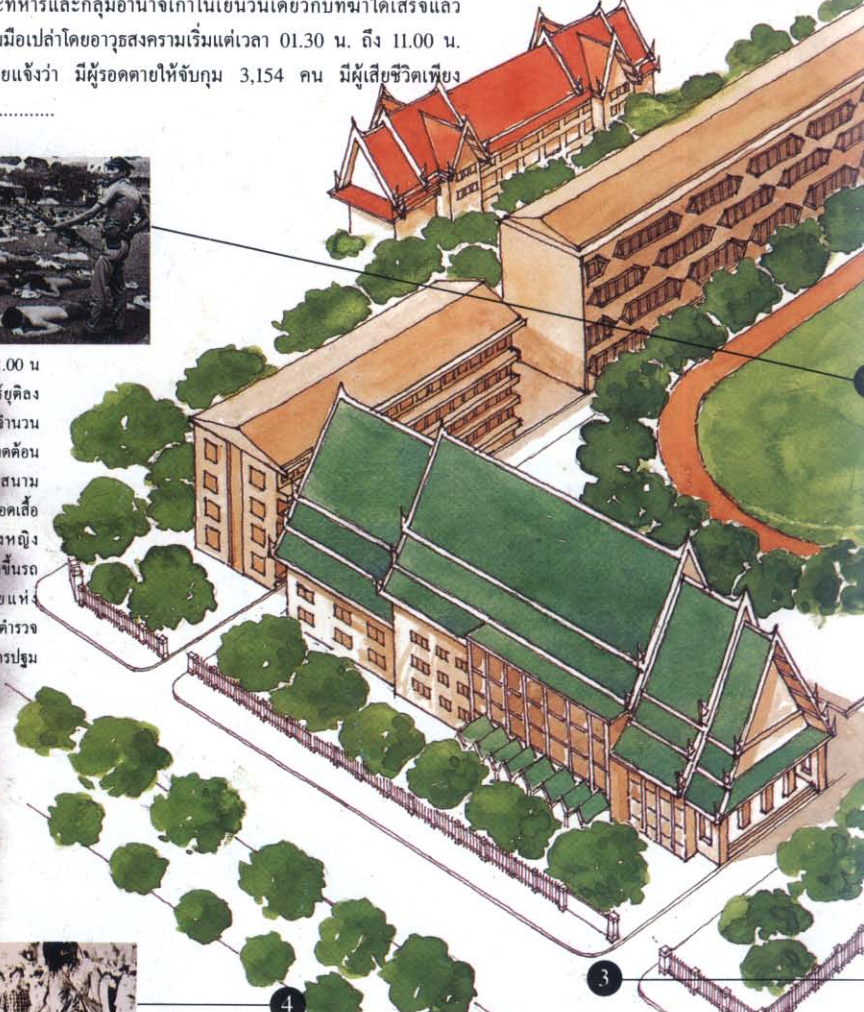
สาเหตุการฆ่าหมู่อย่างอำมหิตครั้งนี้ เพราะผู้ชุมนุมในธรรมศาสตร์ต่อต้าน การกลับเข้ามาประเทศไทยของจอมทรราชเมื่อครั้ง '14 ตุลา' ถนอม กิตติขจร การปฏิบัติการฆ่า เป็นแผนที่จัดวางไว้อย่างดี เพื่อผลท้ายสุดคือการ ยึดอำนาจโดยคณะทหารและกลุ่มอำนาจเก่าในเย็นวันเดียวกับที่ฆ่าได้เสร็จแล้ว การล้อมฆ่าผู้ชุมนุมมือเปล่าโดยอาวุธสงครามเริ่มแต่เวลา 01.30 น. ถึง 11.00 น. ภายหลังทางการไทยแจ้งว่า มีผู้รอดตายให้จับกุม 3,154 คน มีผู้เสียชีวิตเพียง 46 คน ???????.....

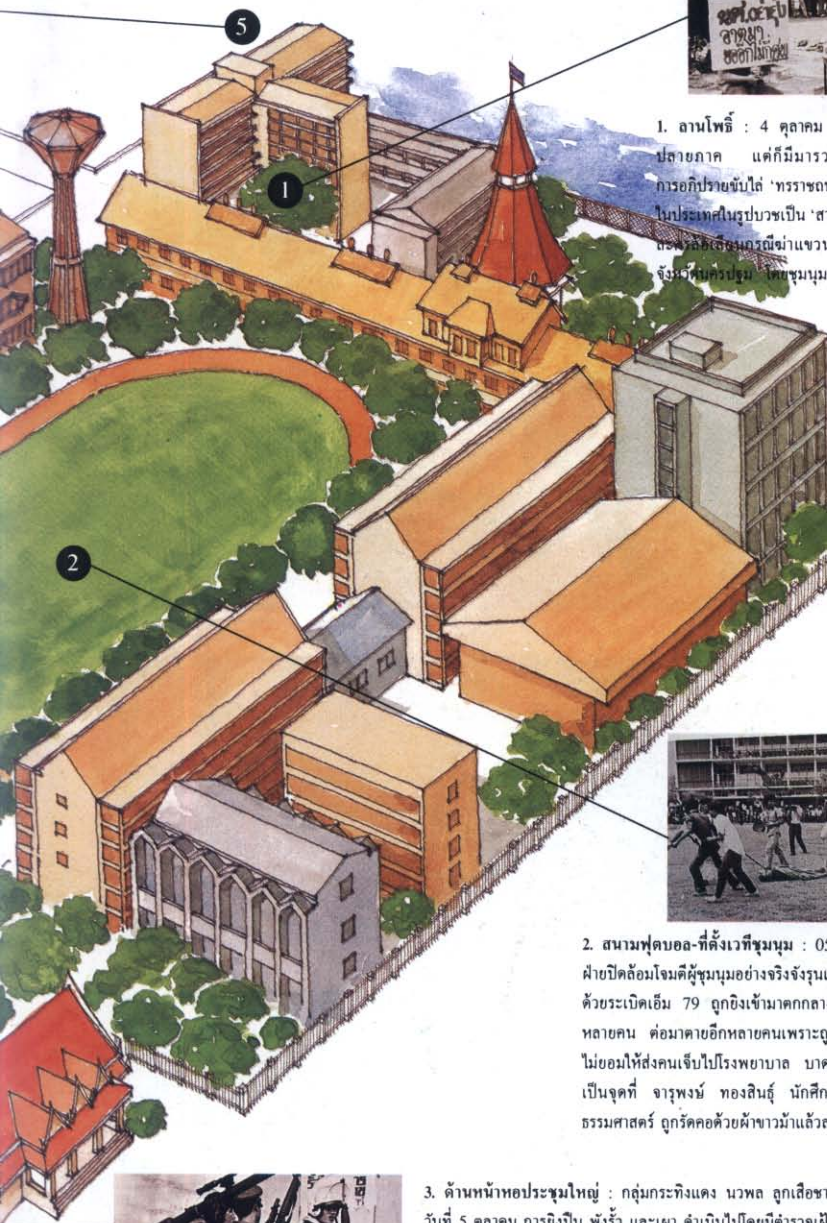
5. แม่น้ำเจ้าพระยา-ท่าพระจันทร์ : 07.00-10.00 น. ผู้ชุมนุมหนีตายออกจากธรรมศาสตร์โดยมุ่งแม่น้ำเพื่อไปยังท่าพระจันทร์ โดยมี คชด. ที่ท่าเรือ และเรือของตำรวจคอยยิง บางคนถูกยิง บางคนจมน้ำตายไป บางคนได้รับความช่วยเหลือจากชาวท่าพระจันทร์ บางคนหนีเข้าวัดมหาธาตุ แต่ก็เกิดอุบัติเหตุจมน้ำตายรวมทั้งหมดถูกกวาดจับได้ในบริเวณนี้กว่า 1,000 คน

6. สนามฟุตบอล : 11.00 น การฆ่าในธรรมศาสตร์ยุติลง นักศึกษาและผู้ชุมนุมจำนวนกว่า 2,000 คน ถูกกวาดต้อนจากตึกต่าง ๆ ลงสู่สนามฟุตบอล ถูกบังคับให้ถอดเสื้อ และนอนคว่ำหน้าทั้งหญิงและชาย ค้อมมาจึงนำขึ้นรถไปกักขังไว้ยังหลายแห่ง ส่วนใหญ่ที่โรงเรียนพลตำรวจบางเขน ชลบุรี และนครปฐม

4. สนามหลวง : ระหว่าง 08.00-10.00 น. ผู้ชุมนุมที่ท่าพระจันทร์หนีออกมาจากธรรมศาสตร์ ด้วยการซุ่ม ทูบตี เอาเชือกมัดคอลากไปเผาเนืองนองที่บริเวณพระเมรุณีนับหมื่นคน ในภาพคือ วิจิตรชัย อมรกุล นิสิตชั้นปีที่ 2 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ถูกแขวนคอที่ต้นมะขามในสนามหลวง และถูกทารุณด้วยวิธีการต่าง ๆ

1. ลานโพธิ์ : 4 ตุลาคม นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีสภ
 ปลายภาค แต่ก็มีการรวมตัวกันที่ลานโพธิ์เพื่อฟัง
 การอภิปรายชั้นใต้ 'ทรราชนิยม กิดคิขจร' ที่กลับเข้ามา
 ในประเทศในรูปวชเป็น 'สามเณร' ช่วงเที่ยงมีการแสดง
 ศิลปะและดนตรีวงฆ้องวงคองข้างไฟฟ้า 2 คน ที่
 จักรวรรดิพระปทุม - วิทยุชุมชนนาฏศิลป์และการละคร มธ.

ในคืนวันที่ 4 ตุลาคม มี
 ผู้ชุมนุมอยู่ในธรรมศาสตร์
 ประมาณ 25,000-40,000
 คน ในวันที่ 5 ตุลาคม
 ภาพการแสดงถูกแขวนคอ
 โดยอภิรักษ์ บัวเหล็กดี
 ถูกหนังสือพิมพ์ดาวสยาม
 คัดค้านภาพ พิมพ์เผยแพร่
 เป็นการแสดง "หมิ่น
 พระบรมโอรสาธิราช"
 เพื่อเปิดประเด็น "ฆ่า"
 ผู้ชุมนุม

2. สนามฟุตบอล-ที่ตั้งเวทีชุมนุม : 05.30 น. วันที่ 6 ตุลาคม
 ฝ่ายปิดล้อมโจมตีผู้ชุมนุมอย่างจริงจังรุนแรงและต่อเนื่อง เปิดฉาก
 ด้วยระเบิดเอ็ม 79 ถูกยิงเข้ามาคกกลางสนาม ผู้ชุมนุมตายทันที
 หลายคน ต่อมาตายอีกหลายคนเพราะถูกปิดทางเข้าออก ตำรวจ
 ไม่ยอมให้ส่งคนเจ็บไปโรงพยาบาล บาดเจ็บอีกจำนวนมาก และ
 เป็นจุดที่ จารุพงษ์ ทองสินธุ์ นักศึกษาปี 2 คณะรัฐศาสตร์
 ธรรมศาสตร์ ถูกรัศมีคองด้วยฝ่าขวามาแล้วถากรอบสนาม

3. ด้านหน้าหอประชุมใหญ่ : กลุ่มกระต๊องแดง นวพล ถูกเสียดขวาน มารวมตัวตั้งแต่ค่ำ
 วันที่ 5 ตุลาคม การยิงปืน พังรั้ว และเผา ดำเนินไปโดยมีตำรวจเฝ้าดู ตั้งแต่เวลา 22.00 น.
 กำลังตำรวจกว่า 200 นายปิดล้อมธรรมศาสตร์ และมิกำลังมาเสริมเพิ่มตลอดเวลา ตั้งแต่
 05.30 น. ของวันที่ 6 ตุลาคม อาวุธทุกชนิดของตำรวจไทยระดมยิงเข้าสู่ธรรมศาสตร์ ประมาณ
 07.00 น. กำลังตำรวจไทยรุกคืบเข้าสู่ภายในธรรมศาสตร์ ผู้ชุมนุมหลบเข้าข้างห้องเรียน
 ตำรวจไทยระดมยิงกระทั่ง 09.00 น. เชน จึงเข้าเคลียร์พื้นที่ด้านห้องเรียน

วันประชาธิปไตย

หนังสือนิทานสำหรับเด็ก

207

1บาท

วันประชาธิปไตย

(ภาพและเรื่องย่อจากหนังสือนิทานสำหรับเด็กของสํการค้ำของคุรุสภา พิมพ์เมื่อ 10 กันยายน 2517 เรื่อง : สิริมาลา ภาพ : สุพันธ์)

13 ตุลาคม 2516 ปีคมาถึงโรงเรียนตั้งแต 7 โมงเช้า วันนี้เป็นวันที่ปีคตื่นเต้นที่สุดเพราะปีคจะได้ทำในสิ่งที่ไมเคยคาดฝันมาก่อน นั่นคือการที่ปีคและเพื่อน ๆ จะเดินขบวนไปชุมนุมประท้วงร่วมกับสถาบันอื่น...

พอเพื่อน ๆ มาพร้อมกัน พวกเขาเริ่มตั้งแถวให้เป็นระเบียบและออกเดินจากโรงเรียน ปีคอยู่แถวหน้าเลยครบระยะทางจากโรงเรียนของปีคถึงสถานที่ชุมนุมประท้วงคือที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไกลจากกันพอสมควร แต่วันนี้ปีครู้สึกวาระทางใกล้นิดเดียว ปีคและเพื่อน ๆ เดินแถวไปร้องเพลงปลุกใจไปด้วย เพื่อช่วยให้จิตใจเข้มแข็งศึกัก ไม่มีใครบ่นเหน็ดเหนื่อยเลยสักคน ตามข้างทางที่ปีคผ่านจะมีประชาชนอื่น ๆ ยืนดูเรียงรายสองข้างทาง มีการวิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ บ้างก็จัดหาน้ำ ผลไม้ มาให้

เมื่อเดินมาถึงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นิสิต นักศึกษา และนักเรียนเต็มไปหมดเลยครบ แคร่ร้อนจัดมากแต่ทุกคนไม่มีใครย่อท้อ ปีคนั่งรวมกับคนอื่น ๆ ฟังพวกที่ ๆ ขึ้นไปพูดเรื่องราวต่าง ๆ เวลาขังใกล้เที่ยงคนยิ่งมากจนแออัดไปหมด ปีคนึกชมพวกที่ ๆ อยู่ในใจว่า พวกที่ ๆ ข้างเข้มแข็ง อดทนจริง ๆ ทนต่ออุปสรรคและความยากลำบากมาได้ถึง 5 วัน 5 คืน

นิสิตนักศึกษาอื่นข้อเสนอให้รัฐบาลปล่อยผู้ถูกจับกุมโดยไม่มีเงื่อนไข และขอให้รัฐบาลให้คำคอบเวลาเที่ยงตรงแต่พอถึงคอบที่ขังก็ยังมีคำคอบ พวกที่ ๆ จึงตัดสินใจให้เคลื่อนขบวน ปีคฟังจะเห็นวันนี้เองว่าถนรชคดำเนินที่วกว้างขวางนั้นสุดคืบแคบไปถนใจ ผู้คนเต็มไปหมดตั้งแต่สนามหลวงถึงอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ที่อนุสาวรีย์แห่งนี้เป็นที่หยุดพักขบวนรอคำคอบจากรัฐบาล ปีครู้สึกว่เหตุการณ์รอบ ๆ ยุ่งยากเหลือเกิน ทุกคนเคร่งเครียดไปหมด

ใกล้เข้าวันที่ 14 ปีคคิดใจตื่นเมื่อได้อินวิทขุประกาศว่เกิดการปะทะกันขึ้น มีผู้คนบาดเจ็บและเสียชีวิตไป ปีคนึกเป็นห่วงเพื่อน ๆ และที่ ๆ ที่ร่วมในขบวนทุกคน เหตุการณ์ลุกลามใหญ่โตมีการต่อสู้กันทั้งวัน สถานที่ราชการเสียหายหลายแห่ง ทางราชการประกาศให้สถานศึกษาทุกแห่งหยุด 3 วัน จนกว่าเหตุการณ์จะเรียบร้อย

วันมหาวิปโยค

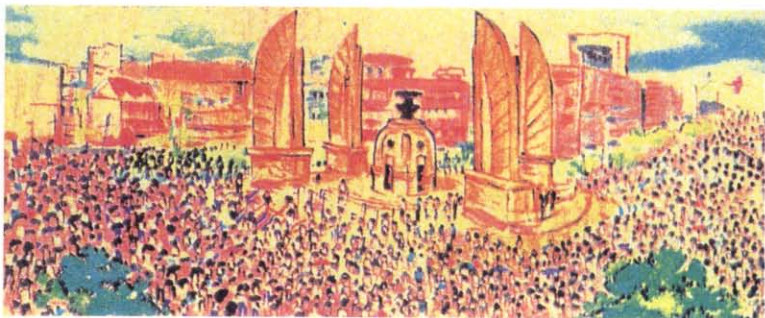
(ภาพและเรื่องย่อจากหนังสือนิทานสำหรับเด็กขององค์การค้ำของคุรุสภา พิมพ์เมื่อ 10 กันยายน 2517 เรื่อง : สิริมาลา ภาพ : สมชาย)

ผมชื่อสันติ เป็นนักเรียนชั้นปีสุดท้ายของโรงเรียนช่างกลแห่งหนึ่ง ผมเป็นผู้หนึ่งที่ร่วมอยู่ในการชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่เริ่มจนถึงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 อันเป็นจุดเริ่มต้นของวันมหาวิปโยคที่ชาวไทยทั้งชาติต้องโศกเศร้า และเป็นวันประวัติศาสตร์ที่ผมจะต้องจดจำไปตลอดชีวิต

การชุมนุมคราวนี้เป็นครั้งแรกที่นักเรียนอาชีวะแทบทุกโรงเรียนได้มารวมกัน แม้ว่าพวกเราจะมาจากต่างโรงเรียนแต่เรามาเพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกัน เราจึงร่วมมือและสามัคคีกันเพื่อให้บรรลุความสำเร็จ ตัวแทนของพวกเราประกาศให้ทุก ๆ คนทราบทั่วกันว่า "พวกผมเป็นเด็กอาชีวะ เรียนมาน้อยขอยู่น้ำใช้กำลังป้องกันที่ ๆ เพื่อว่าพวกผมตายพวกพี่จะได้ใช้สมองทำงานเพื่อชาติต่อไป"

เวลา 12.15 น. ของวันที่ 13 ตุลาคม เมื่อรถคำตอปจากรัฐบาลที่ไปปลดปล่อยผู้ถูกจับทั้ง 13 คนไม่ได้ผล ขบวนการนิสิต นักศึกษา นักเรียน จึงเคลื่อนออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่เป็นสถานที่ชุมนุมประท้วงทันที ผู้คนนับแสนพลูออกจากประตูมหาวิทยาลัยทั้ง 3 ด้านเหมือนฝูงผึ้งแตกรัง ผมและเพื่อน ๆ ได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วย "ฟันเฟือง" อันหมายถึงหน่วยปฏิบัติการกองลาดตระเวนและเป็นหน่วยคุ้มกัน ต้องทำงานหนักมาก ขบวนการของเราไปหยุดที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ฝูงชนขณะนั้นแออัดแน่นเป็นประวัติการณ์ ถนนตั้งแต่สนามหลวงถึงสะพานผ่านฟ้าฯ ถูกปิดโดยสิ้นเชิง บริเวณอนุสาวรีย์ถูกตัดแปลงเป็นกองบัญชาการชั่วคราว... จนกระทั่งเวลาประมาณ 21.00 น. จึงมีประกาศออกมาว่า รัฐบาลยอมปล่อยผู้ต้องหาทั้ง 13 คนแล้ว พวกเราเปล่งเสียงไชโยออกมาพร้อมกันอย่างกึกก้องเป็นการต้อนรับผลสำเร็จที่เรารอคอย...

ฝูงชนขบวนหนึ่งสลายตัวไปทางถนนพระราม 5 แต่ถูกเจ้าหน้าที่สกัดกั้นไม่ให้ผ่านไปให้ย้อนกลับไปในทางตรงข้าม... เหตุการณ์อันไม่คาดฝันจึงเกิดขึ้น นั่นคือการปะทะกันระหว่างผู้เดินขบวนกับเจ้าหน้าที่ เหตุการณ์รุนแรงจึงขาดเจ้าหน้าที่ที่ยังกล้าเข้าใส่ฝูงชนจนแตกตื่น วิ่งหนีกันซุกซุน มีคนบาดเจ็บ เหตุการณ์ลุกลามใหญ่โตและร้ายแรงเกินกว่าผมจะคาดคิด

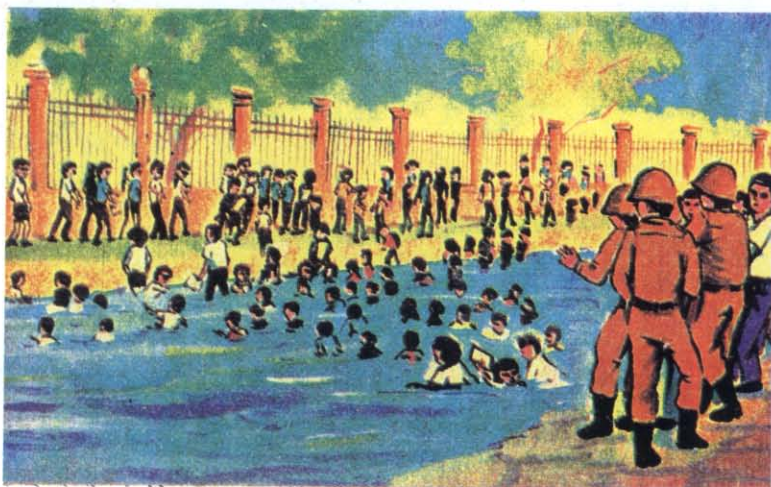

เมื่อทราบว่าเกิดการปะทะกันขึ้น พวกเราทางด้านอนุสาวรีย์จึงรีบหาอาวุธป้องกันตัว ใครคว่ำได้ไม้ก็เอาไม้ ไม้ก็ก้อนหิน ระเบิดขวด ระเบิดเพลิง โดยพวกเราทำขึ้นเองอย่างรีบเร่งไว้ต่อสู้กับฝ่ายตรงกันข้าม จิตใจของพวกเราขณะนั้นไม่มีคำว่า "กลัว" อยู่เลย

ขณะที่กำลังเร่งเตรียมการอยู่นั้น ก็ได้ยินเสียงตะโกนว่า "มันมาแล้ว...มันมาแล้ว" ผมหันไปมอง พบว่าสิ่งที่พวกผมกำลังเผชิญอยู่คือ เจ้าหน้าที่พร้อมอาวุธครบมือพร้อมด้วยรถถังจอดจังกั๊กตรงมุมกรมประชาสัมพันธ์ ผมหลีกเลี่ยงกลับมาดูพวกผม ในมือมีแต่ไม้, ก้อนอิฐ, ก้อนหิน และมือเปล่า เมื่อพวกเราขยับตัว ก็มีเสียงปืนรัวมาจากฝ่ายเจ้าหน้าที่ พอสิ้นเสียง เพื่อนผมบางคนล้มลงกับพื้นเลือดนอง ผมตกใจแทบสิ้นสติ... พยายามเห็นคนล้มตายไปต่อหน้า หน้าซัดแทบจะเป็นลม แต่ไม่มีใครถอยกลับ

เมื่อมีคนบาดเจ็บและตายมากขึ้น พวกเราตัดสินใจยึดรถเมล์ รถตู้ เป็นเครื่องกีดขวางและเป็นที่กำบัง รถถังคันนั้นยังติดตามพวกเราอย่างไม่คลตะ เพื่อนผมคนหนึ่งตัดสินใจขับรถขยับเทศบาลที่ยึดมาได้พุ่งเข้าชนรถถังอย่างแรงเป็นผลสำเร็จ แต่เพื่อนผมถูกยิงบาดเจ็บสาหัส

ในเวลานั้น เฮลิคอปเตอร์ลำหนึ่งบินวนเวียนอยู่เหนือศีรษะ ผมเห็นเจ้าหน้าที่ขึ้นมองก็เห็นแสงแวบลงมา คนบนเฮลิคอปเตอร์ยิงกราดลงมาซึ่งพวกเราข้างล่าง...

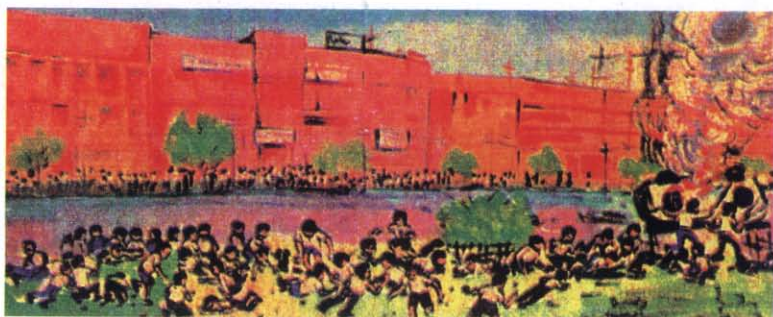

พวกเราอดหยลมาจนถึงหน้าโรงแรมรอยัล มีฝ่ายเจ้าหน้าที่ถือปืนเดินคานหน้าเข้ามาติด ๆ ความแค้นที่พุ่งขึ้นมาจนถึงขีดสุดทำให้ทัศนหนึ่งควำไม่ขึ้นมาทำทายฝ่ายเจ้าหน้าที่ เขาทำด้วยความโกรธแค้น พรึบคาคาที่เขาหันกลับ เขาก็ถูกยิงบาดเจ็บ พวกที่ไม่ถูกยิงรีบล่าเสียงผู้บาดเจ็บไปยังหน่วยพยาบาลชั่วคราว แม้จะบาดเจ็บแต่ไม่มีใครร้องโอดครวญ ทุกคนพูดแต่ว่า "อย่าห่วง...สู้ให้ได้"

ขณะนั้นสถานที่ราชการบางแห่งถูกพวกเราเผาเพราะความแค้น โดยเฉพาะที่สำนักงาน ก.ค.ป. ขณะที่เพลิงกำลังไหม้บริเวณชั้นล่าง ปรากฏว่าชั้นบนมีชายผู้หนึ่งติดอยู่ เขาหนีออกมาไม่ได้...

... มีเสียงปืนรวักราดมาก พวกเราหมอบราบกับพื้น มีเสียงตะโกนว่า "กระสุนหลอกอย่าไปกลัว" ลิ่นเสียงตะโกน พวกเราเือลุกขึ้นวิ่งก็โดนกราดกระสุนมาก หนีออกวิ่งและเสียววูบที่ใหญ่ ผมล้มลงอย่างแรงและไม่รู้สึกตัวอีกเลย...

เสียงเพลงพญาโศกเชือกเอ็นจับใจ รัวขบวนเคลื่อนไปจนถึงสนามหลวงซึ่งเป็นบริเวณพิธี มีประชาชนเข้าสมทบตลอดระยะทาง จากคนจำนวนหมื่นก็เพิ่มเป็นแสนและเพิ่มขึ้น ๆ...

15 ตุลาคม 2517 มีพิธีลอยอังคารวีรชน... อัฐิของแต่ละคนแยกออกเป็น 3 ส่วน ส่วนหนึ่งใส่โกศทองมอบให้ญาติพ่อแม่พี่น้อง ส่วนที่สองฝากไว้ที่วัดโสมนัสวิหารเพื่อรอไว้บรรจุในอนุสาวรีย์วีรชนที่จะจัดสร้างต่อไป ส่วนที่สามคืออังคาร รองปลัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐและตัวแทนของวีรชนนำไปลอยที่ปากน้ำเจ้าพระยา ทำพิธีลอยโดยนำอังคารวีรชนหย่อนจากเฮลิคอปเตอร์ลงสู่พื้นน้ำที่ละห่อ เฮลิคอปเตอร์บินวนทำความเคารพแล้วจึงบินกลับสู่ท้องสนามหลวง

จาก 14 ถึง 6 ตุลา

แต่

ป่วย อังภากรณ์

(9 มีนาคม 2459 - 28 กรกฎาคม 2542)

ผู้เกิดในตระกูลสามัญชน

เติบโตและได้รับการบ่มเพาะเพียงสามัญชน

และจบชีวิตอย่างสามัญชน

แต่ก็แสดงให้เห็นว่า วิถีชีวิตแห่งสามัญชนเป็นวิถีที่ยิ่งใหญ่

และเป็นวิถีที่งดงามได้

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

จาก 14 ถึง 6 ตุลา

บรรณาธิการ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์

ประสานงาน

ประจักษ์ ก้องกีรติ

แบบปกและรูปเล่ม

ถ้ายวน เพชรแสงสว่าง

พจนีย์ หงษ์ปรีชา

พิมพ์ครั้งแรก : 14 ตุลาคม 2541

(25 ปี 14 ตุลา)

พิมพ์ครั้งที่สอง : 6 ตุลาคม 2542

พิมพ์ครั้งที่ 3 : 6 ตุลาคม 2544

(25 ปี 6 ตุลา)

จำนวนพิมพ์ 3,000 เล่ม

ISBN 974-86305-8-7

ราคา 250 บาท

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700 โทร-โทรสาร 433-8713

413/38 Arun-amarin Road, Bangkok 10700. Tel.-Fax : 433-8713

Home Page : <http://www.textbooksproject.8m.com/index.htm>

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำแถลง

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2509 ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันเองเป็นส่วนบุคคล ในหมู่ผู้มีความรักในการกิจ บริหารการศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ เมื่อเริ่มดำเนินงาน โครงการตำรามีฐานะ เป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ก่อนที่จะมีฐานะ เป็นมูลนิธิเมื่อต้นปี พ.ศ.2521 ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือด้านทุนทรัพย์ จากมูลนิธิร็อกกี้ เฟลเลอร์ เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานขั้นต้น เป้าหมาย เบื้องแรกของมูลนิธิโครงการตำราก็คือ ส่งเสริมให้มีตำราภาษาไทยที่มีคุณภาพ เฉพาะในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้ต่างก็เห็นพ้องต้องกัน ในระยะนั้นว่า คุณภาพหนังสือตำราไทยระดับอุดมศึกษาแขนงวิชาดังกล่าว ยังไม่สูงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้นย่อมมีส่วนช่วยยกระดับ มาตรฐานการศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยโดยปริยาย อีกทั้งยังอาจช่วยการ สร้างสรรค์ปัญญา ความคิดริเริ่ม และความเข้าใจอันถูกต้องในเรื่องที่ เกี่ยวเนื่องกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองโดยส่วนรวม

พร้อมกันนี้มูลนิธิโครงการตำรา ก็มีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะทำหน้าที่ เป็นที่ชุมนุมผลงานเขียนของนักวิชาการต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถาบัน

(4)

เพื่อให้ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึง ในหมู่ผู้สอน ผู้เรียน และผู้สนใจงานวิชาการ การดำเนินงานของมูลนิธิ โครงการตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการ ออกไปในวงกว้างยิ่ง ๆ ขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้าน การกำหนดนโยบายสร้างตำรา การเขียน การแปล และ การใช้ตำรานั้น ๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องส่งเสริมและ กระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนา ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกัน ในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

นโยบายพื้นฐานของมูลนิธิโครงการตำราฯ คือ ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการจัดพิมพ์หนังสือตำราทุกประเภท ทั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปล เรียบเรียง งานถอดความ งานรวบรวม งานแต่งและงานวิจัย ในช่วงแรก ๆ เราได้เน้นส่งเสริมงานแปลเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ได้ส่งเสริมให้มีการ จัดพิมพ์ตำราประเภทอื่น ๆ ด้วย นับแต่ได้ก่อตั้งโครงการตำราฯ มาจน กระทั่งถึงปัจจุบัน โดยความร่วมมืออย่างดียิ่งของนักวิชาการหลายสถาบัน สามารถส่งเสริม-กลั่นกรอง-ตรวจสอบ และจัดพิมพ์หนังสือตำราภาษาไทย ระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพตามเป้าหมาย เจตนารมณ์ และนโยบาย ได้ครบ ทุกประเภท และมีเนื้อหาครอบคลุมสาขาวิชาต่าง ๆ ถึง 8 สาขาดังต่อไปนี้คือ (1) สาขาวิชาภูมิศาสตร์ (2) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ (3) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ (4) สาขาวิชารัฐศาสตร์ (5) สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (6) สาขา วิชาปรัชญา (7) สาขาวิชาจิตวิทยา (8) สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้ เรายังมีโครงการผลิตตำราสาขาวิชาอื่น ๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น สาขาวิชาศิลปะ ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นดำเนินงาน และยังสามารถขยายงานให้มีการแต่งตำราเป็น “ชุด” ซึ่งมีเนื้อความคาบเกี่ยวระหว่างหลายสาขาวิชา เช่น “ชุดชีวิตและงาน” ของ บุคคลที่น่าสนใจ ดังที่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วบางเล่ม

ปัจจุบันมูลนิธิโครงการตำราฯ ยังคงมีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะขยายงานของเราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะประสบอุปสรรคนานัปการ โดยเฉพาะอุปสรรคด้านทุนรอน เพราะกิจการของเราไม่ใช่กิจการแสวงหากำไร หากมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาและประชาชนได้มีโอกาสซื้อหาหนังสือตำราฯ ในราคาย่อมเยาพอสมควร

คณะกรรมการทุกสาขาวิชาของมูลนิธิโครงการตำราฯ ยินดีน้อมรับคำแนะนำและคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อ่านทุกท่าน และปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้ท่านผู้อ่านทุกท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในมูลนิธิโครงการตำราฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนแนะนำอยู่ห่าง ๆ ช่วยแต่ง แปล เรียบเรียง หรือรวบรวมตำราสาขาวิชาต่าง ๆ ให้เรา หรือเข้ามาร่วมบริหารงานร่วมกับเรา

เสน่ห์ จามริก

ประธานคณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

(6)

**รายนามคณะกรรมการบริหาร
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**

(ก่อตั้ง พ.ศ.2509 โดย นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ และนายเสนห์ จามริก ฯลฯ)

นายเสนห์	จามริก	ประธาน
นางเพ็ชรี	สุมิตร	รองประธาน
นางสาวกุสุมา	สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายธเนศ	อาภรณ์สุวรรณ	กรรมการ
นายรังสรรค์	ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
นายสุลักษณ์	ศิวัรักษ์	กรรมการ
นายวิทยา	สุจิตธนารักษ์	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ	พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการ
นายอุทัย	ดุลยเกษม	กรรมการ
นางสาวศรีประภา	เพชรมีศรี	กรรมการ
นางสาวศุภลักษณ์	เลิศแก้วศรี	กรรมการและเหรัญญิก
นายชาญวิทย์	เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
นายธำรงค์ศักดิ์	เพชรเลิศอนันต์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายทรงยศ	แววหงษ์	กรรมการและผู้จัดการ

คำนำ

ความสามารถในการปรับตัวทางการเมืองของเผด็จการทหารไทยนั้นมีจำกัด ด้วยปัจจัยหลายต่อหลายอย่างทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งมีความซับซ้อนอย่างยิ่ง อาจารย์เสนห์ จามริก และอาจารย์เบ็น แอนเดอร์สัน ได้ชี้ให้เห็นว่า 16 ปีภายใต้ระบอบสฤษดิ์-ถนอม-ประภาส โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยได้เปลี่ยนไปอย่างไพศาล ในขณะที่โครงสร้างทางการเมืองยังคงดำรงอยู่เหมือนเดิม

อาจารย์เสนห์เรียกโครงสร้างทางการเมืองนี้ว่า ระบบเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งมีระบบราชการเป็นผู้ถืออำนาจสูงสุดไว้แต่ผู้เดียว อีกทั้งยังใช้อำนาจดังกล่าวนี้เรียกเก็บผลประโยชน์เข้าตัวเอง มากกว่าเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่เศรษฐกิจและสังคม (ดังเช่นเผด็จการในบางประเทศ) เหตุฉะนั้นระบบเจ้าขุนมูลนายดังกล่าวจึงไม่อาจเปิดตัวเองให้เป็นเวทีสำหรับการต่อรองของคนกลุ่มต่าง ๆ ในโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมใหม่ ซึ่งผลุดขึ้นมาอย่างซับซ้อนในช่วง 16 ปีนี้ได้

ยิ่งไปกว่านี้ ยังเป็นไปได้ด้วยว่า โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมใหม่ ซึ่งซับซ้อนนี้เอง ก่อให้เกิดความซับซ้อนของผลประโยชน์ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จนทำให้เจ้าขุนมูลนายและสมัครพรรคพวกในระบบราชการของเขา ไม่สามารถแบ่งปันผลประโยชน์และอำนาจกันอย่างลงตัวได้อีกต่อไป ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในระบอบอย่างรุนแรง ดังเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า กลุ่มอำนาจเดิมแตกแยกกันอย่างหนักมาก่อนสิบสี่ตุลา และอาจมีส่วนอย่างลับ ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในเหตุการณ์สิบสี่ตุลาด้วย

(8)

เราจะเห็นความอ่อนแอของระบบเผด็จการทหารในการปรับตัวทางการเมือง ได้จากชีวิตอันแสนสั้นของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2512 ดังที่อาจารย์เสน่ห์ได้ชี้ให้เห็นว่า แท้จริงแล้วรัฐธรรมนูญฉบับนี้แทบไม่เปิดโอกาสให้คนกลุ่มอื่นได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองเลย ยังคงรักษาอำนาจที่แท้จริงไว้ในมือของเผด็จการทหารดังเดิม แม้กระนั้นผู้นำของเผด็จการทหารก็ไม่อาจทนต่อแรงกดดันอันจำกัดซึ่งคนต้องเผชิญตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญได้ ในที่สุดก็ต้องก่อรัฐประหารเพื่อเผด็จอำนาจทั้งหมดไว้ในมือของกลุ่มผู้นำอย่างเด็ดขาดและ “ล่อนจ้อน”

แต่การเผด็จอำนาจเด็ดขาดในปี 2514 กลับยังทำให้กลุ่มเผด็จการอ่อนกำลังลง เพราะจำกัดวงของอำนาจให้แคบลงเสียจนกระทั่ง แม้แต่จะผนวกเอาอำนาจในระบบเจ้าขุนมูลนายทั้งหมดไว้ด้วยกันยังทำไม่ได้ จึงยิ่งเร่งเร้าและเพิ่มความขัดแย้งที่มีอยู่แล้วในระบบราชการให้แหลมคมยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม สิบสี่ตุลาไม่ใช่การรัฐประหารแย่งอำนาจกันภายใน อย่างที่เคยเกิดขึ้นในการเมืองไทยอย่างสม่ำเสมอในหลายทศวรรษที่ผ่านมา มีคนจำนวนมากที่อยู่นอกระบบราชการเข้ามาร่วมในกิจกรรมการล้มเผด็จการในครั้งนั้น โดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง โดยลงมือกระทำกรบ้าง โดยเอาใจช่วยบ้าง ถ้านับรวมทั้งประเทศแล้วก็ เป็นหลายล้านคน เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดในประวัติศาสตร์การเมืองไทย (เท่าที่เรารู้) มาก่อน เหตุตั้งนั้นอาจารย์เสน่ห์จึงงงใจที่จะเรียกสิบสี่ตุลาอย่างเหมาะสมว่าเป็นการปฏิวัติเดือนตุลาคม

ใครที่พอมีวิจรรย์ญาณเหลืออยู่บ้างก็จะเห็นได้ถนัดแล้วว่า การเมืองไทยหลังสิบสี่ตุลาจะไม่มีวันกลับไปเหมือนเดิมได้อีก แม้ว่าจะใช้ความทารุณเหยี้ยมโหดและอำนาจทหารหรืออำนาจอื่นใด ก็ไม่สามารถแปรผันการเมืองไทยให้กลับไปอยู่ในระบบเจ้าขุนมูลนายได้อีก เผด็จการอาจกลับมาครอบงำการเมืองไทยได้อีก แต่ต้องไม่ใช่เผด็จการที่มีฐานอยู่กับตัวบุคคลเพียงไม่กี่คน

หากต้องเป็นกลุ่มอำนาจที่มีความหลากหลายและสลับซับซ้อนภายในพอที่จะรองรับความหลากหลายและสลับซับซ้อนของโครงสร้างเศรษฐกิจ-สังคมของไทยได้

น่าเศร้าที่ผู้มีอำนาจในการเมืองไทยหลายคนหลังจากนั้นขาดวิจรรณญาณอันนี้ ก่อให้เกิดการนองเลือดที่ไม่จำเป็นตามมาอีกหลายครั้ง

แม้กระนั้น เหตุการณ์ป่าเถื่อนที่เกิดขึ้นในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ก็ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะผู้กระทำขาดวิจรรณญาณเพียงอย่างเดียว หากมีปัจจัยทางเศรษฐกิจ, จิตวิทยา, และการเมืองของสังคมในวงกว้างรองรับ โดยเฉพาะในกลุ่มคนชั้นกลาง ซึ่งหันหลังให้แก่ขบวนการนักศึกษาซึ่งตนเคยยกย่องเชิดชูมาเมื่อสามปีก่อน สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ, การเมืองระหว่างประเทศ, และสังคมวัฒนธรรมที่เกิดระหว่าง 2516-19 ทำให้คนชั้นกลางซึ่งกำลังถูก “อด” จากความรู้สึกว่าครอบครัวของตนกำลัง “ก้าวหน้า” ท่ามกลาง “ความมั่นคง” ของรัฐและวิถีชีวิตที่ตนคุ้นเคย เช่นโอกาสของลูกหลานที่สู้อุตสาหกรรมเสียให้ได้เล่าเรียนจะได้งานที่เงินเดือนดีและมีความเจริญในหน้าที่การงานกำลังขาดหายไป เพราะเศรษฐกิจตกต่ำจากวิกฤตราคาน้ำมัน, ประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีนถูกฝ่ายคอมมิวนิสต์ยึดได้หมดในเวลารวดเร็ว, วิถีชีวิตและค่านิยมที่ตนคุ้นเคยกำลังถูกโจมตีจากเด็กหนุ่มสาวรุ่นใหม่ออย่างเมามัน, แม้แต่ความสามารถทางเศรษฐกิจที่จะลงทุนกับความ “ก้าวหน้า” ของครอบครัวด้วยการศึกษาก็ดูเหมือนจะหมดไปด้วย ฯลฯ คนชั้นกลางโดยเฉพาะระดับกลางและล่างซึ่งพึ่งโพล์ขึ้นมากำลังเขียนความรู้สึก “ก้าวหน้า” ที่ตนเคยเสพย์ในสมัยเผด็จการความกระตือรือร้นที่จะต่อต้านขบวนการนักศึกษาของคนชั้นกลาง (โดยเฉพาะเมื่อนักศึกษาถูกฝ่ายขวาใช้กำลังของบ้านเมืองปราบปรามอย่างป่าเถื่อนไปแล้ว) จึงเป็นอาการ “ลงแดง” ของคนชั้นกลางเอง

นี่เป็นเนื้อหาที่อาจารย์เบ็น แอนเดอร์สันพยายามชี้ให้เห็น ข้อสรุปของ

(10)

นักวิชาการและนักหนังสือพิมพ์ฝรั่งที่ว่าเหตุการณ์หกตุลาก็คือรัฐประหารธรรมดา ๆ ที่เคยเกิดในเมืองไทยมาอย่างสม่ำเสมอ นั้นไม่จริง เพราะหกตุลามีฐานอยู่ในสังคมวงกว้างกว่าการแย่งอำนาจกันของกลุ่มในระบบราชการ โดยอาจารย์เป็นไม่จำเป็นต้องกล่าว (เพราะบทความนี้เขียนขึ้นก่อนที่รัฐบาลเผด็จการพลเรือนที่ไร้เดียงสาที่สุดในประวัติศาสตร์ไทยจะถูกทหารโค่นล้มลงอีกทีหนึ่งใน พ.ศ.2520) ก็อาจเห็นได้ว่า ทรบเท่าที่ผู้ปกครองไม่สามารถตอบสนองความเงี่ยนของคนชั้นกลางได้ การขจัดขบวนการนักศึกษาออกไปจากการเมืองไทย ไม่มีทางทำให้เกิดเสถียรภาพแก่รัฐบาลเผด็จการได้ และในการเมืองไทยหลังปฏิวัติสิบสี่ตุลา เสถียรภาพของรัฐบาลไม่ได้อยู่ที่ระบบราชการหรืออ่างหอยอีกแล้ว หรืออย่างน้อยก็ไม่ได้อยู่ที่ระบบราชการเพียงอย่างเดียว ความเห็นชอบของคนชั้นกลางกลายเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้ไปเสียแล้ว

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยหลังสิบสี่ตุลาทำให้ bloodless coup หรือการรัฐประหารที่ไร้การนองเลือดไม่มีทางเกิดขึ้นได้อีก จาก พ.ศ.2516 เกิดการรัฐประหารขึ้นอีกหลายครั้ง ทั้งที่สำเร็จและล้มเหลว แต่ละครั้ง ถ้าไม่เกิดการนองเลือดอย่างน่าสลดใจ ก็ปริ้ม ๆ ที่จะทำหั้นประทัดประหารกันอย่างบ้าคลั่ง แม้แต่การรัฐประหารแบบโบราณคือการแย่งอำนาจกันระหว่างกลุ่มในระบบราชการ ก็เป็นเหตุให้มีการเสียเลือดเนื้อ มากบ้างน้อยบ้างเสมอ และน่าสังเกตว่ามักไม่ประสบความสำเร็จอีกด้วย ในส่วนที่ประสบความสำเร็จ เช่นการรัฐประหารของคณะ ร.ส.ช. ใน พ.ศ.2534 ก็นำไปสู่การนองเลือดอย่างหฤโหดในปีต่อมา ความรับผิดชอบของพวกเขายังรอคำพิพากษาในศาลสถิตย์ยุติธรรม และในสังคม

รัฐประหารที่ปราศจากการนองเลือดเป็นเครื่องมือสำคัญของการยึดอำนาจของระบบราชการเจ้าขุนมูลนาย เป็นไปไม่ได้ที่กลุ่มใดในระบบราชการจะครองอำนาจได้อย่างมีเสถียรภาพ ถ้าหนทางเข้าสู่อำนาจต้องลุยเลือดผ่านมา

อย่างโชคโชน และดังที่อาจารย์เป็นได้ชี้ให้เห็นว่า ความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในทศตลา (อันที่จริงรวมทั้งสิบสี่ตลาและพฤษภามาหาโตด้วย) ล้วนต้องกระทำกัน “กลางแจ้ง” ไม่ใช่การ “เก็บ” ซึ่งกระทำกันในเชิงบริหารอย่างที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เผ่าและสฤษฏ์เคยทำมา (การ “เก็บ” อาจยังทำกันอยู่ แต่ไม่เจียบอีกแล้ว ทุกวันนี้สังคมยังถามถึง ทนง โพธิ์อ่าน และถ้าการ “เก็บ” เขามีหลักฐานข้อมูลให้สังคมรู้จักกระจ่าง ก็น่าสงสัยว่าสังคมจะยอมให้ผู้กระทำลายนวลอยู่ได้ต่อไป) เมื่อปราศจากเครื่องมือเช่นนี้ ก็เป็นการยากที่ใครจะใช้ระบบราชการโดยเฉพาะกองทัพเป็นเครื่องมือยึดอำนาจได้อีก ระบบราชการจึงขาดเกราะป้องกันตนเอง และดังที่อาจารย์เสนอที่ได้ทำนายไว้ หลังสิบสี่ตลา ระบบราชการจะตกเป็นจำเลยของสังคมมากขึ้น... จนกว่าระบบราชการจะปฏิรูประบบตนเองให้กลายเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพของสังคมประชาธิปไตย (ตอนที่อาจารย์เสนอไม่ได้พูด แต่ผู้เขียนค่านำพูดเอง)

ความรุนแรงกลายเป็นส่วนหนึ่งที่ขาดไม่ได้ของการเมืองไทยไปด้วยเหตุฉะนี้ อย่างน้อยสิบมาจนถึง พ.ศ.2535 คนลึนคิดที่นรก (หรือบาปของสังคมไทยเอง) ผลักให้ไปมีอำนาจ ก็ยังฝากความหวังไว้กับความรุนแรงว่าจะช่วยให้เขายึดกุมอำนาจได้สืบไป และเราไม่รู้ว่าจนถึงบัดนี้ว่า การเมืองไทยได้สลัดตัวให้พ้นจากความรุนแรงไปได้มากน้อยเพียงใด หนังสือเล่มนี้ได้รวมคำให้การของท่านอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ซึ่งเป็นเหยื่อของความรุนแรงในการเมืองไทยหลังสิบสี่ตลาไว้ด้วย ในระดับของข้อเท็จจริง คำให้การนี้ควรได้อ่านกันกว้างขวางมากขึ้น เพราะแม้ได้ถูกพิมพ์มาหลายครั้งแล้ว ก็ยังมีผู้บิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อปกป้องตนเองอยู่บ่อย ๆ แม้แต่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำของเขาต่อตัวท่านอาจารย์ป๋วยโดยตรง ก็ยังถูกลิ้นของเขาตลบตลกลงไปได้

แต่เหนือจากระดับข้อเท็จจริง คำให้การของอาจารย์ป๋วยเล่าถึงเหตุการณ์

เบื้องหลังความรุนแรงอีกหลายอย่าง ซึ่งมีความสำคัญต่อความเข้าใจของเราเกี่ยวกับความรุนแรงในการเมืองไทย โดยเฉพาะความรุนแรงที่กระทำต่อความจริง สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญ เพราะถ้าสักวันหนึ่ง จะมีกาวิเคราะห์เพื่อความเข้าใจความรุนแรงทางการเมืองเหล่านี้ ก็ต้องเข้าใจว่า ความรุนแรงไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะมีผู้กระทำความรุนแรงเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วมีเงื่อนไขที่สลับซับซ้อนหลายอย่างที่ทำให้คนซึ่งอ่อนแอที่สุดเช่นนายกรัฐมนตรีที่เลื่อนเปื้อนเหลวเป๋ว กลายเป็นปัจจัยอันหนึ่งที่สำคัญไม่ได้ของความรุนแรงป่าเถื่อนที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ยังไม่พูดถึงกระบวนการตัดสินใจ, การ “เล่น” อำนาจของกลุ่มต่าง ๆ, ผลประโยชน์, อุดมการณ์, ฯลฯ ที่เป็นพื้นฐานให้เกิดความรุนแรง

ปราศจากซึ่งความเข้าใจ “กลไก” ของความรุนแรงทางการเมืองอย่างนี้ ก็เป็นไปได้ที่เราจะสร้างระบบป้องกันความรุนแรงมิให้เกิดขึ้นในการเมือง

ในท้ายที่สุด อาจารย์ชาลววิทย เกษตรศิริ พยายามจะมองหาสถานะทางประวัติศาสตร์ของสิบลีตุลา และหกตุลา ไม่เฉพาะแต่สถานะในประวัติศาสตร์ไทยเท่านั้น แต่รวมถึงสถานะในศตวรรษแห่งความรุนแรงของประวัติศาสตร์โลกด้วย

แม้ว่าผู้เขียนได้สรุปความเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งที่เกิดแก่การเมืองไทยหลังสิบลีตุลามา แต่ผู้เขียนก็อดไม่ได้ที่จะคิดว่าในทางวิชาการเป็นอย่างไร เรายังก้าวไปไม่ไกลจากสิบลีตุลาและหกตุลามากนัก บทความของอาจารย์เสนห์และอาจารย์เบ็น เป็นบทความวิชาการที่ดีที่สุดเกี่ยวกับสิบลีตุลาและหกตุลา จนถึงปัจจุบันทั้งสองบทความก็ยังดำรงฐานะบทความที่ดีที่สุดอยู่

ทั้ง ๆ ที่ทั้งสองบทความนี้เขียนขึ้นมานานแล้ว ข้อมูลดิบเกี่ยวกับเหตุการณ์ทั้งสองซึ่งสองบทความนี้ใช้ก็ไม่ได้เพิ่มพูนขึ้นมากนัก จนถึงทุกวันนี้เรารู้ว่าใครทำอะไรในตอนนั้นไม่มากไปกว่าเก่า ไม่ใช่ตัวละครเด่น ๆ ซึ่งนำ

การเดินทางบนเรือผู้ที่ถูกขับออกจากประเทศและสมุนของเขาเท่านั้น เราารู้ว่า สิบสี่ตุลาและหกตุลาเกี่ยวพันอยู่กับกลุ่มพลังทางสังคมที่กว้างขวางอย่างมาก แต่เราไม่รู้เลยว่าคนเหล่านั้นทำอะไร คิดอะไร และทำอย่างนั้นทำไม เราจะเห็น ความไม่รู้ของเราได้ชัดขึ้นถ้าคิดถึงเหตุการณ์หกตุลา เรารู้อะไรหลายอย่าง เกี่ยวกับการกระทำและความคิดของผู้นำนักศึกษา แต่เราไม่รู้อะไรทำนองเดียวกันนั้นกับผู้นำของฝ่ายที่ถูกเรียกว่า “ขวา” เลย เมื่อตอนที่กิตติวุฑโฒ กล่าวว่าการฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป เขาคิดอย่างนั้นจริง ๆ หรือเขากำลังส่ง สัญญาณให้แก่ใคร, หรือเขากำลังเสนอการนำความคิดในฝ่ายของเขา ฯลฯ เขาต้องแข่งอำนาจกับใครในฝ่ายเดียวกันหรือไม่, เขาสัมพันธ์กับใครในทาง การเมืองและการเงินในตอนนั้น ฯลฯ ล้วนแต่เป็นคำถามที่ไม่มีคำตอบทั้งสิ้น

เอาง่าย ๆ เพียงว่าซีไอเอเกี่ยวข้องกับอย่างไรกับเหตุการณ์หกตุลา? ถ้า บอกว่าไม่เกี่ยวเลย คนอเมริกันผู้เสียเงินเดือนจ้างซีไอเอก็ชอบที่จะเสนอให้ล้ม หน่วยงานนี้เสียได้ เพราะกินเงินภาษีโดยเปล่าประโยชน์

นิธิ เอียวศรีวงศ์

20 สิงหาคม 2541

เกี่ยวกับผู้แต่ง-ผู้แปล

ปวย อึ้งภากรณ์ : ธรรมศาสตร์บัณฑิต ปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยลอนดอน
อังกฤษ อดีตผู้อำนวยการธนาคารแห่งประเทศไทย อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2517-2519

เสน่ห์ จามริก : ธรรมศาสตร์บัณฑิต ปริญญาโทด้านรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์
อังกฤษ อดีตอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มธ. รองอธิการบดี มธ. 2517-2519

เบนเด็ก แอนเดอร์สัน : ปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ อังกฤษ ปริญญาเอกทาง
รัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ สหรัฐ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และโครงการ
อุทยานเย่ศึกษา คอร์เนลล์

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ : รัฐศาสตร์บัณฑิต มธ. ปริญญาเอกทางประวัติศาสตร์จากมหาวิทยาลัย
คอร์เนลล์ สหรัฐ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาพื้นฐาน มธ. 2518-2519 อดีตอธิการบดี มธ.
2537-2538 อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ มธ.

นิธิ เอียวศรีวงศ์ : อักษรศาสตร์บัณฑิต จุฬาฯ ปริญญาเอกด้านประวัติศาสตร์จากมหาวิทยาลัย
มิชิแกน สหรัฐ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ มช.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ : ปริญญาตรีรัฐศาสตร์ และปริญญาเอกทางประวัติศาสตร์จาก
มหาวิทยาลัยโรเชสเตอร์ สหรัฐ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ มธ.

เกษียร เตชะพีระ : รัฐศาสตร์บัณฑิต มธ. ปริญญาเอกทางรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์
สหรัฐ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มธ.

เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์นิข : ศิลปศาสตร์บัณฑิต และปริญญาโทด้านรัฐศาสตร์ มธ.
อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ มช.

ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ : รัฐศาสตร์บัณฑิต และปริญญาโทด้านประวัติศาสตร์ มธ.
อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์ ม.รังสิต

สารบัญ

คำแถลงมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (3)
รายนามคณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (6)

คำนำ : นิธิ เอียวศรีวงศ์ (7)

ภาค 1

การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม 1
เสน่ห์ จามริก

ความรุนแรงและรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519 49
ป๊วย อึ้งภากรณ์

บ้านเมืองของเราลงแดง

: แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6 ตุลาคม 97

แต่งโดย เบเนดิก แอนเดอร์สัน

แปลโดย เกษียร เตชะพีระ

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

6 ตุลา กับสถานะทางประวัติศาสตร์การเมือง 165
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ภาค 2

14 ตุลา : บันทึกประวัติศาสตร์ 179
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองของไทย

14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519 205

เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์พานิช

ภาค 1

แบบ “อนุสาวรีย์วีรชน 14 ตุลา” ในวาระครบรอบเหตุการณ์ 2 ปี และวางศิลาฤกษ์
โดยสมเด็จพระสังฆราช ณ บริเวณเดิมของอาคาร ก.ต.ป. เมื่อ 14 ตุลาคม 2518

แต่เป็นอนุสาวรีย์ที่ไม่เคยได้สร้างมาจนถึงทุกวันนี้?

(ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ ฉบับ 30 ตุลาคม 2518)

การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม*

เสน่ห์ จามริก

บทความนี้ตั้งใจใช้คำว่า *ปฏิวัติ* เพื่ออธิบายความหมายและความสำคัญของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ๖-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ โดยแท้จริงแล้ว การกระทำและพฤติกรรมเป็นไปของเหตุการณ์นี้แตกต่างสืบสนจากการปฏิวัติอื่น ๆ ที่เข้าใจกัน ขบวนการที่เกิดขึ้นย่อมต้องมีการวางแผนนัดหมายกันอย่างรัดกุม โดยไม่ต้องสงสัย เฉพาะอย่างยิ่งในช่วงตั้งแต่เช้าวันที่ ๙ ตุลาคม เมื่อกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กระทำการบีบบังคับให้มหาวิทยาลัยงดสอบและพากันชุมนุมโจมตีรัฐบาล แล้วก็เห็นได้ชัดว่า เป็นปฏิบัติการที่ย่อมต้องนำไปสู่การประจันหน้ากับทางการรัฐบาลอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ในข้อนี้บรรดาผู้ก่อการก็คงจะต้องถกเถียงประเมินลู่ทางและผลสะท้อนกันมากพอคู่ทีเดียว แต่ถึงกระนั้นจะมีใครสักกี่คนที่จะคิดไปถึงขั้นล้มล้างรัฐบาลเพื่อขึ้นเถลิงอำนาจปกครองบ้านเมืองเสียเองตามแบบฉบับของนักปฏิวัติทั้งหลาย จะอย่างไรก็ตาม ขบวนการตุลาคมไม่อยู่ในฐานะที่จะกระทำเช่นนั้นอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะมองจากแง่ของการจัดระเบียบของคณาธิปไตย ยุทธศาสตร์ หรือบุคลิกภาพผู้นำ การใช้กำลังในตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๑๕ ตุลาคม เป็นเรื่องของเหตุบังเอิญเสียมากกว่า ไม่ว่าจะตามข้อเท็จจริงฝ่ายใดจะเป็นผู้เริ่มกระทำก่อนก็ตาม ในตอนดึกของวันที่ ๑๓ นั้นเอง เมื่อรู้สึกกันว่าสถานการณ์เข้าที่คับขัน สิ่งที่ผู้นำคุมขบวนประท้วง

* พิมพ์ครั้งแรกใน วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๑๗), หน้า ๑๖๐-๑๘๐.

ปฏิบัติก่อนสิ่งอื่นใดคือ สิ่งเคลื่อนไหวขนวนไปสู่สวนจิตรลดา “เพื่อหวังเอาพระบารมีเป็นที่พึ่ง”^๑ การปะทะต่อสู้หลังจากนั้นก็เป็นที่มาของเรื่องราวปัญหาเฉพาะหน้า การบุกรุกเผาทำลายสถานที่ดูจะเจาะจงแน่ชัดเฉพาะที่เป็นสัญลักษณ์ของการใช้อำนาจคดโกงและอิทธิพลชั่วร้าย อย่างเช่นสำนักงาน ก.ต.ป. สำนักงานกองสลากกินแบ่ง ฯลฯ ข้อที่น่าสังเกตก็คือตลอดเวลาของการต่อสู้ ขบวนการตุลาคมพยายามอิงสถาบันประเพณีและวิธีการวิหิงสาซึ่งตนประกาศไว้ตั้งแต่ต้น เหตุการณ์ ๖-๑๕ ตุลาคม จึงเป็นภาพที่ระคนไปด้วยมาตรการรุนแรงและวิธีการสันติสลับกันไป^๒

ถึงแม้ขบวนการตุลาคมจะไม่ใช่ขบวนการปฏิวัติ แต่เหตุการณ์เดือนตุลาคมนับได้ว่าส่งผลปฏิวัติผลักดันระบบชีวิตการเมืองไทยให้เข้าสู่ช่วงการเปลี่ยนแปลงสำคัญอีกช่วงหนึ่งหลังจากปฏิวัติปี ๒๔๗๕ เหตุการณ์ตุลาคมเริ่มต้นด้วยกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญเพียงไม่กี่คน แต่ขยายลูกกลมกระดุนให้เกิดการตื่นตัวและสนับสนุนของนักเรียน นักศึกษา และประชาชนจำนวนครั้งก่อนล้วนร่วมชุมนุมกันในห้องถนนกรุงเทพมหานคร รวมทั้งนักเรียน นักศึกษา ประชาชนในท้องที่ต่าง ๆ เกือบทั่วประเทศ^๓ ความพร้อมเพรียงพร้อมใจของมวลชนซึ่งอุบัติขึ้นอย่างฉับพลันทันใดในช่วงระยะเวลาอันสั้นเช่นนั้น เป็นปรากฏการณ์ที่ควรจะบอกอะไรได้มาก เฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ยังเชื่ออยู่ว่าประชาชนคนไทยยังไม่พร้อมที่จะต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพอันเป็นเรื่องเกี่ยวข้องถึงปัญหาปากท้องของตนเองโดยตรง^๔ ความตื่นตัวและตระหนักสำนึกในส่วนได้ส่วนเสียอันเป็นผลมาจาก “วีรกรรม” เดือนตุลาคมก็คือการสลายตัวของรัฐบาลชุดถนอม-ประภาส ก็ดี เหล่านี้เป็นการปลดปล่อยพลังเศรษฐกิจสังคมและปัญหาขัดแย้งต่าง ๆ ซึ่งถูกกดเอาไว้ด้วยระบบการอันฝืนกับสภาพที่เป็นจริงของสังคม เหตุการณ์เดือนตุลาคมเปลี่ยนรูปการเมืองของอภิสิทธิ์ชนมาสู่ยุคการเมืองของมวลชน ปฏิวัติ ๑๔ ตุลาคม จะเป็นที่เข้าใจได้

ดีขึ้นก็ในแง่ที่เป็นช่วงหนึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองไทย แต่โดยที่การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องกระทบถึงอำนาจและผลประโยชน์ จึงเป็นธรรมดาที่ย่อมจะต้องมีทั้งผู้สนับสนุนและต่อต้าน ทำนองเดียวกับที่ย่อมจะต้องมีทั้งผู้นิยมชมชอบและผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลง ภายหลังเหตุการณ์เดือนตุลาคม ชีวิตการเมืองของไทยกำลังยืนอยู่ ณ จุดของการขัดแย้งสำคัญอีกวาระหนึ่ง คือพลังเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงและพลังต่อต้าน^๕ อีกวาระหนึ่งที่ระบบค่านิยมและโครงสร้างสังคมไทยกำลังถูกทดสอบความสามารถที่จะปรับเปลี่ยนในสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมที่กำลังแปรเปลี่ยน

วิกฤตการเปลี่ยนแปลง

ห้าเดือนเศษให้หลังปฏิวัติเดือนตุลาคม สภาพบรรยากาศทางการเมืองของไทย เห็นจะพอประมวลได้จากคำถามคำตอบอันยังความว้าวุ่นในจิตของคนจำนวนไม่น้อย อย่างเช่นที่ว่า

“...หลังจากที่เราได้ร่วมแรงร่วมใจกันขับไล่จอมทรราชทั้งสามออกนอกประเทศไปแล้ว โครงสร้างที่เลวทรามของสังคมเรานั้นมีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ทรราชเล็กทรราชน้อยก็ยังเข้าเกาะกุมอำนาจอยู่เช่นเดิม กลุ่มนายทุนก็ทำการชูดรีดอย่างหนักมี้อขึ้น...โครงสร้างของระบบราชการเรามีอะไรดีขึ้นบ้างไหม? ความเป็นอภิสิทธิ์ชนของคนบางกลุ่มได้ลดน้อยลงไปบ้างหรือ”

“เปล่าเลย อุปกรณ์และเครื่องมือ หรือกลไกต่าง ๆ ที่คอยทำ ความเดือดร้อนให้กับประชาชนก็ยังมีอยู่ครบครันเช่นเดิม ยังเอื้ออำนวยที่จะให้ ผู้เข้ามารับตำแหน่งต่อกลายเป็นทรราชได้ดังเช่นแต่ก่อน แม้ว่าเราจะได้รับรัฐบาลใหม่ก็ตาม แต่เมื่อรัฐบาลใหม่ก็ยังยืนหยัดอยู่ในนโยบายแบบเดิมทุกประการ

เหมือนกับที่สามทราชาได้เข้ามาแล้ว มันจะมีความหมายอะไรกับการได้รัฐบาลใหม่...”^๖ หรือว่าอย่างเช่นในกรณีกลุ่มนายตำรวจโต้แย้งเรื่องการแต่งตั้งนายพลทหารนักการเมืองให้เป็นอธิบดีและผู้ช่วยอธิบดีตำรวจซึ่ง “...อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นเพราะเหตุการณ์วันมหาวิปโยคไม่ได้เปลี่ยนแปลงสังคมและค่านิยมของคนไทย ยังไม่กระทบกระเทือนต่อระบบราชการแบบดั้งเดิม”^๗

๑๓๑

๑๓๑

ความจริงเสียวิพากษ์วิจารณ์ระบบราชการไม่ใช่เป็นของใหม่อะไร เป็นแต่ว่าปฏิวัติเดือนตุลาคมมีส่วนเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความหวังและความมั่นใจอย่างสูงส่ง พร้อม ๆ กับที่ปลดปล่อยพลังขัดแย้งทางเศรษฐกิจและสังคมใหม่ ๆ ออกมาให้ปัญหาปรากฏเด่นชัดขึ้น และในประการสำคัญ สภาพถักถักเสื่อมทรามของระบบราชการกำลังเริ่มถูกเฟ่งเล็งโจมตีในชั้นโครงสร้างอำนาจระบบราชการถือเป็นหลักนำในระบบชีวิตความเป็นอยู่ของชนชาวไทยมาช้านาน เป็นจุดรวมศูนย์ของค่านิยมและพลังการเมืองการบริหารทั้งหมด แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างราชการกับมวลชนถูกกำหนดอยู่ด้วยค่านิยมประเพณีซึ่งเสนอสนองความต้องการมูลฐาน คือความอยู่รอดและความมั่นคงของชาติ “ประวัติศาสตร์ชาติไทย” ให้ความหมายในแง่ของประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อความรอดอยู่ คุณสมบัติของผู้นำคือความเป็นนักรบ ค่านิยมของราชการซึ่งเป็นหลักนำพระราชารายฎร์คือค่านิยมแบบทหาร เพื่อธำรงคุณค่าสูงสุดอันได้แก่เอกราชและความมั่นคงของประเทศชาติ ฐานะสัมพันธ์ในระบบโครงสร้างค่านิยมเช่นนี้ โดยรากฐานเป็นการแบ่งชั้นแบ่งชั้นกันระหว่างผู้นำกับผู้ตาม กล่าวคือเป็นรูปความสัมพันธ์ที่เป็นไปทางเดียว

สถานภาพของระบบราชการแบบเป็นเจ้าคนนายคนคงสืบเนื่องตลอดมา

จนปัจจุบัน “ยุคประชาธิปไตย” มิได้เปลี่ยนแปลงค่านิยมทัศนคติและการประพฤติปฏิบัติทางการเมืองการปกครองเช่นว่านี้ ปฏิวัติ ๒๔๗๕ โดยแท้จริงเป็นปฏิวัติของข้าราชการ เป็นการต่อสู้ของชนรุ่นใหม่กับชนรุ่นเก่า กระบวนการต่อสู้ทางการเมืองจำกัดวงอยู่ภายในกลุ่มอิทธิพลและผลประโยชน์ของข้าราชการโดยเฉพาะ รวมความก็คือเป็นการเมืองของอภิสิทธิ์ชน ซึ่งแบบแผนของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไม่ได้มีความหมายอะไรมากไปกว่าการแบ่งพวกแบ่งกลุ่มเปลี่ยนมือเปลี่ยนอำนาจระหว่างกันเอง^๑ ในช่วง ๔๑ ปีระหว่าง พ.ศ.๒๔๗๕-๒๕๑๖ การเมืองไทยมีการเปลี่ยนรัฐบาลถึง ๓๔ ชุดรวมทั้งชุดรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ปัจจุบัน มีตัวบุคคลดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมา ๑๒ คน ในจำนวนนี้เป็นพลเรือนถึง ๘ คนก็จริง แต่เมื่อนับระยะเวลาของการครองอำนาจแล้ว นายกรัฐมนตรีพลเรือน (พระยามโนฯ-ควง-ทวี-เสนีย์-ปรีดี-ธำรง-พจน์) ครองอำนาจอยู่เพียง ๔ ปีเศษในระยะ ๔๑ ปีที่ผ่านมา เกือบตลอดเวลา การเปลี่ยนและครองอำนาจการเมืองกระทำโดยวิธีการใช้กำลังและอิทธิพลสนับสนุนทางทหาร ระบบการเมืองที่อาศัยอิทธิพลทางกำลังอาวุธจะสามารถสร้างเสริมเสถียรภาพได้เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับว่าจะดูความหมายของเสถียรภาพกันเช่นไร ที่แน่นอนก็คือทำให้การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ยากที่จะกระทำได้โดยสันติวิธี เหตุการณ์เดือนตุลาคมอย่างน้อยก็สะท้อนถึงปัญหาสำคัญยิ่งยวดข้อนี้ ซึ่งจะยิ่งทวีความสำคัญและความสลับซับซ้อนขึ้นในยุคหลังปฏิวัติตุลาคม

ระบบการเมืองของอภิสิทธิ์ชนเช่นว่านี้เป็นเสมือนเกาะคุ้มกันที่ดีของระบบราชการ และตามความจริงก็เป็นเช่นนั้น เพราะผลที่สุดแล้ว ระบบราชการเป็นฐานคำสั่งสนับสนุนสำคัญในฐานะเป็นแหล่งทรัพยากรทางปัญญา ความคิด และวิทยาการในการปกครองและการบริหาร อิทธิพลผลประโยชน์มืออยู่ร่วมกัน และแบบแผนค่านิยมประเพณีอำนาจส่งเสริมให้เป็นเช่นนั้น

ยิ่งมาในช่วงระบบทหารสมัยสฤษดิ์-ถนอม-ประภาส ตั้งแต่ “ปฏิวัติ” ปี ๒๕๐๑ สถานภาพอำนาจของระบบราชการถึงขีดสุด การพิจารณาความดีความชอบเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งในวงข้าราชการประจำเริ่มกลายเป็นบันไดขึ้นไปสู่สถานภาพทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากหลักนิยมตั้งตัวบุคคลจากตำแหน่ง ปลัดกระทรวงขึ้นเป็นรัฐมนตรี เมื่อพิจารณาคุณสมบัติประกอบทางคณะรัฐมนตรีในสมัยระบอบทหารแล้ว เห็นได้ว่าแทบไม่ผิดอะไรกับคณะรัฐมนตรีสมัยพระยามโนฯเมื่อปี ๒๔๗๕-๒๔๗๖ รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ปัจจุบันก็อยู่ในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือประกอบไปด้วยข้าราชการประจำและข้าราชการบำนาญเป็นหลัก

ในรูปการณ์เช่นนี้ซึ่งระบบราชการเป็นเวทีรับรองการต่อสู้และแบ่งกลุ่มทางการเมือง ทักษะคติและหลักประพฤติปฏิบัติของข้าราชการเฉพาะอย่างยิ่งในระดับสูง ซึ่งยอมบ่ยเบนไปที่ศูนย์ของอำนาจและอิทธิพล ซึ่งในขณะเดียวกันเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน แต่ก็สามารถให้คุณให้โทษแก่ฐานะทางวิชาชีพของข้าราชการได้อย่างอเนกอนันต์^๙ ผลที่ตามมาก็คือ ระบบราชการค่อย ๆ แยกตนเองจากโลกภายนอก ประกอบขึ้นเป็นสังคมที่กำหนดจุดมุ่งหมายในชีวิตของตนเอง มีแบบแผนความคิดความประพฤติ กฎจรรยาบรรณและความจงรักภักดีเฉพาะภายในของตนเอง ประกอบเป็นชนชั้นซึ่งสืบทอดค่านิยม อุดมการณ์และทัศนคติแบบเจ้าคนนายคน ตั้งตนอยู่เหนือสามัญชนส่วนใหญ่^{๑๐} นโยบายคำขวัญที่ว่า “เข้าถึงประชาชน” ซึ่งท่องจำกันขึ้นใจในยุคอำนาจยิ่งใหญ่ของระบบราชการสมัยระบอบสฤษดิ์-ถนอม-ประภาสนั้น ในตัวเองแสดงถึงสถานภาพที่อยู่เหนือของระบบราชการ และโดยรากฐานสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างราชการกับประชาชน แต่แล้วอย่างดีที่สุดที่ระบอบทหารจะคิดทำได้ก็คือ อาศัยระบบราชการนั้นเองให้เป็นสื่อที่จะ “เข้าถึงประชาชน” ในช่วงที่มีรัฐธรรมนูญและรัฐสภาปี ๒๕๑๒-๑๔

พรรคฝ่ายรัฐบาล คือพรรคสหประชาไทย คุณเคยประกาศความพยายามที่จะใช้พรรคการเมืองเป็นเครื่องมือสร้างสัมพันธ์กับประชาชนโดยจัดตั้งสำนักงานสาขาพรรคขึ้นตามท้องที่ต่าง ๆ แนวความคิดนี้ดูจะแหวกวงจำกัดแคบ ๆ ของระบบราชการออกไป แต่แล้วเมื่อดูจากลักษณะการจัดระเบียบองค์การของพรรค แบบแผนและแนววิธีดำเนินงาน ตลอดจนบุคลิกภาพของทั้งผู้นำและบรรดาพลพรรคก็เห็นได้ชัดว่า ไม่มีทางคิดอ่านสร้างสรรค์และปฏิบัติให้หลุดพ้นออกไปจากความเป็นเจ้าขุนมูลนายได้ และในที่สุดเพราะเหตุของความเป็นเจ้าขุนมูลนายนี้เองที่ทำให้ไม่อาจคงความอดทนต่อการทำงานร่วมกับรัฐสภาต่อไปได้ ทั้ง ๆ ที่ตามรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๑๑ ประกอบกับอิทธิพลอันฟุ้งเพื่อมหาศาลของ “ฝ่ายบริหาร” แล้ว รัฐสภาชุดปี ๒๕๑๒-๑๔ ก็เปรียบประดุจถูกไถ่อยู่ในกำมือ ไม่มีทางควบคุมหรือเล่นงาน “เสถียรภาพ” ของ “ฝ่ายบริหาร” ได้เลย^{๑๑}

ระบบสัมพันธ์ทางการเมืองในรูปลักษณะดังกล่าวมานี้ อันที่จริงแล้วอาจจะดำรงคงอยู่ตลอดไปโดยไม่มีปัญหายุ่งยาก ถ้าหากว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงในพื้นฐานโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม แต่สังคมไทยก็เช่นเดียวกับสังคมมนุษย์อื่น ๆ ทั้งหลาย ย่อมจะหนีกฎของการเปลี่ยนแปลงไปไม่พ้น และระบบราชการของไทยก็ต้องได้รับผลกระทบอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เช่นกัน ปัญหาอยู่ที่จะต้องพยายามเข้าใจลักษณะและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงให้ต้องแท้ แต่แล้วก็อีกเช่นเดียวกัน ระบบราชการไทยยังคงขึ้นอยู่กับโลกเฉพาะของตนเอง ไม่สามารถปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอันกำลังเปลี่ยนแปลงไป เพราะจุดมุ่งหมายจำกัดอยู่แต่เพื่อครองความเป็นใหญ่และคุ้มครองอิทธิพลผลประโยชน์ของสมัครพรรคพวกและบริวารภายในวงแคบอะไรที่ดูเป็นพิษเป็นภัยต่ออำนาจและอภิสิทธิ์ของตนแล้ว นั่นก็คือภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ ผลก็คือไม่รู้จักแบ่งแยกอะไรส่วนตัว อะไรส่วนรวม

ศาสตราจารย์ลิบเซท เคยตั้งข้อสมมุติฐานทางทฤษฎีไว้ถึงเรื่องเสถียรภาพของรัฐบาลว่า ประกอบด้วยปัจจัยทางด้านประสิทธิผล (effectiveness) และด้านการยอมรับนับถือของมหาชน (Legitimacy)^{๑๒} ฐานะของระบอบทหารต้องเสื่อมถอยลงในปัจจัยเหล่านี้ เมื่อเผชิญกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงในสภาพการณ์เช่นนี้ ระบบราชการจึงตกเป็นเป้าของการโจมตีอย่างช่วยไม่ได้ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอำนาจ^{๑๓}

เป็นที่เห็นได้ว่า ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา พื้นฐานเศรษฐกิจสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ประชากรเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวจาก ๒๑.๕ ล้านในปี ๒๔๙๖ เป็นเกือบ ๔๐ ล้านในปี ๒๕๑๖ อัตราที่เพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ ๓ ในปัจจุบันเป็นสัญญาณว่า ปัญหาวิกฤตในเรื่องปัจจัยทั้งสี่จะยิ่งทับถมทวีคูณ นอกเหนือไปจากปัญหาความแออัดและการตกงานเฉพะอย่างยิ่งในเมือง ในโครงสร้างเศรษฐกิจ เกษตรกรรมเคยเป็นแหล่งผลิตคิดเป็นมูลค่าถึงครึ่งของผลผลิตรวมภายในประเทศในปี ๒๔๙๔ (คือ ๑๔,๑๐๐ ล้านบาทต่อ ๒๘,๒๐๐ ล้านบาท) มาในปี ๒๕๑๓ ลดลงเหลือไม่ถึงร้อยละ ๓๐ (คือ ๔๐,๑๐๐ ล้านบาทต่อ ๑๓๕,๓๐๐ ล้านบาท) อัตราเพิ่มผลผลิตโดยเฉลี่ยระหว่างปี ๒๕๑๐-๑๔ ทางภาคเกษตรกรรมเพิ่มเพียงร้อยละ ๔.๑ ต่อปี ต่ำกว่าอัตราเพิ่มของผลผลิตทั้งหมดซึ่งเท่ากับร้อยละ ๗.๒ ต่อปี ตรงกันข้ามกับภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ซึ่งอัตราเพิ่มเฉลี่ยสูง ซึ่งแสดงว่าอัตราการเจริญเติบโตเป็นไปอย่างรวดเร็ว เฉพะอย่างยิ่งในด้านประดิษฐกรรม การก่อสร้าง การขนส่งและคมนาคม การค้า การเงิน การธนาคาร ยิ่งกว่านั้นในภาคเกษตรกรรมเอง ข้าวซึ่งเคยเป็นอาชีพเพาะปลูกหลัก มาบัดนี้การเพาะปลูกพืชอื่น ๆ กำลังทวีความสำคัญยิ่ง ๆ ขึ้น ในแง่เป็นแหล่งรายได้เงินตราต่างประเทศ โคนเฉพะยาง ปอ มันสำปะหลัง ระหว่างปี ๒๔๙๓-๙๕ ในจำนวนเนื้อที่เพาะปลูก ๔๐.๑ ล้านไร่ เป็นส่วนทำการเพาะปลูกข้าวถึง ๓๕.๑ ล้านไร่ มาระหว่างปี

๒๕๐๘-๑๐ เนื้อที่เพาะปลูกข้าวเพิ่มขึ้นเป็น ๔๒.๒ ล้านไร่ แต่ที่ที่ใช่เพาะปลูกพืชชนิดอื่น ๆ เพิ่มขึ้นเป็นถึง ๒๐.๕ ล้านไร่ จริงอยู่ถ้าจะพิจารณาจากแง่ของการกระจายประชากรในเมืองและชนบท ซึ่งในปี ๒๕๑๓ ประชากรในกรุงเทพฯ-ธนบุรี และเมืองอื่น ๆ ที่มีประชากรกว่า ๕ พันคน รวมเท่ากับประมาณร้อยละ ๒๐ อีกประมาณร้อยละ ๘๐ อยู่ตามท้องที่ชนบท หรือว่าจากแง่สถิติ คนทำงานในภาคเกษตรกรรมซึ่งเท่ากับร้อยละ ๘๒.๙ ของประชากรในวัยทำงานในปี ๒๕๐๓ มาถึงปี ๒๕๑๔ ยังคงเท่ากับร้อยละ ๗๘.๑ เหล่านี้จัดได้ว่าสังคมไทยยังคงยึดเกษตรกรรมเป็นหลักและคงจะต้องเป็นไปเช่นนั้นต่อไปอีกในอนาคตที่เห็นกันได้ แต่ทว่าโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมแบบเกษตร ปัจจุบันก็มีแนวโน้มที่จะต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับทางด้านการค้า การเงิน และอุตสาหกรรม ประเด็นอยู่ที่ว่า ภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ เหล่านี้จะอยู่ในฐานะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างไร

บทบาทของข้าราชการนักการเมืองที่ร่วมเสวยผลประโยชน์ในวงการธุรกิจ การค้า การเงินและอุตสาหกรรมในรูปของการ “รับเชิญ” เป็นประธานกรรมการ กรรมการและถือหุ้นเหล่านี้ เป็นเรื่องราวที่รู้จักกันแพร่หลายพอสมควรอยู่แล้ว^{๑๔} เห็นว่าไม่จำเป็นต้องเอ่ยซ้ำในที่นี้ แต่ประเด็นสำคัญคือว่า หลักนิยมประพุดิปฏิบัติเช่นว่านี้ เป็นผลชักนำเอาระบบราชการเข้าไปผูกพันในฐานะส่วนได้เสียร่วมกับกลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง นับตั้งแต่ระบอบ “ปฏิวัติ” ปี ๒๕๐๑ เป็นต้นมา พันธะเชื่อมโยงของอำนาจอิทธิพลทางราชการ กับอภิสิทธิ์ผลประโยชน์ทางธุรกิจยิ่งฝังรากแผ่ขยายออกไปอย่างไพศาล ช่วงระบอบทหาร สฤษดิ์-ถนอม-ประภาส เป็นช่วงที่กิจการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีส่วนผูกพันแน่นแฟ้นกับอิทธิพลผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจการเงินทั้งไทยและต่างชาติ ผูกพันกับความร่วมมือและการช่วยเหลือทางทหารและเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา และควบคู่ไปกับนโยบายเป็นปฏิปักษ์และแข็งกร้าวต่อฝ่าย

คอมมิวนิสต์ ในขณะที่เดียวกันระบอบทหารเป็นช่วงที่ข้าราชการนักการเมืองสามารถกอบโกยผลประโยชน์เงินทองเข้ากระเป๋าตัวเองและบริวารพวกพ้องมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ ข้าราชการเปิดเผยเกรี้ยวกราวเรื่องบริบททรัพย์สินสมบัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แสดงให้เห็นสภาพการบริหารบ้านเมืองของระบอบ “ปฏิวัติ” ได้เป็นอย่างดี ในครั้งนี้มีระบอบถนอม-ประภาส กับคณะ ช่วยกันประณามจอมพลสฤษดิ์ว่าเป็นเรื่องการกระทำชั่วร้ายของส่วนบุคคล ไม่เกี่ยวกับ “คณะปฏิวัติ” ครั้นมาถึงจอมเผด็จการทั้งสองต้องระเห็จออกนอกประเทศไป เรื่องการทุจริตกอบโกยทำนองเดียวกันก็ครึกโครมตามมาอีก ทำให้มีเหตุอันควรเชื่อได้สนิทว่า ระบบราชการปัจจุบันได้กลายเป็นระบอบอภิสิทธิ์ที่ซ่อนเร้นการกระทำชั่วร้ายอันฝังรกรากแผ่ซ่านอยู่อย่างกว้างขวาง เสถียรภาพของระบอบอำนาจถนอม-ประภาส และของระบบราชการในรูปที่เป็นอยู่ จึงเป็นปฏิปักษ์อย่างร้ายแรงต่อผลประโยชน์ของมวลชน และในประการสำคัญต่อเอกภาพและความมั่นคงของชาติ

ผลเปลี่ยนแปลงในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้สังคมไทยผ่านพ้นสภาพที่เคยมีความเป็นอยู่พื้น ๆ ง่าย ๆ สมัยครุสमानกลมกลืนกันฉันผู้ใหญ่น้อย สังคมไทยได้เข้าสู่สภาพแวดล้อมใหม่ซึ่งอาชีพการงานและผลประโยชน์แบ่งแยกแตกต่างกันออกไป ก่อให้เกิดพลังและปัญหาขัดแย้งทางเศรษฐกิจทางสังคมใหม่ ๆ อันนับวันจะทวีขึ้น พลังและผลประโยชน์เหล่านี้ตลอดจนปัญหาช่องว่างระหว่างคนมี-คนจน ระหว่างเมือง-ชนบท จำเป็นต้องได้สื่อกลางที่สามารถประสานอย่างสัมฤทธิ์ผลและเป็นธรรม ทั้งนี้หมายถึงว่า จะต้องเป็นระบบโครงสร้างทางการเมืองและสถาบันที่มีแนวความมุ่งหมายสามารถมองการณ์ไกลและสร้างสรรค์พอที่จะรับปัญหาจากเสียงเรียกร้องต้องการของมวลชนซึ่งขัดแย้งแตกต่างกันในฐานะอาชีพและสภาพท้องถิ่น เอกภาพและความมั่นคงของชาติในอดีตอาจต้องการระบบผู้นำที่เป็นศูนย์รวม

ความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมือง แต่ในสภาพปัญหาของยุคใหม่จำเป็นต้องมีการปรับและพยายามแสวงรูปแบบโครงสร้างอำนาจที่เปิดเวทีให้กับกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคมทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ปัญหาเสถียรภาพไม่อาจจำกัดวงอยู่เพียงสำหรับกลุ่มชนผู้ครองอำนาจ หากหมายถึงการรอดอยู่และความเป็นธรรมสำหรับคนทั้งชาติ

การสลายตัวของระบอบถนอม-ประภาส

“อำนาจทำให้เสื่อมทราม อำนาจเด็ดขาดทำให้เสื่อมทรามอย่างเด็ดขาด” คติของ *ลอร์ด แอ็คตัน* ข้อนี้ดูเหมือนจะใช้ได้ดีกับระบอบ “คณะปฏิวัติ” ระหว่างปี ๒๕๐๑-๑๖ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการ “ปฏิวัติ” ขึ้นเถลิงอำนาจในปี ๒๕๐๑ ในฐานะผู้นำปลดปล่อยประชาชนจากระบอบตำรวจสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม และการเลือกตั้ง “สกปรก” ปี ๒๕๐๐ รวมทั้งในฐานะผู้นำร่วมกับฝ่ายโลกเสรีต่อต้านจำกัดวงการแผ่อำนาจของคอมมิวนิสต์ งานริเริ่มสร้างสรรค์ของระบอบสฤษดิ์ คือ การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และการระดมทรัพยากรทุนและวิชาการเพื่อการนี้ จอมพลสฤษดิ์ถึงแก่กรรมตอนปลายปี ๒๕๐๖ ในขณะที่ระบอบอำนาจของตนเองกำลังเสื่อมถอยด้วยโรคระบาดของการทุจริตโกงกินดังกล่าว ระบอบถนอม-ประภาสสืบทอดอำนาจรวมทั้งสภาพความเสื่อมถอยของบั้นปลายสมัยจอมพลสฤษดิ์ อำนาจใช้เพื่ออำนาจ ซึ่งหมายความว่าฐานะของผู้นำทั้งสองเป็นปฏิปักษ์กับผลประโยชน์ของฝ่ายมวลชนมาแต่เริ่มแรก ต่อแต่นั้นมา จึงไม่เป็นของประหลาดอะไรที่ระบอบถนอม-ประภาส จะทำการบริหารบ้านเมืองเฉพาะภายในกรอบแวดวงจำกัดของระบบราชการอิทธิพลเสื่อมทราม มีผลตอบแทนซึ่งกันและกันครอบคลุมไปทั่ววงการบริหาร เฉพาะอย่างยิ่งอำนาจฝ่ายปกครองซึ่งถืออำนาจ

บาตรใหญ่ก่อความวุ่นเคืองระส่ำระสายตามท้องที่ต่าง ๆ โดยทั่วไป

จุดเสื่อมถอยสำคัญของระบอบถนอม-ประภาส อีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาแตกแยกภายในคณะปฏิวัติ เมื่อสิ้นจอมพลสฤษดิ์ก็ต้องตกอยู่ในฐานะชะงักงัน เพราะการขับเคี่ยวคานกำลังอิทธิพลกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ลักษณะของการแบ่งแยกปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนตอนช่วงมีรัฐธรรมนูญและรัฐสภาปี ๒๕๑๒-๑๔ โดยการแบ่งกลุ่มแบ่งสายขับเคี่ยวกันเองภายในพรรคสหประชาไทยของฝ่ายรัฐบาล ระบบ “ผู้นำร่วม” โดยมีจอมพลถนอมเป็นนายกรัฐมนตรีคงดำเนินไปอย่างไม่สะดวกราบรื่นนัก ในขณะที่ต่างฝ่ายต่างพยายามสร้างสมและแสวงกำลังทั้งคนและทรัพย์สินเพื่อเสริมอำนาจบารมีเฉพาะของตนเองอย่างคึกคักออกหน้าออกตา ระบอบรัฐสภาปี ๒๕๑๒-๑๔ เป็นเพียงเวทีและเครื่องมือของการสร้างฐานกำลังทางการเมืองภายนอกระบบราชการสำหรับผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ มิได้หมายความอะไรมากไปกว่านี้เลย เพราะในที่สุดแล้ว รัฐสภาภายใต้รัฐธรรมนูญ “ประชาธิปไตยแบบไทย” ไม่ได้มีอำนาจควบคุมรัฐบาลแต่อย่างใด หากแต่เป็นเพียงระบบบีบบังคับให้สภากลายเป็นสถาบันลิวลือบริวารของ “ฝ่ายบริหาร” อย่างเห็นได้ชัด^{๑๕}

ในกรณีใดก็ตาม การขับเคี่ยวชิงดีกันภายในกลุ่มผู้มีอำนาจเป็นไปอย่างไม่ลดละทั้งในที่ลับและที่แจ้ง การแตกแยกโจมตีซึ่งกันและกันระหว่างบรรดารัฐมนตรีของคณะรัฐบาลเดียวกันก็ดี แรงบีบบังคับจากพวกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคฝ่ายรัฐบาลเองก็ดี ตลอดจนปัญหาอาชญากรรมและภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ตามที่อ้างกันก็ดี เหล่านี้ประกอบกันเป็นสถานการณ์กระตุ้นให้กลุ่มถนอม-ประภาส ลงมือทำการ “ปฏิวัติ” ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๔ ถล้มล้างรัฐธรรมนูญ รัฐสภา และที่คงจะเป็นเป้าหมายสำคัญ คือ คณะรัฐบาลของตนเอง แต่ทว่าลักษณะองค์ประกอบของคณะปฏิวัติที่จัดตั้งขึ้นในเวลาต่อมา^{๑๖} พอจะทำให้เข้าใจได้ว่า กลุ่มถนอม-ประภาสไม่ได้มีกำลังสนับสนุน

ที่เด็ดขาดจริง ๆ หากแต่ยังต้องอาศัยการต่อรองอ้อมข้อมกันอยู่ต่อไปอีก อย่างน้อยก็ชั่วระยะหนึ่ง อย่างเช่นกรณีพลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิระวงศ์ ซึ่งในเวลาต่อมาก็ถูกขจัดออกไปโดยวิธี “ไม่ต่ออายุราชการ” พันโทณรงค์ กิตติขจรเป็นอีกผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการ “ปฏิวัติ” ๑๗ พฤศจิกายน ทำให้มีการคาดหมายไปต่าง ๆ นานา ทำนองว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มทหาร รุ่นหนุ่มที่กำลังขึ้นสู่อำนาจ ซึ่งก็อาจจะมีส่วนถูกอยู่บ้าง แต่ความสำคัญจริง ๆ ของพันโทณรงค์ดูเหมือนจะเป็นในแง่เหตุผลทางครอบครัวมากกว่าอะไรอื่น ส่วนจะไปถึงขั้นต้องการให้เป็นทายาททางการเมืองก็เป็นเรื่องที่กำลังขวัญกันมาก แต่ที่แน่นอนก็คือว่าปัญหาเรื่องผู้นำยังคงหาข้อยุติไม่ได้หลังการ “ปฏิวัติ” พฤศจิกายน ดังจะเห็นได้ว่าต่อมาพร้อม ๆ กับที่จอมพลประภาสได้ต่ออายุราชการและเลื่อนขึ้นเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดแทนจอมพลถนอม (ซึ่งก็ได้ต่ออายุราชการเช่นกัน) ตอนปลายเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๖ คือก่อนหน้าปฏิวัติ ตุลาคมเล็กน้อย ตำแหน่งคุมกำลังสำคัญ คือ ผู้บัญชาการทหารบกก็ต้องตกแก่ พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ไป

ผลประการสำคัญของการ “ปฏิวัติ” พฤศจิกายน ๒๕๑๔ คือ เบนการตัดสินใจของระบอบถนอม-ประภาสหวนกลับเข้าสู่กระกำบังของระบบราชการ เช่นแต่ก่อน และทำการปกครองด้วยประกาศคณะปฏิวัติและมาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญปกครองราชอาณาจักร^{๑๗} พร้อมทั้งดำเนินมาตรการแข็งกร้าวและเฉียบขาดต่อปัญหาภัยคุกคาม “ความมั่นคงของประเทศ” การตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติราชการ (ก.ต.ป.) เป็นเครื่องแสดงถึงความเรื่องอำนาจของพันโทณรงค์ กิตติขจร ผู้ดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการอิทธิพลบารมีของพันโทณรงค์และสมุณในยุคนี้เป็นที่ประหวั่นพรันพริ้งของคนทั้งปวง แต่ในขณะที่เดียวกันก็เป็นที่คุกคามต่อกลุ่มผู้ร่วมระบอบอำนาจฝ่ายอื่น ๆ ตลอดจนก่อการกระทบกระทั่งกับแนวนโยบายและดำเนินงานของ

หน่วยราชการต่าง ๆ อย่างรุนแรง เช่นในกรณีเรื่องกรณีนัดหยุดงาน บทบาทของ ก.ค.ป. เริ่มขยายวงออกไปอย่างรวดเร็ว แปรสภาพเป็นอาณาจักรส่วนตัวของพันโทณรงค์ผู้เป็นลูกและเขยของระบอบถนอม-ประภาส ใช้อำนาจและปฏิบัติงานในทางที่รับผิดชอบของหน่วยราชการอื่น ๆ เท่าที่คำสั่งอิทธิพลสามารถหรืออยากจะทำไปถึง ปี ๒๕๑๕-๑๖ เป็นปีของวิกฤตการขาดแคลนข้าว นับเป็นครั้งแรกที่ได้เห็นภาพคนไทยต้องเข้าคิวซื้อข้าวสาร และ ก.ค.ป. ก็ได้รับมอบอำนาจเด็ดขาดตามมาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญปกครองราชอาณาจักรให้จัดการกับปัญหาที่ตนเองและส่งข้าวออกนอกประเทศ ปัญหาวิกฤตหลายอย่าง เช่น ขาดแคลนน้ตาลก็ดี พฤติการณ์ชวนให้คิดว่าเป็นเรื่องที่กลุ่มอิทธิพลของฝ่ายถนอม-ประภาส-ณรงค์เองสร้างสถานการณ์ขึ้นมาเอง จะอย่างไรก็ตามวิธีการและมาตรการทั้งหลายของระบอบถนอม-ประภาส หลัง “ปฏิวัติ” ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ แสดงออกชัดถึงอารมณ์อ่อนไหวยิ่งขึ้น ๆ ต่อปัญหาที่กระทบฐานอภิสิทธิ์ส่วนตัวและสมุนบริวารใกล้ชิด อาณาจักรที่แท้จริงของระบอบถนอม-ประภาสเริ่มจำกัดวงแคบลงไป ๆ ยังความระส่ำระสายและเสื่อมโทรมหนักลงไปอีกต่อภายในวงราชการ

ในขณะที่เดียวกัน โลกภายนอกราชอาณาจักรส่วนตัวของระบอบถนอม-ประภาสได้ผันแปรไปอย่างรวดเร็ว พร้อม ๆ กันไปกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมดังกล่าวข้างต้น ความตื่นตัวทางปัญญาความคิดได้ขยายวงออกไปอย่างกว้างขวางในหมู่นิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ความตื่นตัวนี้ไม่จำกัดอยู่แค่คิดกับพูดเท่านั้น แต่ยังขยายไปถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ทั้งในเมืองและชนบท นิสิตนักศึกษาเริ่มรู้จักรวมตัวกันอาสาสมัครทำงานทั้งเฉพาะภายในและระหว่างต่างสถาบัน งานเขียนของบรรดาปัญญาชนและนิสิตนักศึกษาแสดงออกให้เห็นถึงความรู้สึกสนใจจริงจังต่อปัญหาทุกข์ยากเดือดร้อนของคนยากจน ความรู้สึกนึกคิดเช่นนี้ไม่ใช่เพียง

เรื่องเพื่อผันลอย ๆ อย่างที่มักอยากจะเข้าใจกัน หากแต่ได้อาศัยประสบการณ์ของบรรดาผู้ที่พยายามเข้าไปคลุกคลีรู้เห็นปัญหาด้วยตนเองในช่วงสี่ห้าปีที่ผ่านมา คิดเขียนเป็นจำนวนมากก้าวออกไปสู่ชั้นการกระทำและการเปลี่ยนแปลง แม้โดยทั่วไปจะอาศัยอ้างอิงเรื่องราวของผู้อื่น ๆ อย่างเช่นผลงานของนักคิด นักปฏิวัติแบบโซซิมินห์ เซ กูวารา ฯลฯ เป็นการแสดงความนิยมชมชื่นต่อการเสียสละต่อสู้เพื่อมวลชนและความเป็นธรรม ในสาระสำคัญแล้ว แรงบันดาลใจของขบวนการความคิดในหมู่ปัญญาชนและนิสิตนักศึกษาเหล่านั้นนับว่ามีส่วนสะท้อนถึงสภาพปัญหาของสังคมไทยอยู่มากทีเดียว แต่แล้ว จากทัศนคติของผู้ทรงอำนาจรวมทั้งหลาย กลุ่มคนและงานคิดงานเขียนพวกนี้ดูเป็นของแปลกปลอม เป็นซ้าย เป็นแดง เป็นคอมมิวนิสต์ หรือ “มือที่สาม” ไปเสียหมด บรรดา “นักวิชาการ” ข้าราชการจำนวนไม่น้อยเหมือนกันที่รับใช้ช่วยพอกพูนจุดบอดอันนี้ให้แก่ผู้มีอำนาจเหนือหัว^{๑๘} ช่องว่างระหว่างกระแสเปลี่ยนแปลงทางปัญญาความคิดและการกระทำเหล่านั้นก็บระบอบถนอม-ประกาศ เป็นเรื่องร้ายแรงอย่างยิ่ง แบบแผนวิธีดำเนินงานด้านเยาวชนของทาง “สำนักทำเนียบ” รวมทั้งหน่วยราชการอื่น ๆ แทบไม่ได้ช่วยให้อะไรดีขึ้นมาเลยในข้อนี้ นอกจากจะพยายามแต่ใช้ยุทธวิธีทุ่มเทพยายามให้แตกแยกในหมู่นิสิตนักศึกษา เสียมากกว่าจะทำอะไรให้เป็นการสร้างสรรค์ขึ้นมา

ความคิดและกิจกรรมเกี่ยวกับปัญหาสังคมดังกล่าวนี้เป็นที่มาของกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นมามากมายตามมหาวิทยาลัย อย่างเช่น สภาหน้าโดม กลุ่มเสรีรัฐธรรมนูญ สภากาแฟ ฯลฯ จริงอยู่ ถ้าจะพูดกันในแง่จำนวนส่วนสัดส่วนแล้ว หมู่นักที่ร่วมกิจกรรมกลุ่มเหล่านี้ต้องนับว่าเป็นคนส่วนน้อยมาก เท่าที่สังเกตมา รู้สึกว่านิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ออกจะเห็นกลุ่มและกิจกรรมพวกนี้เป็นของประหลาดเสียด้วยซ้ำไป แต่ทว่าโดยสาระแล้ว กลุ่มคนส่วนน้อยเหล่านี้แหละที่เท่ากับทำหน้าที่เป็นกระจกเงาส่องสะท้อนให้ได้มองเห็นแนวโน้มเป็นไปของ

บ้านเมืองได้ส่วนหนึ่งที่สำคัญ ถ้าจะไม่วางใจให้อคติกันจนเกินไป ในกรณีใดก็ตาม ความเป็นปฏิปักษ์ต่อต้านของระบอบถนอม-ประภาสมิได้มีผลหยุดยั้งขบวนการทั้งหลายของนิสิตนักศึกษาแต่อย่างใด การประชุมสมาคมบริการศึกษานานาชาติ (WUS) แห่งประเทศไทย ปี ๒๕๑๒ เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความคิดและความพยายามที่จะให้มีศูนย์รวมของนิสิตนักศึกษาทุกมหาวิทยาลัยขึ้น และในที่สุดก็เป็นผลก่อตั้ง “ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย” ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๓^{๑๔}

“ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย” ไม่ใช่ว่าจะเป็นแหล่งรวมกลุ่มและกิจกรรมทั้งหมดหรือแม้ส่วนใหญ่ของนิสิตนักศึกษา ยังคงมีกลุ่มอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากที่มีแนวคิดและการกระทำที่แตกต่างกันไป แต่การก่อตั้งศูนย์ฯต้องนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่อำนวยความสะดวกรวมพลังสำหรับปฏิบัติการให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนขึ้น บทบาททางการเมืองของศูนย์ฯมาเริ่มเอาจริงจังก็ตอนที่ธีรยุทธ บุญมี ได้รับเลือกเป็นเลขาธิการในปี ๒๕๑๕ บุคลิกและยุทธวิธีดำเนินงานของธีรยุทธ นับว่าเป็นแรงสำคัญอย่างน้อยก็ในช่วงวิกฤตนี้ เฉพาะอย่างยิ่ง การชุมนุมเดินขบวนประท้วงในท้องถนนโดยเริ่มกระทำในด้านกระตุ้นความรักชาติก่อนอย่างเช่น รณรงค์ให้คนไทยนิยมใช้เครื่องแต่งกายผ้าดิบและเรื่องตุลการ์คำไทย-ญี่ปุ่น แล้วต่อจากนั้น หลัง “ปฏิวัติ” พฤษจิกายน ๒๕๑๔ ได้ปีเศษ ก็เป็นเรื่องของระบอบถนอม-ประภาส ที่มีส่วนช่วยจุดชนวนระเบิดขึ้นมาเองด้วยประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒๙๙ อันอื้อฉาว แผนรวมอำนาจตุลาการนี้เห็นจะเป็นปรอหวัดที่ดีถึงสภาพความเสื่อมถอยของระบอบทหารดังกล่าวข้างต้น เป็นผลผลักดันให้เกิดเสียงพลังต่อต้านของคนเกือบทั้งชาติ ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพียงแต่เพื่อเสนอสนองความคิดความต้องการแคบ ๆ ของบรรดาพวกพ้องบริวารใกล้ชิดเท่านั้น ความหลงผิด และเพราะเหตุที่จมอยู่ในอำนาจมานานเกินควร ทำให้ยากที่จะสำนึกได้ถึงขีดจำกัดของอำนาจ

ระบอบถนอม-ประภาส ยังคงถล่มลี้กเรื่อย ๆ ไปอีกกับการวางก้ามอำนาจบาตรใหญ่ของเหล่าสมุนบริวารทั้งหลาย ซึ่งแน่นอนย่อมจะมีอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองอย่างที่รู้เห็นกัน กรณีลี้กลอบล่าสัตว์ในป่าทุ่งใหญ่ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๖ กลายเป็นจุดเดือดขึ้นมาจากผลของการแสดงทัศนะท่าที ตลอดจนถ้อยคำของบรรดาผู้กุมอำนาจซึ่งต้องการแต่จะกลบเกลื่อนปิดบังการละเมิดกฎหมายอย่างโจ่งแจ้งของเหล่าบริวารในเครื่องแบบ มันเป็นการหยามประชาชนอย่างออกหน้าออกตาที่สุด สร้างความรู้สึกสุมพะและดูแคลนในฐานะความชอบธรรมของรัฐบาลโดยทั่วไป^{๒๐} เสียงเกรี้ยวกราดเรื่องทุ่งใหญ่ยังไม่ทันจางหายไป ก็ประดังซ้ำอีกในเดือนต่อมา เพราะคำสั่งลอบฆ่านักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงจำนวน ๙ คนฐานออกหนังสือมีข้อความถ้อยคำเสียดสีเรื่องทุ่งใหญ่ และการต่ออายุราชการของจอมพลประภาส จารุเสถียร^{๒๑} การกระทำหักทำลายของอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพียงเพราะเหตุจูงใจทางการเมืองเช่นนี้ เท่ากับดึงเอาทั้งตนเองและระบอบถนอม-ประภาสออกมาเผชิญหน้ากับพลังของนิสิตนักศึกษาและมหาชนอีกวาระหนึ่งอย่างช่วยไม่ได้ในระยะกระชั้นชิดกัน ยิ่งกว่านั้น การตอบโต้ของฝ่ายรัฐบาลด้วยวิธีสั่งปิดมหาวิทยาลัยทุกแห่งในกรุงเทพฯ ก็กลายเป็นผลช่วยให้นิสิตนักศึกษาพรุ่งพรุกกันไปชุมนุมประท้วงกันมากมายหลายหมื่นคนเป็นประวัติการณ์ ขื่อนำสังเอดก็คือ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยซึ่งมักจะถูกกล่าวขวัญกันในแง่เป็นอนุสรณ์ของความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตย มา ณ บัดนี้ได้กลายเป็นที่หมายสำหรับการชุมนุมเรียกร้องสิทธิความชอบธรรมของมวลชนไปแล้วอย่างเต็มภาคภูมิ

สภาพความตึงเครียดของระบอบถนอม-ประภาส และความคุกรุ่นร้อนแรงของมหาชน เริ่มจากเรื่องเล็กไปหาปัญหาที่ใหญ่ขึ้นอีก คือ การจับกุมกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญซึ่งธีรยุทธ บุญมี เป็นตัวตั้งตัวตีก่อตั้งขึ้นหลังจาก

สำเร็จการศึกษาในปี ๒๕๑๖ นั้นเอง ในสายตาของระบอบทหาร การเรียกร้องรัฐธรรมนูญในตัวเองจะมีความหมายเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ นอกจากเป็นการท้าทายอำนาจกันโดยตรง ปฏิกริยาอันแข็งกร้าว เห็นได้ชัดจากคำแถลงของจอมพลประภาสว่า “...วิธีการยอมอมอมน้อมป้อยให้คนทำผิดกฎหมายอยู่เรื่อย ๆ เป็นวิธีการที่ใช้ไม่ได้เสียแล้ว จำเป็นต้องดำเนินการตามกฎหมาย แต่เชื่อว่านิสิตนักศึกษาจะเสียไปราว ๒% จากจำนวนเป็นแสน ซึ่งจำต้องเสียสละเพื่อความอยู่รอดของบ้านเมือง...”^{๒๒} จากนั้นก็เป็นเรื่องของการมุ่งเผชิญหน้า ตั้งแต่ตั้งข้อหาจับกุมฐานมั่วสุมชุมนุมทางการเมือง ขยายตัวออกไปเป็นข้อหาทกฏภายในราชอาณาจักร การประกาศใช้มาตรา ๑๗ แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองฯ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ปะทะกำลังกันถึงล้มตายและสามจอมเผด็จการต้องออกนอกประเทศไปในที่สุด ในช่วงตั้งแต่เริ่มมีการชุมนุมประท้วงในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ ๙ ตุลาคม ไปจนถึงเคลื่อนขบวนอันมหาศาลเป็นเรือนแสนออกสู่ท้องถนนราชดำเนินและอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในวันที่ ๑๓ ตุลาคม คณะผู้คุมกำลังอำนาจยิ่งใหญ่ไม่ได้มีที่ท่าจะพยายามคลี่คลายสถานการณ์เลย ในขณะที่เดียวกับที่ขบวนนักเรียนนิสิตนักศึกษาทยอยเข้ามาสมทบอย่างล้นหลามทั้งในกรุงเทพฯ และจากต่างจังหวัดสำหรับทางด้านประชาชนจากที่เคยให้ความนิยมชมชื่นในขบวนการนักศึกษาในกรณีรณงค์แห่ง การใช้กำลังอาวุธร้ายแรงเข้าเข่นฆ่าตายล้างเผ่งชนเป็นภาพที่มีแต่จะชวนให้ประชาชนเกือหนุนการต่อสู้ของนักเรียนนักศึกษายิ่งขึ้นเป็นทวีคูณ เป้าหมายและมาตรการ “เสียสละ” ชีวิตเลือดเนื้อนักศึกษา “เพื่อความอยู่รอดของบ้านเมือง” ได้เป็นผลผลักดันให้ประชาชนยืนหยัดอยู่ฝ่ายขบวนการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมอย่างพร้อมเพรียง ตรงกันข้าม แผนความพยายามของพันเอกณรงค์ ที่ “จะนำทหารมาเดินขบวนบ้าง”^{๒๓} ดังที่คิดการไว้ไม่บังเกิดผล และนั่นก็คืออวสานของอำนาจยิ่งใหญ่ของคนทั้งสาม

ปัจจุบัน-อนาคต

การระงับยับยั้งคำสั่งสนับสนุนมาตรการ “เสี่ยสละ (นิสิตนักศึกษา) เพื่อความอยู่รอดของบ้านเมือง” และในที่สุด การตกลงใจจัดการให้ผู้อยู่ใหญ่ ทั้งสามพันอำนาจไป นอกจากจะช่วยสกัดกั้นมิให้สถานการณ์ลุกลามกลายเป็น สงครามกลางเมืองไปแล้ว ยังเป็นการสงวนระบอบราชการในแบบฉบับอัน สืบทอดมาจากระบอบฉนวน-ประกาศ หากแต่ในสภาพแวดล้อมที่ผันแปรไป การทุ่มเทพัฒนาเศรษฐกิจ อิทธิพลการช่วยเหลือและ “ร่วมมือ” ของสหรัฐ อเมริกา และระบอบอันยาวนาน (๒๕๐๑-๑๖) ของยุคศฤง์-ฉนวน-ประกาศ ได้สะสมพอกพูนปัญหาความเหลื่อมล้ำต่ำสูงไว้อย่างอนเอนอนันต์ภายในสังคม ไทย^{๒๔} ทั้งนี้โดยอาศัยระบอบราชการเป็นตัวจักรกลของการแสวงและสงวน รักษาอำนาจและอภิสิทธิ์เหนือประชาชน ระบบการเมืองของอภิสิทธิ์ชนซึ่ง จำกัดวงการช่วงชิงเปลี่ยนมืออำนาจกันเฉพาะภายในกลุ่มราชการ นักการเมือง ตามที่เป็นมาโดยตลอดจนปฏิวัติตุลาคมนั้น เป็นการเสนอสนองอภิสิทธิ์ ผลประโยชน์ตอบแทนซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ในแง่นี้ระบบการเปลี่ยน อำนาจด้วยวิธีรัฐประหารจึงเท่ากับทำหน้าที่เป็นเกราะคุ้มกันสังคมอภิสิทธิ์ชน เหล่านี้ และในที่สุดปิดประตูให้กับสังคมภายนอก^{๒๕} อภิสิทธิ์ทางการเมือง เริ่มส่งผลกระทบปัญหาปากท้องทุกข์สุขของมวลชนโดยตรง ในเมื่อการแสวง อภิสิทธิ์ผลประโยชน์ขยายวงออกไปสู่วงการธุรกิจการเงินและอุตสาหกรรมในยุค “เร่งรัดพัฒนา” ดังกล่าวข้างต้น ขบวนการข้างต้นทั้งหลายโดยพื้นฐานแล้ว เป็นกำลังสะท้อนถึงการเรียกร้องต้องการความเป็นธรรมธรรมดา ๆ อันเป็น ปัญหาเกี่ยวกับสวัสดิภาพและการทำมาหาเลี้ยงชีพแท้ ๆ ของคนส่วนใหญ่ จนในที่สุดต้องประสบกับแรงต่อต้านผลักดันออกไปเป็นการต่อสู้เพื่อสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคในรูปของขบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ภาพของ

การร่วมมือร่วมใจพร้อมเพรียงของมวลชนทั่วทั้งประเทศในเดือนตุลาคม น่าจะช่วยให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาภาคตันประชาชนได้ตามสมควร แต่แล้วในสายตาของผู้มีกำลังอำนาจ ภาพเช่นนี้ดูไม่ผิดอะไรนักจากภาพของเหล่า “ผู้ก่อการร้าย” ตามหัวเมือง ซึ่งก็โดยรากฐานอีกเช่นกันเป็นผลจากการกดขี่และมาตรการปราบปรามโดยพลการของอำนาจส่วนกลาง

ปฏิวัติตุลาคมเป็นแรงผลักดันขบวนการทางปัญญาความคิดออกไปสู่ปัญหาและสภาพความเป็นอยู่ของมวลชน และโดยประการฉะนี้จึงแตกต่างห่างไกลจากลักษณะและความหมายของขบวนการประท้วง “การเลือกตั้งสกปรก” เมื่อปี ๒๕๐๐ ซึ่งมีผลกระทบต่อปัญหาต่อสู้ขัดแย้งภายในสังคมนั้น ขบวนการตุลาคมมุ่งโจมตีระบบโครงสร้างอำนาจของอภิสิทธิ์ชนโดยตรง และผลของการต่อสู้ก็คือปลดปล่อยพลังเศรษฐกิจสังคมต่าง ๆ ซึ่งก่อตัวขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา และแน่นอนว่ามีแนวโน้มที่จะเติบโตขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ ระบบราชการหลังปฏิวัติตุลาคมอาจจะยังคงสามารถครองอภิสิทธิ์หรืออิทธิพลของตนต่อไปอีกนาน แต่จะค่อย ๆ ตกเป็นเป้าของการควบคุมและจำกัดขยับยั้งของมวลชนยิ่งขึ้นเป็นสำคัญ เพราะผลที่สุดแล้วระบบราชการย่อมไม่อาจดำรงอำนาจเป็นใหญ่เหนือมวลชนโดยคุณิยภาพดังเช่นแต่ก่อน หากจะต้องปรับเปลี่ยนไปในสภาพแวดล้อมของกลุ่มพลังอื่น ๆ ทั้งหลายภายนอกสังคมนั้น เรื่องของการรวมตัวกลุ่มอาชีพและผลประโยชน์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ยังจะต้องติดตามสังเกตและประเมินกันต่อไป แต่จากเหตุการณ์ตุลาคม ประชาชนคนไทยเริ่มเรียนรู้ถึงอำนาจของกำลัง “จำนวน” และข้อนี้เป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่งต่อการคลี่คลายระบบการเมืองแบบจำกัดของอภิสิทธิ์ชนออกไปในวงกว้าง

ปัญหาอยู่ที่ว่าจะปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางอำนาจการเมืองและสถาบันให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมอย่างไร กล่าวคือ โครงสร้างสถาบันซึ่งสามารถ

เชื่อมโยงระหว่างราชการบริหารกับพลังของมวลชน และในขณะเดียวกันเป็นแหล่งประสานผลประโยชน์ขัดแย้งแตกต่างอันทวีขึ้นตามสภาวะเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม เป็นของแน่นอนว่า พลังการเปลี่ยนแปลงหลังปฏิวัติตุลาการจะต้องประสบกับแรงตอบโต้ของกลุ่มอภิสิทธิ์อิทธิพลทั้งหลาย กลุ่มพวกหลังนี้ยังอาจมีทางเลือกตัดสินใจเอาได้ระหว่างการเข้าร่วมในกระบวนการเมืองของมวลชน หรือขัดขวางพัฒนาการไปสู่รูปโครงสร้างใหม่นี้ แต่ไม่ว่าในกรณีใดย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงพลังของมวลชนได้ ปัญหาเสถียรภาพของบ้านเมืองจำเป็นต้องคำนึงถึงพลังของการเปลี่ยนแปลงควบคู่กันไปตามสภาวะแวดล้อมซึ่งไม่อยู่คงที่ และโดยธรรมชาติแล้ว ปัญหาทั้งสองด้านเป็นเรื่องของกระบวนการอันหนึ่งอันเดียวกัน เสถียรภาพเป็นปัญหาตุลสังคัมที่จะต้องปรับเปลี่ยนไป^{๒๖} ปฏิวัติตุลาการ เป็นประสบการณ์สด ๆ ร้อน ๆ ของปัญหาหลักันขัดแย้งระหว่างโครงสร้างอำนาจกับสภาพแวดล้อมภายใต้ระบอบอภิสิทธิ์ซึ่งปิดเวทีทางการเมืองต่อสังคมภายนอก คุณและเสถียรภาพไม่อาจถูกตรึงชะงักกันอยู่ตลอดไปได้ในเมื่อเกิดการแปรเปลี่ยนในพื้นฐานสังคมเศรษฐกิจมาก่อนหน้าปฏิวัติตุลาการ สถานภาพทางอำนาจของระบบราชการก็เท่ากับแบ่งแยกออกไปเป็นการร่วมวงระหว่างอำนาจราชการและอิทธิพลใหม่ของธุรกิจการเงิน ปฏิวัติตุลาการเป็นการท้าทายของพลังมวลชนต่อระบบการเมืองแบบปิดนี้

ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ปัญหาความอยู่รอดของบ้านเมืองจึงไม่อาจขึ้นอยู่กับโครงสร้างอำนาจและค่านิยมแบบเก่าต่อไปอีกได้ หากจำต้องมีการปรับเปลี่ยนไป แต่ในกระบวนการปรับเปลี่ยนนี้เอง ย่อมจะต้องก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งใหม่ ๆ อันไม่อาจจัดไปได้ด้วยคำสั่งอำนาจผลการอย่างทีระบอบถนอม-ประกาศพยายามกระทำมา การสลายตัวของระบอบถนอม-ประกาศ เป็นผลให้สังคมไทยผ่านช่วงอันยาวนานของระบบอำนาจที่แตกแยก

และชะงักกันมาสู่สภาพช่องว่างอำนาจ กล่าวคือ สภาพอันปราศจากโครงสร้างสถาบันที่เปิดรับพลังสังคมใหม่ ๆ และเป็นแหล่งประสานปัญหาขัดแย้งใหม่ ๆ ระบบราชการในสภาพที่สืบทอดค่านิยมหวงแหนอภิสิทธิ์หรือทิพผลจากระบอบเก่า ย่อมไม่อยู่ในฐานะทำหน้าที่เช่นนี้ได้ ระบบอนอม-ประกาศพยายามใช้ระบบอภิสิทธิ์ให้เป็นที่ “เข้าถึงประชาชน” มากมาแล้วโดยเปล่าประโยชน์ รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ตกอยู่ในฐานะรับช่วงระบบที่แตกแยกและชะงักกันนี้ ในขณะที่เดียวกับที่ต้องเผชิญปัญหากดดันจากพลังมวลชนต่าง ๆ ที่ได้รับปลดปล่อย ความเคารพเชื่อถือของมหาชนในรัฐบาล “ชุดพระราชทาน” เป็นพลังทางใจสำคัญในการแก้ปัญหาคัดแย้งเฉพาะหน้าตามฐานะ “ชั่วคราว” ของรัฐบาลใหม่ แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าจะต้องสร้างระบอบการที่สามารถดึงประชาชนคนไทยให้เข้าสู่โครงสร้างสถาบันตั้งแต่ระดับกลุ่มและท้องถิ่นอันเป็นพื้นฐานขึ้นไปจนถึงส่วนกลาง หลักความคิดนี้ไม่ใช่หลักการเพื่อผันเลือนลอย ไม่ใช่ปัญหาการสร้างของใหม่ หากแต่เป็นการปรับและส่งเสริมสิ่งที่มีปฏิบัติอยู่แล้ว รวมทั้งที่จะก่อตัวขึ้นมาใหม่ เริ่มต้นด้วยกลุ่มอาชีพหรือสมาคม และหน่วยท้องถิ่นย่อย ๆ ซึ่งมวลชนสามารถเข้าถึงและร่วมกิจกรรมได้โดยตรง เวลาพูดกันถึงปัญหาเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองประเด็นหนึ่งมักพะวงถึงกันเป็นพิเศษคือ ปัญหาผู้นำ ซึ่งก็มักจะคิดกันในเชิงแสวงหาตัวบุคคลที่มีคุณสมบัติเลิศลอยมีความสามารถ ความซื่อสัตย์สุจริต ฯลฯ^{๒๙} แต่คุณสมบัติของผู้นำไม่ใช่เรื่องที่เราจะคิดค้นหาเอาได้จากสุญญากาศ ระบอบอำนาจการเมืองโดยข้าราชการที่ผ่านมามุ่งแต่ผลิตرونช่องทางสร้างผู้นำที่จะพึงมีมาจากมวลชน สังคมไทยจึงกลายเป็นสังคมที่ยากไร้ผู้นำตลอดมาจนบัดนี้ และนี่ก็เป็นสภาพการณ์หลังปฏิวัติตุลาคม เป็นปัญหาของกระบวนการเมืองที่เปิดโอกาสให้กลุ่มพลังทั้งหลายได้เข้าถึงและใช้สิทธิใช้เสียงของตนโดยตรง ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อเป็นช่องทางให้เกิดพลังสร้างสรรค์ระบบผู้นำที่สนองตอบปัญหา

ความต้องการของสังคมในวงกว้าง แน่นนอน บุคลิกภาพและคุณสมบัติของผู้นำย่อมเป็นสิ่งสำคัญไม่ว่ายุคใดสมัยใด แต่ในสภาพพลังสังคมที่กำลังจะทวีความแตกต่างยิ่ง ๆ ขึ้นไปตามลำดับนั้น จำเป็นต้องอาศัยกลุ่มผู้นำเป็นแหล่งรวมและประสานผลประโยชน์ และปัญหาขัดแย้งเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติ

ในสภาพช่องว่างอำนาจ และในกระบวนการปรับเปลี่ยนไปสู่ระบบการเมืองของมวลชน สถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทสำคัญยิ่ง สถาบันพระมหากษัตริย์มักจะเป็นที่กล่าวขวัญถึงกันมากในปัญหาเรื่องวิกฤตผู้นำ เฉพาะอย่างยิ่งในสมัยระบอบถนอม-ประภาส ซึ่งเต็มไปด้วยพฤติกรรมกดขี่เหยียบย่ำประชาชน ระบอบอำนาจที่อาศัยกำลังปฏิวัติรัฐประหารครั้งแล้วครั้งเล่า นั้น เป็นผลทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญต้องตกอยู่ในฐานะหมิ่นเหม่อย่างที่สุด ไม่ใช่เป็นระบบวิธีการที่จะช่วยให้ตั้งพระองค์เป็นกลางและอยู่เหนือการเมืองได้อย่างมั่นคงเลย แล้วก็ไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดเสถียรภาพของบ้านเมืองขึ้นมาได้จริงจังแต่อย่างใด ตรงกันข้าม ในระบอบอำนาจที่แยกตัวเป็นคนละฝ่ายกับประชาชนอย่างระบอบถนอม-ประภาส สถาบันพระมหากษัตริย์ จำต้องมีการขัดแย้งกับรัฐบาลโดยเปิดเผยก็บ่อยครั้งอย่างที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้อย่างน้อยก็เป็นผลให้สามารถธำรงรักษาความเชื่อถือทางใจในหมู่ประชาชนส่วนใหญ่ แล้วความจริงเมื่อพิจารณาถึงพระราชจริยวัตรภารกิจและทัศนคติทางการเมืองที่ทรงปฏิบัติและแสดงออกตลอดมาแล้ว ระบอบการที่เรียกว่า “ราชประชาสมาศัย”^{๒๘} นั้นได้เกิดขึ้นและเป็นมาช้านานโดยสภาพการณ์ บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ระหว่างปฏิวัติตุลาการก็ดีและภายหลังก็ดี โดยแท้จริงเป็นพฤติกรรมต่อเนื่องจากสายสัมพันธ์ที่สร้างสมขึ้นมาทั้งในทางทฤษฎีและปฏิบัติ แรงสถานการณ์ปฏิวัติตุลาการทำให้ขบวนการนักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชน ต่างทุ่มเทความมุ่งหวังไปที่สถาบันสูงสุดนี้โดยธรรมชาติ แต่ผลสำคัญก็คือ การที่สถาบัน

พระมหากษัตริย์เข้ามามีบทบาทกระทำการโดยตรงต่อการเปลี่ยนอำนาจและจัดตั้งรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ สมาชิกแห่งชาติ และในที่สุด สภานิติบัญญัติแห่งชาติ

แต่ปัญหาที่จะมีมาต่อไปก็คือ ระบอบราชประชาสามาศัยโดยสภาการณนี้ จะจัดให้เข้ารูปสถาบันการเมืองอย่างไรหรือไม่ ความเห็นในข้อนี้ย่อมจะมีอยู่แตกต่างกัน ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.๒๕๑๗ ที่คณะรัฐมนตรีเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ แสดงถึงแนวโน้มที่ต้องการให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาททางการเมืองมากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติที่ให้คณะองคมนตรีเป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่จะพึงได้รับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา (มาตรา ๑๐๕) ให้มีพระราชอำนาจให้ประชาชนออกเสียงแสดงประชามติเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติ (มาตรา ๙๔) และเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม (มาตรา ๒๒๐) แต่ในอีกแง่หนึ่งก็เป็นที่น่าคิดเหมือนกันว่า สมควรจะให้สถาบันพระมหากษัตริย์เข้าไปใช้พระราชอำนาจอันอาจกระทบถึงปัญหาความรับผิดชอบทางการเมืองโดยตรงหรือไม่ การจัดรูปสถาบันให้สถาบันพระมหากษัตริย์ดำรงความเป็นกลางทางการเมืองและอยู่เหนือการเมืองโดยเคร่งครัด ไม่หมายความว่า จะทำให้สถาบันสูงสุดนี้ไร้ประโยชน์ เพราะในที่สุดแล้วก็ยังคงอยู่ในฐานะทำหน้าที่ “บอกกล่าว เตือน และให้คำปรึกษา” แก่รัฐบาลเป็นการภายในอยู่แล้วตามระบอบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ และในขณะเดียวกันก็ทรงดำรง “ราชประชาสามาศัย” ตามสภาการณที่เป็นจริง ปัญหาสำคัญอยู่ที่ สถาบันพระมหากษัตริย์จำต้องมีบทบาทในฐานะเป็นสถาบันหลักยึด^{๒๔} ให้ตุลการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองเป็นไปได้ ทั้งนี้ก็โดยเป็นสถาบันที่อยู่เหนือพ้นจากปัญหาข้อขัดแย้งเฉพาะเรื่องเฉพาะราย ยิ่งในสภาการณหลังปฏิวัติคุกคาม สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางแรงกดดันของกลุ่มพลังต่าง ๆ ที่ได้รับปลดปล่อยทั้งในเมืองและชนบท ฐานะ

ความเป็นกลางเที่ยงธรรมก็ยิ่งมีความหมายและความสำคัญขึ้นเป็นทวีคูณ และเป็นสิ่งที่ทุกกลุ่มทุกฝ่ายต่างมุ่งหวังในสังคมปัจจุบัน

ปฏิวัติตุลาการอุบัติขึ้นจากการเผชิญหน้าระหว่างเผด็จการกับขบวนการมวลชน ฝ่ายแรกครองอำนาจมายาวนานยึดมั่นมัวเมาในลาภยศสมบัติ พัสสถานของตนเองและวงศ์เครือญาติมิตรบริวารแผ่ครอบคลุมไปทั่วชีวิต เศรษฐกิจของชาติ ฝ่ายหลังเป็นการรวมพลังของคนหนุ่มสาว ปราศจากสิ่งที่จะต้องสูญเสีย อาจมุ่งมั่นต่อสู้ด้วยพลังแรงของความเชื่อความใฝ่ฝันที่จะเห็น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง แต่แล้วก็มีโชพลังที่จะให้ทางเลือกของการเปลี่ยนแปลงแก่บ้านเมือง ขบวนการต่อสู้ของคนหนุ่มสาวนี้ ในที่สุดด้วยปัจจัยแวดล้อมกลายเป็นสัญลักษณ์ของเสียงเรียกร้องต้องการเป็นธรรมของมวลชนกลุ่มใหญ่แน่นอน กิจกรรมและการรวมตัวของคนหนุ่มสาวนี้ เป็นการคุกคามโดยตรงต่อปราสาทอำนาจสมบัติของระบอบถนอม-ประภาส และบริวาร ซึ่งมีปฏิกริยาโต้ตอบไม่ต่างอะไรจากแผนและปฏิบัติการ “ปราบแดง” อันเป็นอาวุธรักษาปรกาการเผด็จการทหารมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง

ผลที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาอันสั้น เป็นสิ่งที่ไม่ได้คาดหมายกันมาก่อน หากอาศัยปัจจัยแวดล้อมจากพลังแรงของมวลชนและการประเมิน ตัดสินใจ และการกระทำอันผิดพลาดของกลุ่มคนฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่โดยในสาระสำคัญแล้ว การเสื่อมถอยและสิ้นสุดของระบอบถนอม-ประภาส เป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพและปัญหาความถักถั่นขัดแย้งภายในโครงสร้างของสังคมไทยซึ่งตกอยู่ในช่วงของการแปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ระหว่างสองทศวรรษที่ผ่านมา ระบอบเผด็จการทหารขาดความสามารถในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจและค่านิยมในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป พลังของการเปลี่ยนแปลงไม่อยู่ในฐานะที่จะกำหนดชะตาของบ้านเมือง แต่ปฏิวัติตุลาการเป็นผลปลดปล่อยพลังเศรษฐกิจสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามสภาพของการ

เปลี่ยนแปลงดังกล่าวมา ผลปลดปล่อยนี้ก่อให้เกิดสภาพและปัญหาขัดแย้งใหม่ ๆ ทั้งระหว่างระบบราชการกับสังคมภายนอก และระหว่างกลุ่มพลังเศรษฐกิจสังคม ซึ่งเริ่มมีการรวมตัวตามแนวโน้มของสังคมสมัยใหม่ สภาพการณ์เช่นนี้นำสังคมไทยมาสู่จุดหัวเลี้ยวหัวต่อของการปรับเปลี่ยนที่สำคัญยิ่งอีกวาระหนึ่ง เป็นปัญหารากฐานของการสร้างดุลระหว่างเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลง บทเรียนของระบอบเผด็จการทหารในอดีตที่ผ่านมา พิสูจน์ให้เห็นถึงความล้มเหลวที่จะนำการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองให้เป็นไปโดยสันติ ปฏิวัติตุลาคมเปลี่ยนโฉมหน้าการเมืองไทยจากระบอบของอภิสิทธิ์ชน มาสู่ช่วงพัฒนาการไปสู่ระบบของมวลชน ในท่ามกลางพลังขัดแย้งต่าง ๆ ปัญหาอนาคตของสังคมไทยขึ้นอยู่กับความสามารถของสังคมไทยที่จะสร้างกระบวนการเมือง ซึ่งเปิดประตูให้กับพลังเศรษฐกิจสังคมพื้นฐานเหล่านี้

เชิงอรรถ

^๑ วันมหาปิติ, *วารสาร อ.ม.ธ. ฉบับพิเศษ ๑๔ ตุลาคม* (กรุงเทพฯ ๒๕๑๖), หน้า ๔๓.

^๒ Stewart Meachum, "The Ten Days that Shock Thailand," *International Affairs : Report from Quaker Workers*, Vol. XX No. 6 (November 1973), หน้า ๕-๘.

^๓ วันมหาปิติ, หน้า ๑๗-๑๔๖.

^๔ กล่าวคือ สิทธิเสรีภาพตามสัญญาคุณธรรมในธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งไม่ผู้จะตรงกับเรื่องสิทธิเสรีภาพแบบทางการที่บรรดาผู้มีอำนาจและนักวิชาการทั้งหลายอยากจะเข้าใจอย่างเช่นการเลือกตั้งผู้แทน การตั้งพรรคการเมือง (แบบในอังกฤษ ฝรั่งเศส ฯลฯ) หลักความคิดที่ว่า "คนเกิดมาเป็นเสรี" มิใช่เป็นเพียงหลักการเพื่อผืนทางปรัชญาลอย ๆ หากยังบ่งถึงความจริงทางสังคมวิทยา ข้อนี้เป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจสำหรับผู้นิยมเผด็จการ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายขวาหรือซ้าย ฟาสซิสต์ หรือคอมมิวนิสต์

^๕ ซึ่งก็เป็นลักษณะธรรมชาติของชีวิตการเมืองโดยทั่วไป โปรดดู Gerhard Lenski, *Power and Privilege : A Theory of Social Stratification* (Mc Graw-Hill, Inc, 1966), หน้า ๕-๑๗. อธิบายปัญหาได้แย่งระหว่าง "Conservative Thesis" และ "Radical antithesis"

^๖ อาคม สุวรรณนพะ, "ความสามัคคีของชนในชาติ จะเกิดขึ้นได้อย่างไร" *ประชาธิปไตย* (๕ มีนาคม ๒๕๑๗), หน้า ๕.

^๗ พ.ต.ต.อนันต์ เสนาพันธ์ ร.ต.อ.มนัส สัตยารักษ์ ร.ต.อ.วารสิทธิ์ สุนน, *อันตราย* อ.ต.ร. (กรุงเทพฯ ๒๕๑๗), หน้า ๓๓๕.

^๘ Joan Vincent, "Anthropology and Political Development" ใน Colin Leys (ed.), *Politics and Change in Developing Countries : Studies in the Theory and Practice of Development*, (Cambridge University Press, 1969), หน้า ๓๖-๓๗. ซึ่งตั้งข้อสังเกตในทางทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางการเมืองในความหมายที่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ความหมายและความสำคัญของการปฏิบัติเดือนตุลาคมในการประเมินของผู้เขียนมีรูปในแง่นี้

^๙ ที่กล่าวมานี้หมายถึงระบบการซึ่งบังคับให้ทัศนคติและการประพฤติปฏิบัติมีแนวโน้มที่จะเป็นไปเช่นนั้น ในหมู่ข้าราชการเองย่อมจะต้องมีบุคคลที่มั่นคงในหลักการของ

วิชาชีพอยู่อย่างไม่ต้องสงสัย ตามความจริงแล้ว ในระยะหลังเห็นได้ว่าเริ่มมีบุคคลประเภทนี้ขึ้นหยัคดีสิทธิเสียงเป็นกลุ่มเป็นก้อนขึ้นมาบ้างแล้ว ดังที่เคยตั้งข้อสังเกตไว้ ไปรตดู Saneh Chamarik, "Questions of Stability and Security in Thailand" ใน *Trends in Thailand* (Singapore University Press, 1973), หน้า ๙๖.

^{๙๐} ในประเด็นนี้ ผู้เขียนเคยตั้งข้อสังเกตเปรียบเทียบถึงระบบราชการของจีนก่อนหน้าปฏิวัติก๊กมินตั๋ง ปี ๒๕๕๔ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชน "นักวิชาการ" และซึ่งแยกตัวจากชีวิตของมวลชน ทำนองเดียวกันกับระบบราชการไทยปัจจุบัน ไปรตดู เสน่ห์ จามริก, "การเปลี่ยนแปลงและอนาคตของสังคมไทย" ใน *เอกลักษณ์ของสังคมไทยในอนาคต* (สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ : พ.ศ.๒๕๑๕), หน้า ๑๑๒-๑๑๔. เกี่ยวกับเรื่องทางด้านของจีน ไปรตดู Han Suyin, *China in The Year 2001*, (Penguin Books 1967), หน้า ๒๑-๒๒.

^{๙๑} ข้อนี้ได้หยิบยกมาพูดกัน ปรากฏใน "การเมืองไทย บทสนทนากับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช" ใน *วารสารธรรมศาสตร์* ปีที่ ๑ เล่มที่ ๓ เมษายน ๒๕๑๕ หน้า ๒๓-๒๔.

^{๙๒} Seymour Martin Lipset, *Political Man* (Doubleday, New York, 1960), หน้า ๗๒-๙๒.

^{๙๓} ผู้เขียนเคยทักเอาไว้ว่า "...ถ้าการเปลี่ยนแปลงหรือ...การปฏิวัติจะมีขึ้นในสังคมในอนาคตแล้ว...ส่วนที่จะถูกโจมตีมากและเป็นเป้าที่เด่นชัดก็คือ ระบบราชการ..." ไปรตดู "การเปลี่ยนแปลงและอนาคตของสังคมไทย" ในหนังสือที่อ้างถึง หน้า ๑๑๓.

^{๙๔} ดูเฉพาะอย่างยิ่ง Fred W. Riggs, *Thailand : The Modernization of a Bureaucratic Polity*, (Honolulu : East-West Center Press, 1966), บทที่ ๙. "Politics, Administration, and High Finance" หน้า ๒๕๒-๓๐๐.

นอกจากนั้น ระหว่างรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเมื่อปี ๒๕๑๒ ผู้สมัครฝ่ายพรรคประชาธิปไตยได้นำเอาทะเบียนรายชื่อมาตีแผ่พาดพิงบรรดาข้าราชการนักการเมืองสำคัญ รวมทั้งวงสาคณาญาติที่เป็นกรรมการและถือหุ้นตามบริษัท ธนาकारต่าง ๆ เป็นข่าวเกรียวกราวในหน้าหนังสือพิมพ์ตอนนั้น.

^{๙๕} ผลของการเลือกตั้งเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๒ พรรคสหประชาไทยของฝ่ายรัฐบาลได้คะแนนเสียงเพียง ๗๕ ในจำนวนทั้งหมด ๒๑๙ ที่นั่ง ตัวเลขนี้ น่าจะเป็นปรอทวัดความนิยมในระบอบถนอม-ประภาสได้เป็นอย่างดีในสังคมภายนอกวงราชการ.

^{๙๖} จอมพลถนอม กิตติขจร, พลเอกประภาส จารุเสถียร (ยศขณะนั้น) พลเอกกฤษณ์ สีวะรา, พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์, พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิระวงศ์, นายพจน์ สารสิน

๑๑) ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร มาตรา ๑๗

“ในระหว่างที่ใช้ธรรมนูญการปกครองนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการป้องกัน ระวังหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการกระทำอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน ทั้งนี้ไม่ว่าการกระทำจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังวันประกาศธรรมนูญการปกครองนี้ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรี มีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใด ๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นว่านั้นรวมถึงการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าว เป็นคำสั่งหรือการกระทำหรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำการใดไปตามความในวรรคหนึ่งแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภานิติบัญญัติทราบ”

๑๒) คำอภิปรายกรณีเรื่องบ้านนาทราย และสภาพบรรยากาศในสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗ ยังคงสะท้อนให้เห็นทัศนคติทางองเดียวกันนี้ โปรดดูประชาธิปไตย (๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗) คอลัมน์ “สภาคณดั่ง-ดั่ง-ดั่ง-” หน้า ๔ และฉบับ (๕ มีนาคม ๒๕๑๗) คอลัมน์ “เวทีประชาธิปไตย” หน้า ๕.

๑๓) พ.ต.ต.อนันต์ เสนาพันธ์ กับคณะ, ดับเทวดา, (กรุงเทพฯ, ๒๕๑๖), บทที่ ๓ หน้า ๓๓-๔๘.

๑๔) ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช วิจารณ์ฐานะของรัฐบาลประหนึ่งบอกเหตุร้ายไว้ดังนี้

“...ไม่ว่าจะได้อำนาจปกครองมาด้วยทางใดทางหนึ่ง ผู้ปกครองประเทศจะต้องมีสิ่งหนึ่งซึ่งฝรั่งเรียกว่า Moral Authority จึงจะปกครองประเทศต่อไปได้ (คือ) ...วุฒิในทางศีลธรรม หมายถึงผู้ปกครองประเทศมีศีลธรรมในตนเอง และใช้อำนาจปกครองด้วยศีลธรรม พร้อมกันนั้นก็คอยดูแลให้ผู้ที่อยู่ใต้การปกครองมีศีลธรรมในความสัมพันธ์และปฏิบัติต่อกันและกันด้วย รัฐบาลใดที่ขาดวุฒิในทางศีลธรรมเสียแล้ว รัฐบาลนั้นก็ไม่สามารถจะเป็นรัฐบาลต่อไปได้ถึงแม้ว่าจะยังรักษาอำนาจการปกครองของตนไว้ได้ด้วยกำลังคนและกำลังอาวุธ ผู้ปกครองประเทศชนิดนี้ก็จะเป็นคนละฝ้ายกับประชาชน มีผลประโยชน์ซึ่งแตกต่างไปจากผลประโยชน์ของประชาชน และคนที่มิผลประโยชน์แตกต่างไปจากผลประโยชน์ของประชาชนนั้นไม่ใช่ผู้ที่มีลักษณะเป็นรัฐบาลอย่างแน่นอน...เหตุที่เกิดขึ้นครั้งนี้ เกิดขึ้นในป่า ซึ่งชาวกะเหรี่ยงเรียกว่า *เซชะไว่นแปลว่าเสียงสวรรค์ ครั้งนี้ก็เห็นจะต้องทดสอบกันให้รู้แน่เสียทีว่า ในเมืองไทยของเรานั้นอะไรคือเสียงสวรรค์”* (สยามรัฐ, ๓ พฤษภาคม ๒๕๑๖, หน้า ๕).

^{๒๑} หนังสือชมรมคนรุ่นใหม่ ชื่อ “มหาวิทยาลัยที่ยังไม่มีคำตอบ” ข้อความที่เป็นชนวนให้เกิดเรื่อง เป็นการแสดงความรู้สึกต่อฐานะของระบอบทหารไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

สภาสัตว์ป่าแห่งทุ่งใหญ่

มีมติให้ต่ออายุสัตว์ป่าอีก 1 ปี

เนื่องจากสถานการณ์ภายในและภายนอก

เป็นที่ไม่น่าไว้วางใจ

(ดับเทวดา หน้า ๖๓)

^{๒๒} จากบันทึกรายงานการประชุมกระทรวงครั้งที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๑๖ ณ ห้องประชุมกระทรวงมหาดไทย โปรดดูใน วันมหาปิติ, หน้า ๒๕๓-๕๔.

ข้อนี้ฟังสังเขปอย่างยิ่ง ในที่ประชุมนี้ ซึ่งประกอบไปด้วยข้าราชการเจ้าหน้าที่ในระดับรัฐมนตรี ปลัดกระทรวง อธิบดี ผู้บัญชาการตำรวจ เลขาธิการรัฐมนตรี ไม่ปรากฏมีรายงานการอภิปรายอะไรในเรื่องคอขาดบาดตายเช่นนี้เลย ที่ประชุมได้แต่รับทราบ.

^{๒๓} ก่อนหน้าการจับกุมกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๑๑ คน เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พันเอกณรงค์ กิตติขจร กล่าวอ้างอยู่ก่อนแล้วว่า มีอาจารย์มหาวิทยาลัยและนักการเมือง จะยุให้หนีดีนักศึกษาเดินขบวน และยังส่ายตบด้วยว่า “...หากมีการเดินขบวนแล้ว ไม่ผิดกฎหมายอีก ผมก็จะนำทหารมาเดินขบวนบ้าง เพราะทหารก็ไม่อยากจะไปรบเหมือนกัน...” (วันมหาปิติ, หน้า ๒๐).

^{๒๔} นายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ “.....เมื่อก่อนนี้ ผมไม่เคยนึกเลยว่าความทุกข์ยากของราษฎรนั้นจะมีมากมายถึงเพียงนี้ ผมได้ประจักษ์ต่อเมื่อได้เข้ามารับผิดชอบในการบริหารประเทศชาติแล้ว จึงเห็นว่าหน้าที่ของทุกคนที่จะช่วยให้ราษฎรเหล่านั้นมีความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างคนมั่งมีกับคนจนนั้นมียู่มาก ขอให้หาทางลดช่องว่างดังกล่าวนี้ลงด้วยการสนับสนุนให้คนจนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นตามอัธยาศัย ยิ่งทำได้มากและรวดเร็วเท่าไรประเทศชาติก็จะเจริญก้าวหน้าขึ้นเท่านั้น...” (จากคำสารภาพของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ใน วารสารสิทธิเสรีภาพ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มีนาคม ๒๕๑๗ ด้านปกหลังด้านใน)

^{๒๕} จริงอยู่ ระบบราชการไทยเปิดประตูให้โดยไม่มีขีดชั้นในเรื่องชั้นวรรณะ แต่เมื่อไปถึงระดับหนึ่งแล้ว ข้อคำนึงถึงในด้านเหตุผลทางการเมืองกลายเป็นปัจจัยกำหนดสำคัญ แนวโน้มเช่นนี้เริ่มกลายเป็นแบบแผนแน่ชัดขึ้นในยุคระบอบทหาร โดยระบบการตั้งตำแหน่งรัฐมนตรีจากข้าราชการประจำ ซึ่งคูเป็นการเลื่อนตำแหน่งไปในตัว

ในกรณีใดก็ตาม ระบบและกระบวนการปลูกฝังแนวความนึกคิดและทัศนคติภายในระบบราชการ ย่อมมีอิทธิพลอย่างสูงต่อราชการโดยทั่วไป

^{๒๖} โปรดดูข้อสังเกตทางทฤษฎีใน Chalmers Johnson, *Revolutionary Change* (Boston : Little Brown and Company, 1966), หน้า ๑๐-๑๒, และ John Vincent “Anthropology and Political Development,” ใน Colin Leys, (ed.) *Politics and Change in Developing Countries*, (Cambridge University Press, 1969) หน้า ๓๗-๓๘, ๔๐-๔๑.

^{๒๗} อย่างเช่นใน “การเมืองไทย : บทสนทนากับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช” วารสาร *ธรรมศาสตร์* ปีที่ ๑ เล่มที่ ๓ (เมษายน ๒๕๑๕) : ๓๕-๓๙.

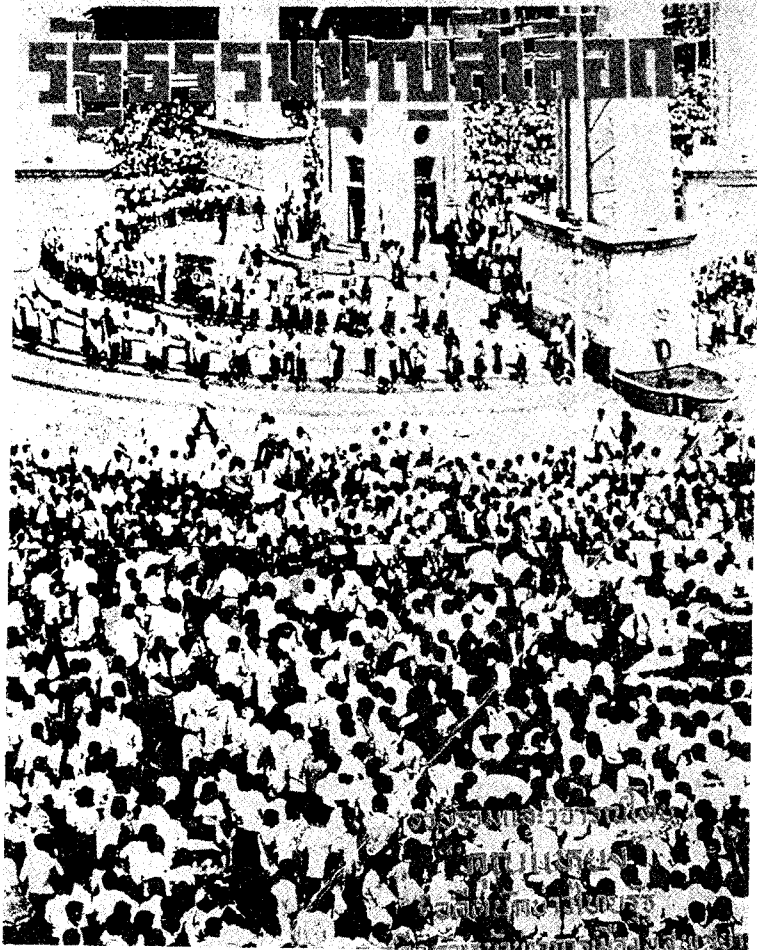
^{๒๘} คือ “หมายถึงพระเจ้าอยู่หัวกับประชาชนอาศัยซึ่งกันและกัน” (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช) โปรดดู *วารสารธรรมศาสตร์ ฉบับที่อ้างถึง* หน้า ๓๙ และบทสนทนาต่อ ๆ ไป หน้า ๓๙-๔๕. และ *Bangkok Post* (28 มกราคม 1974).

^{๒๙} Chalmers Johnson, หนังสือที่อ้างถึง, หน้า ๕๖-๕๗.

เปิดเผยวีรกรรมของข้าก๊วย บีสิต
ขกัศึทษา ประสาขบ ไบวิมมหาวิยโยค

๑๐

ภาพปกหนังสือหลังเหตุการณ์นองเลือด 14 ตุลา 2516
ชื่อปกหนังสือเป็นบทสรุปที่ชัดเจนถึงการได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญ

“กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ” เริ่มออกเดินแจกใบปลิวแถลงการณ์ ณ ศูนย์ราชการอาสา ด้านเหนือของสนามบินหลวง เมื่อ 6 ตุลาคม 2516

(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516, จัดพิมพ์ 2517)

กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ

ฉบับที่ ๑

๖-๑๙ ตุลาคม ๒๕๖

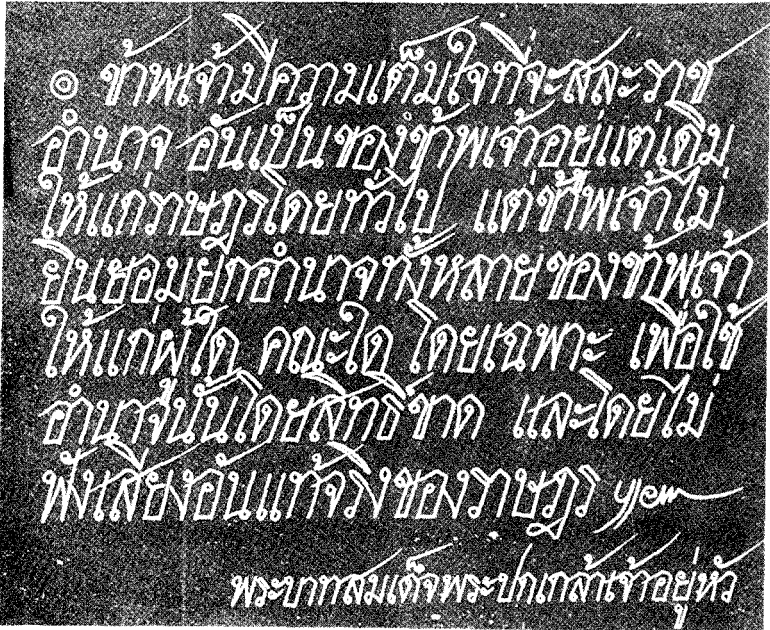
สัมภาษณ์: มรว.ศีกฤทัย ปราโมทย์ กับ การเมืองไทย ๒๕๖๖

ช่วงแห่งการปฏิวัติ: ศ.ศิริรักษ์

จะให้หรือไม่ให้รัฐธรรมนูญ: เขียน อิศรวิชญ์

สารอธิปไตย: ประพันธ์ศักดิ์ กมลลงไขว

คนไทยต่างแดนเรียกร้องรัฐธรรมนูญ

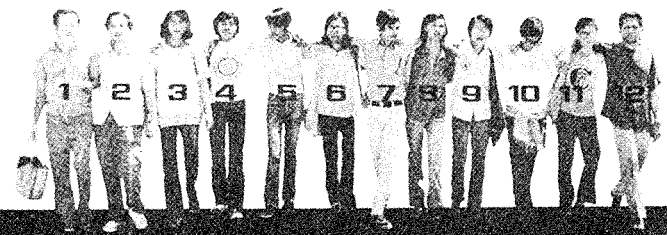
ภาพปกเอกสารฉบับที่ 1 ของ “กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ” มีจำนวน 28 หน้า
พิมพ์ออกจำหน่าย 10,000 เล่ม ปกหลังเป็นรายชื่อผู้ร่วมเรียกร้องรัฐธรรมนูญ 100 คน
เอกสารนี้จำหน่ายได้ไม่เท่าไรก็ถูกทางการกวาดเก็บทั้งหมด

ภาพปกหนังสือ “รัฐธรรมนูญ” จัดพิมพ์โดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการนิทรรศการรัฐธรรมนูญ ที่ทางศูนย์ฯ จะจัดขึ้นในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ ระหว่างเดือนพฤศจิกายนและธันวาคม 2516 บนที่ศนะที่ว่า “เราไม่เคยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แต่เราก็ถูกสั่งสอนเรื่อยมาว่าประเทศของเรานั้นเป็นประชาธิปไตย” เอกสารชุดนี้ก็ถูกนำมาจ่ายแจกในขณะเหตุการณ์ตุลาคม

งานประกวด
ตามโรงเรียน

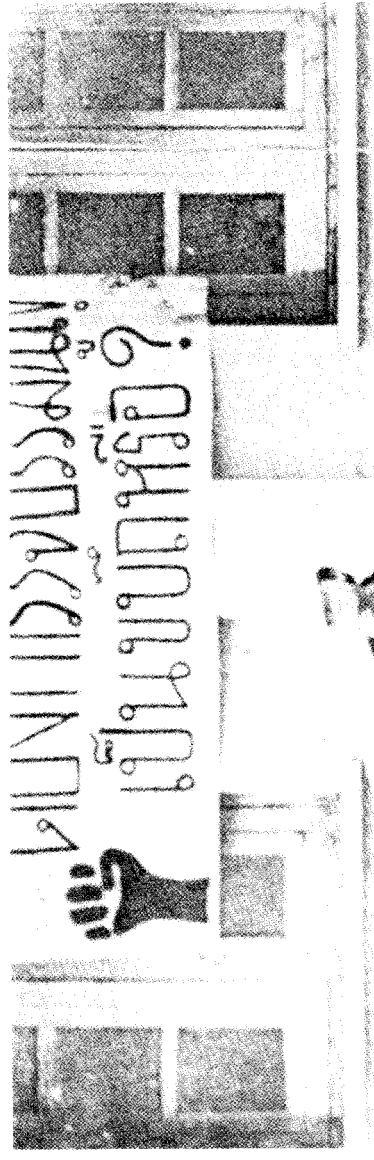
เบื้องหลังการจับ 13 กบฏ

- ๑. นพพร สุวรรณพานิช อดีตอาจารย์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ๒. ทวี หมั่นนิกร อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๓. วิสา คัญทัพ นักศึกษาคณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๔. ก้องเกียรติ กังกา นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๕. บุญส่ง ชลธร นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
(รองอธิการบดีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย)
- ๖. บดินทร์ เอ็งนิรัตน์ นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๗. ชัยพรชัย บุญมี วศ.บ. อดีตรองอธิการบดีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
- ๘. มนตรี จิงศิริอรักษ์ นักหนังสือพิมพ์สังคมสงเคราะห์วิเทศ
- ๙. ธัญญา ชวนชฎาธาร นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๑๐. ปวีดี บุญซื่อ นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๑๑. ชัยวัฒน์ สุระวิชช์ วศ.บ. อดีตรองอธิการบดีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
- ๑๒. ประพันธ์ศักดิ์ กมลเทพพร อดีตอาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ๑๓. ใจแสง สุทธิโต อดีต ผ.ศ. นครพนม

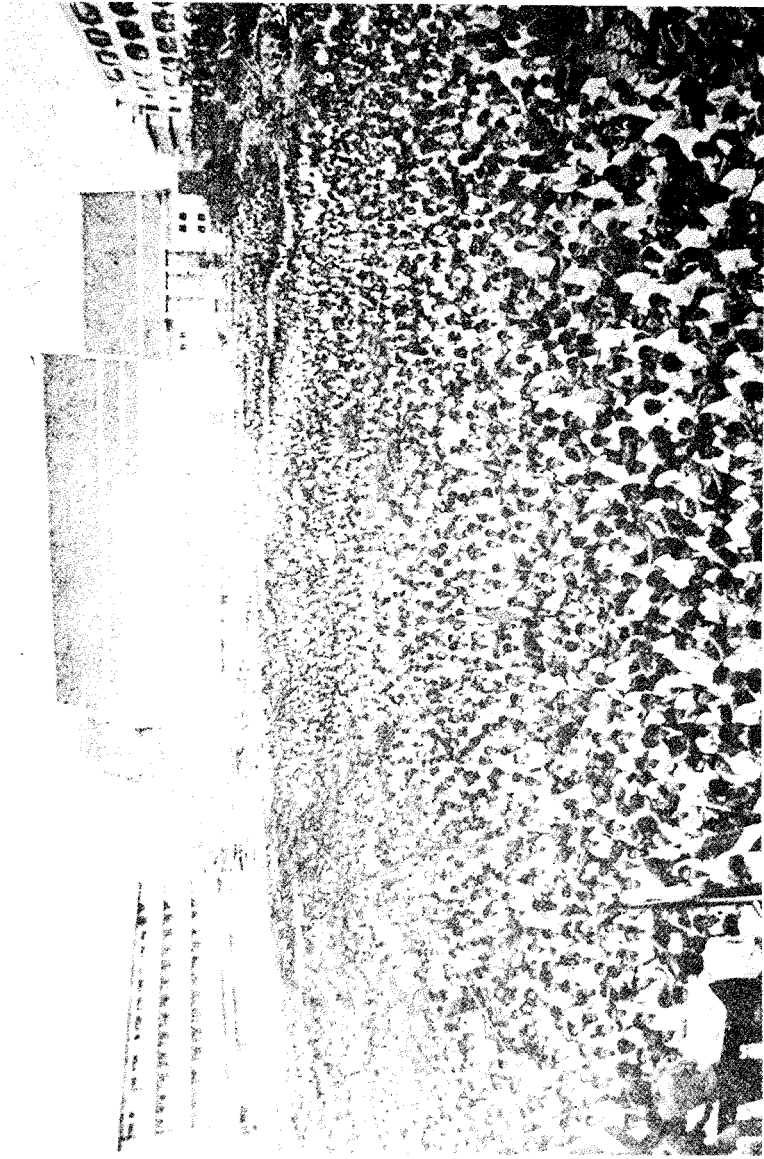
ขอแสดงความอาลัยแด่วีรชนผู้ล่วงลับ

“13 กบฏ” ผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญที่ถูกจับกุม
และนำมาสู่การชุมนุมประท้วงครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทย

เช้าวันที่ 9 ตุลาคม เสกสรรค์ ประเสริฐกุล และองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
จัดเวทีแบบง่าย ๆ ที่ลานโพธิ์ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลปล่อยผู้ที่ถูกจับ แต่ยังไม่มีส่วนร่วมมากนัก

(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516. จัดพิมพ์ 2517)

วันที่ 10 ตุลาคม จำนวนของผู้ร่วมชุมนุมเพิ่มมากขึ้นแน่นสนามฟุตบอล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516, จัดพิมพ์ 2517)

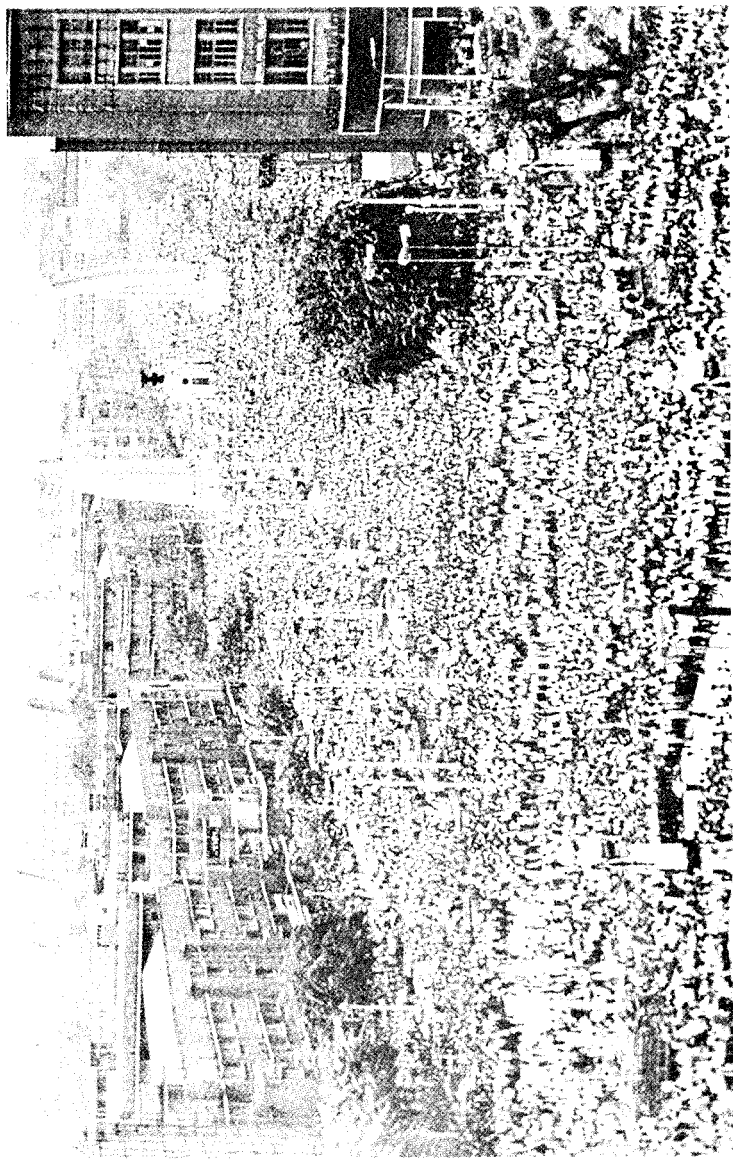
หลังเที่ยงวันที่ 13 ตุลาคม ขบวนการผู้ชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญและให้ปล่อย "13 กบฏ" อย่างไม่มีเงื่อนไข
ไม่ได้รับคำตอบจากทางรัฐบาล ได้เคลื่อนตัวจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สู่ถนนราชดำเนิน

(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516, จัดพิมพ์ 2517)

นักเรียนนำขบวนธงชาติและขบวนพระบรมฉายาลักษณ์ เป็นขบวนนำสู่ถนนราชดำเนิน

(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516, จัดพิมพ์ 2517)

ถนนราชดำเนิน 13 ตุลาคม 2516

(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516. จัดพิมพ์ 2517)

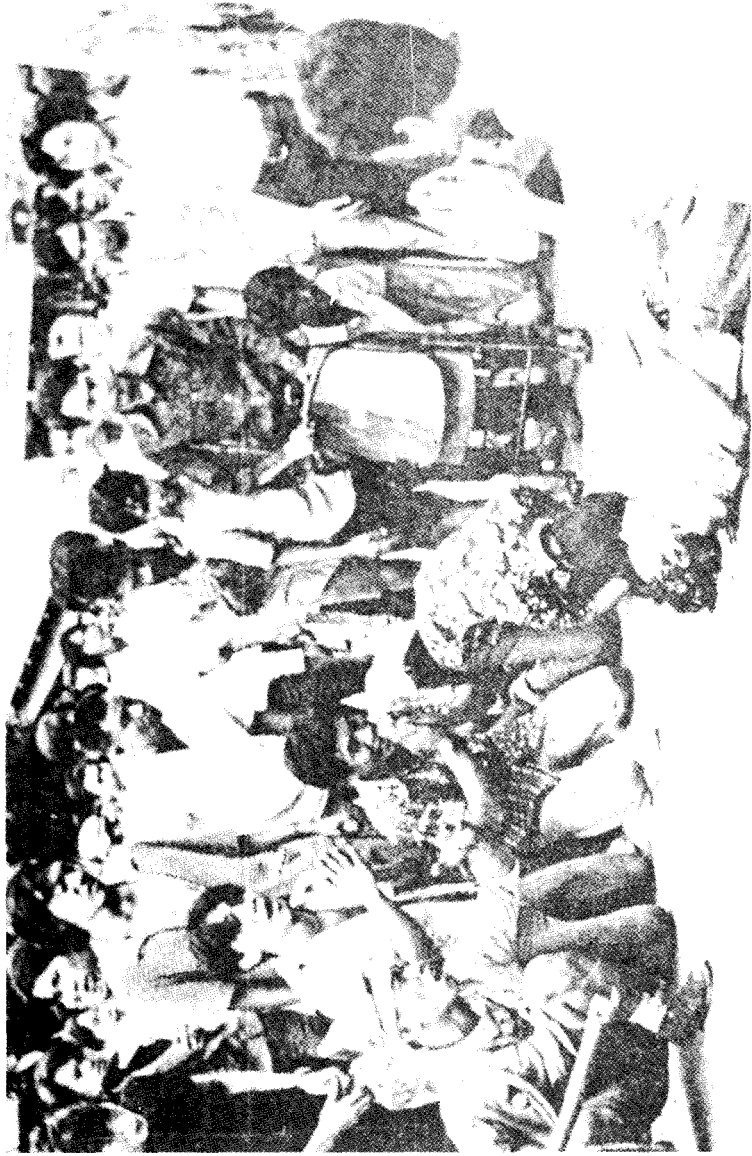

20.00 น. วันที่ 13 ตุลาคม ฝ่ายรัฐบาลมอบเสื้อผู้ถูกจับกุม 13 คนอย่างไม่มีเงื่อนไข
(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516, จัดพิมพ์ 2517)

ช่วงเช้ามีตบศพวันที่ 14 ตุลาคม ผู้ร่วมชุมนุมที่หน้าสวนจิตรลดาทยอยกลับบ้าน
แต่ถูกกำลังตำรวจจับตักัน กระทั่งปะทะกันจนเหตุการณ์ขยายออกไป

(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516, จัดพิมพ์ 2517)

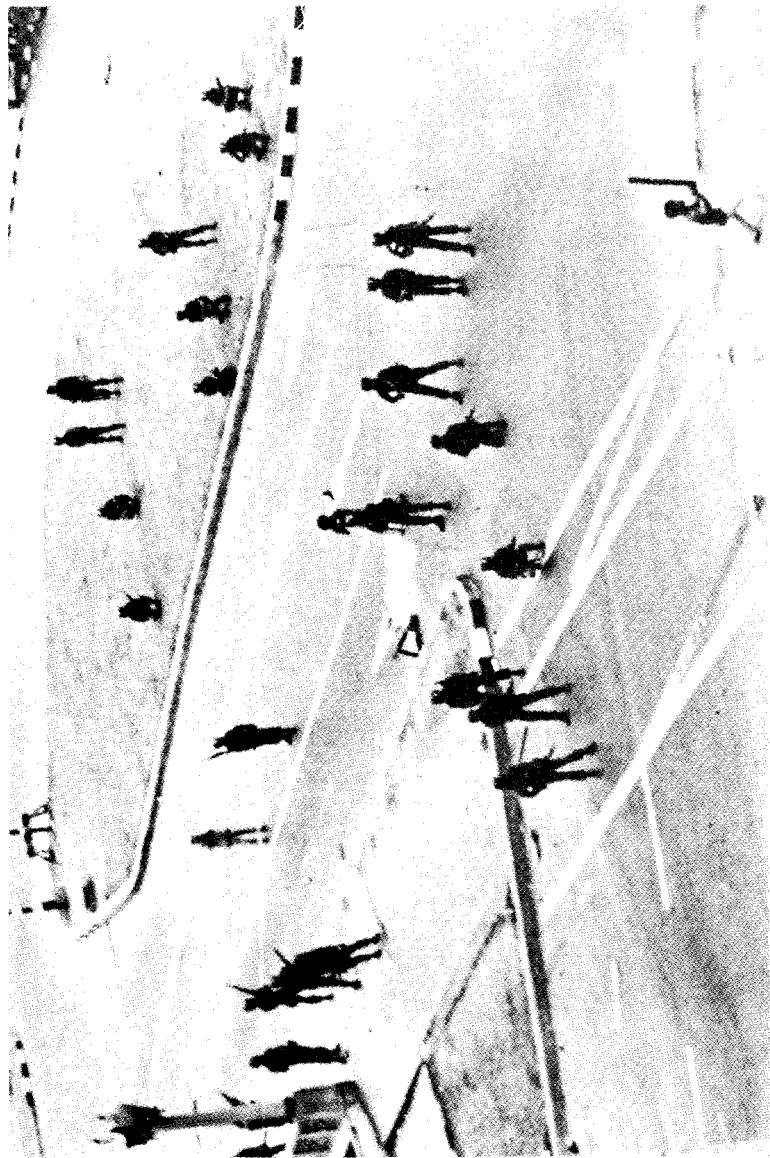
จีระ บุญมาก นักศึกษาปริญญาโทสถาบันวิจัยพัฒนาบริหารศาสตร์ เป็นผู้ถือธงชาติเดินเข้าไปขอร้องไม่ให้ทหารยิงประชาชน
ที่หน้าบริเวณกรมประชาสัมพันธ์ แต่กลับถูกยิงกระสุนเป็นเจาะเข้าที่ขมับด้านซ้ายเสียชีวิตทันที

(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516. จัดพิมพ์ 2517)

รถถังและทหารบุกเข้าสลายผู้ชุมนุมที่เชิงสะพานพระปิ่นเกล้าฯ

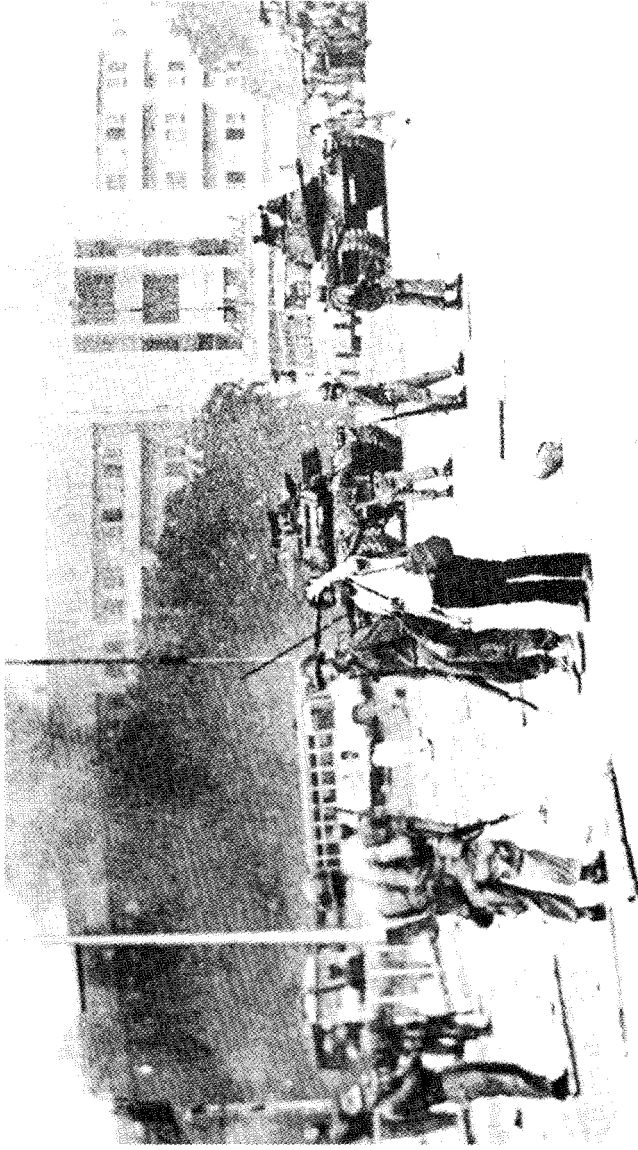
(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516, จัดพิมพ์ 2517)

ช่วงเที่ยง 14 ตุลาคม หน้าโรงแรมรอยัล ประพัฒน์ แซ่ฉั่ว ใช้ม็อบกักขังอาวุธฝ่ายทหารรัฐบาล

ถูกยิงล้มลงเมื่อหันหลังเดินกลับ บาดเจ็บสาหัส

(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516, จัดพิมพ์ 2517)

ทหารฝ่ายรัฐบาลยึดครองถนนได้ แต่ไม่สามารถยึดครองประชาชน
(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516. จัดพิมพ์ 2517)

ติก ก.ต.ป. (คณะกรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัตินิติราชการ) ที่สี่แยกคอกวัว
ถนนราชดำเนิน ถูกผู้ชุมนุมเผา ฐานเป็นที่ตั้งทางอำนาจของทรราชชนรงค์ กิตติขจร
(ภาพจากหนังสือ ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516. จัดพิมพ์ 2517)

ความรุนแรงและรัฐประหาร

6 ตุลาคม 2519*

ปิวย อิงภากรณ์

เจตนาและความทารุณโหดร้าย

1. ในวันพุธที่ 6 ตุลาคม 2519 เวลาประมาณ 7.30 น. ตำรวจไทย โดยคำสั่งของรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช ได้ใช้อาวุธสงครามบุกเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ยิงไม่เลือกหน้า และมีกำลังของคณะกระทิงแดง ลูกเสือชาวบ้าน และนवल เสริม บ้างก็เข้าไปในมหาวิทยาลัยกับตำรวจ บ้างก็ล้อมมหาวิทยาลัยอยู่ข้างนอก เพื่อทำร้ายผู้ที่หนีตำรวจออกมาจากมหาวิทยาลัย ผู้ที่ถูกยิงตายหรือบาดเจ็บ ก็ตายไป บาดเจ็บไป คนที่หนีออกมาข้างนอก ไม่ว่าจะบาดเจ็บหรือไม่ ต้องเสี่ยงกับความทารุณโหดร้ายอย่างยิ่ง บางคนถูกแขวนคอ บางคนถูกราดน้ำมันแล้วเผาทั้งเป็น คนเป็นอันมากก็ถูกซ้อม ปรากฏตามข่าวทางการว่าตายไป 40 กว่าคน แต่ข่าวที่ไม่ใช่ทางการ ว่าตายกว่าร้อย และบาดเจ็บหลายร้อย

ผู้ที่ยอมให้ตำรวจจับแต่โดยดีมีอยู่หลายพันคน เป็นนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ หลายมหาวิทยาลัย เป็นประชาชนธรรมดาที่มี

* พิมพ์ครั้งแรกภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ในต่างประเทศ หลังจากนั้นถูกนำมาตีพิมพ์ซ้ำแล้วซ้ำอีกในประเทศไทย เช่น ในหนังสือ อันเนื่องมาแต่ 6 ตุลา 2519 พิมพ์โดยมูลนิธิโกลด์สตีทอง 2523.

เป็นเจ้าของพื้นที่และอาจารย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งได้รับคำสั่งให้เฝ้าดูอาคารสถานที่ และทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยก็มีใช้น้อย

เมื่อนำเอาผู้ต้องหาทั้งหลายไปยังสถานีตำรวจและที่คุมขังอื่น มีหลายคนที่ถูกตำรวจซ้อมและทรมานด้วยวิธีต่าง ๆ บางคนถูกทรมานจนต้องให้การตามที่ตำรวจต้องการจะให้การและซัดทอดถึงผู้อื่น

2. เจตนาที่จะทำลายล้างพลังนักศึกษาและประชาชนที่เฝ้าเสรีภาพนั้นมียุ่ยาวนานแล้ว ในตุลาคม 2516 เมื่อมีเหตุทำให้เปลี่ยนระบบการปกครองมาเป็นรูปประชาธิปไตยนั้น ได้มีผู้กล่าวว่า ถ้าฆ่านักศึกษาประชาชนได้สักหมื่นสองหมื่นคน บ้านเมืองจะสงบราบคาบ และได้สืบเจตนาที่ต่อมาจากจนถึงทุกวันนี้ ในการเลือกตั้งเมษายน 2519 ได้มีการปิดประกาศและโฆษณาจากพรรคการเมืองบางพรรคว่า “สังคมนิยมทุกชนิดเป็นคอมมิวนิสต์” และกิดติวุฑโฒนวลภิกษุ ยังได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า การฆ่าคอมมิวนิสต์นั้นไม่เป็นบาป ถึงแม้ในกันยายน-ตุลาคม 2519 เอง ก็ยังมีผู้กล่าวว่า การฆ่าคนที่มาชุมนุมประท้วงจอมพลถนอม กิตติขจร สัก 30,000 คน ก็เป็นการลงทุนที่ถูก

3. ผู้ที่ได้สูญเสียอำนาจทางการเมืองในเดือนตุลาคม 2516 ได้แก่ทหารและตำรวจบางกลุ่ม ผู้ที่เกรงว่าในระบบประชาธิปไตย ตนจะสูญเสียอำนาจทางเศรษฐกิจไป ได้แก่พวกนายทุนเจ้าของที่ดินบางกลุ่ม และผู้ที่ไม่ประสงค์จะเห็นระบบประชาธิปไตยในประเทศไทย กลุ่มเหล่านี้ได้พยายามอยู่ตลอดเวลาที่จะทำลายล้างพลังต่าง ๆ ที่เป็นปรปักษ์แก่ตนด้วยวิธีต่าง ๆ ทางวิทยุและโทรทัศน์ ทางหนังสือพิมพ์ ทางใบปลิวโฆษณา ทางลมปากลือกันทางบัตรสนเท่ห์ ทางจดหมาย ซึ่งเป็นบัตรสนเท่ห์ขี้เขี้ยวต่าง ๆ และได้ก่อตั้ง

หน่วยต่าง ๆ เป็นเครื่องมือ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในข้อ 20 และ ข้อต่อ ๆ ไป

วิธีการของบุคคลกลุ่มเหล่านี้คือ ใช้การปลุกผีคอมมิวนิสต์โดยทั่วไป ถ้าไม่ชอบใครก็ป้ายว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แม้แต่นายกรัฐมนตรีก็ถูกป้าย หรือเสนาบดี หรือพระราชกษัตริย์บางรูปก็ไม่เว้นจากการถูกป้ายสี อีกวิธีหนึ่งก็คือการอ้างถึง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นเครื่องมือในการป้ายสี ถ้าใครเป็นปรปักษ์ ก็แปลว่าไม่รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

4. ในกรณีของกันยายน-ตุลาคม 2519 นี้ เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจรเข้ามาในประเทศไทย ก็อาศัยกาสาวพักตร์ คือศาสนา เป็นเครื่องกำบัง และในการโจมตีนักศึกษาประชาชนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ใช้สถาบัน พระมหากษัตริย์เป็นข้ออ้าง

การแขวนคอ

5. จอมพลถนอมเข้าประเทศไทยเมื่อวันที่ 19 กันยายน นักศึกษา กรรมกร ชาวไร่ชาวนา ประชาชนทั่วไปมีการประท้วง แต่การประท้วงคราวนี้ ผิดกับคราวก่อน ๆ ไม่เหมือนแม้แต่เมื่อคราวจอมพลประภาส จารุเสถียร เข้ามา คือกลุ่มผู้ประท้วงแสดงว่าจะให้ออกสภารัฐบาลประชาธิปไตยแก้ปัญหา จะเป็นโดยให้จอมพลถนอมออกจากประเทศไทยไป หรือจะจัดการกับจอมพล ถนอมทางกฎหมาย ในระหว่างนั้นก็ได้มีการปิดประกาศในที่สาธารณะต่าง ๆ เพื่อประณามจอมพลถนอม และได้มีการชุมนุมกันเป็นครั้งคราว (จนกระทั่งถึง วันที่ 4 ตุลาคม)

การปิดประกาศประท้วงจอมพลถนอมนั้น ได้รับการต่อต้านอย่าง รุนแรงจากกลุ่มที่เป็นปรปักษ์ต่อนักศึกษาประชาชน นักศึกษามหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์ 2 คน และนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 1 คน ถูกทำร้าย
ในการนี้ บางคนถึงสาหัส

ที่นครปฐม พนักงานของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค 2 คน ออกไปปิด
ประกาศประท้วงจอมพลถนอม ได้ถูกคนร้ายฆ่าตายและนำไปแขวนคอในที่
สาธารณะ ต่อมารัฐบาลยอมรับว่าคนร้ายนั้นคือตำรวจนครปฐมนั่นเอง

6. ในการประท้วงการกลับมาของจอมพลถนอมนั้น ศูนย์กลางนิสิต
นักศึกษาได้รับความร่วมมือจาก “วีรชน 14 ตุลาคม 2516” คือผู้ที่ได้รับ
บาดเจ็บจากการปะทะกันในเดือนตุลาคม 2516 (บางคนก็พิการตลอดชีวิต) และ
ญาติของ “วีรชน” นั้น ๆ ญาติของวีรชนทำการประท้วงโดยนั่งอดอาหารที่
ทำเนียบรัฐบาลในราว ๆ ต้นเดือนตุลาคม แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่
ที่ทำเนียบพยายามขัดขวางด้วยวิธีต่าง ๆ ในวันอาทิตย์ที่ 3 ตุลาคมด้วยความ
ร่วมมือของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชุมนุมพุทธศาสตร์ประเพณี
ญาติวีรชนจึงได้ย้ายมาทำการประท้วงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บริเวณ
ลานโพธิ์ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยคาดว่าจะมีการก่อฝูงชนกันที่นั่นในวันจันทร์
ที่ 4 ตุลาคม เป็นอุปสรรคต่อการสอบของนักศึกษา จึงได้มีหนังสือถึง
นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยแห่งรัฐ ขอให้รัฐบาล
จัดหาที่ที่ปลอดภัยให้ผู้ประท้วง ประท้วงได้โดยสงบและปลอดภัย

7. ในเที่ยงวันจันทร์ที่ 4 ตุลาคมนั่นเอง เหตุการณ์ก็เป็นไปอย่างคาด
คือได้เกิดการชุมนุมกันขึ้น มีนักศึกษาระรรมศาสตร์ นักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ
ตลอดจนประชาชน ไปชุมนุมกันที่ลานโพธิ์ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประมาณ 500 คน ได้มีการอภิปรายกันถึง (1) เรื่องจอมพลถนอม (2) เรื่อง
การทำพนักงานไฟฟ้าส่วนภูมิภาคที่นครปฐม และได้มีการแสดงการจับ

พนักงานไฟฟ้านั้นแขวนคอ โดยนักศึกษาสองคน คนหนึ่งชื่ออภิรักษ์ เป็น นักศึกษาศิลปศาสตร์ปีที่ 4 และเป็นสมาชิกชุมนุมการละคอน แสดงเป็นผู้ที่ ถูกแขวนคอ

จากปากคำของอาจารย์หลายคน ที่ได้ไปดูการชุมนุมกันในเที่ยงวันจันทร์ ที่ 4 ตุลาคม นั้น ผู้แสดงแสดงได้ดีมาก ไม่มีอาจารย์ผู้ใดที่ไปเห็นแล้วจะ สะดุดใจว่าอภิรักษ์แต่งหน้า หรือมีใบหน้าเหมือนเจ้าฟ้าชายมกุฎราชกุมาร เป็นการแสดงโดยเจตนาจะกล่าวถึงเรื่องที่นครปฐมโดยแท้

เมื่ออิทธิกรบติลงไปยังการประชุมมนั้น เป็นเวลาเกือบ 14 น. แล้ว การแสดงเรื่องแขวนคอนั้นเลิกไปแล้ว ก่อนหน้านั้นมีการประชุมคณบดีจนถึง เกือบ 13 น. อิทธิกรบติรับประทานอาหารกลางวันที่ตึกเศรษฐศาสตร์ราว ๑ 13 น. ถึง 13.30 น. พอกลับจากตึกเศรษฐศาสตร์จะไปห้องอิทธิกรบติ เห็นว่า มีการชุมนุมกัน เป็นอุปสรรคต่อการสอบไล่ของนักศึกษา จึงได้ไปห้าม

8. รุ่งขึ้น หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ หลายฉบับ ได้ลงรูปถ่ายการชุมนุม และการแสดงแขวนคอนั้น จากรูปหนังสือต่าง ๆ เห็นว่านายอภิรักษ์นั้นหน้าตา ละม้ายคล้ายมกุฎราชกุมารมาก แต่ไม่เหมือนทีเดียว แต่ในภาพของ หนังสือพิมพ์ดาวสยาม (ซึ่งเป็นปรปักษ์กับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาตลอดมา) รูปเหมือนมาก จนกระทั่งมีผู้สงสัยว่า ดาวสยามจะได้ไปจงใจแต่งรูปให้เหมือน

เรื่องนี้ สถานีวิทยุยานเกราะ (ซึ่งก็เป็นปรปักษ์กับศูนย์กลางนิสิต นักศึกษา และเคยเป็นผู้บอกทให้หน่วยกระต๊องแดงโจมตีมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ด้วยอาวุธและลูกระเบิด เมื่อสิงหาคม 2518) ก็เลยนำเอามาเป็น เรื่องสำคัญ กล่าวหาว่าศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ เจตนาจะ ทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงได้พยายามแต่งหน้านักศึกษาให้เหมือน มกุฎราชกุมาร แล้วนำไปแขวนคอ ในการกระจายเสียงของยานเกราะนั้น

ได้มีการขั้วยุให้ฆ่านักศึกษาที่ชุมนุมกันอยู่ในธรรมศาสตร์นั้นเสีย ยานเกราะได้เริ่มโจมตีเรื่องนี้เวลาประมาณ 18 น. ในวันอังคารที่ 5 ตุลาคม และได้มีการกระจายเสียงติดต่อกันมาทั้งคืนวันอังคารต่อเนื่องถึงเช้าวันพุธที่ 6 ตุลาคม

การชุมนุมประท้วง 4 ตุลาคม 2519

9. ส่วนทางศูนย์กลางนิสิตนักศึกษานั้น ได้จัดให้มีการชุมนุมที่สนามหลวงประท้วง (1) ให้รัฐบาลจัดการกับจอมพลถนอม กิตติขจร (2) ให้จับผู้ที่เป็นฆาตกรแขวนคอที่นครปฐมมาลงโทษ ตั้งแต่วันศุกร์ที่ 1 ตุลาคม เป็นการทดลอง “พลัง” ตามที่นักศึกษากล่าว แล้วเลิกวันเสาร์ที่ 2 วันอาทิตย์ที่ 3 เพราะมีตลาดนัดที่ท้องสนามหลวง แล้วนัดชุมนุมกันอีกในเย็นวันจันทร์ที่ 4 ตุลาคม

การชุมนุมประท้วงดังกล่าว ได้ทราบจากนักศึกษาว่า กำหนดจัดกันในช่วงต้นเดือนตุลาคม เพราะเป็นระยะที่นายทหารชั้นผู้ใหญ่เปลี่ยนตำแหน่งที่สำคัญ ๆ เนื่องจากมีผู้ครบเกษียณอายุไป 30 กันยายน ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาสืบทราบมาว่า อาจจะมีการกระทำรัฐประหารโดยนายทหารผู้ใหญ่บางกลุ่มที่ไม่พอใจการสับเปลี่ยนตำแหน่งที่สำคัญ จึงต้องการจะแสดงพลังนักศึกษาเป็นการป้องกันการรัฐประหาร ในขณะเดียวกันก็เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลกระทำสองอย่างข้างต้น

ฝ่ายทางสภากรรมกรก็กำหนดว่า จะมีการสไตรค์สนับสนุนการประท้วงเพียง 1 ชั่วโมงเป็นขั้นแรกในวันศุกร์ที่ 8 ตุลาคม

เรื่องการชุมนุมประท้วงของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาที่สนามหลวงนั้นมีหนังสือพิมพ์หลายฉบับไปถาม ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีว่า ถ้าเขาจะมาชุมนุมกันที่ในธรรมศาสตร์ นายกรัฐมนตรีเห็นเป็นอย่างไร

นายกรัฐมนตรีตอบว่า ถ้าย้ายไปชุมนุมกันที่ธรรมศาสตร์ก็จะดีมาก (ต่อมาหนังสือพิมพ์ได้มาถามอธิการบดีธรรมศาสตร์ว่าเห็นเป็นอย่างไรในคำตอบของนายกรัฐมนตรี อธิการบดีตอบว่า ไม่ดีเลย)

10. ในการชุมนุมประท้วงที่สนามหลวง เย็นวันจันทร์ที่ 4 ตุลาคมนั้น เหตุการณ์ก็เหมือนกับการชุมนุมประท้วงในเดือนสิงหาคม เมื่อจอมพลประภาสเข้ามา คือพอฝนตกเข้า ผู้ชุมนุมก็หักประตูทางด้านสนามหลวงเข้ามา ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งแต่เวลา 20 น.

ทางผู้บริหารมหาวิทยาลัย ได้ไปแจ้งความต่อตำรวจขณะสงครามตามระเบียบ ทางตำรวจขณะสงครามได้ส่งกำลังตำรวจประมาณ 40 คน ไปคุมเหตุการณ์ที่ด้านวัดมหาธาตุร่วมกับรองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษา ในการชุมนุมประมาณ 25,000-40,000 คนนั้น ตำรวจ 40 คนคงจะทำอะไรมิได้นอกจากจะใช้อาวุธห้ามผู้ชุมนุมมิให้เข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นจริงก็จะเกิดจลาจล ซึ่งมีใช้สิ่งที่ใคร ๆ หรือรัฐบาลต้องการ ฉะนั้น จึงเป็นภาวะที่ต้องจำยอมให้เข้ามาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ฝ่ายกระหังแดงและนวลนั้น ก็มาชุมนุมกันอยู่ที่วัดมหาธาตุอีกมุมหนึ่ง แต่เนื่องจากมีกำลังน้อยเพียงไม่กี่สิบคน จึงมิได้ทำอะไร

ทางด้านศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ก็ชุมนุมค้างคืนอยู่ในธรรมศาสตร์ตลอดมาจนถึงเช้าวันพุธที่ 6 ตุลาคม ซึ่งเป็นเวลาที่เกิดเหตุ

11. ทางฝ่ายผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อมีประชาชนจำนวนมากไหลบ่ากันเข้ามาในเวลา 20 น. ของวันจันทร์ที่ 4 ตุลาคม ก็ได้โทรศัพท์ไปหาหรือกับ ดร.ประคอบ หุตะสิงห์ องคมนตรี นายกสภามหาวิทยาลัย และด้วยความเห็นชอบของ ดร.ประคอบ ได้สั่งปิดมหาวิทยาลัยทันที เพื่อ

ป้องกันมิให้นักศึกษาอื่นและอาจารย์ ข้าราชการมหาวิทยาลัย ต้องเสี่ยงต่ออันตราย (คราวจอมพลประภาสเข้ามา ได้มีการสั่งปิดมหาวิทยาลัยเมื่อมีการยิงกันและทิ้งระเบิดตายไป 2 ศพแล้ว) และได้โทรศัพท์หาหรือรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยแห่งรัฐ ก็ได้รับความเห็นชอบ จึงมีหนังสือเป็นทางการรายงานท่านนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการทบวงอีกโสดหนึ่ง

ครั้นแล้ว ผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ย้ายสำนักงานไปอาศัยอยู่ที่สำนักงานการศึกษาแห่งชาติชั่วคราว ที่เจ้าหน้าที่รักษาทรัพย์สินและอาคารของมหาวิทยาลัยไว้ประมาณ 40-50 คน และได้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่เหล่านั้นตลอดเวลาโดยทางโทรศัพท์และทางอื่น

การปลุกระดมมวลชนและกฎหมาย

12. ฝ่ายยานเกราะและสถานีวิทยุในเครือของยานเกราะ ก็ระดมปลุกปั่นให้ผู้ฟังเคียดแค้นนิสิตนักศึกษาประชาชนที่ประท้วงอยู่ในธรรมศาสตร์ตลอดเวลา โดยข้ออ้างว่าจะทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยระดมหน่วยกระหังแดง นวพล และลูกเสือชาวบ้าน ให้กระทำการ 2 อย่าง คือ (1) ทำลายพวก “คอมมิวนิสต์” ที่อยู่ในธรรมศาสตร์ (2) ประท้วงรัฐบาลที่จัดตั้งรัฐบาลใหม่โดยไม่ให้นายสมัคร สุนทรเวช และนายสมบุญ สิริธร ได้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

การทำลายพวก “คอมมิวนิสต์” ในธรรมศาสตร์นั้น ได้ใช้ให้กระหังแดงและอันธพาลใช้อาวุธยิงเข้าไปในธรรมศาสตร์ ตั้งแต่เที่ยงคืนจรุงเช้าของวันพุธที่ 6 ตุลาคม ฝ่ายทางธรรมศาสตร์ก็ได้ใช้อาวุธปืนยิงตอบโต้เป็นครั้งคราว

13. การปลุกระดมของยานเกราะได้ผล ทางด้านรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการด่วนในตอนดึกของวันอังคารที่ 5 ตุลาคม และได้มีมติให้มีการนำตัวหัวหน้านักศึกษาและนายอภินันท์ ผู้แสดงละครคอนแวนคอมมาสอบสวน

พอเช้าตรู่ของวันพุธที่ 6 ตุลาคม นายสุธรรม เลขานุการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา พร้อมด้วยผู้นำนักศึกษาจำนวนหนึ่ง กับนายอภินันท์นักแสดงละครคอนแวนคอ ได้ไปแสดงความบริสุทธิ์ใจที่บ้านนายกรัฐมนตรี เผอิญนายกรัฐมนตรีออกจากบ้านไปทำเนียบเสียก่อน นายกรัฐมนตรีจึงได้โทรศัพท์แจ้งให้อธิบดีกรมตำรวจคุมตัวนายสุธรรม นายอภินันท์และพวกไปสอบสวน ผู้เขียนบันทึกในขณะนี้ยังไม่ทราบผลของการสอบสวนดังกล่าว

14. การบุกมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยตำรวจ ตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นการกระทำของรัฐบาลโดยเอกเทศ มิได้มีการหารือกับอธิการบดีเลย แม้ว่าในตอนดึกของวันอังคารที่ 5 ตุลาคม อธิการบดีจะได้พูดโทรศัพท์กับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีก็ตาม นายกรัฐมนตรีมิได้แจ้งให้อธิการบดีทราบว่าจะเรียกตัวหัวหน้านิสิตนักศึกษาหรือนายอภินันท์มาสอบสวน ถ้านายกรัฐมนตรีประสงค์เช่นนั้น ก็มีวิธีที่จะเรียกตัวได้ให้มาสอบสวนโดยสันติ ไม่ต้องใช้กำลังรุนแรงจนควบคุมมิได้ และจนเกินกว่าเหตุ

15. การโจมตีนักศึกษาประชาชนที่ธรรมศาสตร์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่เที่ยงคืน โดยมีการยิงเข้าไปในมหาวิทยาลัยจากภายนอกนั้น ได้ใช้กำลังตำรวจล้อมมหาวิทยาลัยตั้งแต่ 03.00 น. และได้เริ่มยิงเข้าไปอย่างรุนแรงโดยตำรวจ ตั้งแต่เวลา 05.00 น. ผู้ที่อยู่ในธรรมศาสตร์ขอให้ตำรวจหยุดชั่วคราว เพื่อให้ผู้หญิงที่อยู่ในมหาวิทยาลัยได้มีโอกาसออกไป ตำรวจก็ไม่ฟัง

อาวุธในประวัติศาสตร์

16. ในการบุกธรรมศาสตร์นั้น วิทยุยานเกราะประโคนว่า ภายในธรรมศาสตร์มีอาวุธร้ายแรง เช่น ลูกกระเบิด ปืนกลหนัก และอาวุธร้ายแรงอื่น ๆ ข้อนี้เป็นกรกล่าวหาโดยปราศจากความจริงตั้งแต่ 2517 มาแล้ว แต่เมื่อมีเหตุการณ์ที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้แต่ละครั้ง เช่น เมื่อกระทิงแดงบุกในเดือนสิงหาคม 2518 หรือเมื่อตำรวจบุกเข้าไปกวาดล้าง หลังจากการชุมนุมประท้วงจอมพลประภาส ก็มีได้มีหลักฐานประการใดว่าได้มีอาวุธสะสมไว้ในธรรมศาสตร์

ถึงคราวนี้ก็ดี สิ่งที่เขาหน้าที่ตำรวจนำมาแสดงว่าเป็นอาวุธที่จับได้ในธรรมศาสตร์ ก็มีแต่ปืนยาวสองกระบอก ปืนพก และลูกกระเบิด หาได้มีอาวุธร้ายแรงขนาดปืนกลไม่ เป็นเรื่องที่สร้างข้อกล่าวหาจากอากาศอู้งานทั้งสิ้น

ตั้งแต่ปลายปี 2517 เป็นต้นมา นักการเมืองและหัวหน้านักศึกษาบางคน มีความจำเป็นต้องพกพาอาวุธไว้ป้องกันตัว เพราะหน่วยกระทิงแดงและตำรวจ ทหาร ฆาตกร มักจะทำร้ายหัวหน้ากรรมกร หัวหน้าชานาชาวไร หัวหน้านักศึกษาและนักการเมืองอยู่เนื่อง ๆ และการฆ่าบุคคลเหล่านี้ทางตำรวจไม่เคยหาตัวคนร้ายได้ (ขณะเดียวกัน ถ้าตำรวจฆ่าตำรวจ หรือมีผู้พยายามฆ่านักการเมืองฝ่ายรัฐบาล ตำรวจจับคนร้ายได้โดยไม่ชักช้า) พุดไปแล้ว การมีอาวุธไว้ป้องกันตัวในเมื่อรู้ว่าเสี่ยงต่ออันตราย ก็มีเหตุผลพอสมควร

ระหว่างคืนวันจันทร์ที่ 4 ตุลาคม จนถึงเช้าวันพุธที่ 6 ตุลาคมนั้น นักศึกษาและประชาชนที่เข้ามาชุมนุมในธรรมศาสตร์ มีโอกาสที่จะนำอาวุธเหล่านั้นเข้าไปในมหาวิทยาลัยตลอดเวลา นำเสียดาบที่เขาหน้าที่ตำรวจมิได้ตั้งด่านสกัดคั้นอาวุธ ทั้งทางด้านผู้ชุมนุมประท้วงและทางฝ่ายกระทิงแดงเสีย

แต่ดันมือ และเท่าที่ปรากฏเป็นข้อเท็จจริงตลอดมา ฝ่ายกระตือรือร้นได้พักอาวุธร้ายในที่สาธารณะเนื่อง ๆ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่กล้าห้ามหรือตรวจค้น

ถึงกระนั้นก็ดี ผู้เขียนบันทึกนี้เห็นว่าการชุมนุมประท้วงทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นกรณีใดก็ตาม ต้องกระทำโดยสันติและปราศจากอาวุธ ซึ่งเป็น การชุมนุมที่ชอบด้วยกฎหมาย และรับรองโดยรัฐธรรมนูญ

17. จากการ “สอบสวน” และ “สืบสวน” ของตำรวจและทางการเท่าที่ปรากฏในเวลาที่ยืนยันบันทึกนี้ มีข้อกล่าวหาว่า ในธรรมศาสตร์มีอุโมงค์อยู่หลายแห่ง แต่เจ้าหน้าที่ก็มีได้แสดงภาพของอุโมงค์ให้ดูเป็นหลักฐานเป็นการปั้นน้ำเป็นตัวสร้างข่าวขึ้นแท้ ๆ คุณดำรง ชลวิจารณ์ อธิบดีกรมโยธาธิการและประธานกรรมการสำรวจความเสียหายมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ชี้แจงเมื่อกลางเดือนตุลาคมว่า ไม่พบอุโมงค์ในธรรมศาสตร์เลย และย้ำว่าไม่มีเป็นข่าวลือทั้งนั้น อุทิศ นาคสวัสดิ์ กล่าวในโทรทัศน์ถึงห้องแอร์และส้วมที่อยู่บนเพดานตึก คงจะหมายถึงชั้นบนสุดของตึกโดม ซึ่งก็ไม่มีอะไรเร้นลับประการใด และใครเล่านอกจากอุทิศ นาคสวัสดิ์ จะไปใช้ส้วมบนเพดานตึก นอกจากนั้น อุทิศยังอุตสาหัพุดว่า บรรดาผู้ที่ไปชุมนุมในธรรมศาสตร์นั้นใช้รองเท้าแตะเป็นจำนวนมาก แสดงว่าเป็นผู้ก่อการร้าย เพราะผู้ก่อการร้ายใช้รองเท้าแตะ ถ้าเป็นเช่นนั้นคนในเมืองไทย 40 ล้านคนซึ่งใช้รองเท้าแตะก็เป็นผู้ก่อการร้ายหมด ที่กล่าวถึงอุทิศ นาคสวัสดิ์นั้น เป็นตัวอย่างของโฆษกฝ่ายยานเกราะเพียงคนเดียว คนอื่นและข้อใส่ร้ายอย่างอื่นทำนองเดียวกันยังมีอีกมากที่ใช้ความเท็จกล่าวหาประทุษร้ายอย่างไม่มี ความละอาย

กฎหมายทำลายประชาธิปไตย

18. ข้อเรียกร้องอีกข้อหนึ่งของยานเกราะและผู้ที่อยู่เบื้องหลังยานเกราะคือ เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งนายสมัครและนายสมบุญเป็นรัฐมนตรีมหาดไทย และให้ขับไล่รัฐมนตรี “ฝ่ายซ้าย” 3 คนออก คือ นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ นายชวน หลีกภัย และนายดำรง ลัทธพิพัฒน์ เรื่องนี้ยานเกราะเจ็บใจนัก เพราะเมื่อ ม.ร.ว.เสนีย์ลาออกในเดือนกันยายนนั้น สถานีวิทยานเกราะได้ระดมจ้างและวานชาวบ้านมาออกอากาศเป็นเชิงว่าเป็นมติมหาชนคนที่จ้างและวานมาให้พูดนั้น ก็พูดเกือบเป็นเสียงเดียวกันว่า ให้ ม.ร.ว.เสนีย์เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป แต่ให้กำจัดรัฐมนตรีที่ชั่วและเลวออก การกลับกลายเห็นว่า ม.ร.ว.เสนีย์ นายกรัฐมนตรี กลับเอานายสมัครและนายสมบุญออกไปเป็นเชิงว่า นายสมัครและนายสมบุญซึ่งเป็นพรรคพวกกับยานเกราะนั้นเป็นคนเลวไป

19. ยานเกราะระดมกำลังเรียกร้องให้ลูกเสือชาวบ้าน นวพล กระจิงแดง และกลุ่มอื่น ๆ ในเครือ ชุมนุมกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้า เพื่อเรียกร้องเรื่องการจัดตั้งรัฐบาล การเรียกร้องกระทำตลอดคืนวันอังคารที่ 5 ค่ำเช้าวันพุธที่ 6 แล้วก็สามารถระดมพลเพื่อการเรียกร้องจัดตั้งรัฐบาลใหม่ต่อไป จนถึงเวลาบ่าย ม.ร.ว.เสนีย์จึงยอมจำนน และรับว่าจะคิดจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ตามคำเรียกร้อง

ต่อมาอีกประมาณ 1 หรือ 2 ชั่วโมง ก็มีการยึดอำนาจกระทำรัฐประหารขึ้นในเวลา 18 น.

20. เป็นที่น่าสังเกตว่า ตั้งแต่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา ผู้ที่เป็นปรปักษ์กับพลังนักศึกษา กรรมกรและชาวไร่ชาวนา พยายามกล่าวหาว่า

นักศึกษา กรรมกรและชาวไร่ชาวนา “ใช้วิธีปลุกระดมมวลชน” และ “ใช้กฎหมายบังคับกฎหมาย” การกระทำของยานเกราะ กระทั่งแดง นวพล และลูกเสือชาวบ้าน และกลุ่มต่าง ๆ นั้นเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ ถ้าไม่ใช่วิธีปลุกระดมมวลชน และไม่ใช่การใช้กฎหมายบังคับกับอาวุธมาทำลายกฎหมาย

เรื่องที่กำลังมานี้มิใช่จะเริ่มเกิดขึ้นในปี 2519 แต่เริ่มมาตั้งแต่ 2517 กระทั่งแดงเป็นหน่วยที่ฝ่ายทหาร กอ.รมน. จัดตั้งขึ้นจากนักเรียนอาชีวะ ซึ่งบางคนก็เรียนจบไปแล้ว บางคนก็เรียนไม่จบ บางคนก็ไม่เรียน กอ.รมน. เป็นผู้จัดตั้งขึ้นเพื่อหักล้างพลังนักศึกษาตั้งแต่พวกเขากำลังร่างรัฐธรรมนูญอยู่ หนังสือพิมพ์ต่างประเทศลงข่าวอยู่เนือง ๆ และระบุชื่อ พันเอกสุดสาย หัสตินทร์ ว่าเป็นผู้สนับสนุน แต่ก็ไม่มีการปฏิเสธข่าว กอ.รมน. ไม่แต่เป็นผู้จัดตั้ง เป็นผู้ฝึกอาวุธให้ นำอาวุธมาให้ใช้ และจ่ายเงินเลี้ยงดูให้จากเงินราชการลับ และตั้งแต่กลางปี 2517 เป็นต้นมา หน่วยกระทั่งแดงก็พกอาวุธปืนและลูกระเบิดประเภทต่าง ๆ อย่างเปิดเผย ไม่มีตำรวจหรือทหารจะจับกุมหรือห้ามปราม ไม่ว่าจะมีการประท้วงโดยสันติอย่างไรโดยนิสิตนักศึกษา กระทั่งแดงเป็นต้องใช้อาวุธขู่เข็ญเป็นการต่อต้านทุกครั้ง นับตั้งแต่การประท้วงบทบัญญัติบางมาตราของรัฐธรรมนูญในปี 2517 การประท้วงฐานทัพอเมริกันในปี 2517-2518 การบุกมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเดือนสิงหาคม 2518 การประท้วงการกลับมาของจอมพลประภาสและจอมพลถนอม ตลอดจนมาแต่ครั้งจะต้องมีผู้บาดเจ็บล้มตายเสมอ แม้แต่ช่วงภาพหนังสือพิมพ์ที่พยายามถ่ายภาพกระทั่งแดงพกอาวุธ ก็ไม่วายถูกทำร้าย ในการเลือกตั้งในเมษายน 2519 กระทั่งแดงก็มีส่วนขู่เข็ญผู้สมัครรับเลือกตั้ง และในการโจมตีทำร้ายพรรคบางพรรคที่เขาเรียกกันว่าฝ่ายซ้าย

21. สมควรจะกล่าวถึง กอ.รมน. ในที่นี้ เพราะนอกจากจะเป็นผู้ชักกระทั่งแดงให้ปฏิบัติการรุนแรงแล้ว ยังมีส่วนในการจัดตั้งกลุ่มและหน่วยอื่น ๆ

เป็นประโยชน์แก่กลุ่มทหารด้วย เช่น นวพล ทั้งนี้โดยใช้งบประมาณแผ่นดินประเภทราชการลับตลอดเวลา

กอ.รมน. เดิมมีชื่อว่า บก.ปค. แปลว่า กองบัญชาการปราบคอมมิวนิสต์ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น กอ.ปค. กองอำนวยการปราบคอมมิวนิสต์ ต่อมาเมื่อรัฐบาลมีนโยบายที่จะคบกับประเทศคอมมิวนิสต์ จึงเปลี่ยนชื่อเป็น กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในประเทศ เป็นองค์กรที่จอมพลประภาสตั้งขึ้น และเป็นมรดกตกทอดต่อมาถึงทุกวันนี้

ความสำเร็จของ กอ.รมน. วัดได้ดังนี้ เมื่อแรกตั้งประมาณ 10 ปีกว่ามาแล้ว ใช้งบประมาณสำหรับ บก.ปค. มีอยู่ประมาณ 13 ล้านบาท และเนื้อที่ในประเทศไทยที่เป็นแหล่งคอมมิวนิสต์ในการปฏิบัติงานของ บก.ปค. มีอยู่ 3 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปัจจุบันนี้ กอ.รมน. มีงบประมาณกว่า 800 ล้านบาท และเนื้อที่ที่ประกาศเป็นแหล่งคอมมิวนิสต์มีอยู่เกือบทั่วราชอาณาจักร ประมาณ 30 กว่าจังหวัด

การปราบคอมมิวนิสต์ของ กอ.รมน. เป็นวิธีลับ ที่ปราบคอมมิวนิสต์จริงก็ยังมี แต่ที่ปราบคนที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ก็มีมากตั้งแต่ก่อน 2516 มาแล้ว เรื่องถึงแดงที่พัทลุง เรื่องการรังแกชาวบ้านทุกหนทุกแห่งมีอยู่ตลอด แล้วใส่ความว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จึงทำให้ราษฎรเดือดร้อนทั่วไป และที่ทนความทารุณโหดร้ายต่อไปไม่ได้ เข้าป่ากลายเป็นพวกคอมมิวนิสต์ไปก็มากมายน

รัฐสภาประชาธิปไตยในปี 2517-2518 และ 2519 ในเวลาพิจารณางบประมาณของ กอ.รมน. แต่ละปี ได้พยายามตัดงบประมาณออก หรือถ้าไม่ตัดออก ก็ให้ตั้งเป็นงบราชการเปิดเผยแทนที่จะเป็นงบราชการลับ ได้ประสบความสำเร็จเพียงบางส่วน กอ.รมน. ยังสามารถใช้งบเกือบร้อยล้านบาทแต่ละปีเป็นงบราชการลับ ทำการเป็นปรปักษ์ต่อระบบประชาธิปไตยได้ตลอดมา

22. นวพล ถือกำเนิดมาจาก กอ.รมน. เช่นเดียวกับกระทิงแดง แต่เป็นหน่วยสงครามจิตวิทยา ไม่ต้องใช้อาวุธเป็นเครื่องมือสำคัญ แต่ทำงานร่วมกับกระทิงแดง เป็นองค์กรที่พยายามรวบรวม คหบดี นายทุน ภิภษุ ที่ไม่มีใครอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ให้ร่วมกันต่อต้านพลังนิสิตนักศึกษาและกรรมกร วิธีการก็คือ ฟูให้เกิดความหวาดกลัวว่าทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ ของตนนั้นจะสูญหายไปถ้ามีการเปลี่ยนแปลง แม้จะเป็นไปตามระบบประชาธิปไตย เครื่องมือของนวพล คือ การประชุม การชุมนุม การเขียนบทความต่าง ๆ นายวัฒนา เขียววิมล ซึ่งเป็นผู้จัดการนวพล เป็นผู้ที่พลเอกสหายดุชชังจูมารับใช้ กอ.รมน. จากอเมริกา มีผู้ที่เคยหลงเข้าใจผิดว่า นวพลจะสร้างสังคมใหม่ให้ดีขึ้นด้วยวิธีสหกรณ์ เช่น คุณสด กุระมะโรหิต ต้องประสบความผิดหวังไป เพราะนวพลประกาศว่าจะสร้างสังคมใหม่ แต่แท้จริงต้องการสงวนสภาวะเดิมเพื่อประโยชน์ของนายทุนและขุนศึกนั่นเอง

23. ลูกเสือชาวบ้าน ก่อตั้งขึ้นมาโดยแสดงวัตถุประสงค์ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง แต่แท้จริงเป็นเครื่องมือทางการเมืองของกลุ่มนายทุนและขุนศึก โดยเห็นได้จากการเลือกตั้งในเมษายน 2519 ลูกเสือชาวบ้านมีส่วนในการชักจูงให้สมาชิกและชาวบ้านทำการเลือกตั้งแบบลำเอียง วิธีนี้เป็นวิธีที่อเมริกันเคยใช้อยู่ในเวียดนาม แต่ไม่สำเร็จ มาสำเร็จที่เมืองไทยเพราะใช้ความเท็จเป็นเครื่องมือ ว่าเป็นการจัดตั้งเพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กระทรวงมหาดไทยมีส่วนสำคัญในการจัดตั้งลูกเสือชาวบ้านขึ้น และมักจะใช้คหบดีที่มั่งคั่งเป็นผู้ออกเงิน เป็นหัวหน้าลูกเสือ การชุมนุมทางการเมืองในวันที่ 6 ตุลาคมของลูกเสือชาวบ้านเป็นหลักฐานอย่างชัดในวัตถุประสงค์ของขบวนการนี้

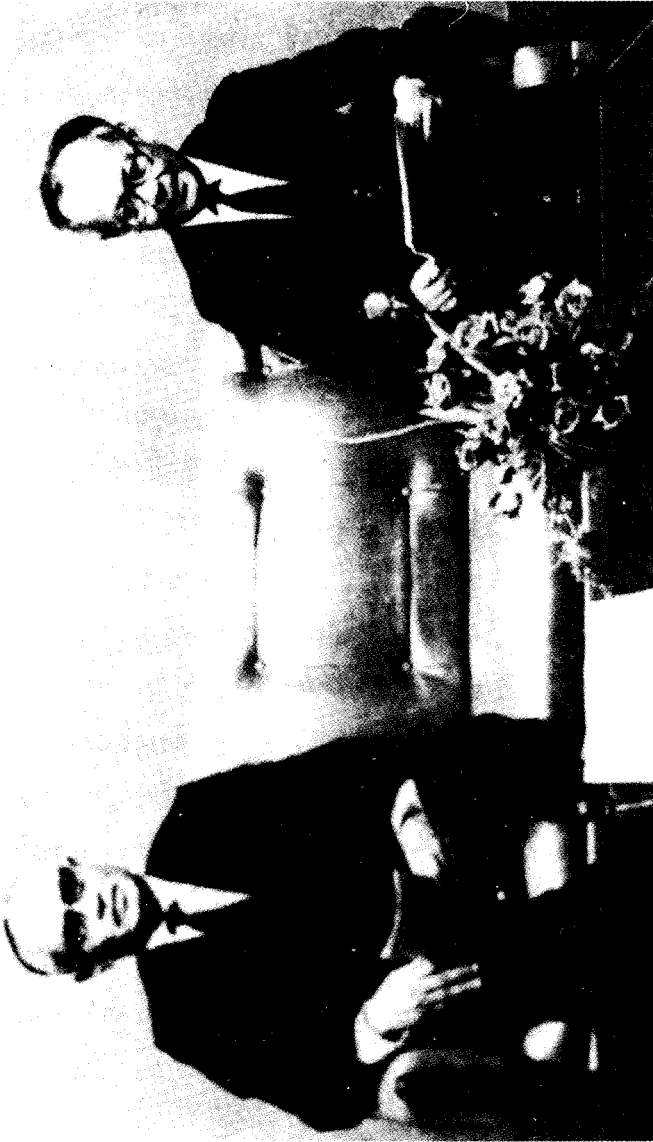
24. นอกจากกระทิงแดง นวพล และลูกเสือชาวบ้าน ฝ่าย กอ.รมน. และมหาดไทยยังใช้กลุ่มต่าง ๆ เรียกชื่อต่าง ๆ อีกหลายกลุ่ม บางกลุ่มก็เป็นพวกกระทิงแดงหรือนวพลแอบแฝงมา เช่น ค้างคาวไทย ชุมนุมแม่บ้าน ผู้พิทักษ์ชาติไทย เป็นต้น เครื่องมือปฏิบัติงานของกลุ่มเหล่านี้ ได้แก่ บัตรสนเท่ห์ ใบปลิว โทรศัพทซ์งูเห่า เป็นต้น

25. มาตรการทางการเมืองได้เริ่มมาตั้งแต่กลางปี 2517 โดยผู้แทนชาวไร่ชาวนาและกรรมกร ถูกลอบทำร้ายทีละคนสองคน ต่อมาก็ถึงนักศึกษา เช่น อมเรศ และนักการเมือง เช่น อาจารย์บุญสนอง บุญโยทยาน แต่ครั้งตำรวจไม่สามารถหาตัวคนร้ายได้ จึงเป็นที่น่าสงสัยว่าตำรวจคงจะมีส่วนร่วมแน่ ๆ เพราะถึงที่มีผู้ร้ายทำร้ายตำรวจหรือนักการเมืองฝ่ายขวา ตำรวจจับได้โดยไม่ชักช้า

26. ในตอนที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ได้เริ่มมีการครอบคลุมสื่อมวลชน คือ หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ ทางวิทยุและโทรทัศน์นั้น พลตรีประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี หัวหน้าพรรคชาติไทยเป็นผู้คุมอยู่ ผู้ที่พูดวิทยุและโทรทัศน์ได้จะต้องเป็นพวกของตน ถ้าไม่ใช่พวกไม่ยอมให้พูด และต้องโจมตีนักศึกษา กรรมกร ชาวนา อาจารย์มหาวิทยาลัย ขาประจำเรื่องนี้ได้แก่ คุณิต ศิริวรรณ ประหยัด ศ. นาคะนาท ธานีรินทร์ กรัยวิเชียร อุทิศ นาคสวัสดิ์ ทมยันตี อาคม มกรานนท์ พ.ท.อุทรา สนิทวงศ์ เป็นต้น และการครอบคลุมเช่นนี้มีมาจนกระทั่งทุกวันนี้

27. นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีเจตนาบริสุทธิ์ ต้องการประชาธิปไตย ต้องการช่วยเหลือผู้ยากจน แก้ไขความอยุติธรรมในสังคม ฉะนั้นพลังนิต

นักศึกษาจึงเป็นพลังที่สำคัญสำหรับประชาธิปไตย และข้อกล่าวหาว่านิสิตนักศึกษาทำลายชาติ นั้น เป็นข้อกล่าวหาที่บิดเบือนป้ายสีเพื่อทำลายพลังที่สำคัญนั้น แต่ในสภาวารณในปี 2518-19 ฝ่ายนิสิตนักศึกษาก็ไม่มีวิธีการผิดแผกไปจากตุลาคม 2516 เมื่อทำงานได้ผลใน 2516 นักการเมืองต่าง ๆ พวกกันประจบนิสิตนักศึกษา อยากได้อะไรก็พยายามจัดหาให้ ถึงกับสนับสนุนให้ออกไปตามชนบทเพื่อ “สอนประชาธิปไตย” ในโลกนี้ไม่มีที่ไหน ใครจะสอนประชาธิปไตยกันได้ และนักศึกษาโอหัง เมื่อออกไปตามชนบทก็สร้างศัตรูไว้ โดยไปด่าเจ้าหน้าที่ คหบดี ชาวบ้านต่าง ๆ ต่อมา นักศึกษาก็ยังคิดว่าพลังของตนนั้นมีพอที่จะต่อต้านองค์กรต่าง ๆ ใหม่ ๆ ของ กอ.รมน. มหาดไทย และนายทุนขุนศึก จับเรื่องต่าง ๆ ทุกเรื่องให้เป็นเรื่องใหญ่ พร่ำเพรื่อจนประชาชนเกิดความเบื่อหน่าย เช่นชุมนุมกันที่ใดก็ต้องมีการตำรัฐบาลไม่ว่ารัฐบาลไหน เรื่องการถอนทหารอเมริกันก็จัดชุมนุมแล้วชุมนุมอีก แม้รัฐบาลจะได้สัญญาว่าจะมีกำหนดถอนไปหมดแน่ การจัดนิทรรศการก็จัดแต่เฉพาะเป็นการโอ้อวดประเทศคอมมิวนิสต์ เป็นต้น ที่ที่นักศึกษาไม่มีความเกรงใจก็คือในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ไซ้มหาวิทยาลัยพร่ำเพรื่อจนเกินไป และทำให้มหาวิทยาลัยส่อแหลมต่ออันตรายแห่งเดียว แทนที่จะกระจายฐานของนักศึกษาให้แพร่หลายออกไป ผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีเรื่องต้องขัดแย้งกับนักศึกษามากครั้งบ่อยที่สุด แต่ที่สำคัญที่สุดนั้นคือ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา แทนที่จะเปลี่ยนวิธีการ ยังใช้วิธีการเดิม แทนที่จะปลุกนิยมในหมู่ประชาชน กลับนึกว่าประชาชนเข้าข้างตนอยู่เสมอ แทนที่จะบำรุงพลังให้กล้าแข็งขึ้น กลับทำให้อ่อนแอลง

สัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 (2516-2518) และอดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ซ้าย) และ (ขวา) ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2517-2519

(ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 9 พฤษภาคม 2517)

อธิการบดีและที่ประชุมอธิการบดี

28. เมื่อมีข่าวว่าจอมพลถนอมจะเข้าประเทศไทยนั้น ผู้เขียนได้รับบทเรียนจากคราวที่จอมพลประภาสเข้ามาเมืองไทยเดือนสิงหาคม จึงได้เห็นว่ามีมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะต้องได้รับความกระทบกระเทือนแน่ จึงได้เรียกประชุมอธิการบดีทั้งหลายที่ทบวงมหาวิทยาลัยแห่งรัฐ โดยรัฐมนตรีทบวงเห็นชอบด้วยที่ประชุมอธิการบดีได้มีมติตอนต้นเดือนกันยายน ให้เสนอขอให้รัฐบาลพยายามกระทำทุกอย่าง มิให้จอมพลถนอมเข้ามาในประเทศไทย เพราะจะทำให้เกิดความยุ่งยากในการศึกษา และจะทำให้สูญเสียการเรียน ในขณะที่เดียวกันก็มีข้อตกลงกันภายในระหว่างมหาวิทยาลัยทั้งหลายว่า ถ้าจอมพลถนอมเข้ามาจริง แต่ละมหาวิทยาลัยก็ต้องใช้ดุลยพินิจว่า มหาวิทยาลัยใดควรปิด มหาวิทยาลัยใดควรเปิดต่อไป ทั้งได้วางมาตรการร่วมกันหลายประการ

29. เมื่อจอมพลถนอมเข้ามาจริงในวันที่ 19 กันยายน ผู้เขียนในฐานะประธานในที่ประชุมอธิการบดีสำหรับ 2519 ได้เรียกประชุมอธิการบดีอีกทันทีในวันที่ 20 กันยายน โดยมีรัฐมนตรีทบวงร่วมด้วย ที่ประชุมได้เรียกร้องให้รัฐบาลจัดการเรื่องจอมพลถนอมโดยด่วน และขอทราบว่าจะทำเด็ดขาดอย่างไร เพื่อจะได้ชี้แจงให้นักศึกษาแต่ละมหาวิทยาลัยทราบเป็นการบรรเทาปัญหาทางด้านนักศึกษา แต่รัฐบาลหาได้ตัดสินใจอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ เพียงแต่ออกแถลงการณ์อย่างไม่มีความหมายอะไร

ต่อมาได้มีการประชุมอธิการบดีเรื่องนี้อีก 2 ครั้ง แต่แต่ละครั้งก็ไม่ได้รับคำตอบจากรัฐบาลเป็นที่แน่นอนอย่างไร ดร.นิพนธ์ ศศิธร รัฐมนตรีทบวงได้ให้ความพยายามอย่างมากและเห็นใจอธิการบดีทั้งหลายในเรื่องนี้ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จในอันที่จะให้คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีแสดงท่าทีอย่างไร

30. ในคืนวันจันทร์ที่ 4 ตุลาคม เมื่อนักศึกษาและประชาชนหักเข้ามา ในธรรมศาสตร์นั้น ผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ประกาศปิดมหาวิทยาลัย ตามที่ได้กล่าวมาข้อ 11 ทั้งนี้เป็นไปตามข้อตกลงกันในที่ประชุมอธิการบดี

ต่อมา ในคืนวันอังคารที่ 5 ตุลาคม ผู้เขียนได้พูดโทรศัพท์กับ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ในเวลาประมาณ 23 น. ขอให้ท่านนายกรัฐมนตรีตั้งใครที่มีอำนาจเจรจากับนักศึกษา ไปเจรจาในธรรมศาสตร์ เพราะที่แล่วมารัฐบาลเป็นเพียงฝ่ายรับ คือเมื่อนักศึกษาต้องการพบนายกรัฐมนตรี จึงให้พบ ผู้เขียนเสนอว่าการตั้งผู้แทนนายกรัฐมนตรีไปเจรจากับนักศึกษานั้น จะช่วยให้การชุมนุมสลายตัวได้ง่ายขึ้น นายกรัฐมนตรีตอบว่าจะต้องนำความหารือในคณะรัฐมนตรีก่อน

หลังจากนั้น ผู้เขียนเลยปลดโทรศัพท์ออกกระทันหันรุ่งเช้า เพราะเหตุว่า ในคืนวันนั้นได้มีผู้โทรศัพท์ไปด่าผู้เขียนอยู่ตลอดคืน

พอรุ่งเช้าก็เกิดเรื่อง

31. ก่อนหน้านั้นได้มีการนัดหมายอยู่แล้วว่า จะมีการประชุมสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ 6 ตุลาคม เวลา 10 น. ดร.ประกอบ หุตะสิงห์ นายกสภามหาวิทยาลัยเป็นประธานในที่ประชุม ท้ายการประชุมนั้น ผู้เขียนได้แถลงลาออกจากตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยอ้างว่าจะอยู่เป็นอธิการบดีต่อไปไม่ได้ เพราะนักศึกษาและตำรวจได้ถูกทำร้ายถึงแก่ความตายมากมาย สภามหาวิทยาลัยก็แสดงความห่วงใยในความปลอดภัยส่วนตัวของอธิการบดี

32. ในตอนบ่ายมีเพื่อนฝูง อาจารย์หลายคน แนะนำให้ผู้เขียนเดินทางออกไปจากประเทศไทยเสีย เพราะยานเกราะก็ดี ใบปลิวก็ดี ได้ขู่จะให้มีการ

ลงประชาชนข้ออธิการบดีธรรมศาสตร์ในฐานะที่เป็นผู้ยงส่งเสริมนักศึกษาให้
ทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้เขียนเห็นว่าอยู่ไปก็ไม่เป็นประโยชน์
ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ ระวังกระสุน จึงตัดสินใจว่าจะไปอยู่กัวลาลัมเปอร์
ดูเหตุการณ์สักพักหนึ่ง เพราะขณะนั้นยังไม่มีการรัฐประหาร

33. เครื่องบินไปกัวลาลัมเปอร์จะออกเวลา 18.15 น. ผู้เขียนได้ไปที่
ดอนเมืองก่อนเวลาเล็กน้อย ปรากฏว่าเครื่องบินเสีย ต้องเลื่อนเวลาไป
1 ชั่วโมง จึงนั่งคอยในห้องผู้โดยสารขาออก

ต่อมาปรากฏว่ามีผู้เห็นผู้เขียนและนำความไปบอกยานเกราะ ยานเกราะ
จึงประกาศให้มีการจับกุมผู้เขียน และยุให้ลูกเสือชาวบ้านไปชุมนุมที่ดอนเมือง
ขัดขวางมิให้ผู้เขียนออกเดินทางไป

เวลาประมาณ 18.15 น. ได้มีตำรวจชั้นนายพันโท ตรงเข้ามาจับผู้เขียน
โดยที่กำลังพูดโทรศัพท์อยู่ ได้ใช้กิริยาหยาบคายตบหูโทรศัพท์ร่วงไป แล้ว
บริภาษผู้เขียนต่าง ๆ นานา บอกว่าจะจับไปหาอธิบดีกรมตำรวจ ผู้เขียนก็
ไม่ได้โต้ตอบประการใด เดินตามนายตำรวจนั้นออกมา

บรรดา สท. ทหารอากาศ และตำรวจกองตรวจคนเข้าเมือง ได้ออก
ความเห็นว่ ไม่ควรนำตัวผู้เขียนออกไปทางด้านห้องผู้โดยสารขาออก เพราะมี
ลูกเสือชาวบ้านอยู่เป็นจำนวนมาก เกรงว่าจะมีการทำร้ายขึ้น จึงขออนุญาต
ทางกองทัพอากาศจะขอนำออกทางสนามกอล์ฟกองทัพอากาศ

ระหว่างที่คอยคำสั่งอนุญาตนั้น ตำรวจทั้งหลายได้คุมตัวผู้เขียนไปกัก
อยู่ในห้องกองตรวจคนเข้าเมืองทางด้านผู้โดยสารขาเข้า

34. เมื่อถูกกักตัวอยู่นั้น ตำรวจกองปราบฯ ได้ค้นตัวผู้เขียน ก็ไม่เห็นมี
อาวุธอย่างใด มีสมุดพกอยู่เล่มหนึ่ง เขาก็เอาไปตรวจ และกำลังอ่านหนังสือ

Father Brown ของ G.K. Chesterton อยู่ เขาก็เอาไปตรวจ กระเป๋าดู
 เดินทางก็ตรวจจนหมดสิ้น

35. นิ่งคอยคำสั่งให้เอาตัวไปคุมขังอยู่ประมาณ 1 ชั่วโมง ระหว่างนั้น
 ได้ทราบแล้วว่ามีการปฏิวัติรัฐประหารขึ้น ก็นึกกังวลใจว่าเพื่อนฝูงจะถูกใส่ความ
 ได้รับอันตรายหลายคน ส่วนตัวของตัวเองนั้นก็ปลงตกว่า แม้ชีวิตจะรอดไปได้
 ก็คงต้องเจ็บตัว

ประมาณ 20 น. ตำรวจมาแจ้งว่า มีคำสั่งจากเบื้องบนให้ปล่อยตัวได้
 และให้เจ้าหน้าที่จัดหาเครื่องบินให้ออกเดินทางไปต่างประเทศ

ขณะนั้นเครื่องบินที่จะไปกัวลาลัมเปอร์หรือสิงคโปร์ออกไปเสียแล้ว
 มีแต่เครื่องบินไปยุโรปหรือญี่ปุ่น จึงตัดสินใจไปยุโรป

นายตำรวจที่เอาสมุดพกไปตรวจ นำสมุดพกมาคืนให้ ผู้เขียนก็ขบใจ
 เขา แล้วบอกเขาว่า คุณกำลังจะทำบาปอย่างร้าย เพราะผมบริสุทธิ์จริง ๆ
 นายตำรวจผู้นั้นกล่าวว่า นักศึกษาที่เขาจับไปนั้น 3 คนให้การชดทอนว่า
 ผู้เขียนเป็นคนกำกับการแสดงละครแขวนคอในวันจันทร์ที่ 4 โดยเจตนา
 ทำลายล้างพระมหากษัตริย์ และเติมด้วยว่า นักศึกษาที่ให้การชดทอนนั้น
 พวกกระหิงแดงเอาไฟจี้ที่ท้อง จึง “สารภาพ” ชดทอนมาถึงผู้เขียน

36. ระหว่างที่นิ่งรอคำสั่งอยู่นั้น มีอาจารย์ผู้หญิงของธรรมศาสตร์ที่
 เป็นนवलเข้ามานั่งอยู่ 2 คน นัยว่าต้องการเข้ามาเยาะเย้ย แต่ผู้เขียนจำเขา
 ไม่ได้ เลยไม่ได้ผล และขณะนั้นก็มีคำสั่งให้ปล่อยตัวเดินทางได้แล้ว เข้าใจว่า
 อาจารย์ทั้งสองคือ อาจารย์รัตรี และอาจารย์ปนัดดา

ต่อมาอีกสักครู่ นายวัฒนา เขียววิมล ก็เข้ามาในห้องที่ผู้เขียนถูกคุมขัง
 อยู่ เคยรู้จักกันมาก่อน เขาจึงเข้ามาทัก ผู้เขียนก็ทักตอบ แต่แล้วก็หันไป
 จัดการจองเครื่องบินกับเจ้าหน้าที่ นายวัฒนาอยู่สักครู่เล็ก ๆ ก็ออกไป

การปฏิวัติรัฐประหาร

37. คณะที่กระทำการปฏิวัติ เรียกตนเองว่า “คณะปฏิรูปการปกครอง” เพื่อมิให้ฟังเหมือนกับการ “ปฏิวัติ” ของจอมพลสฤษดิ์และจอมพลถนอมที่แล้วมา ซึ่งเป็นที่เบื่อหน่ายของประชาชน แต่ความจริงก็เป็นการปฏิวัติรัฐประหารนั่นเอง โดยทหารกลุ่มหนึ่งโดยมีพลเรือนเป็นใจด้วย เพราะ (1) ได้มีการล้มรัฐธรรมนูญ (2) ได้มีการล้มรัฐสภา (3) ได้มีการล้มรัฐบาล โดยผิดกฎหมาย (4) คำสั่งของหัวหน้าคณะ “ปฏิรูป” เป็นกฎหมาย (5) มีการจับกุมปรักษ์ทางการเมืองโดยพลการเป็นจำนวนมาก และยังมีลักษณะอื่น ๆ ที่ไม่ผิดแผกแตกต่างไปจากการปฏิวัติรัฐประหารที่แล้ว ๆ มา

38. มีพยานหลักฐานแสดงว่า ผู้ที่ต้องการจะทำรัฐประหารนั้น มีอยู่อย่างน้อย 2 ฝ่าย ฝ่ายที่กระทำรัฐประหารเมื่อเวลา 18 น. วันที่ 6 ตุลาคม กระทำเสียก่อน เพื่อต้องการมิให้ฝ่ายอื่น ๆ กระทำได้ ข้อนี้อาจจะจริงจริงเพราะปรากฏว่า พลเอกฉลาด หิรัญศิริ นักทำรัฐประหารถูกปลด และไปบวชอาศัยกาสาวกพักร้อยที่วัดบวรนิเวศน์เช่นเดียวกับจอมพลถนอม (วัดบวรนิเวศน์ต่อไปนี้จะจำกันไม่ได้ ว่าแต่ก่อนเป็นวัดอย่างไร) และพลโทวิฑูร ยะสวัสดิ์ ก็รีบรับคำสั่งไปประจำตำแหน่งพลเรือนที่ประเทศญี่ปุ่น

แต่อย่างไรก็ตาม ยังเป็นปฏิวัติรัฐประหารอยู่วันยังค่ำ

39. ตามประเพณีการรัฐประหารของไทยในระยะ 20 ปีที่แล้วมา คณะรัฐประหารจัดให้มีการปกครองออกเป็น 3 ระยะ

(ก) ระยะที่ 1 เพิ่งทำการรัฐประหารใหม่ ๆ มีการล้มรัฐธรรมนูญล้มรัฐสภา จับรัฐมนตรีและศัตรูทางการเมือง ประกาศตั้งหัวหน้าและคนรอง ๆ ไป

ตั้งที่ปรึกษาฝ่ายต่าง ๆ เช่น การต่างประเทศ เศรษฐกิจ ฯลฯ ให้ปลัดกระทรวงทำหน้าที่รัฐมนตรี ออกประกาศและคำสั่งต่าง ๆ เป็นต้น ระยะนี้เป็นระยะที่เผด็จการมากที่สุด

(ข) ระยะที่ 2 เป็นระยะที่มีธรรมนูญการปกครอง ตั้งคณะรัฐมนตรีตั้งสภา ออกกฎหมายโดยสภา แต่ยังเป็นระยะที่เผด็จการอยู่มาก เพราะคณะรัฐมนตรีก็ตี รัฐสภาที่แต่งตั้งขึ้นก็ตี หัวหน้าปฏิวัติยังเป็นผู้คุมอยู่

(ค) ระยะที่ 3 เป็นระยะที่รัฐสภาแต่งตั้งนั้นได้ร่างรัฐธรรมนูญใหม่เสร็จแล้ว จะมีการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร แต่หัวหน้าปฏิวัติยังสามารถบันดาลให้การเลือกตั้งนั้น ล้มเอียงเข้าข้างตนเอง

แต่ระยะเวลาจะกินเวลาเท่าใดนั้น แล้วแต่หัวหน้าคณะปฏิวัติ เช่น สมัยจอมพลสฤษดิ์ ระยะที่ 2 กินเวลากว่า 10 ปี

การจับกุมศัตรูทางการเมืองและใช้อำนาจเผด็จการนั้น กระทำได้ทุกเมื่อทุกระยะ โดยอาศัยกฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และอาศัยธรรมนูญการปกครองหรือรัฐธรรมนูญ (ปกติ มาตรา 17) ให้อำนาจแก่หัวหน้าคณะปฏิวัติและนายกรัฐมนตรีอย่างเต็มที่

40. ในการรัฐประหารปัจจุบัน ระยะที่ 1 กินเวลาดังแต่ 6 ตุลาคม ถึง 22 ตุลาคม นับแต่นั้นมาเราอยู่ในระยะที่ 2 ขณะนี้ แต่นายกรัฐมนตรีธานินทร์ กรัยวิเชียร ยังขยายความต่อไปอีกว่า ระยะที่ 2 จะกินเวลา 4 ปี และระยะที่ 3 จะแบ่งเป็น 2 ตอน ตอนละ 4 ปี โดยจะกุมอำนาจไว้ต่อไปในระยะที่ 3 ตอนต้น “เพื่อให้เวลาประชาชนไทยสามารถเรียนรู้การใช้สิทธิตามระบบประชาธิปไตย”

41. การรัฐประหารปัจจุบัน มีข้อแตกต่างจากการรัฐประหารที่แล้วมา อยู่ 3 ข้อใหญ่ ๆ คือ (1) หัวหน้าปฏิวัติไม่เป็นนายกรัฐมนตรีเสียเอง

กลับแต่งตั้งพลเรือนเป็นนายกรัฐมนตรี และมีการแต่งตั้งล่วงหน้า 14 วัน (2) ตามธรรมนูญการปกครองที่ประกาศใช้เมื่อ 22 ตุลาคม 2519 (เขาเรียกกันว่ารัฐธรรมนูญ) นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีมีอิสรภาพในการบริหารน้อยกว่าที่แล้มา เพราะมีสภาที่ปรึกษา (ทหารล้วน) ค้ำอยู่ และ (3) มีการเทอดทูนความเทีจในทางปฏิวัติมากกว่าคราวก่อน ๆ

42. ในการรัฐประหารแต่ละครั้งในประเทศไทย หัวหน้าปฏิวัติเป็นนายทหารบก คราวนี้หัวหน้าเป็นนายทหารเรือ และรองก็เป็นนายทหารอากาศ เป็นที่เข้าใจกันว่า พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ เป็นผู้ที่ถูกอุปโลกขึ้นมา มากกว่า เพราะนิสัยใจคอและลักษณะการคุมกำล้งนั้น คงจะไม่ทำให้คุณสังัดกระทำรัฐประหารได้เอง การที่ริบตั้งพลเรือนขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทนที่จะเป็นเสียเองก็ทำให้เกิดความฉงนมากขึ้น ปัญหาที่มีผู้กล่าววิจารณ์กันมากก็คือ ใครเล่าอยู่เบื้องหลังการรัฐประหารคราวนี้ ซึ่งรู้สึกว่า กระทำกันแบบริบด่วน อาจจะวางแผนไว้ก่อนหน้าแล้ว แต่รู้สึกว่าริบจัดทำขึ้นในวันที่ 6 ตุลาคม หลังจากฆาตกรรมในธรรมศาสตร์นั่นเอง

จะว่าพวกของพลเอกฉลาด ก็ไม่ใช่ จะว่าพวกของพลโทวิฑูร ก็ไม่ใช่ จอมพลถนอมก็ยังไม่ออกหน้ามา และคงจะไม่แสดงหน้าออกมา จะเป็นใครเล่า เป็นประเด็นที่นักประวัติศาสตร์คงจะค้นหาความจริงได้

43. รัฐธรรมนูญ 22 ตุลาคม ก็ยังให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีอย่างกว้างขวาง เช่น จะใช้อำนาจตุลาการลงโทษผู้ใดก็ได้ตามอำเภอใจตามมาตรา 21 ซึ่งถอดมาจากมาตรา 17 ของธรรมนูญการปกครองเดิม แต่คราวนี้มีสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีมาค้ำค่อนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี(มาตรา 18 และมาตรา 21) สภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี ได้แก่ “คณะปฏิรูป

การปกครอง” นั่นเอง คือเป็นกลุ่มนายทหารและตำรวจ (1 คน) ที่ยึดอำนาจเมื่อ 6 ตุลาคม 2519

44. มาตรา 8 ของ “รัฐธรรมนูญ” เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของบุคคล มีข้อความประโยคเดียว คือ “บุคคลมีสิทธิเสรีภาพภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” และเราก็พอจะทราบว่ามีใครเป็นผู้บัญญัติกฎหมาย

นอกจากนั้น ในทางปฏิบัติเท่าที่เป็นมา ประชาชนจะไม่มีสิทธิทราบความจริงอย่างไรเลย นอกจาก “ข้อเท็จจริง” ที่รัฐบาลอนุญาตให้ทราบได้ เพราะ “คณะปฏิรูป” ได้ตั้งกรรมการขึ้น 2 คณะ คณะหนึ่งเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะอนุญาตให้หนังสือพิมพ์ใดบ้างออกตีพิมพ์ได้ และอีกคณะหนึ่งเป็นผู้เซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ที่ออกได้ บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการทั้ง 2 คณะนี้ เป็นผู้เชี่ยวชาญในการกล่าวเท็จเขียนเท็จทั้งนั้น และหนังสือพิมพ์ที่ได้รับอนุญาตให้ออกจำหน่ายได้ก็มีแต่หนังสือที่เชี่ยวชาญในความเท็จ ฉะนั้นในระยะนี้และระยะต่อไปนี้ซึ่งยังไม่ทราบว่า จะหมดสิ้นเมื่อใด หนังสือพิมพ์ของเมืองไทยส่วนใหญ่จะมีแต่ความเท็จเป็นเกณฑ์ เชื่อถือไม่ได้

ยกตัวอย่างเช่น ดาวสยาม ลงข่าวว่านายตำรวจตามจับนายคำสิงห์ ศรีนอกแล้ว นายทหารได้หลักฐานยืนยันว่า คำสิงห์กับป่วยกับเสน่ห์กับสุลักษณ์ ไปประชุมกันที่โคราชกับ เค จี บี เพื่อทำลายชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แล้วลงรูปถ่ายหมู่มีฝรั่งอยู่ด้วย อ้างว่าเป็น เค จี บี (รัสเซีย) ความจริงนั้นรูปถ่ายหมู่ถ่ายที่เขื่อนน้ำพรม การประชุมนั้นเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนผามอง ผู้ร่วมประชุมนอกจากอาจารย์มหาวิทยาลัย ชาวบ้าน ข้าราชการ ทั้งส่วนกลางและท้องถิ่นแล้ว ยังมีผู้แทนการไฟฟ้าฝ่ายผลิตด้วย และคนที่ดาวสยามอ้างว่าเป็นรัสเซีย เค จี บี นั้น คือนายสจวด มีแซม ชาวอเมริกัน ศาสนาคริสเตียน นิกายควอกเก้อ ขณะนั้นเป็นผู้อำนวยการสัมมนาของ

แควงแก้อยู่ที่สิงคโปร์ เวลานี้กลับไปอเมริกาแล้ว

ความเท็จที่หนังสือพิมพ์เหล่านี้คำ้อยู่มีอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ พ.ศ.2517 ส่วนวิทยุโทรทัศน์นั้น ก็ยังคำความเท็จอยู่ตลอดเวลาเช่นเดิม

ในคืนวันที่ 5 ต่อวันที่ 6 ตุลาคม สถานีวิทยุ ท.ท.ท. ได้พยายามเสนอข่าวเกี่ยวกับการชุมนุมประท้วงอย่างเป็นทางการเป็นกลาง แต่สถานีวิทยุยานเกราะไม่พอใจ เพราะ ท.ท.ท. เสนอความจริง ทำให้การปลุกระดมของยานเกราะเสียหาย จึงได้ประณาม ท.ท.ท. อยู่ตลอดเวลาด้วย ครั้นมีการรัฐประหารขึ้นก็ได้มีการปลดผู้รับผิดชอบทาง ท.ท.ท. ทั้งวิทยุและโทรทัศน์ออก โดยไม่มีเหตุผล

เป็นอันว่าจะหาความจริงจากหนังสือพิมพ์หรือวิทยุโทรทัศน์เมืองไทยมิได้เลย แม้แต่ข่าวว่าตำรวจหรือทหารได้จับใครต่อใครไปบ้าง หรือใครข้ามไปลาว หรือใครทำอะไร อยู่ที่ไหน พูดว่าอย่างไร นอกจาก “ข่าว” ที่ “รัฐบาล” ป้อนให้

คณะรัฐมนตรี 22 ตุลาคม 2519

45. นายธานินทร์ กรัยวิเชียร นายกรัฐมนตรี เป็นคนสะอาดบริสุทธิ์เท่าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติราชการแผ่นดิน เป็นผู้ที่ได้ออกวิทยุโทรทัศน์แบบนิยม “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” และสอนกับเขียนหนังสือเกี่ยวกับการต่อต้านปราบปรามคอมมิวนิสต์มากพอสมควร จนมีผู้กล่าวกันว่าเป็น “ขวาสุด”

เมื่อยังหนุ่ม ๆ อยู่ กลับจากศึกษาที่ประเทศอังกฤษใหม่ ๆ นายธานินทร์เป็นผู้ที่รักการเขียนอยู่เป็นนิสัยแล้ว ได้เขียนบทความหลายเรื่อง โดยอยากเห็นความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของไทย ครั้งนั้นวงการตุลาการมีเสียงกล่าวหาว่านายธานินทร์เป็นคอมมิวนิสต์ จะด้วยเหตุนั้นกระมังที่มีปฏิกริยาต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างไม่หยุดยั้ง

นายธานินทร์มีความรู้ดี มีสติปัญญาเฉียบแหลม และรู้ว่าว่าฉลาดและสามารถปัญหาเมื่ออยู่ว่าจะทนให้สภาที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีคำคืออยู่ได้นานเท่าใด เฉพาะอย่างยิ่งถ้าสภาที่ปรึกษานั้นเข้าข้างคนทุจริตในราชการ หรือทำการทุจริตเสียเอง

46. ในคณะรัฐมนตรี ฝ่ายทหารสงวนตำแหน่งไว้ 3 ตำแหน่ง คือ รองนายกรัฐมนตรี 1 รัฐมนตรีกลาโหม 1 และรัฐมนตรีช่วยกลาโหม 1 ทั้ง 3 ตำแหน่งนี้ไม่ต้องกล่าวถึง

รัฐมนตรีมหาดไทย ก็เหมาะสมกับฉายาของกระทรวงนี้ที่เราเรียกกันว่า กระทรวงมาเฟีย

มีรัฐมนตรีเป็นข้าราชการประจำ ไม่ถึงชั้นปลัดกระทรวง ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี 8 คน คือ รองนายกรัฐมนตรีคนที่ 2 รัฐมนตรีช่วยมหาดไทย รัฐมนตรีต่างประเทศ พาณิชย์ ยุติธรรม ศึกษาธิการ สาธารณสุข และทบวงมหาวิทยาลัย

รองนายกรัฐมนตรีคนที่ 2 และรัฐมนตรียุติธรรม เป็นเพื่อนส่วนตัวของ นายกรัฐมนตรี

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเลือกมาจากประธานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน รัฐมนตรีว่าการเกษตรเป็นข้าราชการบำนาญอายุ 77 ปี รัฐมนตรีว่าการอุตสาหกรรมเป็นข้าราชการบำนาญทหารอากาศ รัฐมนตรีว่าการคมนาคมเป็นเจ้าของรถเมล์ขาวมาแต่เดิม ทั้ง 4 คนนี้ คงจะทำหน้าที่ได้ตามสมควร ตามความประสงค์ของสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี แต่เท่าที่ได้ทราบมา นายกรัฐมนตรีได้ทาบทามผู้อื่นก่อน และได้รับการปฏิเสธมาหลายราย

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีโกหกเก่ง และโกหกจนได้ดี

47. คนอื่น ๆ ที่โกหกเก่ง แต่น่าเสียใจที่ยังไม่ได้ดี คือ ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ อาคม มกรานนท์ ทมยันตี วัฒนา เขียววิมล อุทาร์ สนิทวงศ์ ประหยัด ศ. นาคะนาท และเพื่อน ๆ ของเขาอีกหลายคนที่เป็น นักหนังสือพิมพ์ นักพูด วิทยุและโทรทัศน์

อะไรจะเกิดขึ้น

48. ผู้เขียนได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ไว้เมื่อเดือนกันยายน (ซึ่งบางตอนได้นำมาถ่ายทอดใน Far Eastern Economic Review ว่า ถ้าเกิดปฏิวัติ รัฐประหารขึ้นในประเทศไทย จะมีนักศึกษา อาจารย์ นักการเมือง กรรมกร ชาวนาชาวไร่ เข้าป่าไปสมทบกับพวกคอมมิวนิสต์ (ทั้ง ๆ ที่ไม่เป็นคอมมิวนิสต์) อีกเป็นจำนวนมาก เท่าที่ฟังดูในระยะยี่สิบวันที่แล้วมา ก็รู้สึกเป็นจริงตามนั้น ยังมีเหตุร้ายแรงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งกระทบกระเทือนทั่วไปหมด มิใช่แต่นักศึกษาธรรมศาสตร์เท่านั้น ยังมีช่องทางเป็นจริงมากขึ้น

49. ข้อที่น่าเสียดายสำหรับคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวที่ไฟในเสรีภาพ ก็คือ เหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ไม่เปิดโอกาสให้เขามีทางเลือกที่ 3 เสียแล้ว ถ้าไม่ทำตัวสงบเสถียรคล้อยตามอำนาจเป็นธรรม ก็ต้องเข้าไปทำงานร่วมกับ คอมมิวนิสต์ ใครที่สนใจในเรื่องสันติวิธี ประชาธิปไตย และเสรีภาพ จะต้อง เริ่มต้นใหม่ เบิกทางให้แก่หนุ่มสาวรุ่นนี้และรุ่นต่อ ๆ ไป

50. ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า ทหารทั้งหลายยังแตกกันและยังแย่งทำ รัฐประหาร สภาพการณ์ก็คงจะเป็นอยู่เช่นนั้น แม้ว่าตัวการคนหนึ่งจะหลบ ไปบวช และอีกคนหนึ่งไปญี่ปุ่น จะทำอย่างไรให้เกิด “ความสามัคคี” ในหมู่

ทหาร ซึ่งหมายความว่า เป็น “ความสามัคคีในชาติ” ได้ นำคิดว่าบอบบาทของจอมพลถนอม กิตติขจร น่าจะยังมีอยู่ อาจจะสีกออกมารับใช้บ้านเมือง เพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นได้อย่างที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาหลายครั้งหลายหน เช่น พระมหาธรรมราชา เป็นต้น แล้วจอมพลประภาส จารุเสถียร เล่า พันเอกณรงค์ กิตติขจร เล่า

51. เหตุการณ์จะเป็นอย่างไรทางด้านการเมืองก็ตาม เป็นที่แน่ชัดว่าโครงการสร้างระบบประชาธิปไตย 3 ระยะ 12 ปี ของคุณธานินทร์ กรัยวิเชียรกับพวก คงจะไม่เป็นไปตามนั้น “เสี้ยนหนามศัตรู” ของรัฐบาลนี้มีหลายทางหลายฝ่ายนัก อะไรจะเกิดขึ้นก็ได้ และสภาวะบ้านเมืองก็คงจะอำนวยให้เกิดขึ้นได้หลายอย่าง ข้อที่แน่ชัดก็คือ สิทธิเสรีภาพพื้นฐานจะถูกบั่นทอนลงไป สิทธิของกรรมกร ชาวไร่ชาวนา จะค่อยถดถอยลง และผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนที่สุด คือ ประชาชนพลเมืองธรรมดามันนั่นเอง

52. เมื่อกรรมกรไม่มีสิทธิโต้แย้งกับนายจ้าง เมื่อการพัฒนาชนบทแต่ละชนิดเป็นการ “ปลุกกระดมมวลชน” เมื่อมีการปฏิรูปที่ดินเป็นสังคมนิยมเมื่อราคาข้าวจะต้องถูกกดต่ำลง เมื่อไม่มีผู้แทนราษฎรเป็นปากเสียงให้ราษฎรเมื่อผู้ปกครองประเทศเป็นนายทุนและขุนศึก การพัฒนาประเทศและการดำเนินงานเศรษฐกิจและสังคมของประเทศคงจะเป็นไปอย่างเดิม ตามระบบที่เคยเป็นมาก่อน 2516 ฉะนั้นพอจะเดาได้ว่า ปัญหาเศรษฐกิจของประชาชนจะมีมากขึ้นทุกที โดยช่องระหว่างคนมีกับคนจนจะกว้างขึ้น และชนบทและแหล่งเสื่อมโทรมจะถูกทอดทิ้งยิ่งขึ้น ส่วนชาวกรุงเทพฯและหัวเมืองใหญ่ ๆ ที่ร่ำรวยอยู่แล้วจะรวยยิ่งขึ้น ความฟุ้งเฟ้อจะมากขึ้นตามส่วน

การปฏิรูปการศึกษา การกระจายสาธารณสุขไปสู่ชนบท การกระจาย

อำนาจการปกครองท้องถิ่นอย่างดี ก็จะไม่หยุดชะงัก ปัญหาสังคมของประเทศไทยจะมีแต่รุนแรงขึ้น

53. ทางด้านการต่างประเทศ อเมริกาคงจะมีบทบาทมากขึ้นในประเทศไทย โดยใช้เป็นหัวหอกต่อสู้กับประเทศคอมมิวนิสต์เพื่อนบ้านของเรา ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นภาคีในองค์การอาเซียนคงดีใจ เพราะได้สมาชิกใหม่ที่เป็นพันธมิตรด้วยกัน แล้วยังเป็นด่านแรกต่อสู้คอมมิวนิสต์ ให้เขาด้วย

ภายในรัฐบาลไทยเอง ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์คงจะไม่ราบรื่นนัก จะเห็นได้จากการที่เอาปลัดกระทรวงการต่างประเทศ และอธิบดีกรมการเมือง ออกจากราชการ นัยว่าพวกทหารไม่ชอบ เพราะไปทำญาติดีกับญวน เขมร และลาว โดยสมรู้ร่วมคิดกับรัฐมนตรีต่างประเทศคนก่อน การ “ปราบ” ญวนอพยพคงจะมีต่อไป การวิวาทกับลาวและเขมรเรื่องเขตแดนหรือเรื่องอื่น ๆ ที่ทำได้ง่าย คงจะเป็นเรื่องจริงจังขึ้นมา ปัญหาที่มีอยู่่า จะเป็นเรื่องวิวาทเฉพาะประเทศเล็ก ๆ ด้วยกันอย่างเดียว หรือจะชักนำมหาอำนาจให้เข้ามาร่วมทำให้ลูกกลมต่อไป

54. ผู้เขียนรู้สึกว่เท่าที่เขียนมานั้น ค่อนข้างจะเป็นเรื่องเศร้า น่าสลดอนาคดมืดมน

ใครเห็นแสงสว่างบ้างในอนาคต โปรดบอก

28 ตุลาคม 2519

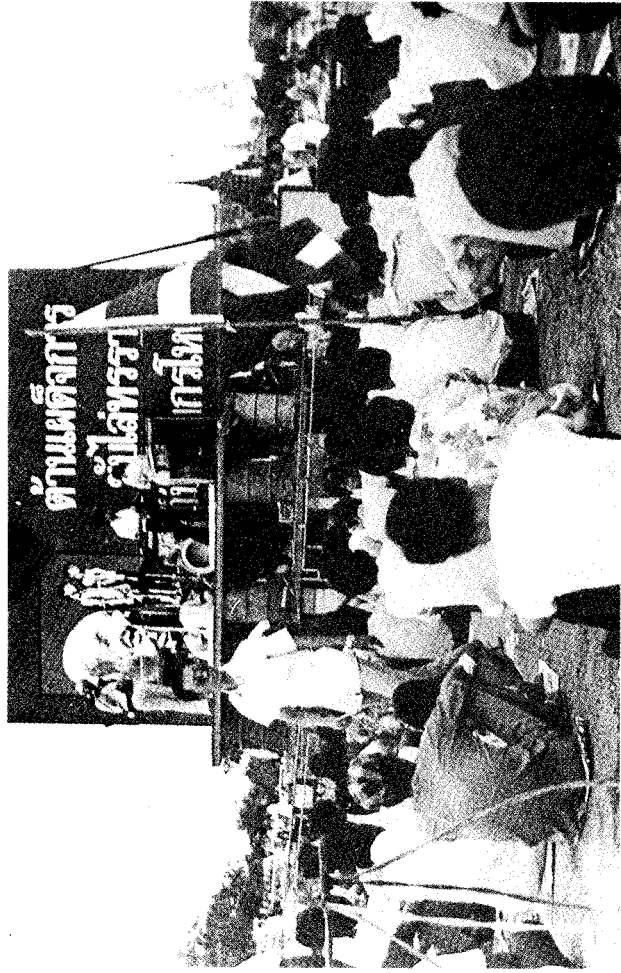
จอมพลถนอม กิตติขจร อดีตนายกรัฐมนตรียุบาลเผด็จการทหารอย่างยาวนาน (2501 และ 2506-2516) ต้องกลายเป็น “ทรรราช” สำหรับประชาชนไทยเมื่อเกิดเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 และจอมพลถนอมต้องเดินทางไปอาศัยอยู่ต่างประเทศตั้งแต่นั้นมา จอมพลถนอมพยายามแอบเดินทางเข้าประเทศไทย แต่ก็ถูกประชาชนคัดค้านและต่อต้านจนต้องออกจากประเทศไทยไปคืน การกลับเข้ามาครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2519 เสมือนเป็นการเตรียมการที่พร้อมแล้วที่จะปฏิบัติการบางประการอย่างรุนแรงต่อนิสิตนักศึกษาประชาชนที่ต่อต้าน โดยครั้งนี้ จอมพลถนอม กิตติขจร ด้วยวัยชรา 65 ปี ได้บวชเป็นสามเณร แล้วเดินทางเข้ามาอยู่วัดบวรนิเวศ บางลำภู และได้รับการคุ้มครองอย่างแข็งขันจากหลายฝ่าย

(ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 7 ตุลาคม 2519)

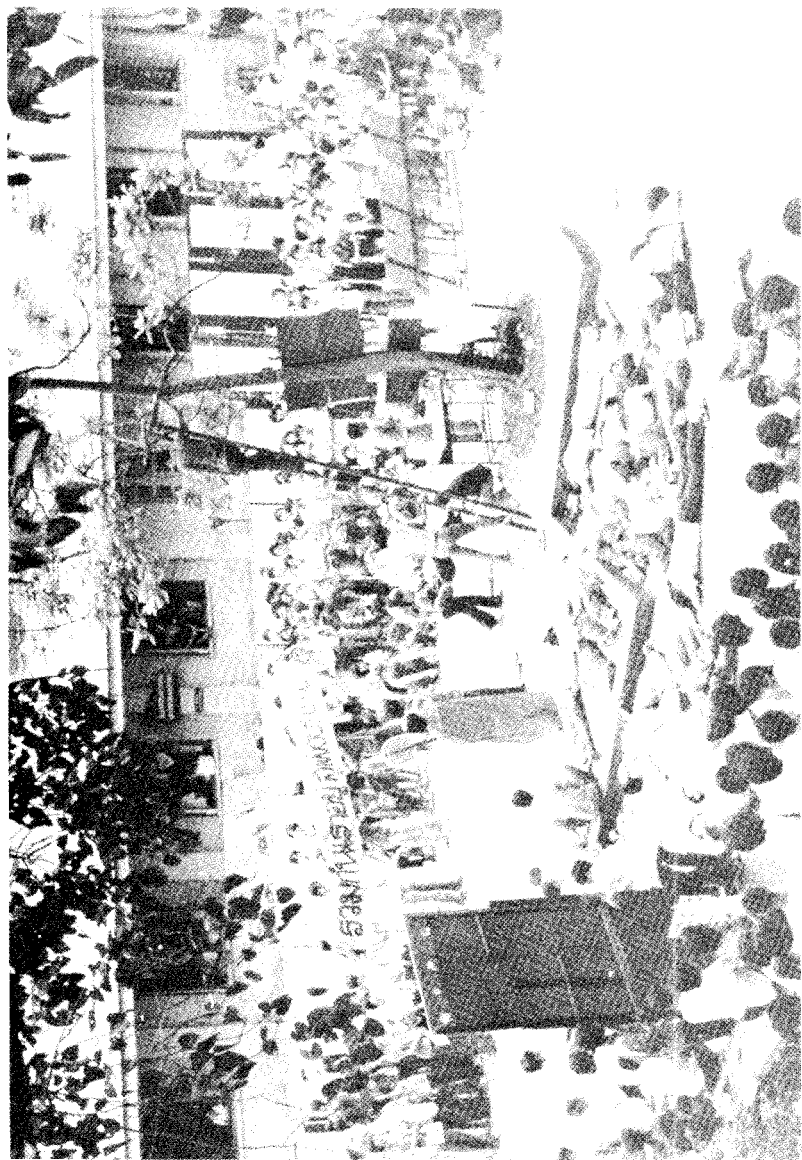

การต่อต้านการกลับเข้ามาประเทศต่อเหล่าทรราชครั้ง '14 ตุลา' ทั้งจอมพลถนอม กิตติขจร และ จอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นแบบแผนที่เห็นได้ชัดของฝ่ายนิสิตนักศึกษาประชาชน ดังนั้น เมื่อสามเดระถนอมกลับเข้ามาประเทศไทยและอยู่อย่างยึดเอื้อกว่าครั้งก่อน ๆ จึงมีการณรงค์ต่อต้านทรราชถอนไปทั่วประเทศ แต่เกิดเหตุรุนแรงเมื่อนายวิชัย เกษศรีพงษ์ และนายชุมพร ทุมไม่ย พนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคนครปฐม ถูกฆาตกรรมและนำไปแขวนคอขณะออกเดินติดโปสเตอร์ในเมืองนครปฐม เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2519

(ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 14 ตุลาคม 2519)

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และกลุ่มพลัดต่าง ๆ ได้จัดชุมนุมใหญ่ที่สนามหลวง เพื่อให้รัฐบาลนิมนต์ "เชเร-พระ" ถนอม กิตติขจร ออกนอกประเทศ และให้จับมาตรการแก้ไขแวนคอ 2 สัปดาห์เป็นคดีโดยเร็ว ซึ่งเชื่อว่าน่าจะเกี่ยวข้องกับตำรวจนครปฐมบางคน โดยชุมนุมต่อเนื่องถึงวันที่ 1 ตุลาคม และหยุดวันเสาร์-อาทิตย์ที่ 2-3 ตุลาคม เนื่องจากมีตลาดนัดสนามหลวง และจะชุมนุมอีกในวันจันทร์ที่ 4 ตุลาคม 2519 มีผู้เข้าร่วมชุมนุมระหว่าง 20,000-40,000 คน

วันจันทร์ที่ 4 ตุลาคม 2519 ธรรมศาสตร์มีการสอบปลายภาค กลุ่มกิจกรรมนักศึกษาธรรมศาสตร์จัดให้มีการอภิปรายและระดมความคิดชาวสารบบบริเวณลานโพธิ์ เพื่อเรียกร้องให้เพื่อนนักศึกษาร่วมชุมนุมกรณีคอมมิวนิสต์ในครั้งนี้ ในช่วงที่ยังไม่มีการแสดงของชุมนุมมนุษยศาสตร์เพื่อต่อต้านการเมืองในขณะนั้น ได้แก่ กรณีศึกษาโครงการพัฒนาพลศึกษา แห่งจิตตภาวัน เทศนา 'ง่า' สัตว์ว่า "ง่า... (คน)... ไม่ป่า... กลับไปอยู่" และกรณีฆ่าแวนคอก 2 ศพที่นครปฐม (ภาพโดย อาจารย์จิน คล้ายปาน)

การแสดงกรณีแขวนคอ 2 ศพที่นครปฐมในตอนเที่ยงของวันจันทร์ที่ 4 ตุลาคมที่ลานโพธิ์นั้น แสดงโดย อภินันท์ บัวห่อกติ และวีโรจน์ ตั้งวาณิชย์ นักศึกษาปี 4 คณะศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์ โดยอยู่ ชุมชนนาฏศิลป์และการละคร เพราะทั้งสองมีน้ำหนักเบาที่สามารถแขวนกับกิ่งของต้นไม้ขนาดเล็กครั้งนั้นได้ ในภาพเป็นตอนแสดงของอภินันท์ บัวห่อกติ ซึ่งหนังสือพิมพ์*ดาวสยาม* นำไปตกแต่งภาพและป้ายสีว่าแสดง "หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ" มีการพิมพ์ภาพแจกจ่าย และโหมกระพือข่าวว่าถูกโดยสถานีวิทยุยานเกราะของ กองทัพบก อันเป็นจุดเริ่มของการปีดล้อม "ฆ่า" ที่ธรรมศาสตร์ (ภาพโดย อาจารย์จีน คล้ายปาน)

กองกำลังตำรวจไทยปิดล้อมธรรมศาสตร์ตั้งแต่คืนวันที่ 5 ต่อเนื่องถึงวันที่ 6 ตุลาคม ห้ามผู้ชุมนุมในธรรมศาสตร์ออกมา
เพื่อการปราบปรามด้วยอาวุธสงครามพร้อมติดกล้องแสงแฉะเป็นต่อผู้รุดถึง

(ภาพจากหนังสือ นิทรรศการ 6 ตุลา ในวาระ 20 ปี 6 ตุลา. 2539)

ร.ต.ท.วัชรินทร์ เนียมพาณิชย์ ผู้บังคับกองร้อยที่ 1 บางเขน โรงเรียนนายสิบตำรวจบางเขน กับการ "ฆ่า" อย่างมีความสุข
บุคคลด้านซ้ายคือ จำสิบตรีอริย์ มนต์วีตร โดยการอ่านรายการของ พล.ต.ท.ณรงค์ มหามนต์ และ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ

(ภาพจากหนังสือ นิตยสาร 6 ตุลา ในวาระ 20 ปี 6 ตุลา. 2539)

ข้อกล่าวหาในการประชุมในธรรมศาสตร์ คือ “หมื่นพระบรมมหาราชวัง” คือการที่จะทำลาย “ชาติ ศาสน์ กษัตริย์” โดยมีอาวุธสงครามและระเบิด อยู่ในธรรมศาสตร์จำนวนมาก หลังจากการฆ่าเสร็จสิ้นแล้ว อธิบดีกรมตำรวจไทยแถลงเมื่อ 8 ตุลาคม หรือ 2 วันหลังเหตุการณ์ ว่าตรวจค้นแล้วไม่พบอาวุธสงคราม ในธรรมศาสตร์ ค้นได้เพียงปืนยาวสองกระบอก ปืนพก และลูกกระบด แต่เมื่อทหารไทยเข้ารับช่วงต่อจากนั้นแม่ทัพผู้ไม่เข้าใจศึกก็มีอาวุธสงครามร้ายแรงเต็มไปหมด ในภาพคือผู้ชุมนุมที่เสียชีวิตกลุ่มแรก ๆ บริเวณหน้าหอประชุมใหญ่ (ภาพจากหนังสือ นิทรรศการ 6 ตุลา ในวาระ 20 ปี 6 ตุลา. 2539)

ผู้ชุมนุมที่พยายามหนีออกทางสนามหลวงจะถูกกระทำทารุณกรรมต่าง ๆ จากเหล่าลูกเสือชาวบ้าน กระทั่งแดง และนพพล

(ภาพจากหนังสือ นิทรรศการ 6 ตุลา ในวาระ 20 ปี 6 ตุลา. 2539)

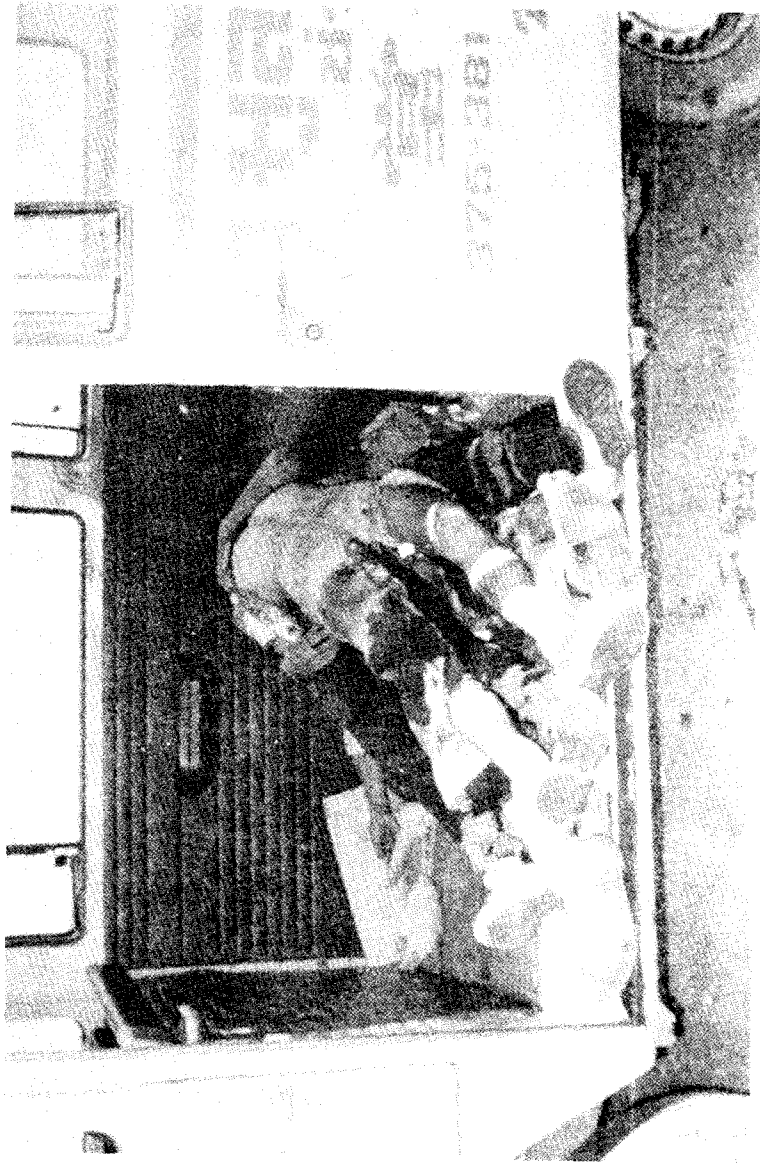

วิศิษฐ์ อมรกุล นิติตันปีที่ 2 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อุกัซกับภรรยาแพนคอ ปาดคอ เตะ ดี และเผาะเาะที่อุกัซแวนคอ ณ สนามหลวง

(ภาพจากหนังสือ นิทรรศการ 6 ตุลา ในวาระ 20 ปี 6 ตุลา, 2539)

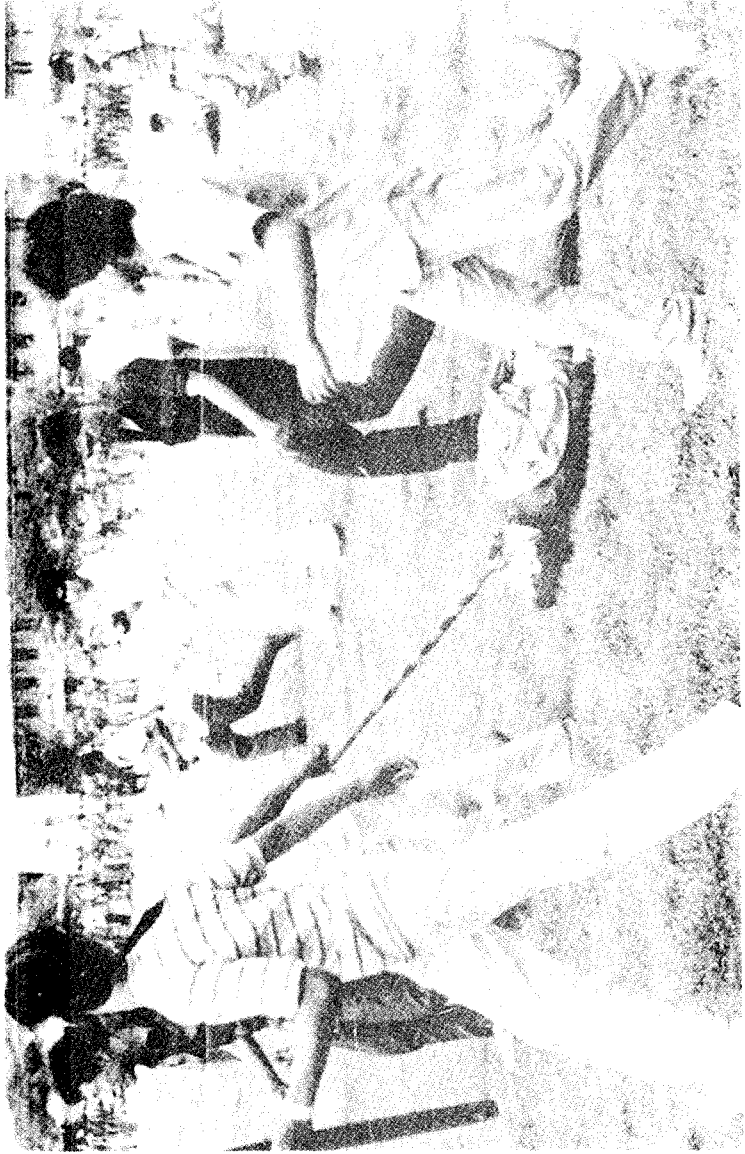

ผู้ชุมนุมหลายคนถูกเผาทั้งเป็นที่สนามหลวงหน้าพระบรมมหาราชวัง และพระนครศรีอยุธยา
(ภาพจากหนังสือ นิตยสารสาร 6 ตุลาคม 20 ปี 6 ตุลาคม 2539)

ทางคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินประกาศว่า มีผู้เสียชีวิตเพียง 46 คน ????

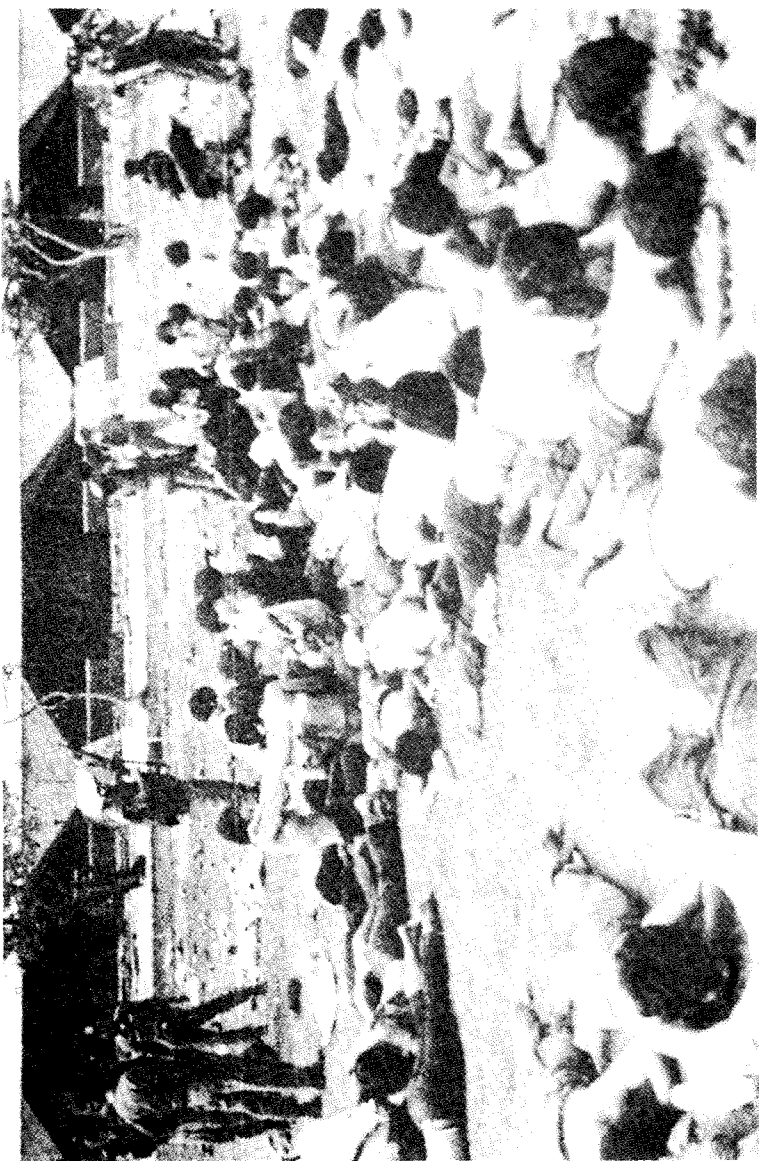
(ภาพจากหนังสือ มิทรกรรมาร 6 ตุลาคม ในวาระ 20 ปี 6 ตุลา. 2539)

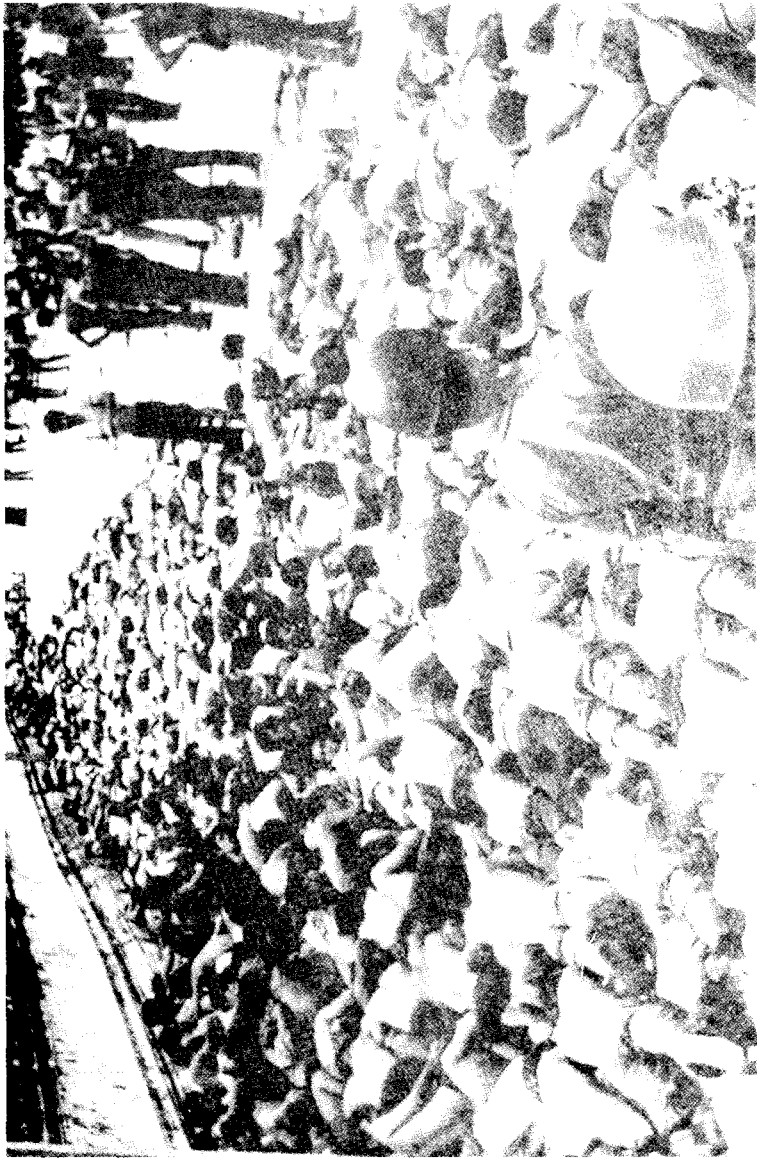
จารุพงษ์ ทองสินธุ์ นักศึกษาปีที่ 2 คณะรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ถูกยิงบาดเจ็บและถูกกระทำการทำร้ายในภาพ โดยมีตำรวจไทยคอยขี้นดู
(ภาพจากหนังสือ 20 ปี 6 ตุลา. 2539)

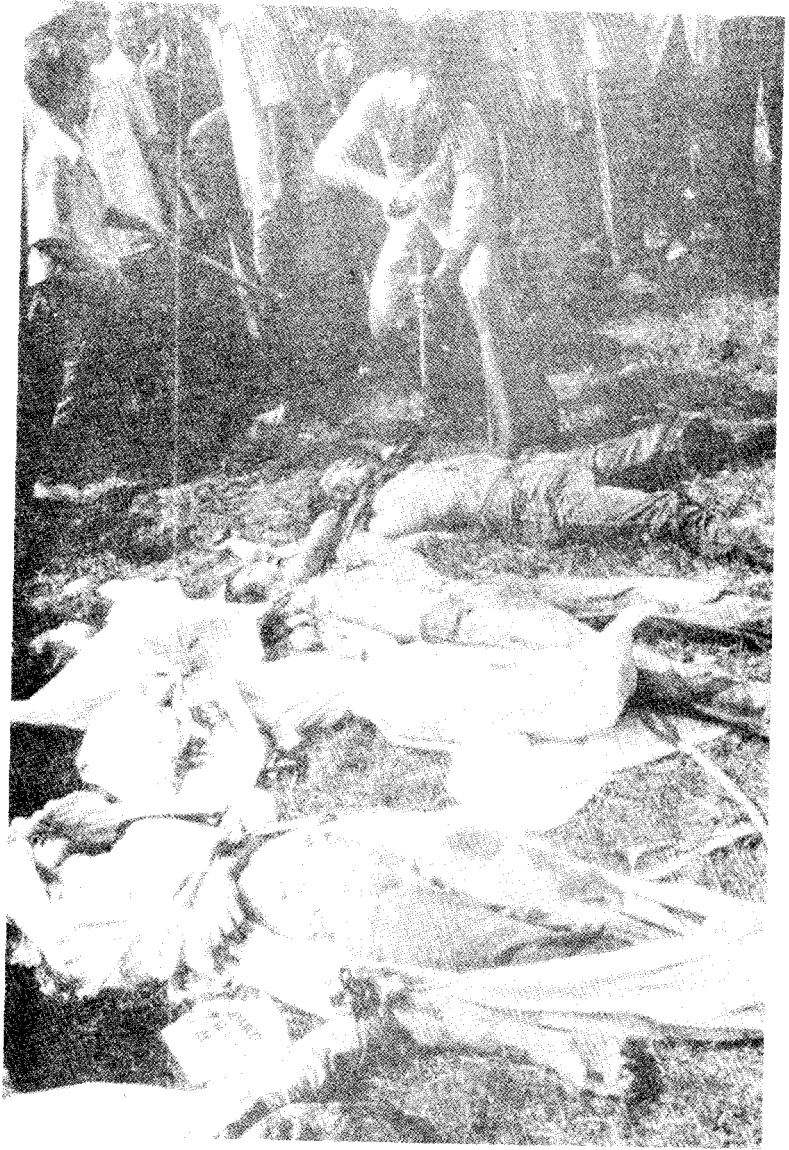
“คนที่เดินเลียบริมน้ำมีนับร้อย ๆ คน...แรก ๆ ยังขึ้นฝั่งที่ประตุนิมนต์ศิลป์ศาสตร์เพื่อออกทางประตูท่าพระจันทร์...แต่ต่อมาตำรวจใช้ปืนยิงระเบิดยิงมากระเบิดที่สนามหญ้าหน้าโดมหลายลูก บังคับให้คนต้องลงเดินในน้ำหมด...พอผมลงน้ำเดินไปได้ 4-5 เมตร ลูกระเบิดตรงท่าเรือพอดี...คนหนึ่งถูกคอดไม้เล็ก ๆ ที่มีปลายตะปูปักที่โคนขา คชค. เร่งบังคับให้ขึ้นจากน้ำ ผมเห็นเขาพยายามเดินต่อไปแต่ไม่ไหว...เขาร้องอย่างเจ็บปวด หมดกำลังจะปีนขึ้นมาแล้ว คชค. คนหนึ่งจึงขึ้นล่ายืนเตรียมยิงทันที พวกเขาช่วยกันร้องลั่น ‘อย่า! อย่า!’...” (บันทึกของพรวิไล วิจิตรจะกุล ใน เราที่อยู่กับสุราษฎร์ : เสียงจากอดีตฉบับเลข 6 ชุด 1, พิมพ์ครั้งแรก 2521 พิมพ์ครั้งที่ 2539)

ผู้ชุมนุมทั้งหมดถูกตำรวจไทยบังคับให้ถอดเสื้อนอนกลางพื้นสนาม โดยมีผู้รอดตายให้ถูกจับ 3,154 คน โดยถูกนำไปจองจำที่โรงเรียนพลตำรวจ
บางเขน กรุงเทพฯ ที่ชลบุรี และที่นครปฐม นอกจากนี้ยังมีฝากจึงตามโรงพยาบาลต่าง ๆ และโรงพยาบาล ทศการณ 6 ตุลาคมครั้งนี้เพียง "ผู้ตาย" กับ "ผู้รอดตาย"
ไม่มีจำนวนผู้บาดเจ็บ (ภาพจากหนังสือ 20 ปี 6 ตุลา. 2539)

ผู้ที่หนีรอดออกไปทางแม่น้ำเจ้าพระยาและท่าพระจันทร์จะถูกกวาดจับมานอนอดเสียบนพื้นถนนมากมายข้างวิคอมมหาศาล ที่มีคดียาเสพติดมาพหลภิกษุคอยช่วยเหลือ
ไม่มีใครเร่ร่อนไปได้ หลังจากนั้นจะถูกส่งไปจองจำยังที่ต่าง ๆ "ในวันแรกที่มีถึงโรงเรียนเตรียมครูบาลบงเงิน พวกเราผู้หญิงทั้งหมด 500 กว่าคน ได้ถูกจัดเข้าไปอยู่ในห้องขนาด 7x7 เมตร จำนวน 2 ห้อง ฉะนั้นหนูอยู่กับห้องละ 200 กว่าคน ในห้องมีหัวเตียงอยู่ 3 อัน อยู่ที่ปราศจากน้ำอีก 1 อัน มีเตียง 2 ชั้นอยู่ 4 เตียง เนื้อที่ของห้องทุกตารางนิ้วถูกใช้ให้เป็นประโยชน์...เราต้องหัดกัดกันบ้างยั้งบ้าง" (จดหมายจากคุกของเสียน แซ่มควง, ใน เรือผู้บริสุทธิ์ : เสี่ยงจากอดีตจำนวน 6 ตอน)

ภาพ “การฆ่าสองครั้ง” ของคนไทยนับถือพุทธศาสนา
เป็นภาพข่าวยอดเข็มรางวัลพูลิตเซอร์
และภาพข่าวยอดเข็มของมูลนิธิอิศรา อมันตกุล ปี 2519
ที่แสดงความเหี้ยมและสยดสยองที่สุดของโลกกลางพระนครกรุงรัตนโกสินทร์
(ภาพจากหนังสือ 20 ปี 6 ตุลา, 2539)

บ้านเมืองของเราแดง
: แจ่มุมทางสังคมและวัฒนธรรม
ของรัฐประหาร 6 ตุลาคม*

แต่งโดย เบนดิก แอนเดอร์สัน
แปลโดย เกษียร เตชะพีระ
ธเนศ อารักษ์สุวรรณ
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

* แปลจาก “Withdrawal Symptoms: Social and Cultural Aspects of the October 6 Coup,” *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, 9:3 (July-September 1977), 13-30.

Ben Anderson หรือ อาจารย์เบน เคชบรรยายภูมิหลังตัวเองว่าเป็นคน “หลากหลายประเทศ หลายใจกั๊ด” กล่าวคือ “เกิดเมืองจีน โตในสามประเทศ (จีน, อเมริกา, อังกฤษ) พูดสำเนียง อังกฤษทันสมัย ถือหนังสือเดินทางไอริช อาศัยอยู่ในอเมริกา และอุทิศตัวให้กับเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้” อาจารย์รักเมืองไทยเหมือนบ้านแห่งที่สองรองจากอินโดนีเซีย อาจารย์ได้ติดตามศึกษาการเมืองและประวัติศาสตร์กลุ่มประเทศภูมิภาคนี้มานานร่วมสี่ทศวรรษ และติดตามศึกษาสยามอย่างเข้มข้นจริงจังนับแต่หลังเหตุการณ์มหาปิตี 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา จนมีลูกศิษย์ลูกหาเกลื่อนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเมืองไทย

โดยการทำงานอาชีพอาจารย์เป็นศาสตราจารย์ด้านรัฐศาสตร์และเอเชียศึกษา ณ มหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ ผลงานที่เด่น ๆ ของอาจารย์ก็เช่น *Java in a Time of Revolution* (2515), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (2526), *Language and Power: Exploring Political Cultures in Indonesia* (2533) และล่าสุด *The Spectre of Comparisons* (2541)

อาจารย์บอกถึงความหวังยิ่งใหญ่ของอาจารย์ในปัจจุบันคือได้กลับเข้าอินโดนีเซีย ในจังหวัดรัฐบาลซูฮาร์โตซึ่งสั่งห้ามอาจารย์เข้าประเทศมากว่ายี่สิบปีถึงกาลล่มสลาย แล้วเลยไปร่วมฉลองการประกาศเอกราชที่ติมอร์ตะวันออก

คราที่นั่นฝูงสัตว์ทั้งหลาย
 จะเกิดความอันตรายเป็นแม่นมั่น
 ด้วยพระมหากษัตริย์ได้ทรงทศพิศราชธรรม
 จึงเกิดเชื้อเป็นมหัศจรรย์สืบทกประการ
 คือเดือนดาวดินฟ้าจะอาเพศ
 อุบัติเหตุเกิดทั่วทุกที่สถาน
 มหาเมฆจะลุกเป็นเพลิงกาล
 เกิดนิมิตพิศดานทุกบ้านเมือง
 พระคงคาจะแดงเดือดตั้งเลือดนก
 ออกแผ่นดินเป็นบ้าฟ้าจะเหลือง
 ฝิป่าก็จะวิ่งเข้าสิงเมือง
 ฝิเมืองนั้นจะออกไปอยู่ไพร...
 กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย
 น้ำเต้าอันลายนันจะถอยจม

เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา

บทนำ

อันว่ารัฐประหารโดยทหารนั้นในตัวเองไม่ใช่ของใหม่ในประวัติศาสตร์
 ไทยสมัยใหม่ (หรือสมัยโบราณก็ตามที) แต่อย่างไร เคยมีรัฐประหารสำเร็จ
 อย่างน้อยแปดครั้งและที่ไม่สำเร็จอีกมากกว่านั้นนับแต่รัฐประหารโค่น
 ระบอบสมบูรณาญาสิทธิเมื่อปี 2475 เป็นต้นมา¹ ฉะนั้นจึงไม่น่าแปลก
 ที่นักหนังสือพิมพ์และนักวิชาการตะวันตกบางคนบรรยายเหตุการณ์ 6 ตุลาคม
 2519 ว่าเป็น “แบบฉบับ” ของการเมืองไทย และกระทั่งเป็น “การกลับคืนสู่

ภาวะปกติ” หลังใจแตกหลงระเหิงไปกับประชาธิปไตยเสียสามปี² อย่างไรก็ตาม เขาเข้าใจจริง 6 ตุลาคมนับเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อชัดเจนในประวัติศาสตร์ไทยด้วยเหตุต่างกันอย่างสองประการ ประการแรก ผู้นำตัวเอ้ส่วนใหญ่ของฝ่ายค้านปีกซ้าย ถูกกฎหมายในช่วงปี 2516-2519 พวกเขาเข้าไปร่วมขบวนการต่อต้านซึ่งกำลังฮึกห้าวเหิมหาญและมีชัยยิ่งขึ้นทุกทีแทนที่จะทบทวนมาคิดคูกคิดตะราง หรือถูกเนรเทศเหมือนคนรุ่นก่อนในประวัติศาสตร์ ประการที่สอง รัฐประหารครั้งนี้มิใช่ปฏิบัติการจู่โจมเฉียบพลันเฉพาะกิจในหมูชนชั้นนำด้วยตนเอง หากเป็นจุดสุดยอดของขบวนการรณรงค์ข่มขู่คุกคาม ทำร้าย และลอบสังหารอย่างเปิดเผยโจ่งแจ้งต่อสาธารณะยาวนานต่อกันสองปีโดยพวกฝ่ายขวา ซึ่งสัญลักษณ์ดีที่สุดในนั้นก็คือการประสานกันก่อมีอบสร้างความรุนแรงเมื่อ 6 ตุลาคมนั่นเอง³

มาตรการทางการเมืองด้วยน้ำมือกลุ่มปกครองเป็นบุคลิกปกติของการเมืองไทย ไม่ว่าจะสมัยอยู่ภายใต้เผด็จการจอมพล ป. พิบูลสงครามในปลายพุทธทศวรรษ 2470 ต่อดันพุทธทศวรรษ 2480, สมัยอยู่ภายใต้อำนาจการเมืองสามเส้าของ ป. พิบูลสงคราม-เผ่า ศรียานนท์-สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในพุทธทศวรรษ 2490,⁴ หรือสมัยระบอบสฤษดิ์ ธนะรัชต์-ถนอม กิตติขจร-ประภาส จารุเสถียร ในพุทธทศวรรษที่ 2500 ถึงกลางพุทธทศวรรษที่ 2510⁵ แต่มาตรการเหล่านี้ซึ่งบางทีก็มีการทรมานควบด้วยนั้นมิได้มีลักษณะแบบฉบับเป็นมาตรการ “เชิงบริหาร” ดำเนินการโดยเครื่องไม้เครื่องมือทางการของรัฐและบ่อยครั้งแอบทำกันลับ ๆ สาธารณชนไม่ค่อยรู้เรื่องราวว่าเกิดอะไรขึ้นและที่แน่ ๆ ก็คือไม่ได้มีส่วนร่วมมาด้วยอย่างมีนัยสำคัญใด ๆ สิ่งที่น่าแปลกตาตื่นใจเกี่ยวกับความทารุณโหดร้ายในช่วงปี 2517-2519 ก็คือ ลักษณะที่ไม่ได้เป็นไปในเชิงบริหาร เปิดเผยต่อหน้าธารกำนัล และกระทั่งมีมีอบเข้าร่วมด้วยของมัน ในเดือนสิงหาคม 2518 ชาวกรุงเทพฯ ได้ชมมหรสพที่ไม่นึกไม่ฝันว่า

จะเป็นไปได้มาก่อนในคราวบ้านรื้อฐานของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ถูกฝูงตำรวจขี่เมาบุกปล้นทุบทำลาย⁶ ในเดือนกุมภาพันธ์ 2519 ดร.บุญสนอง บุญโยทยาน เลขาธิการพรรคสังคมนิยมก็ถูกดักซ้อมสังหารโดยมือปืนอาชีพบริเวณนอกบ้านย่านชานเมือง⁷ พวกอันธพาลรับจ้างยิ่งสำแดงความรุนแรงด้วยลีลาที่ “ผิดจารีตธรรมเนียม” มากขึ้นทุกที อาทิเที่ยวประเบิดในที่สาธารณะไม่เลือกหน้า⁸ ซึ่งแตกต่างอย่างหน้ามือเป็นหลังมือจากมาตรการที่ทำกันอย่างสุขุมแม่นยำในยุคก่อน มีผู้บริสุทธิ์ไม่รู้ื่อโหน่อิเหน่ตายไป 10 คนเมื่อระเบิดมือถูกปาเข้าใส่ที่ชุมนุมหาเสียงเลือกตั้งของพรรคพลังใหม่ที่จังหวัดชัยนาทเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2519⁹ และการรุมฆ่าจับแขวนคออย่างสยดสยองเมื่อวันที่ 6 ตุลาคมนั้น ก็เกิดขึ้น ณ สถานที่เปิดเผยโจ่งแจ้งต่อหน้าธารกำนัลที่สุดในสยามประเทศ นั่นคือ สนามหลวง อันเป็นมหาจักร์สีใจกลางพระนครเบื้องหน้าพระบรมมหาราชวัง

สิ่งที่ผมใคร่นำเสนอในบทความนี้ก็คือสำรวจค้นคว้าสาเหตุที่มาของความรุนแรงในระดับและลีลาใหม่นี้ เพราะผมเชื่อว่ามันเป็นอาการบ่งบอกวิกฤตทางสังคม, วัฒนธรรมและการเมืองปัจจุบันในสยาม ข้อถกเถียงของผมจะคลี่คลายไปในสองแนวที่เกี่ยวข้องกัน แนวหนึ่งว่าด้วยการก่อตัวทางชนชั้นและอีกแนวหนึ่งว่าด้วยความพลิกผันปั่นป่วนทางอุดมการณ์

โครงสร้างทางชนชั้นของสังคมไทยได้เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วนับแต่ต้นพุทธทศวรรษที่ 2500 มา เหนืออื่นใด ชั้นชนกระฎุมพีใหม่ ๆ ได้ปรากฏตัวขึ้นแน่ล่ะว่าพวกเขายังคงค่อนข้างเล็กและเปราะบางอยู่ แต่ในแง่มุมต่าง ๆ ที่สำคัญพวกเขาก็อยู่นอกชนชั้นสูงศักดิ์นา-ข้าราชการเก่าและเป็นปฏิปักษ์ต่อพวกนั้นบ้างบางส่วน ชั้นชนใหม่เหล่านี้ซึ่งหมายรวมทั้งคนชั้นกลางและนายทุนน้อยด้วยนั้นถูกฟุ่มฟักขึ้นมาจากเศรษฐกิจบูมครั้งใหญ่ยุคสงครามเวียดนามในพุทธทศวรรษ 2500 ต่อต้นพุทธทศวรรษ 2510 เมื่อชาวอเมริกันกับทุนอเมริกัน

ทะเลหลังไหลเข้าประเทศในระดับที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน (โดยมีญี่ปุ่นตามหลังมาอย่างรวดเร็ว) ชั้นชนเหล่านี้แหละที่เป็นฐานทางสังคมให้แก่ขบวนการฝ่ายขวากึ่งมหาชนซึ่งแตกต่างจากฝ่ายขวาจำพวกขุนนางและข้าราชการยุคก่อนอย่างชัดเจน นี่มิได้เป็นการเสนอแนะว่ากลุ่มปกครองเก่าจำพวกนายพล นายธนาคาร ข้าราชการและเจ้านายไม่ได้กุมมกุญแจไขอำนาจการเมืองที่แท้จริงไว้ในมืออีกต่อไปแล้ว หากมุ่งเสนอว่ากลุ่มปกครองเหล่านี้ได้พบพันธมิตรใหม่ “ในหมู่มหาชน” ซึ่งอาจกลายเป็นภัยคุกคามพวกเขาได้ในภายภาคหน้า¹⁰

ความพลิกผันปั่นป่วนทางอุดมการณ์ก็สืบเนื่องมาจากผลกระทบของการที่มทะเลงเข้ามาของอเมริกันเป็นอันมากด้วยเหมือนกัน และด้านหลักแล้วก็แสดงออกในการปฏิวัติทางปัญญาซึ่งระเบิดขึ้นใน “ยุคประชาธิปไตย” ระหว่าง 2516-2519 หมู่สาวชาวไทยจำนวนมากได้แสดงปฏิภิกิริยาโต้ตอบต่อสภาพโหมะทางปัญญาและการฉวยใช้สัญลักษณ์ตามคตินิยมประเพณีอย่างหยาบซ่าโดยเผด็จการสฤทธิ-ถนอม-ประภาส ด้วยการตั้งคำถามเอาอย่างเปิดเผยต่อแกนกลางของวัฒนธรรมเก่าที่กุมอำนาจนำอยู่ ในทางกลับกัน ก็มีการตอบโต้ด้วยการโฆษณาชวนเชื่อและอบรมลัทธิอุดมการณ์หัวรุนแรงเรื่องชาติ-ศาสน์-กษัตริย์เพิ่มทวีขึ้นมหาศาลอย่างสำนึกจงใจ ซึ่งนับว่าแตกต่างตรงข้ามกับ “คตินิยมประเพณี” แบบหัวโบราณที่เป็นหลักมาแต่ก่อน “ชาติ-ศาสน์-กษัตริย์” กลับกลายเป็นสโมสรทางอุดมการณ์ของกลุ่มสังคมที่เฉาะเจาะจงเปิดเผยโจ่งแจ้งยิ่งขึ้นทุกที มากกว่าจะถูกมองว่าเป็น “ไทยโดยธรรมชาติ” โดยคนทั่วไปดังก่อน เห็นชัดว่าปฏิบัติการทางอุดมการณ์อย่างสำนึกจงใจของฝ่ายขวาดังกล่าวนี้มุ่งต่อผู้ชมผู้ฟังที่เป็นชั้นชนกระฎุมพีใหม่ทั้งหลาย ส่วนผู้ปฏิบัติการโฆษณาชวนเชื่อก็มีทั้งพวกคลังอุดมการณ์ในชั้นชนต่าง ๆ นี้เอง และพวกกลุ่มปกครองที่ฉลาดใช้คนอื่นเป็นเครื่องมือ

ความทุกข์ร้อนของชนชั้นใหม่

ในต้นพุทธทศวรรษ 2490 ถึงต้นพุทธทศวรรษ 2510 นักสังคมศาสตร์ตะวันตกส่วนใหญ่มองว่าสยามปกครองกันใน “ระบบการเมืองแบบราชการ” กล่าวคือ เป็นระบบการเมืองที่ถูกครอบงำอย่างสมบูรณ์โดยระบบราชการซึ่งหวงอำนาจไว้เองอย่างถาวรเป็นส่วนใหญ่และดำเนินการ “สร้างความทันสมัย” ขึ้นมา¹¹ ได้ระบบราชการนี้ลงไปก็มีแต่ชนชั้นพ่อค้าจีนซึ่งถูกตั้งแง่เคียดฉันท์และชาวนาที่ไม่มีการแตกตัวภายในเป็นชั้นชนต่าง ๆ โดยที่ทั้งคู่ต่างก็มีสำนึกการเมืองต่ำและถูกกีดกันออกไปจนแทบไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นที่เข้าใจกันว่าความสัมพันธ์ระหว่างระบบราชการกับชาวนาเป็นไปอย่างกลมเกลียวและไม่เอารัดเอาเปรียบกันโดยทั่วไป¹² เป็นแต่แลกเปลี่ยนภาษีอากร แรงงาน และความเคารพยำเกรง กับ ความมั่นคง รุ่งโรจน์ และเอกลักษณ์ทางศาสนาตามธรรมเนียมดั้งเดิมเท่านั้น ด้วยพระปรีชาสามารถและสายพระเนตรเล็งการณ์ไกลของพระมหากษัตริย์ตรียธิราชเจ้าแห่งราชจักรีวงศ์ในศตวรรษก่อนสยามเป็นประเทศเดียวในบรรดาระัฐเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหลายที่ไม่เสียเมืองแก่จักรวรรดินิยมยุโรปหรืออเมริกา และฉะนั้นจึงหลีกเลี่ยงภัยร้ายของการรีดไถค่าเช่าที่ดินสูงลิบ ระบบเจ้าที่ดินแบบปล่อยเช่าแล้วตัวเองไปอยู่ที่อื่น ชาวนาติดหนี้สินยึดเยื้อรุงรัง และการเกิดชนชั้นกรรมมาชีพไร้ทรัพย์สินที่ดินขึ้นมาในชนบทอันเป็นสภาพแบบฉบับของเขตที่ตกเป็นเมืองขึ้นไปได้ เศรษฐกิจสยามซึ่งกระทั่งถึงพุทธทศวรรษ 2510 ก็ทำได้พัฒนาไปไกลแต่อย่างใดไม้นั้น โดยเนื้อแท้แล้วก็อยู่ในกำมือของจีนอพยพผู้ไม่มีวันแสดงบทบาทการเมืองที่แข็งขันทรงพลังโดยอิสระได้เนื่องจากสถานะคนต่างด้าวชาวนอกนาของตน¹³ ทว่าภาพสยามประเทศอันสงบสันติ เข้มแข็งมั่นคงและเป็นอิสระข้างต้นนั้นนับว่าจอมปลอมในหลายแง่ที่สำคัญทีเดียว ทุนตะวันตก “ที่ปรึกษา”

ชาวตะวันตก และหมอสอนศาสนาที่วัดนธรรมชาวตะวันตกทรงอิทธิพล ซึ่งขาดต่อประวัติศาสตร์สยามหลังต้นพุทธศตวรรษ 2490 ต่อต้นพุทธศตวรรษ 2500¹⁴ แต่ในอีกแห่งหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับความเปลี่ยนแปลงที่นำมาโดยการบุกทะลวงเข้ามาของอเมริกันกับญี่ปุ่นในยุคสงครามเวียดนามแล้ว ช่วงปีก่อนต้นพุทธศตวรรษ 2500 ถึงต้นพุทธศตวรรษ 2510 กลับดูประหนึ่งค่อนข้างเป็น “ยุคทอง” ไปเลยทีเดียว แม้จนกระทั่งปี พ.ศ.2503 เรายังพอจะบรรยายกรุงเทพฯ ได้ว่าเป็น “เวนิสตะวันออก” คือเป็นเมืองท่าราชธานีแบบเก่าที่ชวนหลับไหล ดาดายไปด้วยคูคลอง วัดวาอารามและปราสาทราชวัง แต่ 15 ปีให้หลัง ปรากฏว่าคูคลองหลายสายถูกถมทำถนนและวัดวาหลายแห่งก็ทรุดโทรมลง ศูนย์กลางทั้งหมดของเมืองหลวงแห่งนี้ได้เคลื่อนย้ายไปทางทิศตะวันออกห่างเขตพระราชฐานและย่านคนจีนริมแม่น้ำเจ้าพระยา ออกไปยังเขตใหม่ที่มีลักษณะสากลซึ่งถูกรอบง่าและเคลื่อนกลาตไปด้วยบรรดาอาคารสำนักงานโอโถง ธนาคาร โรงแรมและศูนย์การค้า เมืองทั้งเมืองขยายตัวลุกลามเร็วราวโรคมะเร็ง เขมือบกลืนพื้นที่ชนบทรายรอบ และเปลี่ยนทุ่งนาไปเป็นโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยเก็งกำไรย่านชานเมืองสำเร็จรูปและสลัมใหม่ขนาดยักษ์¹⁵

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวซึ่งเกิดขึ้นกับหัวเมืองต่างจังหวัดบางแห่ง เช่นกันแต่ในระดับน้อยกว่านี้ เกิดขึ้นจากพลังภายนอกสังคมสยาม อาจช่วยให้เข้าใจเรื่องนี้ได้ดีขึ้นหากบรรยายพลังเหล่านี้ว่าได้แก่เหตุปัจจัยต่าง ๆ สามประการที่เกี่ยวข้องกัน ไม่ต้องสงสัยเลยว่าปัจจัยแรกที่สำคัญที่สุดย่อมได้แก่การที่อเมริกาเสือกใส่ไล่ส่งบรรดามหาอำนาจอาณานิคมยุโรปออกไปจากฐานะครองความเป็นเจ้าทางเศรษฐกิจ การเมืองและการทหารในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนสงครามอย่างไม่ไว้หน้าหลังปี 2488¹⁶ ปัจจัยที่สองคือการที่ทางการวอชิงตันตัดสินใจใช้สยามเป็นแกนกลางดำเนินลัทธิขยายอำนาจ

ไปทั่วภูมิภาคของตน กรุงเทพฯไม่เพียงแต่กลายเป็นกองบัญชาการขององค์การสนธิสัญญาป้องกันแอเซียตะวันออกเฉียงใต้หรือซีโต้เท่านั้น หากยังรวมถึงแผนปฏิบัติการของอเมริกันทั้งเปิดเผยและปิดลับหลากหลายมากมายในลาว กัมพูชา พม่า และเวียดนาม อันเป็นประเทศเพื่อนบ้านด้วย¹⁷ ปัจจัยที่สามซึ่งมีความสำคัญในลักษณะที่ต่างออกไปข้างนั้นก็คือ การปฏิวัติทางเทคโนโลยีที่ทำให้การท่องเที่ยวมวลชนกลายเป็นอุตสาหกรรมหลักอย่างหนึ่งในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้หลังสงครามโลกครั้งที่สอง (ก่อนหน้านั้นการท่องเที่ยวในเขตนี้นับเป็นกิจกรรมหรูหราฟุ่มเฟือยของคนชั้นสูง) กรุงเทพฯย่อมเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงโดยธรรมชาติสำหรับอุตสาหกรรมดังกล่าว ทั้งนี้ เพราะนอกจากจะตั้งอยู่ใจกลางภูมิภาคนี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว กรุงเทพฯยังปลอดภัยไว้กั่วงวลอยู่ภายใต้การคุ้มครองของอาวุธอเมริกันและเผด็จการท้องถิ่น เหนืออื่นใด กรุงเทพฯมิให้ทั้งความหรูหราทันสมัย (โรงแรมนานาชาติ, พาหนะเดินทางติดแอร์สะดวกสบาย, ภาพยนตร์เรื่องล่าสุด ฯลฯ) และโบราณวัตถุแปลกตาตื่นใจ¹⁸ ส่วนที่อื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บรรดามหาอำนาจอาณานิคมมักจะสร้างเมืองหลวงประเภทด้อยวัฒนธรรมหากมุ่งแต่การค้าไว้ตามบริเวณชายฝั่งห่างไกลจากราชาธานีเดิมของชาวพื้นเมือง (นักท่องเที่ยวก็เลยต้องเปลืองเวลาจาริกอรนแรมจากจาการ์ตาไปสุราการ์ตา จากย่างกุ้งไปมัณฑะเลย์-อังวะ จากไซ่ง่อนไปเว้ และจากพนมเปญไปนครวัด)

หากจะว่าการที่อเมริกันบุกทะลวงเข้าสยามเป็นลักษณะโดยทั่วไปของยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว กระนั้นระดับและจังหวะก้าวของมันก็แตกต่างออกไปอย่างเห็นได้ชัดหลังปี 2502 เมื่อระบอบเผด็จการสมบูรณาญาสิทธิของสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก่อตั้งขึ้น อันว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้ครองอำนาจมาก่อนสฤษดิ์นั้นเป็นผลผลิตที่ผ่านการอบรมขัดเกลามาก่อนข้างดีจากวิทยาลัยการทหารแซงซีร์และโลกภายใต้การครอบงำของยุโรปก่อนสงครามโลก

ครั้งที่สอง ส่วนสฤตย์เป็นคนภุรและผลผลิตของโรงเรียนนายร้อยทหารบก เป็นคนที่ขึ้นสู่อำนาจในยุคอเมริกาเป็นเจ้าโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ตัวเขานี้เองที่เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบให้กองทัพไทยเปลี่ยนแปลงเป็นแบบอเมริกัน (ในแง่รูปการจัดตั้ง หลักความเชื่อมูลฐาน การฝึกอบรม อาวุธยุทโธปกรณ์และอื่น ๆ) หลังจากไปเยือนวอชิงตันครั้งแรกเมื่อปี 2493¹⁹ ความที่ผูกพันใกล้ชิดกับเพนตากอนมาเกือบทศวรรษก่อนยึดอำนาจ หมายความว่าหลังปี 2502 การเชื่อมโยงสยามเข้ากับสหรัฐอย่างแนบชิดสนิทแน่นชนิดไม่เคยปรากฏมาก่อนย่อมเป็นเรื่องง่ายดายและเป็นธรรมชาติสำหรับเขา²⁰ นอกจากนี้ สฤตย์ยังเป็นจอมเผด็จการสมบูรณ์แบบตามทฤษฎีของวอชิงตันในแง่อื่น อีกด้วย เขาทั้งเต็มใจและกระตือรือร้นที่จะถือเอา “การพัฒนา” มาเป็นส่วนหนึ่งในการแสวงหาความชอบธรรมของตน และยอมรับฟังคำแนะนำของบรรดาเทคโนโลยีแครตที่จบจากสหรัฐในการยกร่างและปฏิบัติตามโครงการพัฒนาทั้งหลาย²¹ ในฐานะ “ผู้ยิ่งใหญ่” ไร้เทียมทาน เขามีอำนาจดำเนินการอย่างเฉียบขาดฉับไวกว่าผู้ครองอำนาจคนก่อนเป็นอันมาก²² ที่สำคัญเหนืออื่นใดก็คือ สฤตย์ทำทุกอย่างที่อยู่ในวิสัยจะทำได้เพื่อดึงดูดทุนต่างชาติ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนอเมริกัน) เข้าสยามด้วยเชื่อมั่นว่าเป็นปัจจัยแก่นแท้ในการเสริมสร้างความมั่นคงแก่การปกครองของเขาและบรรดาผู้สืบทอดอำนาจ ฉะนั้นจึงมีประกาศห้ามการนัดหยุดงานและบังคับยุบสหภาพแรงงานเสีย บรรดาสาขาของบรรษัทต่างชาติไม่เพียงแต่ได้รับอนุญาตให้ต่างชาติถือหุ้นใหญ่ได้ต่อไปเท่านั้น แต่ยังสามรถซื้อที่ดินในสยาม ได้ยกเว้นภาษีส่วนใหญ่ และกระทั่งยินยอมให้สาขาบรรษัทเหล่านี้นำช่างเทคนิคเข้าประเทศได้เสรีโดยข้ามหัวกฎหมายตรวจคนเข้าเมืองที่ใช้อยู่ด้วย²³ การบริหารค่าเงินบาททำตามหลักเศรษฐศาสตร์แบบจารีตนิยมที่สุดและเป็นฐานอันมั่นคงของเศรษฐกิจสืบมากระทั่งต้นพุทธทศวรรษ 2510

หลังจากครองอำนาจได้ 5 ปี สฤณีก็ป่วยเป็นโรคตับแข็งตาย แต่ถนอมกับประภาสผู้เป็นทายาทสืบทอดอำนาจยังคงดำเนินนโยบายตามแนวของเขาต่อไป ทั้งสองขึ้นครองอำนาจเกือบพอดีกับจังหวะที่ลิndon จอห์นสันยกกระต๊อบสงครามเวียดนามให้รุนแรงขึ้นและพวกเขาก็เข้าฉวยโอกาสที่ปรากฏขึ้นด้วยเหตุนี้อย่างฉับไว วอชิงตันถูกยุยงให้ถือสยามเสมือนหนึ่งเรือบรรทุกเครื่องบินขนาดยักษ์ที่จอดนิ่งอยู่กับที่ ดังปรากฏว่าใน 2511 อันเป็นปีสุดท้ายของนั้น มีทหารสหรัฐฯ เกือบ 50,000 คนอยู่บนผืนแผ่นดินไทย และอเมริกันได้รับอนุญาตให้สร้างและใช้งานฐานทัพอากาศ 8 แห่ง รวมทั้งที่ตั้งทางทหารย่อยอีกหลายสิบ²⁴ ไม่เพียงแต่ผู้ปกครองไทยจะได้บำเหน็จรางวัลในรูปความช่วยเหลือทางทหารเท่านั้น แต่การที่อเมริกันแทรกเข้ามาอยู่ในเมืองไทยขนานใหญ่เช่นนี้ยังส่งผลให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคก่อสร้างและบริการ²⁵ ภาวะเศรษฐกิจบูมขนานใหญ่ซึ่งเชื่อมโยงกับสงครามจึงพัฒนาขึ้นมาโดยอิงฐานความเจริญรุ่งเรือง “ก่อนสงคราม” ในช่วงต้นยุคสฤณีที่ว่ารุดหน้าไปไกลกว่านั้นมาก ระบอบถนอม-ประภาสนี้แหละที่ดูแลรับผิดชอบบ้านเมืองอยู่ในยุคที่โรงแรม ภัตตาคาร โรงภาพยนตร์ ซูเปอร์มาร์เก็ต ในทศลับ และโรงอาบอบนวดผุดขึ้นแพร่หลายราวดอกเห็ด อันเนื่องจากกระแสธุรกิจทหารและนักท่องเที่ยวยุวชนวิชาวทะเลักบ้าไหลเข้ามา

ถ้าจะว่าตัวเศรษฐกิจบูมเองถูกขับเคลื่อนด้วยการลงทุนและใช้จ่ายของอเมริกา (และญี่ปุ่น) แต่ลักษณะวิธีการที่ไทยเข้าไปร่วมเสพรับดอกผลของมันนั้น ก็ตกอยู่ใต้อิทธิพลนโยบายของระบอบปกครองไทยเองอย่างมีนัยสำคัญ ในบรรดานโยบายเหล่านี้ นโยบายหนึ่งซึ่งสำคัญขั้นขีดสุดได้แก่คำสั่งยุคต้นของสฤณีให้ยกเลิกเขตแดนจำกัดการถือครองที่ดินไม่เกิน 50 ไร่ที่เคยใช้อยู่ทิ้งเสีย²⁶ คำสั่งฉบับนี้ปูพื้นฐานทางกฎหมายให้แก่การเก็งกำไรที่ดินขนานใหญ่

ซึ่งยังคงเร่งทำกันสืบไปตราบเท่าที่เศรษฐกิจยังบูมอยู่ และกระแสคลื่นการเก็งกำไรนี้ก็ทำได้จำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะในกรุงเทพฯ ไม่เมื่ออเมริกันก่อสร้างรูดทางถนนใหญ่สายยุทธศาสตร์ไปจรดชายแดนลาวและกัมพูชา (รวมทั้งถนน “มิตรภาพ” ด้วย) นั้น²⁷ บรรดานักเก็งกำไรทั้งในเมืองหลวงและหัวเมืองก็พากันแห่ตามไปกว้านซื้อที่ดินสองข้างทางในราคาแสนถูกจากชาวนาชาวไรที่ทำกินเลี้ยงตัวเองและไม่ค่อยประสีประสาเรื่องค่าที่ดินเก็งกำไร²⁸ การเก็งกำไรที่ดินนั้นเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจที่อาศัยความเชี่ยวชาญกฎหมาย “ข้อมูลวงใน” “เส้นสาย” และความสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจากธนาคารได้เป็นหลัก ฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่ผู้เก็บเกี่ยวดอกผลกำไรตัวสำคัญจากภาวะธุรกิจอสังหาริมทรัพย์บูม ไม่เพียงแต่ได้แก่ชนชั้นพ่อค้าจีนแต่เดิมเท่านั้น หากรวมถึงข้าราชการชั้นสูงและชั้นกลาง (ทั้งทหารและพลเรือน) และผู้กว้างขวางตามหัวเมืองที่มีเส้นสายการเมืองดีด้วย และก็ไม่น่าแปลกใจอีกเหมือนกันที่เขตพื้นที่ซึ่งโดนเก็งกำไรอย่างหนักหนาสาหัสที่สุดมักจะอยู่ติดกรุงเทพฯ ที่สุดด้วยความที่กรุงเทพฯ เป็นกรวยให้เงินทุนไหลคล่อง สถานการณ์ในภาคกลางของไทยแสดงให้เห็นความข้อนี้อย่างดี กล่าวคือขณะที่นักวิชาการเห็นพ้องต้องกันว่าในยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม การเช่าที่ดินทำกินไม่ใช่ปัญหาใหญ่ แต่พอถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 2500 ต่อดันทศวรรษ 2510 รายงานขององค์การยูเนสโกกลับบ่งชี้ว่าเหลือไร่นาไม่ถึง 30% ที่เพาะปลูกทำกินโดยเจ้าของที่เอง²⁹

“พลวัต” ทั่วไปของเศรษฐกิจไทยอันเป็นผลมาจากเหตุปัจจัยดังกล่าวข้างต้นช่วยก่อกำเนิดหรือขยายกลุ่มสังคมอย่างน้อย 4 กลุ่มซึ่งมีความสำคัญต่อวัตถุประสงค์การศึกษาของเราในที่นี้ในความหมายที่ว่าการอยู่รอดของพวกเขาต้องพึ่งพาสถานที่เศรษฐกิจยังคงบูมอยู่ต่อไปเป็นอันมาก ในบริเวณพื้นที่ชนบทที่เศรษฐกิจการค้าแผ่ขยายไปเร็วที่สุดนั้น พวกผู้กว้างขวาง เจ้าของโรงสี

พ่อค้า กำนันผู้ใหญ่บ้านและคนอื่น ๆ ซึ่งครองตำแหน่งฐานะทางยุทธศาสตร์ไว้ได้ต่างพากันร่ำรวยเฉียบพลันและนำทรัพย์สินที่ได้มาใหม่นั้นจำนวนมากไปลงทุนซื้อที่ดินอีก ในสภาพที่ระบบเจ้าที่ดินในชนบทพุ่งสูงขึ้นไป คนหนุ่มสาวและคนสิ้นไร้ไม้ตอกก็แหกนอพยพไปยังศูนย์กลางเขตเมืองที่กำลังเจริญรุ่งเรืองโดยสอดรับกัน³⁰ กระแสผู้อพยพนี้ได้ก่อให้เกิดกลุ่มสังคมประเภทไวไฟทางการเมืองขึ้น 2 ประเภทตามหัวเมืองและอาจจะมากเป็นพิเศษในกรุงเทพฯ ได้แก่ 1) หนุ่มสาวจรจัดตกงานหรือว่างงานแฝงจำนวนมากมหาศาลผู้มีผู้ทางสร้างเนื้อสร้างตัวเป็นเรื่องเป็นราวน้อยมากไม่ว่าจะในเมืองหรือที่ภูมิลำเนาในหมู่บ้าน 2) คนจำนวนมากพอคู่ที่สามารถยกฐานะตนเองให้ดีขึ้นโดยพบช่องทางทำมาหากินเหมาะแก่ตัวในบรรดานานาอาชีพบริการที่งอกเงยขึ้นมา กองทัพนายทุนน้อยนี้หมายรวมถึงช่างตัดผม แมงดา ช่างแต่งเล็บ ช่างซักกรีด คนขับรถ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า หมอนวด มัคคุเทศก์ ช่างซ่อมรถจักรยานยนต์ บาร์เทนเดอร์ พนักงานต้อนรับ เสมียนธนาคาร เจ้าของร้านค้าย่อย เป็นต้น นายทุนน้อยรุ่นใหม่พวกนี้ทั้งปรนนิบัติรับใช้และต้องพึ่งพาอาศัยความเจริญรุ่งเรืองของกลุ่มสังคมที่สืบทอดมา กลุ่มสังคมดังกล่าวซึ่งด้านหลักแล้วมีพื้นเพเป็นชาวเมืองมาแต่เดิมได้แก่กระฎุมพีคนชั้นกลางที่ส่วนใหญ่เพิ่งได้เด้าขึ้นมาใหม่ ในบางแง่พวกเขาก็ผูกพันใกล้ชิดกับทุนต่างชาติพอ ๆ กับที่ผูกพันอยู่กับกลไกรัฐไทยนั่นเอง

ตารางทั้งสองข้างล่างนี้คงช่วยแนะแนวได้บ้างว่าเนื้อแท้ของความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างชนชั้นของไทยดังกล่าวเป็นอย่างไร รวมทั้งบ่งบอกขนาดโดยรวมและสัดส่วนโดยสัมพัทธ์ของกระฎุมพีคนชั้นกลางและนายทุนน้อยในจำนวนประชากรทั้งหมดอย่างหยาบ ๆ กลุ่มอาชีพ ข. ซึ่งเพิ่มจำนวนขึ้นมหาศาลเป็นพิเศษ และกลุ่มอาชีพ ก. จ. และ ซ. ซึ่งเพิ่มขึ้นเป็นกอบเป็นกำ (ส่วนใหญ่จัดเป็นกลุ่มอาชีพกระฎุมพีชั้นสูง/ชั้นกลางและนายทุนน้อย) เผยให้เห็น

เนื้อแท้ของผลกระทบทางสังคมวิทยาอันเนื่องมาจากเศรษฐกิจบูมในรอบทศวรรษอย่างแจ่มชัด³¹ ข้อมูลสำมะโนประชากรปี 2513 ซึ่งจำแนกแยกแยะกลุ่มอาชีพกว้าง ๆ ข้างต้นออกไปอย่างละเอียดลออยิ่งขึ้น ทำให้เราพอจะคำนวณตัวเลขหยาบ ๆ ดังปรากฏในตารางที่ 2 ต่อไปนี้ได้ จากนั้นเราจึงอาจประเมินไว้ก่อนเป็นการชั่วคราวได้ว่า ถึงปี 2513 กระจุกพีชชั้นกลางและชั้นสูงมีประมาณ 3.5 % ของประชากรที่ทำงาน (อาจแบ่งออกเป็นกระจุกพีชชั้นกลาง 3% และชั้นสูง 0.5%) และนายทุนน้อยมีประมาณ 7.5%³²

พึงระลึกว่ากลุ่มสังคมจะกลายเป็นชนชั้นทางสังคมก็ต่อเมื่อสร้างเสริมฐานะตัวเองให้มั่นคงสำเร็จโดยผ่าน *ครอบครัว* อันเป็นสถาบันหลักในการเชื่อมโยงอำนาจ ทรัพย์สินและสถานภาพเข้าด้วยกันในคนรุ่นหนึ่งและส่งต่อมรดกให้คนรุ่นถัดไป สัญญาณสำคัญอย่างหนึ่งของการก่อตัวทางชนชั้นในสยามสมัยสุทธิ-ถนอม-ประภาส ได้แก่การขยายการศึกษาขนานใหญ่ทุกระดับ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากที่ปรึกษาอเมริกันกับเทคโนโลยีไทยบงการให้ “สร้างความทันสมัย” ขึ้น แต่อีกส่วนหนึ่งก็เป็นการตอบสนองของทางราชการต่อความเรียกร้องต้องการของกลุ่มสังคมใหม่ต่าง ๆ ที่กำลังหวังไต่เต้าขึ้นมารวมทั้งครอบครัวของพวกเขาด้วย ในปี 2504 มีนักศึกษา 15,000 คนเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยรวม 5 แห่ง พอถึงปี 2515 ก็มีนักศึกษาถึง 100,000 คนใน 17 มหาวิทยาลัย³³ จากปี 2507 ถึง 2512 จำนวนผู้เข้าเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาลเพิ่มจาก 159,136 คนเป็น 216,621 คน ส่วนผู้เข้าเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชนเพิ่มจาก 151,728 คนเป็น 228,495 คน และผู้เข้าเรียนโรงเรียนอาชีวะรัฐบาลเพิ่มจาก 44,642 คนเป็น 81,665 คน³⁴ “เดิมที” (ในที่นี้หมายถึงจากพุทธทศวรรษที่ 2420 ถึงสงครามโลกครั้งที่สอง) การศึกษาแยกออกเป็นสองแพรงชัดเจน กล่าวคือ ชนชั้นสูงจำนวนน้อยนิดได้รับการศึกษาแบบสุภาพบุรุษตะวันตก ขณะที่ประชากรส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาเลย

ตารางที่ 1
ประชากรทำงานทางเศรษฐกิจอายุ 11 ปีขึ้นไปแบ่งตามอาชีพ

กลุ่มอาชีพ	จำนวนในปี 2503	จำนวนในปี 2513	เพิ่มขึ้นร้อยละ
ยอดรวม	13,836,984	16,850,136	21.7
ก. ผู้ประกอบวิชาชีพ, ช่างเทคนิค และผู้ทำงานเกี่ยวข้อง	173,960	284,104	63.3
ข. นักบริหาร, ผู้บริหาร และผู้จัดการ	26,191	246,591	941.5
ค. เสมียน	154,303	190,238	23.3
ฅ. พนักงานขาย	735,457	833,607	13.3
ง. ชาวนา, ชาวประมง, คนล่าสัตว์, คนงานตัดไม้และผู้ทำงาน เกี่ยวข้อง	11,332,489	13,217,416	16.6
จ. คนงานเหมืองแร่, คนงาน เหมืองหินและผู้ทำงาน เกี่ยวข้อง	26,255	42,605	62.2
ฉ. ผู้ทำงานด้านขนส่งและสื่อสาร	144,610	225,204	55.7
ช. ช่างฝีมือ, คนงานแปรรูป ผลิตภัณฑ์และแรงงานที่ ไม่ได้จัดรวมอยู่ในประเภทอื่น	806,205	1,109,943	37.7
ซ. พนักงานบริการ, การกีฬาและ งานอดิเรก	273,375	471,999	72.7
ฌ. จัดประเภทไม่ได้	99,259	30,560	59.2
ณ. ผู้เข้าตลาดแรงงานใหม่	64,880	197,869	305.0

แหล่งข้อมูล : ปรับใช้จาก National Economic and Social Development Board, National Statistical Office and Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, "The Population of Thailand" (1974), in Mudannayake, ed., Thailand Yearbook, 1975-76, p. E41.

ตารางที่ 2

ประชากรทำงานทางเศรษฐกิจอายุ 11 ปีขึ้นไปแบ่งตามอาชีพและชนชั้น (2513)

กลุ่มอาชีพ	ยอดจำนวน	จำนวนผู้ที่เป็น ลูกจ้างรัฐ	ร้อยละของผู้ที่ เป็นลูกจ้างรัฐ	ระบุมที่ขึ้นกลาง และสูงโดย ประมาณ	นายทุนน้อยโดย ประมาณ
ก.	284,104	198,792	70.4	250,000	35,000
ข.	246,591	212,752	86.3	230,000	15,000
ค.	190,238	108,632	57.1	น้อยจนไม่พึงใส่ใจ	190,000
ฅ.	833,607	1,492	.2	น้อยจนไม่พึงใส่ใจ	600,000
ง.	13,217,416	10,169	.1	น้อยจนไม่พึงใส่ใจ	?
จ.	42,605	568	1.3	น้อยจนไม่พึงใส่ใจ	น้อยจนไม่พึงใส่ใจ
ฉ.	225,204	24,759	11.0	น้อยจนไม่พึงใส่ใจ	100,000
ช.	1,109,943	106,292	9.6	น้อยจนไม่พึงใส่ใจ	150,000
ซ.	471,999	114,528	24.3	70,000	160,000
ฌ.	30,560	-	-	-	-
ณ.	197,869	-	-	?	?
ยอดรวม	16,850,136	777,984	4.7	550,000	1,250,000

แหล่งข้อมูล : ปรับใช้จาก Department of Labour, Ministry of the Interior, Yearbook of Labour Statistics 1972-1973 (ใช้ตัวเลขสามะโนครวีปี 2513), อ้างถึงใน Muddannayake, ed., Thailand Yearbook, 1975-76, pp. E 41-68.

หรือมิฉะนั้นก็เข้าโรงเรียนประถมฯของรัฐบาล หรือเรียนหนังสือในวัด³⁵ การศึกษาทั้งสองระดับนี้มีได้ก่อให้เกิดการเลื่อนชั้นทางสังคมที่มีนัยสำคัญระดับชาติแต่อย่างใด อันที่จริงมันต่างช่วยเหนี่ยวรั้งผู้เข้าศึกษาในแต่ละระดับให้ติดแน่นอยู่ในฐานะสังคมและเศรษฐกิจเดิมของตนต่างหาก การศึกษาชั้นสูงแบบตะวันตกช่วยขัดเกลาพวกที่เกิดมาเป็นเจ้าเป็นนายอยู่แล้ว ส่วนการศึกษาชั้นประถมฯของรัฐก็แค่ปูพื้นความรู้กอกอกอากาเสียนจนกระทั่งคุณจะมีผลในแง่ผลักดันผู้รับการศึกษาให้ได้ไต่เต้าสูงขึ้นน้อยเต็มที ที่รัฐบาลไทยชุดต่าง ๆ จัดการศึกษาชั้นประถมฯขึ้นก็จะเป็นแค่การแสดงท่าเอาหน้ากับโลกภายนอกว่าตนทันสมัย มากกว่าจะมุ่งตอบสนองความเรียกร้องต้องการของชาวชนวนาวไร่อย่างแท้จริง สำหรับการศึกษาแบบพุทธศาสนานั้นโดยแก่นแท้แล้วก็มุ่งไปในทางธรรมะธัมโมและจักรวาลวิทยา มากกว่าจะฝึกฝนทักษะอาชีพให้ (แม้ว่าสำหรับสามัญชนกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งนั้นการสอบพระปริยัติธรรมสายบาลีของคณะสงฆ์ได้เปรียบประโยชน์ต่าง ๆ สำเร็จ จะเปิดทางให้ไต่เต้าทางสังคมได้สูงลิบก็ตาม)³⁶

ฉะนั้น นัยสำคัญที่แท้จริงของการขยายการศึกษาในด้านพุทธศวรรษที่ 2500 ต่อต้นพุทธศวรรษที่ 2510 จึงอยู่ตรงที่เกิดขึ้นในระดับมัธยมฯและอุดมศึกษาเป็นด้านหลัก³⁷ นับเป็นครั้งแรกที่คนไทยจำนวนมากใจเกิดมุ่งมาดปรารถนาและพอมิปัญญาส่งเสียลูกหลานเข้ารับการศึกษาวชิราวุธ ซึ่งเมื่อดูประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาแล้ว การศึกษาเหล่านี้แหละที่เป็นสัญลักษณ์ของคนชั้นสูงทางสังคม หรือไม่ก็เป็นหนทางไปสู่ฐานะดังกล่าวนั้น - โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหนือสิ่งอื่นใดก็คือตำแหน่งระดับสูงอันมั่นคงในระบบราชการ³⁸ ในสมัยนี้แหละที่เราพึงเข้าใจความหมายทาง*การเมือง* ของการแพร่หลายขยายตัวของมหาวิทยาลัยภายใต้ระบอบสฤษดิ์และทายาทของเขา ซึ่งเป็นการตอกย้ำยืนยันทางสัญลักษณ์ว่าภาวะเศรษฐกิจบูมที่เกิดขึ้นเป็นความก้าวหน้า

จริง ๆ ไม่ใช่โชคช่วย และผลพวงของมันจะถูกส่งทอดไปยังคนรุ่นถัดไปในครอบครัว ในสภาพเยี่ยงนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะจินตนาการ ครอบครัวหนึ่งซึ่งมีบิดาเป็นช่างซักรีดผู้ประสบความสำเร็จอาศัยอยู่ร่วมชายคาเดียวกับลูกผู้จะได้ไต่เต้าขึ้นเป็นเลขานุการคณะรัฐมนตรีวันหนึ่งข้างหน้า³⁹ ดังนั้นภาวามหาวิทยาลัยบูมจึงเป็นตัวเสริมภาวะเศรษฐกิจบูมให้เป็นปีกแผ่นมันคงทางสังคมวิทยา และยืนยันมั่นในทางวัฒนธรรม⁴⁰

แม้มหาวิทยาลัยไทยจะเพิ่มจำนวน ขยายขนาด และรับนักศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ถึงกระนั้นครอบครัวไฟสูงมากหลายก็ส่งลูกหลานเข้ามหาวิทยาลัยไม่สำเร็จ ส่วนหนึ่งด้วยเหตุนี้เองวิทยาลัยเทคนิค อาชีวศึกษา พณิชยการและอื่น ๆ จึงพากันขยายตัวอย่างรวดเร็วไม่แพ้กันในฐานะช่องทางศึกษาอันดับรอง และท่ามกลางบริบทความโกลาหลอลหม่านทั้งหลายเหล่านี้ เรื่องการแบ่งแยกฐานะชนชั้นดังกล่าวมานี้ ผมคิดว่าเราจำเป็นต้องทำความเข้าใจการเปลี่ยนความหมายอย่างมีนัยสำคัญของคำว่า “นิสิตนักศึกษา” เองด้วย ในสมัยก่อน คำว่า “นิสิตนักศึกษา” แทบจะพ้องกับคำว่า “สมาชิกชั้นนำของชาติ” - กล่าวคือประจักษ์เป็นเทวดาลอยฟ้าอยู่เหนือหัวเพื่อนร่วมชาติทั้งหมด แต่พอถึงช่วงต้นพุทธศวรรษที่ 2510 การไต่เต้าเลื่อนชั้นทางสังคมก็ได้สร้างสภาพเงื่อนไขที่แม้คำว่า “นิสิตนักศึกษา” จะยังมีนัยอันเลิศหรูแฝงอยู่ แต่กระนั้นก็อาจสื่อความหมายไปในทำนอง “ลูกของคนข้างบ้านมันสอบเข้าธรรมศาสตร์ได้แต่ลูกเราสอบไม่ติด” กล่าวคือ บัดนี้เป็นไปได้ที่จะรู้สึกอิจฉาและหมิ่นขี้หน้านิสิตนักศึกษาในลักษณะที่คงจะดูเป็นเรื่องพิกลในสมัยคนรุ่นก่อน

ทว่าแม้แต่กับพ่อแม่ที่ส่งลูกเข้าเรียนมหาวิทยาลัยได้ ทรรศนะแนวคิดเกี่ยวกับ “นิสิตนักศึกษา” ก็ซีกจะมีกังวานอันคลุมเครือ การไต่เต้านั้นมีนัยขัดแย้งลักลั่นกันอยู่ในตัวตรงที่การเลื่อนชั้นสูงขึ้นไปก็พลอยเป็นการเคลื่อนตัว

ห่างออกไปด้วย บรรดาบิดาผู้ด้อยการศึกษา ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วมองการศึกษาในมหาวิทยาลัยว่าเป็นแค่เครื่องมือเครื่องใช้ มักรู้สึกตระหนกตกใจรับไม่ได้กับกิจกรรมร่ายท เป้าหมายชีวิต และหลักประพฤติกฎปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสุดคาดเดาของบรรดาลูกหลานนิสิตนักศึกษา เมื่อพวกนี้ได้รับอิทธิพลความคิดแหกคอกซึ่งแทรกซึมเข้ามาตามมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยครูจากประเทศสหรัฐอเมริกาและจีน⁴¹ เราต้องลองจินตนาการดูว่าพ่อแม่คนชั้นกลางหรือนายทุนน้อยจะรู้สึกหวั่นไหวและโมโหโกรธาแค่ไหนเมื่อจู่ ๆ พ่อลูกชายตัวดีก็เริ่มไว้ผมยาว “รุงรัง” เข้าบ้าน พูดจาไม่มีสัมมาคารวะ ปล่อยตัวปล่อยใจ และรื้ออ่านจะปฏิวัติพลิกฟ้าคว่ำแผ่นดิน ลงทำตัวแบบนี้แล้วจะได้ดิบได้ดีเป็นใหญ่เป็นโตกับเขาได้ยังไง ?

ราวปี 2514 หรือ 2515 เริ่มรู้สึกกันแพร่หลายว่ายุคทองกำลังจะจางหายไปแล้ว อเมริกันกำลังถอนทหารจากอินโดจีนและปีศาจคอมมิวนิสต์ที่เฝ้าหลอกหลอนมานานมานานว่าอาจมาตั้งมั่นประชิดชายแดนสยามก็ซັจจะกลายเป็นความจริงอันน่าขนพองสยองเกล้า ระบบราชการซึ่งเป็นเป้าหมายปลายทางที่ผู้คนในสังคมพากันฝากความหวังไว้ บัดนี้ก็ได้ขยายไปจนถึงจุดอิมตัวแล้ว และยิ่งกว่านั้นใบปริญญาบัตรก็มีใช้หลักประกันว่าจะต้องได้อาชีพการงานอันสูงส่งมั่นคงดังที่ผู้คนเคยทึกทักว่ามันเป็นอีกต่อไป⁴² หลังจากผ่านช่วงที่ราคาสินค้ามีเสถียรภาพมายาวนาน จู่ ๆ เศรษฐกิจไทยก็ประสบภาวะเงินเฟ้อระดับเลขสองหลัก⁴³ บรรดาผู้แสวงโชคผลกำไรจากภาวะเศรษฐกิจบูมซึ่รู้สึกอึดอัดขัดเคืองที่ดูเหมือนมันใกล้จะสิ้นสุดลง การถูกกีดกันออกไปไม่ให้มีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นพอทนได้ทราบเท่าที่ระบอบเผด็จการ “สร้างผลงาน” ในด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงและการศึกษา แต่ยิ่งปัญหาสังคมมากขึ้นคนก็ซັจจะทนไม่ค่อยไหว ช้ำร้ายถนอมหรือประกาศต่างก็ไม่มีการมีส่วนร่วมตัวหน้าเกรงขามเหมือนสมัยอดี้อีกด้วย⁴⁴

ในบริบทดังกล่าวนี้ การชุมนุมแสดงพลังของมหาชนซึ่งขยายตัวลุกลามออกไปจนโค่นถนอมกับประกาศลงในเดือนตุลาคม 2516 อันเป็นเดือนเดียวกับที่วิกฤตการณ์น้ำมันอุบัติขึ้น จึงน่าสนใจเป็นพิเศษ⁴⁵ ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ชั้นชนกระฎุมพีใหม่ต่าง ๆ มีบทบาทชี้ขาดในการเข้าร่วมเป็นฝูงชนขนาดมหึมาที่ออกมาสนับสนุนข้อเรียกร้องของนิสิตนักศึกษาปัญญาชนให้มีรัฐธรรมนูญและให้เคารพเสรีภาพของพลเมือง อันที่จริงแล้วอาจพูดได้ว่าชั้นชนกระฎุมพีเหล่านี้แหละประกันให้การชุมนุมประสบความสำเร็จ เพราะหากแม้ฝูงชนประกอบไปด้วยชาวสลัมแทนที่จะเป็นชาวเมืองแดงตัวดีแล้ว จอมเผด็จการอาจช่วงชิงเสียงสนับสนุนให้ปราบปรามได้เต็มที่กว่านี้

ขณะเดียวกัน ควรเข้าใจว่าการเข้าร่วมชุมนุมของชั้นชนกระฎุมพีเหล่านี้ เป็นผลมาจากประวัติศาสตร์ระยะใกล้ของพวกเขามากกว่าจะเป็นสิ่งบอกเหตุบทบาททางการเมืองของพวกเขาในอนาคต ความจริงแล้วเห็นชัดว่าพวกเขาไม่มีประสบการณ์ทางการเมืองเอาเลย และฉะนั้นเอาเข้าจริงจึงไม่รู้ดีกว่าการยุติระบอบเผด็จการลงจะส่งผลสืบเนื่องอย่างไร พวกเขาโทษระบอบเผด็จการว่าล้มเหลวในการเรียกร้องให้อเมริกันยึดมั่นกับพันธะต่อสยามเต็มที่กว่านี้ แต่พร้อมกันนั้นก็ตำว่ายอมจำนนต่อวอชิงตันเกินเหตุไปอีก (มองในมุมกลับก็คือลัทธิชาตินิยมแอนตี้อเมริกันที่ชี้หูดหงิดรำคาญและสับสนคลุมเครือซึ่งแสดงออกในความรู้สึกที่ผสมผสานปนเปกันระหว่าง “ทำไมยูทำให้พวกไอผิดหวังในอินโดจีนอย่างนี้?” และ “ดูซิยูทำให้ลูกสาวไอเสียคนยังงี้!”) การคอร์รัปชันอย่างเปิดเผยของประกาศ การสมรสกันในสองตระกูลระหว่าง ณรงค์บุตรัตนอมกับธิดาประกาศ และการเรื่องอำนาจขึ้นอย่างรวดเร็วเพราะญาติผู้ใหญ่อุ่มชูของเขา ล้วนเป็นเรื่องบาดตาบาดใจกระฎุมพีทั้งสิ้น นอกจากนี้การที่พระเจ้าอยู่หัวฯและนายพลอาวุโสบางคนสนับสนุนผู้ชุมนุมแม้จะเพียงโดยอ้อมด้วยเหตุผลของแต่ละฝ่ายเองก็นับเป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน ทำยที่สุด

ฟังระลึกว่าข้อเรียกร้องของนิสิตนักศึกษา นั้นโดยสารัตถะแล้วเป็นเรื่องเชิงกฎหมาย (รัฐธรรมนูญ) และสัญลักษณ์ ไม่มีใครคิดว่าอะไรอันตรายหรือไม่พึงปรารถนา จะเกิดขึ้นมาได้จากข้อเรียกร้องเหล่านี้ จริงอยู่นิสิตนักศึกษาได้ทำลายโรงพัก ไปจำนวนหนึ่งในช่วงวันท้าย ๆ ของการชุมนุม แต่เด็กพวกนี้ก็คอยโอบกอด ให้อาจารย์ไหลลื่นและหลังจากนั้นยังช่วยเก็บกวาดเศษขยะตามถนนหนทางจน สะอาดสะอาดด้วยความรับผิดชอบอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ด้วยมิใช่หรือ? เมื่อ จอมเผด็จการโก่งชาติพวกนั้นไปกันหมดแล้ว ความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และความก้าวหน้าก็จะฟื้นฟูขึ้นมาภายใต้การชี้แนะอันเปี่ยมด้วยพระเมตตา บารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กับเหล่าข้าราชการผู้ถึงพร้อมด้วย ปริชาญาณ อันได้แก่ ตุลาการอาวุโส ศาสตราจารย์ผู้เป็นที่เคารพนับถือ และ นายธนาคารผู้สามารถ

อนิจจา ทั้งหลายทั้งปวงที่หวังไว้นี้ไม่มีข้อใดเฉียดใกล้ความจริงเลย วิกฤตการณ์น้ำมันโลกปะทุขึ้นแทบจะพร้อมกับการชุมนุมเดือนตุลาคม 2516 ความโศกหลว่นวายที่บังเกิดแก่เศรษฐกิจทุนนิยมโลกเนื่องจากเหตุนี้เริ่มเป็นที่รู้สึกกันได้ในสยามเมื่อต้นปี 2517 ในฤดูใบไม้ผลิปี 2518 ที่มันของอเมริกัน ในอินโดจีนก็พังครืนลงเร็วเหลือเชื่อ บัดนี้สยามมิได้เป็นแกนกลางอัน ปลอดภัยของจักรวรรดิอเมริกันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกต่อไปแล้ว แต่ กลับอยู่ติดชายขอบริมนอกอันประาะบางของมัน คิด ๆ ดูแล้วก็อยู่ในวิสัยเป็น ไปได้ที่นับแต่ขึ้นไปสิงคโปร์อาจสวมบทแทนกรุงเทพฯ ส่วนราชธานีไทยแห่งนี้ ก็อาจสวมบทแทนเวียงจันทน์ ผลสืบเนื่องโดยตรงจากเหตุการณ์ทั้งหลายซึ่ง เกิดขึ้นพันพรมแดนประเทศออกไปก็คือ สยามพบว่าเศรษฐกิจของตนกำลัง ชะลอตัวอย่างหนัก⁴⁶ บาดแผลดูเหมือนจะยิ่งถูกซ้ำเติมจากการที่บรรดารัฐบาล เสรีนิยมหลังตุลาคม 2516 แสดงให้สาธารณชนเห็นว่ายึดมั่นหลักสิทธิเสรีภาพ ของพลเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหนืออื่นใดคือสิทธิของกรรมกรชาวนาในการ

จัดตั้ง ชุมนุมแสดงพลัง และนัดหยุดงาน รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ (ตุลาคม 2516-กุมภาพันธ์ 2518) พยายามจริง ๆ ที่จะสนองตอบข้อเรียกร้องของ กรรมกรโดยตรง แม้ว่าจะอย่างขลาด ๆ ก็ตาม⁴⁷ จริงอยู่กิจการใหม่ ๆ ที่ ไม่ค่อยมั่นคงจะเปราะบางเป็นพิเศษต่อแรงบีบคั้นของกำไรที่ตกลงกับข้อ เรียกร้องค่าแรงเพิ่มขึ้นในระดับหนึ่ง⁴⁸ ภายใต้ระบอบเผด็จการ กรรมกรต้อง กัมน้ำยอมรับค่าจ้างน้อยนิดขณะที่คนชั้นกลางมั่งมีศรีสุข คราวนี้ยอมถึงที่ พวกเขาบ้าง กระนั้นก็ตามความโมโหโกรธาแรงกล้าขึ้นของชั้นชนกระฎุมพี ต่าง ๆ โดยรวมมีรากเหง้าที่มาซับซ้อนกว่านั้น แรกทีเดียว พัฒนาการของ สหภาพแรงงานโดยตัวมันเองคุกคามบ่อนทำลายความสัมพันธ์อุปถัมภ์จัน “ครอบครัว” ระหว่างนายจ้าง-ลูกจ้างซึ่งเป็นหลักมาแต่ก่อน⁴⁹ (เราไม่ควรดูเบา กำไรทางจิตใจที่บรรดากระฎุมพีผู้มักใหญ่ใฝ่สูงทางสังคม ได้จากโอกาสที่จะ เล่นบทเป็นเจ้านายกึ่งศักดินาเหนือลูกน้องของตน) ประการที่สอง การนัด หยุดงานหลายครั้งเกิดขึ้นในภาคธุรกิจอย่างการขนส่งซึ่งง่ายเป็นพิเศษที่กลุ่ม กระฎุมพีผู้ประสบความสำเร็จไม่สะดวกส่วนตัวจะตีความว่านั่นเป็นการล่วงละเมิด ผลประโยชน์ส่วนรวม ประการที่สามซึ่งอาจจะสำคัญที่สุดก็คือ หนังสือพิมพ์ นิตยสารไทยฉบับต่าง ๆ ที่ทรงอิทธิพลและอยู่ในอ้อมมือกลุ่มธุรกิจใหญ่ ฝ้า ดอกย่ำซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่าการนัดหยุดงานเหล่านั้นทำลายชาติ ในความหมายที่ว่า เป็นการชุ่ตะเปิดนักลงทุนต่างชาติซึ่งเป็นที่พึงของ “เศรษฐกิจแห่งชาติ” ให้นิน หินไป จึงง่ายเหลือเกินที่จะโทษว่าที่เศรษฐกิจย่ำแย่ลงโดยทั่วไปนั้นเกิดจาก กรรมกรทำอะไรไม่รับผิดชอบ

ประการสุดท้าย ในอีกแง่หนึ่งเวอร์กรมที่เผด็จการได้ก่อไว้ก็ตามกลับมา สนองตอบเอาในยุคเสรีนิยม นั่นคือภาวะว่างงานที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในหมู่ ผู้เรียนจบชั้นมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และแม้กระทั่งบัณฑิตมหาวิทยาลัย⁵⁰ ความจริงก็คือ ภาวะการศึกษาบูมซึ่งสร้างความหวังให้ผู้คนว่าจะเป็นช่องทาง

ไปสู่ฐานะและความมั่นคงในชีวิตนั้น พลันทรุดตัวลง ภายใต้อิทธิพลของเซนต์
จึงไม่น่าแปลกใจที่ภาพลักษณ์ของนักศึกษาว่าเป็น พวกคกงาน (หางาน
ให้ตายก็หาไม่ได้?) ซี่ก็เกียดสันหลังยาวอยู่กับบ้าน หรือไม่กี่ตัวปลุกระดม
ก่อเหตุวุ่นวายตามร้านค้าโรงงานฯ เหล่านี้ ดกเป็นเป้าหลักของอารมณ์
เจ็บแค้นหงุดหงิดชิงชังในบรรดาชนชั้นชนกรรมพีใหม่⁵¹

เราจึงควรกลับไปศึกษาชนชั้นชนกรรมพีที่เพิ่งถือกำเนิดขึ้นมาจะทันหัน
และไม่มั่นคงอย่างยิ่ง-จะว่าไปแล้วปัญหาจรรยาจรจลาจลในกรุงเทพฯ ส่วนหนึ่ง
ก็เป็นผลมาจากกระแสคลื่นบรรดาเจ้าของและนักขับรถยนต์รุ่นแรก ที่ป่าไหล
ท่วมทันเข้ามาในยุคเศรษฐกิจบูม⁵² - พวกเขาเผชิญหน้ากับสภาวะเศรษฐกิจ
ตกยากและยังทำท่าว่าจะต้องเจอเรื่องเดือดร้อนเลวร้ายสาหัสกว่านี้อีก พวก
เขาไม่เพียงวิตกที่ภาวะเศรษฐกิจบูมอันยาวนานอวสานลงเท่านั้น หากยัง
หวาดกลัวไม่รู้ว้ายว่าภาวะเศรษฐกิจบูมอาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิถีประวัติศาสตร์
ที่โค้งพุ่งขึ้นแล้วในที่สุดก็โค้งดิ่งลงเที่ยวเดียวไม่มีเที่ยวหน้า วายุคทองสมัย
สฤยดีจะไม่มีวันหวนคืนมา และชีวิตพวกเขาที่เพิ่งรุ่งเรืองขึ้นมาจากสภาพ
คลุกฝุ่นในตรอกซอกซอยจะต้องกลับไปลงเอยที่เก่า ยิ่งไปกว่านั้น เราต้อง
เข้าใจว่าชนชั้นกรรมพีนี้ซึ่งมีประสบการณ์การเมืองน้อยและความคิดเรื่อง
การปกครองต้นเงิน แต่เพราะเหตุนี้เอง จึงมีสำนึกแรงกล้าว่า “เรื่องฉิบหาย
ที่เกิดขึ้นจะมาโทษเราไม่ได้” นั้น ย่อมโน้มเอียงเป็นพิเศษที่จะสำแดงปฏิบัติการ
หวาดระแวงออกมาเวลาดวงตก เดือดร้อน (เราอาจจินตนาการได้ว่าความ
หวาดระแวงนี้จะถูกระบายใส่คอร์รัปชั่นเอช นักศึกษาเอช คอมมิวนิสต์เอช
ชาวต่างชาติเอช หรือเจ๊กจีนเอช หมุนเวียนเปลี่ยนไปแล้วแต่สถานการณ์) ใน
กรณีนี้ปรากฏว่าระหว่างปี 2518-2519 พวกนักศึกษาที่มุ่งเปลี่ยนแปลงสังคม
อย่างซูดรากลอนโคน - ซึ่งเป็นตัวแทนความสำเร็จของชนชั้นกรรมพีที่ดูจะ
หันมาถ่มน้ำลายรดความสำเร็จนั่นเอง - กลายเป็นเป้าหลักของความโกรธแค้น

ต้นกล้วดั่งกล่าวด้วยสาเหตุที่จะอภิปรายต่อไปข้างหน้า ผมคิดว่านั่นแหละคือคำอธิบายว่าทำไมคนจำนวนมากพวกเขาเดียวกับที่เคยสนับสนุนการชุมนุมมวลชนแสดงพลังเมื่อตุลาคม 2516 อย่างจริงจัง จึงหันมาต้อนรับเผด็จการกลับมาสามปีให้หลัง

กระนั้นก็ตาม พวกเขาหาใช่ผู้ลงมือก่อกรรมทำเข็ญอย่างทารุณโหดร้ายโดยตรงเมื่อวันที่ 6 ตุลาคมไม่ ดังนั้นเราจึงยังต้องพยายามชี้ตัวผู้กระทำผิดออกมาและจัดวางพวกเขาไว้ในกรอบใหญ่ทางสังคมวิทยาที่ได้ร่างขึ้น ไม่ต้องสงสัยเลยว่าผู้ก่อเหตุรุนแรงอื้อฉาวที่สุดไม่เพียงแต่เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 แต่รวมทั้งสองปีก่อนหน้านั้น ได้แก่พวกกระทิงแดง นักหนังสือพิมพ์และนักวิชาการได้ชี้ตัวพวกนี้ออกมาง่าย ๆ ว่าเป็นนักเรียนอาชีวะ ซึ่งเป็นการสร้างภาพอันพาลเหล่านี้ให้ดูน่านับถือในทางกิ่งสังคมวิทยา (อย่างที่ผมคิดว่่าค่อนข้างผิดพลาด) ข้อถกเถียงทำนองนี้บอกว่่าเนื่องจากนักเรียนอาชีวะแบกรับการปราบปรามของตำรวจเมื่อตุลาคม 2516 มากกว่านักศึกษามหาวิทยาลัย จึงฟังขึ้นที่จะตีความการที่พวกกระทิงแดงโจมตีทำร้ายนักศึกษามหาวิทยาลัยว่าเป็นการแสดงออกซึ่งความเจ็บแค้นประสาช่อของนักเรียนอาชีวะผู้รู้สึกต่ำต้อยน้อยหน้าทนทุกขเวทนามานมานานต่อ “เด็กมหาวิทยาลัย” ผู้มีฐานะสูงเยอหยิ่ง จอหงอและขี้ขลาดตาขาว⁵³ ผู้คนมากหลายคงยังปักใจเชื่อแน่วแน่นเพิ่มขึ้นว่่ากระทิงแดงคือนักเรียนอาชีวะจากกรณีนักเรียนวัยรุ่นนโรงเรียนอาชีวะคู่แข่งต่าง ๆ ก่อเหตุตีกันอย่างรุนแรงต่อกันหลายครั้ง (แต่ส่วนใหญ่แล้วไม่มีนัยทางการเมือง) ตอนปลายปี 2517 และ 2518⁵⁴ เนื่องจากนักเรียนเหล่านั้นต่างใช้ปืนและระเบิดขวดในการตีกัน โดยที่อาวุธดังกล่าวเป็นที่โปรดปรานของพวกกระทิงแดง จึงง่ายที่จะสรุปว่่าเช่นนั้นแล้วพวกกระทิงแดงก็เป็นตัวแทนในทางการเมืองของนักเรียนอาชีวะนั่นเอง ภาพของกระทิงแดงที่ซับซ้อนกว่านี้ก็มิเหมือนกัน เห็นได้จากข้อความข้างล่างนี้ ซึ่งมาจาก

บทความหนึ่งในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ที่เป็นอนุรักษ์นิยม:

คนที่น่าสนใจอีกคนหนึ่งคือคู่ย เขาได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าของหน่วยเคลื่อนที่เร็ว (ของกระทิงแดง) เป็นกองกำลังที่สามารถย้ายจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งได้อย่างรวดเร็ว คู่ยไว้ผมยาวเหมือนฮิปปีและมีแผลเป็นขนาดใหญ่บนใบหน้า เขาบอกว่ามีลูกน้องได้บังคับบัญชาอยู่ 50 คน ส่วนใหญ่พวกนี้เป็นทหารรับจ้างที่อยู่ในจังหวัดเลย เพื่อเป็นหน่วยรักษาความปลอดภัยสำหรับการสร้างถนนในบริเวณนั้น

ผมเคยเป็นทหารมาก่อน แต่ตอนหลังไปเป็นทหารรับจ้าง ผมชอบเครื่องแบบ แต่ผมไม่ชอบการมีระเบียบวินัยกฎเกณฑ์มากมายในกองทัพ ผมชอบเสรีภาพตามใจของผมเอง ไว้ผมยาวหรือแต่งชุดอะไรที่ผมอยากแต่ง⁵⁵

แหล่งข่าวที่ใกล้ชิดข้อมูลในกรุงเทพฯยืนยันว่า ผู้ปฏิบัติงานที่เป็นตัวหลักหลายคนของกระทิงแดงเป็นอดีตทหารพรานรับจ้างและเป็นพวกที่ถูกปลดจากกองทัพเนื่องจากการละเมิดระเบียบวินัย ในขณะที่บรรดาพลพรรคของพวกเขาส่วนใหญ่มาจากพวกนักเรียนจบอาชีวะที่ว่างงาน พวกตกชั้นมัธยมตอนปลาย วัยรุ่นข้างถนนที่ว่างงาน และพวกหัวไม้จากสลัม เป็นต้น⁵⁶ กลุ่มต่าง ๆ ที่จ้างพวกกระทิงแดงมีทั้งกลุ่มในกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีความชำนาญในด้านการรักษาความสงบและงานการข่าว⁵⁷ แต่พวกนั้นไม่ได้จัดตั้งกระทิงแดงขึ้นมาบนพื้นฐานของความผูกพันทางอุดมการณ์แต่อย่างใด หากแต่เป็นการให้สัญญาว่าจะให้เงินสูง มีเหล่าฟรีไฟ้อย่างเหลือเฟือและได้อภิสิทธิ์ในการเที่ยวช่อง รวมทั้งคำป้อยว่าจะมีชื่อเสียงในสังคมด้วย น่าสังเกตว่าบรรดารางวัลเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึง อภิสิทธิ์ที่บรรดานักศึกษาผู้ประสบความสำเร็จคาดหวังว่าจะ

ได้หลังจากได้เป็นข้าราชการ (เงิน เกียรติยศ เทียบในทศลับและโรงอาบอบนวด ฟรีเพราะมีคนอื่นจ่ายให้) เป็นความคาดหวังล่วงหน้าได้อย่างน้อยสำหรับพวก กระทั่งแดงที่มาจากสภาพแวดล้อมของชนชั้นนายทุนน้อยที่ไผ่ผันถึงอนาคต⁵⁸ กล่าวอีกนัยหนึ่ง บทบาททางการเมืองของบรรดาอันธพาลเหล่านี้มีฐานรองรับ ทางสังคมวิทยาด้วย บรรดาเยาวชนของชนชั้นกรรมพันธ์น้อยใหม่ที่ที่ยังอ่อน อยู่ ตกอยู่ในสภาพโรงงานที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง⁵⁹ ล้มเหลวในการทางาน ราชการทำ แต่ก็ดูถูกงานในโรงงาน พวกเขาเป็นเหยื่ออย่างดีสำหรับการ โฆษณาชวนเชื่อที่ต่อต้านนักศึกษา (ที่ไม่ประสบความสำเร็จ) และการโฆษณา ที่ต่อต้านกรรมกร

กลุ่มที่สองซึ่งมีส่วนร่วมไม่น้อยเหมือนกันในการใช้ความรุนแรงของ ฝ่ายขวาในปี 2517-19⁶⁰ แต่มีภาพลักษณ์ในสังคมที่น่านับถือกว่าได้แก่กลุ่ม ลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มนี้ก่อตั้งขึ้นในปี 2514 ภายใต้การอำนวยการร่วมของ ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) และกระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่ตอนนั้นก็ เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าลูกเสือชาวบ้านถูกตั้งขึ้นมาให้เป็นเหมือนหน่วยกึ่งทหาร เป็นองค์กรรักษาความปลอดภัยในชนบทที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์⁶¹ อย่างไร ก็ตามในช่วงที่การเมืองยังเปิดเสรีอยู่ ลูกเสือชาวบ้านก็พัฒนาองค์ประกอบ ด้านที่เป็นกิจกรรมชาวเมืองขึ้นมาอย่างมาก และมีบทบาทในการปลุกระดม ที่สำคัญให้กับกำลังต่าง ๆ ของพวกฝ่ายขวา ถ้ามองว่าก่อนเดือนตุลาคม 2516 มีการแข่งขันกันอย่างเจียบ ๆ เหนือพลังฝ่ายขวา ระหว่างพลเอก ประภาส จารุเสถียรซึ่งเป็นนายทหารผู้ทรงอำนาจและเป็นรัฐมนตรี มหาดไทยด้วย กับราชวงศ์ซึ่งมีอิทธิพลอยู่มากใน ตชด. ก็กล่าวได้ว่า ภายหลังจากพังทลายของพวกเผด็จการ ลูกเสือชาวบ้านก็จะเปลี่ยนมาเป็น เครื่องมืออย่างเปิดเผยมากขึ้นในการใช้สร้างกลุ่มผู้สนับสนุนที่เป็นนักปฏิบัติ ใ้กับการเมืองของฝ่ายนิยมเจ้า แม้จะอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการ ทาง ราชวงศ์ซึ่งได้พยายามอย่างหนักที่จะเป็นศูนย์กลางของผลพวงความเจริญ ทั้งหลายของการบูม (ทางเศรษฐกิจ) ด้วยเทคนิควิธีการประชาสัมพันธ์

อันหลากหลาย⁶² ประสบการณ์นี้มีประโยชน์อย่างมาก เมื่อลูกเสือชาวบ้าน ขยายตัวภายหลังเดือนตุลาคม 2516 ผู้นำลูกเสือชาวบ้านส่วนใหญ่มาจากคนวัยกลางคนที่มิฐานะดี เป็นข้าราชการต่างจังหวัด คนมีชื่อเสียงในชนบท และพวกคนรวยใหม่ในเมือง⁶³ คนเหล่านั้นไม่เพียงแต่มีแนวอุดมการณ์ที่รับ สอดคล้องตามทางการในการรับบทบาทนั้น หากยังมีแหล่งที่มาทางเศรษฐกิจ ส่วนตัวที่ช่วยทำให้องค์กรพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็วและเป็นอิสระในระดับที่มาก พอสมควรจากระบบราชการของรัฐด้วย⁶⁴ “โครงการอบรม” ที่ศูนย์บัญชาการ ดชด. ร่วมดำเนินการด้วย โดยสำคัญแล้วมีลักษณะของการเมือง กล่าวคือมี การบรรยายโดยพระฝ่ายขวา มีการเดินพาเหรด ทำพิธีสาบานตัว การทำ ความเคารพ มีการประกวดนางงามและการเดินรำ การเยี่ยมชมที่ตั้งทาง การทหารต่าง ๆ พิธีกรรมบริจาคเงินให้ (โครงการ) หลวง และการร้องเพลง⁶⁵ จากมุมมองของฝ่ายขวา ความงดงามของลูกเสือชาวบ้านคือการที่องค์กรนี้ ดำเนินการไปในลักษณะของการพึ่งพาแลกเปลี่ยนกันดังนี้ กล่าวคือ ทาง ราชวงศ์เป็นผู้ให้การสนับสนุนทางการเมืองแบบถึงลูกถึงคนอย่างต่อเนื่อง และปรากฏต่อสาธารณชนแก่กลุ่มคน นอกเหนือจากคนชั้นสูงในกรุงเทพฯแล้ว ยังได้แก่บรรดา “ผู้มีฐานะตำแหน่ง” ในหัวเมืองใหญ่ ในเมืองเล็กและกระทั่ง ในบางหมู่บ้าน (คำว่า “ชาวบ้าน” ในชื่อของกลุ่มนี้ ให้ภาพของความมั่นใจ อีกครั้งแม้จะเป็นภาพลวงตาก็ตามของชุมชนชนบทในอดีตอันสวยงาม ที่ ผูกพันกันด้วยการจัดตั้ง ทว่าเหมือนอย่างที่เคยเป็นมาก่อน คือมันเป็นการ ประกาศเจตนารมณ์ที่เป็นรูปธรรมของความสัมพันธ์อันเป็นธรรมชาติระหว่าง ชาติกับกษัตริย์) ในอีกด้านหนึ่งสำหรับผู้นำลูกเสือชาวบ้าน การได้รับ ราชูปถัมภ์ทำให้สะดวกในการทำให้การปราบปรามการประท้วงของชาวนาและ นักศึกษา ที่เป็นการกระทำส่วนตัวและเป็นเรื่องเฉพาะท้องถิ่นเป็นสิ่งถูกต้อง คือเป็นเรื่องสำคัญต่อการรักษาชาติ-ศาสน์-กษัตริย์ไป

นอกเหนือจากกลุ่มกระทิงแดงและลูกเสือชาวบ้านแล้ว ก็ยังมีตัวแทนของความรุนแรงของฝ่ายขวาก็ แต่มีการจัดตั้งและขึ้นหน้าที่ไม่ดีเท่า ซึ่งก็เป็นผลผลิตทำนองเดียวกันของเศรษฐกิจที่บูมและผลพวงที่ไม่รู้ว่าคืออะไร กล่าวอย่างเป็นแบบฉบับ คนเหล่านี้มาจากส่วนชายขอบหรือหน่วยงานที่เพิ่งพัฒนาขึ้นมาในระบบราชการที่มั่นคง เจ้าหน้าที่ตำรวจในชนบทและบุคลากรที่ทำหน้าที่ต่อต้านการก่อการร้าย ซึ่งเห็นงบประมาณ กำลังพล และโอกาสของการเลื่อนขั้นลดลง อันสืบเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำ และจากการที่สหรัฐอเมริกาถอนออกไปในทางยุทธศาสตร์ เจ้าหน้าที่ถูกแต่งตั้งให้ไปปฏิบัติหน้าที่ซึ่งเป็นทางตันในภาคใต้ (ไม่ว่าด้วยเหตุที่ขาดเส้นสายที่ดีพอ หรือจากการปฏิบัติงานที่เลวมาจากที่อื่นก็ตาม) และบรรดาความรักความปลอดภัยที่มีอายุมากในฐานทัพสหรัฐ⁶⁶ คนเหล่านี้พบว่าชีวิตในช่วงที่การเมืองเปิดเสรีนั้น คับข้องใจยิ่งและน่าห่วงในเกือบจะทุกเรื่อง คนเหล่านี้เคยมีชีวิตที่คุ้นเคยกับการเคารพนบอบอย่างไม่คิดพลาด เคยใช้อำนาจในระดับท้องถิ่นตามอำเภอใจบ่อย ๆ ยิ่งกว่านั้นในทางปฏิบัติยังปลอดภัยจากอำนาจกฎหมายและคำวิพากษ์วิจารณ์⁶⁷ คนเหล่านี้จึงโกรธแค้นอย่างมากต่อสื่อมวลชนที่ได้อิสระภายหลังเดือนตุลาคม 2516 ซึ่งทำตัวอย่างไม่น่านับถือและวิพากษ์วิจารณ์เปิดโปงสถาบันต่าง ๆ อย่างหนัก คนเหล่านั้นเป็นพนักงานกินเงินเดือนถูกระทบกระเทือนจากภาวะเงินเฟ้อและจากการลดถอยอย่างมากในโอกาสที่จะหลำไพ์และจากการข่มขู่ พวกเขาได้โอกาสในการเข้ารับราชการเมื่อมีการขยายตัวอย่างใหญ่โตของระบบราชการในทศวรรษ 2500 บัดนี้พวกเขาต้องเผชิญสภาพในอนาคตเยี่ยงกลุ่มคนที่ไม่ใช่ข้าราชการที่เป็นชนชั้นกลางใหม่ และพวกนายทุนน้อย นั่นคือการหยุดชะงักอยู่กับที่ ถ้าหากว่ายังไม่เลื่อนถอยลงไม่น่าประหลาดใจเลยว่ สิ่งที่มาจากความคับข้องใจและความไม่พอใจคือการหวนรำลึกถึงวันอันรุ่งโรจน์ในอดีตของเผด็จการและความรู้สึกโกรธแค้นอย่างรุนแรงต่อฝ่ายตรงข้ามที่อวดโอ่และไม่เรียบร้อยเลย

ความปั่นป่วนทางอุดมการณ์

วิธีหนึ่งที่ช่วยให้รู้สึกถึงความตื้นลึกของวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่ได้กล่าวไว้ข้างบนนี้คือการเริ่มพิจารณาที่ความแตกต่างอย่างแหลมคมประการหนึ่งระหว่างสยามกับเพื่อนบ้านในภูมิภาคนี้ ต้องขอบคุณส่วนหนึ่งให้กับอดีตที่เป็นอาณานิคมของพวกเขา บรรดาประเทศเกือบทั้งหมดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับมรดกศัพท์และวาทะทางการเมืองหนึ่ง ซึ่งโดยสำคัญแล้วถ้าไม่ใช่ฝ่ายซ้ายก็เป็นแบบราดิคัล-ปอปูลิสต์ เป็นเรื่องยากมาก ๆ ที่จะหาอุดมการณ์อนุรักษนิยมที่มีความมั่นใจในตัวเองและสุขุมในประเทศไหนก็ตาม อาจยกเว้นในฟิลิปปินส์ ว่าเป็นไปแล้วนับแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นมา วัฒนธรรมอนุรักษนิยมถูกทำให้ซ็อกในทางความรู้และตกอยู่ในฝ่ายรับทางการเมือง ความน่าเชื่อถือในทางชาตินิยมถูกสงสัยอย่างมาก ในสยามกระทั่งถึงเร็ว ๆ นี้ ที่สถานการณ์กลับเป็นตรงกันข้ามเกือบหมด ที่สำคัญเพราะสยามเองหลบหนีจากการตกเป็นอาณานิคมโดยตรงได้⁶⁸ วีรบุรุษในหนังสือเรียนของนักเรียนทั้งหลายไม่ใช่เป็นนักหนังสือพิมพ์ ผู้นำสหภาพแรงงาน ครูและนักการเมือง ผู้ใช้ชีวิตนานหลายปีในคุกของอาณานิคม แต่กลับเป็น “พระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่” แห่งราชวงศ์ที่ปกครอง ในความเป็นจริงแล้วกระทั่งถึงปี 2516 เป็นเรื่องยากมาก ๆ ที่จะจินตนาการถึงวีรบุรุษสักคนของเด็กนักเรียนที่เคยติดคุ่มาก่อน วาทศิลป์ที่ครอบงำมาจึงหนีไม่พ้นที่จะเป็นแบบฉบับของอนุรักษนิยม การเชื่อฟังและนิยมเจ้า ตรงกันข้ามมีแต่ฝ่ายซ้ายที่มักตกเป็นฝ่ายรับ กระตือรือร้นที่จะปกป้องหลักฐานการเป็นชาตินิยมของพวกเขา ต่อการกล่าวหาว่าเป็น “เจ๊กจีน” “ญวน” “ไม่ใช่ไทย” และ “ต่อต้านกษัตริย์” (อันสุดท้ายเป็นสัญญาณอันแจ่มชัดถึงความสำเร็จในการทำให้สัญลักษณ์ของ

กษัตริย์กับของชาติเป็นอันเดียวกัน) อาจกล่าวได้ระดับหนึ่งว่า จนถึงการปราบปรามกรณี 6 ตุลาคม ข้อห้ามในการวิพากษ์วิจารณ์กษัตริย์ในฐานะของสถาบันหรือในฐานะบุคคลเป็นสิ่งที่ยอมรับกันแม้ในหมู่คนที่อยู่ในฝ่ายซ้ายด้วย⁶⁹

แน่นอนว่ากษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถในพุทธศตวรรษที่ 25 เช่น รัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ในความหมายหนึ่งก็ได้ทรง “ช่วย” ให้สยามรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมและการถูกยึดครอง ด้วยการยอมอย่างชาญฉลาดแกมหาอำนาจจักรวรรดินิยมยุโรปและก็ได้ดำเนินกโบายใช้พวกนั้นด้วย แต่จะต้องไม่ลืมอีกด้านหนึ่งของเหรียญนี้ กล่าวคือ การ “ช่วย” สยามนี้ในเวลาเดียวกันก็ได้ทำให้ผู้ปกครองนี้มีอำนาจมากที่สุดและเป็นกษัตริย์ที่ต้องพึ่งพา (dependent) มากที่สุดในประวัติศาสตร์ไทยด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพราะในช่วงประวัติศาสตร์ของพุทธศตวรรษที่ 25 แม้ยุโรปได้ข่มขู่สยาม แต่พวกเขาได้ทำลายอันตรายของบรรดาศัตรูเก่าในทางประเพณีลงไปอย่างราบเรียบ นับจากพม่า เขมร เวียดนามและมลายู กองทัพไทยไม่ต้องต่อสู้กับศัตรูชาติไหนอย่างจริงจังอีกเกือบร้อยปี (อย่างคร่าว ๆ ระหว่างปี 2383-2483)⁷⁰ บรรดาศัตรูเก่าในประวัติศาสตร์อ่อนแอเกินไป ทว่าศัตรูใหม่ก็แข็งแรงเกินไป การได้รับและรักษาความมั่นคงจากปัจจัยที่สร้างจากภายนอก ช่วยให้ผู้ปกครองสามารถรวมศูนย์อย่างมั่นคงในการรวบรวมอำนาจภายในประเทศเข้ามาอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน อย่างไรก็ตาม ในการรวมศูนย์อำนาจนี้ กษัตริย์เองก็จำต้องอาศัยความช่วยเหลือไม่น้อยจากที่ปรึกษา เทคนิควิทยา ทุนและอาวุธของชาวยุโรป⁷¹ ราชวงศ์สามารถใช้ประโยชน์จากความมั่นคงจากภายนอกที่สร้างขึ้นมา และเช่นเดียวกับทรัพยากรภายนอกที่ระดมขึ้นมาในการเสริมสร้างอำนาจการควบคุมภายในประเทศได้อย่างสูงสุด อันนี้เป็นแบบแผนที่ต่อมาจะเป็นแบบจำลองให้กับ “ระบบสมบูรณาญาสิทธิ” ของสฤษดิ์ “สมบูรณาญาสิทธิ” ของไทยปรากฏใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดก็ในสมัยที่สยามตกอยู่

ภายใต้ความเห็นอกเห็นใจของชาวยุโรปมากที่สุดเช่นกัน⁷²

ในปี 2475 ระบบราชการทั้งพลเรือนและทหารซึ่งได้ขยายใหญ่โตอย่างมากใน “แบบตะวันตก” และเป็นเครื่องมืออันสำคัญให้กับพระราชอำนาจของกษัตริย์ หันมาเป็นปฏิปักษ์กับนายของตนเอง บรรดาผู้นำของการรัฐประหาร 2475 ยุติอำนาจการเมืองทั้งทางตรงและในทางปฏิบัติของกษัตริย์ลงไปโดยสิ้นเชิง ทว่าพวกเขาไม่ได้พยายามอย่างจริงจังหรือถาวรในอันที่จะทำลายความสำคัญทางวัฒนธรรมและเกียรติภูมิใน “ชาตินิยม” ของระบบกษัตริย์ลงไปแต่อย่างใด “ประเทศไทย” ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามจะเปลี่ยนให้เป็นชื่อของประเทศในที่สุด ยังคงถูกนิยามว่าเป็นระบอบ*กษัตริย์* (ภายใต้รัฐธรรมนูญ) เมื่อรัชกาลที่ 7 ทรงสละราชสมบัติในปี 2477 หลังจากการเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งในความขัดแย้งทางการเมืองในปลายพุทธทศวรรษ 2460 และต้นพุทธทศวรรษ 2470 ทางฝ่ายผู้นำคณะราษฎรก็ไม่รีรอที่จะมอบราชสมบัติให้กับพระราชนัดดาองค์หนึ่งของรัชกาลที่ 5 ผู้ทรงเป็นตำนานของพระผู้รักษาชาติไปโชคดีที่เชื่อพระวงศ์องค์นั้นยังทรงพระเยาว์อยู่⁷³ การที่พระองค์ยังคงอยู่ในโรงเรียนที่สวิตเซอร์แลนด์ตลอดเวลาของสงครามโลกครั้งที่ 2 มีส่วนช่วยในการรักษาให้สถาบันกษัตริย์ปลอดภัยจากข้อครหาใด ๆ ที่จะเกิดจากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายลัทธิทหารของญี่ปุ่น

อย่างไรก็ดียังพอมีความรู้สึกอยู่บ้างที่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม-อุดมการณ์ในสยาม ในยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามในปลายพุทธทศวรรษ 2470 กับต้นพุทธทศวรรษ 2480 จอมพลผู้เผด็จการต้องทำงานอย่างหนักเพื่อจะสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจของตัวเองด้วยการโฆษณาปลุกระดมลัทธิชาตินิยม เขาสามารถทำให้ระบบราชการ ที่สำคัญคือกองทัพ ซึ่งเป็นฐานอำนาจที่แท้จริงของเขา ปราศถูกออกมาเป็นผู้พิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของชาติให้กับส่วนรวม (หรือประชาชน) ตอนนี้จะเห็นภาพที่

กระจำจัดกว่าที่ผ่านมา นั่นคือชาติกับพระมหากษัตริย์กลายเป็นสองความคิดที่แยกออกจากกันได้ ในทางภูมิปัญญา โดยที่ รัฐ (ที่สำคัญก็คือกองทัพ) เป็นตัวแทนของชาติและในเวลาเดียวกันก็เป็นผู้พิทักษ์พระมหากษัตริย์⁷⁴ พัฒนาการที่สำคัญคือช่วยทำให้สถาบันกษัตริย์กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกับเทวาลัยอันมีค่ายิ่งของชาติไป⁷⁵

แม้จะได้ทำอะไรไปอย่างมากแล้วก็ตาม แต่การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดกับการยึดอำนาจปี 2475 และในการปราบกบฏบวรเดช ซึ่งเป็นการต่อต้านการปฏิวัติของฝ่ายนิยมเจ้าในปี 2476 ทำให้ฝ่ายพระราชวงศ์ยังมีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อเขาอย่างไม่เสื่อมคลาย ดังนั้นในสมัยที่จอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่สอง (2491-2500) เขาจึงไม่สามารถใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ของสถาบันกษัตริย์ให้เป็นประโยชน์ตามที่เขาได้ตั้งความหวังไว้ในเวลานั้น⁷⁶ อาจด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้เขาหันไปหาสัญลักษณ์ของประชาธิปไตยเพื่อช่วยกู้สถานการณ์เมื่อเขารู้สึกในปี 2499 ว่าอำนาจของเขากำลังลดลง⁷⁷

คนที่ช่วยทำให้ยุคแรกของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่เป็นลัทธิทหารมีลักษณะแบบ “โซกุน” และจากนั้นก็เปลี่ยนบรรยากาศทั้งหมดของการเมืองไทยไปอย่างสิ้นเชิง ได้แก่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เขาเป็นผลผลิตในประเทศของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (จปร.) ตอนปฏิวัติ 2475 ก็ยังมีศรัทธาเกินกว่าที่จะมีบทบาทสำคัญอะไรทั้งในตอนยึดอำนาจและเหตุการณ์หลังจากนั้นมา และต่างจากพิบูลตรงที่สฤษดิ์ไม่เคยแม้กระทั่งการเสแสร้งที่จะสนใจในระบอบรัฐธรรมนูญหรือมนต์เสน่ห์ทั้งหลายของประชาธิปไตย ดังนั้นสำหรับเขาจึงไม่มีอุปสรรคยากเย็นอะไรในการรื้อฟื้นความสัมพันธ์อันดีกันใหม่กับทางวังอย่างรวดเร็ว ไม่นานนักภายหลังการยึดอำนาจจากพิบูล สฤษดิ์ก็เริ่มการรณรงค์อย่างเป็นระบบที่จะ “บูรณะ” สถาบันกษัตริย์เสียใหม่ และในการให้เกียรติภูมิใหม่แก่สถาบัน ก็สร้างความมั่นคงให้กับฐานะของสฤษดิ์ไปด้วย

ในสมัยของพิบูลสงคราม พระมหากษัตริย์และพระราชินีไม่มีใครได้เสด็จไปไหนนอกเมืองหลวงนัก บัดนี้ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยือนประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกที่ยาวนาน เพื่อเยี่ยมชมเยียนปฏิสนธารกับประมุขแห่งรัฐต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบรรดากษัตริย์ในยุโรป จากนั้นรัฐบาลก็จัดให้มีการเยี่ยมชมตอบรับจากราชวงศ์ต่าง ๆ ในยุโรป⁷⁸ พระราชพิธีต่าง ๆ ที่ไม่ได้ปฏิบัติหลังจากการสิ้นสุดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิ บัดนี้ก็มีกรรือฟื้นนำมาปฏิบัติใหม่⁷⁹ พระมหากษัตริย์และสมเด็จพระราชินีนอกจากจะมีความสัมพันธ์ติดต่อกลัซชิดกับราษฎรไทยบ่อยครั้งมากขึ้น ก็ยังเสด็จออกไปช่วย “บูรณาการ” ชนกลุ่มน้อยชาวเขาต่าง ๆ ด้วยการพระราชทานสิ่งของต่าง ๆ ให้ด้วยพระเมตตาเกือบจะกล่าวได้ว่าภายใต้สฤยดี เกิดการสับเปลี่ยนในบทบาทตามประเพณีขึ้น กล่าวคือ ท่านจอมพลแสดงบทของผู้ปกครอง (ที่เป็นผู้ลงโทษอาชญากรรม⁸⁰ เก็บภาษี ออกคำสั่งแก่กองทัพ และเป็นหัวหน้าทางการเมืองโดยทั่วไป) กับแสดงบทของผู้ปกครองที่มีบทบาทของผู้นำตามลำดับชั้นในพุทธศาสนา (เป็นผู้ให้ความศักดิ์สิทธิ์แก่อำนาจปกครอง และเป็นตัวแทนของคุณธรรมที่ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว) จึงไม่ต้องประหลาดใจที่สถาบันกษัตริย์กลายเป็นสิ่ง “ศักดิ์สิทธิ์” มากขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่ระบบเผด็จการก็เข้มแข็งมั่นคงมากขึ้นด้วย

สฤยดีไม่เพียงแต่พึ่งพิงสถาบันกษัตริย์เท่านั้น หากยังใช้ประโยชน์จากพุทธศาสนาอีกด้วย ในปี 2505 ได้ยกเลิกองค์กรคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นระบบที่กระจายอำนาจและเป็นประชาธิปไตย แล้วแทนที่ด้วยระบบรวมศูนย์แบบอำนาจนิยมภายใต้การควบคุมของสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งทรงแต่งตั้งคณะกรรมการที่เป็นพระที่อยู่ในโอวาททั้งนั้น⁸¹ ในสมัยนั้นพระชั้นผู้ใหญ่สองรูป เป็นที่รู้จักกันดีและเป็นพระหัวเสรีนิยม ถูกจับถอดออกจากสมณรูปและดำเนินคดีด้วยข้อกล่าวหาที่สร้างขึ้นมา (คดีหนึ่งคือเป็นผู้สนับสนุน

คอมมิวนิสต์ อีกคดีเป็นเรื่องการเสพยาเมถุน) ทั้งนี้โดยการแนะนำของ พระสังฆราช⁸² ในที่สุดส่วนต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ทั้งหมดก็ถูกปลุกกระดมเพื่อไปเป็น “นักบูรณาการ” (กับพวกชาวเขาที่ไม่ใช่พุทธ) และร่วมโครงการต่อต้านผู้ก่อการร้าย โดยเฉพาะในภาคที่มีปัญหาเช่นภาคเหนือและอีสาน⁸³ สัญลักษณ์และสถาบันของพุทธศาสนาจึงถูกนำไปใช้อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ในการสร้างและให้ความชอบธรรมแก่ระบบการปกครอง⁸⁴ ในสมัยสฤษดิ์นี้เองที่กลอนชาติ-ศาสน์-กษัตริย์ ถูกเปลี่ยนจากคติที่สงบมาเป็นคำขวัญที่สู้รบและเป็นที่เข้าใจแบบหลังนี้มากขึ้นเรื่อย⁸⁵

อย่างไรก็ตาม จะเป็นความผิดพลาดที่จะทึกทักจากข้อความข้างต้นว่า เกียรติภูมิของสถาบันกษัตริย์และคณะสงฆ์ถูกระทบกระเทือนด้วยระบบเผด็จการและการบูมทางเศรษฐกิจ ดังที่เราได้เห็นมาแล้วว่า มีสาเหตุที่ทำให้ น่าเชื่อว่าสถาบันกษัตริย์ได้พัฒนาสถานะของตนเองขึ้นมาใหม่ “การรื้อฟื้นองค์ราชันย์” ดำเนินไปพร้อม ๆ กับการเริ่มต้นของบูม และสำหรับคนไทยที่ ร่ำรวยขึ้นมาใหม่ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันนี้ ดูไม่น่าจะเป็นเหตุบังเอิญแต่อย่างใด แต่กลับเป็นการตอบสนองซึ่งกันและกัน การพัฒนาดอกหญ้า และยืนยันความชอบธรรมของราชบัลลังก์ และราชบัลลังก์ก็ประทานความสง่างามความชอบธรรมให้กับการพัฒนา ในอีกด้านหนึ่ง ดูจะเป็นที่เด่นชัดที่ อิทธิพลของระบบทุนนิยมทางโลกอันทรงพลัง ได้กัดกร่อนพลังอำนาจของ พุทธศาสนาไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการของพระภิกษุระดับสูง กับบรรดาผู้ลากมากดีเก่าทั้งหลาย ชายฉกรรจ์จากชนกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะ บวชเป็นพระน้อยลง ๆ ทุกที แม้จะชั่วเวลาเพียงสั้น ๆ ก็ตาม ทั้งนี้โดยไม่ต้อง พุดถึงการที่จะอุทิศตนให้กับพระศาสนาตลอดอายุขัย ในปัจจุบันพระสงฆ์ หนุ่ม ๆ มักจะมาจากชนชั้นล่างและมีภูมิหลังจากชนบท ผลที่คาดได้ก็คือ มีความขัดแย้งทางด้านศาสนาและการเมืองอย่างเด่นชัดในคณะสงฆ์เอง⁸⁶

พระหนุ่มจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มาจากภาคอีสานที่ยากจน จะโน้มเอียงไปในทางมีพฤติกรรมเพื่อสังคม⁸⁷ และในทางการตีความลัทธิความเชื่อทางศาสนาแบบฝ่ายซ้าย⁸⁸ ส่วนพระอื่น ๆ เช่น กิตติวุฑโฒ ผู้สื่อข่าว ก็ผนวกพุทธศาสนาเข้ากับอุดมการณ์ขวาจัดอย่างเปิดเผยเสียเลย⁸⁹ ทั้งหมดนี้ก็ทำให้คณะสงฆ์ถูกนำเข้าไปอยู่ท่ามกลางของความขัดแย้งและการต่อสู้ทางการเมือง

เท่าที่ผ่านมาเราได้พิจารณาความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มต่าง ๆ ในประเพณีวัฒนธรรมของชนชั้นนำ แต่ดังที่อาจารย์ฟลัดได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า ความเปลี่ยนแปลงกำลังเกิดขึ้นในประเพณีของฝ่ายค้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่นักศึกษาและปัญญาชนที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากสงครามเวียดนาม ความกล้าหาญและทรหดอดทนที่คนเวียดนามต่อต้านอภิมหาจักร์อเมริกันนั้น กลายเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความชื่นชม นักศึกษาเก่ง ๆ จำนวนมากได้ไปเรียนต่อในยุโรปและสหรัฐอเมริกาในตอนปลายพุทธทศวรรษ 2500 ได้รับทั้งอิทธิพลและทั้งเข้าร่วมในขบวนการต่อต้านสงคราม ในประเทศจีนเองการปฏิวัติวัฒนธรรมก็กำลังดำเนินอยู่อย่างสุดเหวี่ยง และเกียรติภูมิในระดับสากลของเหมาเจ๋อตุงในฐานะที่ต่อต้านความคิดแบบราชการก็ขึ้นถึงจุดสูงสุดในประเทศไทยเองการที่มีฐานทัพอเมริกันมหา ทำให้เกิดปัญหาสังคมรุนแรง การค้าประเวณีเฟื่องฟู เด็กลูกครึ่งไม่มีพ่อ ยาเสพติด มลภาวะ และทำให้ชีวิตไทยหลายด้านกลายเป็นการค้าพาณิชย์ชนิดเลว ๆ ดังนั้นในตอนต้นพุทธทศวรรษ 2510 ชาตินิยมต่อต้านอเมริกัน (และต่อต้านญี่ปุ่น) อย่างรุนแรงก็เพิ่มขึ้นให้เห็นจากสัญลักษณ์ของชื่อหนังสือที่พิมพ์ในปี 2514 คือ *ภัยขาว*⁹⁰ ในปี 2515 นักศึกษาประสบความสำเร็จในการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นในกรุงเทพฯ⁹¹

อย่างไรก็ตามการเซ็นเซอร์ของเผด็จการ (ซึ่งแน่นอนว่าในสมัยก่อนม่ออ่อนกว่าสมัยสฤษดิ์) ได้ปิดบังซ่อนเร้นซึ่งการก่อตัวทางปัญญาที่กำลังเกิดขึ้นอย่างจริงจังในช่วงนั้น ภายหลัง 14 ตุลาคม 2516 การเซ็นเซอร์หายไปเพียง

ข้ามคืน และก็นำประหลาดใจไปทั่วว่ากระแสคลื่นมหาของบทกวีวิพากษ์ เพลง ละคอน บทความ นิยาย และหนังสือจะท่วมท้นท่วมเมืองหลวงในตอนต้น และแพร่ออกไปในต่างจังหวัดในเวลาต่อมา ผลงานเหล่านี้เขียนหรือแต่งขึ้น ในสมัยเผด็จการ แต่ก็ไม่เคยได้รับการเผยแพร่⁹² งานเขียนอื่น ๆ เกิดขึ้น โดยผลพวงของเดือนตุลาเอง และก็สร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้กับบรรดานิสิตนักศึกษาในบรรยากาศที่เสรี

ผลพวงทางด้านวัฒนธรรมและอุดมการณ์ของตุลา 2516 เกิดปรากฏการณ์ที่ตรงกันข้ามกันสองด้าน ทางด้านปีกซ้าย เป็นเรื่องของความรู้สึกอันน่าฉงนสนเท่ห์ ตื่นเต้นบันดาลใจ ปลดปล่อย และสร้างสรรค์ เป็นห้วงเวลาที่ดูเหมือนว่าใคร ๆ จะพูด จะร้องรำ หรือทำอะไรได้เกือบจะทุกอย่าง ส่วนทางปีกขวา มายาคติเริ่มจะฝังรากอย่างรวดเร็วว่ารัฐบาลเสรีนิยมที่มีขึ้นใหม่นั้น กลายเป็นสาเหตุของโรคร้ายและแนวความคิดที่บ่อนทำลายอย่างฉับพลัน ประชาธิปไตยกลับถูกประณามแทนผลพวงของระบบเผด็จการและการเข้าไปพัวพันกับทุนนิยมของอเมริกันกับญี่ปุ่น

ดังที่คาดการณ์ได้ ประเด็นดังกล่าวมาก็ถูกผนวกเข้ากับกลไกทางอุดมการณ์ที่สร้างฐานให้กับระบอบอัตตาธิปไตยของสฤษดิ์ คือ ชาติ-ศาสน์-กษัตริย์ ทั้งหมดนี้ ศาสนาจะสำคัญน้อยสุด และในตอนแรก ๆ ก็มีได้สร้างความร้อนแรง แต่ในประเด็นของชาติ ฝ่ายซ้ายกลับเป็นฝ่ายรุกอย่างรวดเร็ว โดยแสดงให้เห็นเป็นกรณีเด่นชัดว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามร่วมมือกับญี่ปุ่น ส่วนสฤษดิ์และลูกน้องได้ทรยศประเทศโดยเข้ากับอเมริกันไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ไทยที่มีทหารต่างด้าวเกือบ 5 หมื่นคน ตั้งทัพอยู่บนผืนแผ่นดินไทย ยอมให้เศรษฐกิจตกอยู่ในมือต่างด้าวมหาศาล เมื่อพูดถึงเอกลักษณ์แห่งชาติ พวกเผด็จการกลับหลงระเหิงปล่อยให้มีการปฏิญ์ปฏิยาสังคมนิยมและวัฒนธรรม รัฐบาลเก่าตกเป็นทาสตามหลังอเมริกัน ต่อต้าน

คอมมิวนิสต์และเกิดประสพหลอนว่าจีนจะแผ่ขยายอำนาจเสียจนถูกปล่อยให้เป็นน่วยเปลี้ยเสียขาในเมื่อนิกสัน-คิสซิงเจอร์ปรับนโยบายแบบแมคเคียเวลลีเข้าหาปักกิ่ง ทั้งหลายทั้งปวงนี้ นโยบายของฝ่ายขวาไม่เพียงจะพิสูจน์ว่าฉ้อฉลและฉกฉวยโอกาสเท่านั้น แต่ยังสายตาสั้นและล้มละลายในบั้นปลายด้วย

ในระยะยาวมีความสำคัญอย่างยิ่งขุดว่ามีสัญญาณอย่างชัดเจนของการปรับเปลี่ยนแบบกฎของโคเปอร์นิคัส (คือดวงอาทิตย์ ไม่ใช่โลก ที่เป็นศูนย์กลางของจักรวาล) ปรับเปลี่ยนทัศนคติที่เป็นแกนของอุดมการณ์อนุรักษนิยมไทย นั่นคือสถาบันกษัตริย์ในฐานะของความชอบธรรมของความเป็นชาติ และเป็นแกนกลางของประวัติศาสตร์ การแพร่หลายของโฉมหน้าศักดินาไทยของจิตร ภูมิศักดิ์ ชี้ให้เห็นอาการเรื่องนี้เป็นอย่างดี ทั้งนี้งานชิ้นนี้ถกและเถียงเรื่องของสยามก่อนพุทธศตวรรษที่ 25 (ซึ่งก็คือก่อนสมัยจักรวรรดินิยมยุโรป) ตีความเส้นทางเดินของประวัติศาสตร์ในความหมายของ *ความขัดแย้งขั้นพื้นฐาน* ระหว่างผู้ปกครองที่กดขี่กับผู้ถูกปกครองที่ต้องดิ้นรนต่อสู้ อย่างไรก็ตามหนังสือของจิตรก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของขบวนการเขียนทางวิชาการและสื่อหนังสือพิมพ์ที่ปรากฏออกมาหลัง 2516 ที่สืบสาวอดีตไทยอย่างเป็นทางการ ที่มีนัยปฏิเสธหรือไม่ก็ทำให้ตำนานความเชื่อว่าด้วยบทบาทนักชาตินิยมของกษัตริย์ตามประเพณีนั้นกลายเป็นเรื่องชายขอบรอบ ๆ ริม ๆ ไป อาจจะเป็นประโยชน์ที่จะลองวาดภาพทางสังคมในชีวิตประจำวันของพัฒนาการทางวัฒนธรรม-อุดมการณ์ในตอนนี้ดู ลองนึกดูว่านักศึกษาไทยถกเถียงกันต่อหน้าพ่อแม่ ถึงสยามสมัยพุทธศตวรรษที่ 25 โดยไม่อยู่ในนัยของมหาราชรัชกาลที่ 5 แต่ในความหมายของการทำเกษตรเป็นการค้าพาณิชย์ถึงความโอบอ้อมพันลึกของระบบราชการ ฯลฯ เพียงแต่การใช้ศัพท์แสงที่แสดงถึงกระบวนการทางสังคมและพลังทางเศรษฐกิจ ก็เป็นการปฏิเสธความเป็นแกนกลางของกษัตริย์ในฐานะวีรบุรุษหรือองค์รวมแห่งประวัติศาสตร์ชาติ

ที่จริงแล้วการมองข้ามลำดับสำคัญทางประวัติศาสตร์ตามจารีต แบบนี้ ไม่ต้องสงสัยเลยว่าคนหนุ่มสาวกระทำเช่นแบบไม่แคร์ประเภทไร้เคียงสา หรือไม่ก็อย่างดูหมิ่นคุณแคลนเจียบ ๆ ซึ่งอาจจะดูเป็นการคุกคามเสียยิ่งกว่าการปฏิเสธพระเกียรติยศและพระราชอำนาจโดยตรงเสียอีก⁹³ (พลังของความเป็นปฏิปักษ์กันของคนต่างรุ่นที่กระตุ้นโดยอุดมการณ์ที่ตรงข้ามกันเช่นนี้เป็นสิ่งที่เราไม่ควรประเมินค่าต่ำ)⁹⁴

ถึงตรงนี้ก็คงเป็นที่เข้าใจได้ชัดเจนว่า เพียงไม่นานหลังจากมีการตั้งรัฐบาลประชาธิปไตยเสรีนิยม มีการยกเลิกระบบเซ็นเซอร์ การตั้งข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ก็เริ่มขึ้น⁹⁵ ไม่ใช่เพราะว่ากลุ่มผู้ปกครองโกรธแค้น นักศึกษานักพูดหัวรุนแรงเท่านั้น แต่เป็นเพราะกระบวนการอันต่อเนื่องของวิกฤตสังคมไทยทั้งหมด เริ่มตกผลิกรอบ ๆ สัญลักษณ์ของสถาบันกษัตริย์ การสิ้นสุดของเศรษฐกิจบูมที่มีมายาว ความหงุดหงิดอย่างคาดไม่ถึงที่เกิดจากการขยายการศึกษาอย่างรวดเร็ว ความขัดแย้งระหว่างวัย⁹⁶ และความวิตกที่เกิดการถอนตัวทางยุทธศาสตร์ของอเมริกา รวมทั้งผู้นำทหารที่หมดความน่าเชื่อถือ วิกฤตต่าง ๆ ที่ผูกโยงกันอยู่นี้เป็นประสบการณ์ที่หนักหน่วง สำหรับพวกกระฎุมพีใหม่ พวกชนชั้นใหม่นี้มันถือว่าสถาบันกษัตริย์เป็นทั้งหลักชัยและเกราะคุ้มกันทางจิตใจ รากลึกทางประวัติศาสตร์และความมั่นคงของสถาบันดูจะเป็นของขลังกันยันความไร้ระเบียบและความพินาศให้ และไม่ว่าจะมีความเลวร้ายของชีวิต หรือการที่ต้องพึ่งพิงทั้งทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจต่อชาวต่างชาติจะเป็นเช่นไรก็ตาม สมาชิกของชนชั้นนี้ก็รู้สึกว่าเป็นชาตินิยมของตัวเองคนนั้น ประกันได้ด้วยความจริงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ ซึ่งถือว่าเป็นองค์รวมของมรดกชาติ ดังนั้น การโจมตีใด ๆ ต่อสิทธิอันชอบธรรมของราชบัลลังก์ ไม่ว่าจะ เป็นโดยอ้อมก็ตาม จะเป็นที่ยอมรับได้เลยว่าคุกคามต่อเกราะคุ้มกันนั้น

ความรู้สึกอันหดหู่แห่งปี 2517 ซึ่งเริ่มด้วยการดำเนินคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ เป็นครั้งแรกนั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในอินโดจีนอย่างสุดที่จะประเมินได้ ในช่วงเวลาเพียงไม่กี่สัปดาห์ในฤดูใบไม้ผลิ 2518 เวียงจันทน์ พนมเปญ และไซ่ง่อน ก็ถูกพิชิตโดยกองกำลังคอมมิวนิสต์หมด ในระยะสั้น มีผลหลักอยู่ที่การคืนระชนกเงินทุนไหลออก ในระยะค่อนข้างยาวมีความเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่งต่อบทบาทของราชบัลลังก์ในทางปฏิบัติแทนที่เป็นจะเพียงสัญลักษณ์ เพราะดูไม่น่าจะสงสัยเลยว่าการยกเลิกสถาบันกษัตริย์ลาวในเดือนธันวาคม (การสิ้นสุดของสถาบันกษัตริย์เขมรด้วยน้ำมือของฝ่ายขวาเมื่อ 5 ปีก่อน แท้จริงได้รับการปรบมือด้วยซ้ำไป)⁹⁷ ได้สร้างความหวั่นวิตกว่ารัชกาลที่ 9 อาจเป็นองค์สุดท้ายของราชวงศ์ ดังนั้นพระมหากษัตริย์ก็ยังมีราชกระแสดต่อสาธารณชนในแนวอนุรักษนิยมต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างหนักแน่นยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เห็นได้ชัดจากการรวมตัวของฝ่ายขวาทั้งขบวนการซึ่งได้รับการสนับสนุนให้ออกไปรุกด้วยความรุนแรง

ต้องขอใจต่อสถานะอันมั่นคงขององค์กรฝ่ายขวาในหมู่สื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยุและโทรทัศน์⁹⁸ การรุกครั้งนี้เริ่มในฤดูใบไม้ร่วงปี 2518 และก็พุ่งขึ้นสูงในฤดูใบไม้ผลิปี 2519 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการรณรงค์เลือกตั้งทั่วไปเมื่อเดือนเมษายน ตัวอย่างเช่น พลตรีประมาณ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย ใช้ตำแหน่งรัฐมนตรีมีอำนาจคุมสื่อมวลชนที่ควบคุมโดยรัฐ โฆษณาคำขวัญ “ชาวพินชาติชาย” - ซึ่งเป็นสิ่งที่อาจไม่กล้าที่จะทำในหนึ่งปีก่อนหน้านั้น⁹⁹ สถานีวิทยุที่คุมโดยฝ่ายขวา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยุยานเกราะที่สดขั้ว ออกรายการและเล่นเพลงที่ใช้ความรุนแรง เช่น “หนักแผ่นดิน” หรือ “รกแผ่นดิน” คติพจน์ของกิตติวุฑโฒที่ว่าพุทธศาสนาให้การรับรองการฆ่าคอมมิวนิสต์นั้น ได้รับการเผยแพร่เป็นประจำทั่วไป แน่นอองการใช้ความรุนแรงนี้ก็มิใช่เป็นเพียงคำพูด ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ฤดูใบไม้ผลิ

และฤดูร้อนปี 2519 เราได้เห็นกระบวนการความรุนแรงสุด ๆ ต่อชีวิตและร่างกาย

ประเด็นหลักก็คือว่าการรุกของฝ่ายขวาทั้งหมดโคจรรอบแกนกลางที่สถาบันกษัตริย์ ซึ่งถูกนิยามให้เข้าร่วมและอยู่ภายใต้อิทธิพลของศัตรูของระบอบเสรีนิยมมากขึ้น ๆ ฉะนั้นก็เห็นได้ชัดว่าจุดระเบิดของการล้มรัฐบาลเมื่อ 6 ตุลาคม 2519 ก็จะเป็นเรื่องของการสร้างกรณีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ก่อนหน้านั้นไม่กี่วัน เมื่อวันที่ 24 กันยายน คนงาน 2 คนที่นครปฐมออกไปปิดโปสเตอร์ประท้วงอดีตเผด็จการถนอมที่กลับเข้ามาประเทศในผ้ากาสาพัสตร์ คนงานถูกตำรวจท้องที่ตีจนตายแล้วนำศพไปแขวนคอ¹⁰⁰ สองวันก่อนหน้าการรัฐประหาร คณะแสดงของนักศึกษาหัวรุนแรง ได้แสดงละครล้อเลียนการฆาตกรรมนั้นที่ลานโพธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการณรงค์ขับไล่ถนอมในระดับชาติ¹⁰¹ หนังสือพิมพ์*ดาวสยาม* ฝ่ายขวาที่บ้าคลั่ง นำรูปภาพของการแสดงไปแต่งจนดูคล้ายกับว่าผู้แสดงที่“ถูกแขวนคอ” นั้นคล้ายกับมกุฎราชกุมาร¹⁰² ในการปฏิบัติการร่วมกันนี้ สถานีวิทยานเกราะก็ออกรายการกระจายข่าว ยุยงให้ประชาชนซื้อหนังสือพิมพ์*ดาวสยาม* และเรียกร้องให้มีการลงโทษต่อการ “โจมตีอย่างเลวร้าย” ต่อพระราชวงศ์¹⁰³ จากจุดนี้ก็เกิดม็อบแขวนคอขึ้น ฝูงชนให้ทหารเข้ายึดอำนาจ

ควรเน้นว่าการสร้างเรื่องและการร่วมมรดงค์อย่างพร้อมเพรียงของสื่อมวลชนแบบนี้ เป็นเรื่องใหม่ในการเมืองไทย เมื่อสฤทธิ์สร้างเรื่องใส่ความพระพิมลธรรมและพระศาสนโสภณ หรือเมื่อเผ่าสังหาร ส.ส. ฝ่ายตรงข้ามต่างก็ทำอาชญากรรมในเชิงบริหาร คือปิดประตูลับ สื่อมวลชนสมัยพุทธศตวรรษ 2500 ได้เคยขู่วัวเสมอว่ารัฐบาลอาจจัดการอย่างรุนแรงกับคอมมิวนิสต์และพวกบ่อนทำลาย แต่ในปี 2519 การสร้างเรื่องกระทำอย่างเปิดเผย และ*สาธารณชน* ก็ได้รับเชิญให้เข้าร่วมแก้แค้นต่อการบ่อนทำลายด้วย

เหตุผลของเรื่องนี้ก็คือ กลุ่มผู้ปกครองเก่าถูกทำให้อ่อนแอจากการพัฒนาทั้งภายในและภายนอกประเทศ พยายามหาพันธมิตรภายในใหม่ และ ก็พบได้จากกลุ่มกระฎุมพีน้อยกับกระฎุมพีกลาง ที่เกิดขึ้นภายใต้เผด็จการเก่า กระฎุมพีเหล่านี้กำลังเคียดแค้น ตื่นตระหนก และงงงวย สุตร ชาติ-ศาสน-กษัตริย์ ที่ถูกนำมาขยายความและใช้การ ซึ่งก็แสดงให้เห็นถึงอาการของการยอมรับโดยทั่วไปว่าไม่สามารถจะครองอำนาจได้อย่างแท้จริงอีกต่อไป และทั้งชี้ให้เห็นถึงความหวุ่นวิตกและความเกลียดชังอย่างแท้จริงที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติทางวัฒนธรรมของพุทธศวรรษ 2510¹⁰⁴

โดยสรุป ผลพวงของ 6 ตุลาคม ชี้ไปใน 2 ทิศทางที่แตกต่างแต่เชื่อมโยงกัน ในด้านหนึ่ง การรัฐประหารครั้งนี้เร่งเครื่องให้เห็นชัดว่าการเมืองไทยมิใช่เรื่องลึกลับอีกต่อไป การโจมตีโดยตรงและเปิดเผยต่อสถาบันกษัตริย์ปรากฏขึ้นอย่างหนัก¹⁰⁵ กลุ่มใหญ่ ๆ ทั้งเสรีนิยมและหัวรุนแรง เริ่มเข้าใจว่าตนไม่มีที่ไม่มีทางในระบบของกรุงเทพฯ และดังนั้นคนจำนวนมากมายอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนก็หลบออกไปลี้ภัยหรือไม่ก็เข้าร่วมในขบวนการต่อสู้ ในอีกประการหนึ่ง แนวความคิดและสัญลักษณ์ทางการเมืองของฝ่ายขวาที่ครองอำนาจอยู่ได้กลายเป็นคำขวัญที่มีจิตสำนึกเพื่อตนเอง และยังกลายเป็นคำขวัญที่มีฐานเฉพาะเจาะจงในสังคม ในช่วงพุทธศวรรษ 2490 และ 2500 เป็นไปได้ที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมไทยจำนวนมาก จะมองฝ่ายซ้ายไทยอย่างสนิทใจว่าเป็นคนต่างดาวกลุ่มน้อย (เป็นญวน เป็นเจ๊กจีน หรืออะไรก็ตาม) และการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ก็เป็นขบวนการระดับชาติอันสูงส่ง ถึงตอนนี้ ความคิดแบบนั้นจะเข้าไปได้น้อยลง ๆ ทุกที่แม้แต่ต่อฝ่ายขวาเอง เหตุการณ์ 6 ตุลาคม ได้กลายเป็นตัวเร่งขบวนการที่ฝ่ายขวาต้องยอมรับ ทั้งนี้โดยอาจจะไม่ตระหนักด้วยซ้ำไปว่า กำลังเข้ารบในสงครามกลางเมือง ในระยะยาว ความเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นเครื่องตัดสินที่สำคัญ ทั้งนี้เพราะประวัติศาสตร์

สมัยใหม่ ยกเว้นในกรณีของพรรคบอลเชวิคของเลนิน "ได้แสดงเด่นชัดว่าไม่มี
ขบวนการปฏิวัติใดจะประสบความสำเร็จได้ หากมิได้พิชิตหรือได้รับพรประทาน
ของความเป็นนักชาตินิยม"¹⁰⁶

เชิงอรรถ

¹ ดูตัวอย่างใน David Wilson, *Politics in Thailand* (Ithaca: Cornell University Press, 1967), บทที่ 9 ; Fred W. Riggs, *Thailand : The Modernization of a Bureaucratic Polity* (Honolulu: East-West Center Press, 1966), Appendix B.

² แนวการมองทำนองเดียวกันนี้แต่เอียงไปทางเสรีนิยมก็คือ พรรณนา 6 ตุลาคมในเชิงเข็นครกขึ้นภูเขาว่ามันเป็นความล้มเหลวที่น่ากลัศจรรย์แล้วครั้งเล่าไม่รู้จักจบจักสิ้นอีกครั้งหนึ่งในการนำการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาสู่สยาม ดูตัวอย่างที่ตีอันทันหนึ่งใน Frank C. Darling, "Thailand in 1976: Another Defeat for Constitutional Democracy," *Asian Survey*, XVII : 2 (February 1977), pp. 116-32.

³ *Far Eastern Economic Review*, April 16, 1976 กล่าวไว้ในรายงานการเลือกตั้งเมื่อเดือนเมษายน 2519 ถึง "กระแสการลอบยิง ปาระเบิดและเหตุรุนแรงอื่น ๆ ที่เกิดประดังกันขึ้นมา และพุ่งเป้าใส่บรรดาพรรคฝ่ายซ้ายและปฏิรูปเป็นหลัก" นิตยสารประชาชาติรายสัปดาห์, 20 (16 มีนาคม 2519) และ 21 (23 มีนาคม 2519) ได้ลงบัญชีรายชื่อเหยื่อผู้ถูกลอบสังหารทางการเมืองเกือบ 50 รายในช่วงระหว่างปี 2517-2519 ซึ่งทั้งหมดเป็นฝ่ายซ้าย

⁴ ในประเด็นการปราบปรามภายหลัง "กบฏ" พระยาทรงสุรเดช ปี 2481 ดู Wilson, *Politics in Thailand*, p. 261. วันที่ 3 มีนาคม 2492 ส.ส. ชื่อตั้งผู้เป็นอดีตรัฐมนตรี 4 คน ถูกตำรวจลูกน้องเผ่าฆ่าทิ้งระหว่างย้ายที่คุมขัง ดู สมุทร สุรภักกะ, 26 การปฏิวัติไทยและรัฐประหาร 2089-2507 (พระนคร : สื่อการพิมพ์, 2507), หน้า 472-89. ในเดือนธันวาคม 2495 นักการเมืองอีสานโดดเด่น คือ เตียง สิริขันธ์ หายสาบสูญไป ภายหลังจึงมีการเปิดเผยว่าเขาถูกตำรวจลูกน้องเผ่าฆ่ารัดคอ ดู Charles F. Keyes, *Isan: Regionalism in Northeastern Thailand* (Ithaca: Cornell University Southeast Asia Program Data Paper No. 65, 1967), p. 34 และ Thak Chaloemtiarana, "The Sarit Regime, 1957-1963: The Formative Years of Modern Thai Politics" (unpublished Ph.D. dissertation, Cornell University, 1974), p. 118.

⁵ ดูเรื่องราวกรณีประหารชีวิตนายสุภชัย ศรีสติ ต่อหน้าธารกำนัลเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2502, กรณีประหารนายครอง จันดาวงศ์ กับ นายทองพันธุ์ สุทธิมาศ เมื่อ 31 พฤษภาคม 2504, และกรณีประหารนายรวม วงศ์พันธุ์ เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2505 เป็นอาทิใน Thak, "The Sarit Regime," pp. 266-69. เหตุอื้อฉาวกรณีหนึ่งในยุคคนอม-ประภาสรวมเอาคนในกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือแวดวงปัญญาชนและนักการเมืองออกไปไกลโซ ตัวอย่างเช่นการสอบสวนของทางราชการกระทรวงมหาดไทยโดยมีผู้ตรวจราชการของกระทรวงเองเป็นหัวหน้าได้ยืนยันคำกล่าวหาของนักศึกษาที่ว่าในปี 2513-14 อย่างน้อยชาวบ้าน 70 คนได้ถูกกองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ประหารโดยพลการ รายงานกล่าวว่า "ผู้ต้องสงสัยเป็นคอมมิวนิสต์ที่ถูกทหารจับส่วนใหญ่จะถูกประหาร เดิมที ทหารยังผู้ต้องสงสัยพวกนี้ทิ้งข้างถนน แต่ภายหลังพวกเขาเปลี่ยนลีลาการนำไปและเริ่มนำถังน้ำมันสีแดงเข้ามาใช้ในการฆ่าหมู่เพื่อทำลายหลักฐานทิ้งให้หมด จำจะต้องสงสัยจนสลบก่อนจะยัดลงถังน้ำมันแล้วเผาทั้งเป็น" Bangkok Post, March 30, 1975. สำหรับการทิ้งระเบิดนาปาล์มใส่หมู่บ้านชนชาติส่วนน้อยชาวม้งภาคเหนือชนิดไม่เลือกหน้า ดู Thomas A. Marks, "The Meo Hill Tribe Problem in Thailand," *Asian Survey*, XIII: 10 (October 1973), p. 932; และ Ralph Thaxton, "Modernization and Peasant Resistance in Thailand," in Mark Selden, ed., *Remaking Asia* (New York: Pantheon, 1971), pp. 265-73. โดยเฉพาะ p. 269

⁶ ตำรวจนอกเครื่องแบบพวกนี้เมื่อตำรวจเปิดไฟสัญญาณและรถจักรยานยนต์นำขบวนคุ้มกัน นอกจากขโมยรถคันนี้และนูรีแล้ว พวกเขายังสร้างความเสียหายแก่คฤหาสน์ของคิกฤทธิคิดเป็นมูลค่าราว 5 แสนดอลลาร์สหรัฐด้วย *New York Times*, August 20, 1975. ในเวลาเดียวกันนั่นเอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อันเป็นเสมือนบ้านสิงสถิตทางจิตวิญญาณของขบวนการนักศึกษาที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างซูดรากอนโคน ก็ถูกบุกเผาโดยพวกกระหิงแดงซึ่งเป็นอันธพาลการเมืองฝ่ายขวา (จะได้กล่าวถึงต่อไป) โดยไม่ต้องโทษทัณฑ์อะไรเลย

⁷ ฆาตกรรมรายนี้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2519 ดู *Far Eastern Economic Review*, March 12, 1976; และบทความของ Carl Trocki ในวารสาร *Bulletin of Concerned Asian Scholars* ฉบับเดียวกันนี้

⁸ วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2519 สำนักงานใหญ่ในกรุงเทพฯของพรรคพลังใหม่ซึ่งเป็นพรรคเดินแนวทางสายกลางถูกอันธพาลฝ่ายขวาปาระเบิดเพลิงเข้าไป ดู *Far Eastern Economic Review*, February 27, 1976. และถึงแม้อันธพาลคนหนึ่งจะถูกระเบิดพวกเดียว

กันเองจนแขนขาข้างหนึ่งในปฏิบัติการครั้งนี้ แต่ตำรวจก็ปล่อยตัวเขาไปเพราะ “ขาดหลักฐาน” วันที่ 21 มีนาคม ถัดมา ระเบิดลูกหนึ่งซึ่งปาเข้าใส่กลุ่มผู้เดินขบวนเรียกร้องให้ลดอาหารอเมริกันออกไปให้หมดกลางกรุงเทพฯ ก็ฆ่าคนไป 4 คนและบาดเจ็บอีกมาก ดู ประชาชาติ รายสัปดาห์, 22 (30 มีนาคม 2519), หน้า 1.

⁹ Far Eastern Economic Review, April 9, 1976.

¹⁰ น่าจะเน้นย้ำ ณ ที่นี้ว่าในฐานที่บทความชิ้นนี้มุ่งรวมศูนย์สนใจการปรากฏขึ้นของการก่อตัวเป็นกลุ่มทางสังคมใหม่ ๆ และแนวโน้มวัฒนธรรมใหม่ ๆ มันจึงจงใจที่จะไม่ได้นำพากลุ่มปกครองเก่าเหล่านี้หรือสถาบันข้าราชการทรงอำนาจทั้งหลาย อาทิทหารและกระทรวงมหาดไทยมาปรามรภ์ บทบาททางการเมืองของกลุ่มและสถาบันเหล่านี้ได้มีผู้อภิปรายไว้แล้วโดยพิศดารในบรรดางานนิพนธ์ว่าด้วยการเมืองไทยสมัยใหม่ รวมทั้งในข้อเขียนอื่นที่ปรากฏในวารสาร Bulletin ฉบับนี้

¹¹ วลีนี้เข้าใจว่า Riggs คิดค้นขึ้น โปรดดู หน้า 11 ในหนังสือ Thailand ของเขา แต่แนวคิดพื้นฐานเดียวกันนี้เป็นจุดใหญ่ใจความของหนังสือ Politics in Thailand ของ Wilson ซึ่งเป็นงานศึกษายุคสมัยนั้นที่ทรงอิทธิพลโดดเด่นเป็นเอกที่สุด

¹² ในบทความชิ้นเยี่ยมของ Thadeus Flood เรื่อง “The Thai Left Wing in Historical Context,” Bulletin of Concerned Asian Scholars (April-June 1975), p. 55 เขาได้อ้างอิงข้อความบางประโยคที่อ่านแล้วชวนครั้นเครงจากหนังสือ Wendell Blanchard, et al., Thailand (New Haven: Human Relations Area File, 1957), pp. 484-85. ดังต่อไปนี้ :- “น่าสงสัยว่า (ชาวนาไทย) จะนึกฝันถึงสภาพสังคมที่ไม่มีการจำแนกฐานะสูงต่ำ ออกหรือไม่ ชาวนาและคนฐานะด้อยต่ำอื่น ๆ ไม่เคยมองระบบสังคมแบบนั้นไปในทำนองว่า มันไม่สมเหตุผลผลหรือลำบากหนักหนาสาหัสแต่ประการใดเลย และก็ไม่มีประวัติการกดขี่ทางสังคมโดยทั่วไปในเมืองไทย”

¹³ ดูหนังสือ Chinese Society in Thailand: An Analytic History (Ithaca: Cornell University Press, 1957) และ Leadership and Power in the Chinese Community in Thailand (Ithaca: Cornell University Press, 1958) ของ G. William Skinner เปรียบเทียบกับ Donald Hinley, “Thailand: The Politics of Passivity,” Pacific Affairs, XLI: 3 (Fall 1968), pp. 366-67.

¹⁴ Frank C. Darling, Thailand and the United States (Washington: Public Affairs Press, 1965), p. 29 บันทึกว่าเมื่อเกิดรัฐประหารโค่นระบอบสมบูรณาญาสิทธิปี 2475 นั้น 95% ของเศรษฐกิจไทยอยู่ในมือชาวต่างชาติและคนจีน

¹⁵ ในรอบกว่าสี่ทศวรรษที่ผ่านมา ประชากรเขตมหานครกรุงเทพฯ- ธนบุรีได้เพิ่มขึ้นดังต่อไปนี้ :

2490	781,662
2503	1,800,678
2513	2,913,706
2515	3,793,763

ดู Ivan Mudannayake, ed., **Thailand Yearbook, 1975-76** (Bangkok: Temple Publicity Services, 1975), p. E28.

¹⁶ Darling, **Thailand**, pp. 29, 61, 170-71. ถึงปี 2492 การค้าระหว่างสหรัฐากับสยามเพิ่มขึ้นกว่าระดับช่วงใกล้เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง 2,000 % พอถึงต้นพุทธทศวรรษ 2500 สหรัฐฯ ก็เป็นผู้ซื้อขยาพารา 90% และตีบุกส่วนใหญ่ของสยาม

¹⁷ การวิเคราะห์แนวโน้มนี้ได้รับการพัฒนาขยายความให้กว้างขวางออกไป ใน Thaxton, "Modernization," pp. 247-51.

¹⁸ การท่องเที่ยวที่วุ่นใหญ่โตขนาดไหนพอเห็นได้จากตัวเลขต่อไปนี้

	2508	2509	2513	2514	2515	2516	2517
นักท่องเที่ยว							
ต่างชาติ							
(พันคน)	225.0	469.0	628.7	638.7	820.8	1037.7	1107.4
อเมริกัน	78.3	133.3	159.2	147.0	151.6	161.4	156.8
(ทหารอเมริกัน							
พักผ่อน)	(15.0)	(70.7)	(44.3)	(26.6)	(7.7)	(4.4)	(3.5)
ญี่ปุ่น	17.3	42.9	47.0	55.8	93.5	151.9	132.7
รายได้เงินตรา							
ต่างประเทศจาก							
การท่องเที่ยว							
(ล้านบาท)	506	1770	2175	2214	2718	3399	4292
(จากทหาร							
อเมริกันพักผ่อน)	(50)	(459)	(390)	(240)	(63)	(13)	(11)

บันทึก: ในการประเมินค่าตัวเลขปี 2515-2517 ต้องคำนึงถึงอัตราเงินเฟ้อสูงตอนนั้นด้วย แหล่งข้อมูล: World Bank, "Thailand: Current Economic Prospects and Selected Development Issues," II (Statistical Appendix), November 14, 1975, table 8.7 ตลอดช่วงหลายปีนี้ การท่องเที่ยวจัดเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมแปดอันดับแรกที่ทำรายได้เงินตราต่างประเทศสูงสุด

¹⁹ แหล่งข้อมูลที่ดีที่สุดแหล่งเดียวเกี่ยวกับสฤทธิ์ได้แก่ Thak, "The Sarit Regime." สำหรับบทบาทของเขาในการเปลี่ยนแปลงกองทัพไทยให้เป็นแบบอเมริกันดูหน้า 120-22 เป็นพิเศษ แต่งานเรื่อง *Darling, Thailand* ก็ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากทางซีกอเมริกันในความสัมพันธ์ระหว่างสฤทธิ์-วอชิงตัน

²⁰ สฤทธิ์สนับสนุนสหรัฐอเมริกาให้รุกรานลาวเป็นพิเศษ ขณะที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เกิดเกลียดชังในภาคกลางของไทยและนิสัยใจคอพื้นฐานเป็นแบบ "ไทยภาคกลาง" แต่สฤทธิ์กลับเป็นคนอีสานในหลายด้าน คุณแม่ของสฤทธิ์มาจากหนองคายติดชายแดนลาวและตัวเขาเองก็ใช้ชีวิตวัยเด็กส่วนหนึ่งอยู่ที่นั่น เขาเป็นญาติสนิทข้างมารดากับนายพลภูมิ หนองสะหวັນ ขุนศึกฝ่ายขวาที่เพนดากอนหมายมั่นปั้นมือให้เป็นใหญ่ในเวียงจันทน์เสมอมา

²¹ ไม่เคยมีแผนพัฒนาาระดับชาติเลยในสมัยจอมพล ป. แผนพัฒนาแห่งชาติฉบับแรกของสยามพัฒนาขึ้นสมัยสฤทธิ์และเริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการในปี 2504 แผนนี้เป็นอย่างไร และเดินตามคำแนะนำของธนาคารโลกอย่างน่าอับอายขายขี้หน้าเพียงไหน โปรดดู Pierre Fistié, *L'Évolution de la Thaïlande Contemporaine* (Paris: Armand Colin, 1967), pp. 334-35. แต่ทักยได้แย้งว่าสฤทธิ์หาได้ยอมให้เทคโนโลยีตะวันตกานาชาติพวกนี้จู่โจมไปเสียทุกอย่างไม่ โปรดดู Thak, "The Sarit Regime," pp. 327-28.

²² ขณะที่จอมพล ป. เป็นจอมเผด็จการเกือบเต็มตัวในช่วงพุทธทศวรรษ 2480 ฐานะของเขากลับอ่อนแอลงมากระหว่างดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีอย่างยาวนานรอบสอง จากปี 2491-2500 คณะรัฐประหาร 2490 ดึงเขากลับมาเชิดเป็นหัวหน้าเพียงเพื่อให้ระบอบปกครองของพวกเขา "ดูดีมีระดับ" ในทางสากลเท่านั้น แต่จอมพล ป. ก็อยู่รอดมาได้ด้านหลักแล้วโดยอาศัยสหรัฐอเมริกาสนับสนุนและความฉลาดหลักแหลมของตัวเองในการถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายพลตำรวจเอกเผ่า กับ ฝ่ายพลเอกสฤทธิ์ ซึ่งขัดแย้งเป็นปฏิปักษ์กันยิ่งขึ้นทุกที สฤทธิ์ทำลายอำนาจตำรวจลงและทำให้กองทัพภกภายใต้การควบคุมของเขากลายเป็นนายเหนือหัวการเมืองไทยอย่างเด็ดขาดโดยการรัฐประหารปี 2500 และ 2501

²³ ดูสรุปประโยชน์ล่อใจทั้งหลายที่ไทยให้แก่นักลงทุนต่างชาติได้ใน Fistié, *L'Évolution*, p. 337.

²⁴ ตามรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ *New York Times*, April 14, 1968 มีทหารอเมริกันอยู่ในเมืองไทยตอนนั้น 46,000 นาย รวมทั้งอีก 5,000 นายที่ลาสนามรบในเวียดนามเข้ามาพักผ่อนหย่อนใจในแต่ละเดือน หนังสือพิมพ์ *The Nation*, October 2, 1967 ระบุว่า มีทหาร 46,000 นาย ผู้ปฏิบัติงานด้านเศรษฐกิจและโฆษณาชวนเชื่อ 7,000 นาย และฐานทัพอากาศ 8 แห่งของอเมริกาอยู่ในประเทศไทย

²⁵ หากเปรียบเทียบการจ้างงานในภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ ระหว่างปี 2503 กับ 2513 ก็จะแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่วุ่นวายส่วนหนึ่ง

	2503	2513	เปลี่ยนแปลง
การเกษตร	11,300,000	13,200,000	(+ 17%)
เหมืองแร่	30,000	87,000	(+ 290%)
หัตถอุตสาหกรรม	470,000	683,000	(+ 45%)
ก่อสร้าง	69,000	182,000	(+ 64%)
การค้า	779,000	876,000	(+ 13%)
ขนส่ง คลังสินค้า สื่อสาร	166,000	268,000	(+ 62%)
บริการ	654,000	1,184,000	(+ 81%)

ตัวเลขที่ปัดเป็นจำนวนเต็มเหล่านี้คำนวณจากตาราง 1.2 ใน *World Bank, "Thailand," II* (November 14, 1975). ในช่วงปี 2503-2508 รายได้มวลรวมประชาชาติเพิ่มขึ้น 7.5% ต่อปี และการลงทุนมวลรวมในประเทศเพิ่มขึ้น 14.4% ต่อปี ดู Annex I ของ "Report and Recommendation of the President of the International Bank for Reconstruction and Development to the Executive Directors of the World Bank on a proposed loan to the Industrial Finance Corporation of Thailand." September 1, 1976. บทความ Clark Neher, "Stability and Instability in Contemporary Thailand," *Asian Survey*, XV:12 (December 1975), pp. 1100-01, ให้ตัวเลขอัตราเติบโตโดยเฉลี่ยต่อปีของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติระหว่าง 2502-2512 ไว้ที่ 8.6%

²⁶ ดู Fistić, *L'Évolution*, p. 353; Robert J. Muscat, *Development Strategy in Thailand: A Study of Economic Growth* (New York: Praeger, 1966), p. 138. เป็นอาทิ

²⁷ ดูรายละเอียดและร่างเค้าโครงแผนที่ถนนเหล่านี้ใน Thak, "The Sarit Regime," Appendix IV

²⁸ Howard Kaufman แจกแจงหลักฐานเรื่องนี้ไว้อย่างมีชีวิตชีวาในหนังสือของเขา เรื่อง *Bangkok: A Community Study in Thailand* (Rutland, Vt. and Tokyo: Tuttle, 1976), pp. 219-220. เมื่อเขากลับไปเยี่ยมหมู่บ้านบางขวดที่เขาเคยศึกษาเอาไว้ในปี 2497 สมัยยังเป็นชุมชนชนบทเล็ก ๆ อยู่ชานกรุงเทพฯ นั้น เขาพบว่า 17 ปีให้หลังที่ดิน 1 ไร่ที่เคย ตีราคาไว้ 3,000 บาทเมื่อปี 2497 ได้ถีบตัวสูงขึ้นไปถึง 250,000 บาทในปี 2514 ยิ่งกว่านั้น ที่ดินราคาสูงสุดก็ไม่ใช่ที่ดินอุคมสมบูรณ์ที่สุดอีกต่อไป หากกลายเป็นที่ดินที่อยู่ดิระบบถนนที่กำลังพัฒนากันที่สุดไป Thak, "The Sarit Regime," pp. 337-38 ตั้งข้อสังเกตว่าชาวนาจำนวนมากที่มีที่ดินอยู่ตามถนนใหญ่ถูกพวกข้าราชการผู้ทรงอำนาจกับพรรคพวกขับไล่ออกไป คือ ๆ โดยไม่ได้อะไรตอบแทนเลย

²⁹ ดู Anonymus, "The U.S. Military and Economic Invasion of Thailand," *Pacific Research*, I:1 (August 3, 1969), pp. 4-5, ซึ่งอ้างอิง Department of Commerce, OBR 66-60, September 1966, p. 6. Neher, "Stability," p. 1110, กล่าวว่า การเช่าที่ทำกินและหนี้สิน "พุ่งสูงขึ้นพรวดพราด" Takeshi Motooka ตั้งข้อสังเกตไว้ในงานของเขา เรื่อง *Agricultural Development in Thailand* (Kyoto: Kyoto University, Center for Southeast Asian Studies, 1971), pp. 221ff ว่า 1) ตามข้อมูลที่รัฐบาลไทยสำรวจภาคเกษตรไว้เมื่อปี 2506 ปรากฏว่ากว่า 60.8% ของพื้นที่เพาะปลูกในภาคกลาง ดำเนินการโดยลูกนาที่เช่าที่ทำกินทั้งหมดหรือเช่าเป็นบางส่วน 2) จากที่เขาศึกษาท้องที่อำเภอหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี (อยู่ใกล้กรุงเทพฯ มาก) 90% ของชาวนาที่เพาะปลูกทำกินอยู่ที่นั่นเป็นลูกนา ในทางกลับกัน บททดลองเสนอว่าการเช่าที่ทำกินได้เพิ่มทวีขึ้นอย่างรวดเร็วนั้นได้ถูกโจมตีอย่างรุนแรงเมื่อเร็ว ๆ นี้ จาก Laurence Stifel ในงานของเขาเรื่อง "Patterns of Land Ownership in Central Thailand during the Twentieth Century," *Journal of the Siam Society*, 64:1 (January 1976), pp. 237-74. สำหรับข้อมูลเปรียบเทียบเกี่ยวกับ ระบบเจ้าที่ดิน หนี้สิน และการบิดพลิ้วฉวยใช้โฉนดที่ดินซึ่งเพิ่มมากขึ้นในจังหวัดเชิงชายทางภาคเหนือ โปรดดู Michael Moerman, *Agricultural Change and Peasant Choice in a Thai Village* (Berkeley: University of California Press, 1968), chapter V.

³⁰ อย่างไรก็ตาม กระแสการอพยพนี้ได้เกิดขึ้นแล้วอย่างกว้างขวางตั้งแต่ก่อนเศรษฐกิจเริ่มบูมด้วยซ้ำไป Mudannayake, ed., *Thailand Yearbook*, 1975-76, p. E30, ตั้งข้อสังเกตว่าในปี 2503 นั้นประชากรกรุงเทพฯ ไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสี่มีบ้านเกิดอยู่ที่อื่น

³¹ ตัวอย่างเศรษฐกิจใหม่ “นอกระบบราชการ” ที่นำคืนดาตั้นในรายงานหนึ่งซึ่งเป็นผลผลิตของยุคนี้ ได้แก่ นายทวิช กลิ่นประทุม หัวหน้าพรรคธรรมสังคมที่เป็นพรรคขนาดใหญ่ในช่วงปี 2517-2519 เขาเป็นบุตรข้าราชการยากไร้ เรียนสูงกว่าชั้นมัธยมฯ ไม่เท่าไร และเริ่มงานเป็นพนักงานบัญชีกินเงินเดือน ๆ ละ 250 บาท ต่อมาเขาทำงานสารพัดเช่นถีบสามล้อบ้าง เป็นเสมียนชิปปิ้งบ้าง เติมนรถโดยสารประจำทางบ้าง ชีวิตระมัดระวังทางการของเขานั้นทักไว้ว่า : “ระหว่างรับเหมาช่วงงานเอาของลงและขนส่งอุปกรณ์ต่อจากองค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (รสพ. เป็นบริษัทของรัฐที่ผูกพันแนบแน่นกับ JUSMAG หรือ Joint U.S. Military Advisory Group) ท่านก็ได้คิดว่ารถเทลเลอร์เป็นสิ่งจำเป็น ด้วยเงินที่ท่านเก็บหอมรอมริบไว้บวกกับสินเชื่อจากธนาคาร ท่านได้ซื้อรถเทลเลอร์สองคันเพื่อใช้ขนส่งเครื่องจักรและอุปกรณ์หนัก ... ท่านเริ่มรับส่งอุปกรณ์ให้แก่แจ๊สเม็กและสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท นับว่าท่านทวิชซื้อรถเทลเลอร์ถูกจังหวะเพราะการใช้เครื่องจักรกลกำลังกลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ ในสภาพที่บริษัทท้องถิ่นแห่งอื่นต่างไม่มีรถเทลเลอร์และบั้นจั่นเพื่อให้บริการ บริษัทเทลเลอร์ ทรานสปอร์ต ของท่าน จึงได้สัญญารับจ้างขนส่งยูทอโปรกรณ์มา ... โกดังของท่านขยายใหญ่และรถเทลเลอร์ก็ครบรถบรรทุกของท่านก็ทวีจำนวนขึ้นเป็นร้อย ๆ คัน พร้อมกับที่เครือข่ายการขนส่งในประเทศแผ่ขยายออกไป” Bangkok Post, December 24, 1974 (เนื้อที่โฆษณาพิเศษซื้อโดยพรรคธรรมสังคม) ตัวเอนโดยผู้เขียน ถึงปี 2517 ทวิชก็กลายเป็นเศรษฐีหลายล้านผู้มีอาคารสำนักงานสูง 8 ชั้นของตัวเอง

³² ตัวเลขในช่องขวามือสุด 2 ช่องของตารางที่ 2 น่าจะดำเนินไป โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพ ก. คงต้องรวมเอาพ่อค้าและนักธุรกิจในชนบทเข้าไว้ด้วย ทว่าไม่มีทางบอกได้เลยว่าพวกนี้มีจำนวนเท่าไรแน่จะเอาแค่ตัวเลขหายาบ ๆ ก็ตาม

³³ Neher, “Stability,” p. 1101; Frank C. Darling, “Student Protest and Political Change in Thailand,” *Pacific Affairs*, 47: 1 (Spring 1974), p. 6. เพื่อเข้าใจการก่อตัวทางชนชั้นในสังคมทุนนิยมอย่างประเทศไทย เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องศึกษากลุ่มชนที่ “ไม่ทำการผลิต” (อาทิ นักเรียน, นักศึกษา ฯลฯ) เพื่อสร้างและสืบทอดฐานะ/ทรัพย์สินของตนให้ยั่งยืนสถาพร กลุ่มกระฎุมพีกับนายทุนน้อยใหม่จะชักนำบุตรหลานของตนให้เข้าสถาบันการศึกษา เราจะรู้ได้ว่าบัดนี้ ชนชั้น ดำรงอยู่แล้วจริง ๆ (แทนที่จะเป็นแค่ชนชั้นนำที่ได้ดิบได้ดีกระทันหัน) ก็เมื่อเราพบเห็น “ลูกท่านหลานเธอ” และอำนาจงศ์ต่อสืบทอดกันถึงสองชั่วอายุคน พวกขุนนางสร้างเสริมฐานะของตนโดยแต่งงานกันเอง แต่พวกกระฎุมพีทำอย่างเดียวกันนั้นไม่ได้ หรืออย่างน้อยก็ทำไม่ได้ในระดับเดียวกัน แนวโน้มก็คือพวกกระฎุมพีจะใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือเสริมสร้างฐานะแทนการแต่งงาน

³⁴ ดู Darling, “Student Protest,” p. 6. ควรทำความเข้าใจตัวเลขเหล่านี้ในบริบทสถิติงบประมาณที่อ้างถึงใน Thak, “The Sarit Regime,” pp. 437-8 ซึ่งแสดงงบประมาณรายจ่ายของกระทรวงศึกษาธิการ กลาโหม และมหาดไทย ในสัดส่วนคิดเป็นร้อยละของงบประมาณฯ ทั้งหมดระหว่างปี 2496-2516 เพื่อความกระชับ ผมจะให้เฉพาะตัวเลขที่เขาคำนวณระหว่างปี 2501-2516

	2501	2502	2503	2504	2505	2506	2507	2508
การศึกษา	4.6	18.4	17.3	15.4	14.9	15.6	15.4	15.3
กลาโหม	10.2	19.6	17.8	16.6	16.9	15.6	15.4	15.5
มหาดไทย	7.0	16.3	15.1	15.0	13.9	14.3	15.5	16.9
	2509	2510	2511	2512	2513	2514	2515	2516
การศึกษา	14.3	13.2	5.8	5.5	5.9	6.2	6.0	6.7
กลาโหม	15.0	13.6	15.3	15.7	17.0	17.9	18.2	18.2
มหาดไทย	17.1	15.6	20.7	21.3	20.7	21.5	22.1	23.5

หากเราคำนึงถึงว่ารายจ่ายการศึกษาระดับประถมมาจากงบประมาณของกระทรวงมหาดไทยแล้ว ก็คงจะพบว่างบประมาณรายจ่ายการศึกษาระดับมัธยมและอุดมศึกษา (ซึ่งอยู่ในงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการ) สูงอย่างน่าตกใจทีเดียว

³⁵ Kaufman, *Bangkhud*, p. 220 ตั้งข้อสังเกตว่าในชุมชนติดกรุงเทพฯ แห่งนี้มีเด็กวัยรุ่นเพียง 6% กำลังเรียนหนังสือชั้นมัธยมแบบใดแบบหนึ่งอยู่ในปี 2497

³⁶ ดูตัวอย่างใน David K. Wyatt, *The Politics of Reform in Thailand: Education in the Reign of King Chulalongkorn* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1969), chapter I; และงานชิ้นก่อนของเขาเรื่อง “The Buddhist Monkhood as an Avenue of Social Mobility in Traditional Thai Society,” *Sinlapakorn*, 10 (1966), pp. 41-52.

³⁷ ดูตัวเลขข้อมูลการศึกษาในหน้าเชิงอรรถที่ 34. Kaufman, *Bangkhud*, p. 220 ตั้งข้อสังเกตว่าถึงปี 2514 60% ของเด็กวัยรุ่นในชุมชนดังกล่าวเข้าเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา

³⁸ *Ibid*, pp. 229-31. มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องบางอย่างในเรื่องนี้ Hans Dieter-Evers, “The Formation of a Social Class Structure: Urbanization, Bureaucratization, and

Social Mobility in Thailand,” in Clark D. Neher, *Modern Thai Politics* (Cambridge, Mass.: Schenkmen, 1976), pp. 201-5 ซึ่งว่าแนวโน้มนี้เริ่มก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างตั้งแต่สมัยรัฐประหาร 2475 เป็นต้นมา จากตัวอย่างข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เขาศึกษาปรากฏว่า 26% ของผู้ที่เข้ารับราชการก่อนปี 2476 ได้ปริญญาจากมหาวิทยาลัยเมืองนอก ทว่าในหมู่ผู้เข้ารับราชการหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ตัวเลขดังกล่าวขึ้นไปสูงถึง 93%

³⁹ สิ่งที่ต้องเน้นย้ำในที่นี้คือมันเป็นเรื่องของจินตนาการว่าจะได้เข้าไปได้ถึงระดับไหน หรือนัยหนึ่งมันเป็นเรื่องจิตสำนึกของสาธารณชนที่เปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง ขณะที่การได้เข้าในทางเป็นจริงย่อมไม่หืออวาทาเป็นธรรมดา ดังการสำรวจง่าย ๆ ของ Kraft ต่อไปนี้ชี้ให้เห็น :

อาชีพผู้ปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัย (ราวปี 2511) อาชีพผู้ปกครอง

	จำนวนนักศึกษา	คิดเป็นร้อยละ
เจ้าของธุรกิจและผู้มีกิจการของตนเอง	4,508	53.72
ข้าราชการ	2,020	25.12
ลูกจ้าง	657	8.19
เกษตรกร	580	7.31
อื่น ๆ	437	5.31
ไม่ทราบ	29	.35
รวมยอดผู้ถูกสำรวจทั้งหมด	8,231	100.00

แหล่งข้อมูล: Richard Kraft, *Education in Thailand: Student Background and University Admission* (Bangkok: Educaitional Planning Office, Ministry of Education, 1968), อ้างใน Mudannayke, ed., *Thailand Yearbook: 1975-76*, p. I 17. Kraft ประเมินว่าลูกหลานข้าราชการมีโอกาสเข้ามหาวิทยาลัยดีกว่าลูกหลานครอบครัวชาวไร่ถึง 268 เท่า (ส่วนลูกหลานของผู้ประกอบการหัตถอุตสาหกรรมและนักอุตสาหกรรมมีโอกาสดีกว่าลูกหลานชาวไร่ 36 เท่า)

⁴⁰ โดยสอดคล้องกับอำนาจระดับโลกที่เปลี่ยนย้ายจากยุโรปไปสู่สหรัฐอเมริกาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง สุดยอดพีระมิดการศึกษาไทยก็พลอยกลายเป็นการเข้ามหาวิทยาลัยในแคลิฟอร์เนีย อินเดียนา และนิวยอร์ก แทนที่จะเป็นในลอนดอนหรือปารีสด้วย อาทิเช่น

Harvey H. Smith, et al., *Area Handbook for Thailand* (Washington, DC: Government Printing Office, 1968), p. 175 กล่าวว่าเป็นจำนวนหนุ่มสาวชาวไทยที่ไม่เรียนนอก 4,000 คนเมื่อปี 2509 มี 1,700 คนกำลังเรียนอยู่ในสหรัฐอเมริกา (มีเหตุที่น่าเชื่อว่าตัวเลขทั้งสองจำนวนข้างต้นต่ำเกินจริง) ขณะที่ปี 2498 ยอดจำนวนคนไทยที่ไม่เรียนนอกมีเพียง 1,969 คน (Evers, "Formation," p. 202)

⁴¹ ดูตัวอย่างใน ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, "ความเคลื่อนไหวของนักศึกษาไทยในยุคแรก," ใน *วิทยากร เชียงกูล กับพวก, ขบวนการนักศึกษาไทย อดีตถึงปัจจุบัน* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พระจันทร์เสี้ยว, 2517), หน้า 28. และ Sawai Thongplai, "Some Adults' Ideas about 'Some Youngsters,'" *ประชาชาติรายสัปดาห์*, 22 (30 มีนาคม 2519), หน้า 15-18.

⁴² Neher, "Stability," p. 1101; Darling, "Student Protest," pp. 8-9.

⁴³ ขอให้ลองเปรียบเทียบดัชนีราคาผู้บริโภคในกรุงเทพฯ ดังต่อไปนี้ดู (พ.ศ.2505 = 100): 2507, 102.9; 2508, 103.8; 2509, 107.7; 2510, 112.0; 2511, 114.4; 2512, 116.8; 2513, 117.7; 2514, 120.1; 2515, 124.9; 2516, 139.5; 2517, 172.0; มกราคม-สิงหาคม 2518, 176.4 ตัวเลขเหล่านี้ปรับมาจาก World Bank, "Thailand" (1975), II, Table 9. Neher, "Stability," p. 1100 ให้อัตราเงินเฟ้อปี 2515 ไว้ที่ 15% และ ปี 2517 ที่ 24%

⁴⁴ เป็นปรากฏการณ์สำคัญน่าสนใจที่ว่าเมื่อจอมเผด็จการเผด็จเลือกตั้งระดับชาติขึ้นในที่สุดเมื่อปี 2512 นั้น พรรคประชาธิปไตยฝ่ายค้านของพลเรือนซึ่งเป็นเงาสะท้อนชั้นชนกรรมพีใหม่ในบางแง่สามารถกวาดชัยชนะทุกที่นั่งในกรุงเทพฯ ชัยชนะครั้งนี้อาจมองได้ว่าเป็นกลางบอกเหตุการณ์ที่ชนชั้นกลางจะเข้าร่วมเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ในประเด็นชัยชนะการเลือกตั้งของพรรคประชาธิปไตยครั้งนี้ โปรดดู J.L.S. Girling, "Thailand's New Course," *Pacific Affairs*, 42:3 (Fall 1969), โดยเฉพาะ p. 357.

⁴⁵ ประเด็นสำคัญที่พึงตราไว้ในที่นี้คือขนาดอันใหญ่โตมหาศาลของการชุมนุมแสดงพลังต่อต้านระบอบถนอม-ประกาศครั้งสุดท้าย Neher, "Stability," p. 1103 ให้ตัวเลขผู้เข้าร่วมชุมนุมไว้ถึง 500,000 คน นับเป็นการชุมนุมแสดงพลังของมหาชนที่หาครั้งไหนเสมอเหมือนมิได้มาแต่ก่อนในประวัติศาสตร์ไทย

⁴⁶ การลงทุนมวลรวมในประเทศซึ่งเติบโตขึ้นเฉลี่ย 14.4% ต่อปีในระหว่าง 2503-2508 และ 13.5% ต่อปีในระหว่าง 2508-2513 ตกลงเหลือเพียง 5.1% ในช่วงปี 2513-2518 สถานการณ์ดุลการชำระเงินทรุดลงอย่างรวดเร็วนับจากปี 2516 เป็นต้นมา

ปี	ดุลการชำระเงินสุทธิ (หน่วยล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)
2516	-50
2517	-90
2518	-618
2519 (โดยประมาณ)	-745

แหล่งข้อมูล : Annex I of "Report and Recommendation of the President of the International Bank for Reconstruction and Development," Sept. 1, 1976.

⁴⁷ การนัดหยุดงานและก่อตั้งสหภาพแทบจะถูกสยบด้วยคำสั่งห้ามว่าผิดกฎหมายหมด ทั้งนี้เพื่อขอยื้อฝ่ายค้านปีกซ้ายและส่งเสริมการลงทุนต่างชาติ Neher, "Stability," p. 1100 ตั้งข้อสังเกตว่า "มีการนัดหยุดงานกว่า 2,000 ครั้งในปี 2516 โดยเกือบทั้งหมดเกิด ภายหลัง (เน้นโดยผู้เขียน) การลุกขึ้นสู้เดือนตุลาคม 2516 และแฉงนับการนัดหยุดงานได้ราว 1,500 ครั้งในรอบหกเดือนแรกของปี 2517 เทียบกับระยะ 3 ปีระหว่าง 2512-2515 ซึ่งเกิดการนัดหยุดงานรวมเบ็ดเสร็จเพียง 100 ครั้งเท่านั้น" รัฐบาลสัญญาได้ขึ้นค่าแรงขั้นต่ำจาก 16 บาท เป็น 20 บาท และต่อมา (ตุลาคม 2517) เป็น 25 บาทต่อวัน *Indochina Chronicle*, May-June 1975.

⁴⁸ ส่วนต่างกำไรของธุรกิจไทยที่บริหารไม่ดีบางแห่งยอมทิ้งพาอาศัยค่าแรงแสนถูก ที่เผด็จการเป็นผู้กำประกันให้โดยตรง

⁴⁹ ในปี 2509 ในบรรดาธุรกิจโรงงาน 30,672 แห่งที่จดทะเบียนกับรัฐบาล มีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่จ้างคนงานเกิน 50 คน Smith et al., *Area Handbook*, p. 360.

⁵⁰ "แปลกดีที่ผู้เรียนจบโรงเรียนอาชีวะหางานลำบาก ในพื้นที่ชนบทมีแค่ร้อยละ 25 เท่านั้นที่หางานได้ และในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลสถานการณ์ก็ไม่ได้ดีไปกว่ากันสักเท่าไร โดยมีผู้หางานได้เพียงร้อยละ 50 เท่านั้น" *Mudannayake, ed., Thailand Yearbook, 1975-76*, p. 110.

⁵¹ ข้อเท็จจริงที่มีนัยสำคัญยิ่งประการหนึ่งก็คือในช่วงปี 2516-2519 สหภาพแรงงานที่อาจกล่าวได้ว่าสู้รบที่สุดได้แก่สหภาพลูกจ้างโรงแรมและหอพักซึ่งอยู่ใต้การนำของเทอดภูมิ ใจดี นักเคลื่อนไหวที่รู้จักกันดี (ถึงปี 2519 มีโรงแรมชั้นหนึ่งอย่างน้อย 50 แห่งในสยาม ซึ่งจ้างพนักงานรวมแล้วกว่า 30,000 คน ดู *Bangkok Post*, May 22, 1975.) ไม่มีใครจะรู้สึกบาดตาบาดใจเท่าบริกรหรือหญิงทำความสะอาดค่าแรงต่ำเหล่านี้ที่ได้พบเห็นว่า เอาเข้าจริง

เพื่อนร่วมชาติของคนบางคนอยู่อย่างหุหุราฟุ่มเฟือยเพียงใด นับเป็นเรื่องเปิดหูเปิดตาที่น่าสนใจ ยิ่งที่เป้าหลักของการเคลื่อนไหวโจมตีโดยสหภาพแรงงานหาใช้โรงแรมของต่างชาติหรือคนจีนไม่ (ปกติแล้วโรงแรมเหล่านี้มักยินดีรับรองสหภาพแรงงานและพร้อมจะต่อรองตกลงกันอย่างมีเหตุผล) หากเป็นโรงแรมของคนไทย (ทั้งที่เป็นเศรษฐกิจเก่าและใหม่) ซึ่งยื่นกรานจะปฏิบัติต่อลูกจ้าง พนักงานแบบพ้อปกครองลูก การนัดหยุดงานครั้งรุนแรงที่สุดในปี 2518 ปะทุขึ้นที่โรงแรม ดุสิตธานีอันหุหุราใจกลางเมือง เมื่อฝ่ายจัดการชาวไทยข้างมือปีนกระตังแดงมาลุยผู้นัดหยุดงาน ดูรายงานใน *Bangkok Post*, May 30, 1975 ซึ่งอ้างคำพูดของนายกรัชมุนตรี ม.ร.ว.เส็กฤทธิ์ ปราโมช ที่วิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่เขาเรียกว่า “กองทัพส่วนตัว” อย่างรุนแรง

⁵² Chaktip Nitiphon, “Urban Development and Industrial Estates in Thailand,” in Prateep Sondysuvan, ed., *Financial, Trade and Economic Development in Thailand* (Bangkok: Sompeng Press, 1975), p. 249. ตั้งข้อสังเกตว่าระหว่างปี 2510 ถึง 2514 จำนวนรถยนต์จดทะเบียนในกรุงเทพฯเพิ่มขึ้น 15% (ขณะที่พื้นที่ถนนเพิ่มขึ้นเพียง 1%) ในปี 2516 เมื่อมีรถจดทะเบียนทั้งสิ้นทั่วประเทศ 320,000 คันนั้น กว่าครึ่งของจำนวนดังกล่าวอยู่ในราชอาณาจักรสยาม

⁵³ ดูตัวอย่างใน Somporn Sangchai, “Thailand: Rising of the Rightist Phoenix” [sic], in *Southeast Asian Affairs 1976* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1976), pp. 361-2.

⁵⁴ “ตำรวจระบุว่านักเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายราว 300 คนซึ่งติดระเบิด ไม่กระบองปิ่นและสิ่งอื่นเป็นอาวุธ ได้ยกขบวนไปยังโรงเรียนช่างกลปทุมวันหน้าสนามกีฬาแห่งชาติ (เมื่อวานนี้) แล้วเข้าตะคุ่มบอนกับนักเรียนช่างกลปทุมวันราว 300 คน” (*The Nation*, June 17, 1975) กรณีเผชิญหน้ากันก่อนหน้าและหลังเหตุการณ์ครั้งนี้มีอาทิเช่น (1) วันที่ 29 ตุลาคม 2517 เด็กเล็กคนหนึ่งถึงแก่ความตายและคน 14 คนได้รับบาดเจ็บ เมื่อมีผู้ขว้างระเบิดขณะเกิดเหตุปะทะกันระหว่างนักเรียนจากโรงเรียนช่างก่อสร้างสวนดุสิต โรงเรียนช่างกลนนทบุรี และโรงเรียนช่างกลบางซ้อน (*Bangkok Post*, Dec. 9, 1975) (2) วันที่ 26 ธันวาคม นักเรียนคนหนึ่งตายและอีกหลายคนบาดเจ็บในการต่อสู้กันด้วยระเบิดและปืนลูกซอง ระหว่างเด็กนักเรียนจากโรงเรียนช่างกลบางซ้อนกับโรงเรียนช่างกลพระนครเหนือ (*The Nation*, Dec. 27, 1974) (3) นักเรียนสามคนถูกแทงและยิงบาดเจ็บสาหัส หลังจากแก๊งนักเรียนจากโรงเรียนช่างก่อสร้างสวนดุสิตวิวาทกับโรงเรียนอาชีวศิลป์ เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2517 (*Bangkok Post*, Dec. 28, 1974) ศีกระเบิดขวด ปืนเล็กยาวและระเบิดมือ ระหว่าง

นักเรียนช่างกลบางซ้อณกับนักเรียนช่างกลพระนครเหนือเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2518 ส่งผลให้ช่างภาพหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์คนหนึ่งถึงแก่ความตาย (Bangkok Post, Jan. 23 and 24, 1975) (4) วันที่ 12 มิถุนายน นักเรียนถึงแก่ความตาย 2 คนในการตะลุมบอนกันด้วยระเบิดขวดและระเบิดพลาสติกหลายครั้งระหว่างเด็กนักเรียนจากโรงเรียนช่างกลพระรามหกช่างกลบางซ้อณ ช่างก่อสร้างอุเทนถวาย ช่างกลนนทบุรี ช่างกลปทุมวัน และโรงเรียนอาชีวะแห่งอื่น ๆ (The Nation, June 13, 1975) (5) วันที่ 18 มิถุนายน หลังจากนักเรียนอาชีวะศิลปะทะเลาะกับคนงานก่อสร้างและพนักงานรถเมล์ นักเรียนพวกนี้ถึงวังระเบิดเพลิงใส่รถเมล์บางคัน ทำให้มีผู้บาดเจ็บสาหัสหลายคน (The Nation, June 19, 1975) ในบรรดาโรงเรียนเหล่านี้ มีแต่ช่างกลพระรามหกเท่านั้นที่ค่อนข้างชื่นช้อว่าสนใจ (เอียงซ้าย) ทางการเมือง

⁵⁵ Bangkok Post, June 1, 1975. การเน้นเป็นของผู้เขียน

⁵⁶ จากการสนทนาส่วนตัว โปรดดูเปรียบเทียบเชิงอรรถที่ 50 ข้างบนนี้ เพื่อดูอัตราการว่างงานในหมู่นักเรียนที่จบจากอาชีวศึกษา

⁵⁷ ผู้คนที่รู้จักกันดีของกระทิงแดงสองกลุ่ม เกี่ยวโยงโดยตรงกับ กอ.รมน. คนหนึ่งคือ ประพันธ์ วงศ์คำ ถูกระบุว่าเป็น "ลูกจ้างวัย 27 ปีของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน" อีกคนคือ สืบสาย หัสตินทร์ ลูกชายของพันเอก (พิเศษ) สุดสาย หัสตินทร์ ก่อนหน้านั้นเคยรับผิดชอบแผนกชาวเขาของ กอ.รมน. Bangkok Post, June 25, 1975, และดู Norman Peagam, "Rumblings from the Right," Far Eastern Economic Review, July 25, 1975. เป็นที่รู้กันว่ากลุ่มกระทิงแดงอื่น ๆ อีกอยู่ภายใต้การควบคุมของพลเอกวิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ อดีตหัวหน้ากองทหารไทยรับจ้างจากซี.ไอ.เอ.ในลาว, และพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ น้องเขยของอดีตพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เขาเป็นคนที่สำคัญในพรรคชาติไทยและเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (มี.ค. 2518 - เม.ย. 2519). ควรจะระบุไว้ด้วยว่า กอ.รมน. ได้แทรกซึมเข้าไปอย่างมากในกระทรวงศึกษาธิการในส่วนที่รับผิดชอบโรงเรียนอาชีวศึกษา และเป็นผู้สนับสนุนทางการเงินอย่างลับ ๆ รวมทั้งเป็นผู้บงการด้วย แก่ สนอท. (ศูนย์กลางนักเรียนอาชีวศึกษาแห่งประเทศไทย) อันเป็นกลุ่มฝ่ายขวาเล็ก ๆ ที่ก้าวร้าวและเป็นปฏิปักษ์กับองค์กรที่ใหญ่กว่าคือ สนท. (ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย) ซึ่งเป็นกองหน้าของกิจกรรมในขบวนการนักศึกษาฝ่ายซ้ายในระยะที่เปิดเสรี

⁵⁸ ในขณะที่ส่วนใหญ่ของกระทิงแดงน่าจะมาจากครอบครัวกรรมพันธุ์น้อย (ชนชั้นกรรมกรไทยยากที่จะส่งให้ลูกเรียนสูงถึงมัธยมตอนปลายหรืออาชีวศึกษา) แต่เป็นไปได้ที่มี

กระทรวงบางคนมาจากคนชั้นล่าง ด้วยการรับมาจากประชากรที่มาจากคนอพยพที่ว่างงาน ตั้งได้พูดถึงไว้แล้วในหน้า 102-103 ข้างบนนี้

⁵⁹ นายกรัฐมนตรีนายธานีทร กรัยวิเชียร กล่าวในคำแถลงทางวิทยุในวันที่ 17 ตุลาคม 2519 ว่า “อีกกลุ่มที่พบปัญหาความยากจนคือกรรมกรตามฤดูกาล แรงงาน พวกที่เพิ่งสำเร็จการศึกษา และคนที่ว่างงานอื่น ๆ ขณะนี้คนว่างงานมีสูงถึงกว่า 1 ล้านคน” FBIS (Foreign Broadcast Information Service) Daily Report, October 18, 1976. การย้าตัวเอนเป็นของผู้เขียน

⁶⁰ ความรุนแรงเหล่านั้นมีบทบาทสำคัญในการชุมนุมฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายซ้ายในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้งปี 2519, ในการขับไล่นักศึกษากิจกรรมซึ่งพยายามจัดตั้งขบวนการและสหพันธ์ขบวนการเข้าขึ้นมาในหมู่บ้านต่าง ๆ, ในการเรียกร้องให้สามรัฐมนตรีฝ่ายก้าวหน้าในรัฐบาลเสนีย์ ปราโมชลาออก (สุรินทร์ มาศดิตถ์ ชวน หลีกภัย และดำรง ลัทธพิพัฒน์) ก่อนหน้าการรัฐประหาร 6 ตุลา 2519: และในความรุนแรงในวันที่ 6 ตุลาคมเอง โปรดดู สตรีกา เกริกซัย “อย่าทำให้ลูกเสือชาวบ้านเสื่อมเสีย” ใน ประชาชาติรายสัปดาห์ที่ 23 (6 เมษายน 2519) หน้า 14-15

⁶¹ ข้อมูลส่วนมากเกี่ยวกับลูกเสือชาวบ้านที่ใช้ในข้อความต่อไปนี้ นำมาจากบทความที่ละเอียดและดีมาของ Natee Pisalchai, “Village Scouts” ใน Thai Information Resource (Australia) No.1 (May 1977), หน้า 34-37

⁶² Thak, “The Sarit Regime,” หน้า 414-425 ให้ข้อมูลความรู้ในสามเทคนิคดังกล่าว ประการแรก การเพิ่มจำนวนของพิธีแต่งงานภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์อย่างมากทั้งแบบสัมบูรณ์และแบบสัมพัทธ์ของคู่บ่าวสาวที่เป็นกระดุมพี เมื่อเทียบกับคู่ที่เป็นเชื้อพระวงศ์ ขุนนางหรือทหาร ประการที่สอง ด้วยการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทำให้เพิ่มจำนวนของเงินโดยเสด็จพระราชกุศลขึ้นอย่างมาก จากกลุ่มชนกระดุมพีใหม่ (และหลังปี 2509 เป็นการบริจาคเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ด้วย) อย่างไรก็ตามการบริจาคมนี้ยังได้รับแม้กระทั่งจากคนชั้นระดับที่กษัตริย์ยากจน ทั้งนี้เพื่อจุดประสงค์ของการสร้างภาพลักษณ์ “ปอปปูลิสต์” ประการที่สาม ทรงมีความสัมพันธ์ดีต่ออย่างเป็นทางการส่วนพระองค์มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดกับกลุ่มคนนอกราชการ

Frequency of the King's Contacts with Non-Official Groups

Year	Private Sector Function	Citizen/Group Audience	Meeting with Students	Meeting with Subjects
1956	17	1	-	-
1961	35	45	3	-
1966	71	116	9	5
1971	121	191	10	31

ตารางนี้ดัดแปลงมาจาก “The Sarit Regime,” หน้า 422 ทักซ์กล่าวไว้อย่างถูกต้องว่า กิจกรรมทั้งหมดนี้ “แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าพระมหากษัตริย์ทรงสร้างความเกี่ยวเนื่องกับส่วนของชนชั้นกลางที่กำลังเติบโตขึ้นมา”

⁶³ Natee ให้ข้อสังเกตว่าจากจำนวนผู้สมัครเป็นลูกเสือชาวบ้านสาขาในนครปฐมในเดือนกันยายน 2519 จำนวน 496 คน ร้อยละ 70 มีอายุระหว่าง 35-42 มีเพียงร้อยละ 2-5 เท่านั้นที่เป็นคนหนุ่มสาว และที่เหลือออกนั้นเป็นคนในวัย 60 และ 70 เขากล่าวอีกว่า “ส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการเป็นคนค่อนข้างมีฐานะดี” ดู “Village Scouts,” หน้า 34-35 นี้ ย่อมเป็นความจริงแน่ ๆ เพราะผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องซื้อเครื่องหมวกกลุ่มและการถ่ายภาพหมู่สี่ที่แพงมาก จะต้องบริจาค 40-50 บาทต่อวันสำหรับค่าอาหาร บริจาคเงินเพื่อการศาสนกุศลและจ่ายค่าเครื่องแต่งตัวอันวิจิตรที่ใช้ในการประกวดการเดินรำและประกวดนางงามต่าง ๆ (อ้างแล้ว หน้า 34-35.)

⁶⁴ แม้ว่าผู้ว่าราชการจังหวัดโดยธรรมเนียมแล้วต้องเป็นประธานของกลุ่มลูกเสือชาวบ้านในจังหวัดนั้น ๆ ทว่าด้านการเงินจะผูกผลักให้เป็นภาระของคนมีฐานะที่อยากมีชื่อเสียงและเกียรติยศในจังหวัดเป็นผู้รับไป (อ้างแล้ว หน้า 34-35)

⁶⁵ ดูการบรรยายที่ตีพิมพ์ อ้างแล้ว, หน้า 34 และ 37. กลุ่มของ Natee ถูกนำไปชมค่ายฝึกของทหารพลร่มแนวรพที่หัวหิน ซึ่งใกล้พระราชวังไกลกังวล (พวกทหารพลร่มเหล่านี้ปฏิบัติกรอย่างใกล้ชิดกับกลุ่มลูกเสือชาวบ้านในการใช้ความรุนแรงในวันที่ 6 ตุลาคม 2519) แนวคิดในวิธีการฝึกอบรมจะเห็นได้จากเพลงที่พวกลูกเสือชาวบ้านต้องหัดร้องให้ได้ เช่น “ตื่นเถิดชาวไทย” “สดุดีพระบรมราชชนนี” “สดุดีมหาราชา” “พระองค์ทรงเป็นพ่อหลวงและแม่หลวงของพวกเรา” “การตรงต่อเวลา” และ “งานใด ๆ” แนวของบทละครที่แสดงกันมีฉากของพวกคอมมิวนิสต์ถูกทรมาณอยู่ในนรก

⁷² ผลของลัทธิจักรวรรดินิยมยุโรปที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ไทยอีกสองอย่างที่สำคัญคือ ประการแรกเปลี่ยนระบบการสืบทอดราชบัลลังก์ จากระบบเดิมที่อาศัยความสามารถทางการเมืองและอาวุโส มาเป็นระบบการสืบสันตติวงศ์กึ่งอาศัยพระราชโอรสองค์โตเป็นหลัก (quasi-primogeniture) เห็นได้ว่าถ้าเป็นระบบก่อนจักรวรรดินิยม รัชกาลที่ 6 และ 7 จะมีโอกาสน้อยมากในการได้รับราชสมบัติเนื่องจากขาดกำลังทางการเมืองและทหารของพระองค์เอง ประการที่สอง ยุติความเป็นไปได้ที่จะมีราชวงศ์ใหม่เกิดขึ้นนอกรับ การตระหนักถึงความจริงข้อนี้คงเกิดขึ้นราวกลางพุทธศตวรรษที่ 25 บุคลิกผู้นำที่สามารถและเด็ดขาดรุนแรงเช่น พิบูลสงครามและสฤษดิ์ ในหลาย ๆ กรณีคล้ายคลึงกับแบบของรัชกาลที่ 1 ไม่อาจจะสถาปนาราชวงศ์ใหม่ได้ ในนโยบายขยายอำนาจและเรียกร้องดินแดนคืนของพิบูลในต้นพุทธทศวรรษ 2480 จะมองเห็นอย่างชัดเจนถึงลักษณะเด่นที่เป็นแบบราชวงศ์ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้กระทำเหมือนอย่างที่กษัตริย์ไทยแต่ก่อนเคยกระทำมา นั่นคือการสร้างอาณาจักรสยามที่เคยเป็นมา (ส่วนหนึ่งของพม่า กัมพูชา ลาว และมลายู) ดังที่พระเจ้าตากสินและรัชกาลที่ 1 เคยปฏิบัติมาก่อนแล้ว

⁷³ ดู Wilson, *Politics in Thailand*, p. 18.

⁷⁴ จอมพล ป. พิบูลสงครามอาจสังเกตเห็นความใกล้เคียงกันอย่างน่าทึ่ง ในความสัมพันธ์ระหว่างโซกุนกับพระจักรพรรดิในญี่ปุ่นสมัยโตกุกาวา.

⁷⁵ ในการสงครามแย่งชิงอำนาจกันระหว่างลาวกับสยามโบราณ รางวัลที่สำคัญอันหนึ่งในของมีค่าทั้งหลายได้แก่วัตถุมงคลและศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่เคารพสักการะของคนทั้งหลาย (เช่น พระพุทธรูป) สิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้นักประวัติศาสตร์ตะวันตกที่ศึกษาเรื่องไทยเรียกว่า palladia หรือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภายหลังปี 2475 พบว่ามีความสนใจมากขึ้นในการควบคุมกษัตริย์ที่เป็นเสมือน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ แนวโน้มดังกล่าวอาจเกิดจากสภาพการณ์ในประเทศของครอบครัวพระมหากษัตริย์เองในปลายพุทธศตวรรษ 2470 และในตอนต้นพุทธศตวรรษ 2480 รัชกาลที่ 8 ยังทรงพระเยาว์ และทรงใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในโรงเรียนต่างประเทศ (ผลก็คือในประเทศเกือบจะไม่มีการดำรงอยู่ในทางกายภาพของสถาบันกษัตริย์เลย) ไม่นานนักภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินกลับทว่าก็สวรรคตในเวลาไม่นานหลังจากนั้น เมื่อต้องกระสุนปืน เรื่องราวทั้งหมดยังคงเป็นความลึกลับ พระราชอนุชียงทรงขึ้นครองราชย์สืบต่อไปเป็นพระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบัน เมื่อครองราชย์ยังทรงไม่บรรลุนิติภาวะ ดังนั้นจึงไม่อาจมีบทบาททางการเมืองที่เป็นอิสระได้

กระบวนการทำให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (palladium-ization) บรรลุระดับโคลแมกซ์ในปี

2514 เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร ปรากฏในจอโทรทัศน์ภายหลังทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลของตนเอง และทำพิธีเปิดหนังสือพระบรมราชโองการต่อหน้าผู้ดู เป็นหนังสือพระบรมราชโองการที่แสดงว่าเขาได้รับความเห็นชอบจากเทวาลัยศักดิ์สิทธิ์ (palladium) โดยถูกวางมาในถาดทองคำ

⁷⁶ จอมพลได้พยายามสร้างความชอบธรรมให้แก่ตัวเขาเองโดยอาศัยพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่คืบชัน ตัวอย่างเช่นในปี 2499 ในขณะที่รัฐบาลของเขาใกล้จะถึงอวสาน พิบูลสงครามใช้งบประมาณรัฐบาลเพื่อช่วยบูรณะวัดต่าง ๆ ถึง 1,239 แห่ง (ในปี 2498 มีเพียง 413 วัดเท่านั้น และในปี 2497 ยิ่งน้อยใหญ่คือมีวัดเพียง 164 แห่งเท่านั้นที่ได้งบประมาณจากรัฐบาล) ดู Thak, "The Sarit Regime," P. 128. จอมพล ป. พิบูลสงครามยังใช้เงินจำนวนมากในการจัดงานฉลองกิ่งพุทธกาล 2500 และพยายามกีดกันไม่ให้ทางสถาบันกษัตริย์เข้ามาแบ่งรับส่วนในเกียรติภูมิของงานนี้ด้วย ผลก็คือทางวังตอบได้ด้วยการแยกตัวเองออกไปจากพิธีของงานนี้อย่างเด่นชัด, อ้างแล้ว, หน้า 129-30.

⁷⁷ คุรยละเอียดของ "การฟื้นฟูประชาธิปไตย" โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งนำไปสู่จุดสุดยอดในการเลือกตั้งสกปรกปี 2500 ใน Wilson, *Politics in Thailand*, pp. 29-31. เรื่องที่แปลกประหลาดอย่างยิ่งเรื่องหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ คืออนุสาวรีย์ประชาธิปไตยที่มีชื่อเสียงในกรุงเทพฯ ทั้งเป็นสัญลักษณ์สำคัญของการเดินขบวนใหญ่ในกรณี 14 ตุลาคม 2516 และของนักศึกษาที่เคลื่อนไหวการเมืองหลังจากนั้น ถูกสร้างขึ้นโดยเผด็จการที่มีอายุยาวที่สุดของสยาม.

⁷⁸ คุกรววิเคราะห์การที่สฤษดิ์ใช้ประโยชน์จากสัญลักษณ์ของเขาได้ใน Thak, "The Sarit Regime," pp. 397-402. ในปลายปี 2502 และต้นปี 2503 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชินีนาถ เสด็จออกนอกประเทศเป็นครั้งแรก เพื่อไปเยือนไต้หวัน ฮังการี อาร์เจนตินา และย่างกุ้ง ระหว่างมิถุนายน 2503 และมกราคม 2504 ทรงเยือนสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมนี ตะวันตก ปอร์ตุเกส สเปน สวิตเซอร์แลนด์ เดนมาร์ก นอร์เวย์ สวีเดน อิตาลี เบลเยียม ฝรั่งเศส ลักเซมเบิร์ก และเนเธอร์แลนด์ (สังเกตว่าครึ่งหนึ่งของประเทศเหล่านี้ยังมีระบบกษัตริย์อย่างหนึ่งอย่างใดอยู่) ก่อนการอสัญกรรมของสฤษดิ์ในปี 2506 ทรงเยือนประเทศต่าง ๆ อีกคือ มาเลเซีย ปากีสถาน ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น และฟิลิปปินส์ "การรับรอง" สถาบันกษัตริย์ไทยจากทางสากลตามมาด้วยการเยี่ยมของกษัตริย์จากมาเลเซียและสหราชอาณาจักร

⁷⁹ คุรยละเอียดใน อ้างแล้ว, หน้า 410-25. Thak ยังระบุถึงการมีส่วนร่วมโดยตรงและในการจัดตั้งของฝ่ายราชวงศ์ในการรณรงค์การโฆษณาชวนเชื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์และด้านการก่อการร้ายต่าง ๆ

⁸⁰ ความตั้งใจของสฤทธิในการรับผิดชอบแต่ผู้เดียว (โดยส่วนตัว) ในการประหารชีวิตและในการใช้ความรุนแรงของรัฐบาล สอดคล้องกันอย่างดีกับสไตลส์ของกษัตริย์ไทยสมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ 25

⁸¹ ดูข้อความเต็มและกฎระเบียบใหม่ของฉบับปี 2505 ใน พระราชบัญญัติว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ (กรุงเทพ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2506) ในระบบปกครองคณะสงฆ์ ปี 2484 แบ่งเป็นสามส่วน โดยที่อำนาจปกครองแบ่งกันระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ระบบปี 2505 สร้างระบบอำนาจเดียวที่เป็นทั้งตุลาการ อาจารย์โยเนโอะ อิชิอิ กล่าวไว้ถูกต้องว่า ระเบียบใหม่ “ทำลายความคิดของประชาธิปไตย ซึ่งเป็นหัวใจของกฎอันเก่าลงไปอย่างสิ้นเชิง” (ดูงานของเขา “Church and State in Thailand,” *Asian Survey*, 8:10 (October 1968), p. 869) เข้าใจว่าเป็นครั้งแรกด้วยกระมัง ที่ยอมให้มีการจับพระภิกษุโดยอำนาจฝ่ายรัฐ (ตำรวจ) โดยไม่ต้องปรึกษากับฝ่ายคณะสงฆ์ก่อน

⁸² ในกรณีนี้ดู Somporn, “Rightist Phoenix”, p. 384. และ S. J. Tambiah, *World Conqueror and World Renouncer* (Cambridge: Cambridge University Press, 1976), pp. 257-60. แม้พระพิมลธรรมกับพระศาสนโสภณ จะได้รับการพิพากษาว่าบริสุทธิ์จากศาลแล้วก็ตาม แต่ฝ่ายนำของคณะสงฆ์ที่ยังฉลาด น้อฉล หรือริษยา ก็ไม่ยอมคืนตำแหน่งสมณศักดิ์ให้แก่พระทั้งสอง หลังเหตุการณ์ตุลาคม 2516 มีการเคลื่อนไหวอย่างเงิบ ๆ เพื่อเรียกร้องการคืนสมณศักดิ์ แต่ก็พับไป ต่อมาในวันที่ 12 มกราคม 2518 บรรดาเยาวชนทำกรออดอาหารประท้วงที่วัดมหาธาตุในกรุงเทพฯ ซึ่งไม่เคยมีเหตุการณ์อย่างนี้มาก่อนในประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ จนกว่าสมเด็จพระสังฆราชจะยอมพิจารณาเรื่องนี้เสียใหม่ (*The Nation*, Jan. 13, 1975). การสไตรค์สร้างความอื้อซ่า และในวันที่ 17 มกราคม พระสังฆราชทรงยอมตามข้อเรียกร้องสัญญาว่าจะคืนสมณศักดิ์ให้ภายในหนึ่งเดือน (*Bangkok Post*, January 18, 1975). ในที่สุดในวันที่ 30 มกราคม คณะกรรมการสงฆ์พิเศษทำการชำระเรื่องทำให้พระทั้งสองบริสุทธิ์ (*Bangkok Post*, February 23, 1976).

พระสังฆราชที่ร่วมกับสฤทธิในการสร้างเรื่องแต่แรก คือสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สิ้นพระชนม์อย่างน่าเศร้าสลดในอุบัติเหตุรถยนต์ในวันที่ 18 ธันวาคม 2514 คนไทยหลายคนเชื่อว่าอุบัติเหตุนี้เป็นการชดใช้กรรมเก่าที่ใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม

⁸³ ดู Charles F. Keyes, “Buddhism and National Integration in Thailand,” *Journal of Asian Studies*, 30: 3 (May 1971), pp. 551-67, โดยเฉพาะ pp. 559-65; และดู Ishii, “Church and State,” pp. 864-71.

⁸⁴ เมื่อสฤทธิผู้สนับสนุนพุทธศาสนาถึงแก่กรรม เรื่องถึงแดงออกมาว่าเขา กอบโกยเงินจากการคอร์รัปชันไว้ 140 ล้านเหรียญสหรัฐฯ และมีอนุภรรยาเก่า 80 คน ดู Thak, “The Sarit Regime,” pp. 427-30 ซึ่งอ้างแหล่งข้อมูลจากในประเทศของเรื่องนี้มากมาย

⁸⁵ ความเข้าใจนี้เห็นได้จากกรรณการบรรยายอย่างไม่เข้าใจในบทว่าด้วย “Education and Society” ใน Smith et al., *Area Handbook*, pp. 175-77.

⁸⁶ คุบทศความของซัชรินทร์ ไชยวัฒน์ ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่อง “Protests divide the monkhood” *Bangkok Post*. February 23, 1975. ดู Kaufman, *Bangkok*, หน้า 224-6 ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงเปรียบเทียบในด้านสภาพของชุมชนท้องถิ่น ดูเหมือนว่าคำวิจารณ์แตกตันทุติกรรมเลวร้ายของพระผู้ใหญ่ จะเป็นที่ได้ยินทั่วไปในหมู่ประชามหาชนประมาณกลางปี 2514 ดูได้จากตัวอย่างเช่น พระมหาเสถียรพงษ์ ปุณณวัฒน์ “พระสงฆ์ไทยในรอบ 25 ปี” ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์. 9:6 (ธันวาคม 2514), หน้า 28. สำหรับข้อความดังกล่าวนี้ ผมเป็นหนึ่ง ต่อบทความที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ “The Buddhist Monkhood in Thai Politics” โดย สมบูรณ์ สุขสำราญ ในระหว่างช่วงของการประท้วงและเดินขบวนที่นำไปสู่การล้มถอนและประกาศนั้น พระสงฆ์เข้าร่วมมากขึ้น ๆ ในฐานะผู้สังเกตการณ์ที่มีความเห็นอกเห็นใจนักศึกษา

⁸⁷ เมื่อ 19 พฤศจิกายน 2517 พระจำนวน 100 รูปผนึกแขนกันร่วมเป็นแนวหน้า ในการเดินขบวนครั้งใหญ่ร่วมกับชาวไร่ชาวนา ซึ่งเข้ามาในกรุงเทพฯ 11 วันก่อนหน้านั้น ทั้งนี้เพื่อเรียกร้องให้มีการปฏิรูปที่ดิน ดู สมบูรณ์ สุขสำราญ “The Buddhist Monkhood” หน้า 6 คงจะคาดเดาได้ว่า การเคลื่อนไหวครั้งนี้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาในหมู่หนังสือพิมพ์ฝ่ายขวาและ “ฝ่ายเป็นกลาง” ทั้งหลายที่เฝ้าจับตามองอย่างหน้าตาเฉยว่าคณะสงฆ์อยู่เหนือการเมืองมาตลอด และควรเป็นไปเช่นนั้น ในวันที่ 9 ธันวาคม พระมหาจัด คงสุข พระ “หัวรุนแรง” ได้ประกาศ จัดตั้งสหพันธ์ชาวพุทธไทย เพื่อสนับสนุนการทำให้คณะสงฆ์เป็นประชาธิปไตย และจัดการศึกษาพุทธศาสนาให้เป็นไปเพื่อบริการสังคม ประชาธิปไตย 9 ธันวาคม 2517 ดู *Bangkok Post*. December 10-12, 1974. การประท้วงอดอาหารที่กล่าวถึงในเชิงอรธ 82 ข้างต้นซึ่งเกิดขึ้นเมื่อเดือนมกราคม 2518 นั้น ก็จัดโดยกลุ่มที่เรียกว่า “ยูวสงฆ์” ซึ่งเรียนรู้การจัดตั้งทางการเมืองอย่างดีจากศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2517

⁸⁸ ดูตัวอย่างเช่น คำกล่าวของพระมหาจัด คงสุขในการสัมมนา “ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธอย่างแท้จริงหรือ” พิมพ์ใน ผ่าตัดพุทธศาสนา (กทม. ภาพสุวรรณการพิมพ์ 2517) หน้า 48-9. อ้างใน สมบูรณ์ สุขสำราญ “The Buddhist Monkhood” หน้า 22.

⁸⁹ ข้อมูลที่ดีที่สุดเกี่ยวกับบทบาทและความคิดทางการเมืองของกิตติวุฒิชัย คืองานของ Charles F. Keyes “Political Crisis and Militant Buddhism in Contemporary Thailand,” ใน Bordwell Smith, ed., *Religion and Legitimation of Power in Thailand, Burma, and Laos*, (Chambersburg, Pa.: Wilson, 1977) บทความนี้มีข้อวิเคราะห์เชื่อมโยงเกี่ยวกับคำกล่าวแสนดังของกิตติวุฒิชัยปี 2519 ที่ว่า “ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป” อาจารย์คายนี้อ้างถึงคำกล่าวนี้อีกว่า “[การฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่ถือว่าเป็นการฆ่าคน] เพราะไม่มีใครที่ตามที่ทำลายชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ มันไม่ใช่คนสมบูรณ์ คือต้องตั้งใจเราไม่ได้ฆ่าคนแต่ฆ่ามารซึ่งเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน...เหมือนเราฆ่าปลา แกงโสภารตพระเจ้าไอ้บาปมันก็มีหมอกที่ฆ่าปลา แต่เราโสภารตพระเจ้าได้บุญมากกว่า” ข้อความนี้มาจากของกิตติวุฒิชัยเอง คือ ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป (กรุงเทพฯ มูลนิธิอิทธิธรรม วัดมหาธาตุ 2519) แม้ว่าหนังสือพิมพ์ฝ่ายเสรีนิยม ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา และกลุ่มอื่น ๆ ที่ถูกกล่าวหาว่าแอนตี้พุทธตามคำกล่าวนี้จะประท้วงอย่างรุนแรงตลอดทั้งการที่กิตติวุฒิชัยเป็นสมาชิกในองค์กรลับ ๆ ฝ่ายขวาจัด คือ นพพล (ดูเชิงอรุณที่ 94) ก็ตาม มหาเถรสมาคมองค์กรชั้นสูงของคณะสงฆ์ ก็ปฏิเสธที่จะจัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่มีแม้แต่คำปราม ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ได้ดำเนินการไล่พระมหาจาด คงสุข และพระรูปอื่น ๆ ออกจากวัดในฐานะที่ “มีกิจกรรมทางการเมืองที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นพระ”

⁹⁰ ไปรอดดู ธเนศ “ความเคลื่อนไหว” หน้า 30.

⁹¹ ไปรอดดู Naher, “Stability,” หน้า 1101.

⁹² ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือผลงานอันหลากหลายของจิตร ภูมิศักดิ์ นักประวัติศาสตร์มาร์กซิสต์ที่ปราดเปรื่อง ผู้เป็นทั้งกวี นักภาษาศาสตร์ นักเขียน และนักวิจารณ์สังคม จิตรถูกสังหารโดยตัวแทนของเผด็จการเมื่ออายุเพียง 36 ปี งานเขียนส่วนใหญ่ของจิตรถูกสั่งเก็บและทำลายหลังจากพิมพ์ออกมาได้ไม่นาน บางส่วนก็ยังคงเป็นต้นฉบับที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์จนกระทั่งปี 2517 ที่จริงแล้วชื่อของจิตรนั้นต้องห้ามในสมัยถนอม-ประภาส อย่างไรก็ตามระหว่าง 2517-18 หนังสือ โฉมหน้าศักดินาไทย ของจิตรก็ได้รับการตีพิมพ์ถึงสามครั้ง และกลายเป็นคัมภีร์ของคนหนุ่มสาวหัวรุนแรงรุ่นนั้น

⁹³ อาการที่สำแดงออกมาชัดคือ ข้อความที่โกรธซึ่งดังต่อไปนี้ของกรมประชาสัมพันธ์ สมัยรัฐบาลธานินทร์ เมื่อ 6 พฤศจิกายน 2519 ว่า “วัฒนธรรมของเรา รักษามาได้ด้วยบรรพบุรุษและประเพณี กลับถูกละเลย ถูกหาว่าล้าสมัยว่าเป็นไดโนเสาร์เต่าพันปี หรือไม่ก็เป็นสัตว์ที่สูญหายไปแล้ว บางคนถึงกับไม่เคารพบิดามารดา นักเรียนไม่เคารพครูบาอาจารย์ กลับไปรับอุดมการณ์ต่างดาวโดยไม่รู้ว่าเป็นการกระทำที่เป็นภัยต่อวัฒนธรรมของเรา ทั้งยังไม่ฟัง

คำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับอุดมการณ์นั้นเป็นอย่างดี ความมั่นคงของชาติถูกคุกคามมาตลอด 3 ปี ใครก็ตามที่แสดงความห่วงใยต่อความมั่นคงของชาติก็ถูกเยาะเย้ย และหาว่าเป็นซากเดนของระบบราชการโดยคนที่เรียกตนเองว่ามีหัวก้าวหน้า...” FBIS Daily Report, November 8, 1976.

⁹⁴ น่าสนใจที่ว่าสมาชิกขององค์กรชาวจัด นวพล ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี 2517 (ซึ่งเชื่อกันว่า นายกรัฐมนตรีธานินทร์ กรัยวิเชียรเป็นสมาชิกอยู่ด้วยนั้น) ส่วนใหญ่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย สูงอายุหรือไม่ก็กลางคนแล้ว ส่วนใหญ่อาจารย์เหล่านี้ได้ปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยต่างประเทศ ระดับรอง และก็มีประวัติเชลียร์เผด็จการมานาน และก็โกรธแค้นนักที่ถูกวิจารณ์ตรง ๆ ถูกดูหมิ่นดูแคลนจากคนที่อายุอ่อนกว่า (ซึ่งมักจะมีปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยชั้นดี และก็ได้รับอิทธิพลและอุดมคติจากขบวนการต่อต้านสงคราม) ในกรณีสำคัญ ๆ หลายกรณี อาจารย์มหาวิทยาลัยอาวุโสถูกขับไล่เพราะคอร์รัปชัน เกียจคร้านเหลือหลาย ไร้ประสิทธิภาพ และก็คอยสลายนิตินักศึกษาให้กับรัฐราชการ สำหรับเรื่องเกี่ยวกับนวพล โปรดดู Keyes, “Political Crisis” หน้า 8-12.

⁹⁵ คดีแรกคือนักศึกษากิจกรรมฝ่ายซ้ายชื่อ ประเดิม ดำรงค์เจริญ ถูกกล่าวหาว่าโจมตีกษัตริย์ในบทกวีที่เขียนให้กับนิตยสารนักษิณฉบับหนึ่งซึ่งไม่ค่อยจะมีใครรู้จัก ประเดิมโชคดีที่ถูกปล่อยตัวพ้นข้อหาเมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ 2518 (ดูรายละเอียดใน The Nation, March 1, 1975) ส่วนคดีที่สองเป็นนักหนังสือพิมพ์ชื่อ เสนีย์ สูงนาท ถูกข้อหาว่าหมิ่นสมเด็จพระราชินีโดยวิพากษ์วิจารณ์พระราชเสาวนีย์ลงในหนังสือพิมพ์ฝ่ายขวา ดาวสยาม เสนีย์ ถูกตัดสินจำคุก 2 ปีเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2519 (ดู ประชาชาติรายสัปดาห์ เล่ม 15 วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2519 หน้า 36) การลงโทษนักหนังสือพิมพ์ฝ่ายขวานี้เป็นการซื้ออย่างชัดเจนว่าการดำเนินการเรื่องหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ มิใช่เป็นการกระทำของฝ่ายอนุรักษ์นิยมต่อฝ่ายซ้ายเท่านั้น แต่มาจากความตื่นกลัวทางด้านอุดมการณ์และวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

⁹⁶ Kaufman, Bangkokhuad, หน้า 229-31. งานนี้ดีเกี่ยวกับเรื่องความขัดแย้งในบรรยากาศของชุมชนท้องถิ่น

⁹⁷ รัฐบาลถนอม-ประภาสรีบเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับพมเปญทันที และในฤดูร้อนของปี 2513 ก็เกือบจะส่งทหารไทยเข้าไปในกัมพูชาเพื่อสนับสนุนระบอบลอนนอล และการ “รุกเข้าไป (ในกัมพูชา)” ของอเมริกา-เวียดนามใต้ แม้ในต้นพุทธทศวรรษ 2490 เมื่อกษัตริย์เขมร นโรดม สีหนุ เสด็จมากรุงเทพฯ ในขบวน “ราชการกิจกู้ชาติ” และเอกราชกัมพูชา รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ปฏิบัติต่อพระองค์อย่างไม่สมพระเกียรติโดยไม่ค่อย

จะปิดบังนัก โปรดดู Roger M. Smith, *Cambodia's Foreign Policy* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1975) หน้า 48. อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในกัมพูชาก็ไม่ได้ถูกปล่อยไว้โดยที่ไม่มีการฉวยประโยชน์จากชายแดนด้านนี้ ตัวอย่างเช่น กิดคิฎาโฆก็ให้คำอธิบายไว้ว่าที่มาของการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของตน ก็เพราะคอมมิวนิสต์ฆ่าพระเขมรในตอนปลายของสงครามกลางเมืองในกัมพูชา

⁹⁸ ในช่วงนั้น ทางทหารเพียงกลุ่มเดียวมีสถานีวิทยุมากกว่าครึ่งทั่วประเทศ และเป็นเจ้าของสถานีโทรทัศน์เกือบทั้งหมด ยกเว้นเพียงสถานีเดียว ทั้งนี้จากข้อมูลของ National Anti-Fascism Front of Thailand, "Three Years of Thai Democracy" ใน *Thailand Information Resource*, No. 1 (May 1977) หน้า 3.

⁹⁹ พลตรีประมาณ มีชื่อเสียงเป็นหุ้นส่วนกับธุรกิจใหญ่ของญี่ปุ่น เป็นคู่เขยกับพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ผู้ฉาวโฉ่ ซึ่งความทรนหดร้ายในตอนปลายพุทธศวรรษ 2480 และต้นพุทธศวรรษ 2490 มีรายละเอียดตามที่กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้ว

¹⁰⁰ นที "Village Scouts" p. 35. อ้างว่าหลายชั่วโมงก่อนการสังหารหมู่ ค่ายฝึกลูกเสือชาวบ้านที่นครปฐมได้จัดแสดงการฆ่าและแขวนคอ "นักศึกษาชั่ว" และยืนยันว่ามาตรการตัวจริงบางคนมาจากค่ายนี้

¹⁰¹ ลานโพธิ์ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ระดับชาติของการต่อต้านเผด็จการ จากลานโพธิ์นี้เองที่การประท้วงเริ่มขึ้นและก็ล้มถนน-ประภาสเมื่อตุลาคม 2516

¹⁰² ควรสังเกตด้วยว่า*ดาวสยาม* ตั้งขึ้นโดยตัวแทนตามแบบฉบับของเศรษฐกิจใหม่ และก็มีอคติมันก็กิจกรรมลูกเสือชาวบ้านเป็นประจำ ผู้บริจากรวย ๆ และกลุ่มกิจกรรมอาจจะเห็นชื่อของตนได้รับการตีพิมพ์ หรือแม้แต่ได้ใกล้ชิดกับราชวงศ์ ตลอดจนได้ร่วมกับผู้ลากมาดีข้าราชการชั้นสูง หนังสือพิมพ์ฉบับนี้จึงเหมาะสำหรับใช้จุดจรรจงรวมพลลูกเสือชาวบ้านได้เร็วและโหด

¹⁰³ บุคคลสำคัญของสถานีวิทยุยานเกราะ คือ พันโทอุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ผู้เป็นพระญาติพระวงศ์ ดู *Far Eastern Economic Review* February 11, 1977. บทบาทสำคัญของเขาในการเสถียรเรื่อง 5-6 ตุลาคมนี้ เป็นเครื่องชี้ถึงความเกี่ยวพันของ...กับการล้มรัฐบาลที่มาโดยวิถีทางรัฐธรรมนูญและรัฐสภา นักสร้างความเกลียดชังอีกคนหนึ่ง คือ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ซึ่งจบจากมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ และเป็นนายกขรมวิทยุเสรี

¹⁰⁴ ประหลาดแต่ก็เป็นบุคลิกปกติ ที่สัญญาณของความตื่นตระหนกว่าจักรวาลจะถล่มทลายนี้เกี่ยวพันกับการที่รัฐบาลธานินทร์สั่งแบนการสอนทฤษฎีการเมืองของวงการ

ศึกษาไทยทั้งหมด (รวมทั้งของฝ่ายขวาด้วย) โปรดดู New York Times, October. 21, 1976 และ Far Eastern Economic Review, Nov. 5, 1976

¹⁰⁵ เรื่องนี้เห็นชัดจากการกระจายเสียงวิทยุของขบวนการต่อสู้ในป่า และจากใบปลิวที่แจกทั่วไปในกรุงเทพฯ นำสนใจที่มีเรื่องข่าวมีกลุ่มฝ่ายขวาเองที่ไม่พอใจและกวีพากษ์วิจารณ์ด้วยเช่นกัน แม้จะไม่ใช่ในเรื่องสถาบันแต่ก็เป็นเรื่องของตัวบุคคล

¹⁰⁶ ในการวิเคราะห์ที่เสนอบทความนี้ ผมได้ตั้งใจเน้นปัจจัยใหม่ ในวงโคจรของการเมืองไทย แน่นนอนผมไม่ได้หมายความว่าข้อเสนอว่าชั้นชนกระฎุมพีใหม่ เป็นมากไปกว่าปัจจัยระดับรองในโครงสร้างอำนาจในกรุงเทพฯ พวกนี้ดูจะเป็นปัจจัยรองที่ไม่น่าเชื่อถือได้จากทัศนะของกลุ่มชนชั้นปกครองด้วยซ้ำไป ภายหลังรัฐประหาร 6 ตุลาคม เห็นได้ชัดว่าคณะทหารพยายามกลับคืนสู่รูปแบบเก่าของการปราบปราม “เชิงบริหาร” ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กระทั่งแดงถ้าไม่ถูกทำให้เจียบลงก็ถูกส่งไปรบในเขตเหนือ อีสาน และปักษ์ใต้ (ซึ่งมีรายงานว่าบาดเจ็บสาหัส) นวพลก็ได้รับการสนับสนุนให้เจียบหายต่อไป ส่วนพันโทอุทรา ถูกย้ายออกจากการควบคุมรายการสถานีวิทยุยานเกราะ บรรดานายพลระดับสูง - ที่มีความเป็น “กลาง ๆ” - ทั้งหมดคงอยากจะบริหารรัฐบาลในแบบของสฤษดิ์-ถนอม-ประภาสเสียมากกว่า แต่ก็น่าสงสัยว่าคงจะเป็นไปไม่ได้แล้ว กระฎุมพีใหม่ได้ออกมาอยู่ทั่ว ทั้งเจ้าที่ดินต่างจังหวัดใหม่ ๆ ก็ออกมาแล้วเช่นกัน พันธมิตรเก่าที่ว่าจะโยนทิ้งก็ไม่ได้ จะทำไม่รู้ไม่ชี้ก็ไม่ได้ และปัญหาของชนชั้นใหม่นี้ก็อาจจะแก้ไขไม่ได้โดยบรรดาท่านนายพล การบูมก็คงจะไม่กลับมาอย่างทรงพลังแบบเก่า อุดมการณ์ที่ปราศจากรอยแยกที่มีมาในอดีตก็คงจะเอากลับคืนมาไม่ได้ คนว่างงานเพิ่ม ระบบราชการโงจนตีบตัน มหาวิทยาลัยขัดกันในตัวเองอย่างแก้ไขไม่ตก กลุ่มฝ่ายขวาได้มีประสบการณ์การเข้าร่วมและก็ดูจะเป็นไปไม่ได้ที่จะถูกถีบออกไป ยักษ์ใหญ่ได้ถูกปล่อยออกมาจากขวดเสียแล้ว และก็จะเป็นการยากยิ่งที่คณะทหารหรือใครก็ตามที่สืบทอดอำนาจ จะจับมันกลับใส่เข้าไปในขวดได้อีกครั้งตลอดไป

ภาพปกหนังสือ “เราคือผู้บริสุทธิ์ : เสียงจากอดีตจำเลยคดี 6 ตุลา” เป็นการรวบรวมจดหมายของผู้ถูกจับที่มีไปถึงญาติขณะที่ยังอยู่ในคุก ตลอดทั้งบทสัมภาษณ์ 19 จำเลยคดี 6 ตุลา ที่ต้องขึ้นศาลทหารในข้อหา ดูหมิ่นองค์รัชทายาท ข้อหากบฏ ต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานฆ่าและพยายามฆ่าเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่ บุกรุกและมีอาวุธไว้ในครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์

วิรัชไชย สงมามูล นิสิตคณะปีที่ 2 คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถูกจับขังแฉกขวนคอก บังคับถือ 100-3 และเผาขณะที่ถูกแฉกขวนคอก บริเวณทางหลวง

6 ตุลาคม กับสถานะทางประวัติศาสตร์การเมือง*

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ในบทความซึ่งอาจจะดีที่สุดในยุคเกี่ยวกับ “การรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519” โดยศาสตราจารย์เบนเนดิก แอนเดอร์สัน กล่าวไว้ว่า โดยตัวของมันเองแล้ว รัฐประหาร 6 ตุลาคม ก็ไม่ใช่เรื่องใหม่ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ไม่ว่าจะในสมัยใหม่หรือสมัยเก่า เพราะเคยมีรัฐประหารหรือความพยายามที่จะทำรัฐประหารมาแล้วครั้งแล้วครั้งเล่า (นับแต่การปฏิวัติ 2475) ดังนั้นทั้งนักวิชาการและนักหนังสือพิมพ์ (ตะวันตก) ต่างก็ลงความเห็นว่าเป็นเรื่อง “ธรรมดา ๆ” ของการเมืองไทย และเป็นการกลับไปสู่ “สภาพปกติ” หลังจากที่หลงระเริงอยู่กับ “ประชาธิปไตย” เสีย 3 ปี

แต่เบนเนดิก แอนเดอร์สัน ก็กล่าวว่า “การรัฐประหาร 6 ตุลาคม” เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อใหม่ของการเมืองไทย อย่างน้อยก็ใน 2 ประเด็น คือ (1) บรรดาผู้นำฝ่ายซ้าย แทนที่จะจบลงด้วยการถูกจับขังคุก (จนลืม) หรือไม่ก็ไปลี้ภัยการเมืองอยู่ต่างประเทศ กลับเข้าไปร่วมกับขบวนการจรรยาธิปไตยในป่า และ (2) การรัฐประหาร 6 ตุลาคม แตกต่างจากการรัฐประหารที่เคยมีมา นั่นคือหาใช่เป็นเพียงการยึดอำนาจกันในหมู่ผู้นำเท่านั้น แต่เป็นการรัฐประหารที่ฝ่ายขวาใช้เวลากว่า 2 ปีในการวางแผนการ ฆราวาส คุกคามอย่างเปิดเผย

* พิมพ์ครั้งแรกใน 20 ปี 6 ตุลาคม (คณะกรรมการดำเนินการจัดงาน 20 ปี 6 ตุลาคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), หน้า 59-66.

ทำร้าย ทำลายชีวิต ฯลฯ ซึ่งจะเห็นได้อย่างโจ่งแจ้งของความรุนแรงและการปั่นให้เกิดความขัดแย้งของฝูงชน “ม็อบ” เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519

อาจารย์เป็นขยายความต่อไปอีกว่า รูปแบบและระดับของความรุนแรงของ 6 ตุลานั้น เป็นอาการของโรค (“ลงแดง”) ที่เกิดจากวิกฤตการณ์ทางสังคม-วัฒนธรรม-การเมืองสมัยใหม่ กล่าวคือ การก่อตัวของชนชั้น (ใหม่) กับความปั่นป่วนทางอุดมการณ์

กล่าวโดยย่อ (ในทัศนะของอาจารย์เป็น) นับแต่ปลายทศวรรษ 1950 (ยุคฟิฟตี้) เป็นต้นมา ได้เกิดชั้นชนกรรมพีใหม่ขึ้น โดยเกิดขึ้นมานอกชนชั้นสูง-เจ้านาย-ข้าราชการเก่า ชั้นชนใหม่นี้มีทั้งกรรมพีน้อย-กรรมพีกลาง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลพวงของ “บูม” ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากสงครามเวียดนามในทศวรรษ 1960 (ยุคซิกสตี้) ที่ทั้งคนอเมริกันและเงินดอลลาร์อเมริกันหลั่งไหลเข้ามาในสังคมไทยอย่างไม่เคยมีมาก่อน ตามมาด้วยคนและเงินเยนญี่ปุ่นมากมายมหาศาล

ชั้นชนกรรมพีใหม่นี้แหละ ที่ได้กลายเป็นฐานให้กับขบวนการฝ่ายขวาที่มีลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่มฝ่ายขวาเดิมของเจ้า-ผู้ดีและข้าราชการ แต่ก็ได้หมายความว่า กลุ่มผู้ปกครองเก่า เจ้านาย-นายพล-นายธนาคาร-ข้าราชการ จะหลุดออกไปจากตำแหน่งสำคัญ ๆ ที่กุมอำนาจทางการเมือง กลับเป็นว่ากลุ่มผู้ปกครองเก่านี้ได้พันธมิตรใหม่ที่มีฐานกว้างขวางที่มีลักษณะเป็นอันตรายและคุกคามมากกว่าเดิม

พร้อม ๆ กับการเกิดของชนชั้นกรรมพีนี้ ความปั่นป่วนทางด้านอุดมการณ์ก็เป็นผลพวงของผลกระทบของการที่อเมริกาเข้ามา และระเบิดให้เห็นทางด้านภูมิปัญญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง 3 ปีของยุค “ประชาธิปไตย” เบ่งบานนั้น มีคนหนุ่มสาวจำนวนไม่น้อยที่เบื่อหน่ายต่อความอับจนทางปัญญาและการใช้สัญลักษณ์ทางจารีตโดยระบอบสฤษดิ์-ถนอม-ประภาส

คนหนุ่มสาวตั้งคำถามต่อค่านิยมและวัฒนธรรมจารีตนั้น ซึ่งก็ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้ด้วยการโฆษณาเผยแพร่ สั่งสอนอุดมการณ์ชาติ-ศาสนา-พระมหากษัตริย์ หนักหน่วงอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

ชาติ-ศาสนา-พระมหากษัตริย์แทนที่จะเป็นของ “ไทยตามธรรมชาติ” โดยทั่วไปกลับกลายเป็นอุดมการณ์เฉพาะของการก่อตัวทางสังคมในครั้งนี้อย่างยิ่ง ผู้เข้าร่วมขบวนการฝ่ายขวานี้ก็คือ บรรดาชนชั้นกรรมกรใหม่ ส่วนผู้ทำการโฆษณาเผยแพร่อุดมการณ์ มีทั้งกลุ่มบักลั่งจากชนชั้นใหม่นี้เอง และจากผู้ที่บงการของกลุ่มชนชั้นปกครองเก่าที่อยู่เบื้องหลัง (ดูบทความแปลของเบเนดิก แอนเดอร์สัน เรื่อง “บ้านเมืองของเราลงแดง : แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6 ตุลาคม” ใต้ในหนังสือเล่มนี้)

เหตุการณ์เมื่อ 6 ตุลาคม 2519

ดร.ธงชัย วินิจจะกุล อดีตผู้นำนักศึกษาในสมัยนั้น และปัจจุบันเป็นอาจารย์อยู่ที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน เล่าว่า เมื่อเวลาประมาณ 2 นาฬิกาของวันที่ 6 ตุลาคม ตำรวจกับกองกำลังติดอาวุธและกำลังพลฝ่ายขวา ได้เคลื่อนเข้าปิดล้อมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมีผู้คนจำนวน 4-5 พันคนชุมนุมอยู่ตลอดคืน ประท้วงการกลับมาของจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งได้ถูกประชาชนลุกฮือขับไล่ออกจากประเทศไปเมื่อ 3 ปีก่อน (การปฏิวัติ 14 ตุลาคม 2516) หลังการเข้าปิดล้อม ก็ได้ยินเสียงปืนเป็นระยะ ๆ มีการปาระเบิดเข้าไปตามตึกของมหาวิทยาลัย ราตรีนั้นเต็มไปด้วยความตึงเครียด ทั้งนี้ เพราะก่อนหน้านี้ นักกิจกรรมการเมือง 2 คน (พนักงานไฟฟ้าที่นครปฐม) ได้ถูกทำลายชีวิตและจับแขวนคอ (ในขณะที่กำลังปิดโปสเตอร์ประท้วงการกลับมาของจอมพลถนอม กิตติขจร)

หลังการทำลายชีวิตดังกล่าวที่นครปฐม ได้มีการแสดงละครการเมืองของนักศึกษา ล้อเลียนการกลับมาของจอมพลถนอม (บวชเป็นเณรมาจากสิงคโปร์ แล้วก็เข้าไปบวชเป็นพระอย่างเร่งรีบที่วัดบวรนิเวศ) ล้อเลียนการแขวนคอนักกิจกรรม การแสดงนี้มี ณ บริเวณลานโพธิ์ มธ. หน่วยโฆษณาชวนเชื่อของทหาร (วิทยุยานเกราะและเครือข่ายวิทยุเสรี) และ นสพ. (ดาวสยาม) ได้นำฟิล์มรูปการแสดงละครไปตกแต่ง แล้วอัดรูปขยายพิมพ์เผยแพร่ กล่าวหาและปลุกปั่นว่านักศึกษา “หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ” ล้อเลียนสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช โดยที่นักศึกษามีได้รับโอกาสที่จะแก้ข้อกล่าวหานี้แต่ประการใด

เมื่อเวลาประมาณ 05.30 น. ตำรวจและกองกำลังติดอาวุธก็ยิงระเบิดเข้าไปกลางฝูงชน เป็นผลให้มีคนตายทันที 4 ศพ และบาดเจ็บหลายสิบ และจากระเบิดลูกนั้น ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการใช้อาวุธสงครามร้ายแรงทำลายชีวิตนักศึกษาและประชาชนเป็นเวลาหลายชั่วโมง มีทั้งการยิงจรวด (ที่ใช้ต่อต้านรถถัง) เข้าไปตามตึกต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยที่นักศึกษาและประชาชนหลบซ่อนอยู่ ฝูงชนฝ่ายขวา (รวมทั้งมือปืนรับจ้าง) ที่ได้รับการจัดตั้งและปลุกกระดมไว้อย่างดีแล้ว บุกเข้าไปในมหาวิทยาลัย บ้างลากนักศึกษาออกมาทุบตีจนตาย บ้างใช้ผ้ารัดคอนักศึกษาลากไปตามสนาม บ้างนำนักศึกษาไปแขวนคอที่ต้นมะขามสนามหลวงด้านหน้าพระบรมมหาราชวัง ที่ทางหน้ากระทรวงยุติธรรม มีการจับร่าง 3 ร่าง เอาน้ำมันรด เอายางรถสูมเอาไฟจุดเผา การทำลายชีวิตและร่างกายอย่างโหดเหี้ยมทารุณดำเนินไปจนกระทั่งถึงเวลาประมาณ 9 นาฬิกา

วันนั้น วันที่ 6 ตุลาคม เป็นวันพุธ เป็นวันมหาวิปโยค “ที่ไทยมาไทย” เป็นวันที่มีตมิตที่สุดวันหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ครั้นถึง 18 นาฬิกาเย็นวันนั้น คณะทหารก็ประกาศยึดอำนาจ (ทางการแถลงว่าในวันนั้น

มีผู้เสียชีวิตประมาณ 40 คน บาดเจ็บเป็นร้อย และถูกจับกุมไป 3 พันคน แต่ก็เชื่อกันว่าจำนวนผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ รวมทั้งสูญหายน่าจะสูงกว่าที่ทางการ แถลง)

กล่าวโดยย่อ 6 ตุลาคม (2519) ก็คือวันที่มีการรัฐประหาร นำการเมืองไทยกลับไปสู่การปกครองโดยคณะทหารอีกครั้งหนึ่ง (แต่มีนายกรัฐมนตรีมาจากข้าราชการตุลาการ) ซึ่งมีเรื่องแปลกประหลาดอะไรดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่การรัฐประหาร 6 ตุลา ก็มาพร้อมกับความรุนแรงและป่าเถื่อน อย่างชนิดที่ไม่มีผู้ใดจะคาดคิดว่าจะเกิดขึ้นได้ในสังคมไทยมาก่อน ภาพของความทารุณโหดร้ายถูกบันทึกไว้เป็นภาพยนตร์ เป็นภาพถ่าย ได้รับการเผยแพร่ไปทั่วโลก (แม้ในยุคสมัยที่ไทยยังไม่ตื่นต้นกับโลกาภิวัตน์นัก ยังมีได้มี “มีอบมือถือ” แฟกซ์ กล้องวิดีโอ ตลอดจนบรรดาอุปกรณ์ไฮ-เทคทั้งหลาย) การสังหารหมู่กลางพระนครวันนั้น ได้รับการถ่ายทอดออกโทรทัศน์ช่อง 9 ด้วย

แต่ก็เป็นที่น่าประหลาดใจอย่างยิ่ง ที่ 6 ตุลาคม 2519 กลายเป็นอดีตที่ดูเหมือนผ่านมาแล้วก็ผ่านไป ประหนึ่งว่าเป็นการฟังฟินาศของอดีต ขาดสถานะทางประวัติศาสตร์(เข้าทำนองที่ว่าประวัติศาสตร์นั้นเป็นเรื่องของคนชนะ ประวัติศาสตร์หาได้เป็นเรื่องของผู้แพ้ไม่) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งจากอุดมการณ์ทั้งขวาและซ้าย ดูจะสับสนงุนงง ลืมเลอะเลือน ปฏิเสธ และบางครั้งขาดความเข้าใจต่อ 6 ตุลาในบริบทเฉพาะของการเมืองไทย และบริบทใหญ่ของการเมืองโลก (ทั้งนี้โดยที่ยังไม่นับผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง และผู้ที่อยู่ห่างไกลจากความแตกแยกทางอุดมการณ์ในครั้งนั้น)

ยิ่งอนุชนรุ่นหลังแล้วก็เกือบจะไม่มีการรับรู้ เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 หาใช่หนึ่งในหน้าของประวัติศาสตร์ไทยไม่ ไม่ว่าจะในระดับประถมหรือมัธยม หรือในระดับอุดมศึกษา (ทั้งนี้โดยที่ยังไม่ต้องกล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญ ๆ

ในการทำงานเดียวกันอีก 2 เหตุการณ์ คือการปฏิวัติ 14 ตุลาคม 2516 และ พฤษภาทมิฬ 2535) ดังนั้นอาจจะเป็นเรื่องที่ไม่น่าประหลาดใจนักที่จะมีคนกล่าวถึงเหตุการณ์ **16 ตุลาคม 2514** (!!!???)

ประวัติศาสตร์ “ระยะเวลาช่วงยาว”

มีสำนักคิดทางประวัติศาสตร์สำนักหนึ่งของฝรั่งเศส ที่ถือว่าความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์นั้นจะทำได้ต้องมีประสิทธิภาพ ก็ต่อเมื่อประวัติศาสตร์นั้นมีลักษณะ *longue durée* ขอแปลเป็นไทยว่า “ระยะเวลาช่วงยาว” กล่าวคือเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์โดยใช้เวลาช่วงยาว ๆ เป็นกรอบ ซึ่งจะให้เห็นกระแสทางเดินของประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี แทนที่จะเป็นการศึกษาเฉพาะแต่ละเหตุการณ์ ที่เรียกว่า *histoire événementielle* หรือประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ ซึ่งจะมีลักษณะที่คับแคบ มองได้ไม่ไกล

ถ้าหากจะให้ทฤษฎี “ระยะเวลาช่วงยาว” นำมาศึกษา “6 ตุลาคม 2519” เล่า เราจะศึกษาได้อย่างไร

“ระยะเวลาช่วงยาว” ของการเมืองไทย

ในบริบทของประวัติศาสตร์การเมืองไทย 6 ตุลา น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคม ที่เป็นปฏิปักษ์ ต่อต้าน และพยายามปลดปล่อยตนเองจากการครอบงำของระบอบสังคมนิยม (และเก่ากว่า) ขบวนการนี้รู้จักกันในชื่อต่าง ๆ นานา ไม่ว่าจะเป็น “ประชาธิปไตย” “รัฐธรรมนูญ” หรือ “เสรีภาพ”

ขบวนการเช่นว่านี้ เป็นผลพวงของแนวความคิดทางการเมืองใหม่ที่ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นในช่วงที่สังคมไทยติดตอสัมพันธ์กับโลกสมัยใหม่ (ยุคอาณานิคม)

ที่มีมหาอำนาจตะวันตกเป็นผู้นำ และก็ก่อให้เกิดแนวความคิดทางการเมืองใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “เสรีนิยม” และ “สังคมนิยม” อันเป็นสิ่งที่ตรงข้ามและเป็นปฏิปักษ์กับลัทธิ “อนุรักษนิยม” หรือส่วนที่แตกหน่อออกมาเป็น “อำนาจนิยม” ที่เป็นพื้นฐานของ “สมบูรณาญาสิทธิ” กับ “เสนา-อำมาตยนิยม”

ถ้าหากจะดูตามลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์แล้ว จะเห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและทางความคิดนี้ กินระยะเวลาอันยาวกว่า 100 ปี เริ่มมาตั้งแต่สมัยที่ลัทธิอาณานิคมตะวันตกได้บุกทะลวงเข้ามาในเอเชีย มาปรากฏอิทธิพลในสยามตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 มีการแปรรัฐธรรมนุญของอเมริกาลงพิมพ์โดยหมอบรัดเลย์ (มิชชันนารี) ในหนังสือจดหมายเหตุ 19 ตุลาคม 1865 (2408) จากนั้นมีการเรียกร้องให้มีการปกครองโดยมีตัวแทน (รัฐสภา) อย่างกรณีของนักคิดนักเขียน “ปัญญาชนของสังคม” อย่าง “เทียนวรรณ” ในสมัยรัชกาลที่ 5 (แต่เทียนวรรณก็ถูกจับติดคุกเสียตั้ง 17 ปี)

“ระยะเวลาช่วงยาว” ทางประวัติศาสตร์ของขบวนการที่จะปลดปล่อยตนเองออกจากระบบเก่านี้ ดำเนินเรื่อยมาดังจะเห็นได้จาก “ประวัติศาสตร์เหตุการณ์” สมัยต่าง ๆ อย่างเช่น “การกบฏ ร.ศ.130” เมื่อต้นรัชกาลที่ 6 ที่นายทหารหนุ่มจำนวนหนึ่งวางแผนที่จะยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิ แต่กว่าจะมาประสบความสำเร็จ (ในระดับหนึ่ง) ก็เมื่อ “การปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475”

อาจกล่าวได้ว่ากระแสความคิดทางการเมืองหลักของผู้ที่ต้องการจะปลดปล่อย นับตั้งแต่เทียนวรรณ มาถึงพวกกบฏ ร.ศ.130 (เก็กเหม็ง) จนกระทั่ง “ผู้ก่อการ” หรือ “คณะราษฎร” 2475 นั้น เป็นความคิดด้านเสรีนิยมเป็นหลัก พุดง่าย ๆ ก็คือ เป็นรูปแบบของระบอบประชาธิปไตยและลัทธิรัฐธรรมนูญ ที่ได้รับความบันดาลใจจากยุโรปตะวันตกนับตั้งแต่การปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ที่ชูแนวความคิดว่าด้วย เสรีภาพ (เสมอภาคและ

ภราดรภาพ) เป็นหลัก (ซึ่งอาจรวมถึงอิทธิพลของการปฏิวัติประชาธิปไตยของจีน ค.ศ.1911 ที่มีซุนยัตเซ็นเป็นผู้นำด้วย) แม้จะมีอิทธิพลของสังคมนิยมอันเป็นผลพวงของการปฏิวัติรัสเซีย (ค.ศ.1917) แทรกเข้ามา แต่ก็ยังนับได้ว่าเป็นกระแสรองและถูกสกัดกั้นไว้แต่แรก ๆ

ดังเป็นที่ทราบทั่วไปว่า การปลดปล่อยเข้าสู่ระบอบใหม่นั้นหาได้บรรลุเป้าหมายตามอุดมการณ์ไม่ หลังการสิ้นสุดของ “สมบูรณาญาสิทธิ” การเมืองไทยได้เปลี่ยนรูประบอบเข้าสู่ความเป็น “เสนาอำมาตยนิยม” (ที่เรามักจะเรียกกันทั่วไปว่า “เผด็จการทหาร” แต่ในความเป็นจริงนั้น มิได้จำกัดอยู่เพียงข้าราชการทหารเท่านั้น แต่รวมไปถึงข้าราชการพลเรือนและข้าราชการตุลาการด้วย)

ดังนั้นสิ่งที่ขบวนการต้องเผชิญเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ก็คือปลดปล่อยตนเองอีกครั้งหนึ่งจากระบอบเก่า (ที่ใหม่กว่า) กินระยะเวลาอันยาวนานไม่น้อย นับแต่การรัฐประหารของจอมพลผิน ชุณหะวัณ (2490) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากช่วงระยะเวลาอันยาวนานของระบอบสฤษดิ์-ถนอม-ประภาส (2500-2516) จนกระทั่งปลดปล่อยตัวเองได้อีกครั้งหนึ่ง (และในระดับหนึ่งอีกเช่นกัน) เมื่อการปฏิวัติ 14 ตุลาคม 2516

การปลดปล่อยตนเองนี้ยังยืดเยื้อยาวนานมาอีก ผ่านช่วงของเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ผ่านช่วงของพฤษภาทมิฬ 2535 จนกระทั่งปัจจุบัน (ซึ่งเราก็ยังไม่มั่นใจนักต่อทิศทางของประชาธิปไตยไทย) ในช่วงของทางเดินทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยนับแต่ 2519 เป็นต้นมา และเมื่อพิจารณาด้านของความคิดหลักของขบวนการนี้ ความคิดเสรีนิยมก็ยังคงเป็นความคิดกระแสหลักอยู่ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่าในสมัยสั้น ๆ เพียง 3 ปี ระหว่าง 2516-2519 นั้น กระแสของสังคมนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปของลัทธิเหมาจะมีอิทธิพลต่อขบวนการปลดปล่อยไม่น้อย ทั้งนี้โดยที่ต้องศึกษาควบคู่ไปกับบริบทของการเมืองโลก

“ระยะเวลาช่วงยาว” ของการเมืองโลก

ในหนังสือเล่มล่าสุดของนักประวัติศาสตร์ชื่อดังชาวอังกฤษ Eric Hobsbawm : *The Age of Extremes, A History of the World, 1914-1991* (1994) ได้กล่าวถึงศตวรรษที่ 20 ที่กำลังจะผ่านพ้นไปว่า ศตวรรษที่ 20 นี้เป็นศตวรรษที่แสนสั้น เป็นศตวรรษของความสุดขั้ว ความสั้นและความสุดขั้วนี้ดูได้จากช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ.1914-1991 คือจากปีที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 (ที่ตามมาด้วยการปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ.1917 ที่มีผลสั้นสะเทือนไปทั่วโลก รวมถึง สยาม-ไทย ด้วย) และก็จบลงด้วยการล่มสลายของสหภาพโซเวียต

ศตวรรษที่ 20 (1900-2000) เริ่มต้นด้วยยุคสมัยแห่งความหายนะ (1914-1945, Age of Catastrophy) ของสงครามโลกทั้ง 2 ครั้ง ที่ความสุดขั้วและความรุนแรงจากสงครามโลกทั้งสองครั้งในเวลา 30 กว่าปีนั้น ทำให้เกิดความรู้สึกว่า มนุษยชาติอาจไปไม่รอด โลกอาจจะสิ้นสุดลงด้วยสงครามนิวเคลียร์ แต่แล้วก็ตามมาด้วยยุคทองสั้น ๆ (1950s-1970s Golden Age) ที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (ในกลุ่มโลกที่หนึ่ง และเครือข่ายจากกลุ่มโลกที่สาม พร้อม ๆ กับการเผชิญหน้าทางอุดมการณ์ของค่ายทุนนิยมและสังคมนิยม และในสองสามทศวรรษที่เหลือก่อนจะปิดศตวรรษ (fin de siecle) ก็เป็นสมัยของวิกฤตการณ์หนึ่ง ต่อด้วยวิกฤตการณ์หนึ่ง เป็นยุคสมัยของความไม่แน่นอน (แม้ในโลกทุนนิยม) และยิ่งในโลกที่สองอย่างรัสเซียและยุโรปตะวันออกแล้ว ก็เป็นยุคสมัยของความพังทลายและความพินาศ

ศตวรรษที่ 20 กำลังปิดฉากลงด้วยเสียงที่เปรี๊ยะปรั้ง (bang) พร้อม ๆ กับเสียงครวญคราง (whimper) ความสุดขั้วและความรุนแรงของศตวรรษ

ที่ 20 เห็นได้จากการทำลายชีวิตมนุษย์ ทั้งที่เป็นประชาชนของศัตรู หรือประชาชนของตนเอง แต่ต่างกันว่าเผ่าพันธุ์และศาสนา (และความเชื่อทางอุดมการณ์) ประมาณกันว่า “มหามรณะ” (megadeath) ในศตวรรษนี้เป็นผลจากการกระทำของมนุษย์ด้วยกันเอง มีจำนวนถึง 187 ล้าน

เฉพาะในส่วนของโลกที่สาม ที่กลายเป็นเขตของสงครามนับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ไปแล้ว (ก็ตาม) จำนวนชีวิตที่ถูกทำลายไปในสงครามเล็กสงครามน้อย (สงครามตัวแทน สงครามลัทธิ) กว่า 100 ครั้ง มีถึง 20 ล้านคน แคนเอเซียตะวันออกก็ตกตั้ง 9 ล้าน ในสงครามเกาหลี 3-4 ล้าน ในสงครามอินชวานานในเวียดนาม 30 ปี กว่า 2 ล้าน จำนวนศพที่มากมายเป็นตัวเลขสถิติเหล่านี้ ดูเหมือนจะเกินกว่าที่สติปัญญาของมนุษย์จะสร้างจินตนาการให้มองเห็นภาพได้

ควบคู่ไปกับความสิ้น-สุดชั่ว-และรุนแรง ศตวรรษที่ 20 ก็เป็นทั้งผลพวงและรับอิทธิพลจากยุคสมัยแห่งการปฏิวัติ (Age of Revolution) ที่มีรูปแบบจากการปฏิวัติฝรั่งเศส 1789 และจากการปฏิวัติรัสเซีย 1917 เปิดหัวด้วยความคิดเสรีนิยม และปิดท้ายด้วยความคิดสังคมนิยม กลายเป็นตัวอย่างที่สร้างแรงบันดาลใจไปทั่ว

ศูนย์กลางของการปฏิวัติทั้งสองครั้ง (ปารีสและมอสโก) พยายามที่จะส่งอิทธิพลของการปฏิวัติ และรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงให้เป็นมาตรฐานระดับโลก และก็ได้รับการตอบสนองจากผู้ที่ต้องการความเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่น ๆ ของโลกไม่น้อย แม้ว่าในปลายทศวรรษ 1950 มอสโกจะคลาญมนต์หลังของความเป็นศูนย์กลางของการปฏิวัติดังที่เคยเป็นมาก่อนในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ตาม พร้อม ๆ กับการที่ประเทศที่เดินแนวทางสังคมนิยมอย่างจีนและเวียดนาม ได้หันไปยึดแนวทางชาติ ผลประโยชน์ของชาติตน มากกว่าแนวทางสากลนิยมหรือการปฏิวัติโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ในกรณีเงินที่หันไปรวมมือกับสหรัฐฯ (แม้จะเป็นทุนนิยม) ต่อด้านสหภาพโซเวียตในช่วงทศวรรษ 1970 และ 1980

แต่กระแสคลื่นของการปฏิวัตินั้นก็ยังคงกระจายอยู่ทั่วไป คละเคล้าด้วยความคิดทั้งแบบเสรีนิยมและแบบสังคมนิยม ที่ผู้ที่ต้องการปลดปล่อยเปลี่ยนแปลงสังคมของตนจะใช้สร้างความมั่นคงใจหยาบยืมไปดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษ 1960 และ 1970 ที่เป็นยุคสมัยของขบวนการนักศึกษาทั่วทั้งสามโลก

ในโลกที่หนึ่งอย่างสหรัฐฯ ยุโรปตะวันตก (รวมทั้งญี่ปุ่น) แนวความคิดปฏิวัติที่เป็นที่นิยมในหมู่นักศึกษา ปรากฏออกมาในแง่ของ “การปฏิวัติวัฒนธรรม” มากกว่าที่นักศึกษาจะเข้ายึดอำนาจทางการเมือง เป็นการปฏิวัติวัฒนธรรมในเชิงการปลดปล่อยตนเอง เป็นรูปแบบของการต่อต้านสถาบันเดิม (anti-establishment) ปลดปล่อยตนเองจากวัฒนธรรมเก่า สร้างวัฒนธรรมใหม่ ดังเห็นได้จากเพลงร็อก กางเกงยีน บุปผาชน ซ้ายใหม่ หรือขบวนการต่อต้านสงครามเวียดนาม ฯลฯ

ขบวนการนักศึกษานี้เป็นปรากฏการณ์ระดับโลก นักศึกษา (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกที่หนึ่ง) คิด รับรู้ ประพฤติปฏิบัติ คล้าย ๆ กัน อ่านหนังสือเล่มเหมือน ๆ กัน มีวีรบุรุษในจินตนาการคล้าย ๆ กัน (เซ กูเวรา) ประหนึ่งเป็นเครือข่ายหลวม ๆ จากเบิกเลย์ถึงซอร์บอนน์ จากปรีาคถึงบอนน์ จากโตเกียวถึงกรุงเทพฯ (แม้ไทยจะอยู่ในโลกที่สาม นักศึกษาของไทยจะแตกต่างจากลักษณะของนักศึกษาในโลกที่หนึ่งไม่น้อย แต่เนื่องด้วยค่ายสงครามเย็นที่ไทยสังกัดอยู่ และเนื่องด้วยบทบาทของสหรัฐฯในไทย โดยเฉพาะในช่วงสงครามเวียดนาม ก็ทำให้นักศึกษาไทยมีส่วนร่วมและส่วนคล้ายกับนักศึกษาในโลกที่หนึ่งไม่น้อย)

รัฐในโลกที่หนึ่ง คุณจะแข็งแรงพอ คู่แข่งกับการเรียกร้องเสรีภาพ และ

ฉลาดพอที่จะจัดการกับขบวนการนักศึกษาของตน แม้จะมีการใช้ความรุนแรงในการจัดการกับคนหนุ่มคนสาวของตน แต่โดยหลักใหญ่แล้วจะหลีกเลี่ยงการทำลายชีวิต (ยกเว้น ในกรณีมหาวิทยาลัยเค้นท์ ปี 1970 ที่นักศึกษาถูกยิงตาย ทำให้เกิดการประท้วงใหญ่ทั่วประเทศสหรัฐฯ เกือบทำให้สังคมนเป็นอัมพาต)

ขบวนการนักศึกษาในโลกที่หนึ่งหาได้นำมาซึ่งการปฏิวัติในรูปแบบเก่า (1789 หรือ 1917) ไม่ แต่ขบวนการนักศึกษาสันคลอนหลายรัฐบาล ในการประท้วงใหญ่ของนักศึกษาฝรั่งเศส 1968 (ที่ถูกตั้งฉายาว่า Almost Revolution) นั้น ปารีสและอีกหลายเมืองกลายเป็นอัมพาต และก็เป็นผลทำให้นายพล (เหล็ก) เดอโกลส์ ไม่สามารถจะอยู่ในอำนาจได้อีกนานต่อไป ในทำนองเดียวกัน นักศึกษาอเมริกันก็ทำให้ลินดอน จอห์นสัน ไม่กล้าที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีสมัยสอง (1968)

ขบวนการนักศึกษาโลกกลายเป็นพลังทางสังคมและการเมืองสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วง 2 ทศวรรษที่กล่าวมาแล้ว (ซึ่งก็ตรงกับช่วงของก่อนและหลัง 14 ตุลาคม 2516 จนกระทั่งถึงก่อนและหลัง 6 ตุลาคม 2519) พลังนี้นักศึกษาได้มาจากการที่อยู่ในสถาบันทางความรู้ มีเวลาพอที่จะทำกิจกรรมอยู่ในเมืองใหญ่ ใกล้กับอำนาจและสื่อมวลชน การที่จะจำกัดและกำจัดนักศึกษาทำไม่ถ่วงนัก (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกที่หนึ่ง) นักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยมักจะมาจกชนชั้นนำของสังคม (หรือจากชนชั้นเดียวกันกับผู้ที่มีอำนาจนั่นเอง)

ในโลกที่สาม รัฐจะดูเปราะบาง ไม่คุ้นเคยกับ (หรือไม่เป็น) ประชาธิปไตยและเสรีภาพ และไม่ฉลาดพอกับการจัดการกับขบวนการนักศึกษาของตน (โดยสันติวิธี) บ่อยครั้ง รัฐจะทำเกินกว่าเหตุ ใช้ความรุนแรงและการทำลายชีวิตในการเผชิญกับปัญหา เป็นเรื่องเกือบจะปกติทีเดียวที่ในโลกที่สาม จะเห็นรัฐประกอบ “อาชญากรรม” ดังเช่นในลาตินอเมริกา (อย่างเม็กซิโก ชิลี

หรืออาร์เจนตินา) หรืออย่างในเอเชีย ที่ภาพของ “อาชญากรรมโดยรัฐ” จะกลายเป็นภาพที่ค่อนข้างคุ้นหูคุ้นตา (ไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ พม่า เกาหลี จีน ฯลฯ อันเป็นรายการและรายละเอียดยาวเหยียด แทบไม่รู้จบ)

น่าสนใจและน่าประหลาดใจไม่น้อย ที่แม้รัฐในโลกที่สามจะปราบปรามนักศึกษาและขบวนการปลดปล่อยของตนเองอย่างหนัก แต่ขบวนการนักศึกษาในประเทศเหล่านี้ยังเป็นพลังสำคัญ สร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไม่น้อย อย่างเช่น ในเม็กซิโก 1968 เมื่อนักศึกษาประท้วง แต่รัฐปราบปรามทำลายชีวิตไป 28 คน การเมืองเม็กซิโกก็ไม่สามารถหันกลับไปสู่อำนาจนิยมได้เช่นเดิม เช่นเดียวกับไทย 14 ตุลาคม (1973) ที่เมื่อรัฐทำลายชีวิตไป 70 กว่าคน ระบอบถนอม-ประภาส-ณรงค์ ก็ไม่สามารถจะดำรงอยู่ต่อไปได้

ไทยแลนด์ 1973 สร้างความบังดาลใจให้ขบวนการนักศึกษากรีก ที่ร้องตะโกนคำว่า *ไทยแลนด์๑๑๑๑* ประหนึ่งจะแปลว่า *เสรีภาพ๑๑๑๑* ในการประท้วงและจับใส่รัฐบาลอำนาจนิยม (เสนา-อำมาตยนิยม) ของตน

อาจสรุปได้ว่า จากระยะเวลาช่วงยาวของการเมืองโลก กระแสความคิดที่จะปลดปล่อย และพลังของขบวนการนักศึกษานี้แหละ ทำให้เห็นที่มาและที่ไปของ 14 ตุลาคม 2516 กับ 6 ตุลาคม 2519 เขาวชนคนหนุ่มสาวมี “ความฝัน” ที่จะเห็นโลกใหม่ของเขาและเธอ ในฐานะของโลกที่สาม นักศึกษาของไทยก็เข้าไปใกล้และสัมผัสอนอำนาจของรัฐมากกว่าเพื่อนร่วมรุ่นของเขาและเธอในโลกที่หนึ่ง

ขบวนการนักศึกษาไทยในช่วง 2516-2519 ดูจะเป็นส่วนหนึ่งของ “ช่วงระยะเวลายาว” ของการเมืองไทยกว่า 100 ปี ในขณะที่เดียวกัน ก็เป็นส่วนหนึ่งของ “ช่วงระยะเวลายาว” ของการเมืองโลกกว่า 2 ศตวรรษ มาพร้อมและทันกับระยะเวลาของการปลดปล่อยและเปลี่ยนแปลงของโลก

ครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 หลังจากนั้นเพียงไม่กี่ปี เมื่อถึงทศวรรษ 1980 ทุกอย่างก็ดูจะเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง สหภาพโซเวียต (และระบบสังคมนิยม) ล่มสลาย เศรษฐกิจการตลาด (คำที่ใช้แทนทุนนิยม) และ (ความกระสันต์) โลกภิวัตน์ก็ผงาด จนถึงกับเชื่อกันว่า เราจะมุ่งไปข้างหน้าพร้อมด้วย “ความพินาซของอดีต” และ “การสิ้นสุดของประวัติศาสตร์” กระนั้นแหละ (หรือ)

ภาค 2

14 ตุลา

: บันทึกประวัติศาสตร์*

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

* เขียนเมื่อกันยายน 2536 สำหรับเป็นสคริปต์วิดีโอ “14 ตุลา : บันทึกประวัติศาสตร์”

จัดทำโดยอนุกรรมการของที่ระลึก “60 ปี ธรรมศาสตร์”

ขบวนการประชาชน

ตุลาคม 2516

ภาพปกหนังสือ “ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516” ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
จัดพิมพ์ในวาระประเทศไทยได้มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พิมพ์ 12,000 เล่ม พิมพ์เมื่อพฤศจิกายน 2517
หนาเกือบ 700 หน้า เป็นการประมวลเหตุการณ์อย่างละเอียดพร้อมภาพประกอบทุกแง่มุม

14 ตุลาคม

เหตุการณ์ที่รู้จักกันในนามสั้น ๆ ว่า “14 ตุลา” นั้น เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทย เมื่อเดือนตุลาคม พุทธศักราช 2516 เยาวชนคนหนุ่มสาวที่เป็นนักเรียนนิสิตนักศึกษาได้ร่วมกับประชาชนจำนวนแสนเรียกร้องให้รัฐบาลคณะปฏิวัติโดยถนอม-ประภาส-ณรงค์ ปลดปล่อยนิสิตนักศึกษา อาจารย์ และนักการเมือง 13 คนที่ถูกจับกุม ฐานเรียกร้องรัฐธรรมนูญ แต่กลับถูกรัฐบาลตั้งข้อหาว่ากระทำการผิดกฎหมาย มั่วสุมชักชวนให้มีการชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะเกินกว่า 5 คน บ่อนทำลายความมั่นคงของรัฐ เป็นกบฏภายในพระราชอาณาจักรและมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์

ระหว่างวันที่ 9-12 ตุลาคม นักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชน ชุมนุมประท้วงโดยสันติวิธี ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่เสาร์ที่ 13 ประชาชนหาชนเดินขบวนสำแดงพลังครั้งยิ่งใหญ่ที่ดูประหนึ่งว่ากระแสคลื่นมนุษย์จกท่วมทับราชดำเนินในวันที่ 14-15 ถัดมาก็เกิดความรุนแรง เยาวชนคนหนุ่มสาวถูกรับปราบด้วยอาวุธร้าย เป็นผลให้เกิดการลุกฮือขึ้นทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดและแล้วเหตุการณ์ล้มล้างผู้นำคณะปฏิวัติโดยถนอม-ประภาส-ณรงค์ต้องลี้ภัยไปต่างประเทศ

นับตั้งแต่นั้นมา เหตุการณ์ 14 ตุลาคมได้รับการเล่าขานสืบต่อกันมาปีแล้วปีเล่า มีการขนานนามเหตุการณ์นี้ต่าง ๆ นานา เช่น วันมหาวิปโยค วันมหาปีติการปฏิวัติตุลาคมการปฏิวัติของนักศึกษา ความยิ่งใหญ่และผลกระทบของเหตุการณ์ต่อการเมืองการปกครองของไทย ถูกนำไปเปรียบเทียบกับเหตุการณ์สำคัญๆ ก่อนหน้านั้น เช่น การปฏิวัติ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 หรือกับเหตุการณ์ที่ตามมาภายหลัง เช่น พฤษภาทมิฬ พุทธศักราช 2535 เป็นต้น

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มหากวีรัตนโกสินทร์ กล่าวถึงเหตุการณ์ 14 ตุลา ว่า

และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ

เป็นความงคความงามใช้ความชั่ว

อันอาจชุ่นอาจชันหม่นมัว

แต่ก็เริ่มจะเป็นตัวจะเป็นตน

พอเสียงร่ำร้องกลองประกาศกล้า

ก็รู้ว่าวันพระมาอีกหน

พอปืนปรี่ยิงแปลบไปนวมฆอล

ก็รู้ว่าประชาชนจะชิงชัย

(เพียงความเคลื่อนไหว ประชาชาติ 5 ตุลาคม 2517)

แน่นอน ปรากฏการณ์ 14 ตุลา 2516 มิได้อุบัติขึ้นมาในเวลาเพียงไม่กี่วันก็คืน แต่เป็นการสั่งสมของความกดดันของการเมืองการปกครองไทย ที่อยู่ใต้ระบบเผด็จการเป็นเวลายาวนาน อยู่ภายใต้วัฏจักรแห่งความชั่วร้ายหรือวงจรอุบาทว์ที่มีการยึดอำนาจปฏิวัติรัฐประหารครั้งแล้วครั้งเล่า ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่แล้วฉีกทิ้งทำลาย สิทธิเสรีภาพที่ประชาชนชาวไทยพึงมีพึงได้ถูกปฏิเสธ และเหยียบย่ำเป็นเวลายาวนานหลายสิบปีอำนาจการเมืองการปกครองแทนที่จะเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ก็ตกอยู่ในมือของคณาธิปไตยเพียงไม่กี่คน ทั้งนี้ โดยอาศัยกลไกของรัฐและข้าราชการทหาร ตำรวจ และพลเรือน เป็นเครื่องมือ

ในสมัยที่บ้านเมืองขาดสิทธิเสรีภาพและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ขบวนการนิสิตนักศึกษาก่อตัวขึ้นอย่างเงิบและช้าๆ นักเรียนนิสิตนักศึกษาเริ่มตระหนักในบทบาทและศักยภาพของ “คนหนุ่มคนสาว” เกิดจิตสำนึกในความเป็น “คนรุ่นใหม่” และก็เริ่มตั้งคำถามต่อความเป็น “ปัญญาชน” ของตนดังที่ *วิทยากร เชียงกูล* นักศึกษาในสมัยนั้นปรารภว่า

ฉันเขาวัวฉันเขาลาดันทั้ง

ฉันจึงมาหาความหมาย

ฉันหวังเก็บอะไรไปมากมาย

สุดท้ายให้กระดาษลฉันแผ่นเดียว

(“เพลงเดือนแห่งสถาบัน” *ยุงทอง* วันสถาปนา 2511)

นักเรียนนักศึกษาในทศวรรษ 2510 กลายเป็น “เยาวชน-คนรุ่นสาว-รุ่นใหม่” ที่มาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจไทย คนรุ่นนี้เติบโตขึ้นมาในบรรยากาศของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ แต่การพัฒนานั้นก็นำมาซึ่งปัญหาช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย ระหว่างชนบทกับเมือง ระหว่างภาคเกษตรกรรมกับภาคอุตสาหกรรม

เยาวชน-คนหนุ่มสาว-รุ่นใหม่ ตั้งคำถามต่อความไม่พัฒนาของการเมืองการปกครองไทยที่มีการสืบทอดอำนาจกันอยู่ในหมู่ของคณาธิปไตย จากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สู่อจอมพลถนอม กิตติขจร และทำท่าจะสืบทอดไปยังจอมพลประภาส จารุเสถียร ยึดเชือกกันมาเป็นเวลากว่าทศวรรษ ในขณะที่เดียวกันเยาวชนเหล่านั้นก็ตั้งคำถามต่อระบบการเมืองของโลกในยุคสมัยของสงครามเย็น ที่มีการแบ่งเป็น 2 ค่าย มีการเผชิญหน้ากันระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต มีการต่อต้านและปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง โดยเฉพาะในกรณีของสงครามอินโดจีน ประเทศไทยถูกดึงเข้าไปอยู่ท่ามกลางของความขัดแย้ง กลายเป็นฐานทัพของสหรัฐอเมริกา ที่จะใช้ในการทิ้งระเบิดทางอากาศโจมตีเวียดนาม กัมพูชา ลาว

ช่วงปีพุทธศักราช 2512-2515 ชาวชน-คนหนุ่มสาว-รุ่นใหม่ ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทเพื่อสังคมอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน เข้าร่วมสังเกตการณ์การเลือกตั้งทั่วไปในปีพุทธศักราช 2512 ออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท วิทยาการวิจารณ์สังคม มีบทบาทเป็นพลังผลักดันให้เกิดนโยบายต่างประเทศที่ไม่ฝักใฝ่เฉพาะฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดต่อต้านการครอบงำทางเศรษฐกิจโดยต่างประเทศต่อต้านความหิวรหยาพุ่มเฟือย กังวลและห่วงใยการขาดดุลย์การชำระเงิน รวมไปถึงจนกระทั่งเสนอแนวทางในการรักษาทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ศิลปะและวรรณกรรมเพื่อชีวิต ชาวชน-คนหนุ่มสาว-รุ่นใหม่รวมตัวกันต่อต้าน “ภัยขาว-ภัยเหลือง และภัยเขียว” รวมตัวกันเป็นกลุ่มอิสระตามสถาบันการศึกษาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับมหาวิทยาลัย ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นระดับวิทยาลัยการศึกษาหรือวิทยาลัยครู เรื่อยลงไปจนถึงระดับโรงเรียนมัธยม และก็เกิดองค์กร เช่น ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (2513) ศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย

ระหว่างปีพุทธศักราช 2514-2516ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงบทบาทการเมืองระดับโลก นั่นคือจุดเริ่มต้นของการสิ้นสุดของสงครามเย็น การเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนจากการเผชิญหน้าของ 2 ค่าย กลายเป็นการเมือง 3 เสา สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และจีน ส่วนการเมืองภายในของประเทศไทยที่ดูว่าจะก้าวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยบ้างก็แล้วก็มีประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช 2511 และมีการเลือกตั้งทั่วไปเป็นครั้งแรกในรอบทศวรรษในปีพุทธศักราช 2512 ก็ตาม แต่ก็ปิดฉากลงอีกด้วยวงจรรอบาทของการยึดอำนาจรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร “ปฏิวัติตนเอง” ในปีพุทธศักราช 2514

เมื่อถึงจุดนี้ พฤติกรรมของคณะราษฎร ฤๅนนอม-ประภาส-ณรงค์ ก็กลายเป็นสิ่งที่สังคมไทยไม่สามารถจะยอมรับต่อไปอีกได้การปิดกั้นเสรีภาพผนวกกับความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารราชการความเป็นป่วนทางเศรษฐกิจ ข้าวขาดหมากแพง ข้าวสารขึ้นราคา การใช้อภิสิทธิ์ การเล่นพรรคเล่นพวกในบรรยากาศที่ไม่เป็นประชาธิปไตยนี้ ดูเหมือนจะมีพลังของนิสิตนักศึกษาเท่านั้น ที่สามารถจะเป็นหัวหอก เคลื่อนไหว คัดค้าน และผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ในบ้านเมือง

ปีพุทธศักราช 2515 ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กลายเป็นศูนย์รวมของการแสดงออกซึ่งความไม่พอใจต่อการผูกขาดอำนาจของเผด็จการคณะราษฎร เดิมชบวนประท้วงสินค้าญี่ปุ่นในปลายปี 2515 ประณามการใช้สิทธิพลของเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปล่าสัตว์ ณ พังใหญ่ คัดค้านการลอบซื้อหรือขับไล่แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง 9 คนออกในกลางปี 2516

ผลสุดท้าย ชาวชน-คนหนุ่มสาว-รุ่นใหม่ ก็ได้ข้อสรุปว่า ปราศจากเสียซึ่งสิทธิเสรีภาพและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การแก้ไขปัญหาดังกล่าวของประเทศไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม

ภาพปก "ทะเล้น!" หนังสือการ์ตูนล้อเลียนการเมืองในช่อง 2516
ของกลุ่ม "หนุ่มหน้าสาวสวย"

และวัฒนธรรมก็เป็นไปได้ยาก จากบทสรุปของการชุมนุมกรณีรามคำแหง 9 คนเมื่อ 21-22 มิถุนายน 2516 ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ก็นำมาซึ่งการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ

กวีนักศึกษานามของ รวี โคมพระจันทร์ สะท้อนความรู้สึกของยุคสมัยออกมาว่า

ตื่นเถิดเสรีชน

อย่ายอมทนก้มหน้าคืน

หอกดาบกระบอบป็น

หรือทนกลืนกระแสนเรา

(“เสขศาสตร์” เฉลิมฉลองวาระเปิดศึกเรียนใหม่ คณะเศรษฐศาสตร์ มธ. 2515)

ศุกร์ 5 ตุลาคม 2516

ธีรยุทธ บุญมี อดีตเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยบัณฑิตวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในฐานะผู้ประสานงานกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญพร้อมด้วยสมาชิกประมาณ 10 คน เปิดแถลงข่าวที่บริเวณสนามหญ้าห้องสนามหลวง ด้านอนุสาวรีย์ทหารอาสา โดยมีวัตถุประสงค์คือ

1. เรียกร้องให้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญโดยเร็ว
2. จัดหลักสูตรสอนอบรมรัฐธรรมนูญสำหรับประชาชน
3. กระตุ้นประชาชนให้สำนึกและห่วงใยในสิทธิเสรีภาพ

ธีรยุทธ บุญมี นำรายชื่อผู้ลงนามเรียกร้องรัฐธรรมนูญ 100 คนแรก ประกอบด้วยบุคคลต่างๆ มาเปิดเผย เช่น พล.ต.ต.สง่า กิตติขจร นายเลียง ไชยกาล นายพิชัย รัตตกุล นายไขแสง สุกใส นายประพันธ์ศักดิ์ กมลเพชร รวมทั้งอาจารย์มหาวิทยาลัย เช่น ดร.เขียน ธีรวิทย์ ดร.บุญสนอง บุญโยธาน ดร.ปราโมทย์ นาคทรพรพ ดร.ชยอนันต์ สมุทวณิช อาจารย์ทวี หมี่นนิกร เป็นต้นรวมทั้งจดหมายเรียกร้องจากนักเรียนไทยในนิวยอร์ก

ทันทีที่ข่าวนี้ออกมา พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร รองเลขาธิการ ก.ต.ป. (คณะกรรมการติดตามผลการปฏิบัติราชการ) บุตรชายของจอมพลถนอม กิตติขจรและบุตรเขยของจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า มีอาจารย์ในมหาวิทยาลัยบางคนกำลังดำเนินการให้นักนิสิตนักศึกษาเดินขบวน และหากมีการเดินขบวนแล้วไม่ผิดกฎหมายอีก ก็จะทำอาหารมาเดินขบวนบ้าง เพราะอาหารก็ไม่อยากจะไปรบเหมือนกัน

เสาร์ 6 ตุลาคม 2516

สมาชิกของกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญประมาณ 20 คน เดินแจกใบปลิวและหนังสือ ซึ่ง
อัญเชิญพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้บนปก

“ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิม ให้แก่ราษฎร
โดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใด โดยเฉพาะ
เพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิขาด และโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของราษฎร”

ผู้เรียกร้องถือป้ายโปสเตอร์ 10 กว่าแผ่น มีใจความเช่น “น้ำตาเรากินเมื่อเราไร้
รัฐธรรมนูญ” “จงคืนอำนาจแก่ปวงชนชาวไทย” “จงปลดปล่อยประชาชน” “ประชาชนต้องการ
รัฐธรรมนูญ” เป็นต้น กลุ่มเรียกร้องออกเดินจากบริเวณตลาดนัดสนามหลวง ไปบางลำภู ผ่าน
สยามสแควร์ และเมื่อถึงประตูน้ำ เวลาประมาณ 14.00 น. ก็ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจนครบาลและ
สันติบาลจับกุมไปทั้งหมด 11 คน ซึ่งมีทั้ง อาจารย์ นิสิตนักศึกษา นักหนังสือพิมพ์และนักการเมือง
ทั้งหมดถูกแจ้งข้อหา “มีส่วนร่วมชักชวนให้มีการชุมนุมทางการเมือง” ผิดประกาศคณะปฏิวัติฉบับ
ที่ 4 ที่ห้ามชุมนุมเกินกว่า 5 คน ผู้ต้องหาถูกนำไปไว้ที่กองบังคับการตำรวจสันติบาลกอง 2
จนกระทั่งเวลาเที่ยงคืน จึงย้ายไปคุมขังไว้ที่โรงเรียนตำรวจนครบาลบางเขน ทางตำรวจปฏิเสธ
ไม่ยอมให้เยี่ยมและห้ามประกัน

อาทิตย์ 7 ตุลาคม 2516

ตลอดช่วงบ่ายและค่ำของวันที่ 6 ถึงเช้าวันที่ 7 ตุลาคม เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการตรวจค้น
สำนักงานตลอดจนบ้านพักของผู้ต้องหาและผู้เกี่ยวข้องและได้จับนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง
เพิ่มขึ้นอีก 1 คน รวมเป็น 12 คน ตลอดระยะเวลาดังกล่าว ตัวแทนของนิสิตนักศึกษาจากสถาบัน
ต่าง ๆ พยายามวิ่งเต้นที่จะเข้าเยี่ยมและประกันเพื่อนของตน

13.00 น. ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยออกแถลงการณ์ มีความตอนหนึ่งว่า
“จากการกระทำของกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เป็นการดำเนินการโดยเปิดเผยและสันติวิธี เพื่อให้
ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย แต่รัฐบาลได้สั่งจับบุคคลกลุ่มนี้
แล้วสร้างสถานการณ์ขึ้นเพื่อยึดข้อหาข้ออ้างร้ายแรงแก่ประชาชนกลุ่มนี้ เป็นการส่อเจตนาหมาย
แท้จริงของรัฐบาล ที่ไม่ต้องการให้ประชาชนได้เข้าใจถึงสิทธิและเสรีภาพอันชอบธรรมตามระบอบ
ประชาธิปไตย เพื่อตนจะได้ครองอำนาจไปตลอดกาล และไม่มีรัฐบาลที่ไหนในโลกที่จะปราบปราม
ประชาชนที่เรียกร้องสิทธิเสรีภาพ นอกจากรัฐบาลของพวกเผด็จการฟาสซิสต์และคอมมิวนิสต์เท่านั้น”

ในขณะเดียวกัน องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือ อมธ. ก็มีการเคลื่อนไหวเรียกประชุมด่วน มีมติให้ศึกษาสถานการณ์ คิดโปสเตอร์ชี้แจงข้อเท็จจริง

จันทร์ 8 ตุลาคม 2516

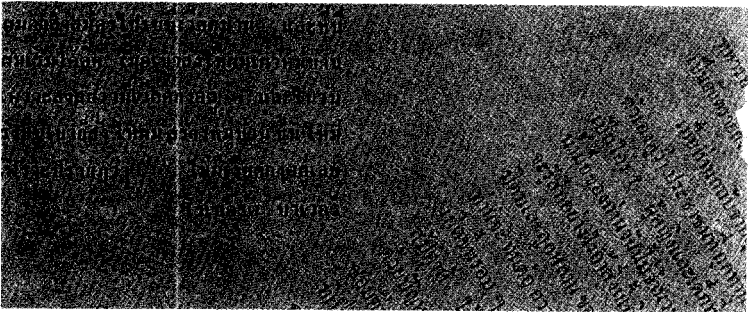
ตอนเช้า วันแรกของการสอบประจำภาคของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีโปสเตอร์โจมตีรัฐบาลปิดท่อบริเวณ ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร นักศึกษาชุมนุมอภิปรายโจมตีรัฐบาลเรียกร้องให้ปล่อยผู้ถูกจับกุมทั้งหมดให้รัฐบาลชี้แจงเรื่องรัฐธรรมนูญให้ชัดเจนพร้อม ๆ กันนั้นนักศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ก็เข้าชื่อถึงนายกรัฐมนตรี ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกจับกุม

วันเดียวกันนี้ พล.ต.ชัช สุวรรณศรี ผู้บังคับการตำรวจสันติบาล ได้ออกหมายจับนายไชแสง สุทธิไสยอดีตนักการเมืองในข้อหาว่าอยู่เบื้องหลังกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ส่วนจอมพลประภาส จารุเสถียร ผู้ดำรงตำแหน่งทั้งรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรักษาการอธิบดีกรมตำรวจ ให้สัมภาษณ์ด้วยข้อความที่เสมือนระเบิดลูกใหญ่ตกว่า กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญมีแผนจะล้มรัฐบาล และกล่าวว่ามี การค้นพบเอกสารคอมมิวนิสต์ทั้งภาษาไทย จีน และอังกฤษ เป็นจำนวนมาก

อนึ่ง จากบันทึกรายงานการประชุมกระทรวงมหาดไทยครั้งที่ 28/2516 วันจันทร์ที่ 8 ตุลาคม 2516 ซึ่งมีจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นประธานนั้น ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และมีความเห็นว่าทางราชการอาจจะทำการปราบปรามผู้เรียกร้อง ทั้งยัง “เชื่อว่านิสิตนักศึกษาจะเสียไปราว 2 เปอร์เซ็นต์จากจำนวนเป็นแสนคน” โดยอ้างว่า “จำต้องเสียสละเพื่อความอยู่รอดของบ้านเมือง”

บ่ายวันนั้น นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เปิดอภิปรายที่หน้าหอประชุมใหญ่ และขยับออกไปเยี่ยมเพื่อน ๆ ที่โรงเรียนตำรวจนครบาลบางเขน ต่อมาคณาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ส่งตัวแทนประมาณ 60 คนไปเยี่ยมอาจารย์ทวี หมิ่นนิกร 1 ใน 12 ผู้ต้องหา แต่ถูกปฏิเสธการเข้าเยี่ยม อาจารย์ทั้งหมดจึงลงชื่อพร้อมเขียนข้อความไว้ว่า “We Shall Overcome”

ค่ำวันนั้น อมธ. ประชุมลับ และมีมติให้เลื่อนการสอบไล่โดยไม่มีกำหนด นักศึกษากิจกรรมาแยกย้ายกันเอาโซ่ล่ามประตู่ เอาปูนปลาสเตอร์อุดรูกุญแจห้องสอบ ตัดสายไฟฟ้าเพื่อให้ลิฟท์ใช้การไม่ได้

ภาพปก “ภัยขาว” หนังสือที่จัดทำและเขียนเองของกลุ่มนักศึกษา

ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่วิพากษ์บทบาทของสหรัฐอเมริกา

ในการทำตัวเป็นนักบุญ เป็นตำรวจโลก เป็นผู้รุกรานทำสงครามในอินโดจีน พิมพ์ปี 2514

อังคาร 9 ตุลาคม 2516

เชาตุรุ ทิมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปรากฏองค์คำครึ่งเสาเหนือยอดโดม ประตูทางเข้ามีประกาศ “งดสอบ” ด้านท่าพระจันทร์มีผ้าผืนใหญ่ข้อความว่า “เอาประชาชนคืนมา” ส่วนอีกผืนว่า “เราเรียกร้องรัฐธรรมนูญเป็นกบฏหรือ” นักศึกษาเมื่อเข้าห้องสอบไม่ได้ ต่างทยอยไปชุมนุมและฟังการอภิปรายโจมตีรัฐบาลอย่างเผ็ดร้อน ณ บริเวณลานโพธิ์ ซึ่งนำโดยสองนักศึกษาชายหญิง เสกสรรค์ ประเสริฐกุล และ เสาวนีย์ ลิ้มมานนท์ มีนักศึกษาแพทย์ศิริราช ค่อย ๆ ข้ามฟากมาสมทบ ส่วนที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตรชุมนุมเป็นวันที่สองออกแถลงการณ์ให้ปล่อยผู้ต้องหาภายในวันที่ 15 ตุลาคม และให้ประกาศรัฐธรรมนูญในวันที่ 10 ธันวาคม ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงนักศึกษาเริ่มชุมนุมอภิปรายเรียกร้องให้รัฐบาลปล่อยตัวผู้ถูกจับกุม และให้มหาวิทยาลัยเลื่อนการสอบ

บ่ายวันนั้น ฝนตกโปรยปราย สภานักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ประชุมฉุกเฉิน มีมติให้ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาทั้ง 13 คน ให้อธิการบดีเลื่อนการสอบออกไปให้ต่อสู้ด้วยวิธีอื่นหงสา ประท้วงตลอดวันตลอดคืน หากไม่ได้ผลให้ใช้วิธีรุนแรง

บ่ายวันเดียวกันนั้นอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 205 คน ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี ขอให้ “พิจารณาปล่อยบุคคลเหล่านี้ เพื่อป้องกันมิให้สถานการณ์ลุกลามและรุนแรงยิ่งขึ้น”

รัฐบาลตอบโต้ด้วยการที่จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ประกาศใช้มาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองกับผู้ต้องหา ซึ่งให้อำนาจเบ็ดเสร็จแก่นายกรัฐมนตรีโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายแต่อย่างใดพร้อมกันนั้นทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐก็ประกาศสัทับ ให้นักศึกษานักศึกษาปฏิบัติตามกำหนดการสอบอย่างเคร่งครัด

คืนนั้น ฝนตกหนาเม็ด ผู้ร่วมชุมนุมหลายหนี่ไม่ บ้างกางร่ม บ้างเอาหนังสือพิมพ์คลุมหัว ฟังการอภิปรายโจมตีรัฐบาล สลับกับการแสดงละครเสียดสีการเมือง เกือบเที่ยงคืนฝนตกหนัก อากาศหนาว ผู้ร่วมชุมนุมจึงย้ายจากลานโพธิ์เข้าไปในหอประชุมใหญ่

พุธ 10 ตุลาคม 2516

สายวันนั้น ฝนหยุดตก นักศึกษาทยอยกลับมาชุมนุมที่ลานโพธิ์ พร้อมกับนำคำแถลงการณ์ มาอ่านเผยแพร่ เช่น คณาจารย์มหาวิทยาลัยรามคำแหงคัดค้านการกระทำของรัฐบาล อาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขอให้รัฐบาลรอบคอบ สภาอาจารย์ธรรมศาสตร์เห็นว่าการแสดงความ คิดเห็นโดยสุจริตใจ เพื่อประโยชน์แก่สังคมเป็นส่วนรวม เป็นสิทธิขั้นมูลฐานของประชาชนทุกคนใน

อารยะประเทศ สโมสรเนติบัณฑิตแถลงว่าการกล่าวหาบุคคลทั้ง 13 “เป็นการจงใจใส่ความอันเป็นเท็จ” สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดลแถลงว่า “บุคคลใดที่ทำการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจแห่งปวงชนแล้ว ถือว่ากลุ่มบุคคลนั้นได้กระทำเพื่อชาติเพื่อประชาชน” ส่วนทางองค์การนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กล่าวว่า จะดำเนินการประท้วงจนกว่าจะประสบผลสำเร็จ ในขณะที่เดียวกัน ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ก็ก้าวเข้ามารับช่วงงานชุมนุมอย่างเป็นทางการจาก อมธ. พร้อมทั้งออกแถลงการณ์วิงวอนให้ประชาชนร่วมต่อสู้ มิฉะนั้นแล้ว “ประเทศไทยก็ยังคงอยู่ในโลกมืดของอำนาจอธรรม ไม่มีทางที่จะเห็นแสงสว่างแห่งคุณธรรมไปได้เลย”

วันพุธที่ 10 ตุลาคม ลานโพธิ์ได้กลายเป็นศูนย์กลางของการชุมนุม นับตั้งแต่เที่ยงวัน นักศึกษาวิทยาลัยครูพระนคร วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และวิทยาลัยครูธนบุรี ประมาณ 1 พันคนก็มาถึง ติดตามมาด้วยนักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ในช่วงบ่าย พร้อมทั้งมีข่าวว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา 8 แห่งทั่วประเทศ จะหยุดเรียนตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ที่สำคัญก็คือ นักเรียนมัธยมและนักเรียนอาชีวะ ทั้งจากวิทยาลัยและสถาบันในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ต่างก็ส่งตัวแทนขึ้นมาประกาศงดเรียน ผู้แทนนักเรียนอาชีวะประกาศร่วมต่อสู้ นักเรียนช่างกลคนหนึ่งตะโกนว่า “ถ้าต้องการเครื่องทุนแรง ก็ขอให้บอกมา” วันนั้นการชุมนุมแน่นขนัดเป็นหมื่น เต็มลานลานโพธิ์และระเบียงคณะศิลปศาสตร์ จนต้องมีมติให้ย้ายการชุมนุมไปยังสนามฟุตบอล

ในวันเดียวกันนี้ รัฐบาลได้เพิ่มความตึงเครียดของสถานการณ์ขึ้น โดยที่จอมพลถนอม กิตติขจรให้สัมภาษณ์ว่าพบหลักฐานฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ จึงตั้งข้อหาคอมมิวนิสต์อีกกระทรวงหนึ่ง

พฤษภดับตี 11 ตุลาคม 2516

เช้าตรู่ วันที่ 11 ตุลาคม นิสิตนักศึกษานิมนต์พระสงฆ์ประมาณ 200 รูป ทำบุญตักบาตรในบริเวณสนามฟุตบอล แล้วอภิปรายโจมตีรัฐบาลต่อ ตั้งแต่ช่วงเช้า นักเรียนนิสิตนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ ทอยเข้าเป็นทิวแถวอย่างมีระเบียบ นิสิตเกษตรฯงดสอบ เช้ารด 70 คัน ประมาณ 4 พันคนมุ่งสู่ธรรมศาสตร์ นักศึกษาวิทยาลัยครูจันทระเกษมตามมาสวมทอยอีก 33 คัน นักเรียนช่างกล นักศึกษารวมคำแหง นักศึกษาวิทยาลัยครูต่าง ๆ มาถึงในเวลาต่อมา จนทำให้มีผู้ร่วมชุมนุมประมาณ 5 หมื่นคน โหมยกบนเวทีด้านดึก อมธ. ด้านแท่งน้ำกล่าวว่า พฤษภนี้นักเรียนอนุบาลจะมาร่วมชุมนุมด้วย

ตอนสายวันนั้น จอมพลประกาศ จารุเสถียร เริ่มเจรจาด้วยการให้นายสมบัติ อารังธัญญวงศ์ เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยและคณะเข้าพบ ทั้งสองฝ่ายตกลงกันไม่ได้

ฝ่ายนิสิตนักศึกษายื่นข้อเรียกร้องให้รัฐบาลปล่อยตัวผู้ต้องหาทั้ง 13 คน แต่รัฐบาลขึ้นกรานจะดำเนินการด้วยมาตรา 17 ในคืนนั้นก็มีการประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการด่วน ตั้งศูนย์ปราบปรามจลาจลขึ้นที่สวนรื่นฤดี มีจอมพลประกาส จารุเสถียรเป็นผู้อำนวยการ

คืนวันนั้นเช่นกัน การชุมนุมดำเนินไปอย่างเผ็ดร้อนและแน่นขนัด นักเรียนนิสิตนักศึกษาได้รับความสนับสนุนจากหลายทิศหลายทาง มีทั้งเงินบริจาคหลายแสนบาท มีทั้งอาหารและผลไม้ หลังไหลเข้ามาไม่ขาดสาย นักเรียนไทยจากสหรัฐอเมริกา เยอรมนี และออสเตรเลีย ส่งจดหมายมาสนับสนุนการต่อสู้ พร้อมส่งเงินบริจาคสมทบ

ศุกร์ 12 ตุลาคม 2516

หลังการประชุมติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน 3 คืนเต็ม ถนนทุกสายของผู้ฝ่าฝืนฝ่าฝืนเสีภาพและประชาธิปไตย ก็มุ่งสู่ธรรมศาสตร์ การจราจรบนถนนในกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะสายที่จะไปธรรมศาสตร์ติดขัดขนาดหนัก คลาคล่ำไปด้วยขบวนนักเรียนนิสิตนักศึกษา ที่ถือป้ายและโปสเตอร์เดินมุ่งสู่ธรรมศาสตร์ ขบวนแล้วขบวนเล่า มีทั้งจากในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ตั้งแต่ระดับประถมไปจนถึงสูงกว่าปริญญาตรี จากภาครัฐและภาคเอกชน ยิ่งสายคนก็ยิ่งแน่น ในสนามฟุตบอลมีคนร่วมชุมนุมเป็นจำนวนแสน

12.00 น. ของวันนั้น ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ออกแถลงการณ์ยื่นคำขาดว่า “ให้รัฐบาลปลดปล่อยบุคคลเหล่านั้นภายในเวลา 24 ชั่วโมง นับตั้งแต่เวลา 12.00 น.ของวันที่ 12 ตุลาคม 2516 เป็นต้นไป หากในเวลา 12.00 น. ของวันที่ 13 ตุลาคม 2516 ทางศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ยังมิได้รับคำตอบอันเป็นที่พอใจ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยจะได้พิจารณาใช้มาตรการในขั้นเด็ดขาดต่อไป”

ตอนบ่าย พลตรีประคอบ จารุณี อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ เรียกผู้แทนหนังสือพิมพ์เข้าไปกำชับเกี่ยวกับการรายงานข่าว ประณามมิให้ใช้คำว่า “หวนจะนองเลือด” มิให้ใช้คำว่า คนมาชุมนุมเป็น “แสน” บ้าง ทั้งนี้สืบเนื่องจากการที่หนังสือพิมพ์รายวันทั้งภาษาไทยและอังกฤษ เช่น *ประชาธิปไตย ไทยรัฐ เดลินิวส์ สยามรัฐ* ตลอดจน *The Nation* และ *Bangkok Post* ได้ติดตามรายงานข่าวอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นผลให้การเรียกร้องรัฐธรรมนูญเป็นที่รับรู้ในคนหมู่มากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนทั่วประเทศทำให้นักเรียนนิสิตนักศึกษาของสถาบันการศึกษาในต่างจังหวัดมีการเคลื่อนไหวชุมนุมประท้วงสอดคล้องกันไปกับปรากฏการณ์ในกรุงเทพฯ เช่น ที่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ภาพปก "สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับก๊วยหลิง" (เมษายน 2515)

ที่วิพากษ์การเป็น "สัตว์เศรษฐกิจ" ของญี่ปุ่น

จากการชุมนุมที่เข้มแข็งและจำนวนมากมายมหาศาลหลายแสนนี้ทำให้รัฐบาลจำต้องยอมให้มีการประกันตัวผู้ต้องหา มีผู้เสนอประกันตัวให้ แต่ผู้ต้องหากทั้ง 13 ไม่ยอมรับการประกัน เนื่องจากไม่รู้จักผู้ค้ำประกันแต่อย่างใด ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแถลงว่า การที่รัฐบาลยอมให้ประกันตัวและดูเหมือนจะอุปโลกผู้ค้ำประกันนั้น เป็นการบ่ายเบี่ยงเจตนาธรรม์ ศูนย์ฯยืนยันที่จะให้ปล่อยตัวโดยไม่มีเงื่อนไข

คืนนั้น การชุมนุมประท้วงดำเนินต่อไป คลื่นมนุษย์เบียดเสียดขัดเขียดกันอยู่กว่า 2 แสนคน คืนนั้น อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ส่วนหนึ่งนำตัวแทนนักศึกษา 2 คนเข้าไปรายงาน ณ พระตำหนักจิตรลดารัตนบุรี เพื่อขอให้เพิ่มความเข้มกราบบังคับมทูลให้ทรงทราบสถานการณ์และการกระทำของนิสิตนักศึกษาต่อไป ในคืนวันนั้นเช่นกัน วิทยุกรมประชาสัมพันธ์ได้ประกาศเตือนพ่อแม่ผู้ปกครองมิให้ปล่อยลูกหลานมาร่วมชุมนุม โดยอ้างว่ามีนักเรียนหรือบุคคลกลุ่มหนึ่งเตรียมการที่จะใช้อาวุธ

อย่างไรก็ตาม ฝ่ายข่าวของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาได้รับข่าวว่ามีการเสริมกำลังทหารอย่างแน่นหนาบริเวณสวนรื่นฤดี บางแห่งมีการนำรถหุ้มเกราะ รถดับเพลิงทหาร รถถัง ออกมาตั้ง ทางตำรวจโรงพักชนะสงคราม มีตำรวจหนาแน่น มีการจ่ายอาวุธและกระสุนเต็มอัตรา และได้ร่วมกับตำรวจสายตรวจนครบาล ทั้งทหารและตำรวจต่างก็มีแผนในการปราบปรามจลาจลโดยจะใช้ทหารราบ 11 รักษาพระองค์ ทหารพลร่มจากศูนย์สงครามพิเศษ และรถถังจากกองพันทหารม้าที่ 4 มีกองกำลังหนุนจากกองพลทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ และทหารจากกองพล ป.ดอ. ส่วนทางด้านตำรวจนั้นจะใช้กำลังจากศูนย์ปราบปรามพิเศษนครบาล บางเขน

เสาร์ 13 ตุลาคม 2516

วันนี้เป็นวันแห่งคำขาดของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เป็นวันที่ทุกคนรอคอยด้วยใจระทึก การประท้วง ชุมนุม อภิปราย สลับการร้องเพลง การแสดงละคร การอ่านบทกวี ดำเนินไปตลอดคืน จนกระทั่งฟ้าสาง เมื่อเวลาประมาณตี 5 นายสมบัติ ธำรงธัญวงศ์ พร้อมด้วยกรรมการศูนย์ฯ ได้นำการร้องเพลงชาติและกล่าวสาบานต่อที่ชุมนุม ที่จะเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ เช้าวันนั้น นักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนแน่นขนัดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนกระทั่งล้นทะลักออกไปบริเวณรอบนอก ทุกคนต่างรอคอยเวลา 12.00 น.

และแล้ว เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ผู้นำนักศึกษาที่ได้รับแต่งตั้งเฉพาะกิจเป็นหัวหน้าปฏิบัติการเดินขบวน ก็ประกาศว่า “พี่น้องชาวไทยที่รักทั้งหลาย เราได้ให้โอกาสรัฐบาลมานานแล้ว 5 วัน 5 คืน ที่เราได้ยื่นข้อตลาคับขันตลาคอน ตลกแตกตลกน้ำคั่ง เพื่อเรียกร้อง

สิทธิของเรา ได้รับการเพิกเฉย ความไม่แยแสจากรัฐบาล 24 ชั่วโมงที่เรารื่นคำขาดใกล้จะมาถึงแล้ว ท่านพร้อมแล้วใช่ไหม? ที่จะใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดกับสองตระกูลในเมืองเหล่านั้น”

“ในที่สุด...เที่ยงตรงของวัน (เสาร์) ที่ 13 ตุลาคม..ทุกคนยื่นขึ้นพร้อมจะออกไปเผชิญกับทุกสิ่งทุกอย่างที่อาจจะเกิดขึ้น...กรรมการศูนย์ฯนำมวลชนสวนมนต์ ร้องเพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี ตามด้วยเสียงไชโยหรืออย่างสนั่นหวั่นไหว”

“รูปขบวนซึ่งได้รับการเตรียมไว้อย่างดี..ก็เริ่มทะลักออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน่วยคอมมานโดทะเลวงฝ่าฝูงชนเป็นรูปหัวหอกตามด้วยทัพธง ซึ่งเป็นนักศึกษาหญิงล้วน...”(สมาน เลือดวงหัด วันมหาปิติ)

12.30 น. รถบัญชาการ “เริ่มตีวงกลับ..กองอาสาสมัครหญิงถือธงไตรรงค์จัดแถว และเริ่มเดินออก ติดตามด้วยแถวอาสาสมัครหญิงถือธงธรรมจักร และอัญเชิญพระบรมฉายาลักษณ์..หน่วยหมีและหน่วยกล้าตายชายรวมพล..มีกระสอบข้าวและพริกไทยไว้สู้กับสุนัขตำรวจ มีตะขอและเชือกพลาสติกไว้จัดการกับเครื่องกีดขวาง...ท้ายขบวน..มีรถบรรทุกน้ำและถุงพลาสติก กระดาษเช็ดหน้า..ไว้ป้องกันแก๊สน้ำตา” (ภูมิสัน โรจน์เลิศจรรยา วันมหาปิติ)

“ตอนนี้รถบัญชาการขับตัวออกมา...หน่วยคนก 50 ออกมาอารักขา...มวลชนก็ทะลักตามมาจกสนามฟุตบอล...ผู้คนระบายออกจากสนามฟุตบอลทีละข้าง ระหว่างแถบชายของทางลอดได้ตึกโดมกับแถบขวาสลักกัน ประมาณบ่าย 2 โมงกว่า ฝูงชนยังคงไม่ถอยถอยถอย...คลื่นมนุษย์ไหลมาอย่างกับน้ำป่าไหลท่วมธรรมศาสตร์ ฝูงชนเคลื่อนตัวออกจากสนามฟุตบอลออกกันอยู่เต็มปากทางลอดตึกโดม แล้วก็ไหลลอดตึกโดยเลี้ยวขวาไปตามถนนเป็นแนวยาวเหยียด..ระลอกแล้วระลอกเล่า จาก 12.30 น. จนถึง 15.30 น. ลอดใต้ตึกห้องสมุดทางด้านประตูท่าพระอาทิตย์เลียขเซงสะพานปิ่นเกล้า แล้วเข้าถนนพระราชดำเนิน ข้ามสะพานผ่านพิภพลีลามุ่งสู่นอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยประมาณกันว่าวันนั้น มีนักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนเข้าร่วมเดินขบวนถึงกว่า 5 แสนคน และมีการถ่ายทอดออกโทรทัศน์ทางช่อง 4 และช่อง 7 การจัดรูปขบวนของนักเรียนนิสิตนักศึกษาในวันนั้น จัดเป็นแถวรูปหน้ากระดาน 5 ขบวนอย่างเป็นทางการ พร้อมด้วยสัญลักษณ์ของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ที่นำมาใช้ในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และมีขบวนรถบรรทุกขนาดเล็กจำนวน 13 คัน ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่รถบัญชาการ ตามมาด้วยรถพยาบาล รถสวัสดิการ รถเสบียง รถพัสดุแสงเสียงและไฟฟ้า และรถระวางหลัง”

การเดินทางครั้งยิ่งใหญ่นี้ มีการเตรียมการป้องกันรักษาความปลอดภัยอย่างเข้มงวด

ทั้งนี้เพราะกระแสข่าวว่า อาจจะมีการปราบปรามจากทหารและตำรวจเล็ดลอดออกมาเป็นระยะ ๆ ดังนั้นนักเรียนอาสาชีวิตที่ประกอบกันเข้าเป็นหน่วยรักษาความปลอดภัย จึงกระจายออกเป็นถึง 10 หน่วยด้วยกัน คือ หน่วยคอมมานโด หน่วยหมี หน่วยเฟื่องป่า หน่วยฟันเฟือง หน่วยเซฟ หน่วยกนก 50 หน่วยวิษณุ หน่วยช้าง หน่วยเสือเหลือง และหน่วยจ๊อด

วันนั้น ตลอดวันของเสาร์ที่ 13 ตุลาคม ในขณะที่การเดินทางขบวนคลาคล่ำถนนราชดำเนิน ตัวแทนของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ได้เข้าพบเจรจายืนยันสุดท้ายกับจอมพลประภาส จารุเสถียร เมื่อได้รับคำตอบว่าจะปล่อยผู้ต้องหาทั้ง 13 คน และจะร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จภายใน 1 ปี จากนั้นตัวแทนของศูนย์ฯ ก็ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อเวลา 16.20-17.20 น.

17.30 น. เสกสรรค์ ประเสริฐกุล หัวหน้าปฏิบัติการเดินทางขบวน สั่งเคลื่อนขบวนจากอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยมุ่งสู่ลานพระบรมรูปทรงม้า พร้อม ๆ กับการที่กรรมการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยกลับเข้าพบจอมพลประภาส จารุเสถียรอีกครั้งหนึ่งระหว่าง 17.40-18.30 น. เพื่อทำหนังสือสัญญาตกลงเป็นลายลักษณ์อักษร

20.00 น. วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ประกาศว่ารัฐบาลยอมรับข้อเสนอของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ขอมปล่อยผู้ต้องหา และจะประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่ในปีต่อไป ตัวแทนของนิสิตนักศึกษาและผู้แทนพระองค์พยายามดำเนินการให้มีการสลายตัวของฝูงชนที่ยังคงชุมนุมกันอยู่เป็นเรือนแสน บรรยากาศทั่วไปเต็มไปด้วยปัญหาการติดต่อประสานงาน ความตึงเครียดและข่าวลือต่างๆ นานาในทางร้ายต่อผู้นำนิสิตนักศึกษา กรมประชาสัมพันธ์ออกแถลงการณ์ว่า “ได้มีนักเรียนหรือบุคคลกลุ่มหนึ่งเตรียมการที่จะใช้อาวุธร้ายแรงต่างๆ ในวันที่ 13 ตุลาคม 2516” และเมื่อ 22.00 น. ก็มีแถลงการณ์อีกว่า “บัดนี้ ปรากฏว่าได้มีบุคคลบางคนที่มิใช่นักศึกษา ถึงโอกาสอภิปรายโจมตีรัฐบาลและยุยงส่งเสริมให้เกิดความวุ่นวายต่อไป” 23.30 น. พีรพล ตริยะเกษม นายก อมธ. กระทบกับเสกสรรค์ว่า บัดนี้กรรมการศูนย์ฯ ที่ไปเข้าเฝ้าฯ จะดาหน้าหมดแล้ว ทำให้เสกสรรค์ ประเสริฐกุล สั่งเคลื่อนขบวนจากลานพระบรมรูปทรงม้าไปยังสวนจิตรลดา “เพื่อหวังเอาพระบารมีเป็นที่พึ่ง” เมื่อเวลาใกล้จะเที่ยงคืน

อาทิตย์ 14 ตุลาคม 2516

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสผ่านทางวิทยุและโทรทัศน์ เมื่อเวลา 19.15 น. ความตอนหนึ่งว่า “วันนี้เป็นวันมหาวิปโยค..เกิดการปะทะกันและมีคนได้รับบาดเจ็บ..ความรุนแรงได้ทวีขึ้นทั้งพระนคร ถึงขั้นจลาจล..มีคนไทยด้วยกันต้องเสียชีวิต”

ฉบับก่อน
ฉบับก่อน
ฉบับก่อน
ฉบับก่อน

วลัญช์ทัศน์

เชียงใหม่

ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒

กันยายน-พฤศจิกายน ๒๕๕๑

๓ หน้า

ภาพปก “วลัญช์ทัศน์ ฉบับก่อน” ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ที่จัดทำขึ้นในปี 2514 เนื้อหาเป็นการวิพากษ์กองทัพไทย ซึ่งนับเป็นการท้าทาย
อำนาจเผด็จการทหารและการเมืองของกองทัพไทยในขณะนั้นเป็นอย่างยิ่ง

นับแต่หลังเที่ยงคืนของวันเสาร์ที่ 13 ตุลาคม นักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่ชุมนุมประท้วงกันมาหลายวันหลายคืนก็มารวมกันอยู่บริเวณหน้าสวนจิตรลดาอย่างแน่นขนัด “เพื่อหวังพระบารมีเป็นที่พึ่ง” เวลาประมาณตี 5 ขณะที่มีการเริ่มสลายตัวของฝูงชนก็เกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้น เชิดสกุล เมฆศรีวรรณ นักหนังสือพิมพ์ที่ทั้งเห็นเหตุการณ์วิกฤตและสูญเสียดวงตาไปหนึ่งดวงในวันนั้น เล่าเป็นประจักษ์พยานว่า ที่บริเวณหน้าสวนจิตรลดา ช่วงถนนพระรามที่ 5 ใกล้กับถนนราชวิถี พ.ต.อ.ว.สฤษดิ์ เดชกุลธร ผู้แทนพระองค์ “ได้อ่านพระบรมราชโองการให้ฝูงชนฟังจบแล้วฝูงชนก็เริ่มสลายตัวตามพระราชประสงค์..กลุ่มนักเรียนอาชีวะถือว่าเป็นหน่วยกล้าตายที่มีอาวุธพวกไม้ แป้นน้ำกันเกือบทุกคน ต่างได้ทั้งอาวุธ พร้อมกับทำลายระเบิดขวด..ฝูงชนที่จะกลับทางถนนราชวิถี (กลับ) ถูกสกัดกั้นด้วยตำรวจคอมมานโด..ตำรวจเหล่านี้มีไม้พลอง โล่ หวาย และปืนยิงแก๊สน้ำตา..ภายใต้การบัญชาการของ พล.ต.ท.มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น (ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ) และ พล.ต.ต.ณรงค์ มหานนท์ (ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล) ฝูงชน..เมื่อรู้แล้วว่าไม่ได้รับการอนุญาตให้ผ่านออกไป..ก็เริ่มมีปฏิกิริยาด้วยการใช้ข้าวห่อข้างป่าใส่ตำรวจ..ฝูงชนที่ถูกสกัดกั้นรายหนึ่ง ได้ใช้ท่อนไม้ข้างป่าใส่ถูกตำรวจได้รับบาดเจ็บนายหนึ่ง..หลังจากนั้นให้หลังไม่ถึงสิบนาที รถตำรวจที่ใช้ปราบจลาจลติดไอเซนสองคัน ก็พุ่งเข้าใส่กลุ่มฝูงชน โดยมีตำรวจคอมมานโดสวมหมวกกันน็อกทั้งนครบาลและกองปราบพร้อมด้วยสองนายตำรวจผู้ถืออาวุธจากคดีหุงใหญ่..ก็ตามเข้าไปใช้กระบอกหวดเข้าฝูงชนทันที ไม่ว่าจะเด็กหรือผู้หญิง..การนองเลือดได้เริ่มจากจุดนี้ สร้างความเคียดแค้นให้ฝูงชนมากขึ้น เมื่อเห็นเด็กนักเรียนหญิงคนหนึ่งถูกเบียดตกคลอง..และเด็กนักเรียนหญิงอีกคนหนึ่งถูกแก๊สน้ำตาจนล้มฟุบ..ฝูงชนที่หนีได้ก็ปีนป่ายกำแพงเข้าไปในสวนสัตว์ และใช้ก้อนหินข้างป่าใส่ตำรวจ อีกส่วนหนึ่งก็ดูรุกรานเข้าวังสวนจิตรฯ โดยมีหาดเล็กเป็นคนเปิดให้เข้าไป การปะทะใช้เวลาประมาณ 15 นาที คือเริ่มตั้งแต่วันที่ 6.30 ถึง 6.45 น.” (เชิดสกุล เมฆศรีวรรณ “ฟ้าสาบที่ข้างสวนจิตรฯ” วันมหาปิติ)

จากจุดปะทะเล็ก ๆ ณ บริเวณสวนจิตรลดาฯ เหตุการณ์ก็บานปลายลุกลามไปอย่างไร้
 ไม่มีใครคาดคิดไว้ รัฐบาลใช้กำลังทหารและตำรวจปราบปรามผู้ชุมนุมประท้วงอย่างรุนแรง ใน
 ขณะที่นักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชน ตอบโต้ด้วยการก่อความวุ่นวาย บุกเข้ายึดและ
 ทำลายสถานที่บางแห่งที่เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจเผด็จการคอมมิวนิสต์ พยายามยึดกรม
 ประชาสัมพันธ์ที่ให้อข้อมูลข่าวสารที่บิดเบือน ตลอดจนสถานีตำรวจ

นับแต่ 10.00 น.เป็นต้นไป รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์เป็นระยะ ๆ กล่าวหาว่ามีกลุ่ม
 นักเรียนบุกรุกเข้าไปในพระราชวังสวนจิตรลดา และก่อวินาศกรรม ในขณะที่เดียวกันก็เกิดข่าวลือ

แพรวสะพัดว่า นักศึกษาหญิงที่ถือธงไตรรงค์ในวันเดินขบวนถูกตำรวจตีตาย เด็กผู้ชายถูกถีบเตะตกคู่น้ำจนตาย สร้างความโกรธแค้นให้กับผู้ร่วมชุมนุมเป็นอย่างยิ่ง สถานการณ์รุนแรงหนักขึ้น

รัฐบาลส่งทหารและตำรวจออกปราบ มีทั้งรถถังและเฮลิคอปเตอร์ จุดปะทะและนองเลือด มีตลอดสายถนนราชดำเนิน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บางลำภู เป็นเวลาถึง 10 ชั่วโมง พร้อมกับคำสั่งห้ามประชาชนออกนอกบ้านระหว่าง 22.00-05.30 น. ประกาศปิดโรงเรียนและสถานบันการศึกษาในกรุงเทพมหานคร นนทบุรี และสมุทรปราการ และกำหนดให้บริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และศิลปากรเป็นเขตอันตราย เตรียมพร้อมที่จะทำการกวาดล้างใหญ่

14.00 น. สำนักงานกองสลากกินแบ่ง และตึกก.ต.ป. ถูกไฟเผา นักเรียนและประชาชนต่อสู้อย่างทรหด ยึดรถเมลิใช้วิ่งชนรถถัง แต่ก็ถูกยิงเสียชีวิต ผู้บาดเจ็บถูกหามส่งโรงพยาบาลศิริราชตลอดเวลา

(ลาวเจียง)

ศึกคักหนักแน่นดังแผ่นผา
กลมเกลียวแกลัวกล้าสดใส
ฟันเฟืองฟาดฟันบรรลัย
กนกห้าสิบให้ชีวิตพลี

(สร้อย)

เจ้าหนุ่มสาวเอย เจ้าเคยแล้วหรือยัง (ซ้ำ)
ตายเพื่อสร้าง ตายเพื่อสร้างเสรี

มือเปล่าดินเปล่าก้าวหน้า
ยอมให้เข่นฆ่าไปเป็นผี
ถือหลักศกคสิทธ์เสรี
พูดกันดีดีแล้วตั้งนาน

(สร้อย)

เจ้าหนุ่มสาวเอย เจ้าเคยแล้วหรือยัง (ซ้ำ)
ตายเพื่อสร้าง ตายเพื่อสร้างเสรี

กตขี้ข่มเหงคะเนงร้าย
 เผล็จการก้าวก่ายเสียทุกด้าน
 ขาวนาเป็นศพกบดาน
 ขาวบ้านเป็นซากยากจน

(สร้อย)

เจ้าหนุ่มสาวเอย เจ้าเคยแล้วหรือยัง (ซ้ำ)
 ดายเพื่อสร้าง ดายเพื่อสร้างเสรี

มือเปล่าดินเปล่าหัวหาญ
 แก้วงกระบองคลุกกลางถนน
 นี่คือพลังของประชาชน
 ทุกคนสืบเลือดบงระจัน

(สร้อย)

เจ้าหนุ่มสาวเอย เจ้าเคยแล้วหรือยัง (ซ้ำ)
 ดายเพื่อสร้าง ดายเพื่อสร้างเสรี

มาเถิดมาสร้างเมืองใหม่
 สร้างประเทศเราให้เป็นสวรรค์
 ไครมาข่มเหงรังแกกัน
 ประชาชนเท่านั้นลูกฮือเอย

(สร้อย)

เจ้าหนุ่มสาวเอย เจ้าเคยแล้วหรือยัง (ซ้ำ)
 ดายเพื่อสร้าง ดายเพื่อสร้างเสรี

(สุจิตต์ วงษ์เทศ “กล่อมวีรชน” แต่งให้วงดนตรีเจ้าพระยา ทำนอง ดับพระลอเสียงน้ำ ธันวาคม 2516)

18.10 น. จอมพลถนอม กิตติขจร ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

19.15 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสทางวิทยุและโทรทัศน์ ทรงขอให้ทุกฝ่ายระงับเหตุแห่งความรุนแรง และทรงแต่งตั้งศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ องคมนตรีและนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย เป็น นายกรัฐมนตรีแทน

ภาพปก "สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับประชาธิปไตยตายเสียแล้ว?" (มิถุนายน 2515)

เสมือนแสดงความรู้สึกถึงการโหยหาประชาธิปไตยในยุคสมัยรัฐบาลเผด็จการทหารจอมพลถนอม กิตติขจร โดยการย้อนหาจุดกำเนิดของประชาธิปไตยไทยเมื่อครั้งปฏิวัติ 2475

23.00 น. สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีพระราชดำรัสทางโทรทัศน์แสดงความห่วงใย และ 23.30 น. ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีคนใหม่ปราศรัยทางโทรทัศน์ ขอให้ทุกฝ่ายคืนสู่ความสงบ และประกาศจะใช้รัฐธรรมนูญภายใน 6 เดือน

อย่างไรก็ตาม 24.00 น. ของคืนวันนั้น จอมพลถนอม กิตติขจร ในตำแหน่งของผู้อำนวยการทหารสูงสุด ยังคงออกแถลงการณ์ว่ามีผู้ที่ “พยายามนำลัทธิการปกครองอื่นที่เลวร้ายมาล้มล้างการปกครองแบบประชาธิปไตย” จึงขอให้เจ้าหน้าที่ “ปฏิบัติหน้าที่จนสุดความสามารถ” ซึ่งก็คือการปราบปรามนักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนยังคงดำเนินไป

ตลอดคืนนั้น มีการต่อสู้ระหว่างนักเรียนประชาชนกับตำรวจ ที่กองบัญชาการตำรวจนครบาลผ่านฟ้า ฝ่ายนักเรียนและประชาชนปักหลักสู้จากตึกบริษัทเดินอากาศไทย และป้อมพระกาฬ ส่วนที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยมีการชุมนุมอยู่อีกเป็นจำนวนหมื่น ผู้นำศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาขาดการติดต่อ ชำมีข่าวลือว่าบางคนเสียชีวิต เช่น เสกสรรค์ ประเสริฐกุล และเสาวณีย์ ลิมมานนท์ จึงมีการจัดตั้ง “ศูนย์ปวงชนชาวไทย” ขึ้นชั่วคราว เพื่อประสานงานและคลี่คลายสถานการณ์ มีจิรพันธ์ พิตรปรีชา เป็นหนึ่งในผู้ก่อการจัดตั้งนี้ คืนนั้นเสียงปืนยังดังประปราย ท้องฟ้าแถบถนนราชดำเนินเป็นสีแดง มีไฟควันพวยพุ่งอยู่เป็นหย่อม ๆ การต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยดำเนินไปตลอดคืน

จันทร์ 15 ตุลาคม 2516

ตลอดคืนที่ผ่านมา นักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชน ยังคงยื่นหยัดชุมนุมกันหนาแน่นที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย คำประกาศเตือนและขูของรัฐบาลหาเป็นผลไม่ กลับมีคนออกจากบ้านมาร่วมชุมนุมไม่ขาดระยะ รัฐบาลมีประกาศหยุดราชการในวันนี้เป็นกรณีพิเศษ และมีประกาศปิดธนาคารทุกแห่ง

ในขณะที่เดียวกันนักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชน ก็ยื่นหยัดต่อสู้อย่างเด็ดเดี่ยว มีการลุกฮือเป็นจุด ๆ ทั่วกรุงเทพมหานคร และในบางท้องที่ต่างจังหวัด โดยเฉพาะที่กองบัญชาการตำรวจนครบาลผ่านฟ้า และสถานีตำรวจนางเลิ้ง นักเรียนและประชาชนพยายามต่อสู้บุกเข้ายึดและเผาตลอดคืนจนรุ่งเช้า

จากข้อเท็จจริงที่ว่า แม้จอมพลถนอม กิตติขจร จะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้วก็ตาม แต่ก็ยังดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการทหารสูงสุดอยู่ และก็ยังปรากฏว่า การปราบปรามนักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนยังคงดำเนินอยู่ต่อไปพร้อมกับมีแถลงการณ์ว่ามีผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์

ส่งพลพรรคมีอาวุธร้ายแรงสวมรอยเข้ามา ยิ่งทำให้เห็นว่าเป็นการสร้างความเท็จ สร้างความโกรธแค้น และเกลียดชังยิ่งขึ้น ทำให้นักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนเกิดพลังในการต่อสู้ต่อไป แม้จะบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมากก็ตาม

จากการปราบปรามอย่างรุนแรงและไร้มนุษยธรรม ใช้ทั้งรถถัง เฮลิคอปเตอร์ อาวุธสงครามหนัก ทหารและตำรวจจำนวนมาก ทำให้เกิดความขัดแย้งในวงการรัฐบาลอย่างหนัก มีทหารและตำรวจที่ไม่เห็นด้วย พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบกเอง ก็ไม่เห็นด้วยกับวิธีการรุนแรงนี้ ทางด้านทหารอากาศและทหารเรือ ก็เห็นด้วยกับทางฝ่ายของผู้บัญชาการทหารบก กลายเป็นแรงผลักดันให้จอมพลถนอม กิตติขจร ต้องลาออกจากตำแหน่ง และท้ายที่สุดคณะปฏิวัติทั้งสาม ถนอม-ประภาส-ณรงค์ ก็ต้องเดินทางออกจากประเทศไทยไป เหตุการณ์ทั้งหมดจึงสงบลงโดยพลันทันทีที่มีการประกาศว่าบุคคลทั้ง 3 ได้เดินทางออกนอกประเทศแล้วเมื่อ 18.40 น.

เมื่อเดือนตุลาคม พุทธศักราช 2516 ชาวชนคนหนุ่มสาวหลายคนออกจากบ้าน ไปร่วมกับความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ หลายคนไม่ได้กลับบ้านอีกเลย บางคนกลับไปด้วยร่างกายพิการ บางคนกลับไปด้วยความรู้สึกใหม่ เหตุการณ์ 14-15 ตุลาคม มีผู้เสียชีวิต 77 คน บาดเจ็บ 857 คน

วันที่ 14-15 ตุลาคม 2516 วีรชนคนหนุ่มสาวเดินออกจากบ้านและเดินเข้าสู่ดินแดนแห่งประวัติศาสตร์และตำนาน ที่จะต้องจดจำกันไว้ในแผ่นดินนี้ชั่วกาลนาน

กางปีกหลีกบินจากเมือง	เจ้านกสีเหลืองจากไป
เจ้าบินไปสู่เสรี	บัดนี้เจ้าชิววาว ฮือ...ฮือ...
เจ้าหนีไปสู่ห้วงหา	เมฆขาวถามเจ้าคือใคร
อาบปีกด้วยแสงตะวัน	เจ้าฝันถึงโลกสีใด ฮือ...ฮือ...

(พูด) คุณจำได้ไหม เหตุการณ์เมื่อวันที่ 14-15 ตุลาคม..
 คุณจำได้ไหม รอยเลือด คราบน้ำตา..และฝันร้ายของผู้คน
 วีรชนคนหนุ่มสาวของเรา
 ได้ตายไปท่ามกลางห่ากระสุนและแก๊สน้ำตา
 ตายไปในขณะชูสองมืออันว่างเปล่าขึ้นเรียกร้องหาเสรีภาพ
 ณ บัดนี้ ขอให้พวกเราจงหยุดนิ่ง
 และส่งใจระลึกถึงไปยังพวกเขาเหล่านั้น

อย่างน้อยก็เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจ
และจะได้เป็นกำลังใจสำหรับผู้ที่จะอยู่ต่อสู้ต่อไป

จงบิน ไปเถิดคนกล้า
เจ้าบิน ไปจากรวงรัง
กางปีกหลีกบินจากเมือง
เจ้าคือวิญญาณเสรี

ความฝันสูงค่ากว่าใด
ข้างหลังเขายังอาลัย
เข้านกสีเหลืองจากไป
บัดนี้เจ้าชิววาว

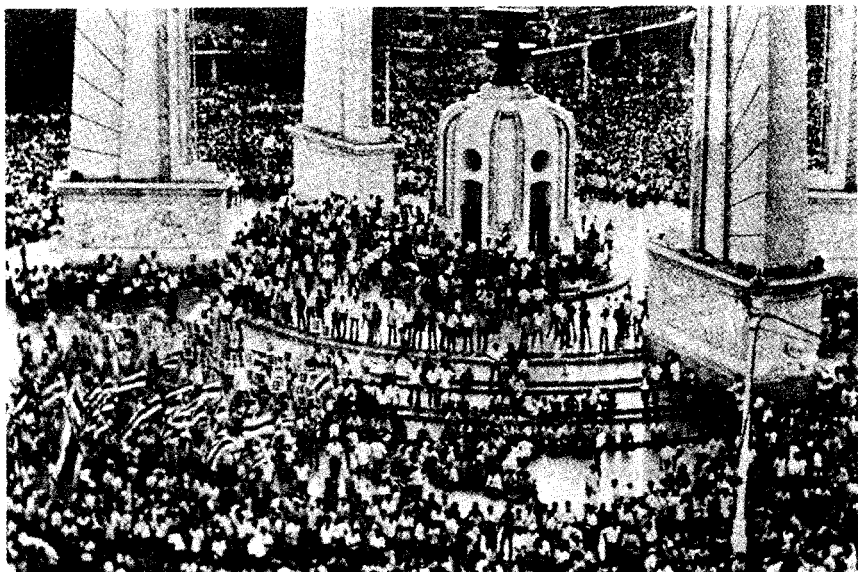
(วินัย อุทฤษฎ์ “นกสีเหลือง”)

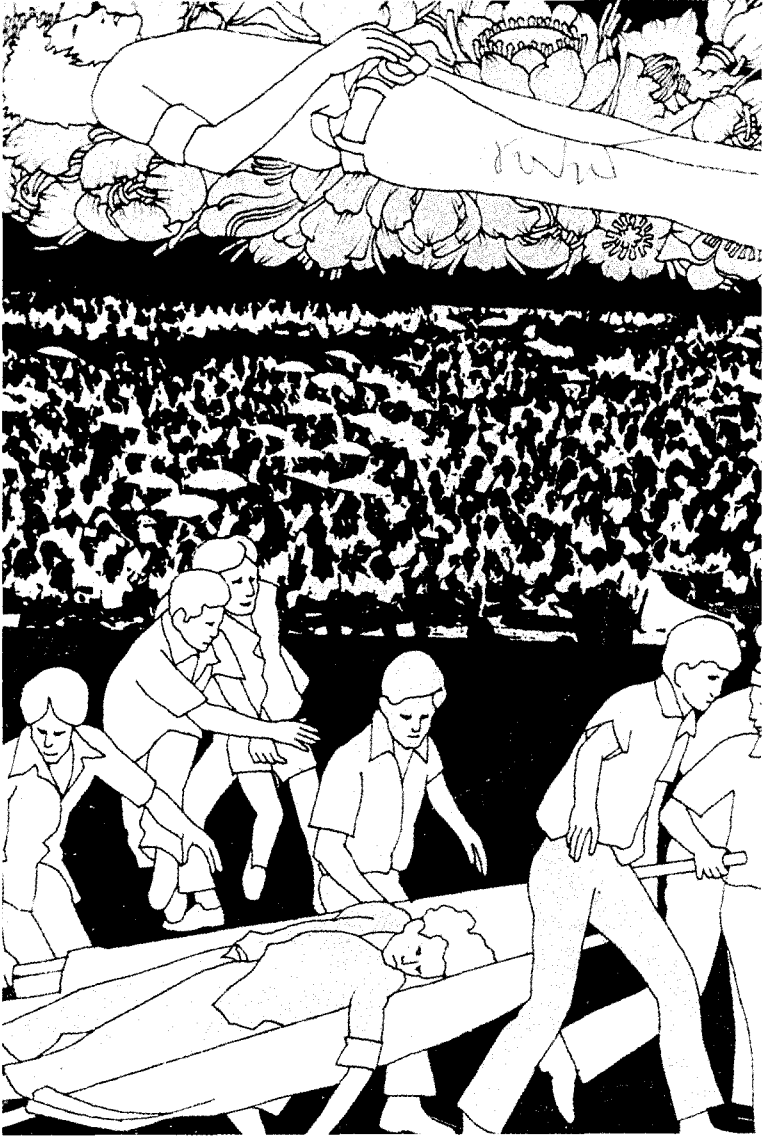
ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองของไทย

14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519*

เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒนวนิช

* จัดทำเพื่อจัดพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือเล่มนี้

ภาพปกหนังสือ “วันมหาปิศาจ” วารสารขององค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อ.ม.ธ.) ฉบับพิเศษ ซึ่งรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ หลังเหตุการณ์ จัดพิมพ์ขึ้นในช่วงปลายปีเดียวกันนั่นเอง

14 ตุลาคม 2516

วันมหาปิติ

เยาวชนคนหนุ่มสาวที่เป็นนักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนจำนวนเรือนแสนได้ร่วมกันชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลคณะปฏิวัติถอนอม-ประกาส-ณรงค์ ปลดปล่อยนิสิตนักศึกษาอาจารย์ และนักการเมือง 13 คน ที่ถูกจับกุมฐานเรียกร้องรัฐธรรมนูญแต่กลับถูกรัฐบาลตั้งข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิดกฎหมาย มั่วสุมชักชวนให้มีการชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะเกินกว่า 5 คน บ่อนทำลายความมั่นคงของรัฐ เป็นกบฏภายในพระราชอาณาจักร และมีการณ์กระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์

ระหว่างวันที่ 9-12 ตุลาคม นักเรียน นิสิตนักศึกษาและประชาชน ชุมนุมประท้วงโดยสันติวิธี ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และในวันเสาร์ที่ 13 ตุลาคม ก็ได้เดินขบวนแสดงพลังครั้งยิ่งใหญ่ไปตามถนนราชดำเนิน ต่อมาในวันที่ 14-15 ตุลาคมก็เกิดความรุนแรงเยาวชนคนหนุ่มสาวถูกรวบปรามด้วยอาวุธร้าย เป็นผลให้เกิดการลุกฮือต่อต้านขึ้น ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด และแล้วเผด็จการก็ถูกโค่นล้มลง ผู้นำคณะปฏิวัติ “ถอนอม-ประกาส-ณรงค์” ต้องลี้ภัยไปต่างประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และองคมนตรีให้เป็นนายกรัฐมนตรี และจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศต่อไป

16 ตุลาคม 2516

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี ได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรีเป็นคณะรัฐบาลชุดที่ 30 ของประเทศไทย คณะรัฐบาลชุดนี้ประกอบด้วย พลเรือน 19 คน ตำรวจ 3 คน และทหาร 2 คน ได้มีการตั้งข้อสังเกตว่ารัฐบาลชุดนี้มีรัฐมนตรีจากรัฐบาลเก่าผสมอยู่ด้วยไม่น้อย

พล.อ.ถนอม สี่ระชาซึ่งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้แต่งตั้งให้เป็นผู้บัญชาการรักษาความสงบ ประกาศว่าตนจะไม่เล่นการเมือง

22 ตุลาคม 2516

คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติราชการ (ก.ต.ป.) อันเป็นหน่วยงานที่มีอิทธิพลมากในสมัยรัฐบาลชุดเก่า และมี พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร เป็นเลขาธิการ ได้ถูกยกเลิก

2 พฤศจิกายน 2516

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ปรากฏตัวทางโทรทัศน์ในรายการพบประชาชนเป็นครั้งแรกโดยเชิญ

นายชาญชัย ลี้ถาวร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ม.จ.จักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และนายจรูญ ศรีบุญเรือง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ เข้าร่วมรายการ รัฐมนตรีทั้งสามได้ให้คำสัญญาว่าจะไม่มีการขาดแคลนข้าว และราคาสินค้าต่าง ๆ จะลดลง

3 พฤศจิกายน 2516

มีรายงานว่าการเดินทางได้แผ่ขยายไปทั่วประเทศ มีทั้งการจับผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ เรียกร้องให้ลดราคาข้าวสาร ข้าวอาจารย์และครู ในขณะเดียวกันในกรุงเทพฯ นักศึกษากลุ่มหนึ่งจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้แยกตัวออกจากศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาไปจัดตั้งเป็นสหพันธ์นักศึกษาเสรี นำโดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

13 พฤศจิกายน 2516

รัฐบาลได้ตัดสินใจที่จะขึ้นราคาน้ำมัน เนื่องจากราคาน้ำมันดิบสูงขึ้น การขึ้นราคาน้ำมันในครั้งนี้มีผลทำให้ประชาชนไม่พอใจรัฐบาลเป็นครั้งแรก ภายหลังจากที่บริหารงานมาเป็นเวลา 1 เดือน

14 พฤศจิกายน 2516

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ได้ออกรายการพบประชาชนครั้งที่ 2 โดยเชิญ พล.อ.กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบก และพล.ต.อ.ประจวบ สุนทราวงูร อธิบดีกรมตำรวจ มาร่วมรายการ ทั้งสองกล่าวว่าทหารและตำรวจจะต้องวางมือจากการเมือง

20 พฤศจิกายน 2516

คณะรัฐมนตรีมีมติให้ขึ้นราคาารถโดยสารประจำทางจาก 50 สตางค์ เป็น 75 สตางค์ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2516 เป็นต้นไป นับเป็นอีกครั้งหนึ่งที่ประชาชนไม่พอใจ หนังสือพิมพ์หลายฉบับได้กล่าวโจมตีการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทางขนานใหญ่

30 พฤศจิกายน 2516

ประเทศต้องเผชิญกับการนัดหยุดงานของคนงานทั่วประเทศเพื่อขอค่าแรงงานเพิ่ม เนื่องจากไม่สามารถทนกับภาวะค่าครองชีพสูงได้ อธิบดีกรมแรงงานกล่าวว่ามีการนัดหยุดงานเกิดขึ้น

ตั้งแต่เดือนตุลาคม เป็นจำนวนถึง 180 ครั้ง และได้มีการประมาณกันว่านับตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2516 เป็นต้นมา การนัดหยุดงานมีอัตราสูงสุดถึง 88 รายต่อวัน

3 ธันวาคม 2516

นักศึกษาจากประเทศไทย สิงคโปร์ ฮองกง อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย ซึ่งมาร่วมประชุมเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจในกรุงเทพฯ ร่วมกันเดินขบวนประท้วงสถานทูตสหรัฐอเมริกา และ ญี่ปุ่น โดยกล่าวหาว่าทั้งสองเป็น “จักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ” ที่แผ่ขยายอิทธิพลเข้าครอบครองประเทศกำลังพัฒนาในย่านนี้

6 ธันวาคม 2516

คนงานท่าเรือยึดท่าเรือกรุงเทพ

10 ธันวาคม 2516

สภานิติบัญญัติชุดเก่า (ได้รับการแต่งตั้งในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร) ลาออกทั้งหมด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกแห่งชาติ โดยคัดเลือกบุคคลจากทุกอาชีพ เป็นจำนวน 2,346 คน เพื่อเข้ามาเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติชุดใหม่ เป็นจำนวน 299 คน

18 ธันวาคม 2516

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดสมาชิกแห่งชาติ ซึ่งมีการประชุมที่ราชตฤณมัยสมาคม หรือสนามม้าบางลิ้ง เพื่อเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติ จำนวน 299 คน

20 ธันวาคม 2516

ประกาศผลการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งปรากฏว่ามีข้าราชการและพ่อค้า ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกถึง 60 เปอร์เซ็นต์ ส่วนชาวนาและกรรมกรมีเพียงเล็กน้อย

24 ธันวาคม 2516

จดหมายจากองค์การข่าวกรองของสหรัฐฯ (ซี.ไอ.เอ.) ปลอมว่าเป็นจดหมายของ

ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ เพื่อขอเจรจาหยุดยิงกับรัฐบาล ส่งมายังหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ทำให้รัฐบาลเตรียมทำการเจรจาหยุดยิงกับฝ่ายคอมมิวนิสต์เป็นเวลา 1 เดือน

28 ธันวาคม 2516

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเปิดการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นครั้งแรก
ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับเลือกให้เป็นประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

4 มกราคม 2517

องค์การข่าวกรองของสหรัฐฯ (ซี.ไอ.เอ.) ขอโทษรัฐบาลไทย ที่ได้ส่งจดหมายผู้ก่อการร้าย ปลอมออกมา

8 มกราคม 2517

ประกาศใช้ ม.17 (มาตราที่ 17 เป็นมาตราหนึ่งในธรรมนูญการปกครองประเทศซึ่งให้อำนาจสั่งการเด็ดขาดแก่นายกรัฐมนตรี มีขึ้นตั้งแต่สมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อรัฐประหารในปี พ.ศ.2501) เพื่อจัดการกับปัญหาการขึ้นราคาสินค้า และการค้ากำไรเกินควร

9 มกราคม 2517

นายนาทกะนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นได้เดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นักศึกษาทำการต่อต้าน และกล่าวหาว่าญี่ปุ่น คือ “สัตว์เศรษฐกิจ”

10 มกราคม 2517

นักเรียนอาชีวศึกษากว่าสองพันคนปิดล้อมกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อยื่นข้อเสนอให้รัฐบาลเร่งพิจารณายกระดับวิทยฐานะการศึกษาของอาชีวศึกษาขั้นสู่ระดับอุดมศึกษา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายอภัย จันทวิมล รับข้อเสนอไปพิจารณา การชุมนุมจึงยุติ

12 มกราคม 2517

นักศึกษา และแม่บ้าน ชุมนุมประท้วงที่ท้องสนามหลวง เรียกร้องให้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายชาญชัย ลีถาวร ลาออก เนื่องจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้

21 มกราคม 2517

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี เดินทางไปเชียงใหม่เป็นการด่วน เพื่อขอเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รับพระราชทานคำปรึกษาเรื่องการลาออก

28 มกราคม 2517

การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จสิ้นลง คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญหมดหน้าที่

14 กุมภาพันธ์ 2517

ข่าวเรื่องการเผาบ้านนาทราย เริ่มปรากฏในหนังสือพิมพ์

16 - 18 กุมภาพันธ์ 2517

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยจัด “นิทรรศการหมู่บ้านนาทราย” เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่ 24 มกราคม 2517 ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจและพลเรือน 190 คน ได้เข้ายึดบ้านนาทรายซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ไปทางตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 5 กม. มีราษฎรอาศัยประมาณ 1,500 คน และการกวาดล้างครั้งนี้เนื่องจากสงสัยว่าราษฎรส่วนใหญ่ตกอยู่ใต้อิทธิพลคอมมิวนิสต์ การกวาดล้างเป็นไปอย่างรุนแรง มีราษฎรเสียชีวิตและถูกจับกุมจำนวนหนึ่ง และบ้านเรือนราษฎรถูกเผา

22 กุมภาพันธ์ 2517

ชาวประมงนัดหยุดงาน และยื่นคำขาดต่อรัฐบาลให้ทำตามข้อเรียกร้องเรื่องการจัดสรรน้ำมัน ภายใน 7 วัน

26 กุมภาพันธ์ 2517

รัฐบาลขึ้นราคาน้ำมันอีก ทำให้ประชาชนไม่พอใจ

16 มีนาคม 2517

นักศึกษาหลายกลุ่มวางหรีดตำหน้าสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ไว้อาลัยแก่นายคินเนอร์ดิตต์เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ กรณีส่งจดหมายที่วงการดนตรีประพันธ์การทำเหมืองแร่ในทะเลของ บริษัท เทมโก้

บ้านนาทราย อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ซึ่งมีบ้านเรือน 276 หลังคาเรือน ประชากร 1,500 คน อยู่กึ่งกลางระหว่างฝ่ายผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค) และฝ่ายตำรวจ ศษค. ซึ่งในช่วงปลายเดือนมกราคม 2517 ทางการกล่าวหาว่าราษฎรเป็น ผกค. นำไปสู่การบุกโจมตี เผาเกือบทั้งหมดบ้าน และฆ่าราษฎร 5 คน ในจำนวนนั้นเป็นเด็กอายุ 6 ขวบหนึ่งคน ในภาพ ด.ญ.นิยม ดิคม่า รั่าให้หน้าบ้านของคน ทั้งพ่อและแม่เสียชีวิตในครั้งนี้ด้วย

(ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 9 มีนาคม 2517)

30 มีนาคม 2517

หนังสือพิมพ์สยามรัฐลงข่าวว่า เจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ในกองอำนวยการปราบปรามคอมมิวนิสต์กล่าวว่าในระยะหลังมักจะมีการแทรกซึมบ่อนทำลายของคอมมิวนิสต์มากขึ้น โดยผู้ที่นิยมคอมมิวนิสต์เหล่านี้จะกระจายเข้าแทรกซึมไปในวงการ นักเรียน นักศึกษา นักหนังสือพิมพ์ กรรมกร ตำรวจ และอาชีพอื่น ๆ

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ขอเข้าเฝ้าฯพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการด่วนอีกครั้งหนึ่งที่พระราชวังสวนจิตรลดา เพื่อรับพระราชทานคำปรึกษา

15 เมษายน 2517

อาสาสมัครนักศึกษาตามโครงการกลับสู่ชนบทของศูนย์ส่งเสริมการเผยแพร่ประชาธิปไตย ออกสู่ชนบทของทบวงมหาวิทยาลัยให้สัมภาษณ์ว่า ตลอดการออกสู่ชนบท มีใบปลิว คำพูดต่อนักศึกษาตลอดเวลา ข่าวลือว่ามีทหารกลุ่มหนึ่งในส่วนกลางส่งจดหมายไปยังทหารในต่างจังหวัด ว่านักศึกษาที่ออกไปเผยแพร่ประชาธิปไตยว่าเป็นคอมมิวนิสต์

17 เมษายน 2517

ครูจำนวน 1,000 คน เริ่มประท้วงเจ้าของโรงเรียนและรัฐบาล เนื่องจากมีครูโรงเรียนราษฎร์จำนวนมากไม่มีงานทำเพราะถูกให้ออก หรือถูกลอยแพโดยไม่ยุติธรรม

24 เมษายน 2517

สภามหาวิทยาลัยรามคำแหง แต่งตั้งให้ ดร.ศักดิ์ ผาสุขนิรันดร์ กลับเข้ารับตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง ภายหลังจากที่ถูกนักศึกษาขับออกปั้งครั้งหนึ่งแล้ว

1 พฤษภาคม 2517

วันกรรมกรคึกคักเป็นพิเศษกว่าทุก ๆ ปีที่ผ่านมา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายแพทย์บุญสม มาร์ติน ถูกบังคับให้แก้ไขปัญหาเรื่องครูถูกลอยแพ โดยจัดการตามกฎหมายกับโรงเรียนราษฎร์

9 พฤษภาคม 2517

พล.ท.แสวง เสนาณรงค์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ลาออกจากสภามหาวิทยาลัย รามคำแหง

10 พฤษภาคม 2517

พล.ท.แสวง เสนาณรงค์ ยืนยันที่จะลาออกแม้ว่าคณะรัฐมนตรีจะวิงวอนให้อยู่ต่อไปอีกก็ตาม ในขณะที่เด็วกันนักศึกษารามคำแหงก็นำการต่อต้าน ดร.ศักดิ์ ฝาสุคนิรันดร์อย่างแข็งขัน นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เดินทางไปเข้าเฝ้าฯพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีข่าวลือว่ารัฐบาลจะลาออก

14 พฤษภาคม 2517

คณะรัฐมนตรี มีมติให้ ดร.ศักดิ์ ฝาสุคนิรันดร์ เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง ตามข้อเสนอของสภามหาวิทยาลัย ทำให้นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงแตกออกเป็นสองกลุ่ม และเกิดการประท้วงม็อบขึ้น

17 พฤษภาคม 2517

หนังสือพิมพ์แสดงทรรศนะเกี่ยวกับคำให้สัมภาษณ์ของนายสัญญาธรรมศักดิ์ที่ว่ารัฐมนตรี "มาด้วยกัน จะต้องออกด้วยกัน" ว่าเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง และเรียกร้องให้มีการปรับปรุงตัว คณะรัฐมนตรีที่ไม่เหมาะสมเสียใหม่ เพื่อความคล่องตัวในการทำงานของรัฐบาล

นายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นเป้าหมายการโจมตี กล่าวแก้หนังสือพิมพ์ว่ามีใบลาอยู่ในกระเป๋าพร้อมที่จะลาออก

นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงสองฝ่ายที่คัดค้านกับสนับสนุน ดร.ศักดิ์ ฝาสุคนิรันดร์ ให้กลับมาเป็นอธิการบดี ประจันหน้ากัน ฝ่ายต่อต้าน ดร.ศักดิ์ ฝาสุคนิรันดร์ไปวางพวงหรีดที่บ้าน พล.ท.แสวง เสนาณรงค์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีฯ ให้ลาออกจากตำแหน่งโดยกล่าวโจมตีว่าเป็นสมุนทรราช

หนังสือพิมพ์ยังคงโจมตีนโยบายไม่ยอมปรับปรุงคณะรัฐมนตรีของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ต่อไป พวกครูโรงเรียนราษฎร์รวมกลุ่มต่อต้านอยู่ที่คุรุสภา คงยืนยันว่าจะสู้ต่อจนถึงที่สุด จนกว่า นายอภัย จันทวิมล จะพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

นักศึกษาฝ่ายค้านของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ยังคงต่อสู้เรื่อง ดร.ศักดิ์ ภาสุชนิรันดร์ และศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาที่จะยื่นหนังสือเรียกร้องให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีโดยด่วน

18 พฤษภาคม 2517

ครูกรี๊ดเลือดหน้ากระทรวงศึกษาธิการในการประท้วงขับไล่นายอภิรักษ์ จันทวิมล ให้ออกภายใน 24 ชั่วโมง

บทความในหนังสือพิมพ์ยังคงแสดงความเห็นเรียกร้องให้รัฐบาลปรับปรุงคณะรัฐมนตรี

19 พฤษภาคม 2517

นิสิตนักศึกษา 4 กลุ่ม มีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา กลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (ปช.ปช.) อันมีนายธีรยุทธ บุญมี เป็นประธาน ชมรมบัณฑิตแห่งประเทศไทย และ นักศึกษาเสรี ทำหนังสือเรียกร้องและรวมกลุ่มประกาศคัดค้านคำสั่งคณะรัฐมนตรีที่พิจารณาให้ดร.ศักดิ์ ภาสุชนิรันดร์ เป็นอธิการบดี และเตรียมคว่ำบาตรทุกกรณี

กลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีให้ปรับปรุงคณะรัฐมนตรี โดยระบุว่าตัวบุคคลที่ควรปรับปรุงมี นายกมล วรรณประภา และพล.ท.แสวง เสนาณรงค์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายพ่วง สุวรรณรัฐ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายอภิรักษ์ จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายโอสถ โกศิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และนายชาญชัย ลีถาวร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

20 พฤษภาคม 2517

นายบุญมา วงศ์สวรรค์ และนายเชื้อ สุสายัณห์ รัฐมนตรีว่าการและช่วยว่าการกระทรวงการคลัง ยื่นใบลาออกต่อนายกรัฐมนตรีที่บ้าน เป็นเหตุให้คณะรัฐมนตรีตัดสินใจลาออกทั้งคณะ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในคืนนั้น และได้รับพระบรมราชานุญาตให้ลาออก

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาออกแถลงการณ์ถึงประชาชนคืนเดียวกัน ว่าการลาออกของนายสัญญาครั้งนี้เป็นการลาออกตามวิถีทางประชาธิปไตยถ้าจะมีผู้ฉวยโอกาสตามสถานการณ์โดยทำการปฏิวัติหรือรัฐประหารขอให้ประชาชนต่อต้านจนถึงที่สุด

สมาชิกสภานิติบัญญัติ ติดต่อกันเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อพิจารณาหาตัวนายกรัฐมนตรีคนใหม่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เดินทางกลับโดยด่วนจากการพักผ่อนที่ฮ่องกง และปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพราะไม่ต้องการที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีโดยไม่ผ่านการเลือกตั้ง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ที่ทำเนียบเมื่อ 21.00 น. ยืนยันการลาออกว่า ตัดสินใจเด็ดขาดและไม่กลับเข้ารับตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ อีก

ในตอนกลางคืน กลุ่ม 99 ประชุกกลุ่มที่ดุสิตธานี มีสมาชิกสภาไปประชุมพร้อมร้อยคน นายเกษม จาติกวณิช หัวหน้ากลุ่ม 99 ประกาศสนับสนุนให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีใหม่

20.00 น. รายงานข่าวเชื่อถือได้ยืนยันว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พล.อ.ถนอม กวณิช สิวะรา ผู้อำนวยการรักษาความสงบ และ พล.ต.อ.ประจวบ สุนทรากร อธิบดีกรมตำรวจ เข้าพบนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ที่บ้านพัก และขอร้องให้รับตำแหน่งอีกครั้งหนึ่ง ข่าวกล่าวว่านายสัญญาได้ตกลงรับเป็นการภายใน

23 พฤษภาคม 2517

มีการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติตามปกติหลังจากที่ได้ประชุมตามระเบียบวาระครบถ้วนแล้ว ประธานสภาได้เชิญสมาชิกประชุมปรึกษาหารือเป็นการภายในเพื่อหยั่งเสียงว่าใครควรจะเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป ซึ่งประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติจะได้นำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพิจารณา สภาลงความเห็นเป็นเอกฉันท์เห็นว่า นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นผู้หนึ่งที่เหมาะสมจะเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป

14.30 น. ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติและรองประธานสภาเข้าพบนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งอยู่ในระหว่างทำงานรักษาการที่ห้เนียบรัฐบาล หลังเข้าพบแล้วทั้งสองให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า นายสัญญา ธรรมศักดิ์ขอเวลาที่จะตัดสินใจและให้คำตอบในวันรุ่งขึ้น

24 พฤษภาคม 2517

มีการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติตามปกติ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ประธานสภาได้แจ้งให้สมาชิกทราบว่าภารกิจที่ไปติดต่อกับนายสัญญาธรรมศักดิ์เพื่อขอให้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งนั้น มีหวังเพิ่มขึ้นจากเมื่อวาน 85 เปอร์เซ็นต์มาเป็น 99 เปอร์เซ็นต์

ก่อนเลิกการประชุมเมื่อเวลา 11.50 น. ประธานสภาแจ้งต่อที่ประชุมเป็นการด่วนว่า ได้รับหนังสือตอบรับที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีจากนายสัญญา ธรรมศักดิ์แล้วว่า “สุดวิสัยที่กระผมจะหลีกเลี่ยงได้”

25 พฤษภาคม 2517

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชวังไกลกังวล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง

4 มิถุนายน 2517

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ ประกาศว่าจะดำเนินการให้สำเร็จในการวางรากฐานทางด้านปฏิรูปที่ดินและจัดระบบการศึกษาใหม่สำหรับรัฐบาลชุดต่อไปจะรับช่วงไปดำเนินการต่อ

9 มิถุนายน 2517

กรรมกรโรงงานทอผ้าทั้งหมดในเขตกรุงเทพฯ นับหมื่นคนพากันเดินขบวนจากที่ทำงานมาชุมนุมกันที่กรมแรงงานและที่ท้องสนามหลวงเพื่อเรียกร้องให้มีการเพิ่มค่าแรงขึ้น

กรรมกรเหล่านี้ใช้เวลาในการชุมนุม 4 วัน 4 คืนที่ท้องสนามหลวง ขณะที่รัฐบาลประชุมหาทางแก้ไข ในที่สุดก็มีการประกาศเพิ่มค่าแรง โดยกำหนดค่าแรงขั้นต่ำวันละ 20 บาท การชุมนุมจึงยุติ

12 มิถุนายน 2517

จอมพลถนอม กิตติขจรระบอบความรู้สึกลงตนมากับหนังสือพิมพ์ขณะลี้ภัยอยู่ในบอสตัน ว่าอยากกลับไปเมืองไทยแต่มาได้ ถ้าวุ่นที่จับกุม เวลานี้อยู่อย่างยากจนมากและยังเชื่อว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ดำเนินไปโดยมีแผนการของคอมมิวนิสต์อยู่เบื้องหลัง

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เปิดเผยว่า จะตั้งพรรคการเมืองเพื่อการเลือกตั้งคราวหน้า ให้ชื่อว่า พรรคกิจสังคม หรือชื่อตามภาษาอังกฤษว่า SOCIAL ACTION PARTY (SAP) โดยมีผู้มีฐานะการเงินดีเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคจำนวนมาก

24 มิถุนายน 2517

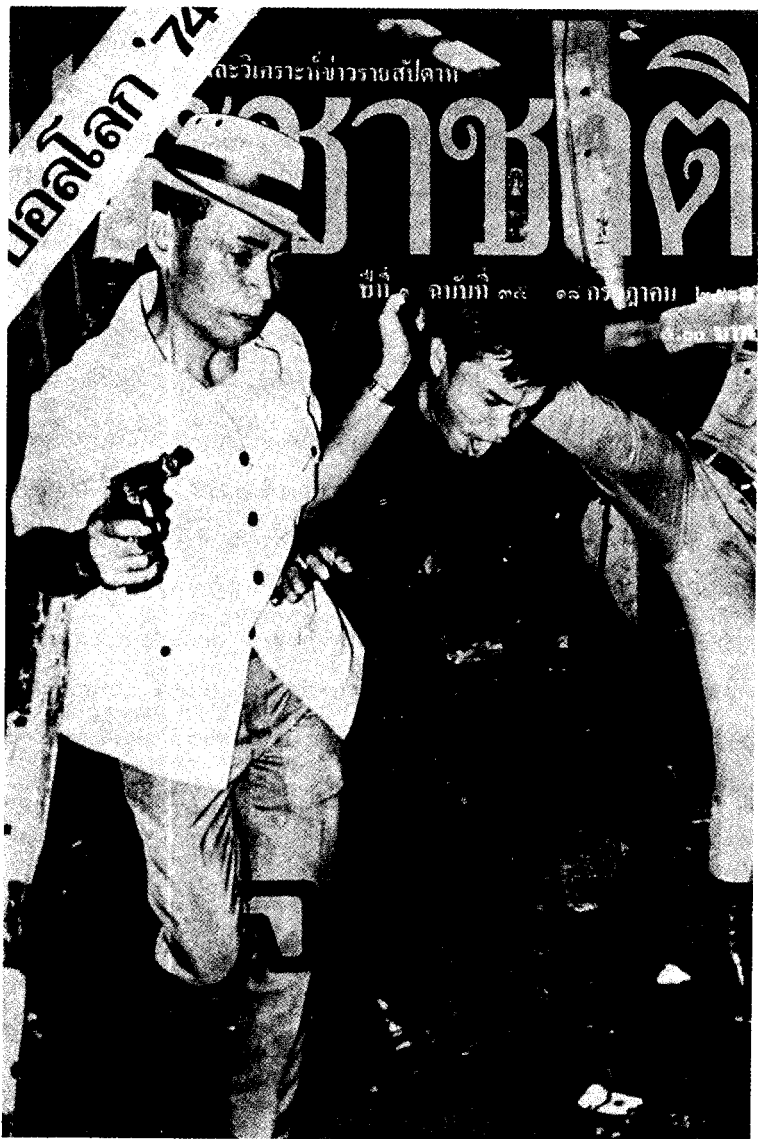
ชาวนา 5 จังหวัดที่เคยร้องทุกข์เกี่ยวกับการฉ้อโกงที่ดินของนายทุน เติมนขบวนเข้ากรุงเทพฯอีกครั้งเนื่องจากการช่วยเหลือแก้ไขสถานการณ์ของรัฐบาลไม่เป็นผล นายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้ง นายประกอบ หุตะสิงห์ รองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ยอมรับข้อเสนอบริษัทการพิจารณา

4 กรกฎาคม 2517

วันชาติอเมริกัน มีข่าวก่อนหน้าว่านิสิตนักศึกษาจะเดินขบวนประท้วงกรณีการ“แทรกแซง”ต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกาในไทย รวมทั้งกรณีความวุ่นวายของ ซี.ไอ.เอ. ด้วย แต่ได้เกิดเหตุการณ์จลาจลขึ้นที่พลับพลาไชยเสียก่อน เมื่อนายพูน ล้ำสื่อประเสริฐ โฆษกประจำที่ปรึกษาการจับกุมของตำรวจจรรยาฐานจอดรถในที่ห้ามจอด นายพูนได้ตะโกนบอกประชาชนว่าตำรวจซ่อมทำให้ฝูงชนที่เพิ่งเลิกจากการดูภาพยนตร์กรูกันเข้ามาเพื่อขัดขวาง เหตุการณ์บานปลายเมื่อฝูงชนได้เข้าทำลายอาคารสถานีตำรวจพลับพลาไชย มีการทำลายทรัพย์สินของตำรวจ และเตรียมจะเข้าทำร้ายทุกคนในสถานี ตำรวจได้ยิงปืนกราด ทำให้มีผู้บาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก ค่าเสียหายจากกรณีนี้มียอด 2.1 ล้านบาท กรณีพลับพลาไชยได้ยึดเยื้ออีกสองวันต่อมา ในวันที่ 5 ก.ค. มีการต่อสู้กระจายไปทั่วบริเวณพลับพลาไชย โดยกลุ่มวัยรุ่นซึ่งค่อมถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมตัวได้และส่งดำเนินคดีในข้อหาหนักทั้งหมด ระหว่างเกิดเหตุ นั้น รัฐบาลได้ประกาศภาวะฉุกเฉินนับเป็นประกาศครั้งแรกที่มีในสมัยของรัฐบาลชุดนี้ และยกเลิกไปเมื่อวันที่ 9 เดือนเดียวกัน ต่อกรณีนี้ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา สหพันธ์นักศึกษาเสรี, กลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ออกแถลงการณ์ร่วมกันฉบับหนึ่งแสดงความไม่เห็นด้วยกับวิธีการปราบปรามอันรุนแรง โดยเฉพาะการทำให้เกิดความแตกแยกจากข้ออ้างเรื่องเชื้อชาติจีน พร้อมกับเรียกร้องให้เร่งสอบสวนกรณีที่เกิดขึ้นโดยด่วน

10 กรกฎาคม 2517

คณะกรรมการยึดทรัพย์สินของอดีตผู้นำทั้งสามประกาศว่า ได้ทำการอายัดทรัพย์สินของทั้งสามคนรวมทั้งภริยาแล้ว ปรากฏว่ามีมูลค่าทั้งสิ้น 470,862,813.76 บาท ส่วนใหญ่เป็นเงินฝากในธนาคาร ที่ดินรวมทั้งสิ่งปลูกสร้างและหุ้นในบริษัทเอกชนต่าง ๆ

“กรณีพลับพลาชัย” จากจุดเริ่มต้นในเวลา 20.30 น. ของวันที่ 3 กรกฎาคม 2517 ที่ตำรวจกำลังจะจับนายพูน ลำลีอประเสริฐ คนขับรถแท็กซี่อายุ 50 ปี ที่จอดรถรับส่งผู้โดยสารที่ป้ายจอดรถประจำทางเพียงนายพูนตะโกนว่า “ตำรวจทำร้ายประชาชน” ก็นำไปสู่การเข้าร่วมของประชาชนในย่านนั้นบุกปิดล้อมสถานีตำรวจพลับพลาชัย กลายเป็นสงครามกลางเมืองต่อเนื่อง 4 วัน ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ย่านเขาวราชถึงหัวลำโพง มีผู้เสียชีวิต 24 คน บาดเจ็บสาหัส 30 คน และอีก 67 คนอายุระหว่าง 14-21 ปี ถูกจับข้อหาก่อการจลาจล (ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 18 กรกฎาคม 2517)

20 กรกฎาคม 2517

การนัดหยุดงานของกรรมกรซึ่งมีอยู่ประปรายเรื่อยมานับแต่ต้นปี กลับเพิ่มมากขึ้นอีก โดยส่วนใหญ่เป็นกรรมกรจากย่านอุตสาหกรรมพระประแดง การนัดหยุดงานเพื่อเรียกร้องค่าแรง และสวัสดิการเพิ่มขึ้นนี้ ทำให้มีการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างกรรมกรกับนายจ้างโดยกรมแรงงาน เป็นผู้ประสานงานจนประสบความสำเร็จด้วยดี

รัฐบาลยังไม่อาจจะแก้ไขกรณีที่ชาวนา 5 จังหวัดอุทกภัยทุกคนชี้ แม้จะมีการแต่งตั้งกรรมการคณะต่าง ๆ ออกสำรวจ แต่ก็ยังไม่เป็นที่พอใจของฝ่ายชาวนา ถึงกับมีการประท้วงขอลาออกจากการเป็นราษฎรโดยการคืนบัตรประจำตัว

นักศึกษาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือชุมนุมประท้วงเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือราษฎรทางภาคอีสานซึ่งประสบภาวะฝนแล้งโดยวางโครงการระยะสั้นและระยะยาว

กรมการปกครองเปิดเผยถึงการเตรียมการเลือกตั้งทั่วไปที่จะมาถึงว่าได้เตรียมเจ้าหน้าที่ไว้แล้วทั่วประเทศ รวม 250,000 คน และงบประมาณทั้งหมดประมาณ 180 ล้านบาท และจะเชิญชวนประชาชนให้มาใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างเต็มที่

25 กรกฎาคม 2517

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ยังไม่ยอมนำกฎหมายยึดทรัพย์ขึ้นทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อให้ทรงลงพระปรมาภิไธย ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่า ร่างกฎหมายผ่านวาระ 3 แล้วต้องนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถ้านายสัญญา ธรรมศักดิ์จะลาออก สภาต้องหยังเสียดหาผู้เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งต่อไป โฆษกรัฐบาลแถลงว่า ข่าวลือเรื่องนายกรัฐมนตรีจะลาออกไม่เป็นความจริง

27 กรกฎาคม 2517

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ให้สัมภาษณ์ว่าไม่คิดจะลาออกและชี้แจงว่าการที่มีจดหมายถึงประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ก็เพื่อขอคำปรึกษา เพราะพิจารณาเห็นว่ากฎหมายฉบับนี้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

1 สิงหาคม 2517

ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ นำจดหมายของนายกรัฐมนตรีที่ขอคำปรึกษาและข้อตกลงที่ได้เจรจากันมาปรึกษาหารือภายในสภา

นายกรัฐมนตรี ประกาศใช้ ม.17 ยึดทรัพย์ที่อายัดไว้ให้ตกเป็นของรัฐ

2 สิงหาคม 2517

การสอบสวนกรณี จลาจลพลลาชโยเสรีจเรียบร้อยวันนี้ นายกิตติ สีหนนท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นประธานคณะกรรมการสอบสวนกล่าวว่า ต้นเหตุที่แท้จริงคือนายพูน ล้ำเลิศประเสริฐ โซเฟอร์แท็กซี่ และตำรวจไม่ได้ทำเกินกว่าเหตุ

23 สิงหาคม 2517

นายแสง รุ่งนิรันดร์กุล นักศึกษาปี 4 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้นำนักศึกษาคนหนึ่ง ถูกลอบสังหารที่ป้ายรถโดยสารประจำทางบนถนนพระราม 4

26 สิงหาคม 2517

กระทรวงมหาดไทยประกาศมาตรการแรงงานใหม่ สั่งห้ามนัดหยุดงานก่อนเปิดการเจรจางานโรงแรมดุสิตธานีนัดหยุดงานเรียกร้องค่าแรงเพิ่มขึ้น เป็นการนัดหยุดงานที่ยืดเยื้อเป็นเวลาทั้งสิ้นถึง 23 วันจึงได้ยุติ

1 กันยายน 2517

ศาลกาญจนบุรีตัดสินปล่อยตัว 9 จำเลยในคดีล่าสัตว์ทุ่งใหญ่ คงจำคุกพรานแกะละหมื่นจงจำปา ไว้มีกำหนด 6 เดือน เนื่องจากปรับสภาพ

(คดีทุ่งใหญ่ เป็นคดีชนวนการเมืองที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบปกครองเมื่อ 14 ตุลาคม หลังจกามีข่าวว่านายทหารและนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่พร้อมด้วยดารากาพยนตร์ได้เข้าไปทำการล่าสัตว์ในทุ่งใหญ่ โดยอ้างว่าเป็นราชการลับ)

5 กันยายน 2517

นายกรมล วรณประภา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยออกประกาศกำหนดค่าแรงขั้นต่ำทั่วประเทศโดยให้มีผลบังคับนับแต่วันที่ 1 ตุลาคม เป็นต้นไป ภาคเหนือและภาคอีสานกำหนดค่าแรงขั้นต่ำวันละ 16 บาท ภาคใต้และภาคกลางวันละ 18 บาท ส่วนกรุงเทพฯและปริมณฑลคงให้อัตราวันละ 20 บาทอย่างเดิม

6 กันยายน 2517

คนพิการดาบอด ชาดวัน จำนวนกว่า 300 คนเดินขบวนไปที่ทำการชั่วคราวของกองสลากเพื่อประท้วงกรณีถูกพ่อค้าคนกลางขูดรีดการขายสลาก ขอให้ทางกองสลากเลิกระบบพ่อค้าคนกลางเสีย

9 กันยายน 2517

ชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ แท้กันจะเข้าฟังที่ทำการหนังสือพิมพ์ดาวสยาม สืบเนื่องมาจากกรณีเขียนคอลัมน์หมิ่นศาสนาของศาสนา ตำรวจต้องเข้าแก้ไขสถานการณ์โดยสั่งถอนใบอนุญาตของบรรณาธิการ

คนงานโรงแรมสยามอินเตอร์คอนติเนนตัลหยุดงานประท้วงเรียกร้องเพิ่มค่าแรง และให้ไล่เจ้าหน้าที่บริหารชั้นสูงออก

12 กันยายน 2517

ทางการปล่อยชาวเวียดนามที่เรือนจำลาดบัวขาว นครราชสีมา จำนวน 20 คน พวกเขาถูกคุมขังไว้อย่างน้อย 7 ปีมาแล้ว ในข้อหาเป็นการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์ โดยไม่มีการสอบสวน

18 กันยายน 2517

นิสิตนักศึกษาและกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย นัดชุมนุมครั้งใหญ่ที่ท้องสนามหลวง หลังจากสภานิติบัญญัติพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่สองเรียบร้อยแล้วกลุ่มผู้ชุมนุมได้เรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ในข้อสำคัญเกี่ยวกับเรื่องสิทธิของผู้ออกเสียงเลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง ให้ยกเลิกการมีวุฒิสภา และให้สภาเป็นผู้อนุมัติการเข้ามาคั่งฐานทัพต่างชาติในไทย หรือการส่งทหารไทยไปต่างประเทศ

21 กันยายน 2517

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาได้ชุมนุมเรียกร้องให้มีการแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญฉบับวิไลอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย จนกระทั่งวันที่ 21 กันยายน จึงได้ส่งตัวแทนเข้าพบนายกรัฐมนตรี ซึ่งสัญญาว่าการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ วาระ 3 ซึ่งจะมีในวันที่ 4 หรือ 5 ตุลาคม นั้น ถ้าไม่ผ่าน คนจะรีบเสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้เร็วที่สุดในตอนเย็นวันนั้น นายกรัฐมนตรีได้ให้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา นำบันทึกไปแสดงต่อผู้ร่วมชุมนุม ซึ่งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาได้ออกแถลงการณ์ฉบับที่ 2 ว่าให้รอคอยการพิจารณาร่างวาระ 3 และทางศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาจะพยายามทุกทางที่จะไม่ให้ผ่านวาระ 3 จากนั้นผู้ชุมนุมจึงสลายตัวหลังจากที่ได้ยื่นหยัดชุมนุมมาเป็นเวลา 3 วัน

23 กันยายน 2517

นักเรียนอาชีวศึกษาประมาณ 5,000 คน ชุมนุมหน้าสภาประกาศต่อต้านการกระทำของขบวนการเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ

27 กันยายน 2517

ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ รักษาการอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พร้อมด้วยคณาบดีคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยเดียวกัน รวม 7 คน ยื่นใบลาออกโดยกล่าวหาว่านักศึกษาพยายามเบี่ยงเบนและใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อเลื่อนการสอบภาคกลางปีไป เนื่องจากวันสอบตรงกับวันที่ระลอกเหตุการณ์ 14 ตุลาคม

5 ตุลาคม 2517

สภานิติบัญญัติแห่งชาติประชุมวาระที่ 3 เพื่ออนุมัติประกาศใช้ร่างรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมาย ผลการออกเสียงปรากฏว่าให้ประกาศใช้ด้วยคะแนนเสียง 280 ต่อ 6 เสียง ไม่มีเหตุการณ์ไม่สงบใด ๆ เกิดขึ้น แต่ทางการได้เตรียมการระงับรักษาความปลอดภัย และความสงบไว้ทั่วบริเวณรัฐสภา

7 ตุลาคม 2517

ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชบัญญัติแสดงความไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่ให้

ประธานองคมนตรี เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งวุฒิสมาชิก เพราะประธานองคมนตรีเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงเลือก จึงขัดกับหลักการที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือการเมือง

9 ตุลาคม 2517

กลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มพลังคนหนุ่มสาวต่าง ๆ เปิดงานมหกรรมทางการเมืองส่วนใหญ่เป็นการแสดงการผึกกำลังของมวลชนและส่งเสริมสังคมนิยม มีเสียงคัดค้านต่อต้านจากกลุ่มนักศึกษาด้วยกันรวมทั้งกลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษา โดยกล่าวหาว่าการแสดงบางคนเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ

สหรัฐฯประกาศลดทหารของตนออกจากไทยอีกรุ่นหนึ่ง นับแต่ต้นปีมา สหรัฐฯลดทหารออกจากไทยไปแล้ว 8,300 คน รวมทั้งเครื่องบินแบบต่าง ๆ 252 เครื่อง

13 ตุลาคม 2517

เริ่มงานพระราชทานเพลิงศพวีรชนที่ท้องสนามหลวงตอนเช้ามีการให้มีผู้ร่วมงานนับหมื่นคน นำอัฐิผู้เสียชีวิตจำนวน 77 คน จากวัดโสมนัสวิหารไปยังเมรุที่สร้างขึ้นด้านทิศใต้

14 ตุลาคม 2517

ท่ามกลางความหวาดหวั่นจากเสียงลือว่าจะเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในวันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพวีรชนที่ท้องสนามหลวงอย่างปกติ ท่ามกลางการอารักขาอย่างเข้มแข็งของทุกฝ่าย เหตุการณ์ดำเนินไปด้วยดี มีประชาชนมาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้อย่างล้นหลาม

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย แนวร่วมพิทักษ์ทรัพยากรแห่งประเทศไทย และกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เปิดการประชุมที่ท้องสนามหลวงต่อต้านบริษัทเทมโก้ที่เข้ามาทำเหมืองแร่ในแถบภาคใต้ของไทย พร้อมกันนั้นได้กล่าวโจมตีการได้รับเลือกเป็นประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติของนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ อย่างรุนแรงด้วย ปรากฏว่ามีประชาชนไปร่วมฟังประมาณร่วมหมื่นคน

นายอวัช มกรพงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา กล่าวยืนยันถึงกรณีมีการสังหาร นายสนอง บัวชาญ ผู้นำประชาชนในการประท้วงบริษัทเทมโก้ ว่าเป็นการจ้างวานให้ฆ่าอย่างแน่นอน เพราะทางบริษัทเทมโก้ได้มีการจ้างมือปืนมาเพื่อปราบผู้ต่อต้านโดยเฉพาะแล้ว

18 พฤศจิกายน 2517

ชาวไทยจำนวน 500 คนจาก 23 จังหวัด ได้เดินทางเข้ามาร้องเรียนต่อรัฐบาล เพื่อยื่นข้อเรียกร้อง 8 ข้อ และปักหลักชุมนุมกันอยู่ที่ท้องสนามหลวง โดยได้รับความช่วยเหลือจากนักเรียน นักศึกษากลุ่มอิสระต่าง ๆ รัฐบาลใช้เวลาตัดสินใจต่อข้อเรียกร้องนี้ถึง 9 วัน และประกาศออกมาในทำนองว่าไม่สามารถปฏิบัติตามได้ ทำให้ชาวนามิตหวังและได้ตกลงยื่นคำขาดให้รัฐบาลพิจารณาข้อเสนอนใหม่ 6 ข้อ ภายใน 17.00 น. ของวันที่ 29 มิถุนายนจะเดินขบวน

29 พฤศจิกายน 2517

รัฐบาลเชิญผู้นำชาวนา และผู้นำนักศึกษาไปเจรจาที่ทำเนียบรัฐบาลในตอนเย็น ขณะเดียวกันมีชาวนาจาก 30 จังหวัดจำนวนกว่า 1,000 คน นักศึกษาประมาณ 1,000 คน กรรมกร และประชาชนอีก 8,000 คน เริ่มเดินขบวนตั้งแต่สนามหลวง มายังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และพระบรมรูปทรงม้า ชั้นแรกคิดจะไปทูลเกล้าฯถวายฎีกาที่พระราชวังสนามจันทร์ลดา แต่เปลี่ยนมาปักหลักชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาลจนรุ่งเช้า มีการประกาศข้อตกลงระหว่างรัฐบาลกับชาวนาเวลาประมาณ 01.40 น.

ธันวาคม 2517

พล.ต.ท.วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ รองอธิบดีกรมตำรวจ ฝ่ายกิจการพิเศษ ได้แถลงข่าวกับหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการขอเดินทางกลับเข้ามาในประเทศไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร

27 ธันวาคม 2517

หนังสือพิมพ์ลงข่าวเรื่องจอมพลถนอม กิตติขจร และคณะ เดินทางมาถึงเมืองไทยเรียบร้อยแล้วเมื่อวานนี้ ทางศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาได้ออกแถลงการณ์คัดค้าน พร้อมกับเรียกประชุมด่วน

นายกรัฐมนตรีเรียกประชุมคณะรัฐมนตรี

สมาชิกสภานิติบัญญัติตั้งกระทู้ด่วนให้มีการเปิดอภิปรายกันเกี่ยวกับเรื่องนี้

28 ธันวาคม 2517

กลุ่มอิสระ นักศึกษา และประชาชน 18 กลุ่ม ได้ประชุมกัน และออกแถลงการณ์ที่ท้องสนามหลวงว่า ได้ทำการจัดตั้ง “แนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ” เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการ

หนังสือสารคดี
รวมสัปดาห์
ช่วยชาวอเมริกา
ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๖
๑.๑๐ บาท

จับตาย

นาย 2 โมง

อีก
๑
สัปดาห์
เลือก

หลัง "14 ตุลา" จอมพลถนอมและภริยาไปลี้ภัยอยู่ที่รัฐแมสซาชูเซตส์ สหรัฐ เดือนพฤศจิกายน 2517 ถนอมทำหนังสือกราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรมราชานุญาตที่จะเดินทางกลับเข้ามาประเทศไทยเพื่อเยี่ยมบิดา แต่ข่าวรั่ว และถนอมก็ลอบกลับเข้ามาประเทศไทยจนได้ในช่วงปลายปี 2517 หรือ 1 ปี 29 วันที่ถนอมกลายเป็น "ทรราช" แต่ก็ถูกต่อต้านจนต้องออกจากไทยไปในที่สุด

จับกุมและดำเนินคดีกับจอมพลถนอม กิตติขจรเป็นการด่วน พร้อมกับนัดชุมนุมกันที่ลานโพธิ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

29 ธันวาคม 2517

(12.35 น.) จอมพลถนอม กิตติขจร พร้อมคณะนำบิดาที่ป่วยเดินทางออกจากเมืองไทย

26 มกราคม 2518

มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ ผลการเลือกตั้ง พรรคประชาธิปัตย์ได้คะแนนเสียงข้างมาก นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ลงนามสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งวุฒิสมาชิกจำนวน 100 คน

28 มกราคม 2518

พรรคประชาธิปัตย์เตรียมการจัดตั้งรัฐบาลผสมด้วยการติดต่อกับพรรคชาติไทยพรรคกิจสังคม พรรคเกษตรสังคม และพรรคพลังใหม่ ในขณะที่พรรคพลังใหม่ และพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ประกาศไม่ร่วมกับพรรคใดในการจัดตั้งรัฐบาล

พนักงานบริษัท เวิร์ลด์ ทราเวล เซอร์วิส ซึ่งทำงานอยู่ที่สนามบินดอนเมือง ได้รวมกลุ่มกันนัดหยุดงาน เนื่องจากไม่พอใจผู้บริหาร ซึ่งเป็นผู้จัดการต้อนรับ จอมพลถนอม กิตติขจร และได้ตั้งชื่อเรียกร้องอีก 22 ข้อ ในเรื่องค่าจ้างและสวัสดิการ พนักงานที่ประท้วงได้นอนขวางทางเครื่องบินหลายสายจนเครื่องบินไม่สามารถออกจากลานจอดได้

30 มกราคม 2518

ชาวพัทลุง 5,000 คน ประท้วง พ.อ.จำรัส มหาผล รองผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน กรณีใช้เฮลิคอปเตอร์ไปรยใบปลิวเรื่องกองทัพปลดแอกแห่งพัทลุง เป็นการทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจผิดในตัว นายไรร่าน อรุณรังษี ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพัทลุง สังกัดพรรคสังคมนิยม

30 มกราคม 2518

นักศึกษากลุ่มต่าง ๆ พร้อมแนวร่วมพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เดินไปคูสถานี่ ณ จังหวัดพังงา ซึ่งบริษัทเทมโก้ได้รับสัมปทานชุดแร่ และได้เข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัด นายธวัช มกรพงษ์ ซึ่งเป็นผู้คัดค้านการกระทำของบริษัทดังกล่าว

1 กุมภาพันธ์ 2518

ตำรวจตั้งข้อสงสัย 2 พลเมืองแห่งหมู่บ้านซันแดงว่าเป็นคอมมิวนิสต์ สืบเนื่องจาก

นายประเสริฐ จันดำ และนายสมคิด สิงสง ได้เข้ามาศึกษาในกรุงเทพฯ และเดินทางกลับไปพัฒนาหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่บ้านเมืองเตรียมการปราบปราม

4 กุมภาพันธ์ 2518

พ.อ.ทนาย พงศ์สิริฐานนท์ ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายอำนวยการศูนย์อำนวยการและประสานงานกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ยอมรับกรณีที่มีข่าวว่า เจ้าหน้าที่ของ กอ.ปค. หรือ กอ.รมน. ปัจจุบัน ได้กระทำการสังหารชาวบ้านประมาณ 3,000 คน ในหลายอำเภอของจังหวัดพัทลุง โดยการใช้น้ำมันรถและจุดไฟเผา ซึ่งเรียกว่า “เผาหลงถั่งแดง” ปรากฏเป็นจริงตามข่าว

6 กุมภาพันธ์ 2518

ประชุมสภาผู้แทนราษฎร นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ได้รับเลือกเป็นประธานสภากรรมการนับพันจากเมืองเรโนฟิงจาประกาศจะรวมตัวกันเดินขบวนประท้วงครั้งใหญ่กรณี นายสนอง บัวชาญ ผู้นำกรรมกรต่อต้านเหมืองไถ่ถูกสังหาร พร้อมกับขู่จะบุกเผาสถานีตำรวจและบ้านพักผู้บังคับการ อำเภอตะกั่วทุ่งด้วย ถ้าตำรวจไม่สามารถจับมือปืนและผู้จ้างฆ่า

7 กุมภาพันธ์ 2518

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา แนวร่วมพิทักษ์ทรัพยากรแห่งประเทศไทย และกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เปิดการประชุมต่อต้านบริษัทเทมโก้ที่ห้องสนามหลวง พร้อมกับนั้นได้กล่าวโจมตีการได้รับเลือกเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรของ นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ อย่างรุนแรง มีผู้เข้าร่วมประมาณ 10,000 คน

8 กุมภาพันธ์ 2518

มีข่าวว่า จอมพลประภาส จารุเสถียร พร้อมด้วยครอบครัวจะเดินทางกลับประเทศไทย โดยสายการบินไทยในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ เวลา 16.05 น. หลังจากที่นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ทราบข่าว ได้สั่งการด่วนห้ามสายการบินทุกสายรับบุคคลดังกล่าวเข้าประเทศ พร้อมกับให้เจ้าหน้าที่กองตรวจคนเข้าเมืองเตรียมพร้อมเพื่อรับเหตุการณ์

สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนยื่นจดหมายเปิดผนึกถึงหัวหน้าพรรคการเมือง 15 พรรคจากพรรค 18 พรรคการเมืองที่รวมกันเป็นสหพรรค โดยยกเว้นพรรคชาติไทย ธรรมสังคม

และสังคมชาตินิยม เพื่อเตือนให้พิจารณาถึงการจัดตั้งรัฐบาลผสมโดยให้คำนึงถึงผลประโยชน์และความสงบสุขของประชาชน พร้อมกับชี้ให้เห็นว่าบุคคลสำคัญในพรรคชาติไทยเคยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพรรคเสรีมนังคศิลา และพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์

พล.ต.ท.วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจกล่าวยืนยันชนชาวจอมพลประกาศจะเดินทางกลับไทยว่าไม่เป็นความจริง แต่ที่เกิดเป็นข่าวก็เพราะมีผู้จองตั๋วเครื่องบินโดยใช้ชื่อย่อและนามสกุล จารุเสถียรนั้นได้แก่ ร.ท.ประยุทธ์ จารุเสถียรและนางสุมิตรา ลูกชายและลูกสะใภ้พร้อมด้วยญาติพี่น้อง ซึ่งจะเดินทางเข้ามาประเทศไทยแล้วบางคนจะเดินทางต่อไปยังประเทศอังกฤษ

ศูนย์นักศึกษากาชาดได้ระดมปิดโปสเตอร์ประท้วงบริษัทเทมโก่ตามบริเวณชุมชนของเมืองหาดใหญ่ เพื่อประณามการกระทำของเจ้าหน้าที่กระทรวงอุตสาหกรรมซึ่งไปทำสัญญารับรองการให้สัมปทานบัตรแก่บริษัทเทมโก่ว่าเป็นเรื่องถูกต้อง

10 กุมภาพันธ์ 2518

ครอบครัวจารุเสถียร 5 คน อันได้แก่คุณหญิงประกอบเกียรติ ชายุทธา, ร.ท.ประยุทธ์ จารุเสถียรกับนางลลิตา ภรรยา, ร.อ.หญิงสุมิตรา จารุเสถียร และเด็กอีก 1 คน ได้เดินทางเข้ามายังประเทศไทยพร้อมกัน หลังจากเกิดมีข่าวว่าจอมพลประกาศ จารุเสถียร จะเดินทางเข้ามาประเทศไทย

นักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จังหวัดมหาสารคาม ส่งตัวแทน 25 คน เข้าพบ พล.ต.ต.อรุณสิทธิ์ สิทธิสุนทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเพื่อรายงานการกระทำของ นายชำนาญ พงณา ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ที่ใช้กำลังเข้าปราบปรามนักศึกษา พร้อมทั้งนั้นก็เรียกร้องให้กระทรวงมหาดไทยตั้งกรรมการขึ้นสอบสวนเรื่องนี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายด้วย

พล.ต.ต.อรุณสิทธิ์ สิทธิสุนทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ส่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปสอบสวนข้อเท็จจริงกรณีนักศึกษามหาสารคามกล่าวหาว่า นายชำนาญ พงณา ผู้ว่าราชการจังหวัดสร้างสถานการณ์ปิดมหาวิทยาลัยโดยพลการ

12 กุมภาพันธ์ 2518

ประธานสภาผู้แทนราษฎร เชิญหัวหน้าพรรคการเมือง รองหัวหน้าพรรคและเลขาธิการ

พรรคไปพบเพื่อทำการหยั่งเสียงว่า พรรคใดจะสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ด้วยเสียงข้างมาก และผู้ใดจะเป็นนายกรัฐมนตรีซึ่งปรากฏว่าเสียงส่วนใหญ่ได้ลงคะแนนให้พรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล และหัวหน้าพรรคคือ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี

นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรตกลงใจที่จะให้มีการเปิดประชุมออกเสียงเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีอย่างเปิดเผย เพราะผลของการหยั่งเสียง ปรากฏว่าพรรคประชาธิปัตย์มีเสียงนำพรรคอื่น ๆ คือมีเสียงสนับสนุนถึง 136 เสียง โดยได้รับคะแนนเสียงจากพรรคเกษตรสังคม กิจสังคม พลังใหม่ อธิปัตย์ และแนวร่วมสังคมนิยม

13 กุมภาพันธ์ 2518

ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรประชุมหยั่งเสียงเลือกนายกรัฐมนตรี มีผู้ได้รับการเสนอชื่อ 3 คน คือ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เลขาธิการพรรคชาติไทย และ ม.ร.ว.ศีกฤทธิ์ ปราโมช แต่ ม.ร.ว.ศีกฤทธิ์ ขอลอนชื่อตนเองออกจากการแข่งขัน ซึ่งผลการนับคะแนน มีผู้เห็นควรให้ ม.ร.ว.เสนีย์ เป็นนายกรัฐมนตรี 133 เสียง และให้พลตรีชาติชาย 52 เสียง จากจำนวนผู้เข้าประชุมทั้งหมด 223 คน โดยมีผู้ไม่ออกเสียง 38 คน และขาดประชุม 46 คน

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาและแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติเปิดอภิปรายที่ท้องสนามหลวง ให้รัฐบาลยกเลิกสัมปทานบริษัทเทมโก้ พร้อมกันนั้นได้ออกแถลงการณ์กรณีถึงแดงที่จังหวัดพัทลุง อันเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้วิธีปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างเหี้ยมแหย่ มีการสังหารประชาชนแล้วใส่ถังแดงเผา ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาเรียกร้องให้รัฐบาลใหม่ยุบ กอ.รมน. โดยด่วน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ยุติการสังหารประชาชนในการปราบปรามคอมมิวนิสต์แบบเหี้ยมแหย่และให้รัฐบาลใหม่ชดเชยค่าเสียหายแก่ครอบครัวผู้เคราะห์ร้ายทุกครอบครัวด้วย

14 กุมภาพันธ์ 2518

พรรคประชาธิปัตย์เริ่มดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลเป็นวันแรก โดย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งได้รับเลือกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อไปได้เตรียมการทาบทามพรรคการเมืองต่าง ๆ หลายพรรคเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสม

ประชาชนชาวจังหวัดพัทลุงหลายพันคนประกาศพร้อมที่จะทำการเดินขบวนทันทีถ้าหากนายจำลอง พลเดช ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นผู้หนึ่งเห็นด้วยกับการเปิดเผยข้อเท็จจริงใน

กรณีดังกล่าวให้ประชาชนทั่วประเทศทราบ จะถูกกระทรวงมหาดไทยสั่งย้าย ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ นายวิญญู อังคนารักษ์ รองปลัดกระทรวงมหาดไทยได้เรียกให้นายจำลองเข้าพบและได้ดำหนินายจำลองในการที่ร่วมเปิดเผยความจริงนี้ด้วย

เจ้าหน้าที่ กอ.รมน. จังหวัดพัทลุงเตรียมทหารรับมือนักศึกษาจากศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ซึ่งจะเดินทางลงไปพูดคุยเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับกรณีดังกล่าว

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเปิดการประชุมประท้วงเรื่อง “ถึบลงเขาเผาแดง” พร้อมกับนำประชาชนจากจังหวัดพัทลุงมาแฉเบื้องหลังและข้อเท็จจริงที่ท้องสนามหลวง ปรากฏว่ามีประชาชนร่วมฟังแน่นขนัดประมาณ 3 หมื่นคน และในระหว่างที่การอภิปรายกำลังดำเนินอยู่นั้น ได้มีกลุ่มกระต๊องแดงกลุ่มหนึ่งได้เข้าแทรกแซงและก่อวุ่นวายที่กำลังชุมนุมกันอยู่ เผอิญหน่วยรักษาความปลอดภัยของนักศึกษาและประชาชนพบเข้า และจำหน้าได้ จึงได้เข้าขอค้นอาวุธและเกิดการวิ่งไล่กวดจับกัน ทำให้กลุ่มประชาชนเกิดโกลาหลวิ่งหนีกันแตกตื่น กระต๊องแดงกลุ่มนั้นหนีรอดไปได้ การอภิปรายก็ดำเนินต่อไปจนเสร็จสิ้นลงประมาณเวลา 22.45 น.

15 กุมภาพันธ์ 2518

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย โปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี

กลุ่มนักศึกษา นักเรียน อาจารย์ และประชาชน 52 กลุ่ม ร่วมประชุมในปัญหาเหมืองแร่เทมโก้ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผลการประชุมมีมติเรียกร้องให้รัฐบาลใหม่ถอนสัมปทานและเอาผิดกับผู้ร่วมอยู่ในการทุจริตกรณีเทมโก้ให้ได้

ชาวบ้านหลายคนจากจังหวัดพัทลุงพร้อมด้วยนายพินิจ จารุสมบัติ รองเลขาธิการเมืองศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้เข้าพบ พล.อ.กฤษณ์ สีวะรา เพื่อร้องเรียนเกี่ยวกับกรณีดังกล่าว ซึ่งพล.อ.กฤษณ์เองกล่าวยอมรับว่า เรื่องดังกล่าวนั้นได้เกิดขึ้นจริง พร้อมกันนั้นได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งผู้อำนวยการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) และเตรียมเสนอให้รัฐบาลใหม่ถอนกำลังทหารจาก กอ.รมน. ให้หมดด้วย

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กล่าวว่า การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยไม่มีพรรคชาติไทยเข้าร่วมด้วย เนื่องจากพรรคประชาธิปไตยไม่สามารถรับเงื่อนใจของพรรคชาติไทยได้

ใครมาประชาชน

พบชาวบ้านพัทลุงและร่วมกันฆ่าเหาะ

‘ตีบสงเขา เผาสงถึงแดง’

ที่ สนามหลวง วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์
ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
แนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ

เวลา
๑๕.๐๐ น.

18 กุมภาพันธ์ 2518

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีคนใหม่ เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ เชียงใหม่ เพื่อทูลเกล้าฯถวายรายชื่อคณะรัฐมนตรีให้ทรงพระราชวินิจฉัยเป็นการส่วนพระองค์

นายธวัช มกรพงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพังงาเปิดเผยตัวมือปืนสังหารผู้นำกรรมกร ในการคัดค้านบริษัทเทมโก้ว่าเป็นอาชญากรระดับไอ้เสือ โดยรับจ้างกลุ่มอิทธิพลด้วยเงินเป็นจำนวนมาก

พนักงานรถไฟโดยสารบริษัทไทยยานยนต์และประกันภัย สาย 17, 78, 58 และ 47 ประมาณ 100 คน ได้ประท้วงหยุดงานเรียกร้องความเป็นธรรมจากบริษัท กรณีจ่ายเงินค่าจ้างให้พนักงานใหม่น้อยกว่าพนักงานเก่า

19 กุมภาพันธ์ 2518

พรรคประชาธิปไตยกับพรรคเกษตรสังคมได้จัดตั้งรัฐบาลผสมรวมกันเป็นที่เรียบร้อย และได้ให้นายสันต์ เทพมณี เป็นตัวแทนนำรายชื่อคณะรัฐมนตรี ซึ่งนายกรัฐมนตรี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช มอบให้เพื่อนำไปทูลเกล้าฯถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ณ พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์

นักศึกษาอาสาสมัครซึ่งไปหาซื้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีถังแดงที่จังหวัดพัทลุง ได้รับการต่อต้านอย่างหนักจากเจ้าหน้าที่ซึ่งมีส่วนพัวพันอยู่ด้วย โดยการใช้กำลังทหารเข้าขู่ ปิดโปสเตอร์และใช้เครื่องขยายเสียงโจมตี

เมื่อเวลา 21.00 น. วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี

22 กุมภาพันธ์ 2518

รัฐบาลผสมระหว่างพรรคประชาธิปไตยและพรรคเกษตรสังคมได้ร่างนโยบายใหม่เพื่อเตรียมแถลงต่อสภา โดยเน้นว่านโยบายทางด้านเศรษฐกิจจะมุ่งไปในทางสังคมนิยมประชาธิปไตย เป็นสังคมนิยมอ่อน ๆ จะรีบทำการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรเป็นการด่วน ทางด้านคมนาคม รัฐบาลผสมจะดำเนินนโยบายการ “เดินรถด้วยไฟฟ้า” สำหรับปัญหาในเรื่องผู้ก่อการร้าย รัฐบาลผสมชุดนี้จะไม่ทำการปราบปรามผู้ที่มีแนวความคิดทางการเมืองต่างกันแต่จะปราบปรามการทุจริตในวงราชการอย่างจริงจังขึ้น

สำนักพระราชวังออกแถลงข่าวชี้แจงข้อเท็จจริงถึงการเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อเสนอรายชื่อคณะรัฐมนตรีเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยแต่งตั้งของนายกรัฐมนตรี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ว่าไม่ได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยตนเอง แต่ทางสำนักพระราชวังออกเป็นฝ่ายนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายแล้วจึงนำไปมอบให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ในภายหลัง

24 กุมภาพันธ์ 2518

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เข้าพบนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อปรึกษางานตลอดจนปัญหาที่รัฐบาลใหม่ต้องรับไปดำเนินการ หลังจากนั้น ม.ร.ว.เสนีย์ เปิดเผยว่าปัญหาที่รัฐบาลใหม่จะต้องแก้ไข ได้แก่ ปัญหาขบวนการ ปัญหาเหมืองแร่ ปัญหาแรงงาน ปัญหาน้ำมัน ปัญหาการศึกษาและปัญหาโครงการช่วยเหลือจังหวัดอุดรธานี

กรมอัยการได้พิจารณาตามกฎหมายเกี่ยวกับการเพิกถอนประทานบัตรของบริษัทเหมืองแร่ เหมืองแร่เสด็จเรียบร้อยแล้ว เพียงแต่รอการตัดสินใจของรัฐบาลใหม่เท่านั้น

พรรคแนวร่วมสังคมนิยมแสดงปฏิกริยาต่อนโยบายของรัฐบาลชุดใหม่ โดยชี้ว่ารัฐบาลไม่ยอมรับความเห็นของพรรคแนวร่วมที่ให้ถอนทหารต่างชาติออกจากไทย และให้ยกเลิก พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด แต่ทางพรรคก็ยังไม่ได้ลงมติเด็ดขาดในการลงมติไว้วางใจรัฐบาล

พล.อ.ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา รัฐมนตรีกลาโหมคนใหม่เผยว่าตนไม่เห็นด้วยกับการที่จะให้ยุบ กอ.รมน. เพราะยังเห็นประโยชน์ของหน่วยงานนี้อยู่ ข้อบกพร่องที่มีอยู่นั้นต้องแก้กันที่ผู้ปฏิบัติ มิใช่ด้วยหลักการ ต่อไปการรักษาความสงบภายในจะเป็นหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย หากเหลือวิสัยจึงเป็นหน้าที่ของทหาร

6 มีนาคม 2518

รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชฯ เพิ่มมติไว้วางใจในสภา โดยมีผู้ออกเสียงไม่ไว้วางใจ 152 ต่อ 111 ประธานสภาผู้แทนราษฎรเตรียมเรียกประชุมหัวหน้าพรรคเพื่อหยั่งเสียงเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีคนต่อไป

8 - 9 มีนาคม 2518

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีรักษาการกล่าวว่า หากกลุ่มร่วมชาติจัดตั้งรัฐบาลไม่ได้ อาจมีการยุบสภาเพื่อเลือกตั้งใหม่ นอกจากนี้ยังแสดงความอดัดใจต่อปัญหาทางราชการไม่เดิน และยอมรับว่ามีการแตกแยกในพรรค

ในตอนเย็นของวันที่ 8 มีนาคม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้นำบุคคลสำคัญในพรรคไปที่บ้านนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ที่บางนา จังหัดละเซิงเทธา ในขณะเดียวกัน นายทวิช กลิ่นประทุม หัวหน้าพรรคธรรมสังคคคค ก็ได้นำบุคคลสำคัญในพรรคของคคนไปร่วมเข้าพบด้วย ทั้งนี้เพื่อปรึกษาหารือกันถึงเรื่องการหยั่งเสียงหาตัวนายกรัฐมนตรี

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ชี้ว่า สิ่งสำคัญที่สุดที่จะต้องระบุไว้ในนโยบาย ก็คือการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและใจรผู้ร้าย ส่วนประเด็นปลีกย่อยเช่นปัญหาเทมโก้ หรือฐานทัพต่างชาติในไทยนั้น เห็นว่าเป็นเรื่องปลีกย่อยจะไม่บรรจุไว้ในนโยบายเพราะจะมากไป แต่จะเปิดโอกาสให้ซักถามได้ในคารอภิปรายในสภา

10 มีนาคม 2518

นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรสั่งเรียกประชุมหัวหน้าพรรคทุกพรรคในเช้าวันนี้ที่รัฐสภา เพื่อหยั่งเสียงหาตัวนายกรัฐมนตรีคนใหม่ เช่นเดียวกับที่ปฏิบัติไปเมื่อคราวแรก

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคคคคเปิดเผยว่า ถ้าได้เป็นนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งรัฐบาล สิ่งทีถือว่าเป็นนโยบายสำคัญก่อนอื่นคือ การแก้ปัญหาค่าครองชีพ แก้ไขปัญหาสินค้ราคาสูง และปัญหาใจรผู้ร้ายชุกชุม ส่วนรัฐมนตรีที่เข้าร่วมรัฐบาล จะถือคุณสมบัติที่สามารถเข้ากับชาวบ้านได้เป็นสำคัญกว่าอย่างอื่น

11 มีนาคม 2518

พรรคการเมือง 12 พรรค คือพรรคธรรมสังคคคค พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคคคค พรรคสังคคคชาตินิยม พรรคประชาธรรม พรรคสันติชน พรรคพลังประชาชน พรรคฟื้นฟูชาติไทย พรรคแผ่นดินไทย พรรคเสรีชน พรรคแรงงาน และพรรคไท ได้ประชุมร่วมกันที่โรงแรมอินทราเสนอให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี และเป็นผู้มีสิทธิคิดตัวรัฐมนตรีร่วมคณะ โดยการเสนอชื่อมาจากทุกพรรคแบบ “ไม้อื่น” และจะร่วมกันร่างนโยบายด้วย

ชมรมนักหนังสือพิมพ์เพื่อประชาชนได้ยื่นจดหมายเปิดผนึกถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ผู้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ และผู้บังคับการตำรวจสันติบาล คัดค้านการยึดหนังสือ “ศิลปปฏิวัติ” ว่าข้ออ้างในการยึดหนังสือของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นฟังไม่ขึ้น และมีลักษณะสื่อว่าเป็นการสร้างสถานการณ์ทางการเมือง ไม่ใช่เป็นการยึดหนังสือเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายแต่อย่างไร

ที่ท้องสนามหลวง ตอนเย็น พ.ต.ต.อนันต์ เสนาพันธ์ แห่งขบวนการชนวน ได้อภิปรายชักชวนประชาชนไปยังรัฐสภา เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลสั่งยุบสภา นอกจากนี้ยังได้อภิปรายประณามสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคธรรมสังคมและพรรคชาติไทยอย่างหนัก โดยระบุว่าหากพรรคเหล่านั้นเข้าบริหารประเทศแล้ว จะทำให้สถานการณ์ของบ้านเมืองเลวร้ายและระบบเผด็จการจะกลับคืนมา

12 มีนาคม 2518

พล.อ.กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบก เห็นด้วยที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรี เพราะได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนเช่นกัน และต้องการให้มีการจัดตั้งรัฐบาลโดยเร็ว

13 - 14 มีนาคม 2518

ผลการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพื่อหยั่งเสียงหาตัวนายกรัฐมนตรีเมื่อวานนี้ใช้เวลาเพียง 5 นาที ปรากฏผลว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับเสียงข้างมากให้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป จากจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหมด 269 คน ไม่มาประชุม 7 คน และมาประชุม 262 คน ลงมติเลือก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช 135 เสียง เลือก พ.อ.สมคิด ศรีสังคม 59 เสียง รวม 194 เสียง ที่ไม่ออกเสียงเป็นพรรคประชาธิปไตย 67 เสียง พรรคเกษตรสังคม 19 เสียง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ 1 เสียง พรรคอธิปัตย์ 2 เสียง พรรคประชาธิปไตย 1 เสียง ประธานสภา 1 เสียง รวมผู้งดออกเสียง 91 เสียง ซึ่งทางพรรคประชาธิปไตยและพรรคเกษตรสังคมอ้างว่าจำนวนผู้ไม่ออกเสียงนี้เป็นการสอบถามแล้วได้รับการยืนยันว่าจริง ปัญหาจึงมีว่าจำนวนเสียงของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หากรวมกันทั้งหมดแล้วจะมีถึง 285 เสียง มากกว่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาประชุมทั้งหมด 23 เสียง

สถานทูตสหรัฐฯได้ยื่นบันทึกถึงรัฐบาลรักษาการ ขอให้ระงับการถอนสัมปทานบัตรเหมืองแร่ ของบริษัทเทมโก้โดยไม่ได้ส่งผ่านกระทรวงการต่างประเทศตามระเบียบ

กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเพื่อประชาธิปไตย 53 คน ได้เข้าชื่อยื่นหนังสือถึงผู้รักษาการ

นายกรัฐมนตรี เสนอแนะให้มีการยุบสภาเพื่อเลือกตั้งใหม่ อันจะทำให้รัฐสภาหลุดพ้นจากภาวะเงื่อนตายทางการเมือง

15 มีนาคม 2518

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 14 มีนาคม พ.ศ.2518 เป็นต้นไป

แนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ร่วมกับศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งชาติ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ศูนย์พิทักษ์สิทธิครู และกลุ่มอื่นอีกกว่า 20 กลุ่ม ได้ร่วมกันตั้งศูนย์วิเคราะห์สถานการณ์เพื่อรายงานประชาชนขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะรัฐมนตรีชุดรักษาการลงมติเด็ดขาดประกาศยกเลิกประธานาธิบดีเทมไก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมเรียกประชุมข้าราชการในวันหยุดเพื่อกำหนดเพิกถอน ขณะเดียวกันตัวแทนนักศึกษา 3 กลุ่มขอทราบข้อเท็จจริงที่สถานทูตสหรัฐอเมริกามีจดหมายขอร่วมมือให้ถอนประธานาธิบดี และประณามว่าสหรัฐอเมริกไม่เคยเป็นมิตรกับไทยจริง กับทั้งยังเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการประกาศต่อต้านการแทรกแซงของสหรัฐมาถึงที่สุด

16 มีนาคม 2518

นายสมาน บุราวาส อธิบดีกรมทรัพยากรธรณีกล่าวว่า จนกระทั่งตอนบ่ายของวันวานนี้ ยังไม่ได้รับคำสั่งจากรัฐมนตรีให้ดำเนินการถอนประธานาธิบดีของบริษัทเทมไกแต่อย่างใด

สหรัฐฯเร่งใช้อู่ตะเภา ชลบุรี เป็นแหล่งลี้ภัยอาวุธทางอากาศไปช่วยรัฐบาลลอนนอล โดยเพิ่มเที่ยวบินเป็นวันละ 30 เที่ยวบิน หวังซื้อเวลาให้ฝ่ายรัฐบาลลอนนอลอยู่รอดไปจนกว่าจะมีโอกาสตีโต้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่กำลังปิดล้อมพนมเปญอยู่ในขณะนี้ สัมภาระส่วนใหญ่ที่จัดส่งเป็นอาวุธและกระสุน

นักศึกษาหลายกลุ่มวางหรีดดำหน้าสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ไว้อาลัยแก่นายคินเนอร์ดอดีตเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ กรณีส่งจดหมายท้วงการถอนประธานาธิบดีบริษัทเทมไก

นายนิธิพัฒน์ ซาลีจันทร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เปิดเผยว่าบริษัทเทมไกเป็นบริษัทที่ลงทุนมาก เมื่อรัฐบาลไทยถอนสัมปทานแล้วจะต้องถูกฟ้องกลับอย่างแน่นอน แม้จะมีผู้เสนอว่ารัฐบาลสามารถจะใช้พระราชบัญญัติแร่ มาตรา 9 ทวิ ส่วนการถอนบางแปลงนั้นก็ทำได้ยากมาก และการถอนที่กระทำอย่างจริงจังจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาลชุด ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เข้ามาบริหารประเทศแล้วเท่านั้น

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยและแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ โจมคี รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ว่าพยายามเล่นแง่แสดงเจตนาไม่บริสุทธิ์ ไม่ถอนสัมปทานเหมโก้จริง เป็นเพียงการหาเสียงทางการเมืองเท่านั้น โดยนายเหงว โดจิราการ ผู้ประสานงานกลุ่มฯ แถลงว่า จากข่าวที่ออกมาสู่ประชาชนทำให้เข้าใจว่ารัฐบาลจะถอนสัมปทานเหมโก้ แต่ที่จริงเป็นความเห็นของคณะรัฐมนตรีว่าสมควรจะถอนเท่านั้น “จากข่าวที่เราสืบทราบมานั้น รัฐบาลจะมีการถอนสัมปทานจริง แต่ถอนเพียง 5 แปลงจากทั้งหมด 7 แปลงเท่านั้น และ 5 แปลงก็เป็นส่วนที่มีมูลค่าเพียงสามหมื่นล้านบาท ซึ่งไม่ได้ทำการชดเชย ส่วนที่ยังได้ประทานบัตรเหลืออีก 2 แปลง มูลค่าถึงเจ็ดหมื่นล้านบาท เหมโก้สามารถชดเชยได้อีก 70 ปี” นายเหงกกล่าวสรุป

17 - 18 มีนาคม 2518

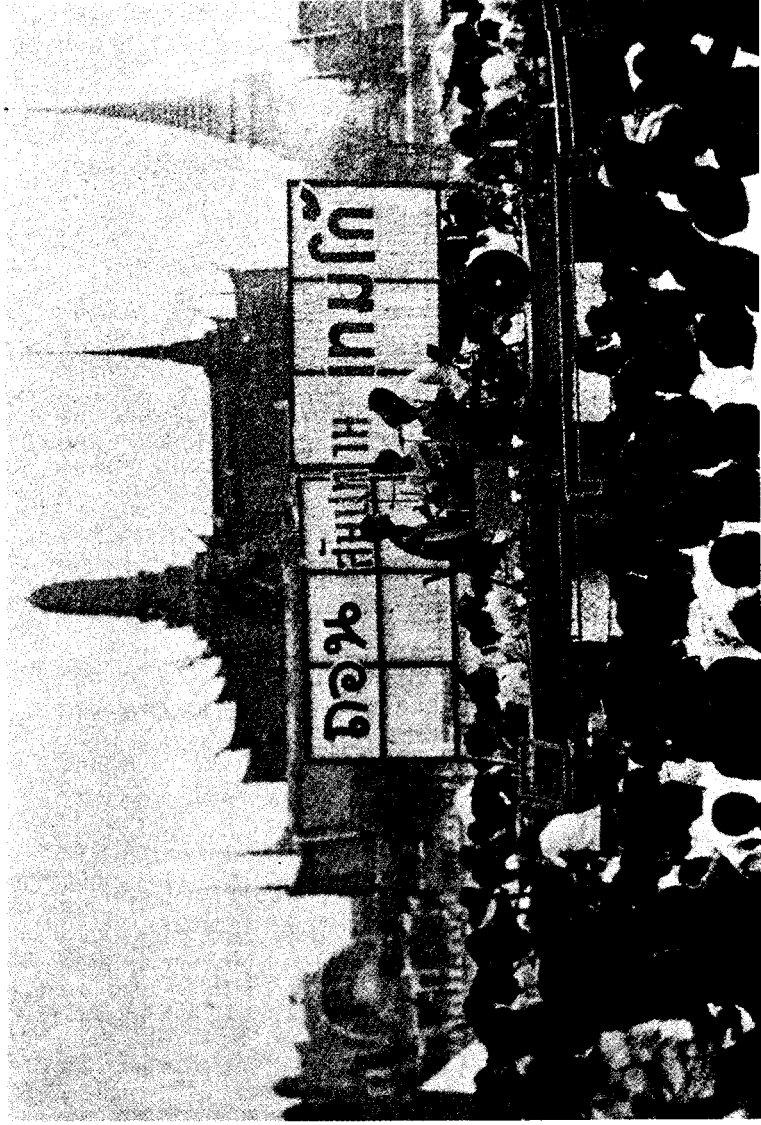
รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้สั่งถอนประทานบัตรบริษัทเหมโก้ รวมทั้งสิ้น 7 แปลง ประทานบัตรเหมืองแร่ที่ถูกถอนทั้งหมดนี้อยู่ในเขตท้องที่อำเภอกลางและอำเภอท้ายเหมือง จังหวัดภูเก็ต กับท้องที่อำเภอท้ายเหมือง อำเภอตะกั่วทุ่ง อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 46,950 ไร่ มีปริมาณแร่ดีบุกทั้งสิ้นประมาณหนึ่งหมื่นล้านบาท

มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีจำนวนทั้งสิ้น 26 นาย ดำรงตำแหน่ง 27 ตำแหน่ง นับเป็นรัฐบาลชุดที่ 37 ของประเทศไทย สืบต่อจากรัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งได้รับมติไม่ไว้วางใจจากสภาและรักษาการมาได้นานเพียง 25 วัน คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดใหม่ประกอบด้วยบุคคลที่มีมาจากพรรคต่าง ๆ รวม 7 พรรคด้วยกัน คือ พรรคธรรมสังคม 9 คน พรรคชาติไทย 7 คน พรรคกิจสังคม 5 คน พรรคสันติชน และพรรคสังคมนิยม พรรคละ 2 คน พรรคไทและพรรคพลังประชาชน พรรคละ 1 คน

20 มีนาคม 2518

รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ผ่านมติไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรด้วยคะแนนเสียง 140 ต่อ 124 เสียง ในการประชุมอภิปรายนโยบายรัฐบาลที่ใช้เวลาอันยาวนานถึง 12 ชั่วโมงเศษ จากเช้าถึงกลางคืน

คณะรัฐบาลชุดใหม่รับมอบงานจากคณะรัฐบาลชุดเก่าเข้าวันนี้ และกล่าวว่าปัญหาแรกที่

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยจัดชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลถอนสัมปทานเหมืองแร่ดีบุกของบริษัทยูทีบี ที่จังหวัดพังงา เนื่องจากเหมืองนี้ได้

สัมปทานสมัยรัฐบาลเผด็จการถนอม และไทยต้องเสียประโยชน์จากสัญญานานอย่างมาก และทางรัฐบาลสหรัฐ

ก็พยายามแทรกแซงกรณีนี้ในทุก ๆ ทางเพื่อให้ยูทีบีได้สัมปทานต่อไป (ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 3 เมษายน 2518)

รัฐบาลจะแก้ คือเรื่องข้าวกับน้ำตาล พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ประกาศว่า จะยึดนโยบายที่จะให้ถอนทหารสหรัฐออกไปภายใน 1 ปี และจะไม่ยอมให้สหรัฐใช้ฐานทัพไทยขนส่งอาวุธให้เขมรและลาวต่อไป ส่วนนโยบายด้านทหารนั้นก็จะไม่เพิ่มจำนวนทหารเกณฑ์ขึ้นอีกแต่อย่างใด ส่วน พล.ต.ศิริ สิริโยธิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมกล่าวว่ารัฐบาลสามารถจะทำตามที่ให้คำมั่นสัญญาไว้ได้ทุกอย่าง โดยเฉพาะเรื่องการรวมรถโดยสารประจำทางก็จะเร่งทำก่อน

21 มีนาคม 2518

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เรียกประชุมสภาความมั่นคงเป็นการด่วนในวันนี้ โดยมีการพิจารณาปัญหาสำคัญ ๆ คือเหตุการณ์ในเขมรและเวียดนามใต้ การถอนทหารสหรัฐออกจากไทย และการเปิดสัมพันธ์ภาพกับสาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐประชาชนเกาหลี ตลอดจนพิจารณาทำเรื่องของเวียดนามเหนือที่มีต่อไทยด้วย

นายสุธีร์ ภูวนันท์ รองหัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยม วิเคราะห์โครงการช่วยเหลือชนบทที่รัฐบาลตั้งขึ้น ว่าเป็นการหาเสียงให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของรัฐบาล ซึ่งจะไม่แก้ปัญหาคความยากจนของประชาชนอย่างแท้จริง หมายชักลับยิ่งจะสร้างปัญหาขึ้นอีก

กลุ่มบุคคลกลับแสดงปฏิกริยาประท้วงนายทวิช กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรคนใหม่ ด้วยการลั่นกุญแจประตูทางเข้ากระทรวงเกษตรพร้อมกับคล้องระเบิดมือ ปิดประกาศเตือนภัยเมื่อเช้านี้วันนี้ แต่ไม่มีการระเบิดแต่อย่างใด

22 มีนาคม 2518

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีกล่าวหลังจากเสร็จการประชุมสภาความมั่นคงแห่งชาติว่า ความจริงแล้วสหรัฐไม่มีสิทธิในเรื่องใช้ฐานทัพทุกแห่งในประเทศไทยเป็นแหล่งลำเลียงอาวุธไปช่วยรัฐบาลลอนดอนของเขมรทำการสู้รบกับพวกเขมรฝ่ายตรงข้ามอยู่แล้ว และนับแต่บัดนี้ต่อไปไทยจะไม่ยอมให้สหรัฐทำเช่นนั้นอีก เพราะเรามีนโยบายที่ไม่ประสงค์จะเข้าแทรกแซงกิจการภายในประเทศเพื่อนบ้าน เราจะช่วยเหลือแต่เพียงด้านมนุษยธรรม ส่วนการฝึกทหารให้เขมรนั้น ต่อไปนี้คงไม่มีอีก

23 มีนาคม 2518

รัฐบาลแถลงว่าจะเริ่มแผนช่วยชาวนาใน 10 จังหวัดแรกที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด จุดเริ่ม คือจังหวัดสิงห์บุรี อุทัยธานี อ่างทอง เพชรบุรี นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ สุพรรณบุรี อยุธยา ชัยนาท และพิษณุโลก โดยจะเริ่มการช่วยเหลือเฉพาะหน้า อันได้แก่การหางานให้ทำ ตลอดจนกระทั่งการให้เอกสารกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งจะควบคู่ไปกับการปฏิรูปที่ดิน และการช่วยหาที่ดินใหม่ให้ชาวนา ส่วนการดำเนินงานตามสัญญา 9 ข้อ ซึ่งทำขึ้นในสมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ จะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขใหม่

นายกรัฐมนตรีได้ออกไปพบชาวนาที่จังหวัดสุพรรณบุรีก่อนเป็นจังหวัดแรก เพราะจังหวัดนี้มีผู้เดือดร้อนประมาณ 14,000 ครอบครัว

นายใช้ วัชระกุล ตัวแทนชาวนาจังหวัดพิษณุโลก ประธานสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย กล่าวว่า ชาวนาจะเปิดโอกาสให้นายกรัฐมนตรีได้แสดงฝีมือ แต่อยากจะทราบว่าจะช่วยชาวนาด้วยวิธีใด เพราะอีกเดือนเดียวจะเข้าสู่ฤดูทำนาแล้ว แต่ชาวนายังไม่มีนาทำ แม้แต่จะเช่าก็ไม่ได้ นายทุนไม่ยอมปฏิบัติตามพระราชบัญญัติค่าเช่านาจับใหม่ เพียงแต่ให้ชาวนาเป็นลูกจ้างเท่านั้น ซึ่งไม่เป็นการยุติธรรมต่อชาวนา เนื่องจากผลผลิตที่ได้ 3 ส่วน ชาวนาได้ 2 ส่วน และยังคงต้องลงทุนเองทั้งหมด เมื่อหักต้นทุนแล้ว ชาวนาก็แทบไม่เหลืออะไร

กรณีที่รัฐบาลจะขอขี้อายุการใช้กฎอัยการศึกต่อไปอีก 1 ปีนั้น มีบุคคลหลายฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นดังนี้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคฝ่ายค้านกล่าวว่าตามรัฐธรรมนูญกำหนดให้ต่ออายุการใช้กฎอัยการศึกได้คราวละ 30 วันเท่านั้น และต้องได้รับการอนุมัติจากสภาผู้แทนราษฎรด้วย นายมารุต บุณนาค นายกสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย แสดงความไม่เห็นด้วย โดยกล่าวว่า กฎอัยการศึกถูกใช้เป็นเครื่องมือของทหารและตำรวจ เพื่อรักษาอำนาจที่ไม่เป็นธรรมในอดีต มากกว่าที่จะใช้เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ และสถานการณ์รบใน 30 จังหวัดที่รัฐบาลอ้าง ถ้ามีจริงเราก็อยู่ไม่ได้แล้ว กรณีผู้ก่อการร้ายก็ควรใช้มาตรการปราบปรามอย่างธรรมดา ไม่ควรใช้กฎอัยการศึกอย่างพร่ำเพรื่อ

นายบุญสนอง บุญโยทยาน เลขาธิการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ได้เปิดเผยว่าทางพรรคได้เสนอร่างพระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ไปให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร ทันทีที่รัฐบาลบริหารประเทศ โดยมีเหตุผลเพื่อต้องการทำลายล้างเครื่องมือของพระราชที่เข่นฆ่าประชาชนผู้บริสุทธิ์ และทำที่ของนักการเมืองในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้จะเป็นการพิสูจน์ธาตุแท้ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่ายืนอยู่ข้างประชาชนหรือเผด็จการ

กระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาได้แถลงว่า ยังไม่เคยได้รับคำขอร้องจากประเทศไทย ไม่ว่าในเรื่องการถอนฐานทัพสหรัฐฯ หรือการระงับส่งอาวุธให้พมมเปญจากฐานทัพในเมืองไทย เพียงแต่ทราบเรื่องนี้จากหน้าหนังสือพิมพ์ ส่วนทางนายกรัฐมนตรีของไทยได้แถลงว่า ในปลายสัปดาห์นี้ ไทยจะเริ่มตรวจตราควบคุมไม่ให้สหรัฐฯลำเลียงอาวุธให้กองทหารพมมเปญจากฐานทัพสหรัฐฯในประเทศไทยอีกต่อไป

นายกรัฐมนตรียังยืนยันสถานที่ที่จะให้มีการประกาศยึดการใช้กฎอัยการศึกออกไปอีก และไม่วิดกกรณีถูกโจมตีโครงการสาคำบลที่มีผู้กล่าวหาว่าเป็นโครงการที่หวังผลในการหาเสียงของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ลูกพรรครัฐบาล เพราะถือว่ากระทำตามนโยบายที่รัฐบาลแถลงไว้ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เรียกทูตไทยในเขมร คือ นายเดลินชัย ชาติประเสริฐ เดินทางกลับไทย

29 มีนาคม 2518

ตำรวจเริ่มกวาดล้างผู้เดินขบวนทั่วประเทศคดีเผาजनผู้ว่าเมืองนครศรีธรรมราชถูกประเดิมเป็นรายแรก โดยอธิบดีกรมตำรวจส่งนายตำรวจใหญ่ 2 นาย นำโดย พล.ต.ท.มนต์ชัย พันธุ์ชูชื่น เข้าดูแลการจับกุม ผู้ที่ถูกจับกุมทั้งหมดในคราวนี้มีอยู่ด้วยกัน 17 คน มีทั้งอาจารย์วิทยาลัยครูข้าราชการประจำจังหวัด อดีตนายสิบตำรวจ พ่อค้าและประชาชน ทั้งหมดได้ถูกนำตัวไปควบคุมไว้ที่ค่ายศรีนครินทราบา ของกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต 8

ที่ด่านสุลกการ อำเภอรัญประเทศ ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ได้ถ่ายรูปขบวนรถ ร.ส.พ. จำนวน 39 คัน ในขณะที่ทำการขบวนวัดระเบิด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกปืนครกแบบซาลี 445 ของสหรัฐฯ เตรียมตัวมุ่งเข้าสู่เมืองศรีโสภณ อันเป็นเมืองค่ายทหาร สะสมกำลังอาวุธของฝ่ายรัฐบาลลอนอลที่ใช้ในการรบทางฝั่งตะวันตกของเขมร คนขับรถได้เปิดเผยว่า วัดระเบิดทั้งหมดนั้น มาจากค่ายมิตรภาพของทหารสหรัฐฯ ที่จังหวัดนครราชสีมา โดยทราบแต่เพียงว่าต้องเอาไปส่งที่เมืองศรีโสภณในเขมร การขนส่งเท่าที่ผ่านมาประมาณเดือนละ 4-5 เที่ยว ไม่ได้มีการหยุดขนอาวุธตามข่าวแต่อย่างใด

30 มีนาคม 2518

นักศึกษาหลายสถาบันเริ่มเคลื่อนไหวคัดค้านกรณีจับกุมผู้ต้องหาลาจด เผาजनผู้ว่าเมือง

นครศรีธรรมราช ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เริ่มมีการจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ครั้งนี้ โดยกล่าวเป็นทำนองว่าเป็นอาบัติสัญญาของการเริ่มต้นยุคกวาดล้างผู้นำนักศึกษาและประชาชน เพื่อนำระบบเผด็จการกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง ที่กำแพงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีโปสเตอร์คัดค้านและประณามการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจครั้งนี้อย่างรุนแรง ว่าเป็นการจับกุมโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อกวาดล้างและปราบปรามประชาชน ส่วนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กำลังรอผลตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งนายพินิจ จารุสมบัติ รองเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตฯ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งนี้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่นที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ก็มีการส่งเจ้าหน้าที่จากหน่วยข่าวพลเข้าไปปลุกปั่นนักศึกษาและป้อนข้อมูลอันบิดเบือนต่าง ๆ เพื่อให้ร้ายขบวนการนักศึกษา ส่วนทางพรรคพลังใหม่ได้ออกแถลงการณ์ไม่เห็นด้วยกับการจับกุมในครั้งนี้ และระบุว่า การกระทำของรัฐบาลเป็นไปในลักษณะที่มีเหตุผลทางการเมืองเข้ามาแทรก ควรที่รัฐบาลจะทบทวนนโยบายและวิธีการจับกุมเสียใหม่เพื่อความเป็นธรรม

นายกรัฐมนตรีกล่าวปราศรัยผ่านที่ประชุมใหญ่สโมสโรดาร์ภาคพื้นเอเชีย ครั้งที่ 40 ขอให้ "หกกลุ่มใหญ่" ซึ่งได้แก่กลุ่มนักปลุกกระดมพลังประชาชน ทหาร นิสิต นักศึกษา หนังสือพิมพ์ และนักการเมือง ร่วมมือกันรักษาเสถียรภาพของประเทศ และเผยแนวปฏิบัติต่อต้านการ "กล้าเผชิญ" ของกลุ่มพลังส่วนน้อยที่กำลังระบด ขอให้ประชาชนสงบปากสงบคำเพียงปีเดียว รัฐบาลจะทำให้ได้ผล ทั้งยังเตือนอาจารย์ทั้งหลายให้สอนสั่งจรรยาบรรณและให้ทหารวางตัวเป็นผู้ใหญ่อย่างจริงจัง

พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ รองอธิบดีกรมตำรวจ มั่นใจว่าการจับกุมผู้เผาจนจะไม่มีเหตุการณ์ร้ายแรง เพราะนักศึกษาที่แสดงความไม่พอใจเป็นเพียงส่วนน้อย ขณะนี้ตำรวจกำลังเตรียมการสอบสวนและส่งฟ้องศาลที่นครศรีธรรมราช ไม่นำเข้ากรุงเทพฯ กลุ่มพลังและพรรคการเมืองในกรุงเทพฯ ทำการคัดค้านการจับกุมคดีนี้อย่างกว้างขวาง

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมชี้กฏอัยการศึกมีความจำเป็นสำหรับทหาร เพราะไม่ต้องขึ้นศาลเมื่อ "สังหาร" ผู้ก่อการร้าย ฝ่ายทหารยืนยันว่าประชาชนผู้สุจริตไม่มีใครเดือดร้อน ผู้ที่เดือดร้อนคือผู้คิดร้ายต่อแผ่นดิน ส่วนพรรคฝ่ายค้านเตรียมต่อต้านกฏอัยการศึกอย่างเต็มที่

1 เมษายน 2518

กลุ่มนิสิตนักศึกษากว่า 11 สถาบัน รวมตัวกันที่เมืองนครศรีธรรมราช เตรียมประท้วงการจับกุมผู้ต้องหาคดีจลาจลและเผาจนผู้ว่าราชการจังหวัด นายหวง ไชจิราการ ผู้ประสานงานแนวร่วมต่อต้านเผด็จการได้แถลงว่า การจับกุมครั้งนี้มีการเมืองแอบแฝงอยู่ โดยผู้จับกุมนั้นมิได้มีส่วน

ในการเผา เป็นเพียงผู้นำประชาชนในการต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรม ส่วนเลขาธิการ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ว่าเป็นการข่มขู่ปราบปรามผู้นำนักศึกษาและประชาชน สำหรับตัวนายกรัฐมนตรีกล่าวว่า รัฐบาลได้เป็นผู้อนุมัติให้มีการจับกุมคนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเสนอ แต่ต้องควบคุมมิให้เป็นการจับแบบการเมือง โดยผู้ต้องหาหายไปเลย ส่วน พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ แสดงว่า การจับกุมผู้ต้องหาทั้ง 17 คนนั้น เป็นไปตามความผิดต่าง ๆ กัน คือมี ทั้งวางเพลิง ลักทรัพย์ และก่อการจลาจล

รัฐสภานุมัติด้วยคะแนนเสียง 200 ต่อ 113 เสียง ให้รัฐบาลขยายเวลาการประกาศใช้ กฎัยการศึกษาต่อไปอีก 1 ปี ในเขต 28 จังหวัด ท่ามกลางการอภิปรายคัดค้านของกลุ่มฝ่ายค้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากฝ่ายสังคมนิยม ถึงขนาดวุฒิสมาชิกและสมาชิกสภาราษฎรผู้แทนทำต่อย กันนอกสภาในการประชุมนานเกือบครึ่งวันวานนี้

2 เมษายน 2518

นักศึกษา นักเรียน และประชาชน จากกลุ่มต่างๆ 11 กลุ่ม ได้ใช้มาตรการขั้นแรก ตอบโต้การจับกุมบรรดาผู้ต้องหากรณีก่อการจลาจลและเผาजनผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช แล้วเมื่อวานนี้ โดยการปลุกระดมประชาชน นักเรียน และนักศึกษา ทั่วตัวเมืองนครศรีธรรมราช และเปิดการชุมนุมขึ้นในบริเวณวิทยาลัยครู จากนั้นจึงพากันเดินขบวนมายังสนามหน้าศาลากลางจังหวัด ระหว่างที่จะเริ่มเดินขบวนนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุม นายเสรี บัญญัติทรัพย์ ตัวแทนกรรมกรรถมาสด้า นายสมโปรด การะนัด ประธานศูนย์พิทักษ์สิทธิชีวิต และนายสุธรรม แสงประทุม ตัวแทนกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่เดินทางลงไปปลุกระดมโดยการเปิดปราศรัยหน้าสถานีรถไฟ ในข้อหาไม่มีใบอนุญาตใช้เครื่องกระจายเสียงและหมิ่นประมาทบุคคล

เมื่อวานนี้ชาวนาจาก 25 จังหวัด จำนวนประมาณ 1,000 คน ได้เดินขบวนจาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปพบนายกรัฐมนตรีที่ท่าเนียบรัฐบาลเพื่อยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลใหม่ การเจรจาต่อรองเต็มไปด้วยความตึงเครียด โดยใช้เวลาเกือบ 7 ชั่วโมง รัฐบาลยอมรับข้อ เสนอในการแก้ไขปัญหาเพียงข้อเดียวจากข้อเสนอทั้งหมด 11 ข้อ ข้อเสนอที่ชาวนาไม่ยอม ตกกลงด้วยก็คือ การผ่อนคลายระเบียบของธนาคารให้ชาวนากู้เพื่อจัดการเรื่องที่ดิน การระงับ กฎหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับการโอนที่ดินหรือทรัพย์สินที่นำไปให้คนอื่น การจัดสรรที่ดินป่าสงวน ให้ชาวนาเข้าทำกินอย่างไม่มีกำหนดเวลา ส่วนข้อเสนอที่ชาวนายอมรับเพียงข้อเดียวคือ การ ยกเลิกโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำมาบประชัน ห้วยหลวง และอ่างเก็บน้ำห้วยไผ่ล้อม

5 เมษายน 2518

กลุ่มตำรวจในจังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งแต่ระดับนายพันตำรวจจนถึงพลตำรวจ จำนวนประมาณ 300 คน ได้นัดชุมนุมประท้วงทันที หลังจากทีอธิบดีกรมตำรวจเดินทางไปลงนามอนุมัติให้ปล่อยผู้ต้องหาในข้อหาจลาจล และได้เขียนโปสเตอร์เรียกร้องให้อธิบดีตำรวจพิจารณาตัวเองออกจากตำแหน่งโดยเร็ว

อธิบดีกรมตำรวจปฏิเสธข่าวลาออกจากตำแหน่ง ส่วนทางด้านนายกรัฐมนตรีเปิดเผยว่าตนเองเป็นผู้ออกคำสั่งให้ปล่อยผู้ต้องหา เพราะได้พิจารณาสำนวนการสอบสวน ตลอดจนข้อหาหลักฐานเกี่ยวกับการจลาจลแล้ว เห็นว่ายังอ่อนมาก

กรณีการตายของนายนิสิต จิระโสภณ นักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หัวหน้าข่าวหนังสือพิมพ์อธิปไตย ซึ่งตกจากขบวนรถไฟ ที่ตำบลบ้านคอนทราย อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ 2 เมษายน ขณะเดินทางไปทำข่าวเรื่องการเผาजनผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น คณะผู้รับศพซึ่งส่วนใหญ่เป็นนิสิตคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า นายนิสิตไม่ได้ตกลงมาเองอย่างแน่นอน โดยให้เหตุผลว่าถ้าเป็นอุบัติเหตุ ร่างของผู้ตายก็ควรจะถูกเบียดมาตั้งแต่เสาดันที่หนึ่ง เพราะเชื่อว่าผู้ตายจะยืนอยู่ได้ทีเดียวคือบันไดรถไฟ แต่สภาพศพนั้นปรากฏว่าจะโผล่ศีรษะไปพาดกับเสาดันที่ 4 และผู้ตายไม่ได้ล้มเหล้าแต่อย่างใด ซึ่งเชื่อว่าเป็นการฆาตกรรมมากกว่าอุบัติเหตุ เพราะผู้ตายเคยบอกว่าเขามีชื่ออยู่ในบัญชีดำ 1 ใน 10 คนที่จะถูกสังหาร

ในขณะที่การรบในเขมรกำลังจะจวกลงทุกขณะถึงขั้นที่ผู้นำในประเทศพากันเดินทางออกนอกประเทศ นับตั้งแต่นายพลเฟอร์นันเดซ และนายเซ็งเฮง เดินทางไปปารีส และในวันที่ 1 เมษายนที่ผ่านมา จอมพลลอนนอล ผู้นำ 5 ปี ของสาธารณรัฐเขมร ได้อพยพครอบครัวข้ามไทยไปยังอินโดนีเซีย โดยมีจุดมุ่งหมายสุดท้ายที่สหรัฐอเมริกาของคน ทั้งนี้ก็เพราะหวังจะให้สถานการณ์ในเขมรดีขึ้น โดยคิดว่าเขมรแดงจะยอมหันหน้ามาเจรจามาเมื่อมีการเปลี่ยนผู้นำในพนมเปญ

7 เมษายน 2518

รัฐบาลออกแถลงการณ์รับเงื่อนไขข้อเรียกร้องของกลุ่มตำรวจที่ประท้วง และเตรียมพิจารณาให้ศูนย์ทั่วประเทศจดทะเบียนให้ถูกต้องตามข้อเรียกร้องของตำรวจ แต่กลุ่มประท้วงยังไม่สลายตัว ตำรวจต่างท้องที่ทยอยสมทบตลอดเวลา และทางหน่วยปฏิบัติการพิเศษ 3 จังหวัดได้เข้าร่วมสมทบ ส่วนทางนายกรัฐมนตรีได้ประกาศว่า หากตำรวจยังคงผละงาน จะให้ทหารทำหน้าที่แทน

ภายหลังจากที่ถูกนายเขี้ยว สัมพันธ์ รองนายกรัฐมนตรีของรัฐบาลสามัคคีประชาชนชาติแห่งราชอาณาจักรกัมพูชากล่าวหาว่า ไทยเป็นสมุนของสหรัฐฯ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ ก็แถลงว่า ไทยมิได้เป็นสมุนของสหรัฐฯ ข้อเสนอของฝ่ายที่จะให้มีการเจรจาระหว่างเขมรทั้ง 2 ฝ่าย มิได้เป็นแผนการของใครทั้งสิ้น เป็นเรื่องของฝ่ายไทยที่อยากให้มนุษยโลกอยู่กันอย่างสันติสุข

8 เมษายน 2518

กลุ่มตำรวจที่รวมตัวกันประท้วงที่นครศรีธรรมราชสลายตัวจากการชุมนุมภายหลังจากที่ พล.ต.ประมาท อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี ได้ออกแถลงการณ์ทางวิทยุและโทรทัศน์ว่า รัฐบาลยินยอมตามเงื่อนไขของทางตำรวจทั้ง 6 ข้อ

ฝ่ายเศรษฐกิจ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ดำเนินรัฐบาลกรณีเปิดป่าสงวนให้ประชาชนทำกินว่า เป็นการช่วยเหลือนายทุนกับเจ้าหน้าที่มากกว่าจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร

พรรคการเมืองแนวสังคมนิยมทั้งสาม ได้แก่ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย พรรคแนวร่วมสังคมนิยม และพรรคพลังใหม่ เปิดประชุมร่วมกันเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ โดยที่ประชุมมีมติให้ นายแคล้ว นรปติ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยม ร่างเป็นหนังสือเตือนรัฐบาลให้ยกเลิกกฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์โดยเร็ว

ชาวอำเภอหางฉัตร จังหวัดลำปาง ซึ่งมาร่วมชุมนุมกันในบริเวณศาลากลางประจำจังหวัด เพื่อเรียกร้องขอที่ดินทำกิน และร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาเดือดร้อนต่าง ๆ ยังคงชุมนุมกันอย่างเหนียวแน่นต่อไป ในวันเดียวกันนี้ นายสำราญ บุญวนิชย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง ได้ยินยอมสั่งย้าย นายมินา คำพา นายอำเภอหางฉัตร ออกมาประจำอยู่ที่ตัวจังหวัดตามข้อเรียกร้องของชาวอำเภอหางฉัตรแล้ว

ชาวอำเภอหางฉัตร จังหวัดลำปางที่ชุมนุมประท้วงสลายตัว โดยที่นายบุญแห่ง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเดินทางไปพบกับชาวนาทั้งหมด ขอเวลาชาวนาในการยื่นข้อเรียกร้องต่อคณะรัฐมนตรี พร้อมกันนั้นนักศึกษามุ่งนำการประท้วงขึ้นยันว่า หากรัฐบาลบิดพลิ้ว จะต้องมีการรวมตัวชาวนาอีกครั้งและจะต่อสู้ให้บรรลุผล

นายวรการย์ งามบุญสิน ผู้อำนวยการบรรณาธิการหนังสือพิมพ์อภิปัญญา ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเปิดเผยว่าเขาได้รับข่าวว่าจะมีการเก็บผู้นำนักศึกษาอีกสองคนคือ นายเหวง โดจิราการ อดีตนายกองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล กับ นายพินิจ จารุสมบัติ รองเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยในเร็ว ๆ นี้ หากทั้งสองคนยังคงร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่ก็

สถานทูตสหภาพโซเวียตฯ มีหนังสือเชิญสองผู้นำกรรมการไทย นายสุวิทย์ ระวังังศ์ ประธานสภาแรงงานขนส่งสินค้าออก และนายอาหมัด ขามเทศทอง กรรมการสหภาพแรงงานรถไฟแห่งประเทศไทย พร้อมด้วย นายประสิทธิ์ ไชยทองพันธ์ เจ้าหน้าที่กรมแรงงานอีกคนหนึ่ง ให้ไปร่วมฉลองงานวันกรรมกรที่กรุงมอสโก ในวันที่ 1 พฤษภาคมนี้

พรรคพลังใหม่ออกแถลงการณ์ ยืนยันให้แก้ไขปัญหาค่าความขัดแย้งทางการเมืองด้วยการเจรจา พร้อมกับยืนยันว่าจะเข้าร่วมต่อสู้กับทหารของชาติ หากมีกำลังต่างชาติเข้ามากรุกรานประเทศไทย ตลอดจนเรียกร้องให้ทุกฝ่ายศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์อย่างถี่ถ้วน

16 เมษายน 2518

เกิดข่าวลือทหารจะทำการปฏิวัติในคืนวันนี้ โดยมีนายแสวง ธวัชระชุม กับนายเฉลียว ติวังศ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครพนม พรรคธรรมสังคมน เป็นผู้เปิดเผยว่า ข่าวทหารจะทำการปฏิวัติดังกล่าวมาจากคำกล่าวของ พล.ท.ชาญ อังสุโชติ รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐในการประชุมพรรคธรรมสังคมน เมื่อคืนวันที่ 15 เมษายน

นายสุรินทร์ เทพกาญจนา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม กล่าวว่า สหรัฐฯส่งจดหมายขู่อุรัฐบาลไทย ให้พิจารณาทบทวนเกี่ยวกับปัญหาเทมโก้เสียใหม่ หากเพิกถอนประทานบัตรเทมโก้ พร้อมทั้งเรียกร้องให้ชดใช้ค่าเสียหายด้วย

รัฐบาลพมเป็ญชวยอมแพ้ โดยติดต่อผ่านเจ้าหน้าที่คณะกรรมการกาชาดสากล ให้ช่วยไกล่เกลี่ยเพื่อยุติการรบโดยอินทิมอบอำนาจการปกครองประเทศให้แก่ฝ่ายเขมรแดง รัฐบาลไทยได้กำหนดนโยบายเรื่องเขมรอพยพไว้ว่า ถ้าหากทหารเขมรเดินทางเข้ามาในไทย จะต้องถูกปลดอาวุธทันที ถ้าเป็นทหารเขมรที่สหรัฐฯนำเข้ามา ทางกรรสหรัฐฯก็จะต้องแจ้งให้ไทยปลดอาวุธเช่นเดียวกัน ส่วนจอมพลโส คัมคอย ผู้รักษาการตำแหน่งประธานาธิบดีเขมร ที่ลี้ภัยเข้ามาในไทย จะอยู่ในไทยได้เพียง 7 วัน

17 เมษายน 2518

คณะวุฒิสมาชิกจำนวน 18 คน โดยการนำของ พล.ท.ประสาน แรงกล้า พล.ท.ต่อศักดิ์ ยมภาค ได้เดินทางจากกรุงเทพไปยังจังหวัดน่าน เพื่อสำรวจจุดสถานการณ์ชายแดนที่ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์บุกฐานปฏิบัติการห้วยไกร่น ในโอกาสเดียวกันได้ยืนยันว่าจะกลับมาต่อสู้เพื่อเพิ่ม

งบประมาณช่วยเหลือให้มากขึ้น

นายเคล้ว นรปติ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยม กล่าวถึงกรณีที่มีผู้ก่อการร้ายโจมตีทหารไทยที่ห้วยโกรันนั้น เป็นการกระทำของ ซี.ไอ.เอ. วางแผนใช้ทหารเมี้ยวของ นายพลวังเปา เพื่อสร้างสถานการณ์ไม่ให้เกิดวิกฤตความมั่นคง

นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มพรรคจุฬาประชาชน กลุ่มนิสิตธรรม กลุ่มศึกษาการเมือง และกลุ่มแนวร่วมจุฬา ออกแถลงการณ์คัดค้านมติของสภามหาวิทยาลัยกรณีลงมติตั้งให้นายเคิมศักดิ์ ภูษณามระ เป็นอธิการบดี และได้เรียกร้องให้สภามหาวิทยาลัยทบทวนมติ

นักหนังสือพิมพ์ทั่วประเทศ 79 คน ประชุมร่วมกันที่โรงแรมเอราวัณ โดยมีนายมานิจ สุขสมจิตร นายกสมาคมนักข่าวเป็นประธานที่ประชุม ผลการประชุมตกลงออกแถลงการณ์ให้รัฐบาลยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17 โดยด่วน เพราะว่าประกาศฉบับนี้เป็นมรดกของเผด็จการซึ่งคุกคามเสรีภาพของหนังสือพิมพ์และประชาชนมาตลอด 17 ปี พร้อมกันนั้นได้เตรียมร่างพระราชบัญญัติสภาการหนังสือพิมพ์ เพื่อเป็นกฎหมายควบคุมตนเองใน 1 เดือน

เขมรแดง นำโดย พอลพต และนายเขี้ยว สัมพันธ์ นำพลยาตราเข้าพนมเปญสามารถยึดได้ ทุกจุด และให้ทหารฝ่ายรัฐบาลพนมเปญทุกหน่วยวางอาวุธ ยอมแพ้ ทางรัฐบาลไทย โดย พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เชิญทูตของประเทศในกลุ่มอาเซียน 5 ประเทศ มี อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และไทย มาร่วมกันพิจารณาร่างแถลงการณ์ร่วมรับรองรัฐบาลใหม่ของเขมรโดยเร็วที่สุด การรับรองจะทำพร้อมกันทุกประเทศในกลุ่มอาเซียน

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 19 คน จากพรรคพลังใหม่ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย พรรคแนวร่วมสังคมนิยม และพรรคอธิปัตย์ ได้ส่งโทรเลขถึงสีหนุและรัฐบาลสามัคคีประชาชนชาติแห่งกัมพูชา แสดงความยินดีต่อชัยชนะของเขมรแดงและอวยพรที่สามารถยึดพนมเปญได้ ขณะเดียวกันได้ยื่นหนังสือถึงรัฐบาลไทยให้ขับไล่ทูตเขมรของรัฐบาลชุดลอนดอนและรับรองรัฐบาลของเจ้าสีหนุด้วย

18 เมษายน 2518

ท่ามกลางความสับสน วุ่นวาย ที่มีทั้งชาวเขมรที่จิตใจและชาวเขมรที่ลี้ภัยเข้ามาไทย ในตอนกลางคืนวันนั้น สำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกแถลงการณ์รับรองรัฐบาลของเขมรแดง

19 เมษายน 2518

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เปิดเผยถึงการที่รัฐบาลไทยยินยอมให้ผู้นำเขมร ลี้ภัยอยู่ในไทยนั้น เป็นเรื่องของมนุษยธรรม แต่จะอนุญาตให้อยู่ได้ไม่เกิน 7 วันเท่านั้น เพราะ อาจจะทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้

20 เมษายน 2518

มีข่าวว่า พล.อ.ถนอม กวณิช ผู้บัญชาการทหารบก จะนำผู้บัญชาการอีก 2 เหล่าทัพ พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ชั้นสูงเดินทางไปสหรัฐอเมริกาเพื่อขอความช่วยเหลือเพิ่มเติม และหยั่งท่าที อเมริกาที่จะดำเนินต่อประเทศไทยต่อไป

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีขอเวลาศึกษาข้อเท็จจริงดูก่อน ในกรณีที่พรรค แนวร่วมสังคมนิยมกับพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยได้เสนอให้มีการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี กล่าวเนื่องในโอกาสฉลองครบรอบวันเกิด 64 ปี ที่บ้านซอยสวนพลูว่า กรณีที่มีผู้หวาดระแวงว่า กรุงเทพฯจะต้องเป็นเหมือนกับพนมเปญแห่ง ที่สองนั้น ยืนยันได้ว่าไม่มีทางที่จะเป็นไปได้เช่นนั้นอย่างแน่นอน เพราะสภาพประวัติศาสตร์ และสังคม ตลอดจนเมืองไทยก็มีการปกครองแบบประชาธิปไตยแล้ว ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องรบพุ่งอะไรกันทั้งสิ้น

นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรียังกล่าวว่า ความร่วมมือระหว่างไทยกับสหรัฐานั้น จะต้อง เป็นไปตามสถานการณ์ นโยบายของไทยนั้นจะคบกับทุกประเทศที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจโดยตรงต่อประชาชนไทย โดยจะไม่คำนึงถึงเรื่องทางทหารและลัทธิการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น พร้อมกันนั้นก็ประกาศว่า “ไม่เคยคิดพึ่งสหรัฐฯ”

นายดี กวน ยู นายกรัฐมนตรีแห่งสิงคโปร์มาเยือนไทย พร้อมกับให้ความเห็นเกี่ยวกับ เมืองไทยว่า ประเทศไทยไม่มีความจำเป็นจะต้องรีบร้อนให้สหรัฐฯถอนตัวออกไป และไม่ควรถูกเข้าไปเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับสหภาพโซเวียต

23 เมษายน 2518

ตัวแทนสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ยื่นจดหมายปิดผนึกถึงอธิบดีกรมตำรวจให้ดำเนินการจับกุม ผู้ชุมนุมเช่นฆ่าผู้นำของชาวนา ซึ่งถูกสังหารไปแล้ว 6 ราย และให้ความคุ้มครองแก่ชาวนาใน การเรียกร้องความเป็นธรรม

พรรคการเมืองฝ่ายค้าน 5 พรรค ได้แก่ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย พรรคแนวร่วมสังคมนิยม พรรคพลังใหม่ พรรคประชาธิปไตย พรรคเกษตรสังคม ร่วมกันเสนอร่างพระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ต่อสภาผู้แทนราษฎร พร้อมกันนั้นได้ย้ำว่าถ้ารัฐบาลไม่สนับสนุนจะเสนอญัตติไม่ไว้วางใจ เพราะนายกรัฐมนตรีได้รับปากต่อสภาผู้แทนราษฎรในวันแถลงนโยบายแล้วว่า จะเลิกกฎหมายนี้

พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศแถลงว่า กระทรวงการต่างประเทศจะอพยพเจ้าหน้าที่สถานทูตไทยประจำกรุงไซ่ง่อน และเจ้าหน้าที่ทหารในสถานทูตกลับไทยหมดภายในวันที่ 24 เมษายน นี้ เนื่องด้วยเกรงว่าจะไม่ได้รับความปลอดภัยในสถานการณ์อันตึงเครียดของเวียดนามใต้

สหพันธ์ชาวไร่ชาวนาออกแถลงการณ์ตอบโต้นายทวิช กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ที่ยื่นกรณว่ารัฐบาลจะสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหลวงต่อ ว่าบิดเบือนข้อเท็จจริงที่เคยให้ไว้กับชาวนา

นอกจากนี้ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศยังกล่าว ว่า รัฐบาลไทยจะประกาศรับรองรัฐบาลประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนทันทีถ้าสภาผู้แทนราษฎรประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์

25 เมษายน 2518

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เปิดแถลงถึงผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์บุกเข้าโจมตีหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ ที่หมู่บ้านคอนหญ้านาง อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ว่าเป็นการกระทำที่รุนแรง และคงจะได้รับการสนับสนุนจากนอกประเทศ การที่ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ปฏิบัติการรุนแรงขึ้นนั้นก็เพราะความลำพองและฮึกเหิมใจจากชัยชนะของพรรคพวกตนในเขมรและเวียดนามใต้

วันเดียวกันผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ประมาณ 200 คน บุกเข้าโจมตีฐานปฏิบัติการห้วยโก๋น อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน โดยยิงถล่มด้วยจรวดยิงรถถัง อาร์ พี จี เป็นเหตุให้ร.ต.กำพล แจ่มมินทร์ หัวหน้าฐานปฏิบัติการถูกกระสุนปืนเสียชีวิต ก่อนที่ฝ่ายผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์จะล่าถอยไป

นายอภิลาศ โอสถานนท์ รองอธิบดีกรมวิเทศสหการ กระทรวงการต่างประเทศ สำนักนายกรัฐมนตรี แถลงว่า ปีนี้สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือประเทศไทย ทั้งในด้านเศรษฐกิจและวิชาการ ประมาณ 200 ล้านบาทเศษ

ชโล วนะภูติ ปลัดกระทรวงมหาดไทย เปิดเผยว่าขณะนั้นนายพลอินดัม อดีต นายกรัฐมนตรีเขมร ซึ่งอพยพมาจากเขมร และเป็นข่าวลือกลับตลอดสัปดาห์ก่อนนั้น ขณะนี้ กำลังพักอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรี

26 เมษายน 2518

พล.อ.ถนอม สิวระวา ผู้บัญชาการทหารบก เปิดเผยว่ากรณีที่มีข่าวว่า ทหารไทยขึ้นไป บัญชาการรบ หนุ่ทหารเขมรฝ่ายลอนอนลอนั้นไม่เป็นความเป็นจริงแต่อย่างใด พร้อมกับยืนยันว่าไม่เชื่อว่าทหารเขมรแดงจะบุกไทย แต่ผ่านมาเพื่อปราบเขมรอีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น

นายวิชิต แสงทอง รองอธิบดีกรมแรงงานกล่าวว่า การยื่นข้อเรียกร้องของพนักงาน โรงแรมคูสิตธานี ต่อฝ่ายนายจ้าง ตั้งแต่วันที่ 7 เมษายน เพื่อขอเพิ่มค่าครองชีพ และสวัสดิการให้สูงกว่าเดิมนั้น อยู่นอกเหนืออำนาจของกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ ฉะนั้น ทางกรมแรงงานจึงต้องส่งเรื่องให้ทางรัฐมนตรีมหาดไทยเป็นผู้พิจารณา

27 เมษายน 2518

พล.ท.ยศ เทพหัตถิน ณ อุอยุธยา แม่ทัพกองทัพภาคที่ 3 เปิดเผยว่ากำลังของผู้ก่อการร้าย ที่บุกเข้าโจมตีฝ่ายเราแต่ละครั้งมีกำลังมากกว่าร้อยคนขึ้นไป และการโจมตีก็รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมทั้งยืนยันว่าผู้ก่อการร้ายได้กำลังเพิ่มมาจากนอกประเทศอย่างแน่นอน

28 เมษายน 2518

นายแคล้ว นรปดิ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยมเปิดเผยว่าตนเองถูกคุกคามอย่างหนัก โดยถูกขู่จะทำร้ายถึงสองครั้งติดต่อกัน นายแคล้วเองเชื่อว่าเป็นการกระทำของ ซี.ไอ.เอ. เพราะการแสดงออกของตนเป็นการขัดผลประโยชน์ของสหรัฐฯอย่างเห็นได้ชัด พร้อมกับนั้น นายแคล้ว ยืนยันว่าจะต่อสู้เพื่อขับไล่อเมริกันออกนอกประเทศจนถึงที่สุด

น.อ.สมหมาย สุขะพันธุ์ รน. เลขานุการกองทัพเรือเปิดเผยว่า กองทัพเรือจะขนย้าย ชาวเขมรที่อพยพหนีภัยสงครามแล้วมาอาศัยอยู่ที่สนามบินอู่ตะเภาให้ไปอาศัยในที่ใหม่ซึ่ง กองทัพเรือจัดให้ใกล้ ๆ ฐานทัพเรือสาคีหีบ

นายสุรินทร์ เทพกาญจนา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมเปิดเผยว่า ทูตพาณิชย์ของสหรัฐฯประจำประเทศไทยได้เข้าพบตน โดยยืนยันว่าบริษัทเทมโก้ไม่มีความผิดและ

ขอให้รัฐบาลไทยแจ้งความผิดให้ทราบด้วย นอกจากนั้นทูตพาณิชย์ยังกล่าวว่าสหรัฐอเมริกาจะฟ้องร้องประเทศไทยเพราะการที่รัฐบาลไทยยกเลิกสัญญาเช่าเหมากู้ ทำให้รัฐบาลสหรัฐจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

30 เมษายน 2518

ม.ร.ว.เสวกทิพย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี กล่าวว่าได้รับรายงานถึงสถานการณ์ในเวียดนามได้แล้ว ไช่ฉงนแดก พร้อมกันนั้นยืนยันว่า หากมีการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ ไทยก็พร้อมที่จะรับรองรัฐบาลใหม่ทันที และหากเวียดนามอินคิมี่สัมพันธ์ภาพกับประเทศไทย ไทยก็ยินดีที่จะมีสัมพันธ์ภาพด้วย

ชาวนา 13 จังหวัดในภาคกลางจำนวนกว่าพันคนได้เดินทางเข้ามาชุมนุมรวมกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อเรียกร้องต่อรัฐบาลและต้องการคำคอบจากรัฐบาลในสัญญาที่เคยให้ไว้เมื่อวันที่ 3 เมษายน 12 ข้อ

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ และผู้นำฝ่ายค้านคนอื่น ๆ กล่าวถึงกรณีไช่ฉงนแดกว่าไทยจะนั่งนอนใจต่อไปไม่ได้ เพราะเราจะต้องเผชิญสถานการณ์เช่นนั้นด้วยในอนาคต ไทยเราจะต้องไม่นิ่งเฉยต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ควรจะเริ่มความสัมพันธ์กับจีน เขมรและเวียดนาม โดยจะต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศเสียใหม่

นายเทอดภูมิ ใจดี กรรมการจัดงานวันแรงงานแห่งชาติ เปิดเผยว่าการจัดงานวันแรงงานแห่งชาตินี้ จัดขึ้นอย่างสงบมิได้เป็นการแสดงพลังแต่อย่างใด หากทว่าจะยืนยันหยุดต่อสู้อย่างเต็มที่ เพราะมีข่าวลือว่าจะมีการรัฐประหาร

1 พฤษภาคม 2518

คนงานกรรมกรกว่า 50,000 คนจากโรงงานต่าง ๆ ร่วมชุมนุมฉลองในงานวันแรงงานแห่งชาติที่สวนลุมพินี และที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญ ของกรรมกรและการต่อสู้ของชนชั้นกรรมาชีพทั่วโลก

พนักงานโรงแรมดุสิตธานีจำนวน 400 คนเศษ ได้หยุดงานประท้วงหลังจากที่ได้ยื่นข้อเสนอด่อนายจ้างเพื่อขอเพิ่มค่าแรงงานไปแล้วเมื่อวันที่ 7 เมษายน ที่ผ่านมา แต่ทางนายจ้างไม่ยอมเจรจาด้วย

พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ แถลงว่า การถอนทหารสหรัฐออกจากประเทศไทยนั้น จะเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมเป็นต้นไป โดยจะทำการเป็นขั้นตอน นายสุบรรณ เสวคมาลย์ เอกอัครราชทูตไทยประจำไช่ฉงน เปิดเผยเกี่ยวกับกรณีเวียดนาม

ว่าไทยได้ดำเนินนโยบายการต่างประเทศด้านเวียดนามผิดพลาดมาตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ.2493

2 พฤษภาคม 2518

ชาวบ้านจาก 23 จังหวัด จำนวนประมาณ 800 คน เดินทางมาขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลโดยยกขบวนไปชุมนุมที่ท้องสนามหลวงเพื่อรอฟังคำตอบของรัฐบาล ในวันเดียวกันตัวแทนชาวบ้าน 40 คน นำโดย นายไข่ วัชรกุล และนายวินัย พิภูลชาว พร้อมด้วยตัวแทนฝ่ายนักศึกษาได้เข้าพบเจรจากับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เพื่อขอทราบคำตอบของรัฐบาล แต่ปรากฏว่านายกรัฐมนตรีปฏิเสธข้อเรียกร้องทั้งหมดของชาวบ้าน โดยอ้างว่าสภาผู้แทนราษฎรปิดสมัยการประชุม จำเป็นต้องรอคำตอบจากสภาเสียก่อน

สภาผู้แทนราษฎรเปิดประชุม นายทองปัทม์ เพ็ญเกษ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น พรรคแนวร่วมสังคมนิยม ยื่นญัตติควั่นเสนอให้พิจารณากรณี นายแคล้ว นรปดิ หัวหน้าพรรคถูกขู่คุกคามจะเอาชีวิต ในกรณีนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้ชี้แจงว่า จากที่ได้ทราบจากนายแคล้วแล้วรู้สึกเป็นห่วง ตนเองก็ถูกข่มขู่เหมือนกัน และรัฐบาลจะปราบการคุกคามให้หมดสิ้นไป

กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา กรรมกร และชาวบ้าน ประชุมร่วมกัน ตั้ง "กลุ่มสามประสาน" เพื่อผนึกกำลังในการเรียกร้องความเป็นธรรมในกรณีต่าง ๆ โดยจะดำเนินการกรณีชาวบ้านเข้ามาเรียกร้องเป็นกรณีแรก

3 พฤษภาคม 2518

ตัวแทนชาวบ้าน ได้นำคำตอบของรัฐบาลเข้าประชุมในกลุ่มสามประสานที่ตั้งขึ้นมาใหม่ที่ประชุมคดกลงให้ยื่นคำขาดต่อรัฐบาลอีกครั้งเป็นครั้งสุดท้ายในวันที่ 4 พฤษภาคม และจะรอฟังคำตอบของรัฐบาลในวันที่ 6 พฤษภาคม นี้ หากไม่ได้คำตอบที่พอใจจะเริ่มมาตรการต่อสู้

นายคำมุด สิทธิสมาน เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เรียกประชุมกรรมการบริหารศูนย์ฯ เพื่อพิจารณามาตรการสนับสนุนข้อเรียกร้องของชาวบ้าน

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เปิดเผยถึงกรณีตัวแทนชาวบ้าน 40 คน และนักศึกษา 4 คน เข้าพบ ว่า ชาวบ้านและนักศึกษานำข้อคัดลงสมัยนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่เคยรับปากจะช่วยเหลือชาวบ้าน 13 ข้อ มาทวงถามเพื่อให้รัฐบาลเร่งให้การช่วยเหลือ และในการนี้นักศึกษาได้เสนอขอให้รัฐบาลตั้งคณะกรรมการ 3 ฝ่าย ประกอบด้วย ชาวบ้าน นักศึกษา และข้าราชการ โดยให้คณะกรรมการชุดนี้มีอำนาจเรียกนายทุนมาสอบสวนเรื่องที่คืนทำกินได้

คนงานโรงแรมดุสิตธานีเสด็จพร้อมครอบครัวเพิ่มค่าแรงยาวนาน 23 วัน ตั้งแต่สิงหาคม 2517 จึงเจรจาดกกลงกันได้ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ในการเพิ่มเงินเดือนจากต่ำกว่า 300 บาท เป็น 500 บาท และจาก 301-450 บาท เป็น 550 บาท แต่ต่อมานายจ้างไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงการประท้วงของคนงานจึงเริ่มต่อไป (ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 26 กันยายน 2517)

นายกรัฐมนตรีกล่าวว่า รัฐบาลไม่มีอำนาจมาตรา 17 อยู่ในมือเหมือนรัฐบาลสมัยก่อน จึงไม่สามารถจะกระทำการที่นักศึกษาขอร้องได้

พนักงานโรงแรมดุสิตธานี ยินทราบที่จะหยุดงานประท้วงต่อไปจนกว่าฝ่ายนายจ้างจะยอมเจรจาด้วย แม้ว่าจะมีการหยุดงานมาตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม ทว่าจนถึงบัดนี้ยังไม่ได้มีการเจรจาดกกลงกัน เนื่องจาก นายสมพจน์ ปิยะอุย กรรมการผู้จัดการ อ้างว่ายังไม่ถึงเวลาเจรจา

4 พฤษภาคม 2518

ชานา ชาวไร่ ซึ่งเดินทางเข้ามาเรียกร้องขอความช่วยเหลือจากรัฐบาล ยังคงชุมนุมอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวันที่ 4 และได้ยื่นยันตามข้อเรียกร้องทั้ง 11 ข้อ ให้รัฐบาลตอบภายในวันที่ 6 พฤษภาคม

แนวร่วมนิสิต อาจารย์ เพื่อชานา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประมาณ 30 คน นำพวงหรีดและโปสเตอร์ประณาม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ทอดทิ้งชานา ไปติดที่ประทับชวยสวนพลู พร้อมกับการอ่านแถลงการณ์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ห้ามไม่ให้ตำรวจแกะพวงหรีดและโปสเตอร์ออก

พรรคพลังใหม่ร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีก 8 พรรคเปิดเผยว่าจะเสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้คนไทยอายุ 23 ปี มีสิทธิ์สมัครรับเลือกตั้ง และ 18 ปี มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง โดยจะยื่นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 6 พฤษภาคม เพื่อบรรจุเข้าวาระของการประชุมสมัยที่ 2

นายเทอดภูมิ ใจดี กล่าวถึงกรณีคนงานโรงแรมดุสิตธานีนัดหยุดงานว่า หากเจ้าของโรงแรมดุสิตธานีไม่อาจทำตามข้อเรียกร้องของลูกจ้างได้ ก็ควรโอนโรงแรมเป็นรัฐวิสาหกิจให้รัฐบาลเข้าดำเนินการ ดุสิตธานีปิดกิจการมาเป็นวันที่ 4 แล้ว

กรุงเทพมหานครประกาศให้ชาวเวียดนามอพยพที่เข้ามาประกอบอาชีพในเขตกรุงเทพฯ รายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่ ภายในวันที่ 30 มิถุนายน นี้ หากไม่ปฏิบัติตามจะดำเนินการตามกฎหมาย

5 พฤษภาคม 2518

กลุ่มสามประสานประกอบด้วย ตัวแทนของสามฝ่ายคือ ชานา กรรมกร และนักศึกษาประชุมพิจารณากรณีการชุมนุมประท้วงเรียกร้องของชานาที่ท้องสนามหลวง ตกลงว่า การ

เรียกร้องของชาวนา ครั้งนี้เป็นการเรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมและเห็นด้วยที่จะให้การสนับสนุนในการต่อสู้ของชาวนาชาวไร่ในครั้งนี้

6 พฤษภาคม 2518

ตัวแทนชาวนา 15 คน พร้อมด้วยตัวแทนนักศึกษา เข้าพบฝ่ายรัฐบาล เพื่อรับคำตอบเกี่ยวกับสัญญาที่รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เคยให้ไว้ ซึ่งปรากฏว่า คำตอบของรัฐบาลปัจจุบันที่ให้แก่ชาวนานั้น ปฏิเสธข้อเรียกร้องของชาวนาโดยสิ้นเชิง หลังจากนั้นกลุ่มชาวนาจึงได้กลับไปประชุมพิจารณาคำตอบของรัฐบาลกันใหม่อีกครั้งที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตกกลงให้ชาวนาเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิม ทำให้กลุ่มชาวนาที่มาร่วมกันที่สนามหลวงสลายตัวในที่สุด

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายว่า รัฐบาลควรเปลี่ยนแปลงนโยบายใหม่ โดยเปิดการเจรจาขึ้นทั่วประเทศ

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ อดีตนายกรัฐมนตรี กล่าวแสดงความเห็นต่อสถานการณ์ปัจจุบันว่า ขณะนี้บ้านเมืองเราอยู่ในยุคที่คับขัน เพราะเหตุการณ์ทุกวันนี้เหมือนไฟที่ลุกอยู่รอบบ้าน ทุกคนต้องร่วมกันคิดหาทางไม่ให้ประเทศชาติเป็นอันตราย

11 พฤษภาคม 2518

พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ออกแถลงการณ์คัดค้านการให้สัมภาษณ์ของ พล.ต. ประมาณ อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ที่ให้สัมภาษณ์ออกอากาศทางวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ เมื่อคืนวันที่ 10 พฤษภาคมนี้ โดยที่เรียกร้องให้ประชาชนฝ่ายขวารวมกำลังกันต่อต้านสังคมนิยมนั้น ทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิดได้ว่า ขบวนการสังคมนิยมทำให้เกิดอันตรายในหมู่ประชาชนและประเทศชาติ ซึ่งเป็นการบิดเบือนข้อเท็จจริงทางการเมืองและสร้างความตื่นตระหนกให้แก่ประชาชนอย่างไม่มีเหตุผล

ประชาชนจังหวัดสกลนครประมาณ 1,000 คน ชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลขับไล่คนเวียดนามอพยพกว่า 7 หมื่นคน ออกจากประเทศไทยใน 1 ปี โดยกล่าวหาว่าคนเวียดนามเข้ามาอยู่ในเมืองไทย ค่าขายขูดรีดคนไทย นอกจากนั้นทุก ๆ เดือนได้เรียกรังเงินส่งไปเวียดนามเหนือ ชื่ออาวุธมาโจมตีไทยอีกด้วย

คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนเปิดเผยว่า บรรยากาศทางการลงทุนในประเทศยังไม่ดีขึ้น หลังจากทรุดลงในไตรมาสแรกของปีนี้

12 พฤษภาคม 2518

ประชาชนประมาณ 500 คน ซึ่งชุมนุมประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพ ที่จังหวัดสกลนคร สลายตัวลง หลังจากที่มีผู้แทนกลุ่ม 5 คน ได้เดินทางเข้าพบกับเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยที่กรุงเทพฯ โดยทางกระทรวงมหาดไทยออกแถลงการณ์ยืนยันว่ารัฐบาลจะเร่งรีบดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน 1 ปี

พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเปิดเผยว่า ได้รับโทรเลขจากรัฐบาลปฏิวัติเฉพาะกาลเวียดนามใต้ ขอร้องให้รัฐบาลไทยช่วยบอกชาวเวียดนามอพยพที่พำนักอยู่ในประเทศไทยขณะนี้ให้เดินทางกลับบ้าน เพราะสงครามสิ้นสุดแล้ว ในการนี้ผู้แทนเวียดนาม จะเดินทางมาเจรจากับรัฐบาลไทยในวันที่ 16 พฤษภาคม นี้ด้วย

รัฐบาลอนุมัติให้หนังสือพิมพ์ปราพด้าเข้ามาตั้งสำนักงานในไทยได้ หลังจากที่ยังคงสภาพโซเวียตได้ส่ง นายอิวาน เซฟรอฟ หัวหน้ากองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ปราพด้าประจำภาคพื้นเอเชีย ซึ่งอยู่ที่นิวเดลี มาเจรจา

นายสมภพ บุณนาค นักข่าวหนังสือพิมพ์อิธิปัตย์ กล่าวเปิดเผยในนามกรรมการชมรมหนังสือพิมพ์เพื่อประชาชน เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่หนองบัวบานว่า ขณะนี้ทางราชการโดยกองอำนาจการ กลางรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) เตรียมปราบปรามประชาชนที่คัดค้านการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหลวง ในวันที่ 15 พฤษภาคมนี้ โดยจะยึดยึดข้อหามีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ให้

13 พฤษภาคม 2518

นายบุญเที่ยง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กล่าวถึงกรณีชาวเวียดนามอพยพว่า รัฐบาลจะดำเนินทุกวิถีทางเพื่อให้ชาวเวียดนามอพยพที่สกลนครได้อพยพออกนอกประเทศภายใน 1 ปี แต่ทั้งนี้การที่จะส่งกลับไปได้ั้น ทั้งสองประเทศจะต้องเปิดสัมพันธ์ทางการทูตเสียก่อน

คณะรัฐมนตรีลงมติให้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาปัญหาฐานทัพและการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นประธาน มีหน้าที่กำหนดขั้นตอนวิธีการถอนทหารและการรับมอบฐานทัพรวมทั้งนำข้อมูลมาเสนอแนะรัฐบาลเพื่อต่อรองให้สหรัฐฯ มอบวิสตุอุปการณ์ ตลอดจนอาวุธยุทโธปกรณ์ให้ไทย กลุ่มนักศึกษาและประชาชนออกจดหมายเปิดผนึกถึงสหรัฐฯ ในกรณีที่สหรัฐฯ ได้นำทหารเข้ามาในประเทศไทยภายใน 24 ชั่วโมง พร้อมกันนั้นตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ก็ได้ประกาศเชิญชวนประชาชนเข้าร่วมชุมนุมครั้งใหญ่ในวันเสาร์ที่ 14 พฤษภาคม ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อเดินขบวนประท้วงการกระทำของสหรัฐฯ ในครั้งนี้อีกด้วย

14 พฤษภาคม 2518

สหรัฐฯ ส่งกำลังทหารหน่วยนาวิกโยธิน 1,000 คน จากฐานทัพที่โอกินาวาขึ้นที่ฐานทัพ
อยู่ตะเภา โดยไม่ได้แจ้งให้กับรัฐบาลไทยทราบ

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีกล่าวว่า การกระทำของสหรัฐฯ ที่ส่งทหาร
มายังอยู่ตะเภานี้ว่า เป็นการล่วงล้ำอธิปไตยของไทย พร้อมกันนั้นรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์
ประณามการกระทำของสหรัฐฯ ครั้งนี้ด้วย

กลุ่มการเมืองหลายกลุ่มเช่น พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย และสหภาพเพื่อ
สิทธิเสรีภาพ มีการเคลื่อนไหวออกแถลงการณ์คัดค้านการที่สหรัฐฯ ส่งกำลังเข้ามาในประเทศไทย
ว่าเป็นการทำลายอธิปไตยและดึงไทยเข้าสู่สงคราม

กลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ประมาณ 60 คน ตั้งขบวนถือโปสเตอร์ไป
ประท้วง นายชาร์ล เอส ไวท์เฮ้าท์ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำไทยคนใหม่ ซึ่งเพิ่งเดินทาง
มาถึงประเทศไทย

15 พฤษภาคม 2518

นักศึกษาและประชาชน กว่า 4,000 คน ชุมนุมกันที่ท้องสนามหลวง เพื่อประท้วงการที่
สหรัฐฯ ส่งทหารนาวิกโยธินมาที่อยู่ตะเภา และใช้ฐานทัพไทยคุกคามเขมรอย่างรุนแรง

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ร่วมกับกลุ่มการเมืองหลายกลุ่มเคลื่อนไหว
ประท้วงสหรัฐฯ โดยนำไปสเตอร์ติดใจมติสหรัฐฯ ที่หน้าสถานทูต พร้อมกันนั้นเรียกร้องให้
รัฐบาลขับไล่ทหารนาวิกโยธินสหรัฐฯ ออกไปโดยเร็ว

16 พฤษภาคม 2518

สหรัฐฯ ส่งเครื่องบินไปทิ้งระเบิดจมนเรือกัมพูชา 3 ลำ และเสียหายหนัก 4 ลำ สาเหตุ
เพราะเรือมาเยาเกช อันเป็นเรือสินค้าของสหรัฐฯ ถูกฝ่ายกัมพูชาจับไปไม่ยอมปล่อย

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการด่วนพิเศษ
ที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อพิจารณากรณีสหรัฐฯ ส่งนาวิกโยธินเข้ามาใช้ฐานทัพไทยที่อยู่ตะเภาออก
ปฏิบัติการรุกรานเขมร ผลการประชุม คณะรัฐมนตรีลงมติสั่งให้นายอานันท์ ปันยารชุน
เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐฯ ยื่นบันทึกประท้วงต่อรัฐบาลสหรัฐฯ และให้ทูตเดินทางกลับ
ประเทศไทยทันที

ตัวแทนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยและแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ พร้อมด้วยผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เช่น นายศิลปเสริฐ โพธิ์แก้ว นายพิรพล ตรียะเกษม นายหวง โคจิราการ นายเทอดภูมิ ใจดี และ นายธงชัย วินิจจะกุล ได้ยื่นจดหมายเปิดผนึกถึงประธานาธิบดีเจอรัลด์ ฟอร์ด ผ่านทางสถานทูตสหรัฐฯในประเทศไทย เพื่อประท้วงการกระทำของสหรัฐฯ ในกรณีละเมิดอธิปไตยของไทยนำทหารเข้ามาในประเทศไทยโดยไม่ได้แจ้งให้ทราบก่อน โดยระบุไว้ในจดหมายว่า ให้สหรัฐฯขอขมาประชาชนไทยภายใน 24 ชั่วโมง พร้อมกันนั้น ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ก็ได้ประกาศเชิญชวนประชาชนเข้าร่วมชุมนุมครั้งใหญ่ในวันเสาร์ที่ 17 พฤษภาคม ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อเดินขบวนประท้วงการกระทำของสหรัฐฯในครั้งนี้อีกด้วย

17 พฤษภาคม 2518

กลุ่มนักศึกษา ประชาชน นับหมื่น เดินขบวนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ไปยังสถานทูตสหรัฐฯในประเทศไทย เพื่อประท้วงการกระทำของสหรัฐฯกรณีส่งทหารมายังประเทศไทยในระหว่างการเดินขบวนประท้วง ได้มีการอภิปรายโจมตีจักรวรรดินิยมอเมริกาตลอดเวลา

18 พฤษภาคม 2518

กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงสหรัฐฯหน้าสถานทูต ยังคงดำเนินการประท้วงพร้อมอภิปรายโจมตีต่อไป และได้ส่งผู้แทนนักศึกษา 7 คน เช่น นายหวง โคจิราการ นายธีรยุทธ บุญมี นายพินิจ จารุสมบัติ เข้าพบ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ เพื่อทราบนโยบายของรัฐบาลในครั้งนี ในกรณีทางฝ่ายตัวแทนกลุ่มผู้ประท้วงได้รับคำยืนยันว่าจะคัดค้านพันธมิตรทันทีหากสหรัฐฯไม่ยอมขอขมาไทย

ประชาชนในจังหวัดหนองคายประมาณ 100 คน เดินขบวนขับไล่ชาวเวียดนามอพยพ ขณะเดินขบวนได้มีการขว้างปาก้อนอิฐเข้าไปในบ้านและร้านค้าชาวเวียดนามเสียหาย พร้อมกันนั้นก็ประกาศจะเดินขบวนครั้งใหญ่เดือนสิ้นเดือน อันเป็นกำหนดที่ชาวเวียดนามจะทำพิธีระลึกถึงโฮจิมินห์ อดีตผู้นำเวียดนามเหนือด้วย

19 พฤษภาคม 2518

พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เปิดเผยว่า นายเอ็ดเวิร์ด อี. มาสเตอร์ อุปทูตสหรัฐฯประจำประเทศไทย ได้เข้าพบพร้อมผู้นำจดหมายแสดงความเสียใจจากรัฐบาลสหรัฐฯมามอบให้ที่กระทรวงการต่างประเทศ

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวถึงสหรัฐฯ ว่า เมื่อเขาขอโทษแล้วก็พอใจ ส่วนการเรียกทูตไทยกลับมานั้นยังไม่แน่ แต่จะเรียกกลับมาเพื่อปรึกษาข้าราชการก่อน และการทบทวนสัญญาระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ทุกเรื่องก็จะต้องทำต่อไป

กลุ่มผู้ประท้วงสหรัฐฯ ที่หน้าสถานทูตได้สลายตัวลงหลังจากทำการประท้วงติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน พร้อมกันนั้นกลุ่มผู้นำการประท้วงครั้งนี้ประกาศว่าการต่อต้านสหรัฐฯ จะดำเนินต่อไปจนกว่าจะมีการถอนฐานทัพสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยหมดทุกแห่ง โดยถือว่าการต่อสู้ครั้งนี้เป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น

ประชาชนจังหวัดหนองคายเดินขบวนขับไล่ชาวเวียดนามอพยพ บุกทำลายทรัพย์สินของชาวเวียดนามเสียหายเป็นจำนวนมาก พร้อมกับยื่นคำขาดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดขับไล่ชาวเวียดนามอพยพออกนอกประเทศโดยด่วน

พล.อ.กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบก กล่าวถึงการที่มีประชาชนชุมนุมขับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่ภาคอีสานว่า เชื่อว่าจะต้องมีเบื้องหลังอย่างแน่นอน แต่ยังไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นอะไร

20 พฤษภาคม 2518

พนักงานโรงแรมดุสิตธานีซึ่งหยุดงานประท้วงค่าจ้างแรงงานมาตั้งแต่ต้นเดือนพฤษภาคม ยังคงดำเนินการประท้วงต่อไปโดยไม่มีการเจรจาแต่อย่างใดจากฝ่ายนายจ้าง ในกรณีทางสหภาพแรงงานลูกจ้างโรงแรม ประกาศให้ความสนับสนุนในการต่อสู้เรียกร้องในครั้งนี้ยิ่งยวดที่ ทางฝ่ายนายจ้างโรงแรมออกประกาศเรียกพนักงานที่หยุดงานทุกคนเข้ารายงานตัวในวันที่ 21 พฤษภาคม นี้

นายพินิจ จารุสมบัติ รองเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ฝ่ายการเมืองเปิดเผยว่าได้รับคำยืนยันจากนายชูป หมื่นปาน ซึ่งเป็นหนึ่งในจำนวนชาวบ้าน 30 คนที่เข้าพบ พล.อ.สายหยุด เกิดผล อดีตรองผู้อำนวยการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในประเทศ เพื่อเจรจาเรื่องผู้ที่ได้รับความเสียหายจากกรณีถังแดง ที่จังหวัดพัทลุง ว่า พล.อ.สายหยุด เกิดผล ได้ยอมรับว่า เรื่องถังแดงนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง แต่ขอร้องให้ชาวบ้านลืมเสีย โดยทางราชการจะเป็นผู้รับอุปการะผู้ที่ได้รับความเสียหายในกรณีนี้เองทั้งหมด ในวันเดียวกัน พล.อ.สายหยุด เกิดผล ได้ชี้แจงว่า เรื่องที่ว่ามีชาวบ้านจากพัทลุงมาพบตนนั้นมาจริงแต่ไม่ได้มีการพูดถึงเรื่องถังแดงนี้เลย

21 พฤษภาคม 2518

พนักงานโรงแรมดุสิตธานียังคงดำเนินการประท้วงต่อไปทางสหภาพแรงงานลูกจ้างโรงแรม เปิดประชุมเพื่อออกแถลงการณ์ในการดำเนินงานครั้งนี้

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่าสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐฯ จะดีขึ้นกว่าเดิมเมื่อมีการแก้ไขบทสนธิสัญญาทั้งหมดฉบับใหม่ และเหตุการณ์ล่วงละเมิดอธิปไตยจะไม่เกิดขึ้นอีก

คณะผู้แทนเวียดนามเหนือ 13 คน นำโดย นายฟาน เซียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามเหนือเดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการครั้งแรก ในการนี้หัวหน้าคณะได้กล่าวเปิดเผยว่า การเดินทางมาครั้งนี้เพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองให้เป็นปกติ ส่วนการเจรจาปัญหาอื่นนั้นต้องแล้วแต่นโยบายของทั้งสองประเทศว่าเป็นไปอย่างไร สำหรับการเจรจาเรื่องเวียดนามอพยพนั้น ต้องแล้วแต่ประเทศไทย ในการมาของคณะผู้แทนจากเวียดนามเหนือครั้งนี้มีประชาชนชาวเวียดนามเหนือที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยได้ไปให้การต้อนรับเป็นอันมาก

22 พฤษภาคม 2518

พนักงานโรงแรมดุสิตธานีประมาณ 150 คน จะเข้าไปลงชื่อรายงานตัวเพื่อขอเข้าทำงานต่อกับนายจ้าง แต่ถูกขัดขวางจากพนักงานฝ่ายที่ต้องการจะหยุดงาน จึงทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน เป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเข้าคุ้มกัน และต่อมานายเทอดภูมิ ใจดี ประธานสหภาพแรงงานลูกจ้างโรงแรมได้กล่าวปราศรัยต่อพนักงานที่ทำการประท้วงทั้งหมด เรื่องราวจึงยุติลง ในตอนเย็นวันเดียวกันฝ่ายพนักงานมีการเผาหุ่นนางชन्द์ ปิยะอุย กรรมการบริหารโรงแรมดุสิตธานี

พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปริษา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เปิดเผยว่าการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่เกิดขึ้นในจังหวัดสกลนครและหนองคายนั้น ส่วนหนึ่งเป็นแผนการปลุกปั่นยุยงของ ซี.ไอ.เอ. เพราะปรากฏว่าผู้ต้องหาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้ 20 คน สอบประวัติแล้วเป็นคนทำงานให้ ซี.ไอ.เอ. ถึง 7 คน

พนักงานช่างกลการรถไฟมักกะสันจำนวนกว่า 1,000 คน ได้จับกลุ่มชุมนุมกันที่หน้าตึกที่ทำการรถไฟแห่งประเทศไทย ใกล้หัวลำโพง เรียกร้องขอพบ นายพจนานาควัชระ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายเดินรถ เพื่อสอบถามข้อข้องใจเกี่ยวกับข้อตกลงต่าง ๆ ที่พนักงานได้ยื่นให้ทางการรถไฟไปไปแล้ว และเป็นที่ตกลงกันว่าจะมีการปรับปรุง และหาทางแก้ไข แต่นายพจนานาควัชระ ขัดขวางไม่ให้ข้อตกลงเหล่านั้นบรรลุเป้าหมาย

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่า ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของราชอาณาจักรลาวนั้นจะไม่กระทบกระเทือนความสัมพันธ์กับไทยแต่อย่างใด และรัฐบาลไทยก็ยังคงให้ความรับรองรัฐบาลผสมชั่วคราวแห่งชาติของลาวอยู่

24 พฤษภาคม 2518

นายรอสต์ เทิทซิง โฆษกประจำสถานทูตสหรัฐฯเปิดเผยว่า ตามที่ พ.ศ.ท.บุญเลิศ เลิศบริษา กล่าวว่า การประท้วงจับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่สกลนครและหนองคาย เป็นแผนการขู่ข่มและปลุกปั่นของ ซี.ไอ.เอ. นั้น ทางสถานทูตขอแถลงว่าไม่เล็งเห็นการให้หน่วยงานใดของสหรัฐฯ ในประเทศไทยปฏิบัติการเช่นนั้น

นางชนัดต์ ปิยะอุย กรรมการบริหารโรงแรมकुสิตธานีเปิดเผยว่า การประท้วงและหยุดงานของลูกจ้างนั้นมอบให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาล เพราะทางโรงแรมไม่สามารถรับคนที่โรงแรมไล่ออกจากงานให้เข้าทำงานใหม่ได้

นายพิรพล ศิริเกษม ผู้ประสานงานกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กล่าวถึงกรณีกลุ่มนักศึกษาลาวเรียกร้องคืนแดนทางแถบภาคอีสานของไทยนั้นเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์สมัยศักดินา ควรหันมาร่วมมือกันขจัดจักรวรรดินิยมอเมริกาเพื่อสร้างสันติสุขในอนาคตดีกว่า

พล.ค.ชาติชาย ชูณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กล่าวว่า การเจรจาระหว่างผู้แทนเวียดนามเหนือกับฝ่ายไทยได้ผลคืออย่างขึง และเชื่อว่าไทยกับเวียดนามเหนือจะประกาศสัมพันธ์ทางการทูตกันได้เร็ว ๆ นี้

นายสมพจน์ ปิยะอุย กรรมการผู้จัดการโรงแรมकुสิตธานี ลงนามประกาศปิดกิจการโรงแรมकुสิตธานี 1 ปี เพราะไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ เนื่องจากพนักงานได้ใช้บริเวณโรงแรมเป็นที่ประท้วงหยุดงาน ทำให้โรงแรมไม่สามารถดำเนินการตามปกติได้

27 พฤษภาคม 2518

นายวรพจน์ ปิยะอุย นายจ้างโรงแรมकुสิตธานี ว่าจ้างกลุ่มกระต๊องแดงประมาณ 200 คน เข้ารักษาความปลอดภัยและทรัพย์สินของโรงแรมทั้งหมด จึงทำให้เหตุการณ์ประท้วงหยุดงานของลูกจ้างโรงแรมซึ่งกำลังดำเนินอยู่ตึงเครียดยิ่งขึ้น ถึงกับจะมีการปะทะกันระหว่างพนักงานโรงแรม และกลุ่มกระต๊องแดงหลายครั้ง แต่ตำรวจเข้ายุติเหตุการณ์ไว้ได้

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เรียกนายบุญแห่ง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงมหาดไทย นายนิคม จันทรวิฑูร อธิบดีกรมแรงงาน ตลอดจนข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และนายตำรวจอีกหลายนาย เข้าพบเพื่อหารือเกี่ยวกับข้อพิพาทตุลาการคดีนี้ ผลการปรึกษาปรากฏว่า นายกรัฐมนตรีขอเวลาในการพิจารณาเรื่องนี้ให้รอบคอบเสียก่อน

นายอนันต์ ฉายแสง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม เปิดเผยเกี่ยวกับกรณีขับเวียตนามอพยพ ที่จังหวัดหนองคายว่า เป็นผลจากการหนุนของ ซี.ไอ.เอ. ที่ให้ประชาชนเดินขบวนขับไล่ชาวเวียตนามอพยพ เพื่อไม่ให้ทหารสหรัฐฯต้องออกจากประเทศไทย

กลุ่มสหภาพแรงงาน 65 สหภาพ ออกแถลงการณ์โจมตี นายออบ วสุรัตน์ ประธานสภาหอการค้าไทย กรณีนายออบยื่นบันทึกถึงรัฐบาลพร้อมทั้งกล่าวหาว่า กลุ่มสหภาพแรงงานเป็นเครื่องมือของคอมมิวนิสต์ โดยให้นายออบประกาศขอมาทางหน้าหนังสือพิมพ์ และหากไม่ดำเนินการตามนั้น จะดำเนินการต่อไป

28 พฤษภาคม 2518

เกิดการปะทะกันระหว่างคนงานหญิงบริษัทแสดนคาร์ด การ์เมนต์ ฝ่ายที่ไม่ต้องการให้พนักงานกลับเข้าทำงานกับตำรวจหน่วยคอมมานโด ที่เข้าไปรักษาการเพื่อพยายามนำคนงานฝ่ายที่ต้องการเข้าทำงานผ่านแนวของผู้ประท้วงเข้าไปทำงานตามเดิม ผลการปะทะกัน ฝ่ายตำรวจนำคนงานที่ต้องการกลับเข้าไปทำงานเข้าไปได้ แต่มีพนักงานหญิงฝ่ายประท้วงถูกตำรวจตีด้วยกระบองได้รับบาดเจ็บ 28 คน

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเปิดประชุมพิเศษ กรณีคนงานหญิงบริษัทแสดนคาร์ด การ์เมนต์ ถูกตำรวจทำร้ายบาดเจ็บ ผลการประชุม ศูนย์ฯลงความเห็นว่าจะมีการเมืองอยู่เบื้องหลังในกรณีนี้

พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เปิดเผยว่า กรณีประท้วงขับไล่เวียตนามอพยพ เชื่อมั่นว่าการขัดขวางมิให้ไทยกับเวียตนามเห็นมีความสัมพันธ์ทางการทูตกันด้วยการสร้างสถานการณ์ประท้วงขับไล่ชาวเวียตนาม แต่ยังไม่รู้ว่ามิใช่ผู้ใดบงการอยู่เบื้องหลัง

29 พฤษภาคม 2518

คนงานบริษัทแสดนคาร์ด การ์เมนต์ฝ่ายผู้ประท้วงยังคงทำการประท้วงต่อโดยไม่ยอมรับข้อตกลงของนายจ้างตามค่าแถลงของนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม ที่ว่าสามารถตกลงกันได้แล้ว โดยฝ่ายคนงานอ้างว่าเพราะฝ่ายคนงานไม่ได้อยู่ในที่ประชุมด้วย

คนงานหญิงโรงงานสแตนดาร์ด การ์เมนต์ กว่า 300 คน เกาะเกี่ยวแขนบิดทางเข้าโรงงานเพื่อเรียกร้องค่าแรงและสวัสดิการเพิ่ม แต่ พ.ศ.๒๕๐๒ วรรณโกวิทย์ ผู้บังคับการตำรวจนครบาลได้ สั่งการตำรวจสถานีการชุมนุมเปิดโรงงานด้วยวิธีรุนแรงเมื่อ 28 พฤษภาคม 2518 ด้วยคำอธิบายว่า “ผมไม่รู้กฎหมายแรงงาน” ปรากฏว่าคนงานหญิงบาดเจ็บ 17 คน บาดเจ็บสาหัสอย่างแรงถึงขั้นกะโหลกศีรษะ 2 คน และลำตัวบอบช้ำสาหัส 1 คน (ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 12 มิถุนายน 2518)

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย และพรรคพลังธรรม ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ออกแถลงการณ์คัดค้านประณามการกระทำของตำรวจที่ใช้กำลังและอาวุธเข้าปะทะกับคนงานหญิงบริษัทสแตนดาร์ด การ์เมนต์ ว่าเป็นการกระทำที่ทารุณ ไร้มนุษยธรรม ขัดต่อความรู้สึกและความสงบสุขของบ้านเมือง

สหภาพแรงงานแห่งประเทศไทยเปิดประชุมพิจารณากรณีตำรวจใช้กำลังปะทะคนงานหญิงสแตนดาร์ด การ์เมนต์ ผลการประชุมลงมติให้ส่งตัวแทนเข้าพบนายกรัฐมนตรีเพื่อยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล ทั้งกรณีบริษัทสแตนดาร์ด การ์เมนต์ และโรงแรมดุสิตธานี

คณะผู้แทนเวียดนามเหนือที่เดินทางมาเยือนไทย โดยการนำของนายฟาน เอียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เดินทางออกจากประเทศไทย ในกรณีนี้ นายฟาน เอียน ได้กล่าวว่าจะพยายามสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทยให้ได้ภายในสามเดือน และให้สหรัฐอเมริกาถอนทหารฐานทัพออกจากภูมิภาคอินโดจีนอย่างเด็ดขาด

ตัวแทนสหภาพแรงงานกรรมกร 65 สหภาพ ได้เข้าพบนายกรัฐมนตรี เพื่อหารือปัญหาข้อพิพาทแรงงาน ทั้งเรื่องโรงแรมดุสิตธานี และบริษัทสแตนดาร์ด การ์เมนต์ ผลการประชุม นายกรัฐมนตรียินยอมตามข้อเรียกร้องของสหภาพแรงงานทั้งหมด แต่ขอเวลาในการดำเนินการเท่านั้น

คนงานหญิงบริษัทสแตนดาร์ด การ์เมนต์ ประมาณ 40 คน เปิดชุมนุมหน้ากองบัญชาการตำรวจนครบาล แล้วอ่านประกาศประณาม พ.ต.อ.ยุทธนา วรรณโกวิท ผู้บังคับการตำรวจนครบาลได้ พร้อมกับเผาหุ่นด้วย

พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เปิดเผยว่า รัฐบาลไทยได้แจ้งให้รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนทราบอย่างเป็นทางการแล้วว่า ไทยพร้อมที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนโดยทันที

นายแหวง โฉจิริการ นายสมาน เลือดดวงหัด นายสุธรรม แสงประทุม และนายสงเอี่ยม สือรุ่งเรือง ซึ่งเป็นตัวแทนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา และแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติเปิดเผยว่า เกี่ยวกับการเข้าร่วมในการสนับสนุนคนงานหญิงบริษัทสแตนดาร์ด การ์เมนต์ หลังจากที่สหภาพแรงงานแห่งประเทศไทยและศูนย์ประสานงานกรรมกร ได้ยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล 6 ข้อแล้ว รัฐบาลเพียงแต่รับไว้พิจารณา ยังไม่ได้ให้คำตอบที่พอจะเป็นหลักประกันว่ารัฐบาลจะรับผิดชอบแต่อย่างใด และในกรณีนี้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยและแนวร่วมต่อต้านเผด็จการ จะดำเนินแผนการ 3 ขั้นในการสนับสนุนการรวมตัวของคนงานในกรณีนี้

นายเสน่ห์ วัฒนธรร ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมาเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อรายงานข้อเรียกร้องของกลุ่มครูโรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดนครราชสีมาประมาณ 300 คนที่ร่วมชุมนุมกันให้ทางรัฐบาลทบทวนนโยบายการมอบตัวโจรภาคใต้ และการจับตัวครูไปเรียกค่าไถ่ โดยชุมนุมกันตั้งแต่วันที่ 29 พฤษภาคม ที่ผ่านมา ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยทราบ

แนวร่วมพิทักษ์ทรัพยากรแห่งประเทศไทย ออกแถลงการณ์ตอบโต้การให้ร้ายป้ายสี นายธวัช มกรพงศ์ เป็นคอมมิวนิสต์ ว่าเป็นการกระทำของนายเหมืองที่ละเมิดกฎหมายแร่และถูกนายธวัชเข้มงวดให้กระทำตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

1 มิถุนายน 2518

ตัวแทนสหภาพแรงงาน 65 สหภาพประมาณ 100 คน ได้ร่วมประชุมกันที่กรมแรงงานเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่บริษัทสแตนดาร์ด การ์เมนต์ และกรณีนายจ้างโรงแรมดุสิตธานี จ้างกลุ่มกระหังแดงเข้าไปคุกคามสวัสดิภาพของคอนงาน ผลการประชุมลงมติว่าให้พนักงานต่อสู้กับฝ่ายนายจ้าง กรณีดุสิตธานี และบริษัทสแตนดาร์ด การ์เมนต์ ต่อไป พร้อมกันนั้นตัวแทนพนักงานได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น 13 คน เพื่อดำเนินการในเรื่องนี้ โดยคณะกรรมการจะเข้ายื่นข้อเสนองาน 6 ข้อ ต่อรัฐบาล ในวันที่ 2 มิถุนายน และจะรอฟังคำตอบจากรัฐบาล ในวันที่ 4 มิถุนายน เวลาเที่ยง

กลุ่มกรรมกรหญิงบริษัทสแตนดาร์ด การ์เมนต์ กลุ่มสตรี 10 สถาบัน และแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย ได้นำหรีดดำไปวางที่หน้าสำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เพื่อประท้วงภาพการ์ตูนวันที่ 30 พฤษภาคม ของนายประยูร จรรย์วาทย์ พร้อมกับออกแถลงการณ์ไม่เห็นด้วย นายประพันธ์ วงศ์คำ อาจารย์ที่ปรึกษากลุ่มกระหังแดง เปิดเผยว่า กรณีที่มีข่าวว่าจะมีการไปจับไล่กลุ่มกระหังแดง ในวันที่ 4 มิถุนายน ที่โรงแรมดุสิตธานีนั้น กลุ่มกระหังแดงพร้อมเสมอ เพราะว่าเรื่องดุสิตธานีเป็นเรื่องเล็ก พร้อมกันนั้นที่ปรึกษากลุ่มกระหังแดงประกาศว่าจะต่อต้านการเคลื่อนไหวกักขังไล่สหรัฐฯในคืนเดือนหน้าอย่างแน่นอน

2 มิถุนายน 2518

นายเทอดภูมิ ใจดี นายไพศาล ธวัชชัยนันท์ นายตัน วงษ์ดี นายประสิทธิ์ ไชโย นายอาหมัด ขามทองเทศ และผู้นำกรรมกรอีกหลายคนเปิดเผยว่า สหภาพแรงงาน 65 สหภาพ และศูนย์ประสานงานกรรมกร ได้ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี เพื่อย้ำข้อเสนองานทั้ง 6 ข้อของกรรมกร

ให้ทางฝ่ายรัฐบาลตอบอย่างแน่นอนด้วยลายลักษณ์อักษร และให้กระจายข่าวทางสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย ในวันที่ 4 มิถุนายน เวลา 12.00 น. พร้อมกันนั้นตัวแทนกรรมกรจะเรียกร้องให้ประชาชนผู้รักความเป็นธรรมมาร่วมชุมนุมกันที่ลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 6 เพื่อรอฟังคำตอบจากรัฐบาล ถ้ารัฐบาลยังไม่ให้คำตอบจะมีการนัดหยุดงานทั่วประเทศ

นางสาวถวาย บุญสนธิ ตัวแทนคนงานบริษัทสแตนดาร์ด การ์เมนท์ เปิดเผยว่า ได้มีกลุ่มวัยรุ่นประมาณ 5 คน ได้ขว้างระเบิดพลาสติกจากสำนักงานชั้น 5 ของบริษัทสแตนดาร์ด การ์เมนท์ ลงมายังกลุ่มคนงานที่ทำการประท้วงอยู่ ทำให้คนงานหญิงได้รับบาดเจ็บประมาณ 10 คน

นายพรชัย แสงซัจจ์ กรรมการกลางพรรคแนวร่วมสังคมนิยมเปิดเผยว่า ได้มีการประชุมกันระหว่างตัวแทนพรรคแนวร่วมสังคมนิยม พรรคพลังใหม่ และพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ถึงกรณีคนงานหญิงบริษัทสแตนดาร์ด การ์เมนท์ ถูกตำรวจทำร้าย ผลการประชุมทั้งสามพรรคลงมติสนับสนุนข้อเรียกร้องของพนักงานที่เสนอต่อรัฐบาล โดยเฉพาะให้ปลด พ.ต.อ.ยุทธนา วรรณโกวิท ออกจากตำแหน่ง

พล.อ.กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบกกล่าวว่า ขณะนี้การชุมนุมหรือประท้วงได้กลายเป็นประเพณี และกลายเป็นเรื่องการเมืองไปเสียแล้ว พร้อมกันนั้นได้เรียกร้องให้ทุกฝ่ายหาทางยุติและร่วมมือกับทางราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เปิดประชุมคณะกรรมการด่วนเพื่อพิจารณามาตรการที่จะสนับสนุนการต่อสู้ของกรรมกร ในวันที่ 4 มิถุนายน ผลการประชุม ให้ตั้งคณะกรรมการศูนย์ขึ้นชุดหนึ่งเพื่อติดต่อและประสานงานกับกรรมกร โดยที่ฝ่ายนักศึกษจะเป็นเพียงฝ่ายสนับสนุนเท่านั้น การต่อสู้ตัดสินใจดำเนินการทุกอย่าง กรรมกรจะเป็นฝ่ายดำเนินการเอง

นายเทอดภูมิ ใจดี ประธานศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งประเทศไทย ถูกลอยยิงขณะเดินคุยกับนายธัญญา ชุมชฎาธาร ตรงปากทางเข้าสำนักงานทนายความธรรมรังษี ถนนวิสุทธิกษัตริย์ แต่กระสุนที่คนร้ายยิงนายเทอดภูมิพลาดเป้าหมาย เพราะนายเทอดภูมิวิ่งหนีทัน ผลจึงโดนกระสุนตอกข้อมือซ้ายแห่งเดียว

การประท้วงของครูสามจังหวัดภาคใต้ขยายแนวออกไปอีก โดยทางศูนย์พิทักษ์สวัสดิภาพคนภาคใต้ได้ลงมติให้ครูในสามจังหวัดภาคใต้หยุดสอนหมด ทำให้โรงเรียนทุกแห่งในจังหวัดยะลา ปัตตานีและนราธิวาสต้องปิดหมด

4 มิถุนายน 2518

กรรมการจากที่ต่างๆ ร่วมชุมนุมกันประท้วงที่บริเวณลานพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สวนลุมพินี เพื่อรอฟังคำตอบจากรัฐบาล

พ.ต.ท.ณรงค์ มหานนท์ ผู้บัญชาการตำรวจนครบาลเปิดเผยว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจยังไม่สามารถชี้ขาดได้ว่า กรณีนายเทอดภูมิ ใจดี ถูกลอบยิง จะมีเบื้องหลังอย่างไร เพราะยังต้องรอผลการสอบสวนก่อน

กลุ่มพ่อค้า ประชาชน และครูสามจังหวัดภาคใต้ ยังคงชุมนุมประท้วงต่อไปในกรณี นายประกอง ประยูรโคกราช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และคณะกรรมการอำนวยการปราบปรามโจรภาคใต้ ได้เรียกตัวแทนกลุ่มพิทักษ์สวัสดิศึกษาพรุ 3 จังหวัด เข้าพบเพื่อเจรจา

ตัวแทนสหภาพแรงงาน 65 สหภาพ ร่วมประชุมพิจารณาคำตอบของรัฐบาลอีกครั้ง ผลการประชุมลงมติให้ยื่นเงื่อนไขปัญหา 5 ข้อ เสนอต่อรัฐบาลให้นำไปแก้ไขภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่ 12.00 วันที่ 5 มิถุนายน เป็นต้นไป

5 มิถุนายน 2518

การชุมนุมประท้วงของครู พ่อค้า ประชาชน ในสามจังหวัดภาคใต้สิ้นสุดลงโดยรัฐบาลยอมรับข้อเสนอของฝ่ายผู้ประท้วงทุกข้อ

การชุมนุมประท้วงของกรรมกร บริเวณลานพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สวนลุมพินี ยังคงดำเนินต่อไป โดยมีกรรมกรจากจังหวัดต่าง ๆ เช่น สมุทรสาคร นครปฐม เดินทางเข้ามาร่วมด้วย

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 15 คน จากพรรคฝ่ายค้าน 5 พรรค คือ พรรคประชาธิปไตย พรรคเกษตรสังคม พรรคพลังใหม่ พรรคแนวร่วมสังคมนิยม และพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ร่วมประชุมกันพิจารณาปัญหาการประท้วงหยุดงานของกรรมกรที่กำลังดำเนินอยู่ รวมทั้งข้อเสนอทั้งหมดของกรรมกรด้วย ซึ่งผลการประชุมเห็นควรรื้อย้าย พ.ต.อ.ยุทธนา วรรณโกวิท เพื่อบรรเทาสถานการณ์ให้ผ่อนคลายลง ส่วนกรณีคดีสถานีขอให้รัฐบาลเจรจากับทางเจ้าของโรงแรมขอให้ลดทิวาลง

นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กล่าวถึงข้อเรียกร้องของกลุ่มสหภาพแรงงานที่ให้รัฐบาลปลด พ.ต.อ.ยุทธนา วรรณโกวิท ภายใน 48 ชั่วโมง ทางฝ่ายรัฐบาลไม่สามารถทำได้ เพราะจะต้องปฏิบัติตามความคิดเห็นของคณะกรรมการดำเนินการสอบสวนที่รับว่าจะสอบสวนเสร็จภายใน 7 วัน

พล.ต.ท.ณรงค์ มหานนท์ ผู้บัญชาการตำรวจนครบาลกล่าวถึงการประท้วงเรียกร้องของ
กรรมกรว่า ไม่เห็นด้วยที่กรรมกรกดดันให้ พ.ต.อ.ยุทธนา วรรณโกวิท ลาออก

6 มิถุนายน 2518

กรรมกรยังคงชุมนุมกันที่บริเวณลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 6 เป็นวันที่ 3 เพื่อรอคำตอบ
จากรัฐบาล หลังจากยื่นข้อเรียกร้องและให้เวลา 48 ชั่วโมง ตัวแทนกรรมกร ได้แก่ นายอาหมัด
ขามเทศอง นายสุวิทย์ ประยูรศักดิ์ นายวิเชียร ศรีวิเชียร นางสายหยุด ศรีสุรัตน์ และนายผัน
วงษ์ดี ได้เข้าเจรจากับฝ่ายรัฐบาล ผลการเจรจาทั้งสองฝ่ายเริ่มยอมรับหลักการในข้อเรียกร้องทั้ง 5 ข้อ

7 มิถุนายน 2518

พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กล่าวถึงการเดินทางไป
เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนว่า การเดินทางไปจีนครั้งนี้ไปเพียง 2 วันเท่านั้น คือไปเพื่อ
ลงนามสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ปักกิ่ง ซึ่งตนในฐานะผู้รับมอบอำนาจจากรัฐบาลไทย
จะเดินทางไปในวันวันที่ 27 มิถุนายนนี้

ตัวแทนกลุ่มสหภาพแรงงานเข้าร่วมประชุมตกลงกับฝ่ายรัฐบาล ผลการประชุม รัฐบาล
ยอมรับเงื่อนไขของกรรมกรทุกข้อ และพร้อมที่จะนำตัวแทนของสหภาพไปพิสูจน์ว่า รัฐบาลได้
ขยับหน่วยกะทิ้งแดงออกจากคูสิตธานีหลังจากฝ่ายตัวแทนกรรมกรเคลียร์พื้นที่แล้ว กรรมกร
ทั้งหมดประมาณ 5,000 คน ที่ชุมนุมอยู่ที่ลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 6 จึงสลายตัว

พ.ต.ค.ธีระชัย เจริญเจริญ สารวัตรสืบสวนสถานีตำรวจนครบาลชนะสงคราม เปิดเผยว่า
กรณีนายเทอดภูมิ ใจดี ผู้นำกรรมกรถูกลอบยิง ขณะนี้ตำรวจยังไม่ทราบตัวคนร้าย เพราะจะต้อง
รอการสอบสวนพยานที่อยู่ในเหตุการณ์เสียก่อน

นายอนันท์ ปันยารชุน เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐฯ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง
สหรัฐฯกับประเทศไทยว่า ไม่ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ขอแค่เพียงให้ฝ่ายสหรัฐฯสำนึกถึง
สถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในย่านตะวันออกเฉียงใต้ พร้อมกันนั้นได้ให้ความเห็นว่าเมื่อถอน
ทหารสหรัฐฯ ออกจากไทยหมดแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศจะดีขึ้น ส่วนการ
ทบทวนสนธิสัญญาระหว่างไทยกับสหรัฐฯนั้นจะไม่มีเปลี่ยนแปลงข้อตกลงขั้นพื้นฐาน

นักเรียนโรงเรียนป่านะพันธิวิทยายุทธเรียนประท้วงฝ่ายบริหารโดยกล่าวหาว่าทางฝ่าย

บริหารพยายามขัดขวางการแสดงออกและความคิดเห็นโดยเสรีของนักเรียน ล้มเลิกสถานักเรียน และบริหารงานเออาร์ดีเอเปียบ

พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารสูงสุด มีหนังสือถึงกองทัพบก ให้ชี้แจงผู้ได้ บังคับบัญชาทราบข่าวลือที่ว่าทหารบางกลุ่มจะปฏิวัตินั้นไม่มีมูลความจริงแต่อย่างใด การปล่อย ข่าวเช่นนั้นอาจก่อให้เกิดการแตกแยกในกองทัพได้

12 มิถุนายน 2518

สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทยออกจดหมายเชิญประชาชนผู้รักความเป็นธรรมกลุ่ม แนวร่วม และผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ให้เดินทางเข้าไปดูข้อเท็จจริงที่หมู่บ้านหนอง บัวบาน จังหวัดอุดรธานี ในวันที่ 20-21 มิถุนายน เพราะว่าขณะนี้ได้มีทหารพลรบจากป่าห้วย ประมาณ 50 นาย ได้เข้าไปตั้งค่ายพักอยู่ในหมู่บ้าน

นายภราดร พงศ์สุวรรณ รองเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยฝ่าย เศรษฐกิจกล่าวถึงกรณีที่เกิดขึ้นว่าคณะรัฐมนตรีลงมติให้จับกุมนิสิตนักศึกษาที่เข้าไปช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ว่า เป็นเรื่องที่รัฐบาลวางแผนสร้างสถานการณ์ขึ้นเองเพื่อหวังผลในการแบ่งแยกประชาชนออกจาก นักศึกษา ชาวนา ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายใช้มาตรการรุนแรงปราบปรามประชาชน

คนงานไทยการ์ดฐานทัพสหรัฐฯ ที่มาชุมนุมกันที่ท้องสนามหลวงได้เดินแถวไปยัง ทำเนียบนายก รัฐมนตรีเพื่อฟังคำตอบจากรัฐบาลในข้อเสนอทั้งหมดของคนงาน 23 ข้อ ตัวแทนไทยการ์ด 30 คน ได้เข้าเจรจากับฝ่ายรัฐบาลประมาณ 2 ชั่วโมง แต่ไม่เป็นที่ตกลงกัน

นายนิยม ชั้นป้อม ตัวแทนพนักงานโรงแรมคูสิตธานี เปิดเผยว่าขณะนี้พนักงาน โรงแรมคูสิตธานี ได้รวมตัวกันประท้วงอีกเป็นวันที่ 2 เพราะว่า นางชนัดต์ ปิยะอุย กรรมการบริหาร ไม่ยอมรับรับนโยบายของรัฐบาลที่ตกลงกับฝ่ายพนักงานทั้ง 10 ข้อ

นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งด่วนถึงผู้ว่า ราชการจังหวัดอุดรธานี อุทัยธานี ศรีสะเกษ และลำพูน ให้จัดการอย่างเด็ดขาดตาม กฎหมายกับบุคคลที่อ้างว่ามาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และทำการปลุกปั่นยุยงฝึกอาวุธให้แก่ ชาวบ้าน

13 มิถุนายน 2518

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยยื่นหนังสือถึงรัฐบาล ให้ตอบคำถามกรณีนี้ เจ้าหน้าที่ชั้นสูงกล่าวหานักศึกษาออกไปฝึกอาวุธและเผยแพร่ลัทธิการเมือง

นายบุญเที่ยง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เปิดเผยว่า กระทรวงมหาดไทยได้สั่งให้เจ้าหน้าที่ปราบปรามผู้ปลุกระดมมวลชนอย่างเด็ดขาด แต่จะต้องสอบสวนให้แน่ชัดเสียก่อน

14 มิถุนายน 2518

นายจินดา ศรีบุญเรือง นายโต๊ะ คุณะทา และนายศรีทน ยอดกันธา กรรมการสหพันธ์ชวนาชาวไร่เชียงใหม่เปิดเผยว่าตามที่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นผู้ใหญ่อ้างรายงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในจังหวัดเชียงใหม่กล่าวหาชวนาว่าได้รับการฝึกอาวุธจากผู้อ้างตัวว่าเป็นนักศึกษา ฝึกอาวุธ และปลุกปั่นยุยงนั้น ไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด การแถลงข่าวเช่นนั้นเป็นการจงใจทำลายขบวนการนักศึกษาและชวนาโดยปราศจากมูลความจริงและขาดการศึกษาข้อเท็จจริงอย่างถ่องแท้

15 มิถุนายน 2518

ประชาชนจังหวัดเชียงใหม่กลุ่มหนึ่งบุกเผาและปิดล้อมโรงเรียนที่กลุ่มครูอาจารย์และตัวแทนชวนาชาวไร่ รวมทั้งวิทยากรที่ไปจากกรุงเทพฯ ซึ่งทั้งหมดได้จัดการสัมมนาครู นักศึกษา และ ผู้นำชาวบ้าน ขึ้นที่โรงเรียนบ้านดั้นแก้ว ตำบลขุนคง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ชื่อกลุ่ม “ประชาบาลเพื่อประชาชน” ผลปรากฏว่ารถของนายบุญยั้ง วอทอง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอุบลราชธานี พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ถูกเผาเสียหาย และกลุ่มสัมมนาถูกประชาชนไม่พอใจ ขวางป่าจนต้องยุติกลางคัน

นายบุญสนอง บุญโยทยาน เลขาธิการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย กล่าวว่า ไม่มีส่วนรู้เห็นเกี่ยวกับการขอรื้อแต่อย่างใด การที่หนังสือพิมพ์บางฉบับและสถานีวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่นออกข่าวโจมตีทำให้ประชาชนซึ่งไม่ทราบข้อเท็จจริงหลงเชื่ออย่างผิด ๆ ไปด้วย ซึ่งเข้าใจว่าเป็นแผนการของฝ่ายตรงข้ามที่ต้องการทำลายคะแนนเสียง

16 มิถุนายน 2518

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวถึงกรณีมีข่าวนักศึกษาออกไปปลุกระดมมวลชนว่า ยังไม่ได้รับรายงานในเรื่องนี้ แต่จะจัดการกับผู้ทำผิดกฎหมายทุกคน ไม่ว่าจะเป็นครีก็ตามที่ก่อความสงบกรณีนักศึกษาประชาชนจะเดินขบวนต่อต้านสหรัฐในวันที่ 4 กรกฎาคมนี้ จะเป็นสาเหตุให้เกิดการปฏิวัติ นายกรัฐมนตรีกล่าวว่าเป็นไปไม่ได้ เพราะพวกเดินขบวนไม่ใช่พวกที่ต้องการปฏิวัติ ส่วน

ทหารก็จะเข้ามาเกี่ยวข้องไม่ได้ ถ้าไม่มีกฎอัยการศึก

นายพินิจ จารุสมบัติ รองเลขาธิการฝ่ายการเมือง ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เปิดเผยว่า กรณีมีข่าวว่านักศึกษาออกไปฝึกอาวุธชาวบ้านนั้น เป็นนักศึกษาจากพรรคการเมืองพรรคหนึ่งซึ่งร่วมอยู่ในรัฐบาลชุดนี้ประมาณ 40 คน ในกรณีนี้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยจะได้ทำหน้าที่สื่อถึงนายรัฐมนตรีเพื่อชี้แจงรายละเอียดทั้งหมด และเรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนนโยบายเสียใหม่

นายบุญเย็น วอทอง กรรมการบริหารพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย เปิดเผยเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ว่าเกิดจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ปลดปล่อยละเลยปฏิบัติหน้าที่อย่างมีลัทธิลอบคมใน ทำให้เป็นที่น่าสงสัยหลายประการ

17 มิถุนายน 2518

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยและแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ส่งจดหมายเปิดผนึกถึงนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับกรณีมีข่าวว่านักศึกษาปลุกระดมมวลชนเพื่อให้มีการต่อต้านรัฐบาลนั้น โดยเรียกร้องให้รัฐบาลแถลงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างรีบด่วน

คนงานไทยการ์ด ประมาณ 2 พันคน ที่มาชุมนุมกันที่ท้องสนามหลวง เดินขบวนไปที่ทำเนียบรัฐบาลเพื่อเจรจาเกี่ยวกับเงินชดเชย ที่ทางคนงานระบุว่าทางกองบัญชาการทหารสูงสุด ส่วนหน้ารับเงินจากสหรัฐฯแล้วไม่ยอมจ่ายให้คนงาน ผลการเจรจาไม่เป็นที่ตกลงกัน ให้มาเจรจาใหม่ในวันรุ่งขึ้น คนงานจึงพากันไปชุมนุมต่อที่สนามหลวง

นายบุญเที่ยง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเปิดเผยว่าได้เดินทางไปดูสถานที่ที่เกิดเหตุ ที่อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีการสัมมนา “ประชาชนเพื่อประชาชน” แล้วมีการก่อเหตุรุนแรงขึ้น นายบุญเที่ยงได้รับการบอกกล่าวจากชาวบ้านตรงกับรายงานที่ทางกระทรวงมหาดไทยได้รับ

18 มิถุนายน 2518

คนงานไทยการ์ดประมาณ 2,000 คน เดินขบวนไปที่ทำเนียบรัฐบาลเพื่อเจรจากับฝ่ายรัฐบาลอีกครั้งหนึ่งในข้อเรียกร้องเดิม มีการตั้งตัวแทนสี่คนเพื่อเข้าพบนายกรัฐมนตรี แต่ปรากฏว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชไม่อยู่ ตัวแทนไทยการ์ดจึงเดินทางไปพบที่โรงแรมอินทรา นายกรัฐมนตรีลงนามในหนังสือรับเป็นประธานในการรับฟังคำชี้แจงทั้งสองฝ่าย ระหว่างไทยการ์ดกับกอง

บัญชาการทหารสูงสุดส่วนหน้า และจะมีการเจรจากันต่อไป

นายอาษา เมฆสวรรค์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ เปิดเผยว่ากรณีสัมมนาประชาบาลที่อำเภอหางดง ถ้ามีการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพจริง จะจัดการตามกฎหมายทุกประการ

คณะกรรมการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ และกลุ่มอิสระต่าง ๆ รวมทั้งชาวนา กรรมกร เปิดเผยว่า ศูนย์ฯและกลุ่มต่าง ๆ จะดำเนินโครงการรณรงค์ขับไล่ฐานทัพและต่อต้านสหรัฐฯ โดยจะเริ่มตั้งแต่วันที่ 23 มิถุนายน จนถึงวันที่ 4 กรกฎาคม ปีนี้

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวถึงกรณี นายเปรม มาลากุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุดรดิตถ์ พรรคสยามใหม่ กล่าวหามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นแหล่งเก็บอาวุธของขบวนการฝ่ายซ้ายว่า การสะสมอาวุธย่อมผิดกฎหมายอยู่แล้ว ใครก็ตามที่เป็นผู้กล่าวหาควรรีบแจ้งตำรวจให้ดำเนินการตามกฎหมายจึงจะเป็นพลเมืองที่ดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สะสมอาวุธจริงหรือไม่อยู่ที่ว่า นายเปรม มาลากุลจะกล้าทำในสิ่งที่ได้แนะนำไว้แต่ต้นหรือไม่ ถ้าทำไม่ได้ก็แสดงว่าพูดเท็จ

19 มิถุนายน 2518

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำหนังสือถึงทุกหน่วยงานในมหาวิทยาลัย ให้เตรียมการการป้องกันการสวมรอยเกี่ยวกับข้อกล่าวหาของนายเปรม มาลากุลที่หาว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นแหล่งสะสมอาวุธ โดยสั่งให้ทุกฝ่ายดำเนินการป้องกันอย่างแข็งขัน และประชุมมหาวิทยาลัยจะปิดตั้งแต่เวลา 20.00 น. เป็นต้นไปอย่างเด็ดขาด

ผู้ถือหุ้นบริษัทอุตสาหกรรมร่วมประชุมเพื่อแต่งตั้งกรรมการบริหารชุดใหม่และพิจารณาปัญหาพนักงานงานของโรงแรมด้วย ผลการประชุมลงมติว่าจะไม่รับพนักงานโรงแรม 115 คนที่ถูกให้ออกจากงานกลับเข้ามาทำงานใหม่อีก

คนงานไทยการ์ด 2 พันคน เดินขบวนจากสนามหลวงไปทำเนียบนายกรัฐมนตรีเพื่อขอเจรจากับเจ้าหน้าที่กองบัญชาการทหารสูงสุด คือ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ พล.อ.อ.ทวี จุลละทรัพย์ และพล.อ.อ.ภูซงค์ เอี่ยมสุนทร โดยตรง นายปรีดา พัฒนถาบุตร รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีให้คนงานส่งตัวแทนมาเจรจา โดยยอมรับจะติดต่อบุคคลทั้งสามให้คนงานจึงรอนจนกระทั่ง 15.30 น. แต่ไม่มีใครมาพบเจรจาด้วยจึงพากันไปชุมนุมที่ท้องสนามหลวงต่อ

27 มิถุนายน 2518

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้ออกปราศรัยอำลาประชาชนไปจีนแดง พร้อมกับชี้แจงการดำเนินงานต่าง ๆ ของรัฐบาลที่ผ่านมา ได้กล่าวถึงวันที่ 4 กรกฎาคมที่จะมาถึงว่า จะไม่มีการนองเลือด การเดินขบวนขับไล่ฐานทัพเป็นสิทธิทางประชาธิปไตย แต่ต้องอยู่ในกรอบของกฎหมาย

28 มิถุนายน 2518

นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ นิสิตชั้นปีที่ 4 คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับเลือกให้เป็นเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ส่วนรองเลขาธิการฝ่ายการศึกษา ได้แก่ นายสววย อุคมเจริญชัยกิจ นักศึกษาปีที่ 3 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รองเลขาธิการฝ่ายสังคม นายสมบุรณ์ ลิมะแสงยาวกรณ์ นักศึกษาปีที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ส่วนรองเลขาธิการฝ่ายการเมือง นายพลการ จิรโสภณ ได้คะแนนเสียงไม่ถึง 2 ใน 3 ของที่ประชุม จึงต้องจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ โดยให้นายพินิจ จารุสมบัติ รักษาการในตำแหน่งนี้ต่อไปจนกว่าจะมีการเลือกตั้งใหม่

30 มิถุนายน 2518

คณะผู้แทนไทยได้รับการต้อนรับอย่างมโหฬารจากสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมี นายเต็งเสี่ยวผิง รองนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 ของสาธารณรัฐประชาชนจีนไปรับถึงเครื่องบิน จีน ได้เดือนไทยให้ระวังสหภาพโซเวียตด้วย

1 กรกฎาคม 2518

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีของไทย พบกับ เหมาเจ๋อตุง สนทนากันนานกว่า 1 ชั่วโมง จนนายแพทย์ต้องขอยุติการสนทนาเพื่อพักผ่อน ไทยยอมรับมีจีนเดียวและจะเลิกติดต่อกับไต้หวันใน 1 เดือน โจวเอนโถล แถลงว่า รัฐบาลจีนสนับสนุนให้คนจีนในเมืองไทยโอนสัญชาติเป็นคนไทย ยืนยันหลักการคบกันอย่างเสมอภาคไม่แทรกแซงซึ่งกันและกัน จีนประกาศเร่งเปิดสถานทูตในไทยก่อนสิ้นปี

5 กรกฎาคม 2518

พล.ต.ต.อารีย์ กะรินทร์ ผู้บังคับการตำรวจสันติบาล เปิดเผยว่าแม้ว่าประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนจะมีสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันแล้วก็ตาม แต่ทางเจ้าหน้าที่สันติบาลก็ยังมีหน้าที่ควบคุมและกวดขันหนังสือและเอกสารที่มาจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์อยู่เช่นเดิม

8 กรกฎาคม 2518

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ปราศรัยถึงประชาชนชาวไทยทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ เรียกร้องให้ทุกฝ่ายสามัคคีกันเพื่อประเทศชาติ พร้อมกันนั้นได้กล่าวถึงระบบคอมมิวนิสต์ของจีนว่าสามารถนำมาใช้ในประเทศไทยได้ แต่จะต้องดัดแปลงเสียก่อน

9 กรกฎาคม 2518

นายบุญชนะ อัดดากร วุฒิสมาชิก เปิดเผยเกี่ยวกับกรณีมีผู้เสนอยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ว่าไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะให้มีการยกเลิก แต่ควรให้มีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสถานการณ์

เจ้าหน้าที่ชั้นสูงกรมประมวลข่าวกลางเปิดเผยว่า ขณะนี้การปฏิบัติงานทางการจารกรรมของจารชน เค.จี.บี. ซึ่งเป็นองค์การสืบราชการลับของสหภาพโซเวียตในประเทศไทย โดยเปลี่ยนเป้าหมายการจารกรรมจากกระทรวงกลาโหมมาเป็นที่กระทรวงการต่างประเทศมากขึ้น

10 กรกฎาคม 2518

ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาลงมติเป็นเอกฉันท์รับร่างพระราชบัญญัติยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17

นายประชา คุณะเกษม อธิบดีกรมสารนิเทศ เปิดเผยว่า ไม่เชื่อว่าองค์การข่าวกรองของสหภาพโซเวียต (เค.จี.บี.) จะเข้าไปทำการจารกรรมในกระทรวงการต่างประเทศ

พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี กล่าวว่าจะไม่ขัดข้องที่จะให้มีการยกเลิกกฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด เพราะรัฐบาลได้แถลงเรื่องนี้ต่อสภาผู้แทนราษฎรแล้ว และจะมีกฎหมายป้องกันความมั่นคงของชาติมาใช้แทน

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวถึงเรื่องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เสนอให้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ว่า รัฐบาลไม่ได้เพิกเฉยต่อกฎหมายดังกล่าว ขณะนี้เรื่องอยู่ที่สภาแล้ว

11 กรกฎาคม 2518

พนักงานไปรษณีย์ประมาณ 500 คน จาก 13 แขวงในกรุงเทพฯ ชุมนุมกันหน้ากรมไปรษณีย์เพื่อยื่นข้อเสนอสู่ 10 ข้อต่อ นายศรีภูมิ สุขเนตร อธิบดีกรมไปรษณีย์ เนื่องจากนายเชาว์ทองมา รองอธิบดีได้ออกคำสั่งไม่ให้พนักงานแทนเวรกันได้

12 กรกฎาคม 2518

นายแพทย์ กระแส ชนะวงศ์ หัวหน้าพรรคพลังใหม่ กล่าวว่า ไม่เห็นด้วยกับการมีวุฒิสมาชิกมานานแล้ว เพราะวุฒิสมาชิกที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่ค่อยดี และมีคุณสมบัติไม่เหมาะสม ถ้าอยากจะมีต่อไปก็ควรจะมาจากการเลือกตั้ง

นายเสวต โทมลภูติ เอกอัครราชทูตไทยประจำเวียงจันทน์ กล่าวถึงกรณีรัฐบาลลาวได้ขอร้องให้กระทรวงต่างประเทศไทยย้ายเจ้าหน้าที่กงสุลที่ห้วยทราย สุวรรณเขต และปากเซ ออกเป็นการชั่วคราวว่า เนื่องจากขบวนการฝ่ายซ้ายและประชาชนลาวไม่พอใจ และคิดว่าไทยสนับสนุนทหารลาวฝ่ายขวาให้ลึกซึ้งแล้วเข้าไปก่อวุ่นในลาว

14 กรกฎาคม 2518

กระทรวงการต่างประเทศเรียกกงสุลไทยที่สุวรรณเขต ปากเซ และห้วยทราย ประเทศลาว กลับประเทศไทย เนื่องจากสถานการณ์ไม่ปลอดภัย

นายสด กุรมะโรหิต ถอนตัวออกจากกลุ่มนวพล เนื่องจากทางกลุ่มได้เปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจจากระบบสหกรณ์มาเป็นเศรษฐกิจแบบผสม

นายบุญแท้ง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กล่าวถึงกรณีนายพลฝ่ายขวาของลาวเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ทำให้รัฐบาลผสมปัจจุบันของลาวไม่พอใจเพราะเกรงจะเข้าไปก่อวุ่นในลาว ว่าขณะนี้บุคคลเหล่านั้นเดินทางไปปารีสแล้ว

16 กรกฎาคม 2518

สหพรรคประชุมพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ให้แก่อายุผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งกับผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็น 18 ปี และ 23 ปี ผลการประชุมสหพรรคไม่รับหลักการ พนักงานหญิงบริษัทท้าว 20 บริษัท ได้มาชุมนุมกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้า เพื่อเข้ายื่นหนังสือกับนายกรัฐมนตรี ขอความช่วยเหลือเพราะถูกตำรวจจับเนื่องจากศูนย์รถร่วม บขส. เรียกร้องให้รัฐบาลจัดการกับรถท้าว เพราะไม่มีใบอนุญาตทำการขนส่ง

พล.อ.ควรวุ สุธานินทร์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมสมัยนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เปิดเผยว่าไม่เคยมีการสอบสวนความผิดผู้เสียอำนาจทั้งสาม(จอมพลถนอมกิตติขจร, จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร) ขณะนี้หลักฐานทั้งหมดอยู่ที่กรมพระธรรมนูญทหาร

17 กรกฎาคม 2518

พ.อ.สมคิด ศรีสังคม ประธานพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย กล่าวถึงกรณีผลการประชุมของสหพรรคที่ไม่ยอมรับหลักการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้คนอายุ 18 ปี มีสิทธิเลือกตั้ง และคนอายุ 23 ปี มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งว่า ควรจะเปิดโอกาสให้ผู้มีอายุ 18 ปี มีสิทธิออกเสียงได้แล้ว

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวถึงกรณีการสอบความผิดสามทรราชว่า ขณะนี้กำลังศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าจะดำเนินการอย่างไร

19 กรกฎาคม 2518

กระทรวงการต่างประเทศได้เรียกตัวนายเสวต โกมลภูติ เอกอัครราชทูตไทยประจำ นครเวียงจันทน์ เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อรายงานสถานการณ์โดยด่วน เพราะทางฝ่ายลาว แสดงความไม่พอใจเป็นอันมาก ที่มีนายพลฝ่ายขวาของลาวอาศัยอยู่ในประเทศไทย และต้องการให้ไทยถอนหน่วยปฏิบัติการล่าน้ำโขงด้วย

20 กรกฎาคม 2518

นายแสวง ธวัชชุม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครพนม พรรคธรรมสังคมนิยม เปิดเผยว่ากลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสหพรรคกำลังรวมตัวกันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในคณะรัฐมนตรี ขณะนี้มีผู้ร่วมเซ็นชื่อแล้ว 46 คน และคาดว่าจะมีผู้เห็นด้วยไม่ต่ำกว่า 100 คน โดยจะยื่น

เสนอให้นายกรัฐมนตรี หลังจากการเขียนลียงคอปรี ฟิลิปปีนส์ เสร็จสิ้นแล้ว

น.อ.ประพัฒน์ กฤษณจันทร์ ร.น. ผู้บังคับการหน่วยปฏิบัติการลำน้ำโขง (นปข.) เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อรายงานเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นระหว่างลาวกับไทยให้หน่วยเหนือทราบ

21 กรกฎาคม 2518

พนักงานการไฟฟ้านครหลวงชุมนุมประท้วงหน้าที่ทำการไฟฟ้านครหลวงวัดเลียบ เพื่อเรียกร้องให้มีการขึ้นค่าแรงและปรับปรุงสวัสดิการให้ดีขึ้น

นายเสวต โกมลภูติ เอกอัครราชทูตไทยประจำราชอาณาจักรลาว เปิดเผยว่า กรณีเรือตรวจฝั่งหน่วยปฏิบัติการลำน้ำโขงของไทยปะทะกับทหารลาวนั้น เคยเสนอให้รัฐบาลดำเนินการถอนหน่วย นปข. เพื่อหลีกเลี่ยงการปะทะกัน แต่ขณะนี้ลาวเริ่มส่งเรือยามฝั่งซึ่งได้จากสหภาพโซเวียตออกปฏิบัติการแล้ว

22 กรกฎาคม 2518

พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้เรียก น.อ.ประพัฒน์ กฤษณจันทร์ ร.น. ผู้บังคับการหน่วยปฏิบัติการลำน้ำโขง เข้าพบเพื่อรายงานข้อเท็จจริงทั้งหมดในกรณีนี้ ผู้บังคับการ นปข. ยืนยันทหารไทยเคยตำหนิลาว แต่ฝ่ายลาวก็ได้ระดมยิงใส่ไทยก่อน

เอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทยเดินทางกลับเวียงจันทน์ทันทีหลังจากที่นายเสวต โกมลภูติ เอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศลาวได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า สหภาพโซเวียตให้ความช่วยเหลือแก่ลาว โดยการให้เรือติดอาวุธเพื่อปฏิบัติการในแม่น้ำโขง

23 กรกฎาคม 2518

พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี กล่าวว่า ขณะนี้สภาความมั่นคงแห่งชาติกำลังพิจารณากฎหมายคอมมิวนิสต์ และยืนยันว่าสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศไม่น่าไว้วางใจ

สมาคมนักหนังสือพิมพ์ ส่งหนังสือตอบศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กรณีหนังสือพิมพ์ลงข่าวบิดเบือน โดยยืนยันว่านักหนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ในเมืองไทยทำหน้าที่สมบูรณ์ ซึ่งการเสนอข่าวอาจมีการเกินเลยหรือคลาดเคลื่อน แต่ไม่ได้มีเจตนาเพื่อเหตุอื่น

24 กรกฎาคม 2518

นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กล่าวถึงกรณีผู้นำชาวนาภาคเหนือถูกสังหารตายเป็นรายที่ 6 ว่า รัฐบาลจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องนี้มากที่สุด และศูนย์ฯถือว่าปัญหาการลอบสังหารผู้นำชาวนานี้เป็นเรื่องใหญ่ที่จะต้องมีการพิจารณากันต่อไป ในวันเดียวกันให้มีการประชุมคณะกรรมการบริหารของศูนย์ฯ ผลการประชุมตกลงให้เลขาธิการศูนย์ฯและกรรมการบางคน เดินทางไปดูข้อเท็จจริงที่อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ได้เรียกประชุมคณะกรรมการสหพันธ์จาก 35 จังหวัด ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน เพื่อพิจารณาปัญหาผู้นำชาวนาถูกลอบสังหาร ผลการประชุมลงมติตั้งคณะกรรมการชั้นชุดหนึ่ง เดินทางไปสำรวจข้อเท็จจริง และมีหนังสือถึงรัฐบาลและกระทรวงมหาดไทย เรียกร้องให้สอบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดให้ได้ และให้ความคุ้มครองแก่ชาวนา

26 กรกฎาคม 2518

เกิดการปะทะกันระหว่างกรรมกรที่นัดหยุดงานกับหัวหน้าคนงานโรงงานกระเบื้องเคลือบ กระทุ่มแบน สมุทรสาคร เป็นเหตุให้นางสาวสำราญ คำกลั่น คนงานหญิงถูกยิงสาหัส หัวหน้าคนงานชายฝ่ายนายจ้างถูกยิงเสียชีวิตอีกหนึ่งคน

ตัวแทนสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทยเปิดเผยว่า สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทยได้ยื่นหนังสือให้รัฐบาลหามาตรการคุ้มครองผู้นำชาวนาโดยด่วน

27 กรกฎาคม 2518

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เดินทางกลับจากการเยือนประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ ทันทีที่กลับมาถึง นายกรัฐมนตรีได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการด่วนพิเศษที่บ้านชอยสวนพลู เวลา 18.30 น. พิจารณาปัญหาการแตกแยกกันในกลุ่มสหพรรค และเป็นการหาเสียงสนับสนุนรัฐบาลในการเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณเข้าสภา ซึ่งในการนี้ นายกรัฐมนตรีกล่าวว่า เชื่อว่าจะต้องผ่านการพิจารณาของสภา

ศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งชาติ ออกแถลงการข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีการนัดหยุดงานของกรรมกรโรงงานกระเบื้องเคลือบดินเผาพัฒนาวินิลไธล์ กระทุ่มแบน จนมีการปะทะกันระหว่างคนงานกับนายทุนว่า มีใช่เป็นเหตุเกิดโดยกะทันหัน หากเป็นการจงใจสร้างสถานการณ์

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เปิดเผยว่า หลังจากการเจรจากับผู้นำประเทศฟิลิปปินส์แล้ว โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีโต้) นั้น ฟิลิปปินส์และไทยซึ่งเป็นสมาชิกเห็นพ้องกันว่า องค์การนี้ดำเนินการมานานและได้ผลดี แต่เมื่อสถานการณ์ในภูมิภาคนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว องค์การซีโต้ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะอยู่ต่อไป

28 กรกฎาคม 2518

นายอินสอน บัวเขียว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยเปิดเผยว่า จะยื่นกระทู้ด่วนให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณา เรื่องการลอบสังหารผู้นำชาวนา เพราะสงสัยว่ารัฐบาลอาจจะเป็นผู้อยู่เบื้องหลังในการวางแผนลอบสังหาร

นายณรงค์ ใจเพชร ประธานสหภาพแรงงานการพิมพ์แห่งประเทศไทย พร้อมด้วยตัวแทนสหภาพแรงงานอื่น ๆ เข้าพบอธิบดีกรมตำรวจเพื่อยื่นหนังสือเรียกร้องให้กวัดขั้นวินัยตำรวจและแถลงเจตนากรรมของกรมตำรวจต่อการต่อสู้ของคนงานกรรมกร

คนงานไทยการ์ด ประมาณ 2,000 คน ที่ชุมนุมกันอยู่ที่ห้องสนามหลวง ออกแถลงการณ์ฉบับล่าสุดเรียกร้องให้ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ พล.อ.อ.ทวี จุลละทรัพย์ และ น.อ.อุซุงค์ เขี่ยมสุนทร ร.น. ให้มาเจรจาที่ทำเนียบนายกรัฐมนตรีก่อนเวลา 12.00 น. หากไม่ได้รับคำตอบเป็นที่พอใจจะดำเนินเนินการขั้นเด็ดขาด

กลุ่มนักศึกษาผู้รักความเป็นธรรมประมาณ 20 คน นำพวงหรีดไปวางประท้วงหน้าสำนักงานหนังสือพิมพ์ดาวสยาม และหนังสือพิมพ์บ้านเมือง กรณีลงข่าวบิดเบือนเกี่ยวกับคนงานหญิงโรงงานกระเบื้องวัดนกวินิจไถ่ถูกฝ่ายนายทุนยิงเสียชีวิต

29 กรกฎาคม 2518

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวถึงกรณีรัฐบาลเสนอพระราชบัญญัติงบประมาณปี 2519 ว่า ยังมีปัญหาอยู่ที่แหล่งเงินกู้ซึ่งรัฐบาลได้ตั้งไว้ถึงหมื่นสองพันล้านเศษ จะหาได้จากที่ใด และจะหาได้หรือไม่

คณะกรรมการพิจารณาทบทวนสนธิสัญญาไทย-อเมริกัน เปิดเผยว่าการพิจารณาทบทวน แก่สนธิสัญญาไทยกับสหรัฐฯ ต้องประสบปัญหาเมื่อทางฝ่ายกองบัญชาการทหารสูงสุดส่วนหน้า ไม่ยอมส่งสนธิสัญญาทางการทหารใด ๆ ให้คณะกรรมการ ทำให้การประชุมล่าช้าไปกว่าสองเดือน

30 กรกฎาคม 2518

คนงานไทยการ์ดประมาณ 2,000 คน เดินขบวนจากท้องสนามหลวงไปที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเพื่อชุมนุมประท้วงเรียกร้องให้ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เสนาธิการทหารมาเจรจาดำเนินการเรียกร้องเงินสวัสดิการ ค่ารักษาพยาบาล และอื่น ๆ ที่คนงานควรจะได้รับโดยตรง

31 กรกฎาคม 2518

นายอินตา ศรีบุญเรือง ผู้นำขบวนการภาคเหนือ ประธานสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ภาคเหนือและรองประธานสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ถูกคนร้าย 2 คน บุกยิงเสียชีวิต ขณะที่กำลังนั่งอยู่ในบ้านพัก ตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

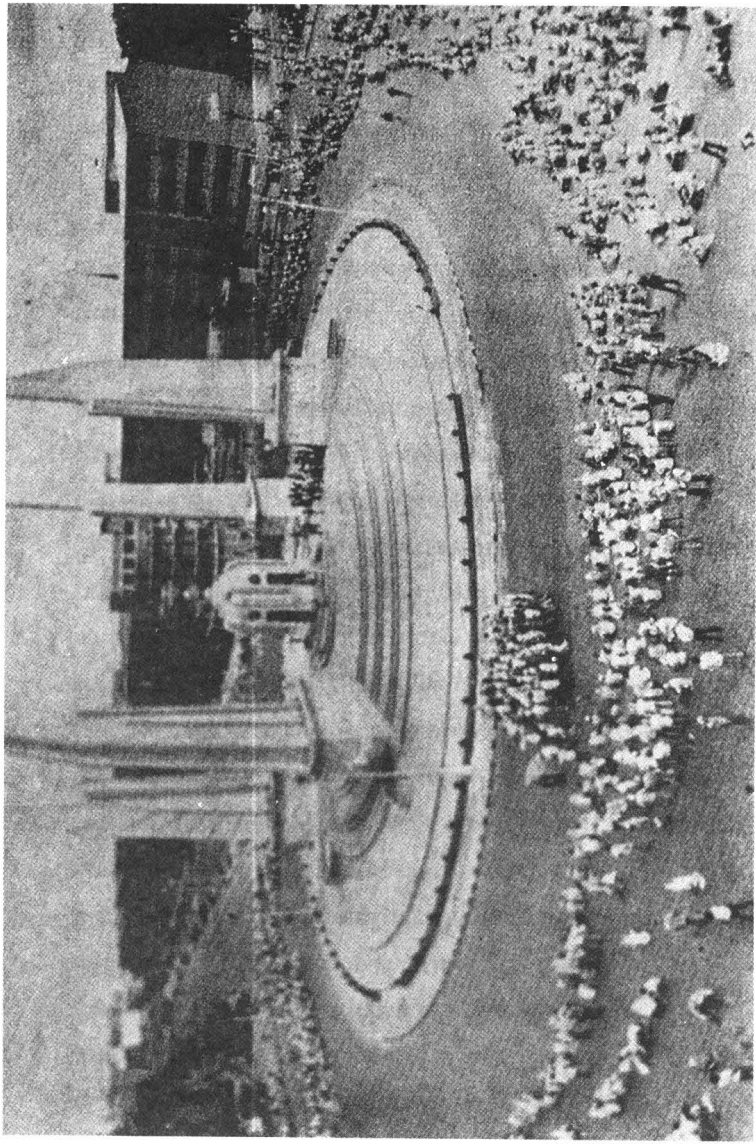
คนงานไทยการ์ดประมาณ 2,000 คน ยังชุมนุมประท้วงกันอยู่ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยโดยส่งตัวแทน 11 คน นำโดย นายบัณฑิต ทองอ้วน เข้าพบนายเอ็ดเวิร์ด มาสเตอร์ อดีตรัฐมนตรีประจำประเทศไทย เพื่อเจรจาขอหลักฐานทางสหรัฐฯ แต่ทางสหรัฐฯ ไม่อาจให้ดูได้ เพราะอาจจะเป็นการแทรกแซงกิจการภายในของสหรัฐฯ

1 สิงหาคม 2518

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย และศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งชาติ จัดชุมนุมอภิปรายที่ท้องสนามหลวง เกี่ยวกับกรณีนายอินตา ศรีบุญเรือง ประธานสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ฯ ได้ถูกลอบสังหารเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม เรียกร้องให้ รัฐบาลดำเนินการจับกุมคนร้ายโดยรีบด่วนและให้คุ้มครองความปลอดภัยแก่ชาวนาชาวไร่อย่างเต็มที่ด้วย

นายอินสอน บัวเขียว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย เสนอญัตติความต่อที่ประชุมสภาเรียกร้องให้รัฐบาลชี้แจงเรื่องผู้นำชาวนาถูกลอบสังหารปรากฏสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอภิปรายโต้แย้งและสนับสนุนหลายนาย ในจำนวนนี้มี นายสงสุข ภักเกษม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ พรรคประชาธิปไตย อภิปรายโจมตีพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยลับลอบขวนอวูและปลุกระดมมวลชนเป็นเหตุให้ชาวนาชาวไร่ลุกขึ้นมาฟันกันเอง ทำให้นายไขแสง สุกใส สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคสังคมนิยม จังหวัดนครพนมกล่าวได้ว่าเป็นการป้ายสีอย่างไม่เป็นธรรม

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวถึงกรณีผู้นำชาวนาถูกลอบสังหารว่า ไม่มีหน้าที่ในการจับกุมโย ที่ทำได้ก็คือการสั่งให้มีการสอบสวน เอาผู้กระทำผิดมาลงโทษ

คนงานไทยการ์ด 2,000 คน ซึ่งทำงานในฐานะทัพสหรัฐในประเทศไทย ประท้วงเรียกร้องสิ่งที่พวกเขาควรจะได้รับจากกองบัญชาการทหารสูงสุดส่วนหน้า ที่รับผิดชอบแทนสหรัฐที่พ่ายแพ้ในสงครามอินโดจีนและต้องถอนกำลังกลับสหรัฐ การประท้วงของไทยการ์ดมีอย่างยืดเยื้อ กระทั่งมีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับทัพสหรัฐในประเทศไทยที่ถือเป็นเรื่อง "ลับ" สำหรับคนไทยออกมา

(ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 14 สิงหาคม 2518)

2 สิงหาคม 2518

นายแคล้ว นรปติ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยม กล่าวถึงการลอบสังหารผู้นำชานาว่า เป็นแผนของนพลซึ่งมีสาขาอยู่ทั่วทุกจังหวัดเป็นผู้จัดการ

นายเสนีย์ ถาวรเศรษฐ กรรมการบริหารศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เปิดเผยว่า ศูนย์ฯ ได้ยื่นหนังสือถึงรัฐบาลและทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐเพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณากำหนดสถานที่ก่อสร้างอนุสาวรีย์วีรชนให้แน่นอน แต่รัฐบาลไม่สนใจและดูเหมือนจริงจะหน่วงเหนี่ยวเรื่องนี้เพราะได้ยื่นหนังสือไปแล้วกว่า 3 สัปดาห์

3 สิงหาคม 2518

พล.ต.ต.สุทัศน์ สุขุมวาท ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจภูธรระดมกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจในจังหวัดลำพูนเกือบ 200 คน แยกย้ายออกเป็น 6 สาย ทำการจับกุมผู้นำชานาและนักศึกษาภาคเหนือ รวม 9 คน ได้แก่ นายบุญมา อารีย์ ประธานสหพันธ์ชานาชาวไร่จังหวัดลำพูน นายอินคำ สินทรธง รองประธาน สหพันธ์ฯ นายจินดา ศรีวงษ์วรรณ เทรย์บุญกิสพันธ์ นายอุ้นเรือน ชายศักดิ์ นายแสน คำเส้า นายเบี้ยว คำมัน นายทน ถามัน นายหล้า มณีชัย และนายชาติรี หุดานวัตร นักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งข้อหามั่วสุมเกินกว่าสิบคนและก่อความวุ่นวายให้เกิดขึ้นในเมือง ทำให้ตำรวจเสื่อมเสีย

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเปิดประชุมด่วน กรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมผู้นำชานา-นักศึกษาภาคเหนือและชักชวนให้ประชาชนไปร่วมชุมนุมกันที่ท้องสนามหลวงวันอังคารที่ 5 สิงหาคม

4 สิงหาคม 2518

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เชิญผู้แทนพรรคพลังใหม่ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพแห่งประเทศไทยร่วมกันประชุมกับคณะกรรมการบริหารของศูนย์ฯ เพื่อพิจารณาปัญหาที่รัฐบาลจับกุมผู้นำชานาและนักศึกษารวม 9 คน พร้อมด้วยเรื่องการลอบสังหารผู้นำชานาชาวไร่ ผลการประชุม ศูนย์ฯ จะเคลื่อนไหวคัดค้านในเรื่องนี้ โดยนัดประชาชนมาร่วมชุมนุมกันที่ท้องสนามหลวงในวันที่ 5 สิงหาคม ให้รัฐบาลแถลงถึงมาตรการที่แน่ชัดในการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เรียกร้องความเป็นธรรมโดยเฉพาะชานา กรรมการนางเรือนคำ ศรีบุญเรือง ภรรยาและลูกชายคนโตของ นายอินถา ศรีบุญเรือง กล่าวปฏิเสธ

จดหมายที่ พ.ต.อ.ธานี วีระเดชะ ผู้กำกับตำรวจภูธรจังหวัดเชียงใหม่ เปิดเผยว่าเป็นจดหมายของ นายอินตา ศรีบุญเรืองเขียนถึงนายกรัฐมนตรี ว่าไม่แน่ใจว่าเป็นลายมือของนายอินตาจริง

5 สิงหาคม 2518

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยจัดให้มีการชุมนุมอภิปรายกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุม ผู้นำชาวนาและนักศึกษาบริเวณท้องสนามหลวงพร้อมกับรอกำแถลงของรัฐบาลในกรณีนี้ด้วย ในเย็นวันเดียวกัน ซึ่งผลที่รัฐบาลแถลงออกมามีหลังจากที่คณะรัฐมนตรีได้ประชุมกัน เรียบร้อยแล้วตอบคำถามข้อเสนอของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย แต่ปรากฏว่าที่ ประชุมกรรมการศูนย์ฯ และกลุ่มต่าง ๆ ที่ร่วมชุมนุมกันไม่พอใจคำตอบของรัฐบาล จึงลงมติ ร่วมกันให้มีการชุมนุมคัดค้านต่อไป โดยย้ายที่ชุมนุมไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เนื่องจาก ฝนตกหนัก

ตัวแทนคนงานไทยการ์คที่ประท้วงอยู่ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยได้เข้าเจรจากับพล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เสนาธิการทหาร โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานในการนี้ ผลการเจรจา เป็นที่ตกลงกันในข้อ 4 กองบัญชาการทหารสูงสุดส่วนหน้ายอมจ่ายเงินค้ำประกันคืนให้คนละ 3,000 บาท พร้อมดอกเบี้ย 8% ข้อ 2 ไทยการ์คยินยอม ที่เหลืออีก 2 ข้อ ให้มีการเจรจากันใหม่ในวันต่อ ๆ ไป

นายอาษา เมฆสวรรค์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ เปิดเผยว่า หากมีการพิสูจน์ได้ว่า จดหมายที่ว่า เป็นของนายอินตาเป็นของปลอม ผู้ที่ให้ข่าว ซึ่งได้แก่ พ.ต.อ.ธานี วีระเดชะ จะ ต้องเป็นผู้รับผิดชอบ

6 สิงหาคม 2518

นักศึกษาและประชาชนเป็นจำนวนมากยื่นภายใต้การดำเนินการของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยยังคงรวมตัวกันคัดค้านคำสั่งรัฐบาลกรณีจับกุมผู้นำชาวนาและนักศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ส่วนมหาวิทยาลัยรามคำแหง เชียงใหม่ ประสานมิตร ประกาศหยุดเรียนมา ร่วมชุมนุมประท้วงด้วย

นายพจน์ จันทราช อัยการจังหวัดลำพูนส่งสำนวนการสอบสวนผู้ต้องหาชาวนาและ นักศึกษารวม 9 คน ส่งฟ้องศาลจังหวัดลำพูน ศาลประทับรับฟ้องเวลา 14.45 น.

นายวิชัย พิกุลขาว รองประธานสหพันธ์ชาวจังหวัดลำพูนแห่งประเทศไทยกล่าวถึงกรณีชาวนา ถูกลอบสังหารและถูกจับกุมว่า แสดงว่ารัฐบาลไม่ยอมรับการต่อสู้โดยสันติวิธีของประชาชน กลับนำ นโยบายหลอกลวงและปราบปรามมาใช้

7 สิงหาคม 2518

การประชุมม็อบเรียกร้องของนักศึกษาและประชาชนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ยังคงดำเนินไป โดยมีประชาชนและนักศึกษาจากหลายสถาบันมาร่วมชุมนุมเป็นจำนวนหมื่น

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ กล่าวกรณีนักศึกษาและประชาชนชุมนุมประท้วงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หากเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้นรัฐบาลจะต้องรับผิดชอบ

8 สิงหาคม 2518

ม.ร.ว.สีกฤทธิ ปราโมช ออกรายการรายงานประชาชนทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 กล่าวถึงกรณีตำรวจจับกุมขบวนการและนักศึกษาว่า รัฐบาลไม่เคยคิดที่จะปราบปรามประชาชนพร้อมกับยอมรับว่าการลอบสังหารผู้นำขบวนการล่าสังหาร

การประท้วงการจับกุมผู้นำขบวนการและนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ดำเนินต่อไป โดยมีนักเรียน นิสิต นักศึกษา จากสถาบันต่าง ๆ มาร่วมเป็นจำนวนมาก

ศาลอาญาตัดสินจำคุกนายพูน ลำลี่ประเสริฐ โชเฟอร์แท็กซี่ผู้จุดชนวนกรณีจลาจลพลับพลาไชย 6 ปี

นายวิชัย กุมทมาศ รองหัวหน้าพรรคพลังใหม่กล่าวถึงกรณีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเรียกร้องให้ปล่อยตัวผู้ต้องหา 9 คน ว่ารัฐบาลอาจจะต้องถอนฟ้องคดีนี้ แต่ยังไม่เห็นผลหนักแน่นเพียงพอที่จะทำตามข้อเรียกร้อง ฉะนั้น ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยควรจะศึกษาข้อเท็จจริงใหม่ หาหลักฐานที่หนักแน่นเพียงพอที่จะให้อัยการถอนฟ้องคดีนี้ได้

9 สิงหาคม 2518

การประท้วงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังคงดำเนินต่อไปในวันเดียวกันอธิการบดีมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ประชุมร่วมกันพิจารณากรณีการประท้วงของนักศึกษาและประชาชนซึ่งกำลังดำเนินอยู่ ผลการประชุมลงมติตั้งตัวแทนไปพบนายกรัฐมนตรีเพื่อหาทางให้นักศึกษากับนายกรัฐมนตรีพบกัน และให้ตั้งคณะกรรมการกลางหลายฝ่ายโดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานเพื่อหาข้อยุติกรณีนี้

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคเหนือ 48 คน ตั้งกลุ่มประสานงานแก้ปัญหาภาคเหนือ ขณะนี้โดยมีนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์เป็นประธานกลุ่ม นายสงสุข กัลเกษม เป็นเลขานุการกลุ่ม

นายอุทธรณ์ พลกุล ที่ปรึกษาหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ให้ความเห็นเกี่ยวกับคำแถลงของนายกรัฐมนตรีที่ว่ามิชอบการฝ่ายขวานี้ว่านายกรัฐมนตรีจะต้องพิสูจน์คำกล่าวนี้ออกมาให้กระจ่าง

และในเมื่อมีขบวนการที่ผิดกฎหมายทางรัฐบาลจะต้องทำการปราบปรามให้หมดสิ้น

เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมตัวคนร้ายฆ่านายอินตา ศรีบุญเรืองได้ เป็นชายอายุ 25 ปี ชื่อ นายวิสูตร ธรรมชัย เป็นคนจังหวัดเชียงใหม่

อธิบดีกรมตำรวจ พล.ต.อ.พจน์ เกษะนันท์ เดินทางไปจังหวัดเชียงใหม่เพื่อบัญชาการจับกุมคนร้ายลอบสังหารชวามา

11 สิงหาคม 2518

คนงานไทยการ์ดประมาณ 2,000 คน ย้ายขบวนชุมนุมประท้วงจากอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยไปยังบริเวณหน้าท่าเทียบนายกรัฐมนตรี

นายเกรียงกมล เลหาไฟโรจน์ เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย พร้อมด้วยตัวแทนแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งชาติและสหพันธ์ชวามาชาวไร่แห่งประเทศไทย เข้าพบนายกรัฐมนตรีเพื่อยื่นข้อเสนอละเจรจาลให้ปล่อยตัวผู้ต้องหา 9 คน ซึ่งปรากฏว่านายกรัฐมนตรียืนยันเช่นเดิมไม่ปล่อยผู้ต้องหาแน่นอน

12 สิงหาคม 2518

นายพิชัย พิฤชชาว รองประธานสหพันธ์ชวามาชาวไร่แห่งประเทศไทยเปิดเผยว่าที่ประชุมสมาชิกสหพันธ์ชวามาชาวไร่ลงมติให้มีการเคลื่อนไหวทั่วประเทศ กรณีตำรวจจับกุมผู้นำชวามาและนักศึกษาที่จังหวัดลำพูน โดยมีชวามาส่วนหนึ่งจะเดินทางเข้ากรุงเทพฯ สมทบกับนิสิตนักศึกษาและประชาชน และจะมีการขยายการต่อสู้ออกไปทุกอำเภอ ทุกจังหวัด

ผู้นำชวามาและนักศึกษาที่ถูกจับออกแถลงการณ์ชี้แจงข้อเท็จจริงและสาเหตุที่ไม่ประกันตัวเพราะการเสนอให้ประกันเป็นแค่ลัทธิทางการเมืองของรัฐบาล และการต่อสู้ครั้งนี้ก็มิใช่เพื่อ 9 คน แต่เพื่อความเป็นธรรมของประชาชนทั่วประเทศ

นายมารุต บุณนาค นายกสมคามทนายความแห่งประเทศไทยและวุฒิสมาชิก กล่าวถึงกรณีจับกุมผู้นำชวามาและนักศึกษาว่า เรื่องนี้โดยข้อเท็จจริงแล้วผู้ที่จะถอนฟ้องได้มีเพียงคนเดียวคืออัยการ และเหตุที่จะนำมาอ้างเพื่อถอนฟ้องมีสองกรณีคือ เหตุของรูปคดี เช่น ฟ้องผิดตัว หลักฐานที่ฟ้องศาลนั้นอ่อน เป็นต้น

13 สิงหาคม 2518

คนงานไทยการ์ดประมาณ 40 คน เดินขบวนจากทำเนียบรัฐบาลไปชุมนุมที่หน้ากรมประชาสัมพันธ์ โดยนำพวงหรีดไปวางประท้วงซึ่งคนงานระบุว่า กรมประชาสัมพันธ์ออกข่าวบิดเบือนเกี่ยวกับคนงานไทยการ์ด

พระธาตุพนม จังหวัดนครพนมพังทลาย

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีเปิดเผยว่า กรณีพระธาตุพนมถูกพายุตีเปรสซันพัดพังทลายนั้น จะต้องให้มีการรีบซ่อมแซมโดยเร็วที่สุด

นายเสวต โภมลภูติ เอกอัครราชทูตไทยประจำราชอาณาจักรลาว เดินทางกลับประเทศไทย และเสนอให้ไทยจับลาวฝ่ายขวาออกจากไทยพร้อมกับทบทวนนโยบายต่อลาวใหม่

14 สิงหาคม 2518

นิสิตนักศึกษาประชาชนร่วมชุมนุมใหญ่ครั้งสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หลังจากประท้วงมาเป็นเวลา 9 วันเต็ม เพื่อรอคำตอบจากรัฐบาลตามคำเรียกร้องของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ในวันเดียวกันที่จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน อัยการจังหวัดถอนฟ้องผู้ต้องหาทั้งหมด 9 คน หลังจากถูกปล่อยตัว ผู้ต้องหาทั้งหมดเดินทางไปปรากฏตัวที่ชุมนุมจังหวัดเชียงใหม่และเดินทางมากรุงเทพฯ ในคืนวันนั้น

ตัวแทนไทยการ์ดและเจ้าหน้าที่กองบัญชาการทหารสูงสุดส่วนหน้าเจรจาตกลงในข้อเรียกร้องอีกวันหนึ่ง ผลการเจรจาในขั้นสุดท้ายยังไม่สำเร็จ รัฐบาลขอให้ตั้งคณะกรรมการร่วมหาเงินเพิ่ม เพราะกองบัญชาการเสนอกิจการทหารไม่มีเงินจ่าย

15 สิงหาคม 2518

ผู้ต้องหา 9 คนที่ถูกปล่อยตัวออกมา เดินทางจากเชียงใหม่มากรุงเทพฯ ปรากฏตัวต่อที่ชุมนุมนักศึกษาและประชาชนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากนั้นการชุมนุมประท้วงก็สลายตัว

ประชาชนจังหวัดลำพูนประมาณ 2,000 คน ร่วมชุมนุมประท้วงการปล่อยผู้ต้องหาและนักศึกษาพร้อมกับยื่นหนังสือประท้วงนายกรัฐมนตรีและอธิบดีกรมอัยการให้เดินทางขึ้นไปชี้แจงเหตุผลการปล่อยตัวผู้ต้องหาคราวนี้

ผู้แทนคนงานไทยการ์ดจำนวน 9 คน เข้าพบ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เสนอากิจการทหารเพื่อเจรจาเรื่องเงินชดเชยอีกครั้งหนึ่งผลการเจรจาตัวแทนคนงานเปิดเผยว่าพล.อ.เกรียงศักดิ์

รับจะช่วยติดต่อสหรัฐอเมริกาเพื่อช่วยเหลือเรื่องเงินเพิ่มอีกครั้ง ฝ่ายคนงานรอฟังภายในเจ็ดวัน

พล.ต.อ.พจน์ เกษะนันท์ อธิบดีกรมตำรวจและพล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ รองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายกิจการพิเศษ กล่าวยืนยันเกี่ยวกับการจับกุมคนร้ายลอบสังหารนายอินตา ศรีบุญเรือง ผู้นำ ชาวนาว่า การจับครั้งนี้ไม่ผิดตัวแน่นอน

นายณรงค์ โจ้เพชร ประธานสหภาพแรงงานการพิมพ์แห่งประเทศไทยกับ นายอุทัย สุโขทัย ผู้แทนคนงานโรงพิมพ์นิคมช่างที่กำลังหยุดงานประท้วงเพื่อให้นายจ้างปรับปรุงค่าแรงงานและสวัสดิการ ได้เข้าพบและยื่นหนังสือถึงพล.อ.กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบก เรียกร้องขอความคุ้มครองกรณีคนงานที่ประท้วงหยุดงานได้รับการคุกคามจากทหารถึง 3 ครั้ง

การประท้วงคำสั่งถอนฟ้องชวามาและนักศึกษากรวม 9 คนของประชาชนที่บริเวณศาลากลางจังหวัดลำพูนดำเนินไปเป็นวันที่ 2 ในการประท้วงมีการเล่นการพนันและดื่มสุราร่วมกันด้วย

นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กล่าวถึงการประท้วงการปล่อยผู้นำชวามาและนักศึกษาของประชาชนที่จังหวัดลำพูนว่า ขอให้พิจารณาว่าการต่อสู้เพื่อปล่อยตัวชวามาและนักศึกษาคั้งนี้เป็นการต่อสู้ที่เป็นธรรมเพราะการจับกุมมีเบื้องหลัง

นายตำรวจระดับผู้กองทั่วประเทศประมาณ 200 คน ประชุมกันที่โรงแรมนารายณ์เพื่อพิจารณากรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างกฎหมายโอนอำนาจสอบสวนจากตำรวจมาสังกัดกับฝ่ายปกครอง และสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาผ่านวาระแรกไปแล้ว ผลการประชุม ตำรวจจะคัดค้านการผ่านร่างกฎหมายนี้เป็นขั้นเป็นตอน นับแต่ขอให้สมาชิกสภาผู้เสนอกฎหมายโอนร่างกฎหมายออก จนถึงขั้นจะหยุดงานประท้วง

17 สิงหาคม 2518

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ประชุมร่วมกับแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ สหพันธ์ชาวนาไร่ชวามาแห่งประเทศไทย และศูนย์ประสานงานกรรมการแห่งชาติ พิจารณาเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ผลการประชุมประกาศเจตนารมณ์ 4 ประการ จะเปิดโปงและชี้แจงให้เห็นถึงขบวนการล้าสังหารประชาชนให้เด่นชัด ขบวนการฝ่ายขวาที่เกิดขึ้นอยู่ขณะนี้ให้รัฐบาลเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการกับกลุ่มขบวนการเหล่านี้และจะเคลื่อนไหวรณรงค์ในการปฏิบัติเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน

เปิดเผยเบื้องหลังโครงการนวลกับกระหิงแดง โดยนายจอห์น รัสกัน เป็นผู้เขียนเปิดโปงเรื่องนี้ลงในหนังสือพิมพ์สตาร์ ทริบูน ในสหรัฐอเมริกาว่า ซี.ไอ.เอ. ได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านการเงิน

แก่หน่วยนพลและกลุ่มกระต๊งแดงเป็นจ้ำนเงินถึง 12.5 ล้านเหรียญสหรัฐฯ หรือประมาณ 250 ล้านบาท โดยมีนายวัดนฯ เขียววิมล เป็นผู้เสนอโครงการผ่าน พล.อ.สยหยุด เกิดผล รองผู้อำนวยการกองอ้ำนวยการรักษาคความมั่นคงแห่งชาติ

นายเสวตร เขียมพงศ้ำนด หัวหน้าพรรคเกษตรสังคค กล่าวเกี่ยวกับกรณีด้ำนจรระดับผู้กองทั่วประเทศประชุมคัดค้ำนและเสนอให้ถอนร่างกฎหมายโอนอ้ำนาจการสอบสวนนั้น เป็นการกระทำที่ไม่ถูกเรื่องของด้ำนจร ไม่มีเหตุผลที่ข้ำนราชการจะมายู่กับสภาผู้แทนราษฎร

18 สิงหาคม 2518

ด้ำนจรนครบาลหลายจังหวัดทยอยกันไปสมทบกับด้ำนจรในจังหวัดลำพูน ยืนยันให้ นายกรัฐมนตรีไปชี้แจงข้อเท็จจริงภายในวันที่ 19 สิงหาคม

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวถึงกรณีด้ำนจรประท้วงว่าจะไม่ไปพบด้ำนจรดคคที่เรียกกร้อง เพราะในฐานะนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชาขอเดด้ำนจร ด้ำนจรไม่มีอ้ำนาจเรียกได้

นักศึกษาวิตยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯประมาณ 500 คน ชุมนุมกันที่หน้าวิทยาลัยเพื่อเรียกกร้องให้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยรับผิดชอบกรณีนายณรงค์ ปล้ืออารมณ นักศึกษาแผนกช่างก่อสร้าง วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ถูกยิงบาดเจ็บสาหัสระหว่างที่มีการชุมนุมประท้วงการจับกุมขาวนาและนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยยื่นคำขาดให้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยตอบภายในวันที่ 19 สิงหาคม

นายรอสส เพทซึ่ง หัวหน้าแผนกหนังสือพิมพ์สแตนทูตสหรัฐฯ ออกหนังสือชี้แจงปฏิเสธข้วของ หนังสือพิมพ์สตาร์ ทรูบูน เกี่ยวกับเรื่ององค์การข้วการข้วการของสหรัฐฯ(ซี.ไอ.เอ.) ให้เงินสนับสนุนกลุ่มนพลและกระต๊งแดงว่าไม่มีหนังสือพิมพ์ด้ำนจรกล่าวในสหรัฐฯเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีผู้จ้ำนใจข้วขึ้นเพียง 2-3 ฉบับและผู้เขียนใช้นาม จอห์น รัสกิน เป็นนักเขียนปลอม

19 สิงหาคม 2518

การประท้วงของด้ำนจรที่จังหวัดลำพูนคดดำเนินต่อไป ขณะเดียวกันด้ำนจรนครบาลเริ่มมีการเคลื่อนไหวข้วขึ้น โดยออกแถลงการณ์ในนามศูนย์กลางด้ำนจรแห่งประเทศไทย ชักชวนด้ำนจรนครบาลทุกโรงพักมาชุมนุมกันที่ท้องสนามหลวง ในตอนเย็นมีด้ำนจรนครบาลมาชุมนุมกันเป็นจ้ำน 2,000 คนเปิดอภิปรายโจมตีรัฐบาล หลังจากนั้นเริ่มเคลื่อนขบวนไปที่บ้านนายกรัฐมนตรีเพื่อขอเข้าพบชี้แจง กรณีปล่อยผู้นำขาวนาและนักศึกษา เมื่อขบวนด้ำนจรเดินทางไปถึงบ้านนายกรัฐมนตรีที่ช้อยสวนพลู ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ให้ด้ำนจรไปเจรจกันที่

สถานีตำรวจทุ่งมหาเมฆ นายกรัฐมนตรีและตำรวจบางส่วนเดินทางไปเจรจากันที่สถานีตำรวจทุ่งมหาเมฆ ตำรวจอีกเป็นจำนวนมากไม่ยอมไปและยังคงยืนหยัดชุมนุมอยู่ที่หน้าบ้านนายกฯ ขณะการเจรจาที่ สน.ทุ่งมหาเมฆจะเสร็จสิ้นลง ตำรวจที่ชุมนุมอยู่หน้าบ้านนายกรัฐมนตรี ได้บุกเข้าทำลายข้าวของและรื้อบ้านเสียหายเป็นจำนวนมากเหตุการณ์วินวายนกระทั่งนายกรัฐมนตรีไม่สามารถกลับเข้าบ้านได้จึงได้เดินทางไปทำเนียบนายกรัฐมนตรีเรียกประชุมคณะรัฐมนตรีด่วนจนถึงเวลาเช้าวินรุ่งขึ้นตำรวจที่ประท้วงจึงย้ายจากบ้านนายกรัฐมนตรีไปประท้วงที่หน้ากรมตำรวจ

20 สิงหาคม 2518

คนงานไทยการ์ดประมาณ 200 คน บุกไปที่กรมประชาสัมพันธ์จับเจ้าหน้าที่กรมแรงงาน นายเจนีเยน ธวีธลัก และยึดเอกสารในการจ่ายเงินของรัฐบาลหลังจากที่เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถนำตัวเจ้าหน้าที่ผู้รั้งมาอยู่ที่สถานีตำรวจนางเล็งต่อมาคนงานไทยการ์ดพากันมาล้อมสถานีตำรวจนางเล็งและนำตัวนายเจนีเยนไปสอบสวนเอง เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องยอมให้ไป จนกระทั่งเวลา 17.00 น. จึงได้มีการเจรจากันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลและตัวแทนไทยการ์ด คนงานจึงยอมปล่อยตัวนายเจนีเยนเป็นอิสระ ผลการประชุม นายปริดา พัฒนถาบุตร ดกลงกับคนงานได้โดยคนงานจะยอมรับเงินตามข้อเสนอของรัฐบาล แต่ส่วนที่รัฐบาลจ่ายไม่ได้นั้นจะติดต่อทางสหรัฐฯให้

กรมตำรวจเรียกประชุมนายตำรวจระดับอธิบดีรองอธิบดี ผู้บัญชาการที่กรมตำรวจเวลา 14.00 น. พิจารณากรณีตำรวจจำนวนหนึ่งบุกเข้าทำลายทรัพย์สินที่บ้านนายกรัฐมนตรีจึงได้รับความเสียหาย ในกรณี พล.ต.ท.ณรงค์ มหานนท์ ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล และ พล.ต.อ.พจน์ เกกะนันท์ อธิบดีกรมตำรวจกล่าวกับที่ประชุมจะพิจารณาตัวเองในกรณีนี้ ผลการประชุมอธิบดีกรมตำรวจยอมรับข้อเสนอของตำรวจที่ประท้วงทุกข้อ และจะไปขอมาค่อนนายกรัฐมนตรีที่บ้าน

นักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพมหานครชุมนุมกันที่วิทยาลัยและเดินทางไปที่ลานอนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้าพร้อมกับนักเรียนอาชีวศึกษาจากหลายโรงเรียนจำนวนประมาณ 2,000 คน เพื่อรอคำตอบการเจรจาระหว่างเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยกับตัวแทนนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคที่สถานีตำรวจขณะสงคราม ขณะการเจรจายังไม่เสร็จสิ้นลง และยังไม่ถึงเวลาที่กำหนดคือ 17.00 น. นักศึกษาเทคนิคและนักเรียนอาชีวศึกษาจำนวนพันกว่าคน ได้เดินทางออกจากอนุสาวรีย์มาชุมนุมที่สนามหลวงเวลาประมาณ 15.00 น. และได้เข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งขณะนั้น นายเสนห์ จามริก รักษาการอธิการบดี ได้ให้อาจารย์และนักศึกษาออกจากบริเวณมหาวิทยาลัย นักศึกษาเทคนิคและนักเรียนอาชีวศึกษา ได้ประเบิด ไม้ ก้อนหิน ไล่ตึกและอาคารต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสียหายเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์สงบลง

20 สิงหาคม 2518 ธรรมชาติถูกบันทึกโดยกลุ่มกระซิงแดง ทวีตสินเสียวและถูกปล้นสะดมประมาณ 20 ล้านบาท

(ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 4 กันยายน 2518)

ประมาณเวลา 17.00 น. นักศึกษาเทคนิคและนักเรียนอาชีวศึกษาทั้งหมดจึงสลายตัวไป

อนึ่งในการบุกเผาทำลายมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ครั้งนี้ มีสถานีวิทยุยานเกราะ ออกข่าวเหมือนเป็นการบัญชาการอยู่ด้วย

การประท้วงของตำรวจที่จังหวัดลำพูนยังคงดำเนินต่อไป ตำรวจได้ควบคุมกิจการสาธารณูปโภคทุกอย่างของจังหวัด

21 สิงหาคม 2518

นายวอเรน วอล์ฟ ผู้ช่วยบรรณาธิการข่าวในประเทศ หนังสือพิมพ์สตาร์ ทรีบูน กล่าวยืนยันตอบโต้หัวหน้าฝ่ายหนังสือพิมพ์สถานทูตสหรัฐฯ ในกรุงเทพฯ ว่ามีหนังสือพิมพ์สตาร์ ทรีบูน พิมพ์ออกจำหน่ายในมินนิอาโพลิส ประเทศสหรัฐฯ จริง โดยมีสำนักพิมพ์อยู่ในเมืองมินเนโซต้า และนายจอห์น รัสกิน ผู้เขียนบทความมีตัวตนจริง

การชุมนุมของตำรวจที่จังหวัดลำพูนสลายตัวลงหลังจากที่ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายชวลิต วณະภูติ ปลัดกระทรวง พล.ต.ท.ศิริสุข มหินทรเทพ รองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายบริหาร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ประชุมพิจารณาข้อเสนอของตำรวจเสร็จสิ้นลงโดยรัฐบาลยอมรับข้อเสนอของตำรวจทุกข้อ

นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ เลขานุการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เข้าพบ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีที่รัฐสภา เพื่อชี้แจงกรณีนักเรียนอาชีวะบุกเข้าทำลายทรัพย์สินภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยตั้งข้อสังเกตว่า มีพวกกระต๊องแดงซึ่งมีเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ทั้งตำรวจและทหารหนุนหลังเข้าร่วมปฏิบัติการ เพราะมีอุปการณ์ของทางราชการใช้อย่างครบครัน

นายพรชัย แสงซัจจ์ เลขานุการพรรคแนวร่วมสังคมนิยม กล่าวเกี่ยวกับกรณีนักเรียนอาชีวศึกษาบุกเข้าทำลายทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการประท้วงของตำรวจจนถึงกับทำลายบ้านนายกรัฐมนตรีว่า เกิดจากกลุ่มผู้เสียประโยชน์ในช่วงพลกับกระต๊องแดงกระทำการก่อควนสร้างสถานการณ์เพื่อให้เกิดความระส่ำระสายในบ้านเมือง และจะได้เป็นข้ออ้างในการรัฐประหารให้ประเทศอยู่ได้เผด็จการ

22 สิงหาคม 2518

นายธวัช มกรพงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา ออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมนายอรรถวิญ จินดาผล สมาชิกสภาจังหวัด นายดาต จินดาผล บิดานายอรรถวิญ และนายวิโรจน์ จินดาผล ญาติของนายอรรถวิญ ในข้อหาขบวนการนำนายสนอง บัวชาญ ผู้นำกรรมกรต่อต้านกรณีเหมืองแร่เทมโก้ และวางแผนลอบสังหารผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา เจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้สองคนคือ นายอรรถวิญกับ นายดาต ส่วนนายวิโรจน์ไม่อยู่บ้าน

แนวร่วมอาชีวเพื่อประชาชนออกแถลงการณ์คัดค้านและประณามการกระทำของกลุ่ม กระจุกแดงที่บุกเข้าทำลายทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขณะเดียวกันก็ขอเรียกร้อง ให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยืนหยัดต่อสู้ร่วมกับประชาชนต่อไป

23 สิงหาคม 2518

นายพีรพล ดริยะเกษม นายวิชัย หินแก้ว นายวัฒน์ชัย เวชชัย ตัวแทนแนวร่วม ต่อต้านเผด็จการแห่งชาติเปิดเผยว่าพบแผนการจะทำรัฐประหารโดยกลุ่มผู้เสียอำนาจเก่าตาม “โครงการและแผนงานทั่วไปในการดำเนินงานเกี่ยวกับ ซี 18” โดยแบ่งขั้นตอนในการทำการ รัฐประหารไว้ 3 ขั้นตอนคือ ซี 18 เอ ทำให้สถานการณ์ต่าง ๆ ตกอยู่ในความขัดแย้งระหว่าง กลุ่มต่าง ๆ ให้มากที่สุด ซี 18 บี โครงการย่อยปฏิบัติการควบคุมสถานการณ์สถานที่ซึ่งเป็น เป้าหมายสำคัญ ซี 18 ซี กวาดล้างครั้งใหญ่ ตัวบุคคลที่ต่อต้านทั้งการเมืองและเศรษฐกิจ

กรณี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และคนในคณะรัฐบาลได้เรียกประชุมนายทหารและตำรวจ ชั้นผู้ใหญ่ที่ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพบกเมื่อวันที่ 22 สิงหาคมนั้น ผลการประชุมไม่เป็นที่เปิดเผย แต่การประชุมนี้เป็นการประชุมเพื่อพิจารณาใช้มาตรการเด็ดขาดกับการชุมนุมเรียกร้องของ ประชาชน

นายแคล้ว นรปดิ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยมกล่าวถึงกรณีนี้กับเรียนอาชีวศึกษา บุกเข้าทำลายทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาถึงผู้ที่อยู่เบื้อง หลังกลุ่มอาชีวศึกษา เพราะกลุ่มดังกล่าวนี้ไม่มีความสำคัญอะไร สำคัญที่คนอยู่เบื้องหลังซึ่ง เป็นผู้ที่มีอำนาจมีอยู่หลายกลุ่มด้วยกัน เป็นผู้สูญเสียผลประโยชน์จากการปกครองแทบทั้งสิ้น

24 สิงหาคม 2518

ตัวแทนแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติแนวร่วมอาชีวะเพื่อประชาชนพรรคจุฬารักษาราชการและตัวแทนกลุ่มพลังต่าง ๆ ได้ร่วมประชุมกันพิจารณาถึงสถานการณ์ในขณะนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบุกเผามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และบุกทำลายบ้านนายกรัฐมนตรีนั้นเป็นเรื่องที่มีเบื้องหลังอย่างแน่นอนที่ประชุมได้ลงมติสามประการคือ จะจัดการประชุมตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและวางแนวทางในการต่อต้านรัฐประหาร จะส่งตัวแทนไปยังจังหวัดต่าง ๆ เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นให้ประชาชนทราบโดยแบ่งออกเป็นสี่สายทุกภาค จะตั้งหน่วยสืบเสาะหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีที่มีการปลุกเร้าให้มีการทำรัฐประหาร

คณะกรรมการองค์การบริหารนักศึกษาศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เปิดประชุมกันและลงมติลาออกจากตำแหน่งทั้งคณะ โดยจะแถลงเหตุผลให้ประชาชนทราบภายในวันที่ 25 สิงหาคม ในการนี้ นายประสาร สิ้นสวัสดิ์ รักษาการนายกองค์การบริหารนักศึกษา กล่าวยืนยันว่า แม้ว่าองค์การบริหารจะลาออกหมดแต่ทุกคนก็ยังคงยืนหยัดต่อสู้เพื่อประชาชนต่อไป

ที่ประชุมพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยลงมติให้ยื่นญัตติด่วนต่อรัฐสภาและให้รัฐบาลแถลงข้อเท็จจริงกรณีที่มีข่าวว่ามีผู้คิดจะก่อการรัฐประหารตามแผนซี 18 พร้อมกันนั้นก็เรียกร้องให้ประชาชนทุกฝ่ายร่วมกันต่อต้านให้ถึงที่สุด

25 สิงหาคม 2518

พล.อ.ถนอม สี่ระรา ผู้บัญชาการทหารบก กล่าวถึงกรณีที่มีข่าวว่าจะมีการยึดอำนาจตามแผน ซี 18 ว่าไม่มีมูลความจริง ทราบได้ที่ตนอยู่ในตำแหน่งจะไม่มีมีการปฏิวัติ ที่มีข่าวออกไปนั้นเป็นการปล่อยข่าวเพื่อสร้างความแตกแยกในวงราชการทหาร สมัยก่อนนั้นประชาชนไม่สนใจการปฏิวัติ ผิดกับสมัยนี้ซึ่งประชาชนสนใจมากดังนั้นการปฏิวัติจึงมิได้กระทำได้อย่างยากหากประชาชนไม่สนับสนุน

นายสวาย อุดมเจริญชัยกิจ รองเลขาธิการฝ่ายเศรษฐกิจศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเปิดเผยว่า ศูนย์ฯ ได้ตั้งกลุ่มติดตามสถานการณ์ทางการเมืองขึ้นมาชุดหนึ่งเพื่อคอยติดตามสถานการณ์ทางการเมืองมาเสนอให้ประชาชนทราบ เพื่อป้องกันมิให้กลุ่มฉวยโอกาสสร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนและจะต่อต้านถึงที่สุดหากมีการล้มล้างรัฐธรรมนูญ

พล.อ.ถนอม สี่ระรา ผู้บัญชาการทหารบกกล่าวถึงกรณีวิทยุยานเกราะเสนอข่าวและมีการออกแถลงการณ์บ่อยครั้งว่าเรื่องวิทยุยานเกราะนี้มีข่าวไม่ค่อยดีหนาหูขึ้นซึ่งจะมีการตรวจตรากันมากขึ้นสำหรับกรณีที่มีข่าวว่า พ.อ.สุดสาย หัสตินทร์ ทหารกองทัพบกเป็นผู้สนับสนุนกระเบื้องแดงนั้น

ขั้นแรกต้องดูก่อนว่ากลุ่มกระต๊องคืออะไร มีความผิดเพียงใด ถ้าหากมีความผิดและพ.อ.สุดสายอยู่เบื้องหลังจริงก็มีความผิด

26 สิงหาคม 2518

นายพิรพล ตริยเกษม ผู้ประสานงานแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติเปิดเผยแพร่ผลการเข้าพบ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่า ทางแนวร่วมฯได้เรียกร้องให้รัฐบาลติดตามและสอดส่องผู้ที่มีแผนการจะกระทำการรัฐประหารล้มล้างระบอบประชาธิปไตยเพื่อนำระบอบเผด็จการมาใช้ ในการนี้ นายกรัฐมนตรียืนยันว่ารัฐบาลไม่มีนโยบายที่จะนำระบอบเผด็จการกลับมาใช้อีก

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เปิดเรียนในวันเดียวกัน มีประชาชน นักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ ได้นำกระเช้าดอกไม้ไปมอบให้เป็นจำนวนมาก

27 สิงหาคม 2518

ตัวแทนนักเรียนอาชีวะ 13 แห่ง ได้แก่ ช่างก่อสร้างอุเทนถวาย, ช่างก่อสร้างดุสิต, ช่างกลปทุมวัน, กนกอาชีวะ, การช่างวัดราชสิทธาราม, ช่างกลบางซื่อ, ช่างอุตสาหกรรม, กรุงเทพช่างกล, เปรมฤทัยอาชีวศึกษา, จักรพงษ์ภูวนาล, ช่างกลพระนครเหนือ, เทคนิคนนทบุรี, ช่างก่อสร้างอาชีวศึกษา ประชุมร่วมกันตั้งกลุ่มอาชีวศึกษาแห่งประเทศไทยขึ้น เพื่อไม่ให้พลังชาวอาชีวะถูกรวบงาเป็นเครื่องมือของคนบางกลุ่มและจะต่อสู้เพื่อประชาชน

นายวิจิตร ยืนนาน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี พรรคประชาธิปัตย์ ยื่นหนังสือถึง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เพื่อถามความสงสัยเกี่ยวกับการที่กฎหมายลูกละเมิด 3 กรณี คือ นักศึกษาเทคนิคถูกยิงในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การเผามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เจ้าหน้าที่ถูกคนงานไทยการ์ดจับตัวและทำร้าย เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุมนายจรูญทองเพชร ผู้ถูกระบุว่าจ้างวานฆ่าปิดปากนายพูน นาคจุติ มีปืนและพยานคดีจ้างวานให้สังหารนายธวัช มกรพงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา

นายปวิญ อึ้งภากรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เดินทางกลับจากสหภาพโซเวียตฯ ในวันเดียวกันได้เรียกประชุมอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเพื่อทำความเข้าใจกันในเรื่องการเปิดสอนต่อไป ตลอดจนกรณีมหาวิทยาลัยถูกบุกทำลายด้วย

นายแสวง จันทามูล รองประธานสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ ประจำอำเภอฝาง เชียงใหม่ ถูกคนร้ายลอบยิงด้วยปืนลูกซอง 2 นัดเสียชีวิตขณะนั่งคุยอยู่กับลูกเมียบนบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลเวียงฝาง

กลุ่มคนงานไทยการ์ดที่ประท้วงอยู่หน้าทำเนียบรัฐบาลแตกแยกกันเป็นหลายพวก พวกหนึ่งรับเงินแล้วทยอยกลับ อีกพวกหนึ่งกล่าวหาว่า นายบัณฑิต ทองอ้วน หัวหน้าไทยการ์ดโกงเงินในกรณีนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่าจะขอร้องให้กลับ แต่ถ้ายังไม่ยอมจะต้องจัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง

นายพรชัย วีระณรงค์ เลขานุการศูนย์ประสานงานกรรมกร เปิดเผยว่าขณะนี้กลุ่มขบวนการต้องการทำลายพลังนักศึกษา ชวนา กรรมกร และได้ประชุมกันที่โรงแรมนารายณ์เป็นประจำ เพื่อจัดตั้งหน่วยสลายชุมนุมโดยอาศัยพวกกระหิงแดงและทหารบางกลุ่ม ทางศูนย์จะเข้าพบอธิบดีกรมตำรวจให้แถลงเกี่ยวกับเรื่องนี้ หากยังไม่มีความตกลงได้ก็ต้องตั้งศูนย์ป้องกันตนเองขึ้นมาโดยร่วมกับสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย แนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ

ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ เช่นนักเรียน นิสิต นักศึกษา กรรมกร ชวนา อาจารย์ และประชาชนอาชีพ ต่าง ๆ 131 กลุ่มจำนวน 200 คน ร่วมประชุมกันที่หอประชุมมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อพิจารณาสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยและภายนอกประเทศ ผลการประชุมได้ตั้งกรรมการร่วม 10 คน เพื่อสรุปผลการประชุมและออกประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันในการต่อต้านรัฐประหาร

ท้าวคำหล้า บุลม กงสุลลาวประจำประเทศไทย กล่าวถึงกรณีที่มีข่าวว่ามีกรรมาธิการสมัชชาราชการในประเทศไทย เพื่อเข้าไปก่อกวนยึดอำนาจในลาวว่า หากนายพลวงบัวคิดจะรวมทหารพรานเข้าไปก่อกวน ก็ไม่มีทางสำเร็จ เพราะรัฐบาลลาวได้เตรียมมาตรการตอบโต้เรียบร้อยแล้ว

คนงานไทยการ์ดนัดชุมนุมกันต่อไปโดยไม่ยอมสลายตัว พร้อมกับยื่นข้อเสนอใหม่อีก 3 ข้อ ขอให้คณะกรรมการชุดใหม่มีชื่อร่วมในเงินจำนวนสี่แสนบาท ซึ่งนายบัณฑิต ทองอ้วน ได้หักไป 1% จากเงินของไทยการ์ดทุกคนที่ได้จากการเรียกร้อง และขอให้นายบัณฑิตคืนเงินที่อ้างว่าจะนำไปจัดตั้งสหกรณ์ให้แก่คนงานไทยการ์ด 94 คน ซึ่งนายบัณฑิตได้เก็บไปคนละ 2,500 บาท ขอให้รัฐบาลจ่ายเงินให้เพราะว่าทางสหรัฐฯได้จ่ายให้ตามข้อเรียกร้องแล้วแต่ยังไม่ถึงมือไทยการ์ด

31 สิงหาคม 2518

นายชรัชัย มฤคพิทักษ์ รองเลขานุการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยฝ่ายการเมือง เปิดเผยว่าศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยกำหนดที่จะจัดงานวันวีรชน 14 ตุลาคม ประจำปี โดยวางเป้าหมาย 3 ประการ คือ เพื่อเชิดชูจิตใจที่เสียสละของวีรชน พัทธ์ชัย

กิติยาภโผน พลศึกษา "น้า" สัตว์ ทั้งโดยวางและการเขียน ซึ่งตรงกับ "ความอยาก" ที่จะทำเช่นนี้ของพลประภาส จรุงเสถียร เมื่อ 14 ตุลาคม 2516 ที่ชื่อ "น้า" นักศึกษาประมาณ 2,000 คน และสถานีวิทยุอาณานิคมแห่งประเทศไทยในวันเดียวกันเกี่ยวกับสามเดตรถยนต์มาไทย 19 กันยายน 2519 และรัฐบาลให้ "น้า" นักศึกษา 30,000 คน เพื่อชาติและประชาชนอีก 43 ล้าน และที่หกรักได้ "น้า" จริงเมื่อ 6 ตุลาคม 2519 และ "คน" ขวาศ คือ นายวัฒนา เขียววิมล ผู้มีภาพด ผู้มีภาพด หนึ่งในกลุ่มผู้กำลังเพื่อโรมันศึกษาทุกรูปแบบเช่นเดียวกับ กลุ่มกระหิมแดง ที่นำโดย พันเอกจุลฉาย หัสดีนทร์ ที่ร่วมพลและกระหิมแดงต่างได้รับการสนับสนุนอย่างเปิดเผยจากกองทัพไทยและจากสหรัฐที่ให้เงินช่วยเหลือถึง 250 ล้านบาท (ขณะที่สหรัฐให้เงินช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการต่อไทยเพียง 200 ล้านบาท)

และสืบทอดเจตนารมณ์วีรชน และเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองการวางศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์วีรชน 14 ตุลา พล.อ.ถนอม กวีสรวร ผู้บัญชาการทหารบกและรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุด กับ พล.ต.ประมวณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เดินทางจากกรุงเทพฯ ไปยังจังหวัดนครราชสีมาเพื่อเข้าเฝ้าฯพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถวายรายงานเหตุการณ์ภายในประเทศให้ทรงทราบ ในการนี้บุคคลในวงการเมืองตั้งข้อสังเกตว่า การเข้าเฝ้าฯครั้งนี้อาจไม่ใช่เรื่องปกติธรรมดา แต่เกี่ยวกับการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของรัฐบาล

นายปวย อี้งกากรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เรียกประชุมนักศึกษาทั่วมหาวิทยาลัย เพื่อทำความเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับมหาวิทยาลัยและกำหนดแนวทางการทบทวนของมหาวิทยาลัยใหม่ในการดำเนินงานต่อไป

นายชวล วนะภูติ ปลัดกระทรวงมหาดไทย กล่าวถึงกรณีที่มีข่าวว่าจะถูกย้ายไปประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเพราะให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่าการทำงานของข้าราชการกระทรวงมหาดไทยกับเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่อยู่ในฐานะจะทำอะไรได้เด็ดขาด ขึ้นอยู่กับเขาว่าจะสั่งการอย่างไรลูกแกะก็จะทำตามเช่นนั้นภายหลังการให้สัมภาษณ์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช สั่งให้นายชวล ชี้แจงความหมายทันทีซึ่งนายชวลชี้แจงว่าหมาป่าคือกฎหมาย ลูกแกะคือตัวเองส่วนข่าวว่าจะย้ายนั้นยังไม่ได้ทราบข่าวนี้แต่ก็พร้อมเสมอที่จะปฏิบัติตาม

นายชาติชาย จันทบาล รองประธานนักเรียนช่างกลพระรามหก และกรรมการแนวร่วมอาชีวะเพื่อประชาชน ถูกยิง 5 นัด บนรถเมล์สาย 101 เชิงสะพานพระรามหก ขณะนี้รักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลวชิระ ในเรื่องนี้นายสรยุทธ ศรีสุข ประธานแนวร่วมอาชีวะเปิดเผยว่า การถูกทำร้ายของนักเรียนช่างกลพระรามหกเป็นมาเรื่อยๆนับแต่เข้าร่วมต่อสู้เรียกร้องกับนิสิตนักศึกษา แต่ก็มิได้โต้ตอบอะไร

นายวัฒนา เขียววิมล ผู้ประสานงานเลขาธิการคณะกรรมการนิเวศ เป็นโจทก์ยื่นฟ้องหนังสือพิมพ์ประชาชาติ เดลินิวส์ อธิปไตย ต่อศาลแขวงพระนครเหนือเกี่ยวกับการพิมพ์หนังสือพิมพ์ทั้งสามฉบับเสนอข่าวว่า นวพลได้รับเงินสนับสนุนจากองค์กรข่าวกรองของสหรัฐฯ(ซี.ไอ.เอ.) 250 ล้านบาท

3 กันยายน 2518

กองบัญชาการทหารสูงสุดส่วนหน้าแถลงเกี่ยวกับการถอนทหารสหรัฐฯว่าจะมีการถอนทหารออก 3,000 คนภายในสิ้นเดือนตุลาคม ขณะเดียวกันจะปิดฐานบินนครพนมด้วย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

กล่าวถึงร่างกฎหมายป้องกันความปลอดภัย ว่าเป็นกฎหมายที่ครอบคลุมถึงการกระทำทุกอย่างที่ก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อความมั่นคงของประเทศไทย ซึ่งคนเห็นว่าเป็นธรรมดาว่ากฎหมายคอมมิวนิสต์

นายวัฒนา เขียววิมล ผู้ประสานงานกลุ่มนวพลกล่าวถึงร่างกฎหมายรักษาความปลอดภัย ว่าเป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาหนักแน่นและถูกต้องในแง่ความมั่นคงของชาติ ผู้ที่จะได้รับความกระทบกระเทือนก็มีแต่พรรคคอมมิวนิสต์ไทยเท่านั้น

11 กันยายน 2518

พนักงานกรมไปรษณีย์โทรเลขหยุดงานเป็นวันที่สองเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลเสนอร่างพระราชบัญญัติตั้งองค์การไปรษณีย์แห่งชาติขึ้นเป็นรัฐวิสาหกิจ ให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณา โดยข้าราชการกรมไปรษณีย์ส่วนหนึ่งเดินทางไปยังสภาผู้แทนราษฎรเพื่อนำข้อเสนอไปยื่นต่อนายกรัฐมนตรี 3 ข้อ คือ ให้นายกรัฐมนตรีเรียกประชุม คณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา พระราชบัญญัติการสื่อสารให้เสร็จภายในวันที่ 11 กันยายน ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร นำร่างพระราชบัญญัตินี้เข้าพิจารณาเป็นเรื่องแรก และพิจารณาสามวาระรวดในการประชุมสภาวันที่ 12 กันยายน และรัฐบาลไม่เอาความผิดแก่ข้าราชการที่หยุดงานครั้งนี้

12 กันยายน 2518

ข้าราชการกรมประชาสงเคราะห์ประมาณ 300 คนหยุดงานประท้วงโดยยื่นข้อเสนอให้นายกรัฐมนตรีพิจารณา 4 ข้อ ให้ระงับคำสั่งย้ายนายอร่าม สุทธิพิณฑุ อธิบดีกรมประชาสงเคราะห์ และนายประยูร พรหมสาขา ณ สกลนคร ผู้อำนวยการกองนิคมสร้างตนเอง ให้ทบทวนอำนาจของปลัดกระทรวงและอธิบดีตาม พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน 2518 ให้ระงับอำนาจก้าวท้าวของนักการเมืองกับข้าราชการประจำทั้งนิคินัยและพฤตินัย ไม่ให้เอาโทษข้าราชการที่เรียกร้อง ในการนี้ นายชลอ ณะภูติ ปลัดกระทรวงมหาดไทย เปิดเผยว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีให้สอบสวนหาความผิดนายอร่าม สุทธิพิณฑุ ภายใน 15 วัน โดยจะตั้งคณะกรรมการสอบสวนในวันที่ 15 กันยายน และคำสั่งที่ย้ายออกไปแล้วนั้นไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่เมื่อมีข้าราชการเรียกร้องขึ้นมา จึงสั่งย้ายนายอร่ามกลับมาประจำกรมเท่านั้น และถ้าการสอบสวนพบว่าไม่มีความผิดก็ให้ดำรงตำแหน่งตามเดิมต่อไป

พนักงานไปรษณีย์ประมาณ 100 คน ถึงโปสเตอร์เรียกร้องที่หน้าที่ทำการสภาผู้แทนราษฎร

ให้สภาผู้แทนราษฎร พิจารณาร่างกฎหมายการสื่อสารแห่งประเทศไทยรวดเร็ว 3 วาระ ในการประชุมที่ประชุมสภาลงมติให้ผ่านคะแนนเสียง 120 ต่อ 7 ให้คณะกรรมการคมนาคมของสภารับไปแปรญัตติภายใน 7 วัน โดยยังไม่มีการพิจารณารวดเร็ว 3 วาระ ตามข้อเรียกร้อง

13 กันยายน 2518

นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นทุกคนหยุดเรียนประท้วงการแต่งตั้งศาสตราจารย์พิมล กลกิจ เป็นอธิการบดีตามมติของรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 กันยายน ในกรณี นางสาวศิริมา ตันยเศรษฐ ประธานนักศึกษาเปิดเผยว่า ศาสตราจารย์พิมล ผู้นี้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้รักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่นมาถึง 11 ปี และได้บริหารงานล้มเหลวตลอดมาจนถูกนักศึกษาเดินขบวนขับไล่มาแล้ว

17 กันยายน 2518

นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นยังคงหยุดเรียนประท้วงให้มีการเปลี่ยนแปลงการแต่งตั้งศาสตราจารย์พิมล กลกิจ เป็นอธิการบดี สภามหาวิทยาลัยจะให้คำตอบภายในวันที่ 19 กันยายน

18 กันยายน 2518

พนักงานองค์การโทรศัพท์ประมาณ 200 คนแจกใบปลิวพร้อมกับเข้าชื่อเรียกร้องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมปรับปรุงตัวผู้อำนวยการภายในวันที่ 19 กันยายน เพราะไม่พอใจการบริหารงานของนายบุญชู เพียรพานิช ผู้อำนวยการองค์การโทรศัพท์ โดยกล่าวหาว่าใช้อำนาจไม่เป็นธรรมต่อผู้น้อย มีพฤติกรรมส่อไปในทางทุจริตและแบ่งพรรคแบ่งพวก ในกรณีหากพนักงานไม่ได้รับคำตอบเป็นที่พอใจจะหยุดงานทั่วประเทศ

เจ้าหน้าที่ชั้นสูงกระทรวงมหาดไทยผู้หนึ่งเปิดเผยว่า กรณีโยกย้ายนายธวัช มกรพงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพังงาครั้งนี้เกิดจากอิทธิพลของนายทุนเหมืองแร่ชาติติดต่อผ่านรัฐมนตรีช่วยว่าการผู้หนึ่งซึ่งใกล้ชิดกับนายเชาวน์วัธ สุดลาภา เลขานุการศูนย์ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม โดยร่วมกันใช้อำนาจผ่าน นายชลอ วนะภูติ ปลัดกระทรวง ให้ส่งย้ายนายธวัช มกรพงศ์ไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน และได้มีการวางแผนให้สมาชิกนवलำพูนประท้วงขับไล่นายธวัชในวันแรกที่เดินทางไปรับตำแหน่งด้วย

19 กันยายน 2518

นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นยังคงหยุดเรียนประท้วงการแต่งตั้งอธิการบดีเป็นวันที่ 6 โดยยืนยันที่จะให้สภามหาวิทยาลัยและรัฐบาลเปลี่ยนตัวอธิการบดี และให้นักศึกษา อาจารย์ และข้าราชการในมหาวิทยาลัยมีส่วนในการสรรหาอธิการบดีคนใหม่ด้วย

พนักงานรถโดยสารประจำทางในกรุงเทพฯ 18 บริษัท เริ่มทยอยกันหยุดงานไม่นำรถออกวิ่งส่งผู้โดยสารตั้งแต่เวลา 12.00 น. พนักงานรถ ร.ส.พ.เป็นรายแรก ในการหยุดงานของพนักงานครั้งนี้ได้มีการชุมนุมกันที่องค์การ ร.ส.พ.

นายสวัสดิ์ คำประกอบ รองหัวหน้าพรรคเกษตรสังคมกล่าวถึงสถานการณ์บ้านเมืองว่า ขณะนี้สถานการณ์อึดอัดไปหมด บรรยากาศทางการเมือง ทหาร ตำรวจ ไม่ค่อยจะแจ่มใส คาดว่าหลังตุลาคมจะต้องมีอะไรเกิดขึ้นแน่นอนในรูปใดรูปหนึ่งที่อยู่จะเป็นไปในทางสันติและไม่สันติก็ได้

การเลือกตั้งองค์การบริหารนักศึกษา และสภานักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ชุดใหม่ปรากฏว่าผลการเลือกตั้งพรรคพลังธรรม-ยูงทอง ได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่อไป

20 กันยายน 2518

นายสุนทร แก้วเนตร ประธานสหภาพแรงงาน ร.ส.พ. นายอาหมัด ขามเทศทอง ประธานสหภาพแรงงานการรถไฟแห่งประเทศไทยและตัวแทนสหภาพแรงงานอีกหลายแห่ง ได้เข้าเจรจาปัญหาการรวมรถโดยสารประจำทางกับตัวแทนฝ่ายรัฐบาลโดยมี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นประธาน การเจรจาทำกันที่บ้านซอยสวนพลูบ้านพักของนายกรัฐมนตรี ผลการเจรจาเป็นที่ตกลงกันได้ โดยรัฐบาลจะจ่ายค่าแรงงานและสวัสดิการให้แก่พนักงาน โดยถือเอาบริษัทและองค์การของรัฐวิสาหกิจที่จ่ายให้สูงสุดเป็นมาตรฐาน ให้ลูกจ้างเข้าเป็นผู้บริหารร่วมกับรัฐบาลและผู้ลงทุนได้ 6 คนใน 11 คน หากการรวมรถโดยสารประจำทางในรูปบริษัทรัฐวิสาหกิจไม่สามารถเอื้ออำนวยให้บริการประชาชนได้ดี รัฐบาลก็จะเปลี่ยนให้เป็นองค์การรัฐวิสาหกิจโดยทันทีหลังจากการเจรจาเป็นที่เรียบร้อย รถโดยสารประจำทางหลายสายในกรุงเทพฯ เริ่มออกวิ่งในเย็นวันนั้น

นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นที่หยุดเรียนประท้วงการแต่งตั้งอธิการบดียังคงชุมนุมกันต่อไป พ.ด.ต.ธีรชัย เจริญเจริญ สารวัตรสถานีตำรวจนครบาลชนะสงครามเปิดเผยผลการสอบสวนดำเนินคดีกรณีนายณรงค์ ปัสมีอารมณ นักศึกษาวิทยาลัยเทคนิค และนายวิเชียร ถ่วงเพิ่มสิน ยามรักษากามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถูกยิงบาดเจ็บเมื่อมีการประท้วงจับกุมนักศึกษาจำนวน 9 คน วันที่ 15 สิงหาคม ว่า ขณะนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมตัวนักเรียนช่างกลไว้คนหนึ่งทำการสอบสวน

เชื่อว่าผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมนั้นเป็นผู้ทำร้ายนายณรงค์ระหว่างนี้คดียังสอบสวนและรวบรวมหลักฐานอยู่

21 กันยายน 2518

กลุ่มประชาชนจังหวัดพังงาและภูเก็ตออกแจกแถลงการณ์ทั่วเมือง คัดค้านคำสั่งของกระทรวงมหาดไทยที่ให้ย้ายนายวัช มกรพงศ์ผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา ไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน ตลอดจนการแต่งตั้งนายเชาวน์วัส สุดลาภา ไปดำรงตำแหน่งแทนนายวัชด้วย และนัดให้มีการชุมนุมกันที่หน้าศาลากลางจังหวัด ในวันที่ 23 กันยายน เวลา 9.00 น.

นายชูวิทย์ โอวาทวงษ์ นายกองค์การบริหารองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คนใหม่ สังกัดพรรคพลังธรรม-บุญทอง กล่าวยืนยันนโยบายเหมือนเดิม จะร่วมกับกลุ่มพลัง และประชาชนต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมทุกรูปแบบอย่างถึงที่สุด

22 กันยายน 2518

ตัวแทนอาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น 9 คน เข้าพบ ม.ร.ว.จักรทอง ทองใหญ่ นายกสภามหาวิทยาลัยขอนแก่นที่สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ เพื่อยื่นหนังสือขอให้นายกสภามหาวิทยาลัยทบทุนการสรรหาอธิการบดี ซึ่งนายกสภามหาวิทยาลัยยอมรับจะดำเนินการแก้ไขเกี่ยวกับข้อเรียกร้องของนักศึกษาและอาจารย์

ศาลจังหวัดเชียงใหม่ พิพากษายกฟ้อง นายธีร์รัตน์ นาควิจิตร จำเลยคดีใช้รถนายบุญสนอง บุญโยทยาน เลขธิการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยขนอาวุธ

23 กันยายน 2518

นักเรียนนักศึกษาและประชาชนชาวจังหวัดพังงาและจังหวัดใกล้เคียงเริ่มชุมนุมกันคัดค้านคำสั่งของกระทรวงมหาดไทย ที่สั่งย้ายนายวัช มกรพงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา ให้ไปดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน โดยจะส่งตัวแทนเข้ายื่นข้อเรียกร้องต่อนายกรัฐมนตรี ในวันรุ่งขึ้นให้มีการพิจารณาทบทวนคำสั่งใหม่

24 กันยายน 2518

ฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัยขอนแก่นประกาศปิดเรียนไม่มีกำหนด โดยให้ผู้ปกครองมารับตัวนักศึกษากลับบ้านได้ในวันเดียวกัน สภานิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโทรเลขประกาศสนับสนุน

การต่อสู้ของนักศึกษา และเรียกร้องให้สภามหาวิทยาลัยขอนแก่นทบทวนการแต่งตั้งอธิการบดีอีกครั้งเพื่อความเหมาะสมและเป็นธรรม

25 กันยายน 2518

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร เดินทางไปเป็นประธานในพิธีบวงสรวงพระธาตุพนม โดยอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากพระธาตุเดิมขึ้นสู่องค์พระธาตุจำลอง ในการนี้ นายกรัฐมนตรีได้กล่าวปราศรัยกับประชาชนว่า ขณะนี้บ้านเมืองกำลังอยู่ในภาวะเปลี่ยนแปลงซึ่งประเทศต้องการความสามัคคีภายในชาติอย่างมาก

26 กันยายน 2518

มีข่าวขัดแย้งกันระหว่าง พล.อ.ถนอม สี่ระวา ผู้บัญชาการทหารบก กับ พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เกี่ยวกับตำแหน่งสำคัญในวงการทหาร เพราะแต่เดิมเป็นที่ตกลงวางตัวบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งต่าง ๆ แต่พล.ต.ประมาณใช้อำนาจในฐานะรัฐมนตรีกลาโหม สับเปลี่ยนบุคคลเพื่อเข้ารับตำแหน่งที่สำคัญนอกจากนี้ยังเกิดการช่วงชิงตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหมขึ้นระหว่างบุคคลทั้ง 2 ด้วย

27 กันยายน 2518

การประท้วงที่พังงาทวีความรุนแรงขึ้น กรรมกรใช้รถบรรทุกและรถสองแถวเล็กกว่า 80 คัน ปิดถนนเพชรเกษม ตรงทางแยกอำเภอโคกกลอยไปจังหวัดภูเก็ต พร้อมกับปิดสะพานสารสินซึ่งเป็นสะพานข้ามไปยังเกาะภูเก็ตด้วย การขนย้ายสินค้าจึงชะงัก และนายธวัช มกรพงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพังงาได้เดินทางไปชี้แจงและขอให้กรรมกรสลายตัวและในที่สุดกลุ่มกรรมกรและนักศึกษาได้ประชุมร่วมกันมีมติให้นายธวัชย้ายจากจังหวัดพังงาไปอยู่จังหวัดอื่นได้ แต่รัฐบาลต้องประกันว่าจะไม่ให้บริษัทเทคมโก้มีสัมปทานในจังหวัดพังงาอีก กับประกันสวัสดิภาพของกรรมกรที่งมแร่อยู่ในเขตนั่น ๆ ด้วย วันนั้นข่าวสารในจังหวัดภูเก็ตขึ้นราคาจากกิโลกรัมละ 3.75 บาท เป็น 4.25 บาท นอกจากนี้ก็เกิดเหตุบังเอิญที่น้ำไหลบ่าเข้าท่วมจังหวัดจันทบุรีต่าง ๆ พากันปิดกิจการ

29 กันยายน 2518

นายทวิช กลิ่นประทุม หัวหน้าพรรคธรรมสังคม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เปิดเผยว่า การที่ พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ใช้อำนาจเปลี่ยนตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญของทหารตามที่ตกลงเอาไว้แล้วนั้น จะมีผลทำให้สถานการณ์เลวร้าย ทหารจะฆ่าฟันกันเอง และจะทำให้ประเทศไทยเป็นอย่างประเทศเวียดนามในไม่ช้า จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เปิดเผยถึงกรณีที่นายทวิช กลิ่นประทุม เสนอให้ตนออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหมว่า ไม่เกี่ยวกับพรรคธรรมสังคม และภายในพรรคธรรมสังคมเองยังมีความคิดเห็นแตกแยกกัน สมาชิกพรรคที่ไม่เห็นด้วยกับนายทวิชก็มีอีกมาก

1 ตุลาคม 2518

กรณีการประท้วงย้ายผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา นายธวัช มกรพงษ์ รุนแรงขึ้น กล่าวคือในขณะที่เหตุการณ์กำลังคลี่คลาย ปรากฏว่าเมื่อวันที่ 30 กันยายนนี้ เวลา 14.45 น. ได้เกิดระเบิดขึ้นใส่กลุ่มประท้วงที่ยังเหลืออยู่มีผลให้ประชาชนตาย 15 ศพ บาดเจ็บ 17 คน นายธวัชกล่าวว่าตนมีความเสียใจอย่างยิ่งและเลื่อนการเดินทางไปลาพูนอย่างไม่มีกำหนด ตำรวจระบุสมุนมือขวาของเสื้ออินทาระเบิดตก แล้วเกิดระเบิด

2 ตุลาคม 2518

สังหารหมู่ที่พังงามีเงื่อนงำ ผู้บาดเจ็บตายเพิ่มอีกหนึ่ง พล.ต.อ.พิเศษ สนธิ ผิวนวล ผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต 8 ตั้งข้อสังเกตว่า นายธวัช มกรพงษ์ สามารถจะห้ามมิให้มีการประท้วงได้ แต่ก็ไม่ทำ จนประชาชนที่ชุมนุมอยู่ต้องเสียชีวิต

พรรคประชาธิปไตยกับพรรคเกษตรสังคมมีการเคลื่อนไหวเพื่อจัดตั้งรัฐบาลร่วมกันใหม่อีกครั้ง เพราะเชื่อว่าต้องได้เสียจากสหพรรคที่เตรียมล้มรัฐบาลโดยไม่ยอมผ่านงบประมาณให้ และอาจเลือกธรรมสังคมร่วมจัดตั้งรัฐบาลชุดผสมใหม่ด้วย

ผู้ว่าการประท้วงที่พังงา นายเพียร แก้วหนูนวล นายอนันต์ หนูอินทร์ และนายน้อย ยาพันธ์ ถูกตำรวจคุมตัวตั้งข้อหาก่อความวุ่นวาย มั่วสุมกันเกินกว่า 10 คนขึ้นไป

นายแคล้ว นรปติ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยม กล่าวว่า นายชอล วนะภูติ

สมเด็จพระสังฆราชทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ "อนุสาวรีย์วีรชน 14 ตุลา" บริเวณสี่แยกคอกวัว ถนนราชดำเนิน

(ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 30 ตุลาคม 2518)

ปลัดกระทรวงมหาดไทยจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบและพิจารณาตัวเองในการออกคำสั่งย้ายผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา จนเกิดการประท้วงและมีประชาชนเสียชีวิต ว่าเป็นคำสั่งที่มีชอบและส่อเค้าว่ามีเบื้องหลัง

5 ตุลาคม 2518

นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เปิดเผยว่า ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้รับการติดต่อขอความช่วยเหลือจากไทยการ์ด และ ได้ตัดสินใจยื่นมือเข้าเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ เพื่อพิสูจน์ว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายถูกฝ่ายผิด เนื่องจากเห็นว่ารบราไทยการ์ดที่เหลือนอยู่ไม่ได้รับการเหลียวแลเท่าที่ควร หากปล่อยทิ้งไว้จะลุกลามไปถึงวอชิงตันได้ นอกจากนี้ยังเกี่ยวกับภณีสถาพรของประชาชนด้วย

10 ตุลาคม 2518

หน่วยปฏิบัติการล่าน้ำโขงปะทะกับเรือตระเวนชายฝั่งของลาว เรือของลาวถูกยิงจม 1 ลำ ทหารลาวเสียชีวิตทันที 4 คน อีกคนว่ายน้ำขึ้นฝั่งได้และเรืออีกลำแล่นหนีไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จดเสด็จพระราชดำเนินวางศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์วีรชน 14 ตุลาคมเพราะทรงมีพระราชกรณียกิจและการกราบบังคมทูลเชิญเป็นไปอย่างกระชั้นชิดอย่างไรก็ตาม สมเด็จพระสังฆราชจะเสด็จไปเป็นประธานในพิธีแทน

นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษายืนยันปฏิเสธข่าวที่ว่า นักเรียนนิสิตและนักศึกษาจะก่อความวุ่นวายขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคมซึ่งจัดเป็นวันสืบทอดเจตนารมณ์ 14 ตุลาว่าจะไม่มีเหตุร้ายใด ๆ เกิดขึ้น

12 ตุลาคม 2518

องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เริ่มงานสืบทอดเจตนารมณ์ 14 ตุลาในบริเวณมหาวิทยาลัย ขณะเดียวกันคำวันนี้ได้มีกลุ่มต่อต้านการจัดงานของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยบุกเข้าพยายามเผาโปสเตอร์ภาพต่อต้านเผด็จการที่ประดับตามเกาะกลางถนนราชดำเนินกลางบริเวณหน้าโรงภาพยนตร์เฉลิมไทย แต่ไม่สำเร็จมีการขับไล่ติดตามจับกุมและยิงกันเล็กน้อย

ทางด้านการเมือง พล.ต.ประมาท อติเรกสาร กล่าวหาว่าพรรคสังคมนิยมเป็นพรรคที่สร้างความแตกแยกในหมู่ทหารปลุกระดมยุแหย่ให้เกิดการแตกความสามัคคี ฝ่ายพรรคสังคมนิยมได้ว่าเป็นการสร้าง ความแตกแยกระหว่างคนดีกับคนเลวและโจมตีเฉพาคนเลวเท่านั้น

13 ตุลาคม 2518

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเปิดงานสืบทอดเจตนารมณ์ 14 ตุลาคมขึ้นที่บริเวณถนนราชดำเนินกลางทางย่านสี่แยกคอกวัว มีการจัดนิทรรศการแสดงความไม่มาของการต่อสู้ของนักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนจนถึงวันที่ 14 ตุลาคม 2516 สรุปปัญหาสังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นนับจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม จนถึงปัจจุบัน รวมทั้งภาพลือนักการเมืองปัจจุบัน โดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน หนังสือพิมพ์พากันลงข่าวสัมภาษณ์คนสำคัญหลายคนเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามเหตุร้ายกันมากมาย ในทำนองวิพากษ์ที่อาจจะเกิดเหตุร้ายระหว่างงานสืบทอดเจตนารมณ์ 14 ตุลาที่จัดขึ้น แต่ก็ได้รับคำยืนยันว่าจะไม่มีเหตุร้ายและสามารถควบคุมเหตุการณ์ได้

พรรคเกษตรสังคมเปิดเผยอย่างไม่เป็นทางการว่า จะมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีของสหพรรคในเร็วนี้ และว่าพรรคเกษตรสังคมจะเข้าร่วมในการปรับปรุงดังกล่าวด้วย

เกิดการปะทะขึ้นระหว่างชาวบ้านและชาวเหมืองที่บ้านแม่เสียง ตำบลเสริมขวา อำเภอสริมงาม จังหวัดลำปาง คนงานและครอบครัวของเหมืองถูกคนร้ายดักข่มขู่ยิงและระเบิด 2 ระเบิดตาย 15 ศพ ขณะที่ชาวบ้านยังคงปิดล้อมมิให้มีการติดต่อระหว่างคนในเหมืองกับข้างนอกอย่างแน่นหนา คณะกรรมการที่รัฐบาลตั้งขึ้นเพื่อเดินทางไปสอบข้อเท็จจริงก็ไม่กล้าเข้าไปข้างในเกรงว่าจะเกิดอันตรายกับตัวเอง

วันนี้เป็นวันตำรวจ จำนวนสิบจากนครบาล ภูธร และชายแดน กว่าร้อยคนร่วมฉลองงานด้วยการไปชุมนุมในกรมตำรวจเรียกร้องให้กรมตำรวจจัดสรรอัตราสอบเลื่อนชั้นจำนวนสิบเป็นนายตำรวจสัญญาบัตรเพิ่มขึ้นเพราะปีหนึ่ง ๆ จำนวนสิบตำรวจชั้นประทวนมีถึงกว่าหมื่นคนแต่มีอัตราให้เพียงร้อยกว่าคนเท่านั้น

14 ตุลาคม 2518

งานสืบทอดเจตนารมณ์ 14 ตุลา มีการจัดพิธีทำบุญตักบาตรตอนเช้าหลังจากจุดพลุในบริเวณงานที่สี่แยกคอกวัว ตอนสายมีการเดินขบวนของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนกว่าหมื่นคนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มายังบริเวณพิธีเพื่อวางพวงมาลาสักการะผู้ที่เสียชีวิตในการต่อสู้ ตอนบ่าย สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานวางศิลาฤกษ์สร้างอนุสาวรีย์ ซึ่ง

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รายงาน อนุสาวรีย์ที่จะสร้างขึ้นนี้จะเป็นอาคารโดยใช้เงินสมทบระหว่างงบประมาณของรัฐบาลกับเงินของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งได้จากการบริจาคของประชาชนในช่วงตอน 14 ตุลาคม 2516

15 ตุลาคม 2518

งานสืบทอดเจตนารมณ์ 14 ตุลาคม วันสุดท้ายผ่านไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้น

16 ตุลาคม 2518

สภาผู้แทนราษฎรเปิดประชุมพิจารณาร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงให้กำนันผู้ใหญ่บ้านได้มาด้วยการเลือกตั้ง และสั่งเลื่อนการพิจารณาเลือกกฎหมายระบบ พี.ซี. ที่ใช้กับข้าราชการประจำไปใหม่ ๆ ตั้งแต่ 10 กันยายนนี้ต่อไป

เกิดโศกนาฏกรรมจลาจลไปทั่วทั้ง 3 เหล่าทัพอ้างเป็นของกลุ่มทหารชั้นผู้น้อย เสนอกระทรวงกลาโหมให้ทำการเพิ่มค่าครองชีพผู้น้อยและระบบสวัสดิการต่าง ๆ ต้องได้รับการปรับปรุงใหม่ โดยยื่นคำขาดให้รัฐบาลพิจารณาภายใน 7 วัน จากนั้นจะไปรวมกันฟังคำตอบที่ลานพระบรมรูปทรงม้า

การสอบสวนกรณีราษฎรเดือดร้อนที่บ้านเสริมชัย ตำบลเสริมงาม จังหวัดลำปาง เกี่ยวกับเหมืองแม่เลียง ปรากฏผลขั้นต้นว่า เหมืองแม่เลียงกระทำเหมืองอย่างผิดแบบคือ ทำเป็นเหมืองฉีดแทนที่จะเป็นเหมืองหาบอย่างที่ได้รับอนุญาต ทำให้น้ำไหลบ่าทำความเสียหายแก่การเพาะปลูกของราษฎรกว่า 600 ครอบครัวจำนวนประมาณ 7,000 ไร่ โดยทางเหมืองไม่สามารถแก้ปัญหาแก้ไขได้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พร้อมด้วย พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศบริษัทรัฐมนตรีช่วยมหาดไทยและกรรมการของสำนักนายกรัฐมนตรีได้เข้าไปตรวจข้อเท็จจริงในเมืองวันนี้

17 ตุลาคม 2518

คณะข้าราชการทหาร 3 เหล่าทัพ ออกโศกนาฏกรรมระดมงาน การบริหาร การปกครอง ในวงการทหารไม่มีความเป็นธรรมพร้อมกันนั้นได้เรียกร้องให้ผู้มีอำนาจในเหล่าทัพปรับปรุงแก้ไขนโยบายกองทัพเสียใหม่ โดยเสนอข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลฝ่ายกระทรวงกลาโหม 7 ข้อ ให้ตอบภายใน 7 วัน ในวันเดียวกัน พ.ท.วิฑูร ยะสวัสดิ์ ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบกฝ่ายกำลังพลให้ความเห็นว่าผู้ที่คิดทำเรื่องนี้ขึ้นไม่ใช่ทหาร เป็นบุคคลภายนอกที่มีเป้าหมายให้ทหารแตกแยกกัน

นายสมคิด สิงสง ผู้นำโครงการพัฒนาหมู่บ้านซันแดง จังหวัดขอนแก่น ถูกคนร้ายลอบยิงที่ บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้าน ขณะนั่งรถจักรยานยนต์ไปกับเพื่อนอีกสองคน เผอิญนายสมคิดกับเพื่อนไล่เสือเถาะป้องกันกระสุน ทำให้ได้รับบาดเจ็บที่แขนและขาเท่านั้น

19 ตุลาคม 2518

นายสมคิด สิงสง เปิดเผยสาเหตุที่ทำให้ถูกยิงว่า เชื่อว่ามีสาเหตุทางการเมืองเนื่องจาก กำนันสำเนียง ประชามูล ที่ซันแดงทราบว่าจะสมัครรับเลือกตั้งเป็นกำนันแข่งกับเขาจึงจ้างคนมายิง

นายคิลกชัย สุนทรวาณิชกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนช่างกลพระรามหก ถูกคนร้าย 2 คน นุ่งร่มเออร์โซ่กระหน่ำยิงด้วยปืนแมกกาซีน 7.65 มม ขณะนั่งรถกลับจากเล่นโบว์ลิ่ง อากาศบาดเจ็บสาหัส คนร้ายขับรถหนีไปได้ ในกรณีเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของสันติบาลชี้แจงสาเหตุว่าอาจเป็นเพราะนายคิลกชัยมีบทบาททางการเมืองมาก นายสรยุทธ ศรีสุข ประธานแนวร่วมอาชีวะเพื่อประชาชนเปิดเผยว่า นายคิลกชัยมีประวัติในการเข้าร่วมต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรมร่วมกับกรรมกร ชาวนาและประชาชนมาตลอด

22 ตุลาคม 2518

นายบุญรัตน์ ใจเย็น รองประธานสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย อยู่บ้านหม่อมป่าชะ หมู่ที่ 1 ตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ถูกคนร้ายลอบยิงเสียชีวิตขณะเดิน อยู่บนถนน

23 ตุลาคม 2518

นายไขแสง สุขใส สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย จังหวัดนครพนม เปิดเผยว่าจะรวบรวมอาสาสมัคร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากทุกพรรค เพื่อช่วยกันสอบสวนข้อเท็จจริงในกรณีเกิดเหตุการณ์รุนแรงต่าง ๆ ให้รัฐบาลทราบก่อนการตัดสินใจรวมทั้งให้ประชาชนได้ทราบด้วย

24 ตุลาคม 2518

นายธีรชัย มฤคพิทักษ์ รองเลขาธิการฝ่ายการเมืองศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กล่าวว่ากรณีการลอบยิงนายสมคิด สิงสง ผู้นำหมู่บ้านซันแดง นายคิลกชัย สุนทรวาณิชกุล

ผู้อำนวยการโรงเรียนช่างกลพระรามหก และนายบุญรัตน์ ใจเย็น รองประธานสหพันธ์ชาวจีน ชาวนาจังหวัดเชียงใหม่ ภายในสัปดาห์เดียวกัน เป็นแผนการของกลุ่มนายทุนที่สูญเสียผลประโยชน์ก้อนใหญ่ โดยมีองค์การข่าวกรองของอเมริกา (ซี.ไอ.เอ.) ลอบบิงการอยู่เบื้องหลัง ซึ่งมีแนวโน้มการลอบสังหารเพิ่มขึ้นแน่นอน

28 ตุลาคม 2518

นายเอียง ชารี รองนายกรัฐมนตรีก็มพูชา เดินทางมาถึงประเทศไทยเพื่อเจรจาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนซื้อขายและรับชาวเขมรลี้ภัยกลับประเทศ ในกรณี พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี และพล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้ไปต้อนรับ

คณะรัฐมนตรีลงมติเกี่ยวกับโครงการดำเนินการของเหมืองแร่ในทะเล (เทมโก้) โดยเห็นควรว่าจ้างให้บริษัทที่มีอุปกรณ์ครบครันแล้วเข้ามาทำโดยรัฐบาลเป็นผู้ควบคุม

กลุ่มอิสระต่าง ๆ 31 กลุ่ม ประชุมร่วมกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อพิจารณาข้อเสนอให้รัฐบาลดำเนินการกับเหมืองแร่ต่างชาติ โดยลงมติร่วมกันให้รัฐบาลระงับการออกประทานบัตรแก่บริษัทเซาท์เทิร์นคินดา และถอนประทานบัตรบริษัทเรือชุดแร่บางม่วง จำกัด เพราะดำเนินการผิดกฎหมายแร่ พ.ศ.2461 ยื่นขอสัมปทานผูกขาดตรวจแร่ผิวดินคอนปีตัญญาการได้รับประทานบัตรชุดแร่

29 ตุลาคม 2518

คณะผู้แทนกัมพูชานำโดยนายเอียง ชารี รองนายกรัฐมนตรีได้เข้าประชุมร่วมกับกับเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศไทย โดยมี พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นหัวหน้าคณะผลการประชุมตกลงร่วมกันในการสร้างความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างสองประเทศ

7 พฤศจิกายน 2518

กำนันผู้ใหญ่บ้านจากจังหวัดต่าง ๆ เช่น ปทุมธานี อยุธยา สมุทรสาคร นวรีรัมย์ กรุงเทพฯ ประมาณ 1,000 คน ได้มาชุมนุมประท้วงที่หน้าที่ทำการสภาผู้แทนราษฎร เสนอให้สภาพิจารณาร่างกฎหมายการปกครองท้องถิ่น ให้มีการเลือกตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านภายใน 5 ปี โดยจะเริ่มมีผลให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 90 วัน

9 พฤศจิกายน 2518

นายกำจัด กีพานิช รองอธิการบดีกรมประชาสัมพันธ์ เปิดเผยว่าได้รับคำสั่งจาก พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี ในฐานะประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยุกระจายเสียง โดยกำชับให้กรมประชาสัมพันธ์ควบคุมการกระจายเสียงของสื่อมวลชนสังกัดกรมประชาสัมพันธ์ให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะให้เห็นในด้านการเตือนประชาชนให้ทราบถึงเหตุการณ์รอบบ้านที่คุกคามประเทศไทย

10 พฤศจิกายน 2518

พนักงานรถโดยสารประจำทางบริษัทนายเลิศทุกสายในกรุงเทพฯ ประมาณ 3,000 คนหยุดงานประท้วงเรียกร้องค่าครองชีพและสวัสดิการจากรัฐมนตรีมหาดนครขนส่ง ในกรณีนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ยืนยันให้บริษัทนายเลิศจ่ายเงินสำรองแก่พนักงานไปก่อน แล้วบริษัทมหาดนครขนส่งจะชดเชยให้คืนพร้อมดอกเบี้ยธนาคารด้วย หลังจากนั้นพนักงานจึงนำรถออกวิ่งตามเดิม

11 พฤศจิกายน 2518

กำนันจาก 11 จังหวัดในแถบภาคอีสานและภาคกลาง มาชุมนุมกันที่หน้าทำเนียบรัฐบาล เพื่อประท้วงการร่างพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น โดยยืนยันให้รัฐบาลเลื่อนการเลือกตั้งกำนันทั่วประเทศออกไป 5 ปี

นายธีรชัย มฤคพิทักษ์ รองเลขาธิการฝ่ายการเมืองศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กล่าวตอบโต้กรณี พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีออกคำสั่งควบคุมวิทยุกระจายเสียงว่า มีจุดมุ่งหมายที่จะแบ่งแยกประชาชนและสกัดกั้นสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนไม่ต่างอะไรกับทรราช

12 พฤศจิกายน 2518

พนักงานและคนงานลูกจ้างรายวันลูกจ้างประจำของการรถไฟแห่งประเทศไทยประมาณ 4,000 คน นัดหยุดงานและชุมนุมกันที่ตึกอำนวยการสถานีรถไฟมักกะสัน เรียกร้องให้เพิ่มค่าครองชีพจากเดิม 250 บาท เป็น 450 บาท ในกรณี พล.ท.ทวน สาริกขานนท์ ผู้ว่าการรถไฟแห่งประเทศไทย ได้เรียกคณะกรรมการบริหารการรถไฟมาประชุมตกลงกันในหลักการเพิ่มเงินให้แก่คนงานทุกฝ่ายทุกคน

13 พฤศจิกายน 2518

พนักงานรถไฟมักกะสันยังคงชุมนุมเรียกร้องให้การรถไฟแห่งประเทศไทยเพิ่มค่าครองชีพจากเดือนละ 250 บาทเป็น 450 บาทต่อไป ทำให้รถไฟจากสถานีหัวลำโพงไม่สามารถออกจากสถานีได้ เพราะคนงานนำไม้หมอนไปวางกีดขวางทางไว้ที่สถานีรถไฟบางซื่อ

ตัวแทนชาวบ้านแม่สะป้าน อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน 9 คน ยื่นหนังสือถึงศูนย์กลางนักศึกษาภาคเหนือ กรณีเหมืองแม่วะซึ่งตั้งอยู่บนต้นน้ำลำธารห้วยมะไฟ ห้วยต้นดอง ห้วยขมิ้น ห้วยแม่แลมและห้วยปุระ ซึ่งเป็นต้นน้ำของห้วยแม่วะซึ่งไหลลงลำน้ำแม่สะปัดที่ชาวบ้านอาศัยน้ำในลำน้ำนี้เพื่อทำการเพาะปลูกและดื่มกิน ทางเหมืองได้ปล่อยดิน หินทรายจากเหมืองแร่ไหลไปทับถมลำน้ำ ทำให้แม่น้ำตื้นเขินเกิดผลเสียหายแก่การเพาะปลูก และชาวบ้านได้เข้าร้องเรียนต่อทางการหลายครั้งแล้ว แต่ก็ไม่มีโอกาสแก้ไขความเดือดร้อนได้ จึงร้องเรียนมาทางศูนย์กลางนักศึกษาภาคเหนือเพื่อขอความช่วยเหลืออีกทางหนึ่ง

14 พฤศจิกายน 2518

คณะกรรมการรถไฟโดยมีนายประภาส อวยชัย เป็นประธานประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาการเรียกร้องของคนงาน ผลการประชุมคณะกรรมการพิจารณาเห็นว่า การที่คนงานรถไฟเรียกร้องให้เพิ่มค่าครองชีพเป็น 450 บาท นั้น สามารถให้ได้เพียง 50 บาท รวมเป็นเงินค่าครองชีพ 300 บาทต่อเดือน จะเพิ่มให้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2519 ปีหน้าเป็นต้นไป ส่วนข้อเรียกร้องอื่นนั้นคณะกรรมการจะพิจารณากันต่อไป

กองบัญชาการทหารสูงสุด ออกคำสั่งลงการประชุมคณะกรรมการถอนกำลังทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ซึ่งทั้งสองฝ่ายตกลงว่าจะถอนทหารสหรัฐฯ ที่ฐานบินอุดรธานีออกอีก 5,000 คน และเครื่องบินรบแบบเอฟ 4 ที ออกอีก 70 เครื่อง และจะปิดฐานทัพอุดรธานีวันที่ 31 มกราคม 2519

15 พฤศจิกายน 2518

นายพิเชียร อำนาจประเสริฐ รองนายกองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวประณามคณะกรรมการนโยบายน้ำมันที่เสนอให้ขึ้นราคาน้ำมันว่า ไม่มีควมรับผิดชอบต่อความเดือดร้อนของประชาชน รักษาผลประโยชน์ของนายทุนต่างชาติ โดยเฉพาะพล.ต.ประมอด อติเรกสาร ในฐานะประธานคณะกรรมการชุดนี้จะต้องรับผิดชอบต่อความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น ในเรื่องนี้

นักเรียนนักศึกษาและประชาชนจะร่วมกันรณรงค์ต่อต้านการขึ้นราคาน้ำมันในเร็ว ๆ นี้อย่างแน่นอน และจะต่อต้านบริษัทน้ำมันต่างชาติที่เข้ามาครอบงำผลกำไรอย่างมากมายในไทย

ตัวแทนพนักงานรถไฟจากหน่วยต่าง ๆ ประมาณ 30 คน เข้าพบ พล.ท.ทวน สริกขานนท์ เพื่อเจรจากาทางยุติการหยุดงานเรียกร้อง ซึ่งผลการประชุม นายอาหมัด ขามเทศทอง ประธานสหภาพแรงงานรถไฟเปิดเผยว่า พนักงานรถไฟอาจยอมรับเงินช่วยเหลือค่าครองชีพ 50 บาทต่อเดือน หลังจากนั้นคนงานรถไฟที่บางชื่อยินยอมเข้าทำงานตามปกติ แต่ที่สถานีมีภักจะสัน คนงานยังชุมนุมต่อไป

16 พฤศจิกายน 2518

ตัวแทนสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจและเอกชนจาก 37 แห่ง ประชุมร่วมกันที่สำนักงานสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง (วัดเสียบ) พิจารณาปัญหาการนัดหยุดงานของพนักงานรถไฟแห่งประเทศไทย และการที่รัฐบาลมีแนวโน้มที่จะให้ขึ้นราคาน้ำมันอีกครั้งหนึ่ง ผลการประชุมปัญหาแรกให้พนักงานรถไฟทุกคนกลับเข้าทำงานตามปกติ โดยรับรองว่าหากมีการลงโทษหรือจับกุมผู้เรียกร้องแม้แต่เพียงคนเดียว ทางสหภาพแรงงาน 37 แห่ง จะหยุดงานทันที และขอให้พนักงานมอบการเรียกร้องให้ทางสหภาพแรงงานรถไฟดำเนินต่อไปตามขั้นตอนกฎหมาย ส่วนปัญหาในราคาน้ำมันนั้นที่ประชุมมีมติให้ดำเนินการต่อต้านอย่างถึงที่สุด

นายสมศักดิ์ ขวัญมงคล นายเฉลิมชัย มัจฉากล่ำ นายประจักษ์ เทพทอง นายบุเรศ งามแสงเนตร ผู้นำกลุ่มกระต๊องแดง เดินทางไปเชียงใหม่ ที่โรงแรมเพชรศิรินทร์ ซึ่งเป็นที่ประชุมผู้นำนักศึกษาเอเชีย ในการไปครั้งนี้ นายสมศักดิ์กล่าวว่าเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยให้นักศึกษาที่เข้าประชุม เพราะได้ข่าวว่าจะมีการประหารชีวิตด้วย

17 พฤศจิกายน 2518

สหภาพแรงงานแห่งประเทศไทยจัดชุมนุมอภิปรายที่ท้องสนามหลวง เพื่อต่อต้านการที่รัฐบาลจะขึ้นราคาน้ำมัน ซึ่งนายอริย์ โทคทวี ประธานสหภาพแรงงานน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันปิโตรเลียม กล่าวว่า การที่รัฐบาลยินยอมให้บริษัทต่างชาติขึ้นราคาน้ำมันครั้งนี้ เป็นการแสดงอย่างชัดเจนว่า รัฐบาลปกป้องผลประโยชน์ของนายทุนต่างชาติมากกว่าจะเห็นใจในความเดือดร้อนของประชาชน

นักศึกษาสถาบันเทคโนโลยี ประมาณ 100 คน วางหรีดและอ่านแถลงการณ์ประณาม
สถานีวิทยุกระจายเสียงยานเกราะ เนื่องจากสถานีวิทยุยานเกราะได้ออกอากาศเมื่อวันที่ 12
พฤศจิกายน โดยกล่าวหานักศึกษาที่เรียกร้องให้ฝ่ายบริหารลดค่าหน่วยกิตลงจากหน่วยละ 50
บาทเหลือ 25 บาท ว่าทรยศต่อประชาชนและเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งในแถลงการณ์ชี้แจงว่า การ
เรียกร้องของนักศึกษาเป็นไปเพื่อเปิดโอกาสให้คนจนได้เข้าศึกษา

18 พฤศจิกายน 2518

กรรมกรโรงงานฮาร์ว โรงงานทอผ้ากรุงเทพ โรงงานศิริเกียรติ โรงงานคอลเกตปาล์มโอลีฟ
และโรงงานไทยอิลาสติก จำกัด ประมาณ 600 คน ชุมนุมกันที่หน้าหอประชุมใหญ่ธรรมศาสตร์
และเดินขบวนไปที่หน้ากระทรวงมหาดไทย เพื่อประท้วงนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงมหาดไทย ที่มีคำสั่งให้นำปัญหาข้อพิพาทแรงงานของโรงงานไทยอิลาสติก จำกัด
ให้คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ชี้ขาด ซึ่งคำสั่งนี้ คนงานเห็นว่าขัดต่อกฎหมายแรงงาน อีกทั้ง
ทั้งเป็นการแทรกแซงและลิดรอนสิทธิเสรีภาพของกรรมกร

20 พฤศจิกายน 2518

ราษฎรประมาณ 300 คน จากอำเภอพยุหะคีรี พิษณุ จังหวัดมหาสารคาม เดินทางมาชุมนุม
กันที่กระทรวงสาธารณสุข เพื่อยื่นหนังสือร้องเรียนต่อทางกระทรวงให้ขยับยั้งการโยกย้ายนายแพทย์
วิชัย โชควิวัฒน์ อนามัยอำเภอ ในหนังสือร้องเรียนกล่าวว่า นายแพทย์วิชัยถูกย้ายเพราะนายชำนาญ
พจนา ผู้ว่าราชการจังหวัดกล่าวหาว่าเป็นผู้สร้าง ความแตกแยกในหมู่บ้านและสมคบกับนักศึกษา
อบรมลัทธิมาร์กซ์-เลนินให้แก่ชาวบ้าน ทั้ง ๆ ที่ นายแพทย์วิชัย เป็นผู้เอาใจใส่ต่อชาวบ้าน
ช่วยเหลือรักษาพยาบาลและเข้ากับชาวบ้านได้ดี

ผู้นำกลุ่มนวลอินแถบจังหวัดภาคอีสาน 18 จังหวัด กำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้สนใจ
เปิดสัมมนาร่วมกันที่โรงเรียนขอนแก่นวิทยาคม โดยมีนวลกิตติดุชาโณภิกขุ นวลวัฒนา เขียววิมล
เป็นผู้นำ

21 พฤศจิกายน 2518

เจ้าหน้าที่ของตำรวจดับเพลิงประมาณ 500 คน ชุมนุมประท้วงที่กองบังคับการตำรวจ
ดับเพลิง เพื่อคัดค้านการนำกองบังคับการตำรวจดับเพลิงไปขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร

นักเรียนอาชีวศึกษาและกลุ่มกระทิงแดงประมาณ 3,000 คนชุมนุมที่บริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเดินขบวนไปที่หน้าสถานทูตลาว เพื่อประท้วงกรณีความขัดแย้งไทย-ลาวที่เกิดขึ้นพร้อมกับยื่นหนังสือและอ่านแถลงการณ์ประท้วงประเทศลาว และสลายตัวไปในเย็นวันเดียวกัน

22 พฤศจิกายน 2518

พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศเชิญเอกอัครราชทูตสหภาพโซเวียตประจำประเทศไทยเข้าพบที่บ้านพัก เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงกรณีเหตุการณ์ไทย-ลาว

ประชาชนและนักเรียนอาชีวะจากจังหวัดลพบุรี สระบุรี ประมาณ 1,500 คน เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อประท้วงกรณีไทย-ลาว ได้ชุมนุมกันที่พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเดินขบวนไปประท้วงต่อหน้าสถานทูตลาวในประเทศไทย

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน กล่าวว่ามีปัญหาเรือ นปช. เกยตื้น จะอยู่กับฝั่งไทยหรือฝั่งลาวขึ้นอยู่กับ เกาะคอนด้า เป็นดินแดนของไทยหรือของลาว

นายนิสสัย เวชชาชีวะ อธิบดีกรมสารนิเทศเปิดเผยว่า ได้รับแจ้งจากสถานทูตไทยในลาวว่า เวียดนามติดต่อผ่านสถานทูตไทยในลาวจะส่งตัวแทนจากเวียดนามมาร่วมประชุมเกี่ยวกับเรื่องทหารขององค์การสหประชาชาติในประเทศไทยระหว่างวันที่ 25-29 พฤศจิกายน

23 พฤศจิกายน 2518

นายศิริโรจน์ ปัญญาวัฒน์ รองเลขาธิการคณะกรรมการกลางขบวนการนวลน้า สมาชิกประมาณ 10 คน ไปวางหรีดและยื่นหนังสือประท้วงที่สถานทูตลาวและสหภาพโซเวียตในกรุงเทพฯ กรณีพิพาทไทย-ลาว

นายสวาย อุดมเจริญกิจ รองเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาฝ่ายเสรีชนธุรกิจ เปิดเผยว่าได้รับการยืนยันจากนายเฮ้า ศรีธรร ตัวแทนไทยการ์ดว่า ในขณะที่ฐานทัพอุดรธานีที่ค่ายรามสูร มีห้องทำงานใต้ดินหลายชั้นและในห้องทำงานมีเครื่องสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ในการดักฟังทั่วโลก และในฐานทัพแห่งนี้สหรัฐฯได้นำระเบิดนิวเคลียร์ 2 ลูกไปเก็บไว้ด้วย

24 พฤศจิกายน 2518

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีเรียกประชุมนายทหารชั้นผู้ใหญ่ ตำรวจและพลเรือนเพื่อปรึกษาและพิจารณากรณีความขัดแย้งระหว่างไทยลาว ผลการประชุมไม่เป็นที่เปิดเผย

กลุ่มวัยรุ่นและเด็กประมาณ 1,000 คน ชุมนุมกันที่ อำเภอท่าบ่อและศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย เปิดอภิปรายโจมตีลาว เวียดนาม และเดินขบวนไปตามถนนสายต่าง ๆ ในตัวอำเภอและหมู่บ้าน บุกร้างป่า พังบ้านชาวเวียดนามพังเสียหายเป็นอย่างมาก

นายพิเชียร อำนวยการประเสริฐ กรรมการบริหารศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยและ นายสุธรรม แสงประทุม กรรมการแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ร่วมกันแถลงว่า ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยและแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ปัญหาความขัดแย้งไทย-ลาวด้วยสันติวิธี และไม่เห็นด้วยกับวิธีการรุนแรง เพราะไม่มีใครเชื่อได้ว่าเหตุการณ์ครั้งนี้จะไม่มียุโรปอยู่เบื้องหลัง

25 พฤศจิกายน 2518

ตำรวจตระเวนชายแดน กองปราบปราม นครบาล จราจร ดับเพลิง ตำรวจหญิงและหน่วยสวาท 60 ประมาณ 1,000 คน วางกำลังรายล้อมเข้าจับกุมจับคนงานไทยการ์ดที่ชุมนุมกันอยู่ที่หน้าทำเนียบรัฐบาลมาเป็นเวลา 5 เดือน 17 วันแล้ว และนำไปที่โรงเรียนตำรวจอูธรชบุรี เพื่อทำการสอบสวนและนำมาที่โรงเรียนพลตำรวจบางเขนในตอนเย็นวันเดียวกัน

เด็กวัยรุ่นและประชาชนในจังหวัดหนองคายจับกลุ่มเดินขบวนประท้วงชาวเวียดนามอพยพที่อำเภอท่าบ่อ และศรีเชียงใหม่ โดยกลุ่มผู้ประท้วงได้บุกพังบ้านชาวเวียดนามเสียหายยับเยิน

นายวิทยา แก้วภราดัย เจ้าหน้าที่ที่ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เปิดเผยว่า ศูนย์จะนำหลักฐานเกี่ยวกับฐานทัพในไทยที่มีสถานีเรดาร์ได้ดินที่ในนสูง อุดรธานี มาเปิดเผยต่อสาธารณชนพร้อมก็พร้อมก็กับกลุ่มคนงานไทยการ์ดจัดพิมพ์เอกสารเกี่ยวกับสัญญาระหว่างรัฐบาลไทยกับสหรัฐฯ ซึ่งตกลงสร้างฐานทัพกว่า 300 แห่งทั่วประเทศ

การประชุมผู้นำนักศึกษาเอเชียครั้งที่ 5 ซึ่งจัดขึ้นในประเทศไทยที่จังหวัดเชียงใหม่สิ้นสุดลงที่ประชุมได้สรุปผลการประชุมร่วมกันระบุประเทศจักรวรรดินิยม คือสหภาพโซเวียตและสหรัฐฯคือศัตรูร่วมของโลกที่สาม

นายณรงค์ศักดิ์ ภิระวงษ์ รองเลขาธิการฝ่ายเศรษฐกิจและการเมือง สหพันธ์นักศึกษาอีสานเปิดเผยว่า กรรมการสหพันธ์ได้ยื่นจดหมายถึง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เพื่อประท้วงกรณีรัฐบาลออกแถลงการณ์บิดเบือนข้อเท็จจริงกรณีจับคนงานไทยการ์ด และการกล่าวหาของนายประกอบ ประชูปโรคราช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ที่กล่าวหาไทยการ์ดออกกระจายเสียงโจมตีรัฐบาลเป็นภาษาลาวนั้น เป็นการดูถูกเหยียดหยามชาวอีสานทั้งหมดและให้รัฐบาลชี้แจงโดยด่วน

28 พฤศจิกายน 2518

นายสนาน เจนพิชัย และ นายกมล เข้มเพชร ตัวแทนพนักงานยามรักษาการไทยการ์ด แดงกรณี พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม กล่าวหาว่าพนักงานไทยการ์ดเป็นเพียงคนเฝ้ายาม จะไปรู้เรื่องสัญญาลับและเรื่องระเบิดปรมาณูได้อย่างไร โดยเนื้อความในคำแถลงกล่าวว่าการพูดของ พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร นั้น เป็นการกล่าวที่ไม่รับผิดชอบและเป็นการดูถูกเหยียดหยาม ไม่เพียงแต่พนักงานไทยการ์ดเท่านั้น แต่ยังเป็น การดูถูกประชาชนคนไทยทั้งชาติด้วย พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร เป็นคนที่ไม่รู้เรื่องเลย ว่าพนักงานไทยการ์ดทำหน้าที่อะไรบ้างในฐานะทัพ

นักศึกษาคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งรวมตัวประท้วงการกระทำของอาจารย์มาตั้งแต่วันที่ 14 พฤศจิกายน จำนวน 115 คน ยื่นใบลาออกจากสถาบันการศึกษาต่อนายแพทย์เกษม จาติกวณิชย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัย

คณะกรรมการบริหารคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ยื่นใบลาออกจากการเป็นกรรมการบริหารของคณะต่อนายอิสระ ยุक्तันท์ คณบดี กรณีนักศึกษาประท้วงอาจารย์ แต่ นายแพทย์เกษม จาติกวณิชย์ อธิการบดีสั่งขยับยั้ง

นักเรียนโรงเรียนการช่างหนองคาย รวมตัวกันประมาณ 50 คนเดินขบวนรอบ ๆ เมืองหนองคาย ประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพ และได้ยื่นข้อเรียกร้องต่อนายไพฑูรย์ ลิ้มปทีป รองผู้ว่าราชการจังหวัด ที่ศาลากลางจังหวัดหนองคาย ให้ชาวเวียดนามอพยพออกจากประเทศไทยภายใน 5 เดือน

30 พฤศจิกายน 2518

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เปิดเผยว่า การจับกุมผู้นำไทยการ์ด 3 คน เป็นไปตามที่ได้มอบหมายไว้กับทางตำรวจให้หาผู้ต้องหาที่มีความผิดมีหลักฐานระบุชัดเจนมาดำเนินคดี สาเหตุที่มีการขับไล่ไทยการ์ดนั้นก็เพราะไม่สามารถทนต่อการถูกประณามโจมตีต่อไปอีกได้ และการชุมนุมอยู่หน้าทำเนียบรัฐบาลของคนงานไทยการ์ดไม่เกิดประโยชน์อันใด ไม่ใช่ว่าเกิดจากอารมณ์ของคนหรือกลัวว่าไทยการ์ดจะเปิดโปงความลับในฐานะทัพ

นายแพทย์เกษม จาติกวณิชย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล เปิดเผยว่า จะเรียกประชุมคณบดีทุกคน ขณะนี้ยังไม่อนุมัติให้ทั้งนักศึกษาและอาจารย์ลาออก เพราะมีเพียงรายชื่อ ไม่มีกรลรนาม

ลูกจ้างชั่วคราวจากโครงการต่าง ๆ ของกรมชลประทานประมาณ 100 คนได้ไปชุมนุมประท้วงที่หน้าทำเนียบรัฐบาล ขอให้รัฐบาลปรับฐานะเป็นลูกจ้างประจำ และให้ช่วยเหลือค่าครองชีพอีกคนละ 300 บาทต่อเดือน นายมนัส ปิติวงศ์ อธิบดีกรมชลประทานรับข้อเสนอของคนงาน ซึ่งเรียกร้องให้ทางราชการตอบภายใน 3 วัน

กลุ่มนักการเมือง กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มกรรมกร สหพันธ์ชาวนาชาวไร่ ประชาชน และกลุ่มนักศึกษาอีสาน ประชุมร่วมกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อก่อตั้งแนวร่วมอีสานขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์พิทักษ์และเชิดชูภาษาอีสานซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่น พิทักษ์สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคให้แก่ชาวอีสานและสร้างความสามัคคีในชาติ ในกรณีนี้ นายณรงค์ศักดิ์ ติระวงษ์ ตัวแทนสหพันธ์นักศึกษาอีสานกล่าวว่าชาวอีสานไม่คิดจะแบ่งแยกประเทศไทยอย่างแน่นอน

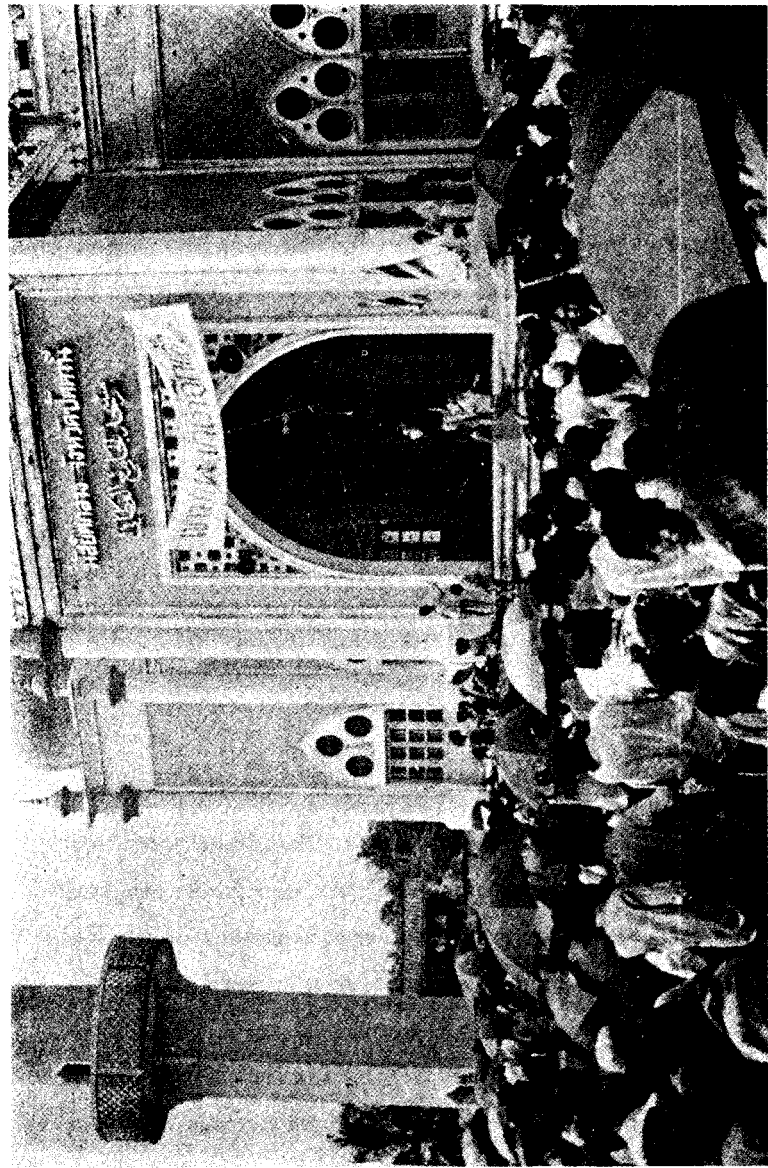
สหพันธ์นักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดลและสโมสรนักศึกษาอีก 9 คณะ ออกแถลงการณ์สนับสนุนการต่อสู้ของนักศึกษาคณะทันตแพทยศาสตร์อย่างถึงที่สุด โดยจะไม่ยอมให้นักศึกษาต้องออกจากมหาวิทยาลัยโดยเด็ดขาด

2 ธันวาคม 2518

กระทรวงมหาดไทยเสนอร่างกฎหมายควบคุมการประชุมชุมนุมสาธารณะสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีพิจารณา ซึ่งเนื้อหาในกฎหมายกำหนดให้ผู้ที่ประชุมคนเกินขบวนประท้วงต้องได้รับอนุญาตจากรัฐบาลก่อน 72 ชม. จึงจะกระทำได้ ผลการประชุมคณะรัฐมนตรีลงมติให้ส่งร่างกฎหมายฉบับนี้ไปให้คณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาก่อน

คณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหิดลมีมติยินยอมตามข้อเรียกร้องทั้ง 4 ข้อของนักศึกษาที่ประท้วง แล้วคือให้ยกเลิกการใช้กฎสำรวจเวลาเรียน ถือว่าการที่นักศึกษาไม่เข้าสอบในระหว่างประท้วงเป็นโมฆะ และจะจัดให้มีการสอบใหม่ รวมทั้งอนุมัติให้นักศึกษาที่ไม่มีสิทธิสอบ 3 คน มีสิทธิเข้าสอบโดยไม่ถือว่าเป็นการสอบแก้ตัว ส่วนข้อเรียกร้องให้อาจารย์ระดับบริหารลาออก ยังไม่ได้พิจารณา

นายบุญคุ้ม จันทรสุริยวงษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรมเปิดเผยว่า กฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมในที่สาธารณะนั้นได้ผ่านคณะกรรมการกฤษฎีกา แล้วจึงนำเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวานนี้แต่ที่ประชุมเห็นว่าเป็นเรื่องยืดเยื้อและยุ่งยากจึงได้ส่งคืนให้กระทรวงมหาดไทยรับไปปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง

การประชุมใหญ่ของไทวมูลนิธิที่หน้ามัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี เป็นเวลาหลายเดือน จากกรณีทหารนาวิกโยธินเข้าไปโจมตี
6 คนแล้วจับโยนทิ้งน้ำอ่างพรางคดีเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2518 แต่เด็กชายชื่อแม่ บราเซะ ไม่ได้รอดมาด้วยความจริงได้

(ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 5 กุมภาพันธ์ 2519)

นายเฉลิมชัย ทองตันไทรย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคพลังใหม่ จังหวัดลพบุรีถูกยิงเสียชีวิตขณะเดินเข้าบ้านที่ลพบุรี

คณะยุวสงฆ์เปิดชุมนุมอีกที่ลานวัดมหาธาตุ ประทับวงมหาเถรสมาคมและกระทรวงศึกษาธิการณไม่ยอมสถาปนาสมเด็จพระพิมลธรรมและพระศาสนโสภณเป็นพระราชาคณะ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไป ทรงเปิดการแข่งขันกีฬาแหลมทอง ครั้งที่ 8 ที่กรีฑาสถานแห่งชาติ ปีนี้มีชาติที่ส่งนักกีฬาเข้าแข่งขันเพียงสิงคโปร์ มาเลเซีย พม่าและไทย ขาดลาว เขมร และเวียดนาม หลังเสด็จพระราชดำเนินกลับ เกิดการปะทะเบียดกันขึ้นระหว่างกลุ่มนักเรียนที่ชมการแข่งขันฟุตบอลระหว่างไทยกับมาเลเซีย ตำรวจล้อมจับผู้ต้องหาได้ 95 คนนำตัวดำเนินคดีอย่างเด็ดขาด

คณะรัฐมนตรีลงมติให้บริษัทเหมืองแร่บิลลิงตัน บริษัทอ่าวขามหินและบริษัทไทยสงวนเข้าชุดแรนที่สัมปทานเหมืองโก๋ ซึ่งถูกถอนประทานบัตรไปแล้วได้ ทำให้เกิดการต่อต้านอย่างกว้างขวางจากบรรดาผู้ที่เคยเรียกร้องให้เลิกสัมปทานเหมืองโก๋

กลุ่มคนนำโดยนิสิตนักศึกษาจากกรุงเทพฯ ชุมนุมหน้าศาลากลางจังหวัดปัตตานีเรียกร้องให้ถอนทหารออกไปจาก 3 จังหวัดภาคใต้ อ้างว่าทหารนาวิกโยธินยิงราษฎรเสียชีวิต 5 ศพที่อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส

เกิดการปะทะสังหารกลางกลุ่มประท้วงที่ปัตตานี มีผู้เสียชีวิต 11 คน บาดเจ็บ 75 คน

17 ธันวาคม 2518

พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เรียกผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง ผู้บังคับการตำรวจสันติบาล รองผู้บังคับการและผู้กำกับการสันติบาลทุกแผนกเข้าประชุมร่วมกันเกี่ยวกับการสืบสวนหลักฐานผู้ยุยงให้เกิดความแตกแยกในหมู่คนไทย โดยทางศูนย์ปราบปรามอาชญากรรม ได้สืบพบว่ามึนักศึกษาปลอมประมาณ 20 คน ออกไปปลุกปั่นแทรกแซง ยุยงชวานาและกรรมกรในจังหวัดต่าง ๆ ให้แตกแยกกัน

การประท้วงของชาวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานียังคงดำเนินต่อไป โดยมีประชาชนหลายหมื่นคนทยอยกันมาชุมนุมที่มัสยิดกลาง ในวันเดียวกันได้มีการเจรจากันระหว่าง นายบุญเท่งทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม พล.ต.อ.ศรีสุข มหินทรเทพ อธิบดีกรมตำรวจ นายคว้น สุวรรณศาสตร์ จุฬาราชมนตรีกับผู้นำทางศาสนาอิสลามใน 3 จังหวัดภาคใต้ เพื่อหาทางคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้น

ศูนย์พิทักษ์ประชาชนจังหวัดปัตตานียื่นคำขาดให้ ม.ร.ว.ลี้กฤษดิ์ ปราโมช เดินทางไปพบประชาชนซึ่งชุมนุมกันอยู่ที่จังหวัดปัตตานีในวันที่ 22 ธันวาคม เวลา 17.00 น. หากนายกรัฐมนตรีไม่ไป ศูนย์พิทักษ์ประชาชนจังหวัดจะประกาศมาตรการเด็ดขาดอย่างแน่นอน

ประชาชนจากอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดนครนายก ประมาณ 2,000 คน เดินทางมาชุมนุมประท้วงที่หน้ากระทรวงมหาดไทยเพื่อเรียกร้องให้กระทรวงมหาดไทยระงับคำสั่งย้ายนายอมร อนันตชัย นายอำเภอศรีนครินทร์

20 ธันวาคม 2518

ตัวแทนกลุ่มนักศึกษาและกรรมกรทั่วประเทศเข้าร่วมประชุมกันที่ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย อาคารคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อพิจารณาหาทางแก้ไขปัญหาการชุมนุมประท้วงที่ปัตตานี ที่ประชุมลงมติเห็นชอบด้วยกับข้อเสนอของชาวปัตตานีที่ยื่นเสนอแก่รัฐบาลทุกประการ

22 ธันวาคม 2518

ม.ร.ว.ลี้กฤษดิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีเดินทางกลับจากเชียงใหม่ถึงกรุงเทพฯ ในถารนี้ นายกรัฐมนตรีกล่าวยืนยันที่ไม่ไปพบชาวภาคใต้ที่จังหวัดปัตตานีอย่างแน่นอน เพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเดินทางไปพบกับผู้ประท้วงเสมอไป

นายจตุร กุวานนท์ รองโฆษกทำเนียบรัฐบาลเปิดเผยผลการประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาลรวมทั้งตัวแทนวุฒิสมาชิกเพื่อพิจารณาปัญหาภาคใต้ ว่าที่ประชุมเห็นควรให้นายกรัฐมนตรีเดินทางไปพบกับผู้ชุมนุมที่จังหวัดปัตตานีเพื่อคลี่คลายสถานการณ์ ชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ 10 กลุ่มประมาณ 500 คน ชุมนุมกันที่ศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย คลองตัน พระโขนง เพื่อเป็นการสนับสนุนการเรียกร้องความเป็นธรรมกรณีสังหารหมู่ที่ปัตตานี

ประชาชนประมาณหมื่นคนชุมนุมฟังการอภิปรายประท้วงการประกาศขึ้นราคาสินค้าที่ท้องสนามหลวง โดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเป็นผู้จัดขึ้น

ชาวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียงยังคงชุมนุมประท้วงกันต่อไป ในวันที่เดียวกันคณะรัฐมนตรีประชุมพิจารณากรณีการประท้วงของชาวไทยมุสลิมภาคใต้และเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีเดินทางไปพบ ผลการประชุม คณะรัฐมนตรีลงมติให้ นายใหญ่ สวีตชาติ รัฐมนตรี

ว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจเต็มเดินทางลงไปจังหวัดปัตตานี เพื่อคลี่คลายปัญหาการประท้วงแทนนายกรัฐมนตรี

26 ธันวาคม 2518

ตัวแทนสหภาพแรงงานต่างเข้าร่วมประชุมกันในนามสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทยเพื่อพิจารณามาตรการคัดค้านการขึ้นราคาสินค้า ผลการประชุมลงมติว่าจะหยุดงานพร้อมกันวันที่ 2 มกราคมเป็นต้นไปโดยไม่มีกำหนดจนกว่ารัฐบาลจะยอมลดราคาสินค้าลง

ชวานาจากจังหวัดสุพรรณบุรีประมาณ 500 คน เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อสนับสนุนรัฐบาลในการดำเนินนโยบายประกันราคาข้าวเปลือกให้กับชวานาเฉลี่ยละ 2,500 บาท

28 ธันวาคม 2518

ศูนย์พิทักษ์สวัสดิภาพประชาชนปัตตานีนำ เด็กชายชื่อแม บราวชะ ที่รอดชีวิตจากการสังหารโหด 5 ศพที่ปัตตานี ชี้แจงข้อเท็จจริงให้ประชาชนทราบที่ห้องสนามหลวง มีประชาชนร่วมฟังอภิปรายเป็นจำนวนมาก

ชื่อแม พยานเอกชี้แจงป้อมกลางกาน

8 คำพาไปเจ้าธานี

29 มีนาคม ๒๕๒๙

ที่สนามหลวง

โปสเตอร์นี้เรียบง่าย แต่ทรงพลัง ของการชุมนุมประท้วง-ชี้แจงข้อเท็จจริงต่อประชาชน
ในยุคประชาธิปไตยเบ่งบานพร้อมกับความชั่วร้ายของบ้านเมืองยุคเผด็จการได้ถูกเปิดเผยในทุก ๆ ด้าน

2 มกราคม 2519

คณากรรรมกรสหภาพแรงงานต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพฯหยุดงานพร้อมกัน ในกรณีนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงสั่งให้ตั้งศูนย์สั่งการแก้ไขปัญหากรรรมกรหยุดงานขึ้น โดยมีนายประกอบ ประยูรโคกราช เป็นผู้อำนวยการศูนย์ฯ

3 มกราคม 2519

หัวหน้าพรรคฝ่ายค้านได้แก่ประชาธิปไตย เกษตรสังคม พลังใหม่ เนรวร่วมสังคมนิยมแห่งประเทศไทยประชุมร่วมกันลงมติเสนอขอเปิดประชุมสภาสามัญสามัญเพื่ออภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล

คณากรรรมกรสหภาพแรงงานต่าง ๆ ยังคงหยุดงานประท้วงต่อไปโดยไม่มีการชุมนุมร่วมกันแต่อย่างใด นายไพศาล ธวัชชัยนันท์ ประธานสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทยกล่าวว่า คณากรรรมกรจะยังคงหยุดงานเรื่อย ๆ จนกว่ารัฐบาลจะเจรจาอีกครั้ง และลดราคาสินค้าในที่สุด

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยประกาศสนับสนุนการประท้วงการขึ้นราคาข้าวสารของกรรรมกรอย่างถึงที่สุด และทางด้านนักศึกษาเองก็จะเคลื่อนไหวด้วย

4 มกราคม 2519

สหภาพแรงงานแห่งประเทศไทยเปิดประชุมใหญ่พิจารณามาตรการคัดค้านต่อไป ผลการประชุมจะเริ่มมีการชุมนุมกันบริเวณลานพระบรมรูปทรงม้าตั้งแต่วันที่ 5 มกราคม เป็นต้นไป

นายวัฒนา เขียววิมล นวพล กิตติวุฑฒโณภิกขุ และนายสง่า วงศ์บางขวด นำกำนันผู้ใหญ่บ้านประมาณ 1,500 คน เดินทางจากจิดจดาวันวิทยาลัย อำเภอบางละมุง ชลบุรี มาตั้งขบวนที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า แล้วจึงเดินขบวนไปพบ พล.ต.ประมาธ อธิการสารรองนายกรัฐมนตรี ที่ทำเนียบรัฐบาล และเสนอข้อเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการประกันราคาข้าวเปลือกและขึ้นราคาข้าวสารต่อไป พร้อมกับให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ภายใน 60 วัน และจัดตั้งสภาปฏิรูปแห่งชาติขึ้นมา

5 มกราคม 2519

คณากรรรมกรสหภาพแรงงานต่าง ๆ เดินขบวนไปรวมชุมนุมกันที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า เพื่อประท้วงรัฐบาลต่อไป

นักศึกษาคณะทันตแพทยศาสตร์และคณะอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัยมหิดล ประมาณ 400

คนชุมนุมประท้วงสภามหาวิทยาลัย ตามที่นักศึกษาได้ยื่นหนังสือขอให้อาจารย์ 4 คนลาออก

ประชาชนจากจังหวัดปัตตานี สงขลา ยะลา นราธิวาสและสตูลประมาณ 2 แสนคน รวมตัวกันที่มีศูนย์กลาง จังหวัดปัตตานี เดินขบวนไปรอบ ๆ ตัวเมือง เพื่อประณามและประท้วงรัฐบาลกรณีไม่ยอมหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

6 มกราคม 2519

รัฐบาลเรียกกรมการสหภาพแรงงานเข้าเจรจาร่วมกันที่ท่าเทียบรัฐบาลการประชุมเจรจาระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายสหภาพแรงงานเป็นที่ตกลง รัฐบาลยินยอมตามขอเรียกร้องของสหภาพแรงงานไม่มีการขึ้นราคาข้าวสาร หลังจากทราบผลการเจรจาแล้ว กรมการที่ชุมนุมกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้าจึงสลายตัว

นายประเคียง ระฆังทอง หัวหน้าคณะหนังตะลุงเพื่อชีวิต ถูกคนร้ายลอบยิงอากาศสาหัสขณะเปิดการแสดงอยู่ที่กิ่งอำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นายจรัส ม่วงยาม ประธานสหพันธ์ชาวนาชาวไร่เปิดเผยว่า เมื่อวันที่ 3 มกราคม ตัวแทนชาวนาจากหมู่บ้านหนองบัวบาน อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี 15 คนถูกตำรวจจับกุมตัวในข้อหาหมิ่นการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์ โดยอ้างว่าได้รับคำสั่งจากกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ในข้อหาคอมมิวนิสต์ ในการจับกุมครั้งนี้ นายจรัส ม่วงยามได้ตั้งข้อสังเกตว่าอาจเป็นเพราะเจ้าหน้าที่บ้านเมืองมีผลประโยชน์ในการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหลวง เนื่องจากก่อนที่จะมีการจับกุมเจ้าหน้าที่ได้เชิญตัวไปปรึกษาหารือที่อุดรธานีแต่ไม่ได้ปรึกษากลับซักถามถึงรายชื่อผู้เคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหลวงรวมทั้งชื่อนักศึกษาที่เดินทางไปช่วยเหลือ

นายดิเรก กุลศิริ ได้นำเด็กชายชื่อแม บราแซะ ซึ่งรอดชีวิตมาจากการสังหารโหด 5 ศพ ที่ปัตตานีเข้าพบ พล.ต.อ.ศรีสุข มหิทธิเทพ อธิบดีกรมตำรวจ แต่ปรากฏว่าอธิบดีกรมตำรวจติดราชการ ทั้งหมดจึงเข้าพบ พล.ต.ท.มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงทั้งหมดที่เกิดขึ้น

12 มกราคม 2519

ม.ร.ว.สีกฤทธิ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร โดยให้เหตุผลว่าถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกดดันมาก พร้อมกับประกาศว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 4 เมษายน 2519

13 มกราคม 2519

นายทวิช กลิ่นประทุม รองนายกรัฐมนตรี หัวหน้าพรรคธรรมสังคมประกาศไม่เห็นด้วยกับการกระทำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชในการยุบสภาแต่อย่างใด เพราะถือว่าเป็นการกระทำของนายกรัฐมนตรีแต่เพียงผู้เดียว ไม่ได้ผ่านมติการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีแต่อย่างใด พรรคประชาธิปไตยเปิดอภิปรายกรณีรัฐบาลประกาศยุบสภาที่ท้องสนามหลวง มีประชาชนเข้าร่วมฟังเป็นจำนวนมาก

คณะมนตรีสภาพแรงงานแห่งประเทศไทย 22 คน ร่วมประชุมพิจารณาคัดเลือกคณะกรรมการขึ้น 5 คน เพื่อเข้าร่วมกับตัวแทนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ตัวแทนชาวนา ตัวแทนรัฐบาล เพื่อพิจารณาข้อมูลราคาข้าวตามที่กลุ่มสหภาพตกลงกับรัฐบาล ซึ่งผลการเลือกตั้งได้แก่ นายอหัมดี ขามเทศทอง นายอารมณีย์ พงศ์พันธ์ นายสายหยุด ศรีสุรัตน์ นายจิตติศักดิ์ ชุมบุญมณี นายปิยะเชษฐ์ แคล้วคลาด

พล.อ.บุญชัย บำรุงพงศ์ ผู้บัญชาการทหารบก กล่าวถึงกรณีที่มีข่าวทหารจะทำการปฏิวัติว่าเป็นไปไม่ได้แน่เป็นเพียงข่าวลือเท่านั้น เพราะเวลานี้ทหารก็ได้รับความร่วมมือจากประชาชนและรัฐบาลเป็นอย่างดี ส่วนกรณีทหารเตรียมพร้อมจากการที่รัฐบาลประกาศยุบสภานั้น เป็นเพียงการเตรียมกำลังหนึ่งในสามเท่านั้น

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย จัดให้มีการอภิปรายกรณีรัฐบาลยุบสภาที่ท้องสนามหลวง โดยเชิญพรรคการเมืองฝ่ายค้านร่วมอภิปรายด้วย ปรากฏว่ามีประชาชนเข้าร่วมฟังการอภิปรายเป็นจำนวนมาก

นายวัฒนา เขียววิมล ผู้ประสานงานนพพล และ นายเมธี กำเพชร หัวหน้าพรรคธรรมาธิปไตย นายวงน และสมาชิกนพพล ประมาณ 2,000 คน มาชุมนุมเพื่อทำพิธีสาบานตนที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า

การชุมนุมประท้วงของประชาชนชาวมุสลิมจังหวัดปัตตานียังคงดำเนินต่อไป ในวันนี้มีนักศึกษาประมาณ 100 คน เดินทางไปจากกรุงเทพฯ ออกสู่ชนบทที่อำเภอสายบุรีเพื่อสอบถามความทุกข์สุข และหาข้อมูลจากประชาชน

17 มกราคม 2519

นายสมพร จันทร์ฟ่อง รักษาการแทนประธานฝ่ายการเมืององค์การนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือเปิดเผยว่า ขณะนี้ที่ทำการศูนย์นักเรียนนักศึกษา นครราชสีมา และ

องค์การนักศึกษา วทอ. ถูกปิด เนื่องจากถูกบีบบังคับจากนักศึกษากลุ่มหนึ่งในวิทยาลัยเดียวกัน ออกแถลงการณ์โจมตีและเข้ายึดที่ทำการขององค์การนักศึกษา วทอ. พร้อมกับทำลายป้ายต่าง ๆ จากการสืบทราบมาว่า นักศึกษากลุ่มนี้ได้รับการหนุนหลังจากกลุ่มอาจารย์ในวิทยาลัย และเป็นผู้ที่อาจารย์ส่งตัวไปเข้ารับการอบรมจากกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน

18 มกราคม 2519

นายวิจิตร วงษานุกัศน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชัยภูมิ พรรคแนวร่วมสังคมนิยม กล่าวว่า การเลือกตั้งครั้งใหม่ เชื่อว่าแถบภาคอีสานมีแนวโน้มจะมีการลอบสังหารผู้สมัครของพรรคสังคมนิยมและพรรคแนวร่วม ในระยะหลังนี้กลุ่มนวพลโหมทำลายชื่อเสียงของ 2 พรรคนั้นมาก

23 มกราคม 2519

นายชลอ วนะภูติ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงนามในคำสั่งย้ายด่วน นายธวัช มกรพงษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูนเข้าประจำกระทรวง โดยไม่เปิดเผยสาเหตุ

24 มกราคม 2519

ประชาชนใน 3 จังหวัดภาคใต้ และจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งรวมตัวกันประท้วงที่จังหวัดปัตตานีมาเป็นเวลาแรมเดือนสลายตัวลงแล้ว

25 มกราคม 2519

กรรมกร ชวนา และนักศึกษา ประมาณ 200 คน ในนามกลุ่มสามประสาน เปิดประชุมร่วมกันที่ห้องประชุมคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมี นายไพศาล ธวัชชัยนันท์ ตัวแทนกรรมกร, ประธานสหพันธ์ชวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย, นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเป็นรองประธานในการประชุมได้มีการพิจารณาถึงปัญหาต่าง ๆ ของชวนา กรรมกร และ นักศึกษา ในการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมร่วมกัน ทั้งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากสามฝ่ายเพื่อเข้าร่วมกับรัฐบาลในการสืบหาข้อมูลเกี่ยวกับการขึ้นราคาข้าวสาร ตามที่รัฐบาลได้ให้สัญญาไว้กับสหภาพแรงงาน ตัวแทนกรรมกรที่ได้รับแต่งตั้ง ได้แก่ นายสายหยุด ศรีสุภักษ์ นายอารมณ พงศ์พจน์ นายปิยเชษฐ์ แคล้วคลาด นายชิตดิศักดิ์ ชุมนุมมณี นายอาหมัด ขามเทศทอง ส่วนตัวแทนนักศึกษาและชวนายังไม่เป็นที่ตกลง

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เปิดเผยผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในกรุงเทพฯ ที่มีต่อการทำงานของนิสิตนักศึกษาโดยเฉพาะศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ว่า ทหาร ตำรวจ และข้าราชการพลเรือนเกือบร้อยละ 50 เชื่อว่านิสิตนักศึกษาสะสมอาวุธ ดิดอาวุธให้ชาวบ้าน และปลุกระดมมวลชนเพื่อบ่อนทำลายชาติ

26 มกราคม 2519

นายชลอ วนะภูติ ปลัดกระทรวงมหาดไทยเปิดเผยถึงกรณีสั่งย้ายนายอวัช มกรพงศ์ เป็นเพราะ พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยต้องการให้มาช่วยปราบปรามการทุจริตในกระทรวงมหาดไทย โดยจะให้ดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการศูนย์ปราบปรามอาชญากรรม

27 มกราคม 2519

พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย แถลงว่าได้รับข่าวว่า จะมีนักศึกษาชุมนุมกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แล้วเดินขบวนไปที่สภาผู้แทนราษฎร เพื่อทูลเกล้าถวายฎีกาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้รัฐบาลชุดปัจจุบันลาออกจากตำแหน่ง พร้อมทั้งให้แต่งตั้งนายปวิญ อิงกาภรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งในเรื่องนี้ พ.ต.ท.บุญเลิศ ไม่ได้เปิดเผยด้วยว่า ได้ทราบข่าวมาจากที่ใด

28 มกราคม 2519

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปตรวจราชการและเยี่ยมเยียนประชาชนตามจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ โดยเฉพาะในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส จนถึงวันที่ 1 กุมภาพันธ์

นายชูวิทย์ โอวาทวงศ์ นายกองัดการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กล่าวว่า กรณี พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ออกข่าวว่านักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะชุมนุมเดินขบวนเพื่อทูลเกล้าถวายฎีกานั้นไม่เป็นความจริงแต่อย่างไร พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา ให้ข่าวออกมาอย่างไม่มีควมรับผิดชอบ

29 มกราคม 2519

องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดประชุมนักศึกษา อาจารย์ ข้าราชการ มหาวิทยาลัยที่หอประชุมใหญ่ โดยมีนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ อธิการบดี เข้าร่วมประชุมด้วย ในการนี้ นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้กล่าวปฏิเสธข่าวที่ว่าคนชกน่านักศึกษาให้เดินขบวนเพื่อล้มรัฐบาลนั้นว่า ไม่มีมูลความจริงแต่อย่างใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งตนเองก็เป็นกรรมการที่ร่วมร่างรัฐธรรมนูญมาด้วยจึงเป็นไปได้ที่จะทำเช่นนั้น

30 มกราคม 2519

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เดินทางจากจังหวัดสงขลา ถึงจังหวัดปัตตานี และได้ปราศรัยกับประชาชน โดยยอมที่จะพิจารณาทบทวนนโยบายสำหรับภาคใต้ใหม่

31 มกราคม 2519

พนักงานธนาคารกรุงเทพฯ หลายฝ่าย เรียกร้องขอเพิ่มเงินค่าครองชีพอีกคนละ 150 บาท จากเดิม 450 บาท เป็น 600 บาท แต่ทางฝ่ายบริหารตกลงจะเพิ่มให้เพียงคนละ 50 บาท จึงยังไม่เป็นที่ตกลงกัน

มีการแข่งขันฟุตบอลประเพณีจุฬา-ธรรมศาสตร์ เป็นครั้งที่ 33 ที่สนามศุภชลาศัย ก่อนมีการแข่งขันในช่วงตอนเช้า นักศึกษาจากทั้งสองสถาบันได้ร่วมกันออกบำเพ็ญประโยชน์ ผลการแข่งขันธรรมศาสตร์ชนะ 2 ประตู ต่อ 0

2 กุมภาพันธ์ 2519

ตัวแทนสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย ตัวแทนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ตัวแทนสหพันธ์ชาวนาเข้าประชุมร่วมกับตัวแทนรัฐบาลเพื่อพิจารณาข้อเท็จจริงเรื่องราคาข้าวสาร ผลการประชุมยังไม่ตกลงกัน เพราะทางฝ่ายนักศึกษา ชาวนา กรรมการ เสนอให้พิจารณาปัญหา ชาวนาไม่สามารถขายข้าวเปลือกในราคาประกันเกี่ยวนละ 2,500 บาท ไม่ได้ ก่อนที่จะพิจารณาเรื่องราคาข้าวสาร เพราะรัฐบาลไม่ทำตามข้อตกลง

องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดประชุมนักศึกษาทั้งมหาวิทยาลัย เพื่อคอยรับฟังคำชี้แจงของ พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา กล่าวหาว่านักศึกษาธรรมศาสตร์จะล้มรัฐบาล แต่ปรากฏว่า พ.ต.ท.บุญเลิศ ไม่ได้ไปชี้แจงตามที่นักศึกษาเชิญ

พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา รมช.กระทรวงมหาดไทย เปิดเผยว่าสำนักนายกรัฐมนตรี จะประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุมอำนาจการเลือกตั้งขึ้นโดยมี นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นประธาน นายยง เหลืองรังษี เป็นรองประธาน ผู้แทนจากพรรคการเมืองเป็นกรรมการ ในขณะที่เดียวกันมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ออกแถลงการณ์ด่วน ว่านายป๋วย อึ๊งภากรณ์เคยปรากฏเมื่อได้รับข่าวจากหนังสือพิมพ์ว่าจะไม่รับตำแหน่งนี้ หากจะมีการทาบทามก็จะปฏิเสธอย่างแน่นอน

3 กุมภาพันธ์ 2519

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เปิดเผยว่าที่มีข่าวว่า คณะรัฐมนตรีจะพิจารณาแต่งตั้งให้นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นประธานควบคุมการเลือกตั้งนั้น เป็นเพียงข้อความในกระดาษที่เลขาคณะรัฐมนตรีเป็นผู้ร่างคณะรัฐมนตรียังไม่ได้ลงมติแต่อย่างใด

4 กุมภาพันธ์ 2519

เมื่อประมาณ 21.00 น. นายปรีดา จินदानนท์ อายุ 20 ปี นักศึกษาชั้นปีที่ 2 คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล นักคนตรีวงกรรมาชนถูกรถชนเสียชีวิต ขณะเดินออกจากประตูมหาวิทยาลัย

9 กุมภาพันธ์ 2519

วันเปิดสมัครรับเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเป็นวันแรก ในกรุงเทพฯ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีและสมาชิกพรรคกิจสังคม กับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อดีตหัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน และสมาชิกพรรคประชาธิปไตยต่างก็ไปสมัครในวันเดียวกัน ผลการสมัครพรรคประชาธิปไตยได้หมายเลข 1-2-3 ในกรุงเทพฯทุกเขต ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ลงสมัครเขตดุสิตพร้อมกับ นายประทวน รมยานนท์ และนายประกอบ ประยูรโคตรราช พรรคชาติไทย

“ชาวเชียงใหม่ มีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์” เป็นข้อความในเอกสารที่แจกจ่ายประชาชนทั่วเมืองเชียงใหม่ เรียกร้องให้ประชาชนไปชุมนุมที่หน้าสถานีตำรวจกองเมืองเชียงใหม่ เพื่อชิงตัวนายประเสริฐ ลอยตระกูล กรณีที่นายประเสริฐ ลอยตระกูลได้ใช้ชอล์กขีดข้อความต่าง ๆ บนผนังสถานที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ศาลาอ่างแก้ว ในวันพระราชทานปริญญาบัตรในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แต่ถูกตำรวจจับกุมไว้ในข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพว่า พ.ต.ท.บุญเลิศ ไม่ได้ไปชี้แจงตามที่นักศึกษาเชียงใหม่

10 กุมภาพันธ์ 2519

กลุ่มนักศึกษา และประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 500 คน ชุมนุมประท้วง อภิปรายโจมตีนายประเสริฐ ลอยตระกูล ผู้ต้องหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และขู่จะสังหาร นักศึกษาฝ่ายซ้ายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทั้งหมด

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุมการ เลือกตั้งที่จะมีขึ้นในวันที่ 4 เมษายนนี้ โดยมีนายกำธร พันธุลาภ อธิการบดีมหาวิทยาลัย รามคำแหงเป็นประธานคณะกรรมการ

11 กุมภาพันธ์ 2519

นายอารมณ พงศ์พັນ นายอหัมัด ขามเทศทอง นายอารีย์ โภคทวี ตัวแทนสหภาพแรงงาน เข้าพบนายทวี ศรีศรีรามครัน ผู้อำนวยการองค์การคลังสินค้า เพื่อเจรจาให้รัฐบาลขยายข่าวสารแก่ สหภาพในราคาถูก ผลปรากฏเป็นที่ตกลง

12 กุมภาพันธ์ 2519

พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี กล่าวยืนยันว่าหลังวันที่ 20 มีนาคม ทหารสหรัฐจะต้องออกจากประเทศไทยทั้งหมด รวมทั้งการใช้ฐานทัพจะต้องหมดสิ้นไป ส่วน ที่เหลืออยู่ก็เป็นเพียงที่ปรึกษาทางทหารของหน่วยจัสแม็คเท่านั้น

นักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ประมาณ 2,000 คน เดินขบวนไปยังหน้าดำหนัก กุพิงศ์ราชนิเวศน์ เพื่อแสดงความจงรักภักดีและประท้วงกรณีนายประเสริฐ ลอยตระกูล นักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถูกจับกรณีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ขณะที่นักศึกษากำลังเดินขบวนไปถนนขึ้นดอยสุเทพ ได้เกิดมีการขัดขวางจากสมาชิกนพพล ลูกเสือชาวบ้าน และนักศึกษาแม่ใจ ในที่สุดเป็นที่ตกลงกันได้

13 กุมภาพันธ์ 2519

พล.ร.อ.สังัด ชลออยู่ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด กล่าวว่าฝ่ายตรงข้ามส่งหน่วยแซบเปอร์ ที่ 63 จำนวน 123 คนเข้าไทยโดยกระจายกันไปทั่วกรุงเทพฯ เพื่อก่อวินาศกรรมกระทรวง กลาโหมและศูนย์ปฏิบัติการร่วม กอ.รมน. ในขณะเดียวกัน พล.ต.อ.ศรีสุข มหินทรเทพ อธิบดีกรมตำรวจ และพล.ต.ต.อารีย์ กะวีบุตร ผู้บังคับบัญชาตำรวจสันติบาล เปิดเผยว่าไม่เคย มีรายงานข่าวเรื่องนี้แต่อย่างใด

พ.อ.หาญ พงศ์สิฏฺฐานนท์ อดีตหัวหน้าฝ่ายข่าวกรองของกองอำนวยการรักษาความมั่นคง (กอ.รมน.) กล่าวเกี่ยวกับข่าวแซบเปอร์ว่า ข่าวนี้หาความจริงได้น้อย และข่าวเช่นนี้ก็เคยปรากฏเสมอในหน่วย กอ.รมน. เพื่อผลประโยชน์ของเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องบางคน

คณะกรรมการพิสูจน์ราคาข้าวฝ้ายสหภาพแรงงาน นักศึกษา ชาวนา กับตัวแทน รัฐบาลประชุมร่วมกันเกี่ยวกับผลการพิสูจน์ราคาข้าว เพราะเท่าที่แต่ละฝ่ายดำเนินการมาแล้ว ปรากฏว่าตัวเลขไม่ตรงกันผลการประชุมมีมติให้ทุกฝ่ายออกสำรวจข้อเท็จจริงที่จังหวัดนครสวรรค์ โดยรัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย

14 กุมภาพันธ์ 2519

นายเกรียงกมล เลหาไฟโรจน์ เลขานุการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เปิดเผยว่าในการเลือกตั้งที่จะมีขึ้น ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยจะไม่เข้าร่วมสังเกตการณ์ เพราะไม่มีประโยชน์อันใดเนื่องจากจะมีความสกปรกขึ้นอย่างแน่นอน

หน่วยกระหิงแดงบุกเข้าประเบิดที่ทำการพรรคพลังใหม่ ซอยอโศก เวลา 24.00 น. ทำให้หลังคาที่ทำการพรรคพังเป็นช่องโหว่ ขณะเดียวกันกลุ่มกระหิงแดงที่เข้ามาปฏิบัติการเกิดความผิดพลาดทำให้เกิดการระเบิดใส่ตัวเองเป็นเหตุให้ นายพิพัฒน์ กางกั้น สมาชิกกระหิงแดง เสียชีวิต และนายประจักษ์ เทพทอง นิ้วขาดด้วยแรงระเบิดของพวกเดียวกัน

15 กุมภาพันธ์ 2519

พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม กล่าวเกี่ยวกับขบวนการแซบเปอร์ว่า เป็นความจริงดังผู้บัญชาการทหารสูงสุดระบุ

พ.อ.สุดสาย หัสติน ที่ปรึกษาากลุ่มกระหิงแดง กล่าวว่าการณีการประเบิดพรรคพลังใหม่นั้น หน่วยกระหิงแดงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย และนายพิพัฒน์ กางกั้น ก็ออกจากหน่วยนี้ไปนานแล้ว

16 กุมภาพันธ์ 2519

พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร กล่าวเกี่ยวกับกรณีพรรคพลังใหม่ถูกขว้างระเบิดว่า ไม่ทราบว่าจะเป็นแผนการของพรรคพลังใหม่หรือไม่เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นหนังสือพิมพ์จะต้องประโคมข่าว

ทันที ในวันเดียวกันพรรคพลังใหม่ออกแถลงการณ์กรณีพรรคถูกปาระเบิด โดยเรียกร้องให้รัฐบาลจัดตั้งเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้สมัครและหน่วยงานของพรรค ให้แถลงข่าวโดยเร็ว ให้จัดการกับผู้กระทำผิดอย่างเฉียบขาด และเรียกร้องให้ประชาชนรวมกำลังทำลายศัตรูของชาติที่ต้องการทำลายการเลือกตั้งเพื่อนำระบบเผด็จการมาใช้

กรรมการศูนย์พิทักษ์ประชาชนภาคใต้เปิดเผยว่า นายอิสมาเอล บาเจ นายอิสมาเอล บือแน และนายมะแซ ซำแซ หน่วยรักษาความปลอดภัยของศูนย์ฯ เมื่อครั้งชุมนุมประท้วงที่ปัตตานี ได้หายสาบสูญไปเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์นี้ โดยในคืนที่เกิดเหตุมีชาวบ้านเห็นคนทั้งสามขี่รถจักรยานยนต์ซ้อนกันผ่านบ้านจารู จังหวัดยะลา และเห็นรถตำรวจ ยี่ห้อโตโยต้า ซึ่งเป็นรถประจำตำแหน่งของผู้กองยะลา คนขับเป็นรองผู้กองยศ ร.ต.อ. วิ่งไล่หลังไปพร้อมกับยิงปืนขึ้นฟ้า หลังจากนั้น 5 นาทีรถคันดังกล่าวได้นำบุคคลทั้ง 3 เข้าตัวเมืองยะลา และนับแต่นั้นเป็นต้นมาบุคคลทั้ง 3 ก็หายสาบสูญไป

18 กุมภาพันธ์ 2519

นายชีรชัย มฤคพิทักษ์ รองเลขาธิการฝ่ายการเมือง ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กล่าวถึงกรณี พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า มีหน่วยแซบเปอร์ 123 คน เข้ามาก่อวินาศกรรมในกรุงเทพฯ นั้นเป็นการก้าวข้ามมาเองของฝ่ายทหาร เป็นที่น่าสังเกตว่าทุกครั้งก่อนหน้าที่จะมีเหตุการณ์สำคัญมักจะมีการปล่อยข่าวปลุกผีคอมมิวนิสต์ขึ้นมา

เมื่อเวลา 23.45 น. นายอมเรศ ไชยสอาด นิสิตชั้นปีที่ 4 คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเป็นรองประธานสหพันธ์นักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล ฝ่ายกิจกรรมภายนอก และกรรมการบริหารศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้เดินทางไปฝึกภาคสนามปีสุดท้ายก่อนจะจบการศึกษาที่ ตำบลด่านนอก อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ได้ถูกคนร้ายลอบยิงที่ศีรษะด้วยปืนลูกซองสั้น 1 นัด กระสุนฝังใน 7 เม็ด ขณะนอนพักอยู่บนศาลาวัด ถึงแก่ความตายขณะนำส่งโรงพยาบาลนครราชสีมา

19 กุมภาพันธ์ 2519

ข่าวการเสียชีวิตของ นายอมเรศ ไชยสอาด ได้ถูกแจ้งไปยังสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ อย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันทางมหาวิทยาลัยมหิดลมีคำสั่งเรียกนิสิตที่ออกฝึกภาคทั้งหมดกลับพื้นที่ทางศูนย์ฯ และนิสิตนักศึกษาหลายมหาวิทยาลัยเริ่มเคลื่อนไหวกระจายข่าว

การลอบสังหารนี้ทันที โดยจะมีการชุมนุมกันที่ท้องสนามหลวงในตอนเย็นวันที่ 20 กุมภาพันธ์ เพื่อเรียกร้องให้ประชาชนจับตาดูและเป็นกำลังใจต่อการทำงานเพื่อสังคมของนักศึกษาต่อไป

20 กุมภาพันธ์ 2519

นิสิตนักศึกษาจากหลายสถาบันไปร่วมชุมนุมกันที่ท้องสนามหลวงเพื่อเปิดอภิปรายกรณี นายอมเรศ ไชยสอาด กรรมการบริหารศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ถูกคนร้าย ลอบยิงเสียชีวิต ในการนี้มีประชาชนเป็นจำนวนมากที่ร่วมฟังการอภิปราย

คณะกรรมการควบคุมการเลือกตั้งเปิดประชุมเป็นครั้งแรกที่กรมการปกครอง เพื่อ พิจารณาอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ซึ่งมีอำนาจเพียงคอยดูแลการเลือกตั้งให้เรียบร้อย ใน การนี้คณะกรรมการมีมติเสนอให้กระทรวงมหาดไทยใช้ลูกเสือชาวบ้านซึ่งมีประมาณ 5 แสนคน เป็นผู้สังเกตการณ์การเลือกตั้ง

ประชาชนชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากอำเภอต่าง ๆ ประมาณ 2,000 คน ร่วมชุมนุมกันที่ หน้าศาลากลางจังหวัด เพื่อประท้วงการปราบปรามของเจ้าหน้าที่ พร้อมกับยื่นข้อเรียกร้อง 6 ข้อ แก่ เจ้าหน้าที่รัฐบาล ในข้อเรียกร้องข้อหนึ่งให้มีการถอนทหารออกจากจังหวัดสุราษฎร์ธานีทั้งหมดด้วย

21 กุมภาพันธ์ 2519

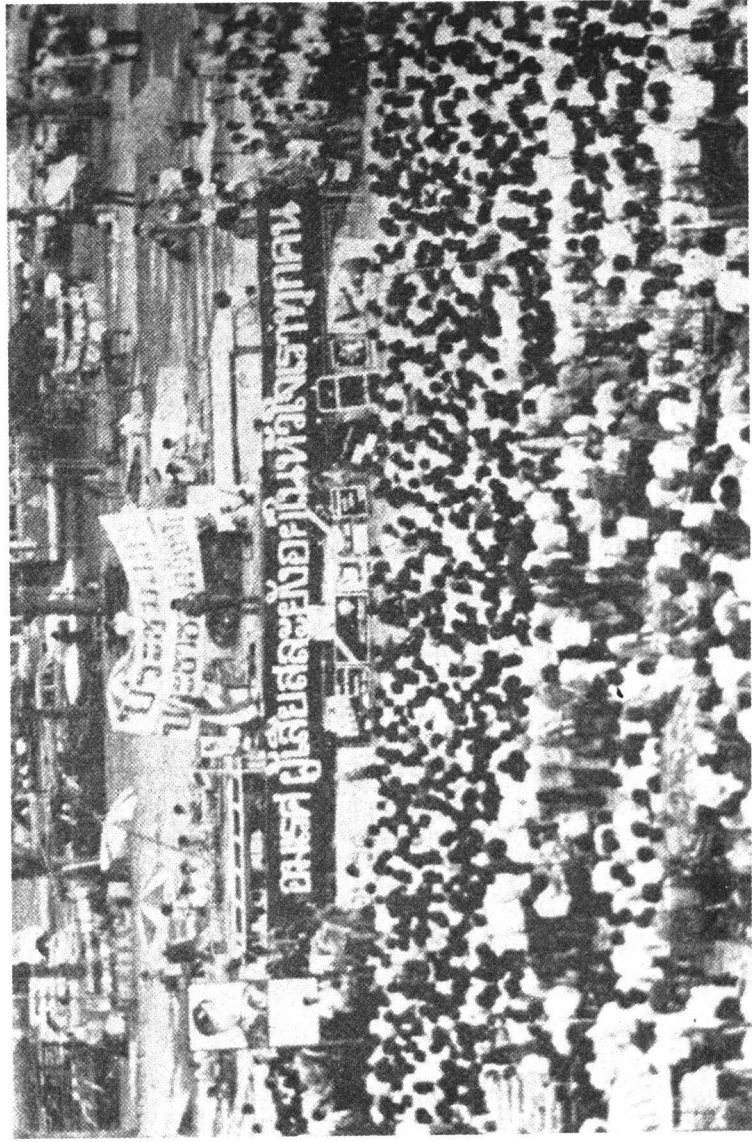
ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีกล่าวว่าไม่ยอมถอนทหารออกจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามข้อเรียกร้องของประชาชนแน่นอน

แกนนำนวมพลประชุมขับสมาชิกที่จัดตั้งพรรคการเมืองได้แก่ พรรคธรรมาธิปไตยออก จากนวมพล เนื่องจากปฏิบัติผิดนโยบายของนวมพล ที่ว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง

นายสุรศักดิ์ สุขเกษมเจริญ และนายประเสริฐ นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเดินทางเข้าไปหาข้อมูลการคัดค้านสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหลวง ที่หมู่บ้านหนองบัวบาน อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ถูกเจ้าหน้าที่ศูนย์สงครามพิเศษ ป่าห้วย จังหวัดลพบุรี เข้าซักถาม และขอค้นตัว และข่มขู่ให้เดินทางกลับกรุงเทพฯ

22 กุมภาพันธ์ 2519

คณะกรรมการศูนย์ประชุมควั่น พิจารณากรณีบริษัทน้ำมันจะขึ้นราคาน้ำมัน ผลการประชุม ลงมติให้คัดค้านการขึ้นราคาขายส่งของบริษัทน้ำมันต่างชาติจนถึงที่สุด

การชุมนุมไว้อาลัยและเรียกร้องให้รัฐบาลจับคนร้ายให้ได้โดยเร็วกรณี อมเรศ ไชยสอาด นักศึกษา ปี 4 ภาควิชาสุขศึกษา คณะสาธารณสุข มหิดล
ที่ถูกรวบจากการล่าสังหารยิงเสียชีวิต เมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2519 ขณะฝึกภาคสนามที่ตำบลต่านนอก อำเภอต่านซุนท นครราชสีมา

(ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 4 มีนาคม 2519)

นายพิเชียร อำนาจรัฐประเสริฐ นายกองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แถลงว่า สหรัฐฐาจะไม่ยอมถอนฐานที่พ้อออกจากประเทศไทยภายในวันที่ 20 มีนาคมนี้อย่างแน่นอน เพราะมี เหตุการณ์หลายอย่างที่ส่อว่าจะเป็นไปเช่นนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อเสนอรัฐบาลไทยที่ยื่นต่อสหรัฐฐา ยังไม่ได้รับคำคอบแต่อย่างใดและอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆที่สำคัญก็ยังไม่ได้เคลื่อนย้ายออกไปอีกมาก

ราษฎรตำบลลำพูน ท่ายี่ ภูพลี และบ้านนา อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานีประมาณ 1,000 คน ชุมนุมเดินขบวนไปรวมกันที่หน้าโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด เพื่อประท้วงคัดค้าน ประชาชนที่ชุมนุมที่ศาลากลางจังหวัด พร้อมกับเรียกร้องให้มีทหารอยู่ในจังหวัดเหมือนเดิม

นายบัณฑิต จันทรงาม กรรมการศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งชาติเปิดเผยว่า ขณะนี้ กรรมกรที่ อ้อมน้อย สมุทรสาคร นัดหยุดงานรวม 6 โรง คือ โรงงานยูเนียน, ฟาร์อิสการทอ, ไทยแลนด์เครื่องเคลือบ, สยามเลข, โรงพิมพ์ผ้า เพื่อเรียกร้องให้นายจ้างปฏิบัติตามกฎหมาย แรงงานและปรับปรุงค่าแรงให้เป็นธรรม

23 กุมภาพันธ์ 2519

ประชาชนชาวสุราษฎร์ธานีประมาณ 4,000 คน ยังคงชุมนุมเรียกร้องให้ถอนทหารจาก สุราษฎร์ธานี ต่อไป

24 กุมภาพันธ์ 2519

กลุ่มประชาชนที่ชุมนุมมาเรียกร้องให้มีการถอนทหารจากสุราษฎร์ธานี ตั้งตัวแทน 7 คน ประกอบด้วยประชาชน 4 คน นักศึกษา 3 คน เพื่อเจรจากับฝ่ายรัฐบาล พร้อมกับยื่นข้อเสนอ 8 ข้อ ผลการเจรจายังไม่เป็นที่ตกลงกัน

พล.อ.บุญชัย บำรุงพงษ์ ผู้บัญชาการทหารบก ออกคำสั่งให้ทหารกองทัพบกเตรียมพร้อม ตั้งแต่เวลา 18.00 น. จนถึง 6.00 น. ของวันรุ่งขึ้น

25 กุมภาพันธ์ 2519

เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมตัวนายสมศักดิ์ อมฤกษ์ พนักงานขายประกันชีวิตบริษัทไทยสมุทร นายประคอง เลาสันเทียะ แพทย์ประจำตำบล นายแจ่ม แลจะบะก ชาวบ้านในหมู่บ้านค่านอก ซึ่งเป็นผู้ที่ตำรวจต้องสงสัยว่าเป็นผู้ลอบสังหารนายอมเรศ ไชยสอาด กรรมการบริหาร ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย

พล.อ.บุญชัย บำรุงพงษ์ ผู้บัญชาการทหารบก เปิดเผยถึงกรณีสั่งเตรียมพร้อมว่าเป็นการทดสอบความพร้อมของทหารเนื่องจากไม่ได้มีการเตรียมพร้อมมานาน ส่วนกรณีที่มีคนวิจารณ์ว่าทหารจะปฏิวัตินั้น ไม่มีอะไร จะไม่ทำการปฏิวัติตามข่าวลือ

นายธนวัฒน์ บุรภัคดี รองประธานชมรมโตม-ทักษิณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเดินทางไปศึกษาปัญหาและเก็บข้อมูลกรณีชาวบ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานีเดินทางบวชนวมุญมประท้วงให้มีการถอนทหารออกจากจังหวัด เปิดเผยว่า ชาวบ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานีถูกเจ้าหน้าที่รัฐบาลเข้มแข็งแกมตลอดตั้งแต่รัฐบาลเผด็จ การสฤษดิ์ ถนอม ประกาศ จนกระทั่งปัจจุบัน ทำให้ชาวบ้านรวมตัวกันมาชุมนุมเรียกร้องขอความเป็นธรรมจากรัฐบาล ขณะเดียวกันผลการประชุมประท้วงและข้อเสนอของประชาชนยังไม่เป็นที่ตกลงกัน

26 กุมภาพันธ์ 2519

ได้มีการเปิดเผยเบื้องหลังการเตรียมพร้อมทางทหาร โดยข่าวระบุว่ามีนายทหารบางกลุ่มที่มีพรรคการเมืองหนุนหลังเตรียมการปฏิวัติ ส่วน พล.อ.บุญชัย บำรุงพงษ์ กล่าวว่านายทหารระดับผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกคุ้นเคยกับ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นผู้นำและยังยืนยันว่าวันที่ 4 เมษายนนี้ จะต้องมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างแน่นอน

27 กุมภาพันธ์ 2519

พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร ยืนยันว่าไม่มีการปฏิวัติอย่างแน่นอน และกล่าวว่าก่อนที่ทหารจะสั่งเตรียมพร้อมนั้น พล.อ.บุญชัย บำรุงพงษ์ ได้รายงานให้คนทราบแล้ว ด้าน พล.ท.วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ กล่าวว่านักการเมืองได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวในกิจการทหาร ส่วน พล.อ.บุญชัย ได้ย้ำว่าการเตรียมพร้อมนั้นคนได้รายงานให้ผู้บัญชาการทหารสูงสุดทราบ แต่ผู้บัญชาการทหารสูงสุดจะรายงานให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมทราบหรือไม่นั้นคนไม่ทราบ

พล.ต.ท.มนต์ชัย พันธุ์สูงเนิน เตรียมสั่งจับผู้ต้องหาที่พั้วพินฆ่านายอมเรศ ไชยสอาด กรรมการบริหารศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเพิ่มเติม พร้อมสั่งให้นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่เดินทางไปยังสถานที่เกิดเหตุอีกครั้งเพื่อสรุปคดี ส่วนนายประคอง เลาสันเทียะ แพทย์ประจำตำบลสารภาพว่า นวพลได้บงการให้คอยประกบตัวนายอมเรศ ไชยสอาด และระบุว่า นายสมศักดิ์ อมฤกษ์เป็นผู้ที่ยืมปืนของตน

28 กุมภาพันธ์ 2519

กลุ่มนวพลได้เคลื่อนไหวไม่พอใจที่สมาชิกถูกจับในข้อหาพัวพันกับคดีสังหารนายอมเรศไชยสอาด ได้นำเงินและกระเช้าดอกไม้ไปให้กำลังใจ นำโดยนายบุญธรรม นันทเทอม อาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนนายวัฒนา เขียววิมล บอกว่าขอมอบให้เป็นหน้าที่ของตำรวจและศาลวินิจัย ส่วนทางตำรวจได้ตั้งข้อหาทางอาญาไว้ก่อนและเตรียมนำผลพิสูจน์เข้ากรุงเทพฯ

เมื่อเวลา 01.30 น. ของวันที่ 28 ก.พ. นายบุญสนอง บุญโยทยาน เลขานุการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ได้ถูกลอบยิงจากมือปืนที่นำรถบรรทุกสิบล้อตามมาในขณะที่นายบุญสนอง กำลังขับรถกลับบ้านที่บางเขน บนถนนสุขเปอร์ไฮเวย์ กระสุนเข้าท้ายทอยด้านขวา โหนกแก้มข้างขวา และที่ชอคคอด้านขวา ทำให้นายบุญสนองเสียชีวิต ผู้เห็นเหตุการณ์ได้ช่วยกันนำศพส่งโรงพยาบาลเปาโล

29 กุมภาพันธ์ 2519

พรรคสังคมนิยมได้ออกแถลงการณ์ว่าการเสียชีวิตของเลขานุการพรรคครั้งนี้นับว่าเป็นการสูญเสียครั้งสำคัญของพรรคเป็นการสูญเสียอาจารย์ที่ดีของลูกศิษย์ เป็นการสูญเสียนักการเมืองที่ดีและเป็นการสูญเสียลูกที่ดีของประชาชน พร้อมย้ำว่าถึงจะเสียชีวิตสมาชิกของพรรคไปมากเท่าใดก็จะไม่หวาดหวั่นและจะต่อสู้ต่อไป

ได้มีการจับผู้ต้องหาเพิ่มเติมในคดี “อมเรศ” คือนายพลอง ดุนขุนทด วัย 37 ปี ราษฎรตำบลด่านนอก อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย ผู้เป็นตัวแทนรัฐบาลเจรจากับผู้ชุมนุมประท้วงที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีให้ความเห็นว่า ข้อตกลงของผู้ชุมนุมทั้ง 6 ข้อนั้นจะมีผลผูกพันกับรัฐบาลแต่การถอนทหารเป็นไปไม่ได้ เพราะเป็นนโยบายของรัฐบาลที่ส่งทหารเข้าไปยังภาคใต้ สำหรับการเสนอร่างข้อยุตินั้นฝ่ายผู้ชุมนุมยังไม่ตกลง

เมื่อเช้าวานนี้ พ.ต.ต.อนันต์ เสนาขันธุ์ ได้ไปทำการเปิดอภิปรายที่ชลบุรีเป็นครั้งที่ 3 หลังจากที 2 ครั้งแรกถูกก่อกวนจนไม่สามารถทำอะไรได้ สำหรับครั้งนี้ก็ถูกก่อกวนอีก จนตำรวจต้องนำตัวเข้ากรุงเทพฯ เพื่อความปลอดภัย

อุทิศแด่ ดร.บุญสนอง บุญโยทยาน

จะเอาอีกก็ตพ

ดร.บุญสนอง บุญโยทยาน (2479-28 กุมภาพันธ์ 2519) จบปริญญาเอกด้านสังคมวิทยาจากมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ สหรัฐ กลับมาเป็นอาจารย์ประจำด้านสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นหนึ่งในร้อยคนที่ร่วมลงชื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญ 2516 หลังจากนั้นก่อตั้งกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (ปช.ปช.) และเมื่อมีการอนุญาตให้จัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 จึงร่วมก่อตั้งและเป็นเลขาธิการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ขณะถูกลอบสังหารอายุ 39 ปี

ตั้งแต่กลางปี 2517 เป็นต้นมา การฆาตกรรมทางการเมืองเริ่มมีมากขึ้นต่อผู้นำกรรมากรชาวนานักศึกษาและปัญญาชน ผู้ถูกฆาตกรรมได้แก่ นายชวินทร์ สระคำ (16 มิ.ย. 2517) นายเมตตา อุดมเหล่า (11 ส.ค. 2517) นายแสง รุ่งนิรันดร์กุล (21 ส.ค. 2517) นายสอ็อง มาร์ังกุล (28 ธ.ค. 2517) นายสนอง ปัญญา (24 ม.ค. 2518) นายนิสิต จิรโสภณ (1 เม.ย. 2518) นายโหม่ง ลาววงษ์ (21 เม.ย. 2518) นายเกลี้ยง ใหม่เอี่ยม (20 พ.ค. 2518) นายมานะ อินทะสุริยะ (1 ก.ค. 2518) นายจา จักรวาท (3 ก.ค. 2518) นางสาวสำราญ คำกลิ่น (26 ก.ค. 2518) นายอินดา ศรีบุญเรือน (31 ก.ค. 2518) นายปริศา จินดานนท์ (3 ก.พ. 2519) นายประจวบ พงษ์ชัยวัฒน์ (11 ก.พ. 2519) นายสมสิทธิ์ คำปันดิบ (11 ก.พ. 2519) นายอมเรศ ไชยสอาด (18 ก.พ. 2519) และ ดร.บุญสนอง บุญโยทยาน รายล่าสุด (ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 1 มีนาคม 2519)

1 มีนาคม 2519

ทางตำรวจมีการประชุมหาตัวคนขับรถบรรทุกสิบล้อ เพื่อหาทางคลี่คลายคดีสังหารนายบุญสนอง บุญโยทยาน พล.ต.ท.ณรงค์ยื่นยันจะจับคนร้ายให้ได้โดยระดมกำลังตำรวจทุกหน่วยสืบสวนสอบสวน สำหรับนางทัศนีย์ บุญโยทยาน ภรรยาบุญสนอง บังใจว่าการลอบสังหารครั้งนี้เป็นการเมือง พร้อมกันนั้นได้ประกาศสืบเจตนากรรมของผู้ตาย

มีการเจรจาถอนทหารที่สุราษฎร์ธานีอีกในวันนี้ กลุ่มผู้ประท้วงว่ารัฐบาลพยายามเบี่ยงเบนประเด็นการเรียกร้องโดยสัญญาจะสร้างถนน สะพานแทน

2 มีนาคม 2519

มีการเปิดเผยสถานที่ที่นายบุญสนอง บุญโยทยานไปครั้งสุดท้าย ก่อนถูกลอบสังหารว่าได้ไปร่วมงานเลี้ยงอำลาของเลขานุการโทสถานทูตออสเตรเลีย ทางฝ่ายตำรวจได้พิสูจน์รถอีกเพื่อหาลักษณะขนาดมือปืน ส่วน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์เห็นว่าจะมีการสู้ได้ดิน โดยกล่าวว่าจะเป็นการบ่อนทำลายการปกครองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งรัฐบาลจะไม่ยอมให้เกิดขึ้น

ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อเย็นวานนี้ มีการอภิปรายเกี่ยวกับการสืบพดการกิจของนายบุญสนอง บุญโยทยาน ผู้อภิปรายบางคนถึงกับหลังน้ำตา เสร็จแล้วมีการเดินขบวนออกจากหอประชุมใหญ่ไปเคารพศพที่วัดตรีทศเทพกว่า 5,000 คน

คนงานขนส่งสินค้าทางเรือยื่นข้อเรียกร้องให้ปรับปรุงสวัสดิการมานานปีแต่ไม่ได้รับคำตอบนัดหยุดงานวันนี้

3 มีนาคม 2519

นายวัฒนา เขียววิมล ประท้วงตำรวจว่าไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาในคดี "อมเรศ" และกล่าวหาว่า พล.ต.ท.มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น คกอยู่ใต้อิทธิพลนักศึกษา

4 มีนาคม 2519

เมื่อเย็นวานนี้ที่ท้องสนามหลวง พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยได้จัดให้มีการชุมนุมเพื่อไว้อาลัยแก่นายบุญสนอง บุญโยทยาน โดยมีตัวแทนจากกลุ่มพลังต่าง ๆ ร่วมในพิธีไว้อาลัยและประชาชนกว่าหมื่นคนเข้าร่วมชุมนุมด้วยหลังจากนั้นก็ได้ร่วมกันเดินขบวนไปยังวัดตรีทศเทพ

เมื่อถึงอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ผู้เดินขบวนได้นำรูปนายบุญสนอง บุญโยทยาน ขนาดใหญ่ไปตั้ง
 พิงไว้ที่อนุสาวรีย์ และร่วมกันประกาศว่า เราทุกคนในที่นี้เดินตามรอยเลือดของอาจารย์บุญสนอง
 จนถึงที่สุด ถ้าใครที่จะต่อต้านหรือกระทำการรัฐประหารในรูปใด ๆ เราจะขอต่อสู้จนถึงที่สุด

การเจรจาที่สุราษฎร์ธานีได้ยุติลงแล้วเมื่อเวลา 10.00 น. โดยฝ่ายรัฐบาลรับชดใช้ค่าเสียหาย
 ให้หลักประกันในการดำเนินชีวิต และให้กลับเข้าไปทรมานหากินต่อไปตามเดิม

เมื่อวานนี้ตอนเช้ามีด ได้มีคนร้ายลอบวางระเบิดโรงเรียนช่างกลพระรามหก ทำให้มีผู้เสียชีวิต
 3 คนและบาดเจ็บสาหัสหลายคน ก่อนหน้านั้นทางโรงเรียนได้ถูกขู่วางระเบิดมาหลายครั้ง
 ผู้อำนวยการโรงเรียนระบุว่าอาจเป็นการสร้างสถานการณ์ให้นักเรียนโกรธ เพื่อผลประโยชน์
 ทางการเมือง

5 มีนาคม 2519

นางสาวแคทเธอริน โบวี ผู้ซึ่งตกเป็นข่าวว่าเป็นผู้หญิงที่ได้นั่งรถยนต์มากับนายบุญสนอง
 บุญโยทยาน ออกจากงานเลี้ยงของนางสาวมาโกท์ แชนกี้ เลขานุการโทสถานทูตออสเตรเลีย
 เมื่อเวลาประมาณ 24.00 น. ก่อนหน้าที่นายบุญสนองจะถูกลอบยิงจนถึงแก่ความตาย ได้ตกอยู่
 ในความหวาดกลัวว่าจะถูกตามล่า และปฏิเสธเด็ดขาดว่าคืนวันนั้นไม่ได้นั่งรถออกมากับผู้ตาย
 แต่เห็นผู้ ตายออกจากงานเลี้ยงประมาณ 24.00 น. และว่าคนตกเป็นเหยื่อในการปล่อยข่าว
 เพื่อเบนประเด็นให้เป็นเรื่องขู้สาว ซึ่งแหล่งข่าวแจ้งว่า ข่าวเรื่องนี้ออกมาจากแหล่งข่าวชั้นสูงใน
 กองบังคับการตำรวจสันติบาลเอง พร้อมกันนั้นนางสาวโบวีได้ตั้งข้อสังเกตว่า การสังหาร
 นายบุญสนองนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องส่วนตัวอย่างที่มักคนพยายามทำรูปการมาให้เห็นเช่นนั้น แท้ที่จริง
 เป็นคดีฆาตกรรมการเมือง และอยู่ในระดับสูงกว่าขบวนการนวลและกระทิงแดง

7 มีนาคม 2519

พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ เปิดเผยว่า การสอบสวนในคดีฆาตกรรมนายบุญสนอง
 บุญโยทยาน มุ่งไปด้านมือปืนก่อนว่าเป็นใคร นอกจากนี้ในงานศพของนายบุญสนอง บุญโยทยาน
 เลขธิการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ได้มีการนำเทพีลับของการอบรมเจ้าหน้าที่กอง
 อำนวยการรักษาความมั่นคง ซึ่ง น.ท.โสภิต จงเรืองศรี เป็นวิทยากรได้เปิดเผยระบุชื่อผู้นำ
 และผู้ที่เดินแนวทางฝ่ายซ้ายมาเปิดให้ฟังในงาน

8 มีนาคม 2519

คนงานของบริษัทเครือปูนซีเมนต์ไทยยังคงหยุดงานต่อไป เพื่อให้มีการเจรจาเรื่องค่าครองชีพและเงินค่าพักร้อน เพราะการตัดสินใจของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์เหมือนต้องการจะล้มสหภาพโดยไม่พิจารณาข้อเรียกร้องเรื่องค่าครองชีพกับค่าพักร้อน

10 มีนาคม 2519

จากการสอบสวนคนขับรถบรรทุกสิบล้อพยานสำคัญเพื่อคดีฆาตกรรมนายบุญสนอง บุญโยทยาน ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับความกระจ่างในรูปคดีขึ้นมา คนขับรถสิบล้อผู้เห็นเหตุการณ์ให้การว่านายบุญสนองถูกยิงจากมือปืนซึ่งอยู่บนรถยนต์อีกคันหนึ่ง ที่วิ่งอยู่หน้ารถบรรทุกสิบล้อ

คณะรัฐมนตรีเห็นควรให้ประกาศกฎอัยการศึกต่อไปอีกใน 28 จังหวัด

นักวิชาการอภิปรายอนาคตของสังคมไทยที่หอประชุมเล็กมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวานนี้ว่าต้องกันสถาบันกษัตริย์ไม่ให้ผู้ใดนำไปแอบอ้างทางการเมือง เลิกใส่ร้ายป้ายสีกันเอง มิฉะนั้นไทยจะไปไม่รอด

11 มีนาคม 2519

มีการชว่ว่าจะต่อต้านการขับ “ฐานทัพสหรัฐอเมริกา” จนทำให้เกิดเค้ายุ่งยาก ส่วนนายสุชาติ ประไพหอม อดีตผู้นำนักเรียนอาชีวศึกษาได้ประกาศตัวว่าเป็นเลขาธิการศูนย์แนวร่วมต่อต้านเผด็จการจากรรดินิยมคอมมิวนิสต์ และว่าจะใช้ความรุนแรงตอบโต้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ส่วนทางด้าน พ.อ.สุตสาย หัสตินทร์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายข่าว กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ซึ่งถูกระบุว่าเป็นหัวหน้ากลุ่มกระหิงแดงกล่าวว่าทางกระหิงแดงเตรียมบทบาทไว้ในใจอยู่แล้ว ส่วนทางศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ไม่วิตกเพราะว่าต่อสู้เพื่อเอกราชของไทย มีการประชุมสรวัดนครบาลเหนือเพื่อค้นหารถของผู้สังหารนายบุญสนอง บุญโยทยาน ซึ่งเชื่อว่าจะจับคนร้ายได้แน่ ตำรวจได้เปิดเผยว่ามีการบีบบังคับในคดีฆ่า นายอมเรศ ไชยสอาด จากกลุ่มอิทธิพล เพื่อให้หนีจากด่านขุนทด

12 มีนาคม 2519

พล.ต.อ.ศรีสุข มหิทรเทพ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกรณีแนวร่วมต่อต้านเผด็จการจากรรดิ

นิยมคอมมิวนิสต์ ว่าตำรวจกำลังเตรียมพร้อมภายในอย่างดี ถ้ามีการปะทะกันเกิดขึ้นทางตำรวจก็สามารถดำเนินการตามกฎหมายได้อย่างแน่นอน

เกี่ยวกับข้อเสนอที่ศูนย์อาสาชิวะต้องการให้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยคือขอทราบยอดเงินบริจาคเมื่อ 14 ตุลาคม ว่ามียอดเท่าไร และขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างอนุสาวรีย์วีรชน ขอแบ่งตึกที่ทำการคนละครึ่ง และขอแบ่งเงินที่เหลือให้กับศูนย์อาสาชิวะหลังการเจรจา นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ ขอรับเรื่องไว้พิจารณา

วานนี้ รัฐบาลได้อนุมัติเงิน 2,032,500 บาท ให้ใช้สำหรับสังเกตการณ์การเลือกตั้งวันที่ 4 เมษายนนี้ โดยจะมีนักศึกษาทุกสถาบันจำนวน 5,500 คนออกสังเกตการณ์ทุกอำเภอ

13 มีนาคม 2519

พล.ร.อ.สังัด ชล้อยู่ เรียกนายทหารระดับสูงประชุมสรุปสถานการณ์ที่กองบัญชาการทหารสูงสุดส่วนหน้า เกี่ยวกับสถานการณ์ในประเทศไทยว่าไม่สู้จะดีนักและนำมาเป็นห่วงอย่างยิ่งให้ทหารสามัคคีกันไว้และบอกว่า ให้ฝ่ายซ้ายก่อเหตุก่อนแล้วทหารจึงค่อยลงมือปฏิบัติ ส่วนการถอนทหารสหรัฐฯ แห่งข่าวระดับสูงกล่าวว่าการขึ้นผู้ใหญ่ได้แตกความคิดเป็นสองแนว

14 มีนาคม 2519

บ่ายวันนี้ กรรมการหญิงโรงงานฮาร์วอพบนายกรัฐมนตรีนัดที่จะออกเดินทางไปทำธุระที่จังหวัดสมุทรปราการ รถของนายกรัฐมนตรีกดล็อก จนไม่สามารถออกจากบ้านได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับคำสั่งให้ทำการจับกุมกรรมการและนักศึกษา โดยตั้งข้อหาฆ่าตัวตายตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป กระทำการใดใดให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง เจ้าพนักงานสั่งให้เลิกกระทำกรณั้นก็ไม่ยอมเลิก และทำให้เสื่อมเสียอิสรภาพ

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้ยื่นยันกับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เรื่องการถอนทหารสหรัฐฯ ว่าถ้าสหรัฐฯ ไม่ส่งคำตอบภายในวันที่ 20 มี.ค.นี้ รัฐบาลจะประท้วงอย่างรุนแรงและนำเรื่องเข้าสหประชาชาติ เพราะถือว่าการละเมิดอธิปไตยอย่างร้ายแรงที่สุด

15 มีนาคม 2519

รองประธานสหภาพแรงงานฯ ชี้ว่าโรงงานฮาร์วอทำผิดขั้นตอนของกฎหมาย และโรงงานยังไม่จดทะเบียนให้ถูกต้องตามกฎหมาย รัฐบาลก็เมินเฉยไม่จัดการปัญหานี้ กระทั่งเมื่อกรรมการต้องการเจรจาฝ่ายนายจ้างก็ไม่ยอมเจรจา

เกี่ยวกับกรณีการจับกุมกรรมการหญิงโรงงานฮาร์ว พล.ด.อ.ศรีสุข มหิทรเทพ กล่าวไว้ตั้งแต่นี้คือไปหากใครกระทำแบบนี้อีก จะไม่มีการผ่อนปรนให้เขาจริงเขาจ้ง และจะจับกุมมาดำเนินคดีทั้งหมด

ตัวแทนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และศูนย์กลางนักเรียนอาชีวศึกษา ยืนยันว่าจะร่วมกันเคลื่อนไหวในกรอบของสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย และจะไม่ใช้วิธีการรุนแรงอย่างเด็ดขาด

องค์กร 4 แห่ง ได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อขับไล่อานัติพรพรหม โดยจะนำไปสเตอร์ไปติดตั้งบริเวณสนามหลวง ส่วนหน่วยประชาสัมพันธ์ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย จะได้นำรถออกณรงค์ตามถนนสายต่าง ๆ เพื่อชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจ

16 มีนาคม 2519

รายงานข่าวกล่าวว่า สหรัฐยังคยงยืนยันในท่าที่เดิม ที่จะให้คงที่ปรึกษาทางเทคนิคของสหรัฐจำนวน 3,000 คน มีอภิสิทธิ์เหนือดินแดนไทยโดยใช้กฎหมายสหรัฐเช่นที่เคยปฏิบัติมาก่อนหน้านี้

17 มีนาคม 2519

สหภาพแรงงานฯ มีการประชุมใหญ่พิจารณาสถานการณ์ทางการเมืองและปัญหาต่าง ๆ โดยออกแถลงการณ์ว่าจะร่วมกับทุกกลุ่มต่อต้านการทำรัฐประหาร และสนับสนุนให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 4 เมษายน นี้

18 มีนาคม 2519

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่อาจอนุมัติให้จัดนิทรรศการได้ตามนักศึกษาขอมา เพราะยังไม่ได้รับคำรับรองอย่างเป็นทางการจากอธิบดีกรมตำรวจด้านการรักษาความปลอดภัย นอกจากนี้ทางมหาวิทยาลัยยังได้ขอกำลังจากกรมสรรพาวุธทหารบก ให้เข้ามาตรวจจุดระเบิดในมหาวิทยาลัย ระหว่างวันที่ 19-20 มีนาคม นี้ด้วย

วานนี้นางสาวศิรินันท์ ยندرค์ ตัวแทนศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งชาติ นำเงินสด 2 แสน 5 หมื่นบาท ประกันตัวกรรมกรหญิงโรงงานฮาร์วที่สถานีตำรวจนครบาลลุมพินี ท่งมหาเมฆ ส่วนที่บ้านปรานี กลุ่มทนายเป็นผู้ยื่นหลักทรัพย์ประกัน จากนั้นกรรมกรหญิงโรงงานฮาร์วได้เปิดอภิปรายที่สนามหลวง

พล.ต.ประมวณ อติเรกสาร แดลงถึงเหตุผลที่รัฐบาลขยายเวลาประกาศใช้กฏอัยการศึกใน 28 จังหวัด ต่ออีก 1 ปีว่า สถานการณ์การปฏิบัติการของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์รุนแรงขึ้น โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวโน้มที่จะรุนแรงขึ้น

19 มีนาคม 2519

คืนวานนี้ แนวร่วมต่อต้านคอมมิวนิสต์ ได้นำโปสเตอร์ทำด้วยไม้ออกติดตามถนนราชดำเนินกลาง ด้วยข้อความโจมตีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย โดยเฉพาะตัว นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์

ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้ลงนามในคำสั่งเตรียมพร้อม โดยในคำสั่งมีใจความว่า เนื่องจากมีสิ่งบอกเหตุว่าอาจจะเกิดความไม่สงบเกิดขึ้นได้ในเขตกรุงเทพฯ จึงสั่งการให้หน่วยกำลังของกองทัพเรือกองทัพอากาศซึ่งมีเขตที่ตั้งในกรุงเทพฯ เพิ่มระดับการเตรียมพร้อมเป็น 100%

20 มีนาคม 2519

เย็นวานนี้แนวร่วมต่อต้านเผด็จการจกัรวรระตินิยมคอมมิวนิสต์เปิดอภิปรายโจมตีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย โดยเฉพาะนายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ เป็นผู้ต้องการทำให้ประเทศไทยเป็นเสมือนเช่นลาว และต้องการให้ประเทศไทยเป็นคอมมิวนิสต์

21 มีนาคม 2519

รัฐบาลออกแถลงการณ์ว่า รัฐบาลมีความจำเป็นที่จะต้องแจ้งให้รัฐบาลสหรัฐฯ ทราบเป็นทางการว่า รัฐบาลไทยขอยกเลิกความตกลงว่าด้วยโครงการรามสูร พ.ศ.2507 และ 2508 และสหรัฐฯจะต้องถอนหน่วยงานพิเศษต่าง ๆ ที่สหรัฐฯเสนอจะคงไว้พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่เทคนิค ซึ่งบัดนี้เหลืออยู่ประมาณ 4,500 คน ให้ออกไปจากประเทศไทย ภายในระยะเวลา 4 เดือน หลังจากวันที่ 20 มีนาคม 2519 ส่วนเจ้าหน้าที่ทหารของสหรัฐฯ ที่จะมีเหลืออยู่ได้หลังจากนั้นให้มีแต่เพียงที่ปรึกษาทางทหารภายใต้ความตกลงว่าด้วยความช่วยเหลือทางทหารระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐฯ ปี 2493 เท่านั้น

ที่ถนนหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ใช้เป็นที่จัดชุมนุมประชาชนกระทั่ง 20.00 น. นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ ถ่ายทอดข่าวแถลงการณ์รัฐบาลให้ผู้ร่วมชุมนุมฟัง หลังจากนั้นนายเกรียงกมลจึงได้ขึ้นพูด และได้เกิดระเบิดตั้งขึ้น 2 ครั้ง

ในระหว่างการเกิดระเบิดเจ้าหน้าที่พบว่า คนร้ายประมาณ 4-5 คน ที่ขี้อาวุธระเบิดเป็นวัยรุ่นพากันวิ่งไปทางใต้สะพานพระปิ่นเกล้าและขึ้นรถที่จอดติดเครื่องรออยู่หน้าไป

ด้านที่ชุมนุมของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ปรากฏว่ามีแถลงการณ์ 8 สถาบันเกี่ยวกับกรณีรัฐบาลยึดเวลาถอนทหารและฐานทัพออกจากประเทศไทยอีก 4 เดือน ว่ารัฐบาลไม่จริงจังและในอีก 4 เดือนข้างหน้าไม่มีหลักประกันใด ๆ ที่จะให้คำรับรองว่าสหรัฐอเมริกาจะออกไปตามกำหนด

22 มีนาคม 2519

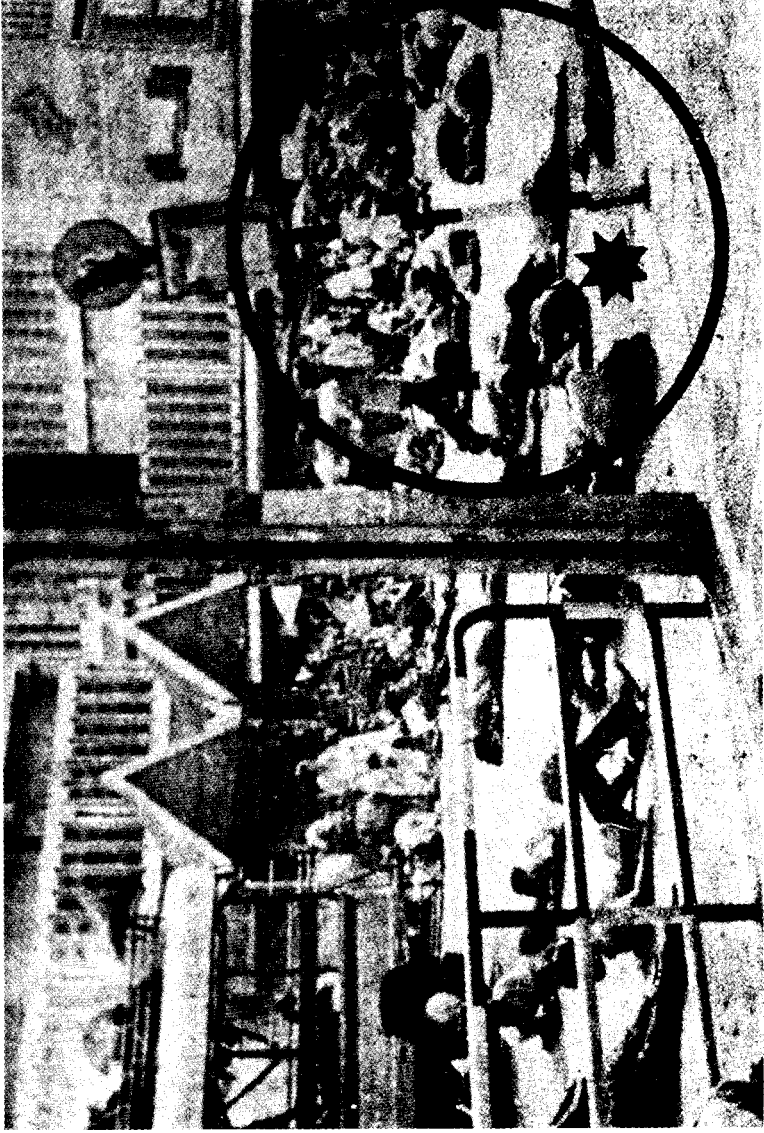
การเดินทางประท้วงของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กรรมกรและประชาชนออกจากอนุสาวรีย์ท้าวสุทนต์ เพื่อตรงไปยังสถานทูตสหรัฐฯ ขณะที่ขบวนเคลื่อนที่ไปก็ถูกพวกกระหิงแดงขั้วรถเข้าขวางถนนไว้ อย่างไรก็ตามมีรถโฟล์ค กท.ย 7671 ส่งการให้หลีกเลี่ยงทางให้ขบวนผ่านไป เมื่อมาถึงย่านสินค้าปทุมวัน ก็มีผู้ขี้อาวุธระเบิดใส่ขบวนประท้วงของนักศึกษาและประชาชน ทำให้มีผู้บาดเจ็บ 73 คน เสียชีวิต 4 คน อย่างไรก็ตามรถบัญชาการของผู้เดินขบวน ได้สั่งให้ผู้เข้าร่วมขบวนเดินทางต่อไปจนถึงสถานทูตสหรัฐฯ และได้นำไปสเตอร์ผ้าประกาศเจตนารมณ์ 20 มีนาคมติดไว้

กลุ่มอาชีวะและกระหิงแดงได้ปฏิบัติการต่อต้านการเดินทางขบวนของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย โดยการจับกลุ่มกันที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และยึดรถโดยสารประจำทางเพื่อนำไปสกัดการเดินทางขบวนของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย นอกจากนั้นยังไปที่ที่ทำการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และตรงเข้าทุบกระจกหน้าต่าง บุกเข้าไปภายในอาคาร

ว่าเวลานี้มีการประชุมคณะรัฐมนตรีนัดพิเศษที่ทำเนียบรัฐบาล นายสวัสดิ์ คำประกอบให้สัมภาษณ์ว่า ที่ประชุมได้พิจารณาถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น คือการเดินทางขบวนและมีการปะทะกันจนมีผู้เสียชีวิต ที่ประชุมมีมติจะไม่ประกาศภาวะฉุกเฉินในช่วงเวลานี้ เพราะจะทำให้กระทบกระเทือนการปราศรัยหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

23 มีนาคม 2519

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กล่าวว่า จะทำการรณรงค์เพื่อให้ทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยให้หมดตลอดช่วงเวลาที่ 4 เดือน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งปิดไปสเตอร์เปิดอภิปรายและอื่น ๆ

ระเบิดดูจ้วงมดกลางขบวนประท้วงจับได้ฐานทัพสหรัฐ ที่หน้าศูนย์การค้าสยาม สีเสีจิต 4 คน บาดเจ็บ 73 คน เมื่อ 22 มีนาคม 2519

(ภาพจาก ประชาชาติรายสัปดาห์ 8 เมษายน 2519)

24 มีนาคม 2519

สหพันธ์นักกฎหมายแห่งประเทศไทยยื่นจดหมายเปิดผนึกถึงนายกรัฐมนตรี ระบุความคิดของกลุ่มกระหังแดงในระหว่างการชุมนุมต่อต้านการเดินขบวนของนิสิตนักศึกษาประชาชน เมื่อวันที่ 21 มีนาคมนี้หลายครั้งด้วยกัน ซึ่งในบางครั้งตำรวจก็มีได้ดำเนินการในเรื่องนี้แต่อย่างไร ทั้ง ๆ ที่มีพยานหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอที่จะดำเนินคดีได้ ดังนั้นทางสหพันธ์นักกฎหมายแห่งประเทศไทย จึงเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีดำเนินคดีต่อผู้มีส่วนร่วมในการ กระทำความคิดนี้ด้วย อันได้แก่ พ.อ.สุดสาย หัสติน นายสุชาติ ประไพหอม นายสมศักดิ์ ขวัญมงคล นายประพันธ์ วงศ์คำ และคนอื่น ๆ ที่มีส่วนร่วม

ที่จังหวัดชัยนาท เวลาประมาณ 22.00 น. ขณะที่นายสมหวัง ศรีชัย รองหัวหน้าพรรคพลังใหม่ ซึ่งสมัครรับเลือกตั้งที่จังหวัดชัยนาทกำลังหาเสียง โดยมีกลุ่มประชาชนประมาณ 300 คนนั่งฟังการอภิปรายอยู่ที่ศาลาการเปรียญหน้าวัดหนองจิก อำเภอวัดสิงห์ ได้มีบุคคลข้างระเบิดเข้าไปในกลุ่มชน ยังผลให้ประชาชนที่เข้าร่วมฟังการปราศรัยถึงแก่ความตายทันที 8 ศพ และบาดเจ็บ อีก 10 คน

27 มีนาคม 2519

ขบวนการนรพลและลูกเสือชาวบ้านได้ตรวจค้นนักศึกษาที่ออกสูขบวนที่ไปอยู่บ้านหนองบัว หลังจากนั้นได้นำตัวนักศึกษาทั้งหมดเข้ามายังตัวเมืองอุตรธานี โดยแห่งระจានรอบเมืองและจัดการให้นักศึกษาทั้งหมดเดินทางเข้ากรุงเทพฯ

กลุ่มข้าราชการ ลูกจ้าง กลุ่มอาจารย์ และนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น เลือกนายธวัช มกรพงศ์ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูนเป็นอธิการบดี ในปีการศึกษา 2519 ด้วยคะแนนเสียงข้างมาก

28 มีนาคม 2519

ทางกรมตำรวจได้เตรียมจัดตั้งตำรวจหน่วยพิเศษปราบปรามจลาจลขึ้น โดยนายพล.ต.อ.ศรีสุข มหิทรเทพ กล่าวว่า หากมีการเดินขบวน กำลังทั้งหมดจะมีสิทธิพิเศษในการปราบปรามทันทีที่หากเกิดเหตุร้าย

29 มีนาคม 2519

ผลการสอบสวนความผิดของจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร ในกรณี 14 ตุลาคม คณะกรรมการสอบสวนได้รายงานมายังกระทรวง กลาโหมให้ทราบแล้วว่าบุคคลทั้ง 3 ไม่มีความผิดแต่อย่างใด ในฐานะที่ทำตามหน้าที่ของรัฐบาล เมื่อเกิดเหตุจลาจลก็ต้องปราบปราม

30 มีนาคม 2519

กำลังตำรวจกระทันหันและสามพราน เข้าจับกุมกรรมกรโรงงานไทยเทคนิคอุตสาหกรรม จำนวน 5 คน และเข้าล้อมจับนักศึกษา 5 คน ที่บ้านเช่าคนงาน เขตอำเภอสามพราน นครปฐม เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ตั้งข้อหาทั้ง 2 แห่งว่า มีการกระทำความผิดเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ มีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ และมีอาวุธปืนในครอบครอง

31 มีนาคม 2519

เกี่ยวกับกรณีจับกุมนักศึกษาและกรรมกรในข้อหาคอมมิวนิสต์ ตำรวจให้เหตุผลว่าเหตุ ที่ตำรวจตั้งข้อมุ่งประเด้นดังกล่าว เพราะมีการจับได้อาวุธร้ายแรงและเอกสารขึ้นำในการ เคลื่อนไหวมากมาย แสดงให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มกรรมกรหน่วยต่าง ๆ มีขึ้นตาม การขึ้นำในเอกสารโดยมีบุคคลเข้าไปชี้แนะ

1 เมษายน 2519

นายสุภาพ พัส่อง ที่ปรึกษาสหภาพแรงงานอุตสาหกรรมทอผ้า สมุทรสาคร หนึ่งใน ผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมในข้อหาว่ามีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ กล่าวว่าเกรงว่าจะมีการขังลิ้ม ส่วนข้อหาก่ตั้งรุนแรงเกินกว่าเหตุ แต่ก็ยินดีต่อสู้เพื่อความบริสุทธิ์ยุติธรรมตามขั้นตอนของศาล ไม่ต้องการให้รัฐบาลส่งขึ้นศาลทหาร นอกจากนี้ยังกล่าวว่า การเคลื่อนไหวของพวกตนนั้นถูก ต้องตามกฎหมายมาตลอดเวลา ส่วนการติดต่อกับชาวต่างประเทศนั้นก็เป็นเรื่องธรรมดาเพราะ ตนเคยเรียนและทำงานในต่างประเทศมาก่อน

นางสาวนิภาพรรณ พัฒน์ไพบูลย์ ผู้ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้แถลงข่าวของกลุ่มที่ถูกจับ กล่าวว่าก่อนหน้านี้ได้มีการคุกคามสหภาพแรงงานอุตสาหกรรมทอผ้ามาก่อนโดยมีแถลงการณ์โจมตี 2 ฉบับ กล่าวหาว่ากระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ และเมื่อวันที่ 20 มีนาคม เจ้าหน้าที่ก็บีบบังคับให้

เจ้าของบ้านที่สหภาพฯ เข้าเป็นที่ทำการให้เรียกคืน ทั้งที่ไม่มีอะไรกันมาก่อน สหภาพฯ จึงได้หาบ้านเช่าใหม่ที่สามพราน ซึ่งในขณะที่ถูกจับกุมนั้นเป็นระยะที่กำลังขยับย้ายอุปกรณ์และทรัพย์สินไปจากที่เดิมซึ่งเจ้าหน้าที่ก็นำมากล่าวหาว่ากำลังเคลื่อนย้ายหนี ฉะนั้นหลักฐานส่วนใหญ่ที่ทางตำรวจนำมาอ้างจึงเป็นหลักฐานทรัพย์สินที่ถูกกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นรถมอเตอร์ไซด์หรืออาวุธปืน เพราะการเรียกร้องของกรรมกรแต่ละครั้งมักจะถูกฝ่ายนายจ้างใช้อันธพาลมาก่อวิน

ทางศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้หารือกับสหพันธ์นักกฎหมายแห่งประเทศไทยสรุปได้ว่าการจับกุมครั้งนี้ ทางตำรวจทำการบกพร่อง เช่น จับในยามวิกาล การตั้งข้อหาความผิดต่อความมั่นคงของรัฐก็จะต้องมีหลักฐานและมีการกระทำประกอบด้วยจึงจะตั้งข้อหาได้

พรรคพลังใหม่ถูกประหารชีวิตที่ร้อยเอ็ด ในขณะที่นายสนธิ ชูราศรี และนายรัฐกร นภาภาส กำลังพูดหาเสียง แต่ไม่มีผู้ได้รับบาดเจ็บ

2 เมษายน 2519

กลุ่มสหภาพแรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าเข้าพบนายกรัฐมนตรี เพื่อขอให้พิจารณาคดีนักศึกษาและกรรมกรถูกจับด้วยข้อหาคอมมิวนิสต์ด้วยความไม่เป็นธรรมและรวดเร็ว โดยเฉพาะกรรมกรซึ่งจะได้รับความเดือดร้อนถ้าการพิจารณาคดีจะต้องใช้เวลานานเป็นเหตุให้ไม่มีงานทำ

4 เมษายน 2519

ผลการเลือกตั้งเขตดุสิต ปรากฏว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ไม่ได้รับเลือกตั้ง

5 เมษายน 2519

ม.ร.ว.เสนีย์กล่าวถึงการรวมพรรคการเมืองอื่นในการจัดตั้งรัฐบาลว่าแม้ว่าพรรคชาติไทยจะได้ที่นั่งในสภามากที่สุดแต่ก็ต้องรวมกับพรรคอื่นจัดตั้งรัฐบาลซึ่งจะไม่ใช้พรรคฝ่ายซ้าย

6 เมษายน 2519

หนังสือพิมพ์ เดอะฟิลิปปินส์ เกล้ เอกซ์เพรสส์ ซึ่งออกในกรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ กล่าวในบทบรรณาธิการว่า องค์การข่าวกรองของสหรัฐฯ อาจมีส่วนทำให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ไม่ได้รับการเลือกตั้งทั้งนี้เนื่องมาจากจุดยืนของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ที่จะให้ออนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย

สาเหตุที่พรรคพลังใหม่พ่ายแพ้การเลือกตั้งครั้งนี้ หัวหน้าพรรคได้แถลงว่า เป็นเพราะผู้สมัครของพรรคส่วนใหญ่เป็นครูอาจารย์ มีแต่ความบริสุทธิ์ใจ ขาดทั้งประสบการณ์และเงินสนับสนุน รวมทั้งถูกโจมตีกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์รับเงินจากต่างชาติ ซึ่งทางพรรคไม่มีเวลามากพอที่จะติดตามแก้ข้อกล่าวหาได้

7 เมษายน 2519

สำนวนการสอบสวนจากพยานกว่า 30 ปาก โดยสรุปแล้วเป็นที่สอดคล้องตลอดจนเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาทั้ง 4 คน ได้แก่ นายสมศักดิ์ อมฤกษ์ นายประคอง เลาสันเทียะ นายแจ่ม และบงกช นายพลอง ดุนขุนทด สมคบฆ่านายอมเรศ ไชยสอาด จริง

พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ กล่าวแสดงความเห็นส่วนตัวว่า ต้องการให้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยจดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อจะได้ทราบเจตนาแท้จริงในการดำเนินงาน

8 เมษายน 2519

พรรคชาติไทยได้ตัดสินใจเข้าร่วมรัฐบาลผสมกับพรรคประชาธิปัตย์ ทั้งนี้ พล.ต.ประมาท อติเรกสาร อ้างว่าเพื่อความอยู่รอดของประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีการเสนอ พล.ต.ประมาท อติเรกสาร กับ พล.อ.อ.ทวี จุลทรทรัพย์ ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ส่วนพลเอกกฤษณ์ สุวะรา ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นายธรรมบุญ เทียนเงิน ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายทวีช กลิ่นประทุม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศและนายสมัคร สุนทรเวช ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ส่วนการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีจะออกมาในอัตราส่วนพรรคประชาธิปัตย์ 18 พรรคชาติไทย 8 พรรครวมสังคมนิยม 4 พรรคสังคมนิยม 1

9 เมษายน 2519

พ.อ.สมคิด ศรีสังคม ประธานพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยกล่าวถึงผลการเลือกตั้งว่าเป็นการเลือกตั้งที่สกปรกและโหดร้ายทารุณที่สุด การที่พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งเข้ามามากเป็นเพราะว่ารัฐบาลทำลายพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยตลอดมา

10 เมษายน 2519

นายมนตรี สุระเดชา รองประธานสหภาพสิ่งทอ จังหวัดนครราชสีมาและหัวหน้ากรรมการโรงงานแหลมทองอุตสาหกรรมนม ถูกลอบยิงที่โรงงานเมื่อวันที่ 9 เมษายน เวลา 22.00 น. อาการสาหัส นายมนตรีเคยเป็นผู้นำกรรมกรต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรมกับนายจ้างมาตลอด

11 เมษายน 2519

นายตะวัน เสี่ยง ประธานชมรมค้ายี่สุ่ยสารมวลชนเพื่อชนบท คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดเผยว่า นิสิตนักศึกษาจำนวน 35 คน ทั้งจาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ได้ออกไปตั้งค่ายที่บ้านกุสีลาขันธ์ ตำบลหลู่ประดู่ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ถูกบุคคลกลุ่มหนึ่งโดยการชักนำของนายคำภา ผู้ใหญ่บ้านยิงปืนขู่และจุดประทัดไล่ให้นักศึกษาที่เข้าไปในหมู่บ้าน จนนักศึกษาต้องออกจากหมู่บ้านในที่สุด

12 เมษายน 2519

นายแคล้ว นรปติสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขอนแก่นหัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยมกล่าวว่าจะยังคงยืนหยัดต่อสู้ในแนวทางรัฐสภาต่อไป แม้ว่าจะถูกโจมตีอย่างมาก การเลือกตั้งที่ผ่านมาเป็นการเลือกตั้งที่สกปรกที่สุด

พระมหาจัด คงสุข เลขาธิการศูนย์กลางพระสงฆ์สามเณรแห่งประเทศไทย เปิดเผยว่าได้ร่วมกับพระภิกษุสามเณรจำนวนหนึ่งตั้งศูนย์กลางพระสงฆ์สามเณรแห่งประเทศไทยขึ้นมาเพื่อเผยแพร่ศีลธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อยังประโยชน์ให้แก่ประชาชน และต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม

15 เมษายน 2519

พรรคประชาธิปไตยได้มีการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค 114 คน เกี่ยวกับการร่วมจัดตั้งรัฐบาลกับพรรคการเมืองอื่น ๆ ซึ่งมติในที่ประชุมก็ให้จัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคมนิยม และพรรคสังคมนิยม ทั้งนี้ได้มีการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีกันดังนี้ คือ พรรคชาติไทยได้ 8 ตำแหน่ง พรรคธรรมสังคมนิยมได้ 5 ตำแหน่ง และพรรคสังคมนิยม 1 ตำแหน่ง

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช รักษาการนายกรัฐมนตรี กล่าวอำลาประชาชนทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์ โดยกล่าวว่าผลการเลือกตั้งครั้งนี้แสดงว่าประชาชนส่วนใหญ่ยัง

ต้องการระบอบประชาธิปไตยให้อยู่ในประเทศต่อไป และทั้งไม่มีความประสงค์จะใช้ระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ส่วนการปฏิบัติหน้าที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชได้กล่าวว่า ขณะที่ยังดำรงตำแหน่งก็ได้กระทำทุกเรื่องโดยสุจริต ตั้งแต่การผันเงิน นโยบายบริการฟรี และการถอนทหารสหรัฐฯ เป็นต้น

17 เมษายน 2519

หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ชาติไทย ธรรมสังคัม และสังคมชาตินิยม ลงนามในแถลงการณ์ร่วมในการรวมกันจัดตั้งรัฐบาลผสม ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้กล่าวปราศรัยว่า มีความยินดีที่ทั้ง 4 พรรคตกลงกันได้ ซึ่งจะทำให้เป็นผลดีต่อเสถียรภาพของรัฐบาลและเสถียรภาพของบ้านเมือง ตลอดจนนำมาซึ่งความมั่นใจในระบอบประชาธิปไตย

18 เมษายน 2519

นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ ที่ปรึกษาพรรคประชาธิปัตย์ กล่าวว่าจะมีการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐบาลผสมในสัปดาห์นี้ เพราะขณะนี้ได้มีการพิจารณาตัวบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว ส่วนนโยบายที่จะแถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรนั้น ทางพรรคประชาธิปัตย์จะเป็นหลักในการจัดร่างโดยนำนโยบายหลักของทุกพรรคเข้าพิจารณาซึ่งนโยบายหลักนี้ก็จะมีหลายกรณี เช่น การช่วยเหลือชนวนาชาวไร่ แก้ปัญหาปากท้องของประชาชนปราบปรามการทุจริตในวงราชการ

พ.ต.ต.โรจนา นาเจริญ สารวัตรใหญ่สถานีตำรวจนครบาลบางซื่อ ให้สัมภาษณ์ว่า กรณี นายบุญสนอง บุญโยทยาน ถูกคนร้ายลอบสังหารว่า ขณะนี้ยังไม่อาจสืบหาคนร้ายได้และคดีก็มีความยิ่งขึ้นเพราะตำรวจไม่สามารถหาหลักฐานตลอดจนพยานแวดล้อมที่จะนำไปสู่การจับกุมตัวคนร้าย และเรื่องนี้ก็ได้รายงานให้ พ.ต.ท.ณรงค์มahanนท์ ผู้บัญชาการตำรวจนครบาลทราบแล้ว แต่ยังไม่ได้รับคำสั่งให้ดำเนินการอย่างไรต่อไป

19 เมษายน 2519

นายอุทัย พิมพ์ใจชน แห่งพรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร ด้วยคะแนนเสียง 120 เสียง โดยชนะนายมานะ พิทยาภรณ์ ผู้ร่วมแข่งขันจากพรรคกิจสังคม ซึ่งได้คะแนนเสียง 62 คะแนน ส่วนตำแหน่งรองประธานสภาผู้แทนราษฎรได้แก่ นายมงคล สุคนธขจร แห่งพรรคชาติไทย

20 เมษายน 2519

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยในการประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้ง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เป็นนายกรัฐมนตรี ตามที่ประธานสภาเสนอหลังจากได้มีการหยั่งเสียงพรรคทั้ง 4 ที่จะร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล

พล.ต.ท.ณรงค์ มหานนท์ ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล ได้ออกหมายจับนายเฉลิมชัย มัจฉากล้ำ หัวหน้ากลุ่มกระต๊องแดงแล้ว ในข้อหามีส่วนพัวพันในการขังระเบิดพรรคพลังใหม่ ซึ่งขณะนี้นายเฉลิมชัยอยู่ระหว่างการหลบหนี

22 เมษายน 2519

กรมตำรวจได้ออกแถลงการณ์ถึงเหตุผลการจับกุมนิสิตนักศึกษาและกรรมกร 9 คน ที่จังหวัดสมุทรสาครและนครปฐมว่า เป็นการจับกุมที่จะปราบปรามปัญหาอาชญากรรมและอาวุธที่ผิดกฎหมาย แต่เมื่อจับกุมแล้วปรากฏว่าพบเอกสารบางชิ้นแสดงออกแนวทรากรุนแรงในการแก้ปัญหาลังคม ซึ่งเข้าข่ายผิดต่อความมั่นคงของรัฐ และความผิดว่าด้วยกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และทางกรมตำรวจได้แถลงด้วยว่าจะเร่งรัดสอบให้เสร็จ โดยจะไม่หน่วงเหนี่ยวผู้ต้องหาเด็ดขาด ส่วนการวินิจฉัยให้เป็นหน้าที่ของศาลยุติธรรม

23 เมษายน 2519

เวลา 7.30 น. พล.อ.กฤษณ์ สีวะรา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในคณะรัฐบาลชุด ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าตั้งแต่วันที่ 16 เมษายน ได้ถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคหัวใจขาดเลือดอย่างไรก็ตามมีการกล่าวกันว่าต้นเหตุของการเสียชีวิตของ พล.อ.กฤษณ์มีเงื่อนงำ

25 เมษายน 2519

วานนี้ได้มีใบปลิวเอกสารแจกในกองทัพกบไปยังนายทหารเหล่าต่าง ๆ จัดลำดับอาวุโสของนายทหารชั้นผู้ใหญ่ในกองทัพกบ รวมทั้งแจกจ่ายมายังหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ซึ่งอันดับสำคัญประกอบด้วย พล.อ.บุญชัย บำรุงพงศ์, พล.อ.โชติ หิรัณย์ชูลิต, พล.อ.ฉลาด หิรัญศิริ, พล.อ.ประเสริฐ ธรรมศิริ, พล.อ.เสริม ณ นคร และพล.อ.ประจวบ สุนทรางกูร

พล.ต.ต.ผ่องปลัดรักษาผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจนครบาลกล่าวถึงกรณีที่มีการขังระเบิดใส่กลุ่มนักศึกษาผู้เดินขบวนขับไล่ทหารสหรัฐฯว่า ตำรวจกำลังติดตามคนร้ายเพราะได้รูปพรรณสัณฐานแล้ว โดยจะได้เรียกตัวนายพินิจ จินดาศิลป์ มาซักถามอีกครั้งเพื่อขอข้อมูลในเรื่องนี้

เกี่ยวกับคดีสังหารนายบุญสนอง บุญโยทยาน จากการสอบสวนของตำรวจที่ผ่านมาไม่สามารถทำให้เงื่อนไขในเรื่องนี้คืบหน้าไปได้ แม้ตำรวจจะพยายามอย่างยิ่งก็ตาม

26 เมษายน 2519

กรณีการจับกุมผู้ต้องหาคดีคอมมิวนิสต์ที่อ่อนน้อยและสามพราน ได้มีการสอบสวนเสร็จเรียบร้อยแล้ว เตรียมรายงานผลการสอบสวนให้พล.ต.ต.จรัส เพ็งเจริญ ผู้บัญชาการตำรวจภูธรเขต 1 ซึ่งเป็นประธานกรรมการในการสอบสวน

27 เมษายน 2519

พล.อ.ทวีข สैनีย์วงศ์ ณ อุทยา ให้ความเห็นส่วนตัวว่า ค่ายรามสูรยังมีประโยชน์ต่อประเทศในด้านกำบังประเทศเพราะจะเป็นหูเป็นตาว่าอีกฝ่ายหนึ่งกำลังทำอะไร

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ให้สัมภาษณ์ถึงการถอนทหารสหรัฐฯออกจากประเทศไทยว่าไม่มีปัญหาอะไร หน่วยรบจะต้องออกไปแน่นอน ส่วนที่ปรึกษาทางทหารนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศจะเป็นผู้พิจารณาทบทวนโดยยึดหลักการคำนึงถึงผลประโยชน์เอกราชและอธิปไตยของชาติ

นักเรียนนายร้อยตำรวจ โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน นครปฐม ชั้นปีที่ 1-3 ประมาณ 460 คนพากันประท้วงไม่ยอมเข้าสอบไล่ประจำปี ทั้งนี้เนื่องจากไม่พอใจคำสั่งของ พล.ต.อ.ศรีสุข มหิทรเทพ ที่อนุมัติให้ นรต.เทวานุวัฒน์ อนิรุทธเทวา นักเรียนนายร้อยตำรวจปีที่ 1 เข้าสอบ

28 เมษายน 2519

ได้มีใบปลิวออกแจกจ่ายไปทั่วในกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน สวนรื่นฤดี โดยมุ่งโจมตี พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ และพล.อ.ฉลาด หิรัญศิริว่าการที่ พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร ใช้อำนาจในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารชั้นผู้ใหญ่ 6 คนในกองทัพบกนั้น ถือเป็นความอภัยสีในวงการทหารไทยถึงกับ พล.อ.โชติ หิรัญชัยฤดี รองผู้บัญชาการทหารบกต้องลาออก

29 เมษายน 2519

นายแพทย์กระแชะ ชนะวงศ์ หัวหน้าพรรคพลังใหม่ เปิดเผยว่านโยบายของรัฐ 4 พรรคที่จะแถลงต่อสภานั้นรายละเอียดต่าง ๆ ไม่ชัดเจนแน่นอน เปรียบไปแล้วก็เหมือนกับนโยบายของรัฐบาลชุดก่อน

พ.อ.สมคิด ศรีสังคม ประธานพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยกล่าวว่านโยบายที่รัฐบาลเขียนไว้นั้นคลุมเครือ แสดงให้เห็นถึงความไม่แน่นอนของพรรคประชาธิปไตย และเมื่อได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรแล้วก็เชื่อถือไม่ได้ว่าจะไม่ถูกกดดันจากพรรคที่เข้าร่วมรัฐบาลด้วย ให้เปลี่ยนแปลงนโยบายไปอีก

นายสุทวิช สุพรรณ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี พรรคประชาธิปไตย เปิดเผยว่า ขณะนี้ที่จังหวัดอุบลราชธานี ชาวลาวได้อพยพเข้ามาอาศัยที่ศูนย์ฯ ประมาณ 500 คน มีทหารลาวฝ่ายขวากระจัดกระจายอยู่ประมาณ 1 กองทัพ ซึ่งทหารเหล่านี้จะกลับไปปฏิบัติการบ่อยครั้งที่แขวงปากเซและเมืองโพนทอง ในประเทศลาวทางใต้ ห่างจากชายแดนไทย 15 กิโลเมตร

1 พฤษภาคม 2519

นายไพศาล ธวัชชัยนันท์ ประธานสหภาพแรงงานฯ ได้ยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลให้ดำเนินการคือ ขอให้แก้ไขกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ที่มีข้อบกพร่อง เร่งสภาผู้แทนราษฎรออกกฎหมายคุ้มครองแรงงาน และเมื่อเกิดกรณีพิพาทขึ้นมิให้มีอันธพาล ตลอดจนเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเข้าแทรกแซง ซึ่งม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กล่าวตอบไปว่า รัฐบาลจะขอรับไว้ทั้งหมด

4 พฤษภาคม 2519

นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ให้สัมภาษณ์กรณีที่ผู้ก่อการร้ายโจมตีสถานีรถไฟและสถานีตำรวจภูธร อำเภोजวาง จังหวัดนครศรีธรรมราชว่า สาเหตุที่เกิดเรื่องนี้นั้น เป็นการสร้างสถานการณ์ของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันบนเขาสุณีย์ โดยวิธีการนำกระสุนปืนของราชการขึ้นไปขายให้กับฝ่ายตรงข้ามบนเขาสุณีย์

ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ได้มีมติให้สภามหาวิทยาลัยขอนแก่นพิจารณาทบทวนมติการแต่งตั้งนายแพทย์กวี หังสุบุตร เป็นอธิการบดี

5 พฤษภาคม 2519

พล.อ.ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ให้สัมภาษณ์ว่า กองทัพบกได้พิจารณาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตำแหน่งต่าง ๆ ในกองทัพบกในเดือนกันยายนนี้แล้ว โดยได้เสนอผ่านปลัดกระทรวงกลาโหมมาจนถึงคนซึ่งจะได้นำเสนอนายกรัฐมนตรี เพื่อกราบ บังคมทูลให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งต่อไป พล.อ.ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา กล่าวต่อไปว่าการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้มีเกินกว่า 10 คนขึ้นไป ซึ่งมั่นใจว่าทหารทั้งหมด จะพอใจในเหตุผล

คนงานกรรมกรโรงงานลัทธิเท็กซ์ไทล์ จำกัด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ประมาณ 7,000 คน หยุดงานประท้วง เรียกร้องค่าแรงงานเพิ่มเติมและสวัสดิการจากนายจ้าง หลังจากที่ไต่ยื่นข้อเสนอกับฝ่ายนายจ้างไปตั้งแต่วันที่ 30 เมษายน แต่ไม่เป็นที่ตกลง

6 พฤษภาคม 2519

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ไปยังวัดพระศรีมหาธาตุบางเขน เพื่อทรงประกอบ พิธีพระราชทานเพลิงศพผู้เสียชีวิตจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการประจำปี 2519 ซึ่งมีทั้งหมด 460 คน ประกอบด้วยพลเรือน 145 คน ตำรวจ 99 คน และทหาร 206 คน ในการนี้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี นายทหารชั้นผู้ใหญ่ตลอดจนประชาชน และกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน ไปรอเฝ้าฯรับเสด็จเป็นจำนวนมาก

นายสุภโชค พานิชย์วิทย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช และพ.ต.อ.ประเวศ บุญศรีโรจน์ เดินทางเข้าพบนายชวลอ วนะภูติ ปลัดกระทรวงมหาดไทย เพื่อชี้แจงเหตุการณ์และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นบนเขาสุณย์ และในเขตอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยนายสุภโชค พานิชย์วิทย์ กล่าวยืนยันว่าเรื่องทั้งหมดเป็นความจริง

8 พฤษภาคม 2519

กรณีความวุ่นวายที่เขาสุนย์และการโจมตีสถานีตำรวจภูธรอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการสอบสวนและสืบทราบข้อมูลโดยละเอียดพบว่า ตำรวจมีผลประโยชน์ผูกพันบนเขาสุณย์ และใช้อิทธิพลในการป้องกันผู้กระทำผิดอย่างออกหน้าออกตาโดยมีพยานสามารถ ยืนยันได้ชัดเจน 9 คน

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชชี้แจงเกี่ยวกับการอนุญาตให้ท่านผู้หญิงจงกล กิติติจักร เข้ามาประเทศไทยว่าจะเข้ามาเยี่ยมมารดาซึ่งกำลังป่วย โดยจะขอยู่ประมาณ 7-8 วัน ถ้าหากจะขออนุญาตอยู่เลยจะต้องพิจารณาอีกครั้ง

9 พฤษภาคม 2519

เจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวนหนึ่งนำกำลังเข้าตรวจค้นบ้านเลขที่ 245 หมู่ที่ 5 ตำบลช้างเผือก จังหวัดเชียงใหม่ และได้จับกุมนักเรียน นักศึกษา และชาววาจำนวน 6 คน ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้ปฏิบัติงานของศูนย์กลางนักศึกษาภาคเหนือในโครงการช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้นำตัวบุคคลทั้ง 6 ไปควบคุมไว้ที่สถานีตำรวจอำเภอเมืองเชียงใหม่โดยตั้ง 2 ข้อหาคือ ร่วมกันมีอาวุธปืนและกระสุนปืนไว้ในครอบครอง และกระทำการบ่อนทำลายความมั่นคงภายในของรัฐ

นายสุภโชค พาณิชวิทย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้สัมภาษณ์ว่าการแก้ปัญหาบนเขาสุณีย์ซึ่งเป็นแหล่งแพร่พยากร ควรจะกระทำเป็นองค์การเช่นเดียวกับเหมืองแร่ทะเล จังหวัดพังงา ที่รัฐยึดมาจัดทำ เพราะทางกรมทรัพยากรธรณีไม่จัดซื้อ

เกี่ยวกับการแต่งตั้ง อธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น คณะรัฐมนตรีให้ทบพวมติที่แต่งตั้งให้นายแพทย์ทวี ทั้งสุบุตร เป็นอธิการบดี ขณะนี้ทบพวมหาวิทยาลัยของรัฐกำลังพิจารณาอยู่และจะต้องรอดูว่าจะดำเนินการอย่างไร

10 พฤษภาคม 2519

นายธีรชัย มฤคพิทักษ์ รองเลขาธิการฝ่ายการเมือง ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กล่าวว่า ตัวแทนศูนย์นิสิตฯ จะเข้าพบนายกรัฐมนตรีที่ทำเนียบรัฐบาลเพื่อขอความเห็นใจในเรื่องการจับกุมชาวนาและนักศึกษาที่เชียงใหม่

นายพรเลิศ กรองแสง นักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ถูกจับกล่าวว่า การปราบปรามประชาชนได้เริ่มขึ้นอีกแล้ว โดยรัฐบาลได้อาศัยกฎหมายขึ้นมาบังหน้า เหมือนกับการจับนักศึกษา กรรมกร ที่อำเภออ้อมน้อย จังหวัดนครปฐม

12 พฤษภาคม 2519

พล.ต.อ.ศรีสุข มหิทรเทพปฏิเสถณิที่มีข่าวว่าเป็นผู้หน่วงเหนี่ยวกรณีเรื่องเขาสุณีย์ เพราะเรื่องการเสนอย้ายตำรวจทั้ง 8 นายและให้ตั้งกรรมการสอบสวนนั้น เสนอมาตั้งแต่วันที่ 7 และอนุมัติไปเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม

13 พฤษภาคม 2519

รถด่วนพิเศษหาคิใหญ่ - กรุงเทพฯ ขบวนที่ 14 ขณะจอดที่สถานีบ้านตุล อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีคนร้ายประมาณ 50 คนบุกเข้ายิงด้วยปืนคาร์บินและเอช.เค และเข้าควบคุมขบวนรถ จากนั้นได้เก็บกวาดทรัพย์สินผู้โดยสารประมาณ 1 ชั่วโมง แล้วดอยกลับไป

14 พฤษภาคม 2519

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กล่าวว่า รัฐบาลชุดนี้ยังคงยึดมั่นถือมั่นอยู่ในหลักการ 7 ข้อที่ รัฐบาลชุดเก่าเสนอต่อสหรัฐฯ อย่างมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงใด ๆ

15 พฤษภาคม 2519

เจ้าหน้าที่กองกำกับการตำรวจภูธร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้พากันออกไล่ตัวโจรปล้นรถไฟ สามารถจับตัวผู้ต้องสงสัยได้ 5 คน เป็นชาวอำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เดือนรัฐบาลให้ระมัดระวังสหรัฐฯ ที่ยื่นข้อเสนอใหม่ช่วยไทยว่าจะเป็นการบังหน้าเพื่อคงไว้ซึ่งกองกำลังทหารสหรัฐฯที่ยังเหลืออยู่

16 พฤษภาคม 2519

ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์จำนวนกว่า 100 คน ได้บุกเข้าโจมตีกองอำนวยการฝึกอสา รักษาดินแดนซึ่งตั้งอยู่ที่โรงเรียนมิตรภาพ 92 บ้านหมูที่ 2 ตำบลหัวตะพาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ทหารและอาสาสมัครรักษาดินแดนยิงตอบโต้ฝ่ายผู้ก่อการร้ายอยู่กว่าหนึ่ง ชั่วโมง จึงยอมแพ้ตามคำของผู้ก่อการร้าย เหตุการณ์นี้มีผู้สูญเสียชีวิตไป 12 คน บาดเจ็บ 13 คน กรมแรงงานได้ส่งเรื่องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีวัดพระยาไกร เพื่อให้ดำเนินคดีกับ นาย ก่ำพลชาติธรรมรักษกรรมกรผู้จัดการโรงงานฮาร์มาในข้อหาไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของอนุญาตตุลาการ ซึ่งคณะอนุญาตตุลาการได้ตัดสินชี้ขาดให้นายจ้างโรงงานฮาร์มาปรับงานที่หยุดเรียกหรือกลับเข้าทำงานตามเดิม

17 พฤษภาคม 2519

เหตุการณ์ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์บุกเข้ายิงและเผาศูนย์ฝึกอสาสมัครรักษาดินแดน อำเภอท่าศาลา การกระทำครั้งนี้เพราะผู้ก่อการร้ายต้องการสร้างอิทธิพลข่มขู่ราษฎรที่จะมาฝึก

เป็นอาสาสมัครรักษาดินแดน รวมทั้งต้องการอาวุธจากเจ้าหน้าที่ไปใช้ ซึ่งปัญหานี้ นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ ได้ทำบันทึก ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เพื่อเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี

พ.อ.หาญ พงศ์สิฏานนท์ ให้ทัศนะเกี่ยวกับกรณีผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์โจมตีศูนย์ฝึก อาสาสมัครรักษาดินแดนว่า โดยปกติผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์จะไม่ทำให้ประชาชนหวาดระแวง เพราะเสียยุทธวิธีทางการเมืองที่อย่างน้อยจะต้องไม่ทำให้ประชาชนตำหนิการกระทำ ซึ่งเชื่อว่า ผู้ก่อการร้ายไม่ได้มุ่งประสงค์ที่จะสังหารประชาชน แต่ต้องการปิดล้อมมากกว่า

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เห็นด้วยกับข้อเสนองานของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ที่ให้รัฐบาลเปิดเผยการตกลงกับสหรัฐอเมริกาในเรื่องใด ๆ ก็ตาม ว่าปัจจุบันนี้ไม่ใช่เรื่องลับอีกต่อไป จะเปิดเผยให้ประชาชนทราบเช่นกัน

18 พฤษภาคม 2519

เครื่องมือบางอย่างที่สหรัฐฯ จะมอบให้ประเทศไทยและคนไทยสามารถควบคุมได้เองก็จะเป็นประโยชน์ นายพิชัย รัตตกุลก็ยังไม่ค่อยมั่นใจนักว่าเป็นประโยชน์จริงหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ต้องศึกษาเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียก่อน

นายปริญญา วิโนทัย ได้นำตัวนักศึกษาและนักเรียนจำนวน 3 คนที่ถูกจับกุม เมื่อวันที่ 9 พ.ค. ที่จังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด 3 คน มาปรึกษากับสหพันธ์นักกฎหมายแห่งประเทศไทย เพื่อหาทางฟ้องตำรวจในข้อหาหาหน่วงเหนี่ยวกักขัง และทำให้เสื่อมเสียอิสรภาพ

19 พฤษภาคม 2519

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช สนับสนุนให้รับสถานเฝ้าระวังและเครื่องมือบางอย่างของสหรัฐฯ ที่ไม่ใช่แล้วแต่ยังเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย ส่วนค่ายรามสูรและเกาะคา รัฐบาลพิจารณาปัญหาบนพื้นฐานของความมั่นคงของประเทศ หากสิ่งใดคงไว้แล้วมีประโยชน์ก็จะคงไว้

สำนักข่าวสารอเมริกันแกลงว่า สหรัฐฯได้มอบสิ่งปลูกสร้างที่เกาะคา ซึ่งแต่ก่อนใช้เป็นสถานีดูดตามดาวเทียมอวกาศให้ประเทศไทย

อธิบดีกรมตำรวจให้ทัศนะเกี่ยวกับการใช้กำลังเข้าปราบปรามอิทธิพลเขาสุณว่า ถ้าเป็นนโยบายแล้วก็ไม่ขัดข้องแต่เห็นว่าในขั้นนี้ยังไม่ทราบว่ามีใครเป็นใคร การใช้กำลังอาวุธหรือทหารเข้าปราบบนพื้นที่เขาสุณย์จะต้องเสียเปรียบแน่นอน ส่วนความวุ่นวายในภาคใต้เกิดขึ้นทั้งจากผู้มีอิทธิพล โจรธรรมดา และผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์

กระทรวงต่างประเทศเปิดเผยความสัมพันธ์ระหว่างไทย เวียดนาม และลาวนั้น ขณะนี้อยู่ในลักษณะที่เรียกว่าหมดหนทาง โดยฝ่ายเวียดนามไม่ยอมฟื้นฟูความสัมพันธ์กับไทย

21 พฤษภาคม 2519

นายไพฑูรย์ เครือแก้ว ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่รัฐบาลมีท่าทีที่จะคงสถานีเรดาร์ของสหรัฐฯไว้ในประเทศไทย ฐานทัพและเครื่องมือต่าง ๆ ของสหรัฐฯจะต้องถอนไปตามกำหนด เพราะสหรัฐฯไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่ทางเทคนิคของคนอยู่ได้กฎหมายไทยตามข้อเสนอของรัฐบาลชุดที่แล้ว

22 พฤษภาคม 2519

นายพิเชียร อำนาจรัฐประเสริฐ ชี้แจงเกี่ยวกับการเรียกร้องให้กลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งสื่อมวลชนทั่วประเทศคัดค้านการคงไว้ของฐานทัพต่างชาติในไทยให้ออกไปหมดสิ้นว่า ทางองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มีจดหมายเปิดผนึกถึงนักศึกษาไทยในต่างประเทศและองค์กรต่าง ๆ ลงในวันที่ 11 พฤษภาคม 2519 โดยมีข้อสำคัญในการคัดค้านการคงไว้ซึ่งค่ายรามสูรในไทย จะเห็นว่าหัวใจการคงฐานทัพสหรัฐฯไว้ในไทยอยู่ที่ค่ายรามสูร

รายงานข่าวจากกรมตำรวจแจ้งว่าขณะนี้ตำรวจตัวมีปืนสังหารนายบุญสนอง บุญโยทยานแล้ว ซึ่งระบุว่ามือปืนผู้นี้เป็นมือปืนอาชีพ มีชื่อในแฟ้มทะเบียนประวัติอาชญากรเป็นมือปืนชื่อดังคนหนึ่ง

23 พฤษภาคม 2519

พล.ต.ต.สมชาย สุทธิพันธ์ จะส่งตำรวจป่าไม้จากกรุงเทพฯจำนวนหนึ่งเดินทางไปที่จังหวัดชัยภูมิ เพื่อตรวจสอบไม้ที่ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยระบุว่า บริษัทชัยภูมิค้าไม้ผิดคมาอย่างผิดกฎหมาย ที่วังอ้ายโพ และบ้านยางเค็ด ชัยภูมิ

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ยอมรับว่าสถานีเรดาร์โดยเฉพาะที่ค่ายรามสูรมีประโยชน์ต่อการทหารของไทยมาก ซึ่งหากเจ้าหน้าที่เทคนิคจะเหลืออยู่ที่เพียงสอนคนไทยเท่านั้น ไม่มีเอกลิทธิอย่างใด รัฐบาลจำเป็นต้องมีอะไรไว้บ้างเพื่อป้องกันตัว เพราะเพื่อนบ้านก็มีอาวุธอยู่พร้อมเพรียงแล้ว

ปัญหากองพล 93 จำนวน 4,000 คนตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ พล.อ.เจริญ พงษ์พาณิชย์ กล่าวไว้ในเดือนหน้าก็จะประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่กระทรวงมหาดไทยและผู้เกี่ยวข้องเพื่อโอนให้กระทรวงมหาดไทยรับผิดชอบต่อจากกองบัญชาการทหารสูงสุด เพราะขณะนี้กองพล 93 ก็อยู่เหมือนชาวบ้านธรรมดา กรมประชาสัมพันธ์ควรยื่นมือเข้าไปจัดตั้งนิคมไม่ให้เกิดกระจายไม่เช่นนั้นอาจเหมือนปัญหาชาวเวียดนาโมพยพได้

24 พฤษภาคม 2519

นายสมัคร สุนทรเวช ให้สัมภาษณ์ว่าพรรคประชาธิปัตย์มีนโยบายชัดเจนที่จะให้กงสถานีเรลอาร์ของสหรัฐฯไว้ในประเทศไทย และทุกครั้งที่มีการหาเสียงกว่า 40 จังหวัด พรรคประชาธิปัตย์ก็ได้ประกาศไว้ทุกครั้ง

พล.ร.อ.จิตต์ สังข์คุลย์ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการพิจารณาคำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดว่า สภาภิบาลได้เคยพิจารณามาแล้วหลายครั้งและเป็นทีวีพากษ์วิจารณ์กันอย่างมาก ซึ่งในทัศนะส่วนตัวแล้ว ตนเห็นว่าตำแหน่งนี้ยังมีความจำเป็นอยู่ เพราะจะทำให้สั่งการได้รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์

25 พฤษภาคม 2519

กรณีนายสมัคร สุนทรเวช ให้สัมภาษณ์ว่าการกงสถานีเรลอาร์และค่ายรามสูรเป็นนโยบายพรรคประชาธิปัตย์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริง เพราะนโยบายของพรรคประชาธิปัตย์ไม่มีเรื่องนี้

27 พฤษภาคม 2519

หนังสือพิมพ์ เดอะเนชั่น ระบุว่ามีการชงสมกำลังเพื่อต่อต้านรัฐบาลเขมรใหม่ โดยมี นายเสก สมนิเทศ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดพระตะบองเป็นหัวหน้าคุมกำลังประมาณ 1,000 คน ยิงซีพัตว์การตัดไม้เถื่อนและมีนายทหารไทยระดับนายพลบางคนให้การสนับสนุน

28 พฤษภาคม 2519

นายพิชัย รัตกุล ได้เชิญนายกาด ดิตถะวงส์ อุปทูตลาวประจำประเทศไทยเข้าพบพร้อมทั้งยื่นบันทึกช่วยจำให้ กรมทหารขบวนการประเทศลาว เข้าควบคุมตัว พ.ต.จาดุรนต์ นิลประดับ ผู้ช่วยทูตทหารที่เวียงจันทน์ โดยสงสัยว่าเป็นคนสนับสนุนลาวฝ่ายขวาเข้าไปก่อความในลาว

31 พฤษภาคม 2519

นายพิชัย รัตตกุลให้สัมภาษณ์หลังจากเดินทางไปสำรวจค่ายรามสูรว่า คนได้ไปดูทุกอย่างในค่ายรามสูร สังเกตเห็นว่าเครื่องมือส่วนใหญ่เกือบ 80 เปอร์เซ็นต์ถูกขนย้ายออกไปหมดแล้ว ยิ่งไปกว่านั้นยังไม่มีกรปฏิบัติการด้านเทคนิคตามที่เข่าวแต่อย่างไร เกี่ยวกับจำนวนเจ้าหน้าที่เทคนิคสหรัฐานั้น เหลือเพียงร้อยกว่าคนเท่านั้นจากจำนวนทั้งหมดกว่า 4,000 คน และกำลังทยอยถอนออกไปเรื่อย ๆ

นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ ให้สัมภาษณ์ถึงปัญหาการถอนสถานีเรดาร์ออกจากประเทศไทยว่า ไทยไม่ได้ประโยชน์จากสถานีเรดาร์ของสหรัฐในไทยเลย

นายสมัคร สุนทรเวช สมาชิกสภาผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์ กล่าวว่า การที่จะให้สหรัฐออกไปภายในเดือนกรกฎาคม ยังมีเวลาอีกนาน ไม่จำเป็นต้องพิจารณาเร่งด่วนวัน สองวันนี้

1 มิถุนายน 2519

คณะรัฐมนตรีลงมติเด็ดขาดให้ถอนค่ายรามสูรออกไปจากประเทศไทยภายใน 20 ก.ค. นี้ ตามมติของรัฐบาลชุดที่แล้ว นายพิชัย รัตตกุลกล่าวว่า รัฐบาลตัดสินใจครั้งนี้เป็นการกระทำที่ถูกต้องที่สุด เพราะได้คำนึงถึงอธิปไตย ผลประโยชน์และความมั่นคงของชาติไทย ตลอดจนไม่ได้นำประเทศไทยเข้าไปผูกพันประเทศใดประเทศหนึ่ง และทางกระทรวงต่างประเทศเจรจาขอเครื่องมือบางชิ้นที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยซึ่งจะไม่เสียค่าตอบแทนใด ๆ และจะเจรจาใน 2 สัปดาห์

5 มิถุนายน 2519

นักโทษก่อกบฏจลาจลในเรือนจำจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีการประเบิดและจุดไฟเผาเรือนนอน ทำให้มีคนตาย 3 คนและบาดเจ็บ 29 คน ผู้บัญชาการเรือนจำได้ระดมกำลังรักษาความสงบยิงปืนนับร้อยนัด

กรณีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ระบุว่ามีการโค่นป้าชัยภูมิ พ.ต.ท.โอภาส วีระสุนทรที่แจ้ง หลังจากเดินทางไปตรวจสอบอย่างละเอียดแล้วเห็นว่าเป็นป้าไม้ที่ถูกต้องตามสัมปทาน

6 มิถุนายน 2519

ตัวแทนกลุ่มอิสระ 18 กลุ่มและพรรคการเมือง 3 พรรคได้ออกประกาศร่วมของกฎหมายปราบปรามประชาชนว่า ขอคัดค้านกฎหมายที่คุกคามสิทธิเสรีภาพและปราบปรามประชาชนทุกรูปแบบ และขอเรียกร้องให้ยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และไม่ต้องการกฎหมายที่มีเนื้อหาเดิมแต่เปลี่ยนแปลงชื่อใหม่

7 มิถุนายน 2519

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช แดงทางวิทย์และโทรทัศน์ กรณีมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์การถอนเครื่องมือทางทหารของสหรัฐฯออกจากประเทศไทยว่า เป็นการปรับตัวทั้งของไทยและสหรัฐฯเอง ภายหลังสงครามอินโดจีนสิ้นสุดลง เพราะเครื่องมือเหล่านี้มีประโยชน์ในสงครามอินโดจีนเท่านั้น

11 มิถุนายน 2519

พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ได้สนทนากับเอกอัครราชทูตสหรัฐฯว่าจะมอบเครื่องมือสื่อสารกันอย่างไรต่อไปและการเจรจาถูกลงไปได้ถึง 90 เปอร์เซ็นต์แล้ว คาดว่าสัปดาห์หน้าจะสามารถตกลงกันได้อย่างเด็ดขาด

พ.อ.บุญชัย บำรุงพงศ์ ชี้แจงว่า เกี่ยวกับสถานการณ์ในบ้านเมืองปัจจุบันทั่วไปพอรับได้แต่ในอนาคตน่าวิตกมาก เพราะฝ่ายตรงข้ามเพิ่มกำลังเข้ามาในลาว และเรื่องการถอนกำลังของมาเลเซียนั้นจะส่งกำลังเข้าไปเสริม โดยจะนำกำลังในท้องที่ที่ไม่มีเหตุการณ์รุนแรงเข้าไปช่วยหนุน

12 มิถุนายน 2519

ขณะที่นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นตั้งแถวรับนักศึกษาใหม่ซึ่งเดินทางมาจากกรุงเทพฯ ด้วยขบวนรวดเร็ว กรุงเทพฯ - หอนงคาย ได้เกิดเสียงระเบิดพร้อมทั้งเสียงปืนดังสนั่นหวั่นไหว ทั้งนี้แรงระเบิดทำให้นักศึกษาเสียชีวิต 1 คน คือ นายไพโรจน์ พงศ์วิริวงษ์ นอกจากนี้ยังมีนักศึกษาบาดเจ็บสาหัสอีก 3 คน

ม.ร.ว.ศีกฤทธิ ปราโมช กล่าวว่า คอมมิวนิสต์มี 2 ทาง คือทั้งทางลัทธิและทางเข้าถึงชาวบ้าน ตนคิดว่าควรจะยกเลิกกฎหมายคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อรัฐบาลเห็นมีความเคลื่อนไหวรุนแรงขึ้นจึงจะเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ จึงเห็นว่าไม่ควรยกเลิกกฎหมายนี้ทั้งหมด แต่ควรจะแก้ไขให้รัดกุม

13 มิถุนายน 2519

ภายหลังที่กลุ่มนายทหารหนุ่มจำนวนประมาณ 20 คน เข้าพบนายกรัฐมนตรีที่บ้านพัก โดยการนำของนางพรรณทิพา วัชโรบล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดกรุงเทพฯ ทางกองทัพบกได้สั่งให้มีการสอบสวนข้อเท็จจริงในเรื่องนี้แล้ว แหล่งข่าวระดับสูงในกองทัพบกเปิดเผยว่า กลุ่มนายทหารหนุ่มครั้งนี้เป็นกลุ่มบุตรชาย พล.อ.ฉลาด หิริยาศิริ แต่ในด้านรายละเอียดการพุดจายยังไม่ทราบแน่ชัด

กรณีกรรมกรอ้อมน้อยถูกจับกุมในข้อหาคอมมิวนิสต์ แต่ยังมีได้ดำเนินการฟ้องศาลแต่อย่างไร ในเรื่องนั้นมนตรีสหภาพแรงงานอุตสาหกรรมทอผ้า จะเข้าพบนายกรัฐมนตรีที่ทำเนียบรัฐบาลเพื่อให้สั่งดำเนินการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเร่งสรุปสำนวนฟ้องศาลโดยด่วน ถ้าหากไม่มีหลักฐานก็ให้ปล่อยผู้ต้องหาเสีย

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้ยื่นจดหมายขอทราบนโยบายที่ชัดเจนของรัฐบาล เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสถาบันสื่อมวลชน และขอทราบมาตรการของรัฐบาลที่จะให้ความมั่นใจแก่เสรีภาพของประชาชนและสถาบันสื่อมวลชน มีคนร้ายกลุ่มหนึ่ง 4 คน ได้เผาโปรเตอร์ซึ่งบรรยายถึงความทุกข์ของกรรมกรที่อาคาร ก.ต.ป. กรรมกรศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยสามารถจับตัวไว้ได้ 2 คน ทราบสาเหตุที่มาเผาเนื่องจากไม่พอใจที่ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเป็นคอมมิวนิสต์ นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ เปิดเผยว่าไม่คิดใจที่จะเอาความ เพราะเชื่อว่าบุคคลทั้งสองทำไปด้วยความเขลา ไม่รู้ข้อเท็จจริง มีอะไรขอให้พูดกันด้วยเหตุผล

14 มิถุนายน 2519

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกรณีขอนแก่นว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นการกระทำที่เกินเลย การแก้ปัญหาเฉพาะหน้านั้นจะต้องให้การอบรมนักเรียนไม่ให้ปัญหานี้เกิดขึ้น และเปิดเผยว่าจะมีผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลังก็เป็นได้ เพราะมีการปลุกเร้าคนกันมากและอาจจะส่งเจ้าหน้าที่ไปศึกษาข้อเท็จจริง

องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ทำหนังสือเปิดผนึกถึงนายกรัฐมนตรี ให้ข้อสังเกตว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองเพื่อหวังผลอย่างแน่นอนโดยเฉพาะต้องการบิดเบือนประเด็นการเรียกร้องของนักศึกษา และอาจารย์เกี่ยวกับการสรรหาตัวผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี

15 มิถุนายน 2519

พล.ต.ท.จำรัส มังคลาวัฒน์ ยอมรับว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นเสียชีวิตและบาดเจ็บครั้งนี้ มีเบื้องหลังและไม่ใช่สาเหตุธรรมดาอย่างแน่นอน ได้สืบทราบว่าก่อนหน้าที่ขบวนรถจะมาถึงได้มีการแจกใบปลิวโจมตีนายธวัช มกรพงศ์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากนักศึกษาให้เป็นอธิการบดี โดยแจกใบปลิวทั้งที่กรุงเทพฯ และในขบวนรถ

นายอดุล วิเชียรเจริญ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ทำหนังสือถึงนายกสภามหาวิทยาลัยศิลปากร ขอลาออกจากตำแหน่งเกี่ยวกับกรณีอาจารย์ 11 คนในคณะจิตรกรรม ภูมิกรรมและภาพพิมพ์ เพื่อป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบในมหาวิทยาลัย

พล.อ.ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา กล่าวว่า การที่นายทหารกลุ่มหนึ่งจะไปเรียกร้องให้ย้าย พล.อ.ฉลาด หิรัญศิริ กลับคืนไปสู่ตำแหน่งเดิมนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะการโยกย้ายเป็นเรื่องในดุลยพินิจของผู้บัญชาการทหารบก

16 มิถุนายน 2519

พ.ท.บุญเรือน ชัยจรูญ นายกสภามหาวิทยาลัยศิลปากรกล่าวว่า คนได้ปรึกษาหารือกับ นายประเสริฐ ณ นคร เกี่ยวกับใบลาออกของนายอดุล วิเชียรเจริญแล้ว และเห็นว่าควรจะได้มีการประนีประนอมกันในคณะจิตรกรรม ภูมิกรรมและภาพพิมพ์ เพราะทุกฝ่ายเห็นว่า อธิการบดีเป็นคนดีไม่ควรที่จะลาออก

17 มิถุนายน 2519

นายสวัสดิ์ คำประกอบ หัวหน้าพรรคเกษตรสังคม ได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล 4 ข้อ คือ ปัญหารถเมล์เล็ก ราคาข้าวเปลือกของชาวนาคต่ำ โจรสู้ร้ายชุกชุม และประชาชนติดยาเสพติด ส่วนนายบุญแห่ง ทองสวัสดิ์ รองหัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้ตั้งประเด็น 3 ประเด็น คือ นโยบายเร่งด่วนช่วยเหลือเกษตรกร การรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันเอกราช ประเด็นสุดท้ายการปราบการทุจริตในวงราชการ ซึ่งทั้ง 2 ญัตตินี้มีผู้ลงชื่อรับรองแล้ว 60 คน

18 มิถุนายน 2519

นายพิชัย รัตตกุล ได้เปิดเผยเกี่ยวกับการพบกับนายเอียง ชารี รองนายกรัฐมนตรีกับพว

และเจรจาถึงปัญหาต่าง ๆ ที่จะดำเนินมาตรการแน่นอน เพื่อจัดตั้งสถานทูตในพนมเปญและกรุงเทพฯ นอกจากนี้จะร่วมกันปักหลักเขตของประเทศ ส่วนเรื่องประมงและลูกเรือไทยที่กัมพูชาจับกุมตัวนั้น ทางกัมพูชาจะแจ้งให้ทราบสิ้นเดือนนี้

นายโอภาส แซ่ลิ่ม ตัวแทนคนงานลี้ภัยที่เท็กซัสได้ยกขบวนเดินทางไปกรมแรงงานกล่าวว่า การไล่ตัวแทนคนงานทั้ง 700 คน ขณะเรียกร้องค่าแรงงานนั้นไม่เป็นธรรม และถ้าทางคณะรัฐมนตรีจะต้องใช้เวลาชี้ขาดถึง 3 เดือน คนงานที่ถูกไล่ออกต้องเดือดร้อนแน่

19 มิถุนายน 2519

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชให้กระทรวงต่างประเทศศึกษาถึงผลดีและผลเสียในการเปิดพรมแดนไทย - ลาว ว่า ถ้าทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - ลาว ดีขึ้นก็ควรเปิดพรมแดน

21 มิถุนายน 2519

นายธวัช มกรพงศ์ ได้ทำหนังสือขอลอนตัวจากการเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อนายกสภามหาวิทยาลัย โดยให้เหตุผลว่า หากรับไว้เกรงจะเป็นอันตรายต่อชีวิตนักศึกษา

23 มิถุนายน 2519

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นประธานในการประชุมคณะกรรมการปัญหาแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการนัดหยุดงานของโรงงานเท็กซัสโพลีเอสเตอร์ รังสิต ซึ่งกระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งให้คนงานเข้าทำงานแต่คนงานไม่ปฏิบัติตาม คณะรัฐมนตรีมีมติให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อชี้แจงกับคนงานและว่าเจ้าหน้าที่ต้องดำเนินตามกฎหมาย

25 มิถุนายน 2519

นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ แดลงเกี่ยวกับการเงินของศูนย์ลี้ภัยนักศึกษาว่า มียอดรายรับทั้งสิ้นรวม 24,194,503.91 บาท เป็นรายจ่าย 47 รายการ เป็นเงิน 10,109,853.62 บาท เพราะฉะนั้นจึงเหลือเงินอีก 14,086,650.29 บาท ในเงินจำนวนนี้ถูกนายบริพัตร เมธาเวศน์ ยักยอกไป 570,534.91 บาท ขณะนี้ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลแล้ว ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา

26 มิถุนายน 2519

รายงานข่าวจากกองทัพบกแจ้งว่า ขณะนี้ได้ทำการสอบสวนนายทหารหนุ่ม ซึ่งเข้าพบนายกรัฐมนตรีและทางกองทัพบกได้เตรียมโยกย้ายนายทหารหนุ่มออกไปปฏิบัติราชการชายแดนเพื่อเป็นการลงโทษแล้ว

คณะกรรมการต่างประเทศสรุปข้อยุติในปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เสนอต่อรัฐบาลว่าควรเปิดพรมแดนไทย - ลาว ใน 4 จังหวัด และควรมีตัวแทนจากประเทศทั้งสองทำการเจรจาเพื่อวางมาตรการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

กลุ่มยุวสงฆ์จะเปิดประชุมกรณีกิตติวุฒโฆภิกขุ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า การฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาปกลับจะได้นิญาว่าเป็นการให้สัมภาษณ์ไปตามศรัทธาแต่ขาดปัญญาเท่ากับเป็นการยุยงให้ประชาชนฆ่าฟันกัน

27 มิถุนายน 2519

นายวัชร เอี่ยมโชติ อธิบดีกรมการศาสนา เปิดเผยว่า มหาเถรสมาคมจะเปิดประชุมในวันที่ 10 กรกฎาคมนี้ โดยจะนำบทสัมภาษณ์ของกิตติวุฒโฆภิกขุที่ว่า "ฆ่าคอมมิวนิสต์ได้นิญา" เข้าพิจารณา ส่วนสมเด็จพระญาณสังวร ในฐานะกรรมการมหาเถรสมาคม กล่าวว่า จะมีการพิจารณาพฤติกรรมที่ผ่านมาของกิตติวุฒโฆภิกขุ ซึ่งทางมหาเถรสมาคมได้ติดตามมาตลอดด้วย

ตัวแทนคนงานสแตนดาร์ดคาร์เมนท์ ตัวแทนคนงานโรงงานฮาร์ว และตัวแทนคนงานลักกี้เท็กซ์ไทล์ ได้แถลงว่าตำรวจได้ส่งกำลังควบคุมโรงงานและใช้อาวุธร้ายแรงเป็นการละเมิดสัญญาของรัฐบาลที่ได้ให้ไว้ว่าจะไม่ใช้กำลังรุนแรงกับกรรมกร นอกจากนี้ยังกล่าวว่าฝ่ายนายจ้างมักไม่ค่อยปฏิบัติตามสัญญาที่มีการตกลงกัน ใช้วิธีการหลอกลวงตลอดเวลา

นายสุธรรม แสงประทุม เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยคนใหม่ แถลงว่าศูนย์ฯจะคงต่อสู้เพื่อเอกราช ประชาธิปไตย และปากท้องของประชาชนไม่เปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ยังเรียกร้องให้ประชาชนช่วยกันเสนอแนะการทำงานของศูนย์ฯ เพื่อจะได้ปรับปรุงให้สามารถรับใช้ประชาชนได้มากยิ่งขึ้น

28 มิถุนายน 2519

นายแคล้ว นรปติ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยม กล่าวเกี่ยวกับกรณีของกิตติวุฒโฆภิกขุว่า เป็นการสร้างลัทธิใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อทางการเมืองของตน สมควรที่มหาเถรสมาคม

จะเคลื่อนไหวในเรื่องนี้ เพราะมีโทษถึงถูกจับสึก

ด้านนายดาบชัย อัครราช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า เห็นด้วยกับ กิตติวุฒโฒภิกขุที่ว่า น่าคอมมิวนิสต์ได้บุญมากกว่าบาป แต่ขอให้ เป็นคอมมิวนิสต์จริง ๆ ก็แล้วกัน

นางบัญญัติ ทศนิยมเวช หัวหน้ากลุ่มนักข่าวหญิงเข้าพบ พล.อ.ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา เกี่ยวกับเรื่องการออกข่าวของวิทยุยานเกราะที่ว่า มีนักข่าวเป็นภรรยาของหัวหน้าคอมมิวนิสต์นั้น ถ้าปราศจากหลักฐาน ขอให้มีการดำเนินการให้ พ.อ.อุทรา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา แก้วขานี้

ส่วน พ.อ.อุทรา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ได้ชี้แจงว่าคนมีหลักฐาน แต่เป็นเอกสารลับและ ทำให้กลุ่มนักข่าวหญิงนำเรื่องนี้ไปฟ้องศาล

นายวีระชัย อติพัฒน์ เลขานุการแนวร่วมประชาชน นำผู้ปกครองของนักศึกษาขอนแก่นที่ เสียชีวิตและบาดเจ็บเข้าพบ พล.ต.ท.จรัส มังคลารัตน์ เพื่อขอทราบข่าวคืบหน้า และมีผู้ปกครอง คนหนึ่งกล่าวว่า ตามที่มีข่าวว่า พ.อ.สุตสหาย หัสตินทร์ เจ้าหน้าที กองอำนวยการรักษาความมั่นคง ภายใน มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยนั้น เหตุใดไม่สอบสวน มีอิทธิพลอย่างไร แต่ก็ไม่ได้รับคำตอบ

29 มิถุนายน 2519

นายสมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ให้สัมภาษณ์ว่าคนจะเสนอ คณะรัฐมนตรีให้ตัดงบประมาณโครงการบัณฑิตอาสาเชิงงบประมาณแผ่นดิน

ส่วนนายเสน่ห์ จามริก รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ชี้แจงเกี่ยวกับกรณี นี้ว่า ได้ทำหนังสือชี้แจงไปยังคณะรัฐมนตรีและคณะกรรมการบริหารงบประมาณแล้ว หากไม่ได้รับเงินอุดหนุนก็กระทบกระเทือนต่อโครงการ

30 มิถุนายน 2519

นายพระพงษ์ เชียงส่อง นายกสโมสรณ์ศึกษา เปิดเผยเกี่ยวกับคดีประเวศโสภณกลุ่มนักศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่นว่า จะมีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีเสนอแนะเพื่อให้สถาบันต่าง ๆ ที่ รับผิดชอบเห็นความสำคัญของคดีนี้ โดยชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นคดีเยาวชนวัย ทั้งนี้ จะให้รัฐบาลเร่งจับกุมกลุ่มอำนาจมืดต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มกระต๊องแดง

พล.ต.ศิริ สิริโยธิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการกล่าวในที่ประชุมครุใหญ่ ส่วนกลางว่า การที่นักเรียนก่อความวุ่นวายนั้นเป็นเพราะครุมีความขัดแย้งกัน แล้วให้นักเรียน เป็นเครื่องมือประหัตประหาร ซึ่งนักเรียนจะดีหรือไม่นั้นต้องดูที่ตัวครุเป็นสำคัญ ดังนั้นการแก้ปัญหาหนักเรียนควรแก้ที่ตัวครูก่อน

1 กรกฎาคม 2519

นายเกษม สุวรรณะ ประธานสหภาพแรงงานบริษัทเสริมสุข กับตัวแทนฝ่ายวิชาการสหภาพแรงงานการรถไฟแห่งประเทศไทย ร่วมกันแถลงในนามกลุ่มสหภาพแรงงานต่าง ๆ 20 กลุ่มเกี่ยวกับราคาข้าวสารว่า กลุ่มสหภาพฯไม่เห็นด้วย เนื่องจากราคาข้าวสารที่พ่อค้าักักคุณไว้ไม่สมควรจะขึ้นราคาเวลานี้ จะทำให้ชาววนขายข้าวเปลือกถูก แต่ซื้อข้าวสารแพง

นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กลุ่มแนวร่วมเพื่อเอกราชได้เดินทางไปยังสถานทูตสหรัฐฯเพื่อมอบกระเช้าดอกไม้แสดงความยินดีที่สหรัฐฯประกาศอิสรภาพจากอังกฤษครบรอบ 200 ปี ขณะเดียวกันก็ประณามรัฐบาลและนายทุนสหรัฐฯ ที่แทรกแซงทั้งด้านทหาร เศรษฐกิจ การเมืองไปทั่วโลก

2 กรกฎาคม 2519

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นำปัญหาเขาค้อเข้าที่ประชุมสภาความมั่นคงและได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาคอมมิวนิสต์ว่าต้องแก้ไขหลายด้าน เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านความเป็นธรรมของประชาชน ส่วนการปราบปรามจะถึงขั้นใช้กำลังหรือไม่นั้นต้องพิจารณากันอีกครั้งหนึ่ง

4 กรกฎาคม 2519

นายคำพอง บึงจันทร์ ชาวบ้านพรมน้ำใส อำเภอกชสาร จังหวัดชัยภูมิ ได้มาร้องเรียนว่าถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้ คือ นายไพรัตน์ (ไม่ทราบนามสกุล) และตำรวจอาสาสมัครได้บุกเข้าเผาทำลายหมู่บ้านเสียหาย 7 หลังคาเรือน ทำให้ชาวบ้านพรมน้ำใสต้องอพยพออกจากหมู่บ้าน และได้ชี้แจงต่อไต่ถามจะนำเรื่องนี้เข้าร้องเรียนเพื่อขอความเป็นธรรมจากกระทรวงมหาดไทย

ด้านนายถนอม ตระกูลอินทร์ ป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ กล่าวว่า ทางจังหวัดยังไม่ได้รับรายงานเกี่ยวกับเรื่องนี้ และไม่มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ชื่อ “ไพรัตน์” ด้วย

5 กรกฎาคม 2519

สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทยได้ประชุมคณะกรรมการพิจารณากรณีนายโชติพุดวันเพ็ญช่างภาพหนังสือพิมพ์ไทยรัฐถูกรมชกต้อยและจึงทรัพย์สินขณะปฏิบัติหน้าที่ที่ประชุมลงมติว่าเป็นการคุกคามเสรีภาพหนังสือพิมพ์และประชาชน โดยเจตนาปล้นทรัพย์สินและนำไปขาย ดำรวจก็ปฏิบัติหน้าที่หย่อนยาน ละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ และได้ประณามการกระทำครั้งนี้ว่า

ป่าเถื่อน และทำลายประชาธิปไตย ดังนั้นนายปรีชา สามัคคีธรรม นายกสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย จะพาช่างภาพผู้ถูกทำร้ายเข้าพบอธิบดีกรมตำรวจในวันนี้

6 กรกฎาคม 2519

นายปรีชา สามัคคีธรรม นายกสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย พร้อมด้วยนายสมบุรณ์ วรพงษ์บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยรัฐกับนายโชติ พุฒวันเพ็ญ ได้ไปพบพล.ต.อ.ศรีสุขหมินทรเทพ อธิบดีกรมตำรวจเพื่อขอให้ตำรวจคุ้มครองสวัสดิภาพหนังสือพิมพ์ และเร่งสอบสวนดำเนินคดี

นายกสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย กล่าวว่า ฝ่ายตำรวจเปิดเผยว่าได้สืบทราบว่ามีหนังสือพิมพ์อีก 4 ฉบับที่ถูกกลุ่มบุคคลกลุ่มเดียวกันนี้มุ่งทำร้าย มีหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ประชาชาติประชาธิปไตย และสาคส์สยาม

ส่วน พ.ต.ท.ธีรชัย เจริญเจริญ สารวัตรใหญ่สถานีตำรวจนครบาลนครปฐมเปิดเผยว่าขณะนี้ได้จับตัวคนร้ายได้แล้ว คือ นายสุทธิชัย เม่งพันธ์ และได้ตั้งข้อหาทำร้ายร่างกายไว้แล้ว

7 กรกฎาคม 2519

นายพิเชียร อำนางวรประเสริฐ นายกองค้การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เข้าแจ้งความต่อ พ.ต.ท.ธีรชัย เจริญเจริญ สารวัตรใหญ่สถานีตำรวจนครบาลนครปฐมเพื่อดำเนินคดีกับนายสมศักดิ์ ขวัญมงคล ในข้อหาทำร้ายร่างกาย ขว้างปากกลุ่มนิสิตนักศึกษา

ส่วนนายสมยศ เชื้อไทย เลขานุการนักกฎหมายแห่งประเทศไทยแถลงว่า การที่กลุ่มกระต๊องทำร้ายนายเกรียงกมล เลหาไฟโรจน์นั้น ไม่เพียงแต่ทำร้ายร่างกายเท่านั้น หากแต่ยังมีความผิดข้อหาพยายามฆ่า ตามมาตรา 80 แห่งประมวลกฎหมายอาญามีโทษถึงประหารชีวิต และยังมีความผิดข้อหาปล้นทรัพย์ โทษจำคุกตลอดชีวิตด้วย

9 กรกฎาคม 2519

นายชโล วนะภูติ ปลัดกระทรวงมหาดไทย เปิดเผยกรณีผู้ต้องหาคอมมิวนิสต์ถูกนักโทษซ้อมฆ่า ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชได้เรียกคนเข้ามาสอบถาม แต่คนก็ยังไม่ว่าบารายละเอียด จึงจะเรียกอธิบดีกรมราชทัณฑ์มาพบเพื่อสอบถามข้อเท็จจริง และได้เปิดเผยต่อไปว่าคนไม่เห็นด้วยกับการกระทำเช่นนั้น เพราะเป็นการกระทำผิด

10 กรกฎาคม 2519

นายทองใบ ทองเป่าดี ทนายความของกรมกรที่ต้องคดีโรงงานทอกระสอบ นครราชสีมา เปิดเผยแพร่กรณีที่ผู้ต้องหาถูกขังเดี่ยวและตีตรวนว่า การตีตรวนผู้ต้องหาครั้งนั้นจะต้องเป็นคำสั่งจากเบื้องบนอย่างแน่นนอน และชี้แจงต้อไปว่าความผิดของผู้ต้องหาานั้นที่จริงแล้วเป็นเพียงลหุโทษ หากคดีสิ้นสุดแล้วโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน และปรับไม่เกิน 1 หมื่นบาทเท่านั้น

สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย แนวร่วมนักเขียนกับสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย ได้จัดสัมมนาถึงปัญหาเสรีภาพของนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ โดยกล่าวถึงปัญหาเสรีภาพในด้านต่าง ๆ รวมทั้งปัญหาเสรีภาพในต่างประเทศที่นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ถูกลิดรอน ขณะเสนอข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม ที่ประชุมได้เน้นถึงว่าจะต้องตีแผ่ความจริงที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างจริงจัง

11 กรกฎาคม 2519

นายพิชัย รัตตกุล กล่าวว่า หลักการเจรจาระหว่างไทยกับเวียดนามนั้น ไทยจะยึดหลักการเคารพในอธิปไตยบูรณภาพ และหลักการไม่แทรกแซงซึ่งกันและกัน การฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามและประเทศกลุ่มอินโดจีน จะทำให้ความหวังของประเทศกลุ่มอาเซียนในการที่จะสถาปนาเขตนี้ เป็นเขตสันติภาพมีความหวังมากขึ้น

นายสุรชาติ บำรุงสุข อุปนายกสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แถลงว่า ได้รับเอกสารจากกลุ่มนักวิชาการ แปะซิฟิคสตัดดี้เซนเตอร์ของสหรัฐฯ เป็นเอกสารเกี่ยวกับงบประมาณของกระทรวงกลาโหม ปี 2520 ซึ่งกรมการทหารของวุฒิสภาจัดทำขึ้น มีข้อความพาดพิงถึงสหรัฐฯ ว่ายังมีโครงการคงทหารไว้ในไทยประมาณ 3,000 คน โดยเป็นที่ปรึกษาทางทหาร เจ้าหน้าที่ส่งกำลังบำรุง และหน่วยงานสื่อสาร ซึ่งประจำอยู่ที่เชียงใหม่ เกาะคา และค่ายรามสูร

นายชวลิต วินิจจะกุล ตัวแทนกลุ่มแนวร่วมเพื่อเอกราชฯ แถลงว่ากลุ่มแนวร่วมเพื่อเอกราชฯจะเคลื่อนไหวนในวันที่ 20 ก.ค. นี้แน่นอน เพื่อขับไล่ทหารสหรัฐฯ ให้ออกจากประเทศไทยให้ได้ เพราะเป็นสัญญาที่รัฐบาลได้ให้ไว้กับประชาชน

12 กรกฎาคม 2519

นายพีรพล ตรียะเกษม เปิดเผยว่า พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ทำหนังสือถึง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นเอกสารลงวันที่ 21 มิ.ย. จะให้บริษัทบิลสิงตัน อันเป็นสาขาของบริษัทเทมโก้เข้ารับจ้างองค์การเหมืองแร่ในทะเล (อมท.) ชุดแร่ในเหมืองแร่ทะเล จังหวัดพังงา

พล.ต.แหว เฉลิมพล ผู้อำนวยการสถานีวิทยุยานเกราะกล่าวว่า การออกอากาศของ สถานีวิทยุยานเกราะนั้น เรื่องนโยบายเป็นของกองทัพก คนเป็นแต่ผู้รับรูเท่านั้น

16 กรกฎาคม 2519

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประชุมนักศึกษาทั้งมหาวิทยาลัย ขึ้นยืนจะต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมต่อไป พร้อมทั้งจะดำเนินทุกกลุ่มที่เดินขบวนขับไล่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

18 กรกฎาคม 2519

ประธานสภานักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหิดล, เกษตรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์, รามคำแหง และธรรมศาสตร์ ได้ร่วมกันชี้แจงกรณีที่ได้มีนักศึกษาแอบอ้างตัวเองเป็นตัวแทนนิสิตนักศึกษา จัดตั้งสภานิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนท.) ซึ่งมีนักศึกษาร่วม 8 สถาบันนั้น พวกคนในฐานะตัวแทนของสภานักศึกษา 5 สถาบัน ขอปฏิเสธโดยสิ้นเชิงว่าไม่มีความสัมพันธ์กับองค์กรดังกล่าว แม้แต่ในทางตรงหรือทางอ้อม และ สนท.นั้นก็ไม่ได้รับเลือกจากนิสิตนักศึกษาทั่วไป จึงเป็นสภาที่ไม่ถูกต้องชอบธรรม

20 กรกฎาคม 2519

นายประยูร อัครบวร รองเลขาธิการฝ่ายการเมืองศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนท.) ได้แถลงว่า ศูนย์ฯได้สืบทราบว่าจะมีกลุ่มบุคคลนาระเบิดไปไว้ในศูนย์ฯ และสร้างข่าวว่าศูนย์ฯสะสมอาวุธในราชการสงครามไว้ใช้ นายประยูรและนายจารุพงศ์ ทองสินกรรมกรศูนย์ฯ จึงไปแจ้งความที่สถานีตำรวจชนะสงครามโดยระบุว่า เมื่อวันที่ 19 ก.ค.มีกลุ่มผู้ชุมนุมได้ขว้างก้อนหินที่ตึก ก.ค.ป. ยังผลให้เกิดความเสียหาย บึงกว่านั้นยังลอบตัดไฟที่ศูนย์ฯอีกด้วย และให้ตำรวจส่งกำลังไปตรวจทรัพย์สินที่เสียหาย

23 กรกฎาคม 2519

พล.ร.อ.สังัด ชล่ออยู่ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด กล่าวว่าการที่นักปล่อยข่าว ปล่อยข่าวออกมาว่าจะมีการก่อวินาศกรรมในกรุงเทพฯ นั้น จะทำให้เป็น "โรคประสาท" และยอมรับว่าเวียดนามอพยพเข้ามาในกรุงเทพฯ มีมูล แต่ไม่อาจจะพูดได้ เกรงถูกครหาว่า "กู่ข่าว" นอกจากนั้นยังได้เปิดเผยอีกว่า หลังจากเกษียณอายุราชการแล้วจะไปทำสวน ไม่ยอมรับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกลาโหม

25 กรกฎาคม 2519

นายพิชัย รัตตกุล ให้สัมภาษณ์กรณีการรื้อฟื้นสัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับเวียดนามว่า ควรจะนำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับเวียดนามด้วย

พ.อ.สมคิด ศรีสังคม ประธานพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย แสดงความคิดเห็นว่า ปัจจุบันไม่รู้ว่าคำว่าปลุกระดมมวลชนมีความหมายอย่างไร รู้แต่ว่านิสิตนักศึกษาที่ออกไปให้ความรู้แก่ประชาชน จะถูกกลุ่มบุคคลที่เสียผลประโยชน์ใส่ร้ายป้ายสีเสมอ ว่าเป็นพวกปลุกระดมมวลชน

พล.ท.สัณฑ์ จิตรปฎิภา แม่ทัพภาค 4 แถลงว่า การที่จะระเบิดปูพรมเพื่อปราบโจรจีนคอมมิวนิสต์ในภาคใต้นั้นได้ผลดีเป็นอย่างยิ่ง มีชัยชนะปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ ประชาชนไม่กระทบกระเทือนแต่อย่างใด

พระพิมลธรรม แสดงธรรมที่พรรคพลังใหม่ว่า ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ใช่แสดงด้วยการพูด ส่วนการที่กิติวุฒฑิตภิกษุพูดว่า ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาปนั้น ไม่เห็นด้วยแน่ ๆ

26 กรกฎาคม 2519

นายวรชาติ สุวรรณสุขซึ่งอ้างตัวว่าเป็นผู้ประสานงานแนวร่วมนักเรียน นักศึกษาและประชาชนแห่งชาติ (นน.ปช.) กล่าวว่า แนวร่วม นน.ปช. เตรียมเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการดังนี้

1. ให้ส่งเวียดนามอพยพทั้งหมดกลับเวียดนาม
2. ถ้าทางเวียดนามไม่ยอมรับก็ให้จัดค่ายให้
3. ให้สอบสวนประวัติทะเบียนเวียดนามอพยพที่หนีจากค่ายควบคุม
4. ห้ามจัดงานโฮจิมินห์ในวันที่ 18 สิงหาคมทุกจังหวัดในไทย

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กล่าวเกี่ยวกับกรณีคดี ก.ด.ป. ว่าได้ตรวจพบปืนมีทะเบียนถูกต้อง 2 กระบอก และเปิดเผยต่อไปอีกว่าเมื่อกรรมการ ป.ป.ป. ได้รับความเห็นชอบจากสภา

ผู้แทนราษฎรแล้วก็จะใช้อาคาร ก.ค.ป. เป็นที่ทำการ ซึ่งแต่ก่อนคิดว่าจะใช้บ้านพิษณุโลกแต่พบว่าทรุดโทรมมาก จึงจะใช้อาคาร ก.ค.ป. โดยให้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยย้ายออกไป นอกจากนี้ยังยืนยันว่าจะใช้เวลาไม่นานนักในการดำเนินเรื่องอาคาร ก.ค.ป. ให้เรียบร้อย

นายเอนก จันททวีญ รองเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้เข้าพบนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อเร่งรัดรัฐบาลให้จัดการสร้างอนุสาวรีย์วีรชน 14 ตุลาคม ซึ่งเรื่องนี้รัฐบาลสมัยเมื่อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีนั้นก็แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแต่กรรมการชุดดังกล่าวก็หมดสภาพไปแล้วจึงได้รับเรื่องนี้ไว้เสนอนายกรัฐมนตรีชุดปัจจุบัน

พล.ต.วิเชียร แสงแก้ว รักษาการผู้บัญชาการตำรวจนครบาล เปิดเผยว่ากลุ่มพลังฝ่ายขวาและซ้ายอยู่ในลักษณะเผชิญหน้ากันมากขึ้น มีที่ท่าว่าจะปะทะกันได้ ตนเองพยายามทำตามกฎหมาย ใครทำผิดจะจับหมัด โดยไม่กลัวการเมืองกดดัน

2 สิงหาคม 2519

พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เปิดเผยภายหลังกลับจากไปชักชวนให้ต่างชาติมาลงทุนในไทยว่า นักลงทุนและธนาคารของประเทศในยุโรปให้ความสนใจมาลงทุนในไทยมาก ต่างมั่นใจสถานการณ์ของไทยว่าจะไม่เป็นอย่างประเทศอื่นใดเงินอื่นไม่หวังปัญหากรรมกรนัดหยุดงาน เพราะถือว่าเป็นธรรมดาของระบอบประชาธิปไตย

4 สิงหาคม 2519

นายอมร อมรรัตนานนท์ เลขาธิการศูนย์นักเรียน ได้แถลงเกี่ยวกับการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนในการใช้เสรีภาพในโรงเรียน จากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 10 แห่ง ซึ่งได้ยื่นข้อเสนอต่อกระทรวงศึกษาว่า การศึกษาแห่งชาตินั้นควรตั้งบนพื้นฐานของความเป็นอิสระไม่รับใช้กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองอันจะนำเยาวชนไปเป็นเครื่องมือ และขอให้กระทรวงแก้ไขคุณธรรมของฝ่ายบริหารเสียใหม่ ให้นักเรียนและครูอาจารย์สามารถเข้าใจกันยิ่งขึ้น

5 สิงหาคม 2519

นายแผน ศิริเวชพันธ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เปิดเผยว่า ตนพร้อมจะสู้กับ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ หาก พล.ต.ชาติชายยืนยันให้บริษัทปลิงตัน เข้ามารับจ้างชุดแร่

แทนบริษัทเทมโก้ภายใต้เงื่อนไขที่แบ่งรายได้ให้รัฐบาลเพียงร้อยละ 30 ซึ่งก่อนหน้านี้ พล.ต.ชาติชายเคหะยันยันจะให้บริษัทบิลสิงคันทันจุดแร่จากองค์การเหมืองแร่ทางทะเล (อมท.) ที่ ฟังงา โดยให้เหตุผลว่า ฝ่ายไทยไม่ต้องทำอะไร เพียงแต่เก็บผลประโยชน์เฉย ๆ

6 สิงหาคม 2519

นายทวิช กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการคมนาคม ได้เปิดเผยกรณีการนัดหยุดงานของ พนักงานบริษัทการบินไทยว่า ไม่เอาผิดการบินไทยเพราะว่าเป็นเรื่องที่เกิดจากการเข้าใจผิด ให้ ถือเสมือนว่าผันร้าย

พ.ต.ท.แสวง หงษ์นคร ได้เปิดเผยว่า ยังจับคนร้ายที่ประเวศนักร้องศึกษาขอนแก่นไม่ได้ แต่คาดว่าอาจเป็นรายเดียวกับที่ประเวศโรงเรียนพาณิชย์การขอนแก่น เพราะคนที่ถูกจับเป็น ลูกตำรวจ ชอบขโมยระเบิดพ้อไปป่า ซึ่งเป็นนักเรียนการช่างขอนแก่น และเป็นสมาชิก ขบวนการนวลพลด้วย

7 สิงหาคม 2519

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะมีการประชุมของทางมหาวิทยาลัยเรื่อง 4 ผู้บริหารลาออก ซึ่งนักศึกษาพร้อมที่จะรับฟังคำชี้แจงจากฝ่ายบริหารเพราะนักศึกษาก็ไม่มีความต้องการให้ 4 ผู้บริหารลาออกเช่นเดียวกัน

8 สิงหาคม 2519

กลุ่มผู้รักชาติได้โจมตีและเผาหุ่นนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ รัฐมนตรีสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ สนามหลวงนั้น ได้มีผู้เห็นว่าเครื่องกระจายเสียงที่ใช้เป็นของ ปชส.7 ซึ่งอยู่ในการควบคุมของ กรุงเทพมหานคร เรื่องนี้ นายธรรมบุญ เทียนเงิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครก็จะสั่งให้มีการสอบสวนเพื่อแก้ข้อสงสัย

9 สิงหาคม 2519

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มีการประชุมนักศึกษา คณาจารย์ และข้าราชการทั้งหมดเพื่อ ชี้แจงเหตุการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัย นายเสน่ห์ จามริก รองอธิการบดี รักษาการแทนอธิการบดียืนยันจะลาออกจากตำแหน่ง โดยปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จะให้มี คณะกรรมการประสาน 4 ฝ่ายคือ ฝ่ายบริหาร อาจารย์ ข้าราชการ และนักศึกษาร่วมกันแก้ไข

คณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัย 4 แห่ง เข้าพบ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ซึ่งมีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์และรามคำแหง 8 คน ได้ชี้แจงสถานการณ์บ้านเมืองปัจจุบันว่ามีภัยพิบัติภัยคุกคามแล้วไม่มีการจับกุมฆาตกรโทษ ซึ่งทำให้ประชาชนเข้าใจว่ารัฐบาลสนับสนุนพฤติกรรมดังกล่าว ส่วน ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กล่าวว่ารัฐบาลขอรับรองว่าจะเป็นกลางอย่างแท้จริง และข้อคิดที่เสนอก็คือรับไว้พิจารณา

10 สิงหาคม 2519

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ให้สัมภาษณ์กรณีมีข่าวว่ากลุ่มทหารอื่นหนังสือให้ปรับปรุงคณะรัฐมนตรี ปรับปรุงนโยบายต่างประเทศ ว่าไม่เป็นความจริง หากจะปรับปรุงจะต้องให้มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นก่อนและจะต้องร่วมหารือกับหัวหน้าพรรคที่มาร่วมรัฐบาลด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีการอภิปรายเรื่อง “เหตุเกิดที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” และ “การคุกคามสิทธิเสรีภาพของนักศึกษา” ในการอภิปรายระบุว่ากองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) เข้าแทรกแซง นอกจากนี้ยังได้ประกาศเจตนารมณ์ร่วมต่อต้านเผด็จการ ชูคำขวัญว่ามหาวิทยาลัยต้องมีเสรีภาพ

12 สิงหาคม 2519

กลุ่มนักศึกษาโครงการสำรวจอีสานได้เดินทางไปสำรวจภาวะความแห้งแล้งของภาคอีสานที่อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้ถูกผู้ใหญ่บ้านจับได้ และยังถูกกลุ่มอาสาสมัครรักษาดินแดนรุมทำร้ายต่อหน้านายอำเภออีกด้วย หนึ่งในกลุ่มผู้ถูกทำร้ายได้กล่าวว่าแม้จะถูกทำร้ายก็จะไม่ล้มเลิกโครงการนี้

วิทยาลัยครูเชียงใหม่ นายสมคิด ชัยวงศ์ อุปนายกองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เปิดเผยว่าขณะนี้ทางองค์การนักศึกษากำลังถูกแทรกแซงจากกลุ่มบุคคลภายนอกเพื่ออิทธิพลบีบบังคับฝ่ายบริหาร เพื่อล้มองค์การนักศึกษา และให้หยุดเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งเรื่องนี้ได้มีอาจารย์ 2 คนที่ได้รับการอบรมจากกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) เข้ามาดูแลนักศึกษา

16 สิงหาคม 2519

มีข่าวแพร่สะพัดไปทั่วว่าจอมพลประภาสจารุเสถียรซึ่งถูกขับออกจากประเทศไทยและ

ไปพำนักอยู่ในกรุงไทเปตลอดมานั้น ได้ลอบเดินทางกลับเข้ามาประเทศไทย โดยสายการบินไชน่าแอร์ไลน์ และมาพักอยู่ในกรมทหารแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ

17 สิงหาคม 2519

สภาแรงงาน ได้ประชุมกรณีการต่อต้านจอมพลประภาส จารุเสถียร โดยที่ประชุมได้ลงมติออกแถลงการณ์ฉบับที่ 1 คัดค้านการกลับเข้าประเทศไทยของจอมพลประภาส มีใจความว่า สภาแรงงานไม่เห็นด้วยกับการกลับมาของจอมพลประภาสจารุเสถียรเพราะบ้านเมืองกำลังเปลี่ยนแปลงและวุ่นวาย และขอให้ผู้มีอำนาจอย่าฉวยโอกาสทำรัฐประหาร หากกระทำขึ้นมาแล้ว สภาแรงงานพร้อมที่จะต่อต้านรัฐประหารทุกรูปแบบ

นายมานะ พิศายากรณ์ กรรมการกลางพรรคกิจสังคมยื่นญัตติด่วนให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ชี้แจงการกลับของจอมพลประภาส จารุเสถียร ให้ประชาชนทราบความจริง เพราะมีเจตน์นั้นแล้ว ประชาชนจะขาดความเชื่อถือรัฐบาล

18 สิงหาคม 2519

นายสุธรรม แสงประทุม เลขานุการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยให้สัมภาษณ์กรณีนำประกาศขึ้นศาลประชาชนว่า ทางศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยไม่เคยเรียกร้องให้นำจอมพลประภาส จารุเสถียร มาขึ้นศาลอย่างที่รัฐมนตรีบางคนพูด แต่ศูนย์นิสิตฯได้เรียกร้องให้ดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายเท่านั้น

พรรคกิจสังคมเรียกร้องให้รัฐบาลลาออก นายบุญชู โรจนเสถียร รองหัวหน้าพรรคกิจสังคมให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการกลับของจอมพลประภาส จารุเสถียร ว่ารัฐบาลมีท่าทีที่น่าตำหนิอย่างยิ่งด้วยการโกหกประชาชนในขณะที่เขาต้องการความจริง ซึ่งทำให้ประชาชนเลิกเชื่อถือรัฐบาล และนายกรัฐมนตรีควรที่จะลาออกได้แล้ว เพราะเรื่องที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นได้ชัดว่าเกิดความแตกแยกในคณะรัฐบาล โดยที่คณะรัฐมนตรีไม่สามารถพิจารณาได้ว่าควรจะทำอย่างไรกับเรื่องที่เกิดขึ้น

นายเจริญ คันธวงศ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ เปิดเผยกรณีสายการบินไชน่าแอร์ไลน์ นำจอมพลประภาส จารุเสถียรเข้าไทยว่า รัฐบาลเราควรจะตอบโต้รัฐบาลของไต้หวันบ้างเพราะการนำบุคคลดังกล่าวเข้ามาทำให้เกิดความวุ่นวาย โดยฉวยโอกาสในช่วงที่ประเทศทั้งสองไม่มีสัมพันธไมตรีกัน และบทลงโทษสายการบินไชน่าแอร์ไลน์โดยปรับเพียง 1,000 บาทน้อยไป ควรจะห้ามสายการบินนี้บินผ่านไทย

หนังสือสารวิเคราะห์ข่าวรายฉบับคาที่

ประชาชนชาติ

ฆาตกร 14 ตุลาคม

ทรราชประภาสกลันไทย

มึงจะจับมันให้ถึงที่สุด!

13.00 น.

๕ + สหามทลวง วันมี 17 สค.

19 สิงหาคม 2519

รัฐบาลยอมยืดเวลาให้จอมพลประกาศ จารุเสถียร อยู่ในประเทศได้อีก 7 วัน ภายหลังจากที่ได้ส่งรัฐมนตรีไปเจรจาและได้จัดแพทย์เฝ้ารักษาอาการจอมพลประกาศถึงสวนพุดตานซึ่งเป็นที่คุมตัว ส่วนนายกรัฐมนตรี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช มั่นใจว่าไม่มีอะไรเกิดขึ้น ทางด้านนักศึกษาและประชาชนไม่พอใจ บุกยึดธรรมศาสตร์เป็นที่ชุมนุม

ตำรวจรับแจ้ง ตัวแทนประชาชนนักศึกษาและญาติวิรชนได้ไปแจ้งความต่อ พ.ต.ท.ธีรชัย เจริญเจริญ สารวัตรใหญ่ สถานีตำรวจนครบาลชนะสงครามให้จับกุม จอมพลประกาศ จารุเสถียร ในข้อหาฆ่าคนตาย โดยใช้ผู้อื่นกระทำความผิดในตำแหน่งหน้าที่ ตำรวจรับแจ้งจะเร่งดำเนินคดีส่วนเรื่องราวทั้งหมดขณะนี้อยู่ที่กองบังคับการตำรวจสันติบาล

ในขณะเดียวกัน จอมพลถนอม กิตติขจร อพยกลับไทย แต่ยังหาวิธีการไม่พบ นายประชม รัตนเพียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกรณีนี้ว่า ทางกระทรวงได้วางมาตรการป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เกิดขึ้นอีก โดยส่งไปยังสายการบินพาณิชย์ ทุกสายป้องกันไม่ให้ จอมพลถนอม กิตติขจร ลักลอบเข้ามายังประเทศไทยอีก

20 สิงหาคม 2519

สำนักพระราชวังประกาศว่า หมายกำหนดการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ทั้ง 2 พระองค์จะเสด็จแปรพระราชฐานยังจังหวัดนครราชสีมา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนการเสด็จพระราชดำเนินออกไป

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชได้เดินทางเข้าเฝ้าฯพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เพื่อกราบบังคมทูลถวายงานสถานการณ์บ้านเมือง

21 สิงหาคม 2519

รัฐบาลมีคำสั่งให้สถานีวิทยุทุกสถานีและหนังสือพิมพ์ทุกฉบับระมัดระวังในการเสนอข่าวและบทความในลักษณะยั่วยุให้เกิดความรุนแรง

สำนักข่าว เอ.พี. อ้างคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ไทยกับสหรัฐที่วอชิงตันว่า ทางสหรัฐยินดีจะอนุมัติให้จอมพลประกาศ จารุเสถียร เข้าสหรัฐได้ในฐานะนักท่องเที่ยว แต่ไม่ยอมรับในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง

เกิดเหตุระเบิดเข้าไปในที่ชุมนุมขับไล่จอมพลประภาส จารุเสถียร มีผลทำให้
มีผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต

22 สิงหาคม 2519

ท่านผู้หญิงใส จารุเสถียร ได้เดินทางไปส่ง จอมพลประภาส จารุเสถียรที่สนามบินกอง
บินน้อยที่ 6 แต่ไม่ได้เดินทางออกจากประเทศไทยไปพร้อมกัน โดยกล่าวว่า อยากอยู่รักษาโรค
หัวใจในเมืองไทยก่อน

23 สิงหาคม 2519

ประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทุกด้านปิด ห้ามบุคคลภายนอกเข้าออก ยกเว้นด้านท่าพระ
จันทร์ที่อนุญาตให้บุคคลที่เกี่ยวข้องเท่านั้นเข้าไปได้โดยทุกคนจะต้องลงชื่อไว้เป็นหลักฐาน

เวียดนามอพยพได้ทำหนังสือร้องเรียนถึง นายพิชัย รัตตกุล ให้ช่วยระงับการทำร้ายชาว
เวียดนามอพยพในจังหวัดสกลนคร และขอให้ช่วยเหลือสำหรับความเสียหายที่ได้รับด้วย

24 สิงหาคม 2519

รายงานข่าวจากที่ประชุมคณะดีุพาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแจ้งว่า ที่ประชุมได้แสดงความ
หวาดวิตกต่อกิจกรรมนิสิตที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันสมควรที่อาจารย์จะต้องออกกฎของมหาวิทยาลัย
7 ข้อ เพื่อเข้มงวดกวดขันต่อการทำกิจกรรมในปัจจุบัน

นายอุทัย พิมพ์ใจชน ประธานสภาผู้แทนราษฎร สนับสนุนรัฐบาลตั้งกรรมการ
สอบสวนความคิด ถนอม-ประภาส-ณรงค์ ขึ้นใหม่ให้เด็ดขาดเพื่อค้นหาความผิด โดยให้ยึด
ความรู้สึกของประชาชนมาพิจารณา

สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยับยั้งการลาออกของ 4 รองอธิการบดี ให้ทุกคนยังคง
ปฏิบัติทำงานต่อไปตามปกติ

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ให้สัมภาษณ์กรณีสถานีวิทยุกระจายเสียงบางแห่งเช่น ยานเกราะ
ไม่ถ่ายทอดเสียงจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรี
ว่าสถานีวิทยุต่าง ๆ จะมาอยู่เหนือรัฐบาลไม่ได้ แต่การควบคุมอาจจะยังทั่วถึงบ้างไม่ทั่วถึงบ้าง

26 สิงหาคม 2519

นายไพบุลย์ นิวาสน์ หัวหน้าอัยการกอง 6 กรมอัยการเปิดเผยว่าจะส่งตัวผู้ต้องหากระทำการเป็นคอมมิวนิสต์ 9 คนจากอ้อมน้อยส่งฟ้องศาล เพราะเห็นว่าคดีมีมูล ด้านนายทองใบทองเปาว์ทนายความฝ่ายจำเลยชี้แจงว่าจะขอประกันตัวผู้ต้องหาคดีว่าเงินประกันคงไม่เกินคนละ 1 แสนบาท ทั้งนี้จะได้รับอนุญาตหรือไม่ขึ้นอยู่กับศาลจะวินิจฉัย

ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีการจัดงานรำลึกถึงวีรชน 21 สิงหาคม ซึ่งเสียชีวิตจากการประเวศเปิดเข้าไปในที่ชุมนุมขับไล่จอมพลประภาส จารุเสถียร โดยกลุ่มนักศึกษา 21 กลุ่มในธรรมศาสตร์มีการเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเชิญบิดาของผู้เสียชีวิตมาแสดงความรู้สึกสลับกับการอภิปราย

27 สิงหาคม 2519

นายมหินทร์ ตันบุญเพิ่ม นายกองัดการนักศึกษารวมคำแห่งเร่งให้รัฐบาลดำเนินคดีกับกลุ่มกระทิงแดงและสหพันธ์นักศึกษาครู ที่ขว้างระเบิดใส่กลุ่มคนหน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทำให้เกิดบาดเจ็บและล้มตายขึ้นในการชุมนุมขับไล่ จอมพลประภาส จารุเสถียร เมื่อวันที่ 21 ส.ค.นี้ ว่าถ้ารัฐบาลชุดนี้เป็นรัฐบาลนักกฎหมายจริงแล้ว ก็ควรทำกฎหมายให้เป็นกฎหมายมิใช่เมินเฉยต่อการละเมิดกฎหมายของกลุ่มอันธพาลการเมืองดังที่กระทำมาโดยตลอด

28 สิงหาคม 2519

ดร.เหงียน วัน ดูประธานสภาอากาศเวียดนาม ส่งสาส์นกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในฐานะองค์สภานายิกาสภาอากาศไทย ขอความช่วยเหลือในการยับยั้งมิให้มีการทำลายบ้านเรือนชาวเวียดนามอพยพอีก

ท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร พร้อมด้วยนางนงนาด เพ็ญชาติ เดินทางด้วยสายการบินสิงคโปร์แอร์ไลน์ เที่ยวบินที่ เอส.คิว.642 ถึงท่าอากาศยานกรุงเทพฯ เมื่อเวลา 15.05 น. กองตรวจคนเข้าเมืองให้เกียรติต้อนรับไม่กวัดขั่น อ้างว่าเป็นท่านผู้หญิงตราตั้ง

พล.ต.ท.วิเชียร แสงแก้ว ผู้บัญชาการตำรวจนครบาลแถลงการณ์ที่ตำรวจไม่จับตัวนายเฉลิมชัย มัจฉากล่ำ หัวหน้ากระทิงแดงทั้งที่มีการออกหมายจับมานานแล้ว ทั้งที่นายเฉลิมชัยยังมาพ่นพยานอยู่หน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่า ตำรวจอาจจะไม่รู้จักหน้านายเฉลิมชัยก็ได้ หรืออาจรู้จักแต่ไม่รู้ว่ามีหมายจับก็ได้

30 สิงหาคม 2519

นายเอนก เหล่าธรรมทัศน์ นายกสโมสรณิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อภิปรายกับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า กฎ 7 ข้อของมหาวิทยาลัยเป็นการลดรอนเสรีภาพของนักศึกษาทั้งมหาวิทยาลัย และประกาศคัดค้านเต็มที่

31 สิงหาคม 2519

คณะรัฐมนตรีชี้ขาดไม่ให้จอมพลถนอม กิตติขจร เดินทางกลับเข้าประเทศ เพื่อความสงบเรียบร้อย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชเปิดเผยว่าเมื่อห้ามแล้วไม่ฟัง จะเข้ามาจริง ก็จะต้องดำเนินการตามกฎหมาย

นายดาบชัย อัครราช กล่าวว่า คนเห็นด้วยที่จะให้มีการขับไล่ชาวเวียดนามอพยพ เพราะขณะนี้สงครามเวียดนามสงบลงแล้วชาวเวียดนามอพยพในไทยน่าจะกลับบ้านเมืองของตนเสียที

1 กันยายน 2519

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช แสดงความเห็นที่รัฐบาลควรรับดำเนินการให้มีสัมพันธไมตรีกับเวียดนามโดยเร็วที่สุด และให้สภาอากาศไทยดำเนินการเจรจาในขั้นต่อไปเพื่อให้มีการส่งชาวเวียดนามอพยพกลับ ในขณะที่ควรควบคุมมิให้มีการทำร้ายร่างกายเขาด้วย

จอมพลถนอม กิตติขจร ประกาศกลับมาแน่นอน เตรียมทูลเกล้าฯถวายฎีกา และพร้อมขึ้นศาลเพื่อแถลงข้อเท็จจริงกรณี 14 ตุลา ประชาธิปไตยมีมติยืนยันไม่ให้นำมาเด็ดขาด

วัดศรีเทพ มีการเผาศพนายไพบูลย์ แก้วอารีย์ ที่เสียชีวิตจากการขว้างระเบิดหน้าธรรมศาสตร์ เมื่อ 21 สิงหาคมระหว่างการประท้วงต่อต้านจอมพลประภาส จารุเสถียร มีประชาชนเข้าร่วมงานศพกว่า 1,000 คน

3 กันยายน 2519

พล.ต.อ.ศรีสุข มหิทธิเทพ ปฏิเสธข่าวที่นายสมัคร สุนทรเวช ระบุว่า มีต่างชาติแต่งกายคล้ายนักศึกษาคอยฉวยโอกาสสวมรอยให้วันวาย

การชุมนุมเพื่อขับไล่อரசราชประภาส จารุเสถียร ของผู้เข้าร่วมหมื่นกว่าคนในสนามฟุตบอลธรรมศาสตร์ เมื่อ 21 สิงหาคม 2519 ซึ่งได้มีการประเปิด (ในภาพ) และยังเป็นเจ้าได้ผู้ชุมนุมโดยกลุ่มกระหิงแดง มีผู้เสียชีวิต 5 คน บาดเจ็บสาหัส 1 คน ทหารราชประภาสยอมเดินทางออกจากไทยในช่วงบ่ายที่ 22 สิงหาคม แต่ก่อนไป จอมพลประภาสและทำนุผู้หญิงสาว จารุเสถียร ได้เข้าไปทูลละอองธุลีพระบาทกราบถวายบังคมลา ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ทั้งยังได้กล่าวปราศรัยถึง "พี่น้องประชาชนที่เคารพทั้งหลาย" (?) ทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ และกลางเดือนต่อมาจะเป็นบทของสามเถรธนอม กิตติขจร (ภาพจาก ประชาชนศึกษาฉบับลาที่ 9 กันยายน 2519)

4 กันยายน 2519

พระภิกษุสงคราม ปิยะธรรมโม ประธานแนวร่วมยุวสงฆ์ประกาศจะเคลื่อนไหวคัดค้านทันที หากจอมพลถนอม กิตติขจร เข้ามาอุปสมบท

5 กันยายน 2519

นายสมักร สุนทรเวช ยอมรับว่ารัฐบาลใช้นักเรียนอาชีวศึกษาเป็นเครื่องมือต่อรองกับพลังนักศึกษา เพราะศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยรับแผนต่างชาติปลุกระดมมวลชน นอกจากนั้นยังเปิดเผยว่าได้ใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงด้านหนังสือพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดให้มีการประชุมกลุ่มอิสระ และองค์การนักศึกษาประชาชนกว่า 165 กลุ่ม เพื่อหามติดำเนินการเคลื่อนไหวคัดค้านการกลับเข้ามาของจอมพลถนอม กิตติขจร

12 กันยายน 2519

พล.ต.จ.จรัส จันทรขจร เปิดเผยว่า การสอบสวนคดี 14 ตุลาคืบหน้าไปมากแล้ว พล.ต.ท.มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น ปฏิเสธไม่ได้สั่งให้ตำรวจตอบโต้กับกลุ่มประชาชนหน้าพระราชวังสนามจันทร์ลดา พล.อ.ประจวบ สุนทรางกูร ว่า “ที่สวนจิตรฯ ไม่มีใครตาย มันตายก็ตายที่ธรรมศาสตร์ต่างหากจะว่าใครสั่งไม่รู้ ให้พนักงานสอบสวนมาสอบเองดีกว่า”

หนังสือพิมพ์ของสหภาพโซเวียตกล่าวว่า สหรัฐฯอยู่เบื้องหลังการพยายามก่อรัฐประหารของกลุ่มทหารในไทย การกลับมาของจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นการทดสอบเพื่อประเมินบรรยากาศทางการเมืองเพื่อปูทางให้ทหารฟื้นฟูอำนาจ

15 กันยายน 2519

มีข่าวลือว่าขุนโสภิตา บิดาของจอมพลถนอม กิตติขจร เสียชีวิต และจอมพลถนอมกลับมาไม่นั้นไม่เป็นความจริง กระทรวงต่างประเทศแถลงว่า หากจอมพลถนอม กิตติขจรกลับเข้ามาโดยกระทันหัน สถานทูตไทยในสิงคโปร์ก็จะแจ้งให้กระทรวงต่างประเทศของไทยทราบทันที

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ วิตกว่านักศึกษาจะทำการต่อต้านจอมพลถนอม กิตติขจรอีก ขอให้รัฐบาลเร่งป้องกันไว้ก่อน เขาได้กล่าวถึงการสอบสวนกรณีชุมนุมประท้วงขับไล่จอมพลประภาส จารุเสถียรว่า ขณะนี้กำลังดำเนินการอยู่ และการชุมนุมของนักศึกษานั้นไม่ทราบว่ามีผิดหรือถูกเพราะ

เป็นเรื่องของบ้านเมือง ส่วนการย้ายเข้าไปชุมนุมในมหาวิทยาลัยก็เป็นเรื่องของคนส่วนใหญ่ กรณีความขัดแย้งระหว่างอาจารย์กับนักเรียนนั้น ทุกคนควรทำหน้าที่และใช้สิทธิที่มีอยู่ภายในขอบเขต หากมหาวิทยาลัยออกกฎแล้วไม่ปฏิบัติตามฝ่ายบริหารก็ควรจะลาออก เพราะไม่มีประโยชน์ที่จะอยู่ด้วยกัน

19 กันยายน 2519

จอมพลถนอม กิตติขจร ผวนพเป็นสามเณรเดินทางเข้าประเทศไทย และพำนักอยู่ที่วัดบวรนิเวศ บางลำพู กรุงเทพฯ

สภาราชการแห่งประเทศไทยประชุมด่วน เห็นว่าการกลับมาของจอมพลถนอม กิตติขจร นั้นก่อให้เกิดความไม่สงบสุข และเป็นช่องทางแห่งการปฏิวัติรัฐประหาร จึงเรียกร้องให้จับกุมมาดำเนินคดี ขณะเดียวกันศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และกลุ่มพลังต่าง ๆ เคลื่อนไหวคัดค้านอย่างแข็งขัน ซึ่งเป็นการนำศาสนามาบังหน้าการเมือง

สถานีวิทยุยานเกราะ และรัฐบาลให้ม่านักศึกษา 30,000 คนเพื่อชาติและประชาชน อีก 43 ล้วน และเสนอให้ประกาศกฎอัยการศึก

กลุ่มพลังต่าง ๆ ยื่นข้อเสนอแก่นายกรัฐมนตรีว่า

1. การกลับมาของจอมพลถนอม กิตติขจรนั้น อาศัยศาสนาบังหน้า ทำให้ศาสนา มัวหมองและยังเป็นการปกปิดความผิด
2. เป็นแผนฉกฉวยโอกาสสร้างสถานการณ์เพื่อฟื้นฟูระบบเผด็จการ
3. ความผิดของจอมพลถนอม กิตติขจร คือ ถ่มถ่วงรัฐธรรมนูญ ทุจริตจ้อโกงและปราบปรามประชาชนเมื่อ 14 ตุลา และขอให้รัฐบาลแสดงท่าทีชัดเจนว่าจะจัดการอย่างไร

20 กันยายน 2519

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ให้ออกกฎหมายพิเศษเพื่อจับจอมพลถนอม กิตติขจร นายตำรวจ ลัทธพิพัฒน์ และนายสัมพันธ์ ทองสมัคร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์ เสนอให้พระถนอม กิตติขจรออกไปพำนักต่างแดน ฝ่ายทหารประกาศว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยว แต่ไม่ห้ามการเยี่ยมคารวะ พล.ต.ประมาธ อดิเรกสาร กล่าวว่า ถ้าเข้ามาถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ก็ไม่น่าจะเป็นไร เพราะกรณี 14 ตุลา ก็สู้เพื่อรัฐธรรมนูญมิใช่หรือ

กิตติขุโณภิกขุกล่าวว่า นักศึกษาต้องกราบใส่พระ มีแต่คอมมิวนิสต์เท่านั้นที่ใส่พระ

พล.อ.บุญชัย บำรุงพงศ์ ผู้บัญชาการทหารบก ได้เรียกประชุมนายทหารฝ่ายอำนวยการเกี่ยวกับการเดินทางเข้าประเทศไทยของพระถนอม กิตติขจร และกำชับให้หน่วยงานต่าง ๆ รักษาความสงบ ไม่ให้มีการเคลื่อนไหวจนกว่ารัฐบาลจะขออภัย

21 กันยายน 2519

สำนักนายกรัฐมนตรีออกแถลงการณ์กรณีพระถนอม กิตติขจรว่าจะพยายามทำความเข้าใจกับทุกฝ่าย เพื่อเห็นแก่ความสงบของบ้านเมืองเป็นสำคัญ

มีการประเวศบริษัทท่องเที่ยวที่เอสที ซึ่งให้บริการการท่องเที่ยวสำหรับนักศึกษาที่ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยรับรอง ทำให้บริษัทดังกล่าวและร้านข้างเคียงเสียหาย มีผู้ได้รับบาดเจ็บ 5 คน แต่ไม่สามารถจับคนร้ายได้ บริษัทนี้เคยถูกถล่มแก๊งมาก่อนเพราะถูกเข้าใจว่าเป็นบริษัทท่องเที่ยวของศูนย์นิสิตฯเอง

ยกฟ้องคดีจ้างสังหารนายธวัช มกรพงศ์ เพราะหลักฐานอ่อนและยกฟ้องนายประจักษ์ เทพทอง สมาชิกกระทิงแดงที่ประเวศพรรคพลังใหม่ เพราะไม่มีหลักฐานว่าใครประเวศ แม้ว่านายพิพัฒน์ กางกั้น สมาชิกกระทิงแดงอีกผู้หนึ่งจะเสียชีวิตเพราะถูกระเบิดของฝ่ายคน และจำเลยจะบาดเจ็บสาหัส แขนขวาขาด

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยจัดทำโครงการเคาะประตูบ้าน เพื่อขอความเห็นประชาชนเกี่ยวกับการต่อต้านพระถนอม กิตติขจร และส่งตัวแทนเข้ายื่นข้อเสนอต่อรัฐบาล

22 กันยายน 2519

แนวร่วมยุวสงฆ์แห่งประเทศไทย และสหพันธ์พุทธศาสนิกแห่งประเทศไทย ส่งตัวแทนเข้าพบเลขาธิการเพื่อประท้วงกรณีพระถนอม กิตติขจรว่า การบวชครั้งนี้ไม่ถูกต้อง

พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ รองอธิบดีกรมตำรวจ พร้อมด้วยกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจไปที่วัดบวรนิเวศเพื่ออำนวยความสะดวกวางแผนในด้านป้องกันและให้ความอารักขาแก่พระถนอม กิตติขจร เนื่องจากทางวัดอ้างว่าได้รับจดหมายขู่จะเผาวัด

23 กันยายน 2519

13.00 น. ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ประกาศลาออกกลางสภาผู้แทนราษฎร โดยให้เหตุผลว่าไม่สามารถคุมสถานการณ์บ้านเมืองได้

21.00 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร โดยไม่มีหมากำหนดการสมเด็จพระญาณสังวรเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศเปิดเผยว่า“พระองค์ท่านรับสั่งทางธรรมเพียงอย่างเดียว” สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ผ่านถึงประชาชนว่า “ได้ข่าวว่าจะมีการแห่วัดบวรฯ จึงขอฝากวัดไว้กับประชาชนด้วย”

24 กันยายน 2519

มีการประชุมคณะรัฐมนตรีนัดพิเศษ ที่ประชุมมีมติให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี และจัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศต่อไป โดยการสนับสนุนของพรรคการเมือง 4 พรรค เดิม

นายวิชัย เกษศรีพงษ์ และนายชุมพร ทุมไผ่ พนักงานชั้นตรีของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคนครปฐม ถูกฆาตกรรมขณะออกคิดโปสเตอร์ต่อต้านพระถนอม กิตติขจร ทั้งสองเป็นสมาชิกแนวร่วมประชาชนเคยเป็นหน่วยรักษาความปลอดภัยในกรณีต่อต้านฐานทัพที่กรุงเทพฯ สภาพศพมีร่องรอยถูกทำร้ายและถูกนำไปแขวนคอไว้ที่หน้าอุ้งรถแห่งหนึ่งนอกเมืองนครปฐม

กระทรวงมหาดไทยสั่งทุกจังหวัดให้รักษาการณ์เป็นพิเศษ

กระทรวงกลาโหมให้ทหารทุกเหล่าทัพในเขตกรุงเทพฯ เตรียมพร้อม 100% โดยผู้บังคับบัญชาแต่ละเหล่าทัพเป็นผู้สั่ง ส่วนการเคลื่อนย้ายกำลังทหารนั้นให้อยู่ในคำสั่งของผู้บัญชาการแต่ละเหล่าทัพ

พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร กล่าวว่าพระถนอม กิตติขจรมีสิทธิอยู่ตามรัฐธรรมนูญ

นายสมীর สุนทรเวช ว่า พระถนอม กิตติขจรยังมีประโยชน์ต่อบ้านเมือง ขอให้รัฐบาลทำตามกฎหมาย การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดบวรนิเวศวิหารกลางดึกนั้นก็เพราะต้องการให้พระถนอมอยู่

นายคลุ้ม วัชโรบล และนายสุดใจ แก้วนิล นำลูกเสือชาวบ้านวังสราญรมย์รุ่น 1 ประมาณ 200 คน ไปที่วัดบวรนิเวศวิหาร อ้างว่ามาเพื่อขออาสาป้องกัน หากมีบุคคลจะเผาหรือทำลายวัด

26 กันยายน 2519

กรณีที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายนิสิต เวทย์ศรียานนท์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดศรีสะเกษ กล่าวว่า เป็นข้ออ้างเพราะ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ว่าการทั้งกระทรวงกลาโหมและมหาดไทยไว้ หากจะเปลี่ยนแปลงรัฐมนตรีนั้นไม่ต้องลาออกก็ได้ เวลา 22.30 น. กิตติวุฒโฒภิกขุและนายวัฒนา เขียววิมล เดินทางไปเยี่ยมคารวะพระถนอม

กิตติขจรจนถึง 23.00 น. นายวัฒนาให้เหตุผลว่า “มาเรื่องส่วนตัว” ส่วนกิตติวุฒโฆภิกขุ ปฏิเสธว่า “ไม่ได้มานิมนต์ไปวัดบางละมุง มาพูดเรื่องธรรม”

27 กันยายน 2519

กรณีจับจอมพลประกาศ จารุเสถียร นายสงสุข ภัคเกษม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรค ประชาธิปัตย์กล่าวว่า มีรัฐมนตรีบางคนให้เงินศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย 8 แสนบาท เพื่อจับจอมพลประกาศ และโจมตีนายอำนาจ สุวรรณศิริ ว่า วันที่นายกรัฐมนตรีประกาศลาออก นายอำนาจใช้วิทยุราชการเรียกกลุ่มหนุ่มไปประชุมที่บ้านนายดำรง ลัทธพิพัฒน์ โดยมีมติให้ กิจสังคมเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาล และกล่าวว่า การที่นายกรัฐมนตรีลาออกคราวนี้เกิดจากการสร้างเงื่อนไของนายวิระ มุสิกพงษ์ เพื่อปรับปรุงรัฐบาล

นายสุธรรม แสงประทุม เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กล่าวตอบโต้นายสงสุข ภัคเกษม ว่าอย่าเอาศรัทธาที่ประชาชนมีต่อศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยไปแปลเป็นเรื่องความขัดแย้งในผลประโยชน์ของพรรคประชาธิปัตย์ และว่าข้อกล่าวหาของนายสงสุขไม่มีความจริง

มหาเถรสมาคมไม่พิจารณาข้อเสนองของกลุ่มยุวสงฆ์ที่เรียนถามไปว่าการบวชของพระณอม ถูกต้องตามวินัยสงฆ์หรือไม่

คดีฆาตกรรม 2 ศพ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ และพล.ต.ท.ณรงค์ มหานนท์ บ่ายเบี่ยงรูปคดีว่า ไม่แน่ใจว่าจะเป็นประเด็นการเมือง ถือเป็นหลักฐานไม่ได้

มีการเคลื่อนไหวย้ายกำลังพลของทหารในเขตกรุงเทพฯ โดยอ้างว่าจะมีการเดินสวนสนามเพื่อสถาบันดนตรีของชัยเฉลิมพล

28 กันยายน 2519

นายสุธรรม แสงประทุม เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยกล่าวว่า คดีฆาตกรรม 2 ศพมีเงื่อนงำซับซ้อน แต่ถูกทางตำรวจบิดเบือน เช่น 1. ไม่มีการลงบันทึกประจำวันเกี่ยวกับคดีนี้ในคืนนั้น 2. สายตรวจในคืนวันที่ 24 ก.ย.หายไป ภายหลังจึงสร้างขึ้นใหม่จากการยืนยันของ นสพ.ท้องถิ่น 3. บั้งที่ชาวบ้านพบเป็นคนละอันกับที่ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ มีอยู่ซึ่งได้จากตำรวจนครปฐม 4. มีการทำความสะอาดสถานีตำรวจนานาใหญ่ หลังจากเกิดเหตุการณ์อ้างว่าจะจัดนิทรรศการ 5. การตายมีลักษณะผิดปกติขมขื่นและโหดเหี้ยมมาก ควรที่ตำรวจจะชันสูตร

พลิกศพออย่างละเอียด ตำรวจกลับไม่ได้ทำ จึงอาจเป็นไปได้ว่าผู้เสียชีวิตถูกทำร้ายร่างกายบนสถานที่ตำรวจเพื่อบีบบังคับข่มขู่จนเลือดไหลออกมานองพื้นด้วย

กิตติวุฒินิติกรฯ กล่าวว่า การเข้ามาของพระถนอม กิตติขจร นั้นบริสุทธิ์ เพราะได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการบวชและการเดินทางเข้ามาก่อนแล้ว พระถนอม กิตติขจรและจอมพลประภาส จารุเสถียรไม่ผิดเลย มีผู้โยนความผิดมาให้เท่านั้น และว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ชี้นำให้มีการเผาวัดและว่าถ้าเผาวัดได้ก็เผาวังได้.. อีกทั้งยังประณามยุวสงฆ์ว่า มีเพียงไม่ถึง 10 คน

29 กันยายน 2519

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยและกลุ่มพลังต่าง ๆ ได้ชุมนุมกันที่ท้องสนามหลวงเพื่อเสนอให้รัฐบาลนิมนต์พระถนอม กิตติขจร ออกนอกประเทศ และจับฆาตกรแขวนคอ 2 ศพ มาดำเนินคดีโดยเร็ว โดยให้รัฐบาลจัดการภายใน 3 วัน นายสุธรรม แสงประทุม แจ้งแก่ประชาชนว่าการชุมนุมครั้งนี้ได้แจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบแล้ว และนายกรัฐมนตรีได้รับปากจะให้ตำรวจคุมครองประชาชนผู้มาชุมนุม มีประชาชนมาชุมนุมกว่า 20,000 คน ขณะเดียวกันก็มีการก่อจวนจากพวกที่อ้างตัวว่ารักษาความดีตั้งเครื่องขยายเสียงโจมตีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา 21.00 น. ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้ติดต่อเพื่อเจรจากับนายกรัฐมนตรี แต่ต้องกลับมาด้วยความผิดหวัง จึงยึดเวลาให้รัฐบาลตัดสินใจจนถึงเที่ยงวันเสาร์ที่ 2 ตุลาคม จากนั้นก็ประกาศสลายตัว

30 กันยายน 2519

นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์, นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ และนายนิพนธ์ ศศิธร ตัวแทนรัฐบาล เข้าพบสมเด็จพระญาณสังวร และพระถนอม กิตติขจร ซึ่งได้รับคำยืนยันว่าตามวินัยสงฆ์แล้ว นวกภิกษุจะไปไหนโดยปราศจากพระที่เลี้ยงไม่ได้ระหว่างที่อยู่ในพรรษา ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กล่าวถึงข้อเรียกร้องของกลุ่มพลังต่าง ๆ ที่ให้จับพระถนอม กิตติขจร ออกนอกประเทศว่ารัฐบาลทำไม่ได้เพราะขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ

1 ตุลาคม 2519

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้ามใช้ชื่อมหาวิทยาลัยในการชุมนุมต่าง ๆ โดยผู้รับผิดชอบจะต้องระบุชื่อของตนลงไป จะใช้นามของมหาวิทยาลัยไม่ได้

2 ตุลาคม 2519

นายพิเชียร อำนาจวรประเสริฐ นายองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่ องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะหารือกับกลุ่มพลังต่าง ๆ ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี เพื่อขอให้เปลี่ยนตัวนายตำรวจผู้คุมคดีฆาตกรรม 2 ศพที่นครปฐม เพราะพล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ และพล.ต.ท.ณรงค์ มหานนท์ เคยคุมคดีทำนองนี้แล้วเจ็บหาย

นายวัฒนา เขียววิมล หัวหน้าวพล นำสมาชิกประมาณ 3,000 คน ชุมนุมที่สนามไชย เพื่อกล่าวคำปฏิญาณตนต่อพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร แล้วเข้าเฝ้าสมเด็จพระญาณสังวร พร้อมปฏิญาณตนจะปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

3 ตุลาคม 2519

ญาติวีรชนที่ชุมนุมประท้วงอดอาหารที่หน้าทำเนียบรัฐบาล ได้ย้ายมาประท้วงที่ลานโพธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตกเป็นกลุ่มประชาชนรักชาตินำเครื่องขยายเสียงมาโจมตีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยว่าเป็นคอมมิวนิสต์

4 ตุลาคม 2519

- 12.00 น. : นักศึกษาทดสอบ (เริ่มมาตั้งแต่วันที่ 1) มีการจัดแสดงละครกรณีพนักงานไฟฟ้านครปฐมถูกแขวนคอ จัดโดยชมรมนาฏศิลป์และการละคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิทยาลัยนเรศวรออกข่าวว่ามีการทำหุ่นสมเด็จ พระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ นายอภิรักษ์ บัณฑิต นักศึกษาปี 2 คณะวารสารศาสตร์ กับนายวิโรจน์ ตั้งวานิชย์ นักศึกษาปี 4 คณะศิลปศาสตร์ ให้เหตุผลว่าเป็นผู้แสดงละคร เนื่องจากตัวเล็ก น้ำหนักน้อย ไม่ทำให้กิ่งไม้หักง่ายและต้องใช้ผ้าขาวม้ามัดรอบอก และผูกเชือกด้านหลังห้อยกับกิ่งไม้ จึงต้องใส่เสื้อทหารเพื่อบังผ้าขาวม้า
- 15.30 น. : ประชาชนชุมนุมอีกครั้งที่สนามหลวง
- 18.30 น. : ฝนตกใหญ่ คนเต็มสนามหลวงนับจำนวนหมื่น
- 19.30 น. : เพื่อความปลอดภัยจึงมีการย้ายการชุมนุมเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 21.00 น. : ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อธิการบดีโดยความเห็นของนายกสภามหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ออกแถลงการณ์ปิดมหาวิทยาลัยโดยไม่มีกำหนด

5 ตุลาคม 2519

มีการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีใหม่ โดยมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เริ่มเคลื่อนขบวนมุ่งสู่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการประกาศทดสอบทุกสถาบัน ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ยืนยันว่าจะไม่สลายตัวจนกว่าพระถนอม กิตติขจร จะออกไปจากไทย หนังสือพิมพ์ดาวสยามและบางกอกโพสต์ แพร่ภาพการแสดงล้อการแขวนคอของนักศึกษาที่ลาน โพลี โดยพาดหัวข่าวทำนองว่าการแสดงดังกล่าวเป็นการ “หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ”

- 9.30 น. : สหภาพแรงงาน 43 แห่ง มีมติจะเข้าพบ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เพื่อยื่นข้อเสนอกับพระถนอม กิตติขจร ออกนอกประเทศสภาแรงงานจะนัดหยุดงานทั่วประเทศภายในวันที่ 11 ตุลาคม
- 10.00 น. : สถานีวิทยุยานเกราะ เปิดรายการพิเศษโดย พ.อ.อุทาร สนิทวงศ์ณอยุธยา กล่าวการประชุมไม่ใช้เพื่อต่อต้านพระถนอมกิตติขจร แต่เป็นเรื่องหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ
- 20.35 น. : ชมรมวิทยุเสรีได้ออกอากาศทั่วประเทศโจมตีนักศึกษาที่ชุมนุมอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่า กรณีพระถนอม กิตติขจรและผู้ที่ถูกแขวนคอเป็นเพียงข้ออ้างในการชุมนุมก่อความไม่สงบเท่านั้น แต่ความจริงต้องการทำลายชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ และเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการกับผู้ทรยศโดยเร็วที่สุดเพื่อป้องกันการนองเลือด
- 21.00 น. : พล.ต.ต.เจริญฤทธิ์ จัรัสโรมรัน ประธานลูกเสือชาวบ้านเขตกรุงเทพฯ แจ้งแก่ลูกเสือชาวบ้านที่มาชุมนุมบริเวณพระบรมรูปทรงม้าให้ฟังสถานีวิทยุเสรีก่อนการเคลื่อนไหว
- 21.40 น. : รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ มีแถลงการณ์ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 ว่า ตามที่ได้มีการแสดงละครที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม มีลักษณะเป็นการหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายต่อองค์รัชทายาท รัฐบาลได้สั่งให้กรมตำรวจสอบสวนกรณีนี้โดยด่วนแล้ว ตำรวจสันติบาลมีคำสั่งห้ามหนังสือพิมพ์ทุกฉบับพิมพ์ภาพการแสดงละครที่มีภาพแขวนคอ

24.00 น. : ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ออกจำหน่ายแจกทั่วราชอาณาจักร กรมตำรวจมีการประชุมเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ประกอบด้วย พล.ต.อ.ศรีสุข มหินทรเทพ, พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ, พล.ต.อ.มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น, พล.ต.ท.ณรงค์ มหานนท์ และ เจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นผู้ใหญ่อีกหลายนาย

6 ตุลาคม 2519

- 01.30 น. : กลุ่มคนประมาณ 100 คน ได้บุกเข้าเผาแผ่นป้ายโปสเตอร์หน้า ประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้านสนามหลวง กลุ่มคนที่หน้า ประคองพยายามจะบุกป็นเข้าไป มีเสียงปืนนัดแรกดังขึ้น และมี การตอบโต้ประปราย
- 02.00 น. : กลุ่มนวนพลในนาม “ศูนย์ประสานงานประชาชน” มีแถลงการณ์ ให้รัฐบาลจับกุมกรรมการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ภายใน 72 ชั่วโมง หากรัฐบาลไม่สามารถปฏิบัติได้วันพลจะ ดำเนินการขั้นเด็ดขาด
- 03.00 น. : สถานีวิทยุยานเกราะยังคงออกรายการ “กรณีหมิ่นพระบรม เสดชานุภาพ” ตลอดทั้งคืน ส่วนภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ยังมีการอภิปรายและแสดงดนตรีต่อไป หลังจากมีกลุ่มบุคคล พยายามบุกเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมีเสียงปืน ดังขึ้น เจ้าหน้าที่ของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้ประกาศบนเวทีขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมผู้ใช้อาวุธ เจ้าหน้าที่หน่วยปราบจลาจลยกกำลังมากันทางออกด้านสนามหลวง
- 07.00 น. : กลุ่มคนที่อยู่หน้าประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งแต่ตอน 01.00 น. ใช้รถบัสสองคันพุ่งเข้าชนประตู
- 07.50 น. : ตำรวจหน่วยคอมมานโด หน่วยปฏิบัติการพิเศษและตำรวจท้องที่ เข้าล้อมโดยรอบมหาวิทยาลัย พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ, พล.ต.ต.เสน่ห์ สิทธิพันธ์ และพล.ต.ต.ยุทธนา วรรณโกวิท มาถึงที่เกิดเหตุและเข้าร่วมบัญชาการ

- 08.10 น. : พล.ต.ต.เสน่ห์สิทธิพันธ์ บัญชาการให้ตำรวจตระเวนชายแดน จากค่ายนเรศวรหัวหิน และตำรวจนครบาลซึ่งมีอาวุธสงคราม ครอบมือบุกเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปราบปราม ประชาชนที่ชุมนุม
- 08.18 น. : ตำรวจตระเวนชายแดนได้เข้าประจำการแทนตำรวจท้องที่
- 08.25 น. : ตำรวจตระเวนชายแดนได้บุกเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลายจุด พร้อมกับยิงกราดเข้าไปยังกลุ่มนักศึกษา มี นักศึกษาถูกยิงบาดเจ็บและเสียชีวิตทันทีหลายคน
- 10.00 น. : นักศึกษาและประชาชนที่อยู่ในมหาวิทยาลัยตลอดคืนแตกตื่นวิ่ง หนีวิถีกระสุนที่ตำรวจและกลุ่มคนที่เข้าก่อเหตุได้ยิงเข้าใส่ฝูงชน อย่างไม่มียั้ง นายสุธรรม แสงประทุม และคณะรวม 6 คน เข้า มอบตัวต่อเจ้าหน้าที่ มีการจับกุมผู้ชุมนุมรวม 3,154 คน และเสียชีวิต 46 คน (?)
- 18.00 น. : คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินซึ่งประกอบด้วยคณะทหารและ อธิปัตถิกรมตำรวจมี พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้า ได้เข้า ทำการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน

7 ตุลาคม 2519

หัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ นำคณะปฏิรูปการ ปกครองแผ่นดิน เข้าเฝ้าฯพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ ทรงทราบเกี่ยวกับสถานการณ์ของประเทศในปัจจุบัน

8 ตุลาคม 2519

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯแต่งตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี

9 ตุลาคม 2519

กระทรวงมหาดไทยมีหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดว่า คณะปฏิรูปการ ปกครองได้อนุมัติหลักการให้ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน จัดการฝึกอบรมและชุมนุมลูกเสือ ชาวบ้านเพื่อนำเพื่อประโยชน์ตามอุดมการณ์ของลูกเสือชาวบ้านต่อไป

11 ตุลาคม 2519

หัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองมีคำสั่งแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมาย และทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญและสัญญาว่าจะจัดให้มีรัฐธรรมนูญและสถาปนาสภาปฏิรูปทำหน้าที่นิติบัญญัติโดยเร็ว

13 ตุลาคม 2519

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร นายกรัฐมนตรีกล่าวปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงถึงการวางโครงการร่างประชาธิปไตยใหม่และการร่างรัฐธรรมนูญ

16 ตุลาคม 2519

นายสุธรรม ภัทราคม ประธานคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ แถลงว่าจะพยายามประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ภายในวันที่ 22 ตุลาคม 2519

22 ตุลาคม 2519

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งมี 29 มาตรา และ มีการตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ โดยมีนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

26 ตุลาคม 2519

มีการแต่งตั้ง พล.อ.อ.हरิน หงสกุล เป็นประธานสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน

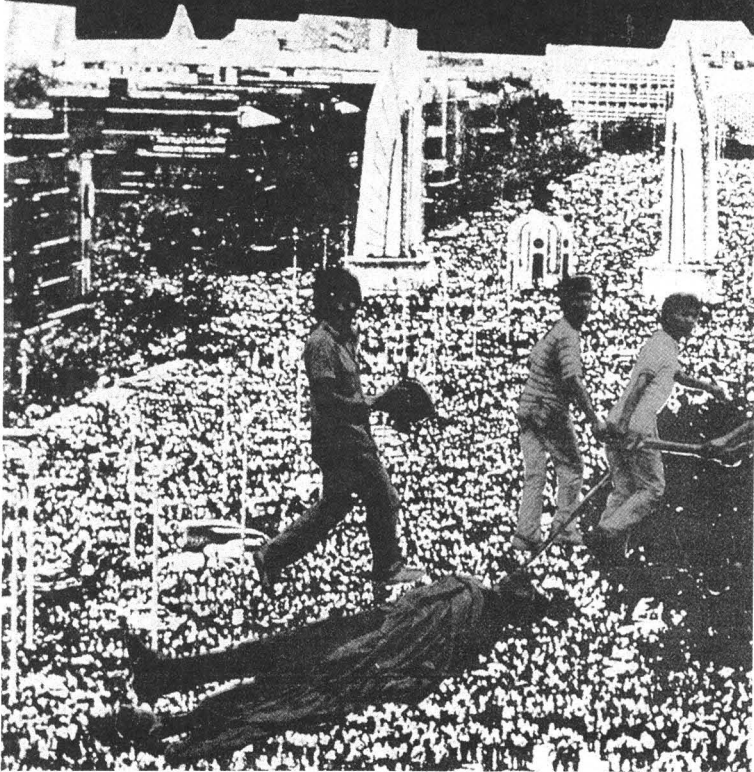
ประเทศไทยหวนคืนสู่ระบบเผด็จการทรราชอีกครั้งหนึ่ง

หมายเหตุ : ลำดับเหตุการณ์นี้ นำมาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

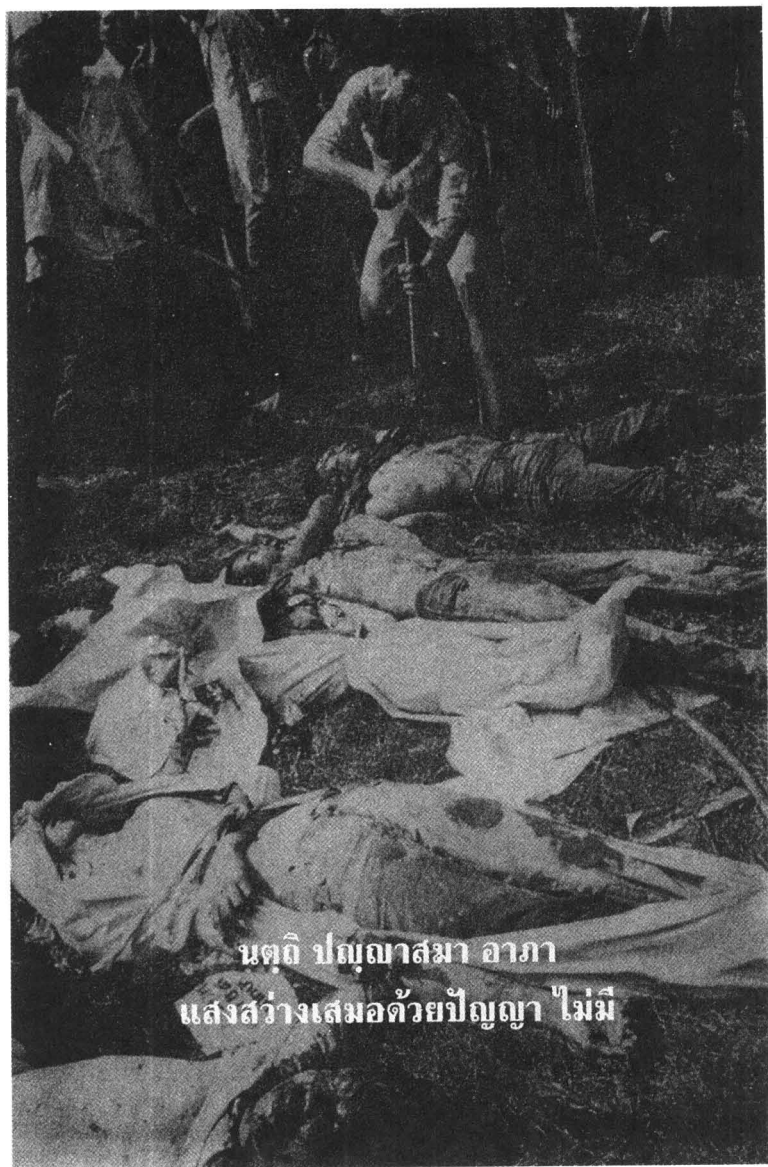
1. ประชาชาติรายสัปดาห์ ปี 2516-2519.
2. อัจฉราพร กมฺพพิสมัย และสุนทรี อาสะโวทย์. ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองไทย 2475-2516. กรุงเทพฯ : มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ฯ, 2535.
3. เมื่อศึกฤทธิ์นั่งเมือง รวมการ์ตูน อรุณ วัชรสวัสดิ์. กรุงเทพฯ ปิยะสาส์น, 2521.
4. กองบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ประชาชาติรายสัปดาห์. สรุปลเหตุการณ์ 2517. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2518.

คดีประวัติศาสตร์ คดี 6 ตุลา

ภาพปกหนังสือ “คดีประวัติศาสตร์ คดี 6 ตุลา” ที่รวบรวมข้อมูลเอกสารทางราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบันทึกการพิจารณาคดีของศาลทหาร ซึ่งเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวพันไปถึงเหตุการณ์ตั้งแต่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา

นตฤติ ปญญาสมา อากา
แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา ไม่มี

นตฺถิ ปญฺญาสมา อภา แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา ไม่มี

จาก 14 ถึง 6 ตุลาคม

14 ตุลาคม ไม่ใช่การรัฐประหารแย่งอำนาจกันภายใน อย่างที่เคยเกิดขึ้นในการเมืองไทย อย่างสม่ำเสมอในหลายทศวรรษที่ผ่านมา มีคนจำนวนมากที่อยู่นอกระบบราชการเข้าร่วมในกิจกรรมการล้มเผด็จการในครั้งนั้น โดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง โดยลงมือกระทำการบ้าง โดยเอาใจช่วยบ้าง ถ้านับรวมทั้งประเทศแล้วก็ เป็นหลายล้านคน เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดในประวัติศาสตร์การเมืองไทย (เท่าที่เรารู้) มาก่อน เหตุตั้งนั้นอาจารย์เสน่ห์จึงตั้งใจที่จะเรียก สิบสี่ตุลาอย่างเหมาะสมว่า *ถือการปฏิวัติเดือนตุลาคม*

ใครที่พอมีวิจรรย์ญาณเหลืออยู่บ้างก็จะเห็นได้นัดแล้วว่า การเมืองไทยหลังสิบสี่ตุลา จะไม่มีวันกลับไปเหมือนเดิมได้อีก แม้ว่าจะใช้ความทารุณเหี้ยมโหดและอำนาจทหารหรืออำนาจอื่นใด ก็ไม่สามารถแปรผันการเมืองไทยให้กลับไปอยู่ในระบบเจ้าขุนมูลนายได้อีก...

น่าเศร้าที่ผู้มีอำนาจในการเมืองไทยหลายคนหลังจากนั้นขาดวิจรรย์ญาณอันนี้ ก่อให้เกิด การนองเลือดที่ไม่จำเป็นตามมามากอีกหลายครั้ง... เหตุการณ์เป่าเทียนที่เกิดขึ้นในวันที่ 6 ตุลาคม 2519...

นิตี เอียวศรีวงศ์

From 14th to 6th of October

Collected Articles by

Puey Ungpakorn Saneh Chamarik Benedict Anderson

Edited by Charnvit Kasetsiri and Thamrongsak Petchler-anan

with an Introduction by Nidhi Aeosrivongse

and a Chronology of 1973-1976 by Kriangsak Chetpattanavanich